

סאָוועטיש

10

1974

דיימלאנד

סאן פאן פאן ווימלאנד

ליטעראריש-קינסטלערישער
כ״דעש-זשורנאל

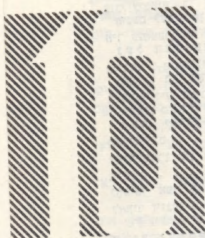
ארגאן פון שרייבערפארבאנד פון פסטער

דערשיינט פון 1961

פארלאג „סאָוועטסקי פּי.סאַטעל“

מאַסקװע

אַקטיאָבער

1974

אינהאלט

הערש פאליאנקער, שטארקער פון אמון (ראמאן, סאף)	3
ארן ווערגעליס, נמע לידער	56
שירע גארש מאן, כאנעס שאף און רינדער (דערצייר לונג, דריטער טייל)	61
ווערק פון אונדזערע ליינער, לידער פון וועלוול ווערניק, מאניע מיניעוויטש, בראניע סינעלניקאווע, י. טאבאקאמא, כער, זאלמען מינקין, ארן זיטשיק: דערציילונג פון מוישע מאנדעל, קריטישע נאטיצן פון יאנקעו פליך, איציק באראוויטש	100-88
מוישע אלט מאן, זקיינישע נאטיצן	101
אוראם גאנטאר, פונעם בוך "נענינע" (לידער)	105
לעבעדיקע גרוסן, מיטשע כאזין, אונדזער היים קע"שענע	109
אירמע דרוקער, געזען און געהערט	116
מאטל טאלאלאיעווסקי, הערצער זיך צעבלען (לידער)	129

ליטעראטור-קריטיק, ביבלאגראפיע, פראגן פון קונסט

הערש רעמעניק, פראבלעמען פון דעם ניסטערס שאפן	131
מיט מערציק יאר צוריק, אוקראינישע שרייבער וועגן די שטפער פון דער יידישער ליטעראטור, פאחלא טיטשינא, אשער שווארצ'מאן, מאקסיס רילסקי, אפאטא דענקער, זמן דיכטונג—מיט זוניקער פרייד דורכגעוועבט	147
ליטערארישער טאגבוך, אוראן גוראליניק, די וועלט באדייטונג און די צווישנפעלערלעכע קאנטאקטן פון דער סאוועטישער ליטעראטור	154
טעאטער, שמועל גארדאן, שאלעס-אלייכעם און לויט שאלעס-אלייכעמען... (דער פארקישטער שטודער) אינעם מאסקווער יידישן דראמאטישן אנסאמבל)	158
צו אונדזער קינסטלערישער ביילאגע, יזראעל קא"וועלמאן, עלעזער לייזצקיס יידישע גראפיק	163
פובליציסטיק, נ. ריכטער, אין סטירע צו די פאקטן פונעם לעבעדיקן לעבן	166
מיר ענטפערן אפ פראגעס פון אונדזערע ליינער, לעא נעל דאדאני, דער קלעריקאליזם אין יישראל	171
אונדזערע מיטלייגונגען, אוראם פריבלודע, צונגי מענישן בא שאלעס-אלייכעמען	177
בלעטערנדיק זשורנאלן און צייטונגען, י.א. ראגוטש, וועמען מע דעלויבט זיך צו פארשוויגן, מ. באהעלי פער, יידישע קונסט און יידישע קינסטלער	181
פארשיידנס	184
קאמענטארן פון רעדאקציע	186
כראניק	180, 100, 104, 128, 165, 170
נאטיצן אפן קאלענדאר	187
לאמיר זינגען נישט לידער, כאוויירס מינע ווערטער פון ארן ווערגעליס, מויק פון סטרייט טשעכאטאריא	189
עליע פאלקאוויטש, שמועסן וועגן יידישער שפראך	191

הויפט-רעדאקטאר

א. ווערגעליס.

רעדאקאלעגיע:

כ. בידער, א. גאנטאר,

ש. גארדאן, ט. גען,

י. טשיטשעלניצקי (שטעלמארטערטער

פון הויפט-רעדאקטאר), נאטע לורינע,

מ. לעוו, ב. מילער, כ. מעלאמוד,

ה. פאליאנקער, ס. פריי,

פאראנטווארטלעכער סעקרעטאר

י. שוסטער

הערש 4 פאליאנהער

שטארקע פאליאנע

(ראמאן)

דאס לעבן גייט ווייטער

די יעדיגע האט געבראכט אהער ראמאן קראוושוק: די רויטע ארמיי וועט ניט דער-
לאזן, אז די פאשיסטן זאלן פארקאפן גאליציע, ממערד-אוקראינע, פארקנעכטן דאס
אוקראינישע פאלק און אלע, וואס באוויינען די דאזיקע ערד. עס דערנענטערט זיך די
צייט, ווען עס וועט מעקויעס ווערן דער לאנגיאריקער טרוים פון הונדערטער טויזנטער
מענטשן און מע וועט זיך פארייניקן מיט די ברידער פון יענער זייט זברוש.
די ארבעטער האבן גוט פארשטאנען, אז עס שטייט פאר א גרויסער קאמף. קיינער טאך
ניט בלייבן אין דער זייט.

אין די ארבעטער-יושוויים, אין די שטעט און דערפער האט מען געשאפן זעלבשוץ-
אטריידן, זיך באוואפנט מיט וואס מע האט נאך געקאנט און זיך געגרייט שטעלן א ווי-
דערשטאנד.

אומגעקערט זיך פון דער גרויסער שטאט, האט ראמאן קראוושוק זיך גלייך גענומען
שאפן אן אטרייד פון זעלבשוץ. ער האט געוואלט, אז דער סיינע וועט זיך באמזען פאר-
ניכטן די נאפט-באצירקן, די קאטעגאריעס און פארוואנדלען דעם „שווארצן טאל“ מיט
זיינע נאפט-טורעמס אין א מידבער.

האט מען טאג און נאכט געהיט דאס פארמעגן, אינגאנצן פארגעסן אין רו.
דאס, וואס ראמאן קראוושוק האט פארשריבן אין זיין אטרייד זיין יונגן פלעמעניק,
סטאטיקן, טאראס' וון, יוליסן, זאלמענס באכער, און זי, מארגאריטען, פיליפס מיידל, האט
דעם דרייסיגן שטארק דערפרייט און זיי האבן זיך מיטאמאל דערפילט דערוואקסענע.
כאטש זיי זיינען אלט געווען ניט מער, ווי צו זעכצן יאָר און מארגאריטע איז געווען
נאך יונגער פון זיי, האבן זיי שוין אלע דריי געארבעט אפן באצירק.
היינט זיינען זיי דרייען ארויסגעגאנגען אף דער וואך מיט א היפשער גרופע בא-
וואפנטע ארבעטער.

סטאטיק האט זיך געפילט גליקלעך, וואס אין דער גרופע, צו וועלכער מע האט אים
פארעכנט, איז אויך געווען מארגאריטע. ער האט זיך דערלעבט א נעקאמע אין זיין בעסטן

סאף. זע „סאוועטיש היימלאנד“ נומ. 8, 9.

פריינט, מיט וועלכן ער האט זיך קיינמאל
ניט צעשיידט — אין יוליס מארקוסן, וואס
האט געדארפט ארומגיין איבערן באצירק
מיט א צווייטער ארבעטער-גרופע.

כאטש ביידע זינגלעך זינען געווען
אלטע פריינט, צוזאמען אין שול געלערנט,
געגרייט די לימודים איינינעם, געלאפן צום
גרויסן בארג-שטראם כאפן פארעל, זאמלען
אין די בערג שוואמען און יאגעדעס, איז
אבער שוין א שטיקל צייט א קאץ דורכגע-
לאפן זיי דעם וועג.

און די קאץ איז געווען מארגאריטע...
ביידע זינען זיי געווען פארליבט. נאך
עס באהאלטן איינער פונעם צווייטן. קיינער

פון זיי האט ניט געוואלט, צו וועמען צייט זיך דאס מיידל. סטאסיק האט געטראכט, אז ווען
יוליס גיט איר ניט די בעסטע און שענסטע ביכער און ליינט איר ניט אף אויסווייניק
קין לידער, וועלכע נעמען פאר דער נעשאַמע, ווען ער שרייבט איר ניט קיין ברייולעך,
פון וועלכע זי איז באגיסטערט, וואלט זי זיך בעסער באצויגן צו אים, צו סטאסיקן. יוליס,
פארקערט, האט געוואלט, אז זיין כאווער איז שענער און שטאלטנער פון אים און קאן
ביכער געפעלן ווערן, ווי ער, יוליס, וואס מוז טראגן צוליב זיין קורצזיכטיקייט בריילן.

און זי, מארגאריטע, האט זיך צו ביידן באצויגן גוט, ניט געמאכט צווישן זיי קיין שום
אונטערשייד. און דאס האט ביידן געמאכטערט.

דעריבער איז היינט מאמעש א ראכמאנעס געווען צו קוקן אף יוליסן, ווען ער האט
געזען, ווי סטאסיק און מארגאריטע גייען אוועק צום „שווארצן טאל“ מיט א גרופע אר-
בעטער-וועלכער.

מארגאריטע איז גראדע צוגעגאנגען צום עלטסטן און געבעטן, אז יענער זאל דער-
לויבן יוליסן אויך גיין אין זייער גרופע, נאך מע האט אף איר אנגעשריגן און געדראַעט,
אז מע וועט זי פונעם אַטריאד אויסשליסן, אויב זי וועט זיך ניט אונטערזארגן דער דיס-
ציפלין. זי דארף פארשטיין, אז מע גייט ניט אין די בערג זאמלען שוואמען, נאך אַפּוהיטן
די באצירקן פונעם טוינע.

דאס מיידל האט ניט געווארט אף אזא פסאק און אראפגעלאזט דעם קאפ.

די נאכט איז געווען א פינצטערע און אומרוקע. צווישן די אָנגעכמורעטע בערג האט
אומגעבלאנקעט א שטיקל לעוואַנע, וואס האט קום בלוויכטן דעם „שווארצן טאל“. עס
האט זיך געדאכט, אז אונטער יעדער דעמב, אונטער סמערקע, אין די געדיכטע
קוסטעס האבן זיך פארטיממעט סאָנים, אז אַטאַס וועלן זיי ארויסשפרינגען און זיך ווארפן
אפן הייפל וועכטער.

און וויאזוי וועט זי זיך פון די שלענג ראטעווען? מע האט איר געגעבן א שטיק אַמון
און מער גאַרניט. בא סטאסיקן, מעמס, איז געווען א ביקס, נאך א יעגערשישע, דערצו נאך
האט זי ניט געקאנט שיקן, ווייל ס'האט געפעלט אין איר עפעס א טייל. נאך דאך האט עס
מארגאריטען ניט געשראקן, ווייל אינעם אַטריאד זינען געווען א סאך נאפטלער און אירע
שכינים, דערצו נאך דער פאַטער, וועלכער וועט זי געוויס ראטעווען פון אלע געפארן. שוין
ניט ריינדיק וועגן סטאסיקן אָדער יוליסן...

אינגיכן איז די שרעק אינגאנצן אָפּגעטראָגן פון איר, זי האט זיך דערפילט זיכערער,
געשפאסט צוזאמען מיט די ארומיקע, און דאס דעזשורען איז איר גאָר געפעלן געוואָרן.
באנאנד מיט מארגאריטען האט געשפאנט סטאסיק מיט זיין אומגעלומפערטער ביקס,
און ווי ער האט ניט באמייט זיך שטארקן, דאך האט ער געפילט, ווי דער שלאף מאטערט
אים, און אף אלע אירע פראגן האט ער געענטפערט דער טיזול ווייסט וואס.

לאנג האט מען ארומגעשפאנט צווישן די נאפט-טורעמס, וואס האבן אינעם כווישעך
אָנגעוואָרפן א גרויל, און ווען עס האט אָנגעהויבן שארען אף טאָג, האט מען זיך צוגעזעצט
אָפּרוען אף א דיקן שטאם פון אן אומגעוואלגערטן בוים.

מע איז במעקומען דעם שלאף, געזעסן איינס לעבן צווייטן און זיך אַינגעקוקט אין
די בערג, וועלכע האבן יעדער מינוט גענומען ווערן לויטערער. זי קעלט האט דורכגענומען
די הויט מיט די ביינער, און מארגאריטע האט אליין ניט געפילט, ווי זי האט זיך מיטן אקסל

צועטוילעט צום יונגל. ער איז דערפון געווען אפן זיבעטן הימל, ניט געאטעמט, זי זאל זיך כאטש ניט כאפן און זיך ניט אַפּרוקן פון אים. די באגלייטער זייערע זינען אוועקגעגאנגען ווייטער, גאר ביידע האבן עס ניט באמערקט.

איז מען אזוי געזעסן און געשוויגן. געקוקט אין דער וועלט. און ער, סטאסיק, האט זיך שוין ניט אופגעגעסן לעבעדיקער הייט, וואס ער האט ניט געקאנט צוקלייבן די נייטיקע ווער-טער, קעדיי איר זאגן, וואס בא אים איז אפן הארצן. ווער ווייסט, צי וועט זיין נאך אזא גינסטיקע מינוט, ווי איצט?

די צונג זינעט איז געווען שווער, ווי א שטיק האלץ, און גייט טו עפעס!

ער וואלט זי ארומגענומען, צוגעדריקט צו זיך, גאר זי קאן זיך צעבייזערן ער געדענקט נאך דעם פאסט, וואס זי האט אים דערלאנגט אונטער דעם קליאן, בא איר קאליקטע. ער האט זי דעמלט קוים איבערגעבעטן, געמיינט, אז זי וועט שוין קיינמאל ניט קוקן אין זיין זייט. איצט וועט ער שוין זיין פארוויכטיק.

סטאסיק האט געוואלט דערציילן מארגאריטען וועגן זינע פיר טויבן, וואס ער האלט אינעם טויבנשלאק, גאר יענע האט אים איבערגעשלאגן, געזאגט, אז זי האט ניט ליב קיין טויבן טריבער, אז בלויז פיסטע יונגען פארגעמען זיך מיט יאגן איבער די דעכער טויבן. און, כוץ דעם, האט זי צוגעגעבן, אז אין אזא שווערער צייט דארף מען ניט ריידן וועגן אזעלכע נארישקייטן.

איז סטאסיק געבליבן זיצן פארלוירן, ניט געוואסט, וואזוי זיך ארויסצודרייען.

— און מער קאנטט מיר גארניט דערציילן — האט זי א קוק געטאן אף אים מיט אירע בלויע אויגן און אים דורכגענומען אף דורך-אין-דורך. — וועלן מיר אזוי זיצן און שוויגן, ביז מירן אנשלאפן ווערן אפן קלאץ און די כאוויירס וועלן אונדז אויסלאקן?

— גיין, וואס הייסט?

— זאג מיר נאך, סטאסיק, — האט דאס מיידל אים איבערגעשלאגן, — דיר איז געפעלן נאטאשע ראסטאוו?

ער האט אף איר א פארוואנדערטער א קוק געטאן:

— איך ווייס ניט וועמען דו מיינסט, איך האב זי קיינמאל ניט געזען. איך גיב דיר דאס ווארט — ניט געזען אפילע.

— נארעלע — האט מארגאריטע געלאכט. — דו האסט זי ניט געקאנט זען? געדענקסט, אין שול האט אונדז דער לערער דערציילט וועגן איר. לעזו טאלסטא אף האט באשריבן דאס מיידל. נאטאשע ראסטאוו...

— אז איך בין דעמלט אפן לימעד ניט געווען און גארנישט ניט געהערט, — האט ער שולדיק ארויסגעבראכט און זיך פארוואלט.

מארגאריטע האט צופרידן אונטערגעשמיכלט, קוקנדיק אף דעם פארלוירענעם באכער, און אים ארופגעלייגט די האנט אפן אקסל.

אזוי איז זי א לענגערע מינוט געזעסן, געקוקט אף אים מיטן פארכידעשט-כיינעוודיקן שמיכל אירן און אינגאנצן ניט באמערקט, ווי עמעצער קוקט אף איר. זי האט דערשראקן אופגעהויבן דעם קאפ, דערהערנדיק א הוסט. זי האט דערקענט יוליסן. ער איז געשטאנען אפן גרינעם בערגל מיט עטלעכע עלטערע ארבעטער, וואס זינען אונטערגעקומען אהער פון די בערג.

מארגאריטע האט אראפגענומען די האנט פון סטאסיקס אקסל. איר פאנעם האט גענומען פלאמען.

— אזויא קאן מען טראגן די וואך א יאר צייט, — האט זי צעשמייכלט שיקע קושניר, — נאך גוט, וואס דער טאטע זינער האט עס ניט געזען.

מארגאריטע איז אפגעשפונגען פונעם שטאם, צוגעלאפן צום שמיד און מיטן קאפ זיך צוגעטוילעט א פארשעמטע און דערשראקענע צו זיין פעלצל:

— פטער שיקע, וואס רעדט איר! מיר זינען די גאנצע צייט ארומגעגאן און גוט געהיט. אט דא ערשט האבן מיר זיך אף איין ווילע צוגעזעצט אַפּרונן.

— איך פארשטיי, — האט ער מאמוערש פארושמורעט זינע טונקעלע טיפע אויגן, — איך זע, אז איר האט גוט געהיט...

— אוי, פעטערל, ווי שעמט איר זיך גוט אזוי צו ריידן — האט זי אים איבערגעשלאגן און א קוק געטאן אף דעם אנגעכמורעטן יוליסן.

— יוליס! — האט דאס מיידל זיך געלאזט צום באכער. — איך האב גאר ניט געוואסט, אז דו ביסט היינט אויך אף דער וואך...

— וואס איז דיר די נאפקעמינע? — האט יענער א זאג געטאן, ניט קוקנדיק אין איר זייט.

— ווארט א ווילע, יוליס! איך דארף דיר עפעס זאגן — איז זי נישט אפגעשטאנען פון אים. — וואס אהילסטו אזוי?
ער האט זיך אפגעשטעלט:
— וואס ווילסטו מיר זאגן? רעד גיכער, זעסט נישט, מענטשן ווארטן אף מיר. איך בין אף דער וואך און האב קיין צייט נישט צו ריידן מיט דיר.
— עס מאכט נישט אויס. זאלן זיי גיין, און דו וועסט בלייבן מיט אונדז... וועט זיין היימ-לעכער...

ער האט א וואג געטאן אף סטאסיק, וואס איז געשטאנען באס שטאם, און שטיל זיך אנגערויפן צו איר:

— נישטקאשע, איך זע, אז אייך איז אזוי אויך היימלעך, — ער האט א הוסט געטאן, פאריכט אף דער נאז די ברילן, דערנאך איבערגענומען די ביקס אפן צווייטן אקסל און זיך געלאזט דעריאגן זיניקע.

בא ריטען איז קאליע געווארן די שטימונג. זי איז געווען אין קאס אף זיך און אף דער גאנצער וועלט, לעמט זי האט נישט געקאנט מיט א טאָל דערקלערן מיט יוליס, מיט דעם פעטער שיקע קושניר, פארוואס זי האט זיך דא מיט סטאסיק א ביסל פארהאלטן. איצט וועלן יענע איבערטראכטן דער טיטויל ווייסט וואס.

זי האט שוין נישט געקוקט אין סטאסיק זינט. געגאנגען, ווי אין כאַלעם, נאך יוליסן און זינע כאוויירס, וואס האבן זיך שנעל דערווייטערט.

סטאסיק איז אונטערגעקומען און זיך אנגערופן:
— זע נאך, וואס איז ער אזוי בייז? זיך אפילע נישט געגריסט מיט אונדז. עמעס, ריטע, ער זעט אויס קאמיש אין די ברילן און מיט דער ביקס אפן אקסל?

— דו זעסט אויס קאמיש, נישט יוליס! — האט זי זיך אפאנעמעסן צעבייזערט. — און ביכלאל איז נישט שוין אויסצולאכן, שפאטן פון א כאווער. יוליס איז א גוטער, הארציקער און איבער-געגעבענער. ער איז בעסער פון אונדז ביידן! און אויב דו ווילסט וויסן, סטאסיק, האב איך אים ליב, יוליסן.

— דו האסט ליב יוליסן! — האט צעשטרייט אף איר א קוק געטאן סטאסיק. — און מיר?
— און דיר? — האט זי אף אים דורכדרינגעוודיק א קוק געטאן און נאך א פארווע צוגע-געבן:

— אף קיין נארישע פראגן ענטפער איך נישט!
זי האט זיך שנעל געלאזט גיין אין דער ריכטונג, פונדאנען עס האט אנגעהויבן אופ-קומען דער בלאסער פרימארגן.

סטאסיק איז געגאנגען נאך איר מיט אן אראפגעלאזטן קאפ. ער האט נישט געווארט אף אזא ענטפער.

„זי איז היינט עפעס א מאַדע, מארגאריטע! — האט געטראכט דאס יינגל. — גיי זי א בעריע און טרעפ, צי האט זי עס געזאגט ערנסט, צי האט זי געשפאסט.“

די מוטער האט באגעגנט מארגאריטען אף דער שוועל. זי האט געוואלט גוט אויסזידלען די טאכטער: וואס איז דאס פאר א פאטרולירן? וואס זשע, אן איר וועט מען זיך נישט באגיין? נאך דערווענדיק מארגאריטען, האט זי זיך דערפרייט און גאָרנישט נישט געזאגט, אפילע נישט דערמאנט, אז זי, די מאמע, האט די גאנצע נאכט נישט צוגעמאכט מיט קיין אויג, באומ-רוקנדיק זיך פאר איר.

אפן טיש איז געשטאנען גרייט דער פרישטיק, נאך מארגאריטע האט זיך נישט געכאפט. זי איז געווען צעשטרייט און צעטראָגן. זיך שנעל ארומגעוואשן און זיך איבערגעטאן, האט זי געזאגט דער מוטער, אז זי איז גאָר נישט מיד און וויל נאך נישט שלאָפן. זי וועט באלד זיך אריינכאפן צו יוליסן אפגעבן אים זינע ביכער און נעמען אנדערע צום לייענען. נישטקאשע, זי וועט זיך אין עטלעכע ווילעס ארום אומקערן.

„וואס איז געשען מיטן מיידל? — האט בערטע זיך געבראכן דעם קאפ. — עפעס קומט מיט איר פאָר? יוליס... דער רודע ווייסט עס, וואס עס קריכט איר אין קאפ!“

בערטע האט געוואלט זי אָפּשטעלן, אריינזאָגן, נאך די טאכטער איז שוין ארויס פון שטוב. זי האט א טראכט געטאן, ווי שווער איז האָבן צו טאן מיט קינדער, וואס ווערן עלטער. אפן זינען זינען געקומען די ווערטער, וועלכע עס כאזערן אָפּ איבער אלע מאמעס אף דער וועלט: „קליינע קינדער — קליינע צאָרעס. גרויסע קינדער — גרויסע צאָרעס!“

פארגעסן אין שלאָף, אין מידקייט, איז מארגאריטע געלאָפן מיט דער באקאנטער סטע-זשקע צו יוליסן און מיט גרויס אומרו געטראכט, ווי וועט ער זי באגעגענען. ער איז געווען

א גוטער בעטעווע, אָבער אַן אַקשן. זי האָט געטראַכט און ניט געקאָנט צוטראַכטן, וויאזוי זאָל זי זיך האַלטן מיט אים, וואָס זאָל זי אים זאָגן. אין וואָס קאָן ער זי, אייגנטלעך, באַ- שולדיקן וואָס פאַר א פאַרבירען איז זי באַגאנגען? זי האָט אַרומגענומען סטאַסיקן? זי וואָלט פונקט אזוי געקאָנט זיצן מיט אים, מיט יוליסן. ניט מער, סטאַסיק קומט אלעמאַל צו איר און ווארט שאָענווייז אָף דער באַנק אונטערן קליאַן. וואָס זשע קאָן זי טאָן? זאָל ער, יוליס, אויך קומען, וועט זי מיט אים פונקט אזוי זיצן. און ביכלאל ווייסט זי נאָך ניט, וועמען פון זיי ביידן זי האָט מער ליב... זיי זינגען ביידע גוטע און טרייע כעוורע, און איר איז מיט זיי ביידן פריילעך!

צוגעלאָפן צו יוליסעס פלוטל, האָט מאַרגאַריטע זיך אָפגעשטעלט, איבערגעכאַפט דעם אַטעם און פאַרויכטיק אָפגעעפנט די פירטקע. דאָרט האָט זי זיך אָנגעשטויסן אָף יוליסעס באַכע, אָף דער מומע שיפּרען. יענע האָט פאַרווונדערט געקוקט אפן מיידל:

— זע נאָר, אזא פרייער גאַסט! וואָס איז געשען, מאַרגאַריטע?

דאָס מיידל האָט זיך פאַרלירן, זיך שטאַרק פאַרוויטלט:

— דער זייגער האָט זיך באַ אונדז אָפגעשטעלט. איך האָב געמיינט, אז ס'איז שוין שפעט. וואָס זשע, ביסטו געקומען זיך דערוויסן, וויפיל עס האַלט דער זייגער? וועל איך דיר

טאַקע גלייך זאָגן.

מאַרגאַריטע איז אַ לאנגע רעגע געשטאַנען אָן לאָשן, געקוקט אָף די ביכער:

— דאָס האָב איך געבראַכט יוליסן זינגע ביכער.

די באַכע שיפּרע האָט אַ טעווע געהאַט רעדן עטוואָס העכער, ווי מע דאַרף, באַווונדערס, ווען מע שלאָפט אין שטוב. און יוליס האָט דערהערט. דערווען דורכן פענצטער מאַרגאַריטען מיט די ביכער אונטערן אָרעם, איז ער אַרויסגעגאַנגען, קרום אַ קוק געטאָן אָף דער באַכען, מיינענדיק, אז זי האָט ניט שטאַרק איידל באַגענגט דעם גאַסט.

די באַכע האָט פאַריכט זיך גראַווע האָר אונטערן געקוויטלטן קאַפּטיכל, געשטאַנען נאָך אַ רעגע און אַוועק אין שטוב.

מאַרגאַריטע מיט יוליסן זינגען געשטאַנען אונטער אַן אלטן עפּלבוים און געשוויגן, ניט וויסנדיק, וואָס זאָגן איינער דעם צווייטן.

דאָס מיידל האָט געטראַכט, אז זי איז מיט עפעס ניט גערעכט בענעגייע דעם באַכער אין די ברילן, און ער, קוקנדיק אָף איר כיינעוודיק פאַנעם, האָט דערפילט, אז ער וואָלט געווען גליקלעך, ווען ער קאָן זי אַרומנעמען און אַ קוש טאָן.

איז מען אזוי געשטאַנען אָן לאָשן, געקוקט אין אַ זיט.

— נה, יוליס, — האָט מאַרגאַריטע זיך ענדלעך אָנגערופן, — ביסט נאָך אָף מיר באַרויגען?

— פאַרוואָס זאָל איך זיין אָף דיר באַרויגען? — האָט ער איבערגעפרעגט. דערווען אָף אַ צווייט אַ גרויסן עפל מיט רויטע בעקלעך, האָט ער זיך פלינק אַרופגעדראַפּעט אפן בוים, אים אָפגעריסן און דערלאנגט דעם מיידל.

זי האָט גענומען דעם עפל, אָפגעווישט דעם טוי, אונטערגעטראָגן צו די פערלדיקע צייץ, אָבער זיך פאַרכאַפט, געהייסן, ער, יוליס, זאָל דער ערשטער אָפּבייסן אַ שטיקל.

ער האָט מיט אַ שמיכל אָף איר אַ קוק געטאָן:

— וואָס זשע, ריטע, איך זאָל דיך מיטן עפל ניט אָפּסאַמען אָדער זיך

דערוויסן דינע געדאַנקען?

— ווער ווייסט, — האָט זי קינדעריש-צאַרט אַ שמיכל געטאָן, — האָסט אָף מיר דעמלט, ווען דו האָסט מיר געזען מיט סטאַסיקן, אזוי ביז געקוקט, אז איך האָב זיך דערשראָקן. האָסט אפילע זיך ניט געגריסט מיט מיר.

זי האָט אַ רעגע געקוקט אָף אים און דערנאָך צוגעגעבן:

— דו ביסט אַ גוטער, יוליס, נאָר... זאָלסט קיין שלעכטס וועגן מיר ניט טראַכטן.

זי האָט אַ ביס געטאָן דאָס רויטלעכע בעקלע פונעם עפל און אונטערגעטראָגן יוליסן, ער זאָל אויך אַ ביס טאָן.

— און איך האָב גאַריינט ניט געמיינט, — האָט ער געזאָגט.

— דו האָסט זיך געבייזערט. און נאָך איצט זע איך, אז דו ביסט אָפגעבראַכט אָף מיר. איך האָב געמיינט, אז דו ביסט ערנסטער. איך בין געווען מיט סטאַסיקן אין איין גרופע, וואָס זשע האָב איך געקאָנט טאָן? ווייסט דען ניט, אז מיט דיר איז מיר שטענדיק אינטערע- סאַנט און גוט...

— און מיט אים?

— וואָס קאָן איך מאַכן, אז ער קומט אלעמאַל צו אונדז און ווארט? מוז איך דאָך אַרויסגיין.

— נארעלע, איך זאג דיר דען עפעס? — האט יוליס איבערגעשלאגן און א שמיכל גע-
טאן. — איך זאג דיר גארניט. איך האב דערוף קיין רעכט נישט.
— יא, דו זאגסט מיר גארניט, — האט זי זיך אנגעבלאזן, — בעסער וואלסטו מיר געזאגט
אפן אלץ, וואלט מיר געווען גרינגער.
— גוט. און דו וועסט זיך אף מיר נישט באליידיקן פארן עמעס, וואס איך וועל דיר זאגן?
— קיינמאל. אף מיין ערנווארט!
— און וועסט קיינעם נישט דערציילן, וואס איך זאל דיר נישט זאגן?
— קיינעם.
— אפילו סטאסיק? דער מאמען — קיינעם!
— קיינעם!

יוליס האט זיך ארומגעקוקט, צי איז קיינער נישטא, אנגענומען מארגאריטען פאר דער
האנט און איר אריינגעקוקט טיף אין די אויגן. ער האט דערפילט מיטמאל, ווי עפעס א
מאדער שטראם איז דורכגעלאפן איבערן גאנצן ליב. עס האט אים פארשלאגן דער אטעם.
א באליכטענע פון דער זון, וואס האט זיך דורכגעשלאגן אין דער געדיכטעניש פון די ביימער,
האט מארגאריטע אויסגעזען נאך קיינעווידיקער, נאך מילדער. אירע האר זינען געווען בא-
גילדעט, ער האט דאס מיידל איצט נישט דערקענט, געקוקט אף אירע פטכטע, פולבלעכע
עטוואס צעעפנטע ליפן, און נישט געטראכט, וואס פאר א פסאק ער קאן אריינכאפן פון דעם
שטרענגן מיידל. זי ארומגענומען און א קוש געטאן.

מארגאריטע האט אים אפגעשטויסן פון זיך, דערשראקן געקוקט א רעגע אף אים.
— וואס האסטו געטאן? גוט אזוי? וועסט דערנאך קיין שלעכטס וועגן מיר נישט טראכטן?
סטאסיק האט מיך געוואלט א קוש טאן, און איך האב אים אזוי דערלאנגט אין דער באק.
און אף דיר בייזער איך זיך נישט... נאר מער זאלסטו אזוי נישט טאן. איך בעט דיר, יוליס.
אירע אויגן זינען פטכט געווארן. אראפגעלאזט דעם קאפ, האט זי זיך געלאזט צו דער
פירטקע, פארגעסנדיק, אז זי איז געקומען נאך ביכער.

מיט איין פלינקן שפונג האט ער זי דעריאגט א צעשיינטער און א גליקלעכער. זי האט
אים נאך קיינמאל נישט געזען אזא, ווי איצט. ער איז אין אירע אויגן אפילו שענער געווען,
ווי שטענדיק. און די ברילן אף זיין קורצער נאז האבן אים מער ווי שטענדיק, דאכט זיך,
געפאסט צום פאנעם. ער האט איר פארשטעלט דעם וועג און מיט פארטייעטן אטעם גענומען
שעפטשען אפן אויער:

— בייזער זיך נישט אף מיר, טייערע. באליידיק זיך נישט. ווען דו ווייסט, ווי איך האב
דיך ליב...

מארגאריטע האט אופגעהויבן אף אים אירע גרויסע דערשראקענע אויגן;
— וואס רעדסטו, יוליס! ווי האסטו געוואגט אזוינס זאגן? וואס זשע, דו שעמסט זיך
גארניט?

— ניין, איך שעם זיך נישט! איך האב שוין לאנג עס דיר געוואלט זאגן און נישט געוואגט.
זי נישט בארייגען אף מיר דאס זאג איך דיר דעם ריינעם עמעס. דו פארשטייט מיך, ריטע?
ניין, דו קאנסט מיך נישט פארשטיין.

זי האט אף אים געקוקט, ווי זי זאל אים זען דאס ערשטע מאל אין לעבן. אין די ברילן,
מיט די עטלעכע קליינע אפן פאנעם, וואס האבן נישט איין מאל ארויסגערופן וויצן מיטצאד אירע
כאווערעטע, האט ער איצט אויסגעזען אין אירע אויגן שענער, ווי אלע כווערע, וועלכע זי
האט געקענט. נעמענדיק אים פאר א האנט, האט מארגאריטע זיך אנגערופן:

— איך פארשטיי, יוליס. דו ביסט אזא הארציקער, א גוטער, נאר דו זאלסט זיך אף מיר
קיינמאל נישט בייזערן און זיך נישט באליידיקן. אויב דו ווילסט מיך באליידיקן, זאלסטו פרוער
ציילן ביז הונדערט, דער קאס זאל איבערגיין. אט אזא, ווי איך זע דיר איצט, זאלסטו זיין
שטענדיק. און נישט אזא, ווי איך האב דיר געזען דאָרט, גוט?

— יא, ריטע, איך בין געווען אופגערעגט, ביין און נישט אזוי אף דיר... דו ווייסט, סארא
כמאָרע עס רוקט זיך אָן אף אונדז? וויל איך דיר זאגן, וואס עס זאל מיט אונדז נישט געשען,
זאלן מיר מיט דיר שטענדיק בלייבן פריינט, זיך נישט צעשיידן קיינמאל. אויב די פאשיסטן
וועלן אהער קומען, לאָמיר אוועק אין די בערג, נעמען געווער, קעמפן...

— די פאשיסטן וועלן אהער קיינמאל נישט קומען. קיינמאל!
— פונדאנען ווייסטו?

— ראָמאן קראוושטשוק האט געזאגט. ער ווייסט אלץ. די רויטע ארמיי וועט צו אונדז
קומען.

— גוט! גלענצנד! — האט זיך יוליס דערפרייט. — נאָר אויב גיט, וועלן מיר גיין צו דעם זברוטש, קיין רוסלאנד. מיר וועלן זיך דערקלייבן קיין קיעוו, קיין מאַסקווע, און דאָרטן וועט מען אונדז באַגעגענען, ווי אייגענע.

— אָבער אַהין איז דאָך אזוי ווייט!

— נישטקאָשע. דאָס מאַכט נישט אױס, מירן זיך דערקלייבן וועסט גיין מיט מיר? מאַרגאריטע האָט זיך אַ ווײַלע פאַרטראַכט, פאַרשאַרט די האַר, וואָס זײַנען געפאַלן איבער די אויגן, און, קוקנדיק אָף אים מיט אַ פאַרליבטן בליק, צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ:

— יא, יוליס, מיט דיר וועל איך גיין... מיט דיר וועט מיר אין ערגעץ גיט זײַן שרעקלעך. און איך ווײַס, אז די מוטער און דער פאָטער וועלן מיר אָפּלאָזן מיט דיר. זײ האָבן דיר זייער ליב. זײ האַלטן, אז דו ביסט דער בעסטער.

— איך האָב זיי אויך ליב.

ער האָט פרייער אָפּגעטאַטעמט, פאַריכט די ברילן, זיך אַרומגעקוקט און צערטלעך אַ גלעט געטאָן אירע האַר. מאַרגאריטע האָט אים גיט אָפּגעשטויסן פון זיך.

— ביסטו, הייסט עס, גרייט מיט מיר גיין?

— געוויס. ווײַז דו וועסט וועלן.

— נו, און סטאַסיק? — האָט זיך באַ אים פלוצעם, גיט ווילנדיק, אַרויסגעריסן.

— סטאַסיק? — האָט זי זיך פאַרטראַכט. — סטאַסיק... ווײַסטו וואָס, יוליס, מיר וועלן אים אויך מיטנעמען. צוזאַמען וועט זײַן פריילעכער. רוסלאַנד איז גרויס און ברייט, און דאָרטן וועט פאַר אַלעמען זײַן פּלאַץ.

— נו, גוט, אויב דו ווילסט, זאָל זײַן אזוי. איך בין גיט קעגן. זאָל ער אויך גיין מיט אונדז!

די זון האָט זיך אָפּגעהויבן איבער די גרינע בערג. שטיל און רוזיק איז געווען אַרום. די קרוינען פון די ביימער האָבן זיך קוים באוועגט. קיין זאך האָט דאָ גיט דערמאָנט אין מילכאַמע, געפאַר. און פלוצעם האָט זיך צעברומט דער האַריזאָנט. עס איז אָנגעוואַקסן אַ גרילצערע פון מאַטאָרן. הויך אין הימל האָבן זיך באוויזן אַראָפּלאַנען מיט שוואַרצע צלאָמים אָף די פליגלעך.

אפן שיידוועג

יוליס איז געווען אפן זיבעטן הימל.

און טאקע — נאָך דעם, ווי ער האָט שוין געהאַט באַשטימט, אז זײַנע וועגן מיט מאַר-גאריטען זײַנען זיך פאַנאנדערגעגאַנגען, און סטאַסיק, וועמען ער האָט אזוי געגלייבט, האָט געפאַנגען ריטעס האַרץ, האָט ער, יוליס, שוין גיט געהאַט אָף וואָס צו האָפּן. לאָזט זיך נאָר אױס, אז ער האָט געלעבט אין טאַעס!

ניין, זעט אױס, אז דאָס מאַזל האָט אים נאָך גיט פאַרטאָן. ער איז געווען באַמיסטערט גיט בלוין דערפון, וואָס מאַרגאריטע האָט אים ליב, נאָר דעריקער דערפון, וואָס זי האָט געזאָגט, אז זי איז גרייט גיין מיט אים אין פייער און אין וואסער.

און יוליס איז איר מויכל געווען אַלץ. ער איז איצט געווען דער גליקלעכסטער אין דער וועלט. ער האָט אין איר קיין טאַעס גיט געהאַט. יוליס האָט פעסט באַשטימט, אז מע טאָר גיט ריידן קיין שלעכטס וועגן מענטשן.

יא, נאָר מאַרגאריטע האָט געזאָגט, אז סטאַסיק זאָל אויך מיט זיי גיין? דאָס האָט אים עטוואָס אַ קאַראַכע געטאָן. וואָס קער זיך דאָ אָן סטאַסיק, מיט וועלכן ער האָט זיך צעקריגט טאקע צוליב איר? נאָר מײַלע. מע וועט אים אויך מיטנעמען מיט זיך. וואָס קאָן ער שטערן? עס וועט זײַן היימעלעכער און גרינגער אין וועג. ווי עס זאָל גיט זײַן, האָט מען פאַרט צו זאַמען געלערנט אין איין שול, געזעסן אָף איין פאַרטע. און גיט בלוין סטאַסיקן דאָרף מען נעמען מיט זיך, נאָר אַלע כווערע פונעם ייִשעו. דאָרטן, אין רוסלאַנד, וועט מען זיך אױס-לערנען, וואוּזוי מע דאָרף אַמישטעלן ראַטנמאַכט דאָ, באַ זיך אָף דער ערד.

יוליס האָט צוגעטראַכט פאַרשיידענע פלענער, איינער דרייטער פונעם אנדערן. זיך געייצט וועגן אַלץ מיט זײַנע כאַויררים, וועלכע האָבן אים אונטערגעהאַלטן.

ווען אַלץ איז שוין געווען אָפּגערעדט, דורכגעטראַכט און מע האָט שוין געדאַרפט זיך צוגיפריידן, ווי מע באַגעגנט זיך, קעדיי זיך לאָזן אין וועגן וועג אריין, האָט יוליס אַ טראַכט געטאָן, אז מע וואָלט זיך געדאַרפט אױסציענען מיט ראָמאַן קראַוושוקן. יענער

האט גוט געקענט דעם וועג קיין רוסלאנד. ער איז דארט אמאל געווען און דערציילט וונד-
דער דעגן דעם דאזיקן לאנד.

נאך גיי זי א כאכעם און שטייט זיך אן, אז גראדע ראמאן קראוושטוק וועט אים
צעשטערן אלע פלענער!

ראמאן האט אים זייער אופמערקזאם אויסגעהערט און געזאגט, אז דערווייל איז ניט
קענדיג זיך רירן פונעם ארט. מע דארף, ווי פריער, פאטרולירן אף די באצירקן און זיי
אפהייטן פון די סאגים. עס קאן ניט זיין, האט ער ווייטער געזאגט, אז די ארבעטער פון
יענער זייט זברוטש זאלן גלייכגילטיק קוקן אף דעם, ווי די פאשיסטישע מערדער וועלן זיך
אהער אריינרייסן און פארניכטן אלץ און אלעמען פארשקלאפן.

און נאך האט ראמאן געזאגט, אז קיין גרויסע כאכמע ליגט ניט אין דעם, וואס ער,
יוליס, סטאסיק, מארגאריטע און אנדערע כעוורע וועלן פארלאזן די היים און זיך גיין רא-
טעווען. מע דארף אין דער שווערער צייט זיין צוזאמען מיטן גאנצן פאלק און קעמפן, אויב
עס וועט אויסקומען, ביזן לעצטן טראפן בלוט.

ראמאנס ווערטער האבן יוליסן פולקאם איבערצייגט. ער האט מיט צוטרוי געהערט דעם
שרעקלאזן קאמוניסט, וועלכער האט זיך אלע יארן— בא די עסטרייכער, בא די פוילישע
פאנעס געמוטשעט אין די טורמעס.

די טעג און נעכט האבן זיך געצויגן מעשוועדיק לאנג. די אומבאוויסטיקייט— וואס
וועט ברענגען דער מארגעדיקער טאג— האט געטאטשעט די נעשאמע און ניט געלאזט
רוק אטעמען. בעזשענצעס, וועלכע האבן זיך אהער דערקליבן פון די אקופירטע פוילישע
שטעט און שטעטלעך, פון דער ברענענדיקער ווארשע, האבן דערציילט וועגן מאסן-הארי-
געס, וועגן סרייפס און אומגליק.

מענטשן האבן אויסגעהערט און געווען דערשיטערט. קיינעם האט זיך ניט געלייבט,
אז אזוינס איז מעגלעך אין צענטער פון אייראפע. צי דען איז נישטא אזא קויער, וואס זאל
אפשטעלן די קילער?

„וואס זשע וועט זיין מיט אונדז, אז מיר זיינען איצט אזוי אומבאהאלפן?“— די דאזיקע
פראגע האט מען אלעמאל פארגעבן ראמאנען.

צו שנעל האט זיך צו די קארפאטן דערנענטערט דער סיינע. עס איז אהער געגאן א
מירעדיקע קראפט. אלץ אפטער האבן זיך גענומען באווייזן איבערן „שווארצן טאל“ די
פאשיסטישע אעראפלאנען און אנגעווארפן אף יעדערן א גרויל. ראמאן קראוושטוק האט
אויסגעמיטן זיך באגעגענען מיט יוליסן, מיט די יונגע כעוורע, וועלכע ער האט ניט געייצט
זיך לאזן איבערן זברוטש.

אין עפשער איז נאך איצט ניט שפעט? ניט בלויז די יונגע כעוורע דארפן אהין גיין—
אויך די נאפטלער?

מענטשן זיינען ארומגעגאנגען דערשלאגענע, פרישמעליטע, און די הענט האבן זיך
צו גארנישט געלייגט.

ווי אפצולאכעס, זיינען געשטאנען זוניקע, לויטערע סענטיאבער-טעג און שטילע לע-
וואניקע נעכט. אן אנדערשמאל וואלט עס געפרייט, נאך איצט האט מען פארשאלטן די
מאטור, וואס האט געהאלפן די פאשיסטישע באמבארדירער ארומפליען פראנק-און-פרי.

ווען עס האט זיך געדאכט, אז אלץ איז שוין פארפאלן, איז געקומען די לאנגדערווארטע
אויסלייזונג, די רעטונג, די גרויסע מענטשלעכע הילף.

אין איינעם פון די סענטיאבער-פרימארגנס, נאך א שווערער שלאפלאזער נאכט, האט
דעם גאנצן קאנט אופגעוועקט א גערויש פון אעראפלאנען. דער אוילעם איז ארויס אף די
גאסן, פארלאזן זיך הייזער און, זשמורענדיק פון די ערשטע זון-שטראלן די אויגן, זיך
איינגעקוקט מיט פאכעד אין הימל.

מארגאריטע איז אופגעשפרונגען פונעם געלעגער, געכאפט אף זיך דאס ליכטע קליידל,
און, א צעשויבערעטע, א דערשראקענע, ארויסגעלאפן פון שטוב און זיך געלאזט לויפן צו
יוליסעס סעדל. זי האט אים דערווען פונדערווייטנס. פאריסן דעם קאפ, האט ער זיך איינגע-
קוקט אין הימל און ניט באמערקט, ווי מארגאריטע איז צו אים צוגעלאפן.

— יוליס!— האט זי זיך אנגערופן מיט א ציטערנדיקער שטייט. — מיר דארפן גלייך זיך
לאזן גיין צו דער גרענעץ. עפשער וועלן מיר נאך באווייזן

ער האט אנגענומען איר האנט און אראפגעלאזט דעם קאפ:

— דאכט זיך, פארשפעטיקט.

— וואס רעדסטו מיר טאן דא? ניט פארבלייבן. הערסט, וואס עס טוט זיך?

זי האט זיך צוגעטוילעט צו זיין אקסל, און ער האט דערפילט, ווי זי ציטערט.
— בארוק זיך, מארגאריטע, איך בעט דיר, האב נישט מוירע, — האט יוליס איר גע-
שעפטשעט אפן אויער און אליין געפילט, ווי מורעשקעס לויפן איבער זיין ליב, — מיר
דארפן גלייך אוועק אין די בערג. דארטן איז נישט אזוי געפערלעך, ווי דא... מיר וועלן... מיר
וועלן...

דער גערויש פון די אערפלאנען האט זיך פארשטארקט, און עמעצער פון אוילעם האט
זיך צעשריגן:

— וואס שטייט איר? באהאלט זיך! באלד וועלן זיך א שאט טאן באמבעס!
פון אלע זיטן האט זיך געהערט א געשריי, א געוויין, ראמאן איז געשטאנען, אָנגע-
שפארט אף זינע מיליצעס, און, פארזשמורעט די אויגן פון דער זון, זיך איינגעקוקט
אינעם הימל.

— היי, ווער שטייט עס דארט! באהאלט זיך! — האט זיך ווידער עמעצער צעשריגן,
זענענדיק, ווי דא און דארט שטייען נאך מענטשן און קוקן זיך איין אין הימל.
דער גערויש פון מאטארן איז אָנגעוואקסן מיט א שרעקלעכער קראפט, זיך אלץ דער-
נענטערט.

מיטאמאל האט זיך דערהערט ראמאן קראווסשוקס קאל:
— מענטשן, קומט ארויס! אונדזערע פליען רוסישע זעט, רויטע שטערנס! אונדזערע
ער האט אפגעהויבן אינדערלופטן א מיליצע און גענומען פאכען מיט איר, שרייען,
רופן. דאס געקנייטשטע, פארברוינטע פאנעם האט געשיינט פון גליק. דער קארטון איז
ארעפגעפאלן אף דער ערד, און די גראווע האר זינע האט צעשויערעט דער ווינט.

אלע זינען ארויסגעלאפן פון די באהעלטענישן, מ'האט אונטערגעווארפן אינדערלופטן
די היטלען און קאפעליושן, געמאכט מיט די הענט צו די פליען.
ווען די אערפלאנען האבן זיך באוויזן איבער די קעפ, איבער די נאפ־טורעמעס, האט
זיך פון הימל א שאט געטאן א רעגן פון פילפארביקע פלוגבלעטלעך. דער ווינט האט זיי
אונטערגעכאפט און זיי געטראגן, ווי א טשאטע פויגלען.

דער אפגעוואכטער סומלדיקער אוילעם האט זיך א לאז געטאן כאפן די בלעטלעך. די
אערפלאנען, מאכנדיק א גרויסן קרייז איבער דעם, „שווארצן טאל“, — באגריסנדיק דעם
קאנט, די מענטשן, — זינען פארשוונדן געווארן פון יענער זיט בערג.

דער אוילעם האט ארומגערינגלט ראמאן קראווסשוקס, וואס האט שוין געהאלטן א
פלוגבלעטל אין די הענט. מיט א ציטערנדיקער שטים האט ער געלייענט אף א קאל, און
אלע ארומיקע האבן זיך אפגעקוקט איינגעהערט:

„ברידער און ווענטער! אין דער שווערער שא, ווען איבער איך, אייערע קינדער,
פאטערס און מוטערס, איבער אייערע שטעט און דערפער, איבער אייער ליבליכער ערד,
וואס האט אזויפיל יאָר געשמאכט אונטערן שווערן יאָך פון די עסטרייך־אונגארישע בא-
ראָנען, פוילישער שליאכטע, רוקט זיך אָן א נייע געפאר פון פארשקלאפונג, איז צו אונדז
דערגאנגען אייער רוף נאך הילף. אייער דירעטלאנגער טרוים זיך פארייניקן מיט אייערע
ברידער פון יענער זיט זברוטש, מיט דער פרייער סאוועטישער אוקראינע, סאוועטישן
רוסלאנד איז פארוויקלעכט געווארן. מיר גייען אייך צוהילף און שטרעקן אויס אונדזער
ברידערלעכע האנט. עס דערגעענטערט זיך די שא פון אייער באפרייטונג מיר גייען צו
איך...“

פארגאפטע, האט מען געהערט די הארציקע ווערטער.

די זון האט זיך שוין גענומען זעצן הינטער די בערג, ווען מע האט דערזען אפן שליאך
פאסמעס שטויב. פון די שטויב־וואלקנס זינען ארויסגעשוואמען טאנקען, וואס האבן זיך
שנעל דערגעענטערט צו ראפ־עווקע, צום „שווארצן טאל“. דער רוישיקער האמוין, נישט
ווארטנדיק, ביז די מאשינעס וועלן צוקומען, האט זיך אליין מיט טומל און געשריי א לאז
געטאן אנטקעגן.

דער וועג איז פארפלייצט געווארן מיט מענטשן, מ'האט פארווארפן די פארשטויבע
מאשינעס מיט בלומען, ארויסגעשלעפט די טאנקיסטן פון די מאשינעס, זיי געהאלדזט, גע-
קושט, געטראגן אף די הענט.

קינדער האבן נישט געווארט אף קיין קאוועד און זיך ארופגעדראפט אף די טאנקען,
געטאפט די פארשטויבע רערן פון די הארמאטן, אויסגעווישט דעם שטויב, קעדיי מע וואָל
אָנזען די רויטע שטערנס אף די טאנקען־טורעמלעך.

פון אלע זיטן האָבן זיך אהער דערטראַגן באַגריסונגס־געשרייען. עס זינען אָנגעקומען
נייע מאַשינעס, אָף וועלכע עס זינען געשטאַנען און געזעסן פאַרשטויבטע רויטאַרמייער אין
קאַסעס. אין הימל האָבן זיך ווידער באַוווּן אַרעאַפּלאַנען מיט רויטע שטערנס אָף די
פּליגלען, וועלכע האָבן גאַנצפֿרי געבראַכט דעם ערשטן גרויס פונעם סאַוועטנלאַנד.
באַשאַטענע מיט בלומען, זינען די טאַנקען און אווּטאָס אַריין אין דער טומלדיקער,
יאַמטעוודיקער שטאָט.

פון די אַרומיקע ייִשוויים, פון די בערג האָבן זיך אהער אַראָפּגעלאָזט טויזנטער
מענטשן, קעדיי באַגריסן זייערע באַפֿרייער, באַגענענען די לאַנג געגאַרטע שעליכיים פונעם
סאַוועטנלאַנד.

דאָס לעבן הייבט זיך אָן אַפּסניי

נאָך די גרויזאמע טעג און וואָכן, ווען קיינער האָט נישט געוואָסט, אָף וואָס פאַר א וועלט
מע געפינט זיך, ווען אלע זינען געווען צווישן לעבן און טויט, און די הענט האָבן זיך צו
גאַרנישט נישט געלייגט, האָט מען זיך איצט דערפֿילט ווי אַפּסניי געבאַרענע.

די ערשטע באַגעגעניש מיט די באַפֿרייער, מיט די גוטמוטיקע און האַרציקע יונגע
מענטשן אין סאַלדאַטישע מונדירן, וואָס זינען מער געווען ענלעך אָף ציווילע, ווי אָף
מיליטערלייט, און אזוי פֿאַסט גערעדט מיטן אוילעם, געלאַכט, געטאַנצט און געוונגען
באַגלייך מיט אלעמען, אזוי ווי מע וואָלט זיך ערשט נישט לאַנג צעשיידט און זיך אַפּסניי
באַגענט, האָט באַ יעדן דאָ אַרױסגערופן גוטע געפֿילן. מע האָט גאָר באַדויערט, וואָס אַט
די פֿריידיקע באַגעגעניש איז נישט פֿאַרגעקומען פֿריער מיט א סאך יאָרן.

מ'האָט אָבער נישט לאַנג געױבלט, די רויטאַרמייער האָבן אָף זייערע מאַשינעס זיך גע־
לאָזט ווײַטער אין זייער באַפֿרייונגס־מאַרש — אָף זיי האָבן מיט אומגעדולד און האַפּענונג
געוואַרט נאָך טויזנטער און טויזנטער אַרבעטער און פֿויערן.

ווידער האָט זיך איבערן גאַנצן אַרום צעטראַגן דער געהילף פון די ענגער־מאַשינעס
און איבער די קאָשעגעאַרקעס האָבן זיך גענומען וויקלען וואָלקנס דאַמף, די זשעלאָנקעס
האָבן אָנגעהויבן שפּען נאָפּט פון די ערד־טיפּענישן, און עס האָט זיך געדאַכט, אז די אַרבעט
איז נאָך קיינמאָל נישט געגאָן אזוי פֿריילעך, ווי איצט, ווען די נאַפּטלער זינען אליין געוואָרן
די באלעבאַסיס פון זייערע רייכטימער.

די קליינע באַן־סטאַנציע, וואָס האָט זיך פֿאַרקליבן אַהין, פון יענער זײַט באַג־שטראָם,
אין דער געדיכטעניש פון די ביימער, און איז געשטאַנען אָפּגעוונדערט פון דער גאַנצער
וועלט, ווי אַ יאַסעם, איז מיטאַמאָל אָפּגעמונטערט געוואָרן. פון מירנד זינען אָנגעקומען
שווערע־לעבן־דענע עשעלאָנען מיט מאַשינעס, אויסשטאַטונג, סכּוירעס, מעדיקאַמענטן, אַנטאָן
און עסנוואַרג. עס זינען געקומען וואַגאַנעס, געלאָדענע מיט פֿאַפּיר און ביכער, העפּטן און
לעך־מאַכיריים.

דאָס סאַוועטנלאַנד האָט געשיקט דעם באַפֿרייטן קאַנט מאַטאַנעס פון דער ברייטער
האַנט. גאַרנישט נישט געקאַרגט, קעדיי דער קאַנט זאָל וואָס גיכער אָפּגעריכט ווערן.
מיט די ערשטע צוגן זינען אהער אָנגעקומען הונדערטער לערער, דאָקטוירים, טעכ־
ניקער און אינזשעניערן. מע האָט דאָ געדאַרפט העלפֿן אינזשענערן דאָס נייע לעבן, איינ־
פֿירן אָף די נאַפּט־באַציריקן די נישטע מעכאַניזמען.

דערנאָך האָט אלץ, האָט שיקע קושניר געמיינט, אז זיין קונויע וועט אים אויסקומען
פֿאַרשליסן צוזאַמען מיט די אלטע קאָשעגאַרקעס. גאָר עס האָט זיך אויסגעלאָזט, אז דאָס
איז נישט אזוי. אַ גוטער שמיד איז דאָ נייטיק געווען, ווי לופּט, און ער איז צוזאַמען מיט
זיין געטרעניען פֿריינט פּליילשן שוין פון דעם ערשטן טאָג צוגעטראַגן צו דער אַרבעט.

פֿאַר יעדן איז געווען וואָס צו טאָן.

צוזאַמען מיט אלע נאַפּטלער זינען אַרױסגעגאַנגען אַפֿן באַצירק, צו די ענגערן, סטאַ־
סיק קראַוושוק און יוליס מאַרקוט. מיט זיי איז אויך געקומען מאַרגאַריטע, פּיליפּס טאַכ־
טערקע. זי האָט באַקומען די שטעלע פון אַ כּעזשבנפֿיער אַפֿן באַצירק.

עמעס, מאַרגאַריטע איז נישט געווען צופֿרידן מיט איר נײַער אַרבעט. — זי האָט געוואָלט
אַרבעטן דאָרט, וווּ אירע כאַווייריס, באַ די נאַפּט־גרובנס, גאָר ראָמאַן קראַוושוק האָט איר
געגעבן אָנהערן, אז ער ווײַסט בעסער, וווּ זי דאַרף אַרבעטן.

אלע פארטאָג, ווי גאָר די סירענעס אפן באצירק האָבן זיך צעהוּרעט, האָט דער דריי-לינג זיך געלאָזט מיט די אויסגעטראָטענע סטעזשקעס פון ייִשעוּ אפן באצירק, צו דער ארבעט, צוזאמען מיט הונדערטער עלטערע און יונגערע ארבעטער. אינמיטן איז געגאנגען מארגארטע, און בא ביידע זייטן, ווי די היטער — סטאסיק מיט דער צעפאלטער טשופרינע, שטענדיק א פריילעכער, א לאכנדיקער, אן אופגעלייגטער, און יוליס מארקוס, שוין א צו ערנסטער און פארדינגעטער. ביידע האָבן זיך אף זייער אויפן געסטארעט אויספֿינען פארן מיידל, און ביידע האָבן געפילט, אז נישט שטענדיק גיט עס זיך איין, ווייל צווישן רישיקן און אופגעלייגטן אוילעס זינען געווען מער באריידעוודיקע און פריילעכע, מער פארשייטע, וואָס האָבן זי אלעמאל פארשטעפֿט מיט א וויץ, א שאַרף וואָרט.

גייענדיק אין דער ענגשאפט צוזאמען מיט די נאפטלער אף דער וואכט, האָט מארגאָר-ריסע זיך געפילט אינגאנצן א דערוואקסענע, פאר איר איז גאַרנישט שווער געווען. אין רעגנס און קעלטן, אָנגעטאָן אין איר ווארעמען מאנטל, איין די שטיוול, מיטן וואלענעם קאָפטיכל, איז זי אירומגעגאנגען פון איין רעזערוואַר צום אנדערן, געמאַסטן און פארשריבן אין ביי-כעלע, ווייל נאָט מע האָט ארויסבאקומען. אזוי האָט זיך באקומען, אז אלע טאָג אין דער זעלבער צייט האָבן אלע דריי זיך באגעגנט בא דער קרענצע, וואָס אונטערן דרייהונדערטאיגיקן דעמב, און מע האָט זיך געלאָזט צו דער ארבעט.

ווי גאָר דער הודאָק האָט געמאלדן דעם סאָף פון דער וואכט, האָט סטאסיק מיט יוליסן שוין געפילט צו דער קאָנטאַר, געשטאנען באַם פענצטער, ביז מארגארטע איז צו זיי ארויס-געגאנגען, און מע האָט זיך געלאָזט אהיים.

רוען איז בא קיינעם קיין צייט נישט געווען, ווייל מע האָט זיך שנעל געדארפט אומ-קערן אהיים, איבערכאפן, זיך איבערטאָן און לויפן אין קלוב ארײַן. דאָרטן האָט מען אלע אפדערנאכט געווינן סאָוועטישע פילמען. דאָס זינען געווען די בעסטע גרוסן פונעם גרויסן לאַנד, צו וועלכן זיי געהערן איצט אויך.

ביידע, סטאסיק און יוליס, האָבן זיך ארויסגעווינן פאר גרויסע אקשאַנצן. אָפּטלעך האָבן ביידע געפילט, אז איינער שטערט דעם צווייטן, ווען מע איז נישט אינדרײַען, וואָלט מען געקאָנט רעדן מיטן מיידל מער אָפּן. גאָר קיינער האָט נישט געטראכט אָפּטערען דאָס אָרט. ווי גאָר יוליס האָט זיך געלאָזט מיט ריטען שפאצירן, אזוי איז גלייך, ווי א שאָטן, אויסגעוואקסן סטאסיק. און פארקערט. און כאָטש דאָס מיידל האָט מער סימפאטיזירט יוליסן, האָט דאָך ציטונח'ן איר זיך געדאכט, אז מיט סטאסיקן איז איר אויך נישט אומעפיק. בעשאַס מע האָט זיך באגלייט אהיים און געשטאנען זאלבערדיט בא איר פירטקע, האָט אזוי פאסירט, אז אמאל איז פון איר אוועקגעגאן אן אומצופרידענער און אופגערעגטער סטאסיק, און אמאל — יוליס.

אַבער ביידע האָבן זיך נישט געקאָנט באליידיקן אף איר, ווייל זיי זינען פאָשעט געווען פארליבט און זי האָט זיי געמאַטערט, נישט געקאָנט זאָגן, ווער פון ביידן איז איר ליבער. מעגלעך, אז זי איז גאַרנישט שולדיק געווען דערין. וווינען וווינט מען דאָך אלע דריי בישקיינעס, אין שול האָט מען געלערנט אין איין קלאס. ארבעטן ארבעט מען אף איין וואכטע. ביידע פארלויפן מארגארטען אלע וועגן. נעמט איינער בילעטן אין טעאטער און באווייזט זיך גאָר נישט ארומקוקן, שטייט שוין דער צווייטער אויך מיט בילעטן. ברענגט איינער פאר מארגארטען א שקארמיץ מיט קאָנפּעטן, האלט שוין דער צווייטער פונקט אזא שקארמיץ. קוקנדיק אף זיי, האָט זיך דאָס מיידל אָפּט געהאלטן פאר די זייטן פון געלעכטער.

אנדערע מיידלעך זינען איר אפילע מעקאנע — וואָס קלעפן זיי אזוי צו מארגארטען... וואָס עמעס, איז עמעס, בילעטן, צוקערקעס, אנדערע זאכן — אלץ האָט סטאסיק איר געקענט אונטערטראָגן, אַבער ביכער — דאָס נישט!

ווען מע האָט געפֿונדן די ערשטע ביכער-קראַמען און געבראכט אן א שיר ליטעראטור פון קיעזו און מאַסקווע, האָט יוליס מארקוס אָנגעקויפט א גאנצן סטאָס ביכער. און מאַר-גאריסע האָט זיי מאמעש געשולנגען, גאנצע נעכט ליגט זי באַם לעמפל און לייענט זשענדע, ווי זי וואָלט וועלן אַניגאָן דאָס. וואָס זי האָט דורכגעלאָזט פאר איר לעבן, דאָס, אייגנטלעך, האָט זי געצווינגען אָפּטער קומען צו יוליסן אהיים. און דערפון איז נישט גאָר געווען צו פריינד סטאסיק. ער האָט אויך געקויפט א ביסל ביכער און פאָרגעלייגט דעם מיידל עפעס אויסקלייבן, גאָר אלץ האָט זי שוין, לאָזט זיך אויס, געלייענט פריער בא יוליסן.

ווער ווייסט, וויפל עס וואלט זיך געצויגן אט די שטילע מילכאמע, ווען עס קומט נישט אויס זיך צעשיידן.

עס איז דורכגעגאנגען דער הארבסט און דער ווינטער, און אין א שיינעם פריילינג באגינען האט ראמאן קראוטשוק אינגעלאדן צו זיך אלע דריי און פארגעלייגט פארן קיין לוזאוו זיך לערנען אין נאפט־טעכניקום, וועלכער האט זיך אקארשט דארט געפנט. דער באזיך דארף האבן גוטע מיטטערס, טעכניקער, און פון ווי דרייען קאן ארויס א טאלק.

ויליסן און סטאסיקן איז דער איינע געפעלן געווארן, און מע האט גלייך געגעבן די האסקאמע צו פארן אין דער גרויסער שטאט זיך לערנען, כאטש א שאד געווען זיך שידן מיטן ליבעלעך קאנט, מיט די כאוויירס און מיט זייער ארבעט. נאך מע וועט זיך דאך אין א פאר יאר ארום צוריק אומקערן. דערצו נאך פארט צוזאמען מיט זיי אין טעכניקום מאר־גאריטע, וועלן זיי זיך ביכלאל פילן, ווי בא זיך אין דער היים.

לאזט זיך אויס, אז דאס איז נישט אזוי פראסט, ווי די יונגלעך האט זיך געדאכט! בערעט האט זיך אינגעקאשט, אז זי וועט דאס מיידל פון זיך נישט אפלאזן. זי מיט פילפון זינען שוין אין די יארן, און בלייבן אן דער טאכטער, וועט מען אומקומען פון אומעס און בענקעניש. דערצו נאך איז בערעט נישט אינגאנצן געוונט, קרענקט אפסלעך און קאן נישט פארבלייבן אן דער טאכטערס הילף. פרידריך איז גאנצע טעג און נעכט אף דער ארבעט, אף זיצונגען און פארזאמלונגען, אין פאליטשול און נאך ווער ווייסט ווו, און אין שטוב איז פוסט, טא זאל דא בלייבן מארגאריטע!

בערעט האט דערביי געטראכט, אז זי האט זיך שוין איינמאל באגארישט, אפגעלאזט פון זיך דעם זון, טאמאס. און יענער האט זיך אינגאנצן אפגעשלאגן פון די הענט. ער שרייבט קימאט קינמאל נישט קיין ברייול, און אט דא צוריק מיט א צייט, ווען ער איז אהער געקומען, האט זי פון אים קיין נאכעס נישט געהאט. געווען, דאכט זיך, א שטילער, רוקער, עמעס, מיט א שווערן כאראקטער, נאך איצט האט זי אים נישט דערקענט. דארטן, ווו ער ארבעט, אין רעסטאראן, האט ער זיך אויסגעלערנט טרינקען, ער האט זיך אריינגעלאזט אין געשלעגן, אין סקאנדאלן, זיך געשלידערט מיט געלט, נישט דורכגעלאזט דא קיין איין מיידל. און זי איז שוין נישט געווען גערן, וואס ער איז צו איר געקומען. מיטן פאטער האט ער זיך געפירט פרעך, אים פאשעט באליידיקט.

מיט גרויס ווייטעק האט בערעט געטראכט, אז פון איר טאמאסן איז דארטן אינדער־פרעמד אויסגעוואקסן דער רעדן ווייסט וואס, און דאס. איינגטלעך, האט געבראכט דערצו, וואס דאס הארץ האט איר אָנגעהויבן שטארק וויי טאן און זי האט זיך געמוזט אָפט ווענדן צו א דאקטער.

די אויפירונג פון טאמאסן האט אויך דערשיטערט פילפון. ער האט געפרווט מיט אים ריידן מיט גוטן און מיט שלעכטן, נאך יענער האט זיך אויסגעלאכט. און אז פילפון האט אים געזאגט, ער זאל אוועקווארפן דעם רעסטאראן און פארבלייבן אין יישועה, זיך אינאָרדענען לעבן אים און באזיך־ארבעטן, האט טאמאס אים אָנגעקוקט, ווי א מעשווענעם: „ווער פארבייט אזא שיינע שטאט, ווי לוזאוו, אף א פארוואַרפענעם יישועה ווער פארבייט א גרויסן רעסטאראן, ווו צו דיר שוועבט פון אלע זיטן געלט, ווו דו טרינקסט שאמפאניער און קאניאק, ווי וואסער, אף אייערע קויטיקע ביר־שענקלעך?“

מארגאריטע האט שטארק איבערגעלעבט, וואס זי האט פארלארן דעם איינציקן בריו דער, נאך זי האט נאך פארט געלייבט, אז טאמאס וועט זיך מיט דער צייט ארומקוקן און זיך נעמען פארן סיכל.

געוויס איז דער איינרייס פון די עלטערן מיט טאמאסן געווען די סיבע, וואס מע האט זי נישט געוואלט אפלאזן פון דער שטוב. נאך ווי עס זאל דארט נישט זיין, האט מארגאריטע זיך געמאכערט, וואס אירע גוטעפריינט פארן אוועק אן איר און זי פארבלייבט אליין. די צעשיידונג האט זי די ערשטע צייט שטארק באמרוקט. און זי האט זיך דא לאנג נישט געקאנט געפינען קיין ארט.

איצט איז מארגאריטע שוין איינע אליין געגאנגען צו דער ארבעט, און נאפטלער האבן צו איר גוטמטיק געשמייכלט:

— ווי זינען דינע באגלייטער?

— וואס שרייבן דינע סטודענטן?

נאך דער אומדערווארטער צעשיידונג מיט אירע פריינט האט זי אָנגעוויירן איר לעבנסלוסטקייט און אפילע דעם גוטמטיקן שמייכל. אין הארצן האט זי זיך געבייזערט אף דער מוטער, נאך עס איז שוין געווען א פארפאלענע זאך.

עמעס, די ערשטע צייט האט זי באקומען אפטע בריוו פון די פרומט, אבער די בריוו האבן נישט געקאנט פארבייטן יוליסן מיט סטאסיקן. זי האט געטרוימט, די צייט זאל שנעלער אריבער און יענע זאלן זיך אומקערן.

נאך ווי אפצולאכעס אין די צייט געגאנגען פאמעלעך, און דאס פעקל בריוו אף איר טישל איז געוואקסן. זי איז געווען שטארק פארטאן אין דער ארבעט, ווי אויך אין קלוב אין פארשיידענע קרייזלעך, און נישט שטענדיק געקענט געפינען פרומע צייט אף צו ענטי' פערן. דערצו נאך האט זי זיך געכאפט, אז אירע בריוו באקומען זיך נישט אוועלעך ווי זייערע, וואס ריטן אף שטיקער דאס הארץ, צווינגען זי זיך רויטלעך. כוץ דעם, שרייבן זיי ביידע איר אפטלעך אין גראמען, און זי קאן דאס נישט, כאטש שרייב גוואלד!

זי האט צופיל געטראכט, וואס ענטפערן די כעווערע, און נישט באקומענדיק פון איר קיין אפטע בריוו, האבן זיי געמיינט, אז זי הייבט זי אן פארגעסן, זי האט זיך, מעגלעך, געפיר' נען אנדערע כעווערע, מיט וועלכע זי גייט אין קלוב... נישט אומזיסט זאגט די וועלט א ווערסל: „דאלי אטשי—דאלי סערדעז“.

ווען גרענעצן עפענען זיך

ווען מע האט ארויסבאגלייט קיין לווואו אין טעכניקום סטאסיק קראוטשוקן, יוליס מארקוסן און נאך א ביטל יונגע כעווערע, זיינען דא אלע זיי מעקאנע געווען.

— הערסט נאך, מענטשן, — האט זיך געוונדערט טאראס, — איך מיט זאלמען מארקוסן האבן אפגעלעבט דאס גאנצע לעבן אין ייזשעו און ווייטער פון ראפמיעווקע, ליובאוויטש, סאמבאר נישט ארויסגעפארן, און די כעווערע, בא וועלכע דער מאמעס מילך איז נאך אף די ליפן, פארן אויף קיין לווואו!

— נישט געזארגט, איצט וועלן פארן סיי אלטע, סיי יונגע, עס וועט אייך נאך נימעס ווערן, — האט זיך אנגערופן מיטיאסאוו, דער אינזשעניר און פארטארג פונעם באצירק.

כאטש סערגיי מיטיאסאוו ארבעט דא נישט לאנג, געדענקען אים אלע פונעם ערשטן טאג פון דער באפריינג. א קאמאנדיר פון א טאנקעוואוואד, איז ער אף זיין מאשין דער ערשטער אריין קיין ראפמיעווקע און ארויסגעטראגן אפן ערשטן מיטינג מיט א רעדע טאקע שטייענדיק אפן פאנצער, באס אפענעם ליוק.

א שטאלטנער, מיט א בלאנדער קוטשמע האר און ליכטיקע אויגן, איז ער געשטאנען מיט א פארהויבענער האנט, אין א שווארצן קאמבינעזאן און באגרייט די מענטשן, וואס זיינען געקומען באגעגענען די באפרייגער. דער אוילעם האט אויסגעהערט זיין קורצע בא' גריסונג'רעדע, פארשאטן אים מיט בלומען, אים אונטערגעכאפט אף די הענט און עטלעכע מאל אונטערגעווארפן אינדערלופטן. עפעס איז דער באשיידענער באיארטער מענטש אלעמען דא געפעלן געווארן, מעגלעך צוליב זיין פראסטקייט און הארציקייט. ער האט דערציילט, ווער ער איז און פונדאנען, און מע האט זיך דערפרייט — לאזט זיך אויס, אז דער קאמאנדי' דיר איז גאר בלויז ציטווייליק א זעלנער, ער שטאמט פון באק, פון אזערביידזשאן, אן אינזשעניר, און ארבעט אף די נאפט-באצירקן.

זיינע טאנקען זיינען דעם זעלבן טאג אוועק ווייטער, און מיט זיי סערגיי אייוואנוויטש מיטיאסאוו.

און נישט נאך אים האט מען פארגעדענקט, מ'האט פארגעדענקט איר דאס, וואס ער האט דערציילט וועגן זיין היימטשטאט באק, וועגן די נאפט-באצירקן פון אזערביידזשאן, וועגן די מענטשן און די ווונדערלעכע מעכאניזמען, וואס שעפן אליין נאפט. אן זיטיקער הילף, אין א קורצער צייט ארום, ווען דער מארש אף צו באפרייגן דעם קאנט האט זיך געענ' דיקט, האט מען געשיקט אהער אפן באצירק צוואמען מיט אנדערע ספעציאליסטן, וואס זאלן איבערבויען די ארבעט, אויך מיטיאסאוו.

דער אוילעם פון „שווארצן טאלי" האט זיך מיט אים דערפרייט.

צוואמען מיט ראמאן קראוטשוקן, דעם פארוואלטער פון באצירק, האט דער אינזשעני' נייער, וואס איז איינציטיק אויך געווען דער פארטארג, אנגעפירט מיט דער גאנצער ארבעט. היינט איז מיטיאסאוו געשטאנען אין דער ענגשאפט אף דער קליינער פלאטפארמע פון וואקזאל, געשפאסט מיט די כעווערע, וואס זיינען אפגעפארן קיין לווואו אין טעכניקום, און זיך איינגעהערט אין די רייד פון די נאפטלער, וועלכע זיינען יענע מעקאנע געווען.

— נישט געזארגט, — האט מיטיאסאוו בארויקט די מענטשן, — נישט נאך יונגע וועלן פארן...

און ווי אין וואסער געקוקט!

אין א קורצער צייט ארום האט מען פון דעם זעלבן וואקאל ארויסבאגלייט א גאנצע גרופע נאפטלער קיין באקו. זיי זאלן זען, ווי מע באקומט ארויס דארטן דאס שווארצע גאלל. דאס מאל איז מיט דער גרופע ארבעטער געפארן טאראס קראוויטשוק און זאלמען מאיר קוט. עס איז אויך געפארן שיקע קושניר. ער איז געקומען צו מיטאסאון און געזאגט, אז ער מוז אויך א קוק טאן אף באקו. ווייל, ווי עס איז באוואוסט, איז ער שוין נישט קיין יונגעלע, וויפל ס'איז אים געבליבן צו לעבן, ווייסט ער נישט. און אזויזי פון יענער וועלט האט מען נאך דערווייל קיינעם נישט געשיקט אין קיין ווייטע געטעס, האט ער אויך כיישעק צופארן קיין באקו און זען א וועלט.

זיין באקאנטע האט מיטאסאון נישט געקאנט נישט נעמען אין אכט, און מע האט דעם אלטן שמיד געשיקט מיט דער ערשטער גרופע ארבעטער.

זינט ער לעבט, שיקע קושניר, האט ער נאך נישט געהאט אזא פארגעניגן ווי איצט! א שפילעכל אויסצוריידן — דורכפארן קימאט דאס גאנצע לאנד, זען, ווי מענטשן לעבן און ארבעטן? ער האט נישט צוגעמאכט מיט קיין אויג דעם גאנצן וועג. א פארגאסער, געקוקט דורכן וואגנאן־פענצטער אף די שטעט און דערפער, וועלדער און פעלדער, זאוואדן און פאבריק, קאלווירט, וועלכע האבן זיך דורכגעטראגן פארביי זינע אויגן, און נישט נאר ער איינער איז געווען ווי פארקישעפט פון דעם, וואס מע האט געזען, נאר אלע, וועלכע זיינען מיטגעפארן מיט שיקע קושניר.

די שטאט באקו אפן קאפשישן יאם, די אנצאליקע שטאלענע נאפט־טורעמס, די זאוואדן און פאבריקן, דער האפן, די גאסן און פלעצער — אלץ האט אויסגעזען, ווי א שיינער כאלעם. היינט די מענטשן, די נאפטלער! מיט וואס פאר א פרייד האבן זיי אפגענומען די געסט פון די ווייטע קארפאטן, טאקע ווי געטרייע ברידער!

דא, אף די נאפט־באצירקן פון אזערביידזשאן, האבן די געסט פארשטאנען, ווי עס איז אפגעשטאנען זייער קאנט. מע האט אפילו נישט געקענט פארגלייכן די הויכע שטאלענע טור־רעמס. די מעכאניזמען, וואס האבן געגעבערט די ערד און ארויסבאקומען דעם ברענשטאף, מיט זייערע קארפאטער הילצערנע, שווארצע נאפט־טורעמס, אוראלטע קאטשעגארקעס און זעללאנקעס. מע האט פארשטאנען, אז עס דארף אדורך נישט איין צענדליק יאר, ביז די קארפאטער נאפט־באצירקן וועלן זיין ענלעך אף די באקווער.

נאר די באקווער פריינט האבן בארוקט:

— בא דער ראטנמאכט וועט מען עס מאכן שנעל...

אין צוויי וואכן ארום האט די דעלעגאציע, א באגייסטערטע, זיך אומגעקערט אהיים. געקומען איז מען נישט מיט ליידיקע הענט — מיט אן עשעלאן אויסשטאטונג נייע מעכאניזמען, מעכטיקע באלאנסירן, עלעקטראמאטארן.

דערצו נאך איז געקומען א גרופע ארבעטער, וועלכע וועט אויסלערנען די נאפטלער פון „שווארצן טאל“ זיך באגיין מיט די נייע מעכאניזמען, זיי איינשטעלן.

באם צופוסנס פונעם הויכן בארג האבן די נאפטלער אנגעהויבן מאנטירן דעם ערשטן שטאלענעם טורעם. פון דער באן־סטאנציע האבן שווערע טראקטארס געבראכט אהער מעכטיקע קאנסטרוקציעס, וועלכע מע האט שנעל גענומען צוגעשטעלט. אפן פאן פון די אלטע הילצערנע טורעמלעך האט זיך אפגעהויבן א טורעם א גיבער, וואס האט געענדערט דעם אויסזען פונעם „שווארצן טאל“.

די ארבעטער האבן געקוקט, ווי די באקווער געסט דערגרונטעווען זיך צו די נאפט־אויצערס, גייען דורך מיטן עגבער די שטארקע שטיין־פלאסטן און שטעלן זיך נישט אפ פאר גארניט. באנאנד מיט די געסט האבן בא דער נאפט־גירוב געארבעט טאראס קראוויטשוק, זאלמען מארקוס. זיי האבן זיך צוגעקוקט צו זייערע כאוויירס און אין עטלעכע וואכן ארום שוין אליין געשיקט געארבעט.

טאג און נאכט האט זיך נישט אפגעשטעלט די ארבעט. צענדליקער שטאלענע רערן האט מען שוין אראפגעלאזט אין די טיפענישן, מע האט זיך איינגעשרויפט אין די ערד־טיפענישן, צום „גרויסן נאפט“.

סערגיי איחאנאוויטש מיטאסאון האט געטאגט און גענעכטיקט בא דעם שטאלענעם טורעם. דאס איז געווען דער ערשטלינג, און פון אים האט מען א סאך דערווארט. מע האט געדארפט אום יעדן פרייז זיך דערקלייבן צו די רייכע נאפט־קוואלן, ביסלעכווייז אפרייניקן דעם „שווארצן טאל“ פון די אלטע הילצערנע טורעמלעך, פון די זעללאנקעס און קאטשעגארקעס. וואס זינען דא איינגעשטעלט געווארן נאך אין יענע ווייטע צייטן, ווען מע האט אין די דאזיקע ערטער אנשטעלט נאפט.

אין צווייטן עק פונעם טאָל האָט מען מאַנטירט אַ באלאנסיר, וואָס וועט פאַמפּען נאָפּט אָן דער הילף פון מענטשן. דעם מעכטיקן מעכאניזם האָט מען געשטעלט אָף אַ צעמענטענעם פונדאמענט. דאָ האָבן געארבעט עטלעכע באקוער נאפּטלער מיט אַ גרופּע היגע ארבעטער. אויך שיקע קושינר האָט דאָ אונטערגעשטעלט אַ פלייצע.

יוסיף מאַפעדאָו, דער יונגער קליינוווקסיקער און שוואַרץ־אויגיקער טעכניקער פון באָק, האָט זיך באַמיט, אז דער ערשטער באלאנסיר זאָל וואָס גיכער ווערן אַינגעשלאָסן. מיט אים איז געווען גוט און פריילעך. ער איז געווען אַ כיינעוודיקער, האַרציקער באַכער, וואָס האָט געשאַטן מיט כאַכמעס, אָן אופהער געזונגען אַזערביידזשאַנער לידער.

מיטיאָאָוו איז זעלטן ווען אהער אַראָפּגעקומען. ער האָט געקאַנט יוסיפּן פון דער היים און געוואַלט, אז אָף אים מעג מען זיך פאַרלאָזן.

דער ערשטער באלאנסיר איז שוין געשטאנען גאדלעסדיק אפן בעטאַנירטן פונדאמענט, און די ארבעט האָט שוין געהאַלטן באַס סאָף. ניט ווייט האָט מען אויך פאַרענדיקט בויען אַ גרויסן רעזערוואַר, אין וועלכן עס וועט שטראָמען דער ברענשטאָף, וואָס דער באלאנסיר וועט אַרויסבאַקומען פון דער ערד. אהער זיינען זיך צונויפגעקומען מענטשן זען אָף ציקאָוועס, וויאזוי וועט אַרבעטן דער ניער מעכאניזם.

דער באַריידעוודיקער טעכניקער האָט באַטראַכט דעם אַרומיקן אוילעם, זיין פולבלעך, עטוואָס פאַרוואַקסן פאָנעם האָט געשיינט. איצט, אז די ארבעט איז געגאן צום סאָף, האָט ער זיך שוין אזוי ניט געפילט. ער האָט געוואַרט, ביז דער רעזערוואַר וועט פאַרטיק ווערן. צוגע־גאנגען נענטער צו די מענטשן, האָט ער זיך אָנגערופן:

— נו, געפּעלט אייך די „הוידעלעקע“? איר וועט זען, וויאזוי זי וועט פאַמפּען... עפּשער טוט אייך באַנק, וואָס מע וועט איינגיכן דאַרפן אַראָפּוואַרפן די הילצערנע קאַראַנעס? נישטקאַשע! אין עטלעכע יאָר אַרום וועט איר אַינערע הילצערנע טורעמס מיט די קאַראַנעס. די זשעלאַנאָ קעס און קאַטשעגאַרקעס קאָנען זען נאָר אין מוזיי. מירן דאָ מיט אייך אויסבויען אַ גרויסן מוזיי און צונויפנעמען דאָס גאַנצע קלאַפּערגעצייג, וואָס פראַנצ־יאַסיף און די פּוילישע שליאַכ־טע האָט אייך געגעבן.

דער אוילעם האָט גוטמוטיק געשמיכלט. שווער געווען צו גלייבן, אז די הילצערנע טורעמס וועלן אינגאַנצן פאַרשווונדן ווערן. יוסיף האָט דאָס פאַרשטאַנען און גענומען באַרויפן די היגע טוישוים:

— באַ אונדז אין באָק איז אמאָל אויך געווען אזוי, אָבער די טעכניק גייט פאַרויס, און דאָס אלטע האָבן מיר שוין לאַנג איבערגעגעבן אין מוזיי.

באַמערקט, ווי מאַרגאַריטע גייט מיט איר העפּטל צו די רעזערוואַרן, האָט יוסיף מאַמע־דאָוו זי אַ רוף געטאָן:

— זעט נאָר, אונדזער נאַטשאַליק וויל גאָר צו אונדז ניט צוגיין. קום צו נענטער, שעם זיך ניט, טו אַ קוק אָף אונדזער הוידעלעקע. צי עפּשער איז זי דיר ניט געפּעלן? דאָס מיידל האָט זיך פאַרוויסלט, צעשמיכלט און פאַרשעמט זיך געלאָזט גיין ווייטער. נאָר יוסיף איז צוגעלאָפּן צו איר, זי צוגעפירט צום באלאנסיר און פאַרגעזעצט:

— פאַרשרייב אים אויך. איינגיכן וועלן מיר אים אַינשליסן. איצט זאָלסטו נעמען אַ דיקן העפּט, וועל נאָפּט וועט זיין אַ סאָך.

— איך בין פאַרגומען, איך האָב קיין צייט ניט. — האָט זי זיך געפרוּווט אַרויסרייסן פון זינע הענט.

— איך פרעג, צי דיר איז די מאַשין ניט געפּעלן?

— זייער געפּעלן. נאָר לאָזט מיר צורח, איך האָב קיין צייט ניט!

— איר זעט, זי האָט קיין צייט ניט! נו, און איך האָב צייט? — האָט ער מיט קלוימערשטן פאַרוואַרף איבערגעשלאָגן. — איר, אז איך זע אַ שוין מיידל, געפין איך שטענדיק צייט. נאָר אזא אַקשנעטע האָב איך נאָך אין ערגעץ ניט באַגעגנט. אלע גייען צו אַ קוק טאָן אפן באַ־לאַנסיר, נאָר זי גייט פאַרביי און באַמערקט מיר גאָר ניט. וואָס, דו האָסט עפּשער אַן איי־פּערויכטיקן כאַסן? באַ אונדז אין אַזערביידזשאַן האָבן אמאָל די פרויען ניט געטאַרט קוקן אָף קיין מאַנצבילען, נאָר דיר פאַרווערט דאָך קיינער ניט קוקן אָף מיר. לאַך ניט, אַט וועל איך פאַרענדיקן די ארבעט און ווערן עטוואָס פרייער, וועל איך דיר אַלצייט צונעמען צו אונדז קיין באָק. אין די בערג, וווּ מירן פאַטער וווינט. באַ אונדז זיינען אויך פאַראן אזעלכע בערג, ווי דאָ. וויינטרויבן וואַקסן באַ אונדז, קאווענעס, דיניעס. וויין — אַ גאַנצער יאָם אַלץ איז באַ אונדז פאַראן. נאָר אזעלכע בלאַנדע מיידלעך זיינען ניטאָ! און אזעלכע בלויע אויגן — אויך ניט!

מארגאריטע האט נישט געוואלט ווהין באהאלטן דאס פאנעם פון בושע. די באקן האבן בא איר געפלאמט. ווי פיער, זי האט זיך אלץ געפרוהט ארויסריסן פון זינע הענט. נאך נישט געקאנט. דער ארומיקער איילעם האט זיך איינגעהערט אין זינע רייד און געקלייבט פון בעלעכטער. יוסיף האט פארגעזעצט:

— דו אנטלויף נישט פון מיר. איך וועל דיר נאך עטלעכע ווערטער זאגן. דערנאך וועסטו גיין. ווי דו ווילסט. נאך דער רויק אויס. פארוואס קוקסטו נישט אף מיר? וואס זשע, איך בין נישט קיין שיינער? צי דו האסט נישט ליב קיין שווארצע מיט שווארצע אויגן? מיט מיר וועט דיר זיין גוט. ווען איך בין געפארן צו אייך, האט דער טאטע מיר באפוילן, איך זאל זיך נישט דערוועגן אומקערן פון די קארפאטן אן א קאלע. ער וועט מיר, האט ער געזאגט, אפילו אף דער שוועל נישט ארופלאזן. מיין טאטע איז געווען אף דער מילכאמע אין די קארפאטן און דערציילט, אז קיין שענערע מיידלעך, ווי דא, איז נישט צו געפינען אף דער גאנצער וועלט. ווארט, וועסט באווייזן? נאך צוויי ווערטער וועל איך דיר זאגן. מיר רופט מען כאסאן יוסיף מאמעד אלי אגלי. וואס לאכסטו, מיידל? מיין נאמען איז דיר עפשער נישט געפעלן? צי א לאנגער עפשער? וועסט אים נישט פארגעדענקען? וועל איך אף דיר ראכמאנעם האבן. רח פיר פאשעט יוסיף, און גענוג גוט? וואס שוויגסטו? דו לאכסט נח, יוסיף מאמעדאוו. אט מירע סערגיי אייוואנאוויטשן. ער איז מיין לאנדסמאן. א גוטער מענטש. ער וועט נישט לאזן ליגן. ער קען מיר פון באקן. צוזאמען געארבעט. ער וועט דיר דערציילן, אז יוסיף וועט זיין פאר דיר א גוטער פריינט. לאך נישט. אט וועלן מיר פארענדיקן די ארבעט, וועל איך מיט דיר אוועקפארן קיין באקן. קיין אזערביידזשאן. בא אונדז איז א וונדערלעך לאנד. בא אייך איז קיין יאם נישטא. בא אונדז א יאם א וונדער! פרעג מיטאסאוו.

יוסיף האט איבערגעכאפט דעם אטעם, און באמערקט, אז דאס מיידל רייסט זיך שוין נישט פון זינע הענט. האט ער זי אפגעלאזט און, קוקנדיק אפן ארומיקן אוילעם, פארגעזעצט אין דעם זעלבן נוסעך מיט א פריילעכן שמייכלעלע אפן שטארק פארברויטן פאנעם:

— באקן וועט דיר זייער געפעלן ווערן, פאלג מיר! פון איין זיט די בערג, פון דער צווייטער זיט דער קאספישער יאם און אינמיטן— באקן! שייך, הא? וועסט א גאנצע וועלט אויספארן און נישט באגעגענען נאך אזא, ווי אזערביידזשאן. אלצייט וועל איך דיר צוגעמען. טשעפע זיך אפ פון איר?— האט אריינגעשטעלט שיקע קושניר. —מארגאריטע האט שוין פון לאנג א כאסן. אפילו צוויי. זיי זיינען געפארן לערנען אין טעכניקום.

— וואס טעכניקום, ווען טעכניקום? ביז זיי וועלן זיך אויסלערנען, וועט זי אלס ווערן און איך האב שוין לאנג געענדיקט דעם טעכניקום. מיר וועלן פארן צו אונדז, קיין באקן דו ווייסט נישט די געשיכטע פון אונדזער קאנט. וועל איך דיר באלד דערציילן. מע זאגט, אז ווען גאט האט פאנאנדערגעטיילט די ערד, זיינען זיך אלע פעלקער צונויפגעקומען. דער אלטער האט פאנאנדערגעטיילט דעם א שטיק סטעפ, יענעם א שטיק וואלד, א דריטן— א זומפ. דעם דאס, יענעם— יענץ. און אזוי ווי ער איז געווען נישט קיין וואזשנע מאטעמאטיקער, האט ער שלעכט אויסגערעכנט, און נישט פאר אלעמען האט געקלעקט ערד. ווען ס'איז געקומען צו די אזערביידזשאנער, האט ער שוין נישט געהאט וואס צו געבן. האט גאט זיך פארשעמט. ארויסגערופן זיינע מאלאכים און געזאגט: „די באשיידענע און שטילע אזערביידזשאנער זאלט איר געבן א שטיק פון מיין געטלעכער ערד.“ און די מאלאכים האבן אונדז אפגעשניטן א שטיק באם קאספישן יאם. א געטלעכער קאנט. וועסט קיין כאראטע נישט האבן, אויב דו וועסט קומען צו אונדז... האבן מיר אפגעערדעט? וועסט מיט מיר פארן?

מארגאריטע איז אפגעגאנגען אין א זיט און זיך אָנגערופן:
— נין, כיוועל נישט פארן בא אונדז איז אויך נישט שלעכט!
מיטאסאוו איז צוגעקומען אומבאמערקט און דערנעבן א גרויס רעדל מענטשן ארום יוסיף, האט ער זיך אָנגערופן:

— נח, יוסיף, וואס פאר א מיטינג אינמיטנדרעינען?
— איך דערצייל וועגן אונדזער אזערביידזשאן.
יענער האט זיך פאנאנדערגעלאכט:
— ווידער וועגן אזערביידזשאן? דו האסט דאך שוין צען מאל דערציילט. איז עפשער וועט אף היינט זיין גענוג?
— געוויס. נאך איך ווארט שוין אף אייך, — האט ער א זאג געטאן, — בא מיר איז אלץ גרייס. זיך קען שוין איינשליסן.
— זייער גוט. באלד וועלן מיר א קוק טאן, — איז מיטאסאוו צוגעגאנגען צום באלאנסיר, אים באטראכט פון אלע זייטן.

די מענטשן האבן בעקוט אפן אינזשעניער, געווארט, וואס ער וועט זאגן. זיך איבער- צייגט אז אלץ איז געמאכט געווארן ראיעל. האט מיטאסאוו געבעטן דעם אוילעם, מע זאל אפגיין אין א זיט. צו יוספס האט ער א וונק געטאן:

— נה, יוסף, באווייז, אף וואס דו ביסט פיין! זאל זיין אין א גוטער שאן יוספס פאנעם איז געווארן ערנסט, אָנגעשטרענגט. אין איין רעגע האט מען דעם פריי- לעכן באַכער שוין נישט געקאָנט דערקענען. ווי שטענדיק אין א פאראנטוואָרטלעכער אָנגע- שטרענגטער מינוט, האט ער פארגעסן אין אלץ, צוגעגאנגען א רוזקער צום עלעקטרישן רוי- בלינק, אים אַנגעשלאָסן, און דער באלאנסיר, וועלכער האט פונדערווייטנס אויסגעזען, ווי א גיגאנטישער פויגל מיט ברייטע שפּרעייטע פליגלען, האט זיך געריירט. דער באלאנסיר האט זיך גענומען פאמעלעך באוועגן.

מיט פארשיפעטן אָטעם האבן די מענטשן זיך אַינגעהערט אינעם אַיינשטאָניקן גערויש פון דער מאשין. אינגיכן האט פון די ערד־טיפענישן אָנגעהויבן פליסן צום גרויסן רעזערוואר ווארעמער נאפט.

מענטשן זיינען ארופגעלאָפן אף די טרעפּ, אריינגעקוקט אין זיין טיף. די ערשטע שטראַל- מען געדיכטע שווארצע פליסיקייט האט א זעץ געטאן אפן דעק פונעם רעזערוואר. מיט פארשיפעטן אָטעם האט מען זיך אַינגעהערט אינעם כליופען פונעם נאפט.

ווידער אין קלעם

עס האט זיך קיינעם אפילע נישט געכאַלעמט, אז פאר אזא קורצער צייט וועט מען באווייזן אויפיל אופטאן! ס'איז שווער געווען דערקענען דעם טאָל, ראַפּעוועקע, בראַדניצע, און באַזונדערס—די מענטשן!

אלץ איז ווי אפסטיי געבוירן געוואָרן. פריילעכער איז געוואָרן דער אוילעם. ליכטער איז געוואָרן אפן הארצן. און אלע האבן פארשטאנען, אז אויב עס וועט זיין שטיל אף דער וועלט און מע וועט לאָזן לעבן, בויען, וועט מען דעם „שווארצן טאָל“ אין עטלעכע יאָר ארום אינגאנצן נישט דערקענען. דער צווייטער זומער נאָך דער באַפֿרייג פונעם קאנט האט אָנגעזאָגט א סאך פרייד און נאכעס.

דעריקער האט זיך מיטן זומער דערפרייט מארגאריטע. עס וועלן קומען אף קאניקולן אירע פריינט, נאָך וועלכע זי האט זיך שוין אזוי פארבענגט, — יוליס און סטאסיק. אף זיי האט זי ארויסגעקוקט מיט אומגעדולד. פאר דער צייט זיינען דא פאָרגעקומען אויפיל ענ- דערונגען, אז דער אָטעם האט אַזש פארכאפט. און מע האט זיך געדארפט מיט מעצען טיילן. זי וועט די כעורע שוין מער נישט מאטערן און אָפן זאָגן, ווער פון זיי איז איר ליבער און טייערער. זי האט שוין, דאכט זיך, געמאכט דעם אויסוואל. נאָך דאָ לאָזט זי נישט ווען אָט דער פריילעכער יוסף. ערשט נישט לאנג האט זיך איר געדאכט, — זי איז אפילע געווען איבער צייגט, אז ער שפאסט, ווען ער דערציילט איר ניסים וועגן זיין היים און טייערע, אז ער וועט זי צונעמען מיט זיך אהין, ווען זיין בריגאדע וועט פארענדיקן די ארבעט. לאָזט זיך אויס, אז דאָס מיינט ער גאנץ ערנסט! ער האט זיך שטארק באַפֿריינדעט מיט איר פאָטער און קומט אָפּ צו זיי אין שטוב, שפילט מיטן טאטן אין שאַך, מע טרינקט קאווע און מע רעדט וועגן פארשיידענע זאכן. נאָך טראכטן טראכט ער, זעט אויס, וועגן איר.

שטענדיק, אז ער קומט, ברענגט ער מיט זיך א סאך פרייד, געלעכטער, ווייזן. און דער פאָטער און די מוטער באַגעגענען אים מיט פארגעניגן, ווי אן אייגענעם און אלטן באקאנטן. מארגאריטע האט מוירע געהאט, ער זאל נישט אָנהייבן ריידן מיט די עלטערן וועגן איר...

צי דען פארשטייט ער נישט, אז זי וועט יוליסן קיינמאל אף קיינעם נישט פארבייטן? זי האט זיך שוין אפילע געגעבן דאָס וואָרט, און קעדי זי זאל נישט איבערטראכטן, וועט זי אים מעלדן, ווען יענער וועט קומען אף זומער. ער, יוסף, איז איר אויך געפעלן, גיין מיט אים אין טעא- טער, אין קינא, שפאצירן איז גאנץ פריילעך, נאָך דאָך ליגט דאָס הארץ צו אירע שול־פריינט. די לעצטע צייט האבן אָנגעהויבן קריכן אין קאָפּ מאַדנע געדאנקען.

זי האט געפילט, אז זי טעג, ווען זי זעט נישט יוספס, איז איר אומעטיק אפן הארצן. און ווי אפצולאָכעס, באקומט זי זעלטענער בריוו פון די כעורע. זיי שרייבן, אז מע איז איבער- געלאָזן מיט ארבעט. מע גרייט זיך צו די עקאומענעס. עס גייען קלאנגען, אז מע וועט

פארקירצן דעם קורס און מע וועט זיי ארויסלאזן אף א גאנץ יאָר פריער, ווייל עס מערקן זיך אַן זייער גרויסע פלענער פון איבערבויען דעם „שווארצן טאַל“ און מע דארף האָבן א סאך גוטע ספּעצאַליסטן.

ביכלאל איז מארגאריטען גוט און פריילעך צו לעבן אף דער וועלט. און זי דארף זיך ניט זאָרן פאר איר מאָרגן, פאר איר גיירל. אַט איז איר גאָר אופגעקומען א נײַער פלאן אין קאָפּ— זי וועט זיך צוגרייטן און אין הארבסט פרווון אַנקומען אין נאפּט־אינסטיטוט, וואָס געפינט זיך אויך אין לוזאָו, און יוסיפּס איינגעקאשטענטע פארוויילט זי בלויז. מער גאַרניט. פלענער... פלענער... מע האָט שוין דאָ אָנגעהויבן צוביסלעך פארגעסן אין די אלטע צאָרעס און געטראכט, אז דאָס לעבן איז אַרײַן אין דער רעכטער קאַליע. לאָט זיך אויס, אז דאָס איז ניט אזוי. די סאָקאַנע האָט זיך ווידער אָנגערופט, און געקומען איז זי פון דײַטשלאַנד...

יענעם שטילן שאכעס פארנאכט איז צו מארגאריטען געקומען יוסיף און זי איינגעלאָדן שפּאַצירן אין פארק. אוילעס איז געווען א סאך. דער אַרקעסטער אף דער קליינער עסטראדע האָט געשפילט, און מע האָט געטאַנצט. עס איז געווען גוט און פריילעך אפן הארצן. מע האָט פארבראכט גאנץ שפּעט, און יוסיף האָט זי באגלייט אהיים, ביז דער קאליטקע. דער באַכער האָט צעבויעט אירע געדאַנקען, ווידער געזאָגט, אז ער וואָלט געווען גילקלעך, ווען זי באציט זיך צו אים בעסער און דערציילט אים ווייניקער וועגן אירע גוטע־פריינט— יוליס און סטאַסיקן.

לאנג האָט מארגאריטע ניט געקאַנט איינשלאָפן, נאָך דעם, ווי יוסיף איז אוועק. עפעס האָט זי געמאַטערט, נאָר וואָס, האָט זי בעשום־אויפן ניט געקאַנט פארשטיין. א שווערער כאָלעם האָט זיך געפלאָגטערט, אלעמאַל זי אופגעוועקט. באגינען, ווען זי איז סאָפּאָלאָפּ איינגעשלאָפן, האָט זי אופגעהויבן א שטאַרקער גערודער, געשרייען, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון דער גאס.

ארויסגעלאָפן פון שטוב, האָט זי דערזען, ווי אין גאס שטייען הייפלעך שכינייט. פארייסיג־דיק די קעפּ, האָבן אלע געקוקט אפן הימל. איבער די קארפּאטן איז געשטאַנען א גרויליקער גערויש פון שווערגעלאָדענע אעראָפּלאנען. זיי זיינען געגאן נידעריק שטאַטעסווייז, און אף די פיונעליאָשן האָבן זיך דײַטלעך אָנגעזען שווארצע צלאָמיס. דאָרטן, וווּ עס ציט זיך די איינזאָנאָליניע, האָבן זיך געהערט אופרייסן, און דער הימל איז פארנעפלט געוואָרן פון ריכן און פלאמען.

— א מילכאַמע!

— און עפּשער איז דאָס גאָר מאנעווערע?

— נארישע, וואָס פאר מאנעווערעס, ווען עס רײַסן זיך באַמבעס?

— איר זעט ניט די שווארצע צלאָמיס? דײַטשן...

— ווידער דײַטשן?

— ביז ווען וועט די וועלט שווייגן?

ווייבער האָבן געוויינט, געבראַכן די פינגער, געטוילעט צו זיך די קליינע קינדער, וואָס זיינען געשטאַנען טײַט־דערשראָקענע און מיט פאכעז געקוקט אף די פארוויינטע מאמעס.

— פאשיסטן זיינען אָנגעפאלן. ווידער מילכאַמע!

מארגאריטע איז געשטאַנען אין א זיט און געפילט, ווי דאָס הארץ ווערט בא איר צעריסן אף שטיקלעך. איר האָט זיך געדאַכט, אז אלע קוקן אף איר קרום. זי האָט זיך דערמאַנט, אז זי איז אויך א דײַטשקע, און דאָס האָט זי איצט געמאַטערט. זי האָט קיינמאַל ניט געטראכט וועגן דעם, ווער זי איז. זי האָט דאָ געלעבט גלייך מיט אלע, און זיך ניט פאַרגעשטעלט, אז עמעצער קאן טראכטן, אז זי האָט וואָסער־ניט־איז שייכעס צו „ענע“ דײַטשן, וואָס האָבן געבראכט אף דער ערד אזא אומגליק.

זי האָט געפרוּווט אָפּטרייבן פון זיך די שווערע געדאַנקען, נאָר זיי זיינען אַקשאַנעסדיק געקראַכן אין קאָפּ.

מע האָט געווענדט די בליקן אפן פארטאָג סערגיי מיטאסאָוו און אף ראָמאַן קראוץ־טשוק, גלייך ווי זיי וואָלטן אַלץ גענוי געוויסט און קיינעם דערפון ניט אויסגעזאָגט.

סערגיי מיטאסאָוו איז געשטאַנען אין זײַן בלוי ספּעצערעל, א נישט־געגאַלטער, מיט אן אנטבליזונטן צעשויערטן קאָפּ און זיך איינגעקוקט אין יענער ריכטונג, ווואו עס האָבן זיך אוועקגעטראָגן די דײַטשישע באַמבארדירער, און געטראכט, וואָס ער זאָל זאָגן די מענטשן, וואָס לאָזן פון אים ניט אראָפּ די אויגן. ער האָט זיך דערמאַנט אין דעם בריוו, וואָס ער האָט באקומען פון דער פרוי, פון באקן. זי האָט געשריבן, אז זי האָט שוין אָפּגעשיקט אלע שטוב־זאכן, דאָס מעבל און פאַרט די טעג ארויס צו אים מיט ביידע קינדער און מיט דער אלטער

מוטער... מע דארף גלייך איר טעלעגראפירן, זי זאל צווארטן און זיך ניט רירן פון אַרט, ביז ער וועט ניט געבן צו וויסן. נאָר ווער ווייסט, צי וועט ער איצט קאָנען שיקן א טעלע-גראַמע?

— נישקאַשע, איצט וועט דער היטלער, אָס דער פארשטאַלענער אישאק, באַקומען די וויסענשאַפֿטלעכע... האָט געזאָגט יוסיף.

— פון דיין מויל אין גאַסס אויערן, — האָט אונטערגעכאַפט שיקע קושניר, — נאָר דו האָסט געזען, ווי זיי זינען געפֿליגן און קיינער האָט זיי ניט אָפּגעשטעלט?

— מע וועט זיי ניט נאָר אָפּשטעלן, — האָט יוסיף איבערגעשלאָגן, — נאָר געבן אזוי איבער די הענט, אז זיי וועלן מער ניט קריכן?

סערגיי מיטיאָסאָו האָט געמאַכט עטלעכע טריט, צוגעגאַנגען נענטער, זיך צוגעזעצט אָף עפעס אַ קעסטל, צוגעקעמט מיט דער האַנט די צעשוּבערעטע האָר.

— געוויס וועט מען זיי צעקלאָפֿן, — האָט ער זיך אָנגערופן מיט זיין הייזערליכעכער שטייט, — נאָר מע דארף ניט מיינען, אז עס וועט זיין אזוי גרינג. עס וועט זיין שווער. די פאָסיטישע פאראויטן האָבן אָפּגערויבט און פארקעכטעט האַלב אייראָפּע. זיי האָבן אַ גרויסע און אַ גוט־באוואָקסענע אַרמיי, אָן אַ שיר געווער. און עס וועט זיין ניט גרינג, יוסיף. מע טאָר זיך ניט לייגן קיין פייגעלעך אין בוזעס. — אַ טראַכט געטאָן, האָט ער צוגעגעבן. — נאָר מיר וועלן אלצייטס זיגן אַ מילכאַמע וועט זיין אַ שווערע, זייער אַ שווערע, נאָר אונדזער פֿאָלק וועט קיינער ניט שטעלן אָף די קניי.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ כּניע, דער דייטש, — האָט זיך אָנגערופן טאראס קראוּטשוק. פיליפּ איז געזעסן אין אַ זיט, אָף אַ סלופּ, און זיך ניט אריינגעמישט אינעם געשפרעך. פון מאָל צו מאָל האָט ער אָף זיך געכאַפט פאַרדעכטיקע בליקן. ניט אנדערש, ווי די אַרומיקע טראַכטן איצט וועגן אים...

סערגיי מיטיאָסאָו האָט אַ קוק געטאָן אָף טאראס, דערנאָך ניט ווילנדיק איבערגעפירט דעם בליק אָף פיליפּ, וואָס איז געזעסן מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ.

— פאַרשטייט זיך, טאראס, פאַרשיידענע דייטשן זינען פאַראַן. און מע קאָן ניט באַ-שולדיקן אלעמען מיטאַמאַל. עס איז פאַראַן היטלער מיט זיין באַנדע... און עס זינען פאַראַן אנדערע דייטשן. אוועלעכ, וואָס פאַרשעלטן דעם פיורער. עס זינען נישטאָ קיין שלעכטע פעלקער און קיין גוטע פעלקער. עס איז פאַראַן אַן אַרבעטער־קלאַס און אַ קלאַס פון קאַ-פיטאַליסטן.

— סערגיי איזאָנאָוויטש, — האָט איבערגעשלאָגן יוסיף מאַמעדאָוו, — דאָס זאָגט איר עמעס. נאָר אין היטלערס אַרמיי זינען דען נישטאָ קיין אַרבעטער?

— פאַראַן! — האָט צוגעשטימט מיטיאָסאָו. — געוויס פאַראַן. היטלער האָט אָפּגענאַרט און איבערגעצויגן אָף זיין זיט אַ גרויסן טייל פונעם דייטשישן פֿאָלק און פון אַרבעטער־קלאַס אויך. פאַרבלענדט זיי די אויגן. נאָר ווען זיי וועלן באַקומען די ערשטע קלעפּ פון אונדזער רויטער אַרמיי, וועלן אַ סאך פון זיי גלייך נישטער ווערן און זיך אָפּקערעווען פונעם הויפט־הענקער.

אלע האָבן זיך אָפּמערקזאַם אַיינגעהערט אין מיטיאָסאָוו'ס רייז, צוגעשאַקלט מיט די קעפּ. נאָר מיטאַמאַל האָט זיך פון ווייט אַפּסניי דערהערט אַ הודושען פון באַמבאַרדירער, און אלע האָבן זיך אויסגעצויגן אָף דער ערד.

— ווידער קריכן די הינט! — האָט געזאָגט דער אלטער שיקע קושניר, קוקנדיק אָף דער נייער כּוואַליע באַמבאַרדירער, וואָס האָט זיך אַהער אָנגערוקט. ווי אַ כּמאַרע.

די אַראָפּלאַנגען זינען דורכגעפֿליגן און פאַרקערעוועט צו דער גרויסער שטאָט.

— די נאַכט־באַצירקן וועלן זיי ניט באַמבירן, — האָט, אַפּהייבנדיק זיך פון דער ערד, געזאָגט מיטיאָסאָו. — זיי ווילן, זעט אויס, פאַרכאַפֿן די נאַפּט־אויצערס גאַנציקע, נאָר אַ טויט וועלן זיי באַ אונדז באַקומען?

ער האָט אַ קוק געטאָן אָפּן פאַרומערטן ראַמאַן קראוּטשוק און אַ וונק געגעבן צו אים: — מע דארף אוועק אין קאָנטאַר און דאָרט אָנקלינגען, זיך דערוויסן, וואָס קומט פֿאַר אָף דער וועלט, וואָס דארף מען טאָן?

דער באַצירק איז גלייך פּוסט געוואָרן. די נאַפּטלער האָבן זיך אוועקגעצויגן צו דער קאָנטאַר.

פיליפּ איז איינער אליין געבליבן זיצן אָפּן קלאָץ. כּאָטש מיטיאָסאָוו'ס לעצטע ווערטער האָבן אים אַ ביסל באַרוקט. האָט ער זיך געפֿילט, ווי אַ געפֿלעפטער. וואָלט ער געווען ייִנגער און דער פּוס וואָלט אים ניט געשטערט. וואָלט ער געבעטן, מע זאָל אים נעמען אָפּ פּראָנט. ער וואָלט מיט זיין בלוט, מיט זיין לעבן דערוויזן, אז ער איז טריי אָט דער ערד,

די מענטשן, דעם לאנד, ווו ער איז געוואָרן א פולבארעכטיקטער בירגער, ער וואָלט באוויזן, אז ער איז אן ערלעכער ארבעטער.
 מיליף איז צוגעקומען צו דער קאַנטאַר. די נאפטלער האָבן זיך וועגן עפעס געאמפערט. דערזען אים, זינגען זיי שטיל געוואָרן. ער האָט זיך אראָפּגעלאָזט אף א שטיין, וואָס איז געלעבן נישט ווייט פונעם פענצטער, און פארייכערט א ציגאר.
 אינעם גרויסן צימער פונעם פארטאָבינעט זינגען זיך צונויפגעקומען די נאפטלער. נישט פאר אלעמען האָט געקלעקט פלאך, איז מען געשטאנען בא די פענצטער, זיך איינגעהערט אין די ווערטער פונעם פארטאָרג. די הייזערקלעכע שטים זינגע האָט עטוואָס געציטערט, ער איז שוין געווען אין זיין מיליטערי־אַנטאָן, אין וועלכן ער איז אהער אמאל געקומען, סערגיי מיטאסאָווס אומרויך ענערגיש פאָנעם איז געווען פארדייגעט. קוקנדיק אין צעפענטן פענצטער צו די קארפאטן־בערג און אפשאַרנדיק מיטן שטיוול דעם אס פון די ערשט נישט לאנג פארברענטע פאפירן, האָט ער געזאָגט, סטארענדיק זיך אויסמיידן די פארי ווייניסע פון די מענטשן:

— טייערע פריינט, איך בין געקומען צו אייך זיך געזעגענען. איך גיי אוועק אפן פראָנט, נאָר איך גלייב, אז נישט אף לאנג, נישט אף שטענדיק, איך וועל זיך אומקערן צו אייך, אויב איך וועל בלייבן לעבן. אויב איך האָב ווערניג־איז עמעצן באליידיקט, בעס איך מיר מויכל זיין. איר בלייבט דא. מיין פריינט, דער טרייער קאָמוניסט ראָמאַן קראוושוק, בלייבט מיט אייך... עס וועט, מעגלעך, אויסקומען פארלאָזן די היים. אויב דער פארשאלטענער סוינע וועט צוקומען אהער, דארפט איר פארייכטן די טורעמס, די מעכאניזמען, די אויסשטאטונג, קעזיי נישט לאָזן, דער אַקפּאָנט זאָל זיך קאָנען באנוצן מיט אונדזער נאפט...

מיטאסאָוו האָט גערעדט שטיל, נישט געפילט, ווי ער וואָלט יעדער וואָרט אָפּגעוויגן, און דער אוילעם האָט געשוויגן, קיינער האָט זיך, דאכט זיך, קיין ריר נישט געטאָן. מע האָט מיט פארווייניג פליכטע אויגן געקוקט אף דעם באשיידענעם, מוטיקן אינזשעניער און געווען דערצאָגט, וואָס אזא מענטש פארלאָזט זיי אין דער מירעדיק־שווערער צייט.
 מע האָט זיך דעם פארנאכט געזעגנט מיט סערגיי מיטאסאָוו, און בא די מענטשן האָבן זיך אף שטענדיק איינגעקריצט אין זיקארן זינגע פאשטעט און הארציקע ווערטער.

דער גרויזאמער אויספֿרוו

מע האָט געווארט אף א נעם, נאָר קיין נעם איז נישט געשען.
 שפעט באנאכט האָט מען אָנגעקלונגען אין טעלעפאָן פונעם שטאַטישן פארטיי־קאָמיטעט. ראָמאַן קראוושוק האָט גענומען דאָס טרייבל, זיך איינגעהערט. דאָס פאָנעם זינגט איז גע־וואָרן בלאסער. עס האָט זיך געדאכט, אז די האָר אף זיין קאפּ זינגען אין דער רעגע געוואָרן גראָווער.

אין קאָבינעט זינגען געזעסן אף די קעסטלעך, אפן פענצטער און ווו עס האָט זיך געמאכט די נאפטלער, געקוקט אף ראָמאַנען, ער האָט זיי שוין מער גאַרנישט נישט געדארפט דערקלערן. עס איז שלעכט. דער סוינע איז שוין נישט ווייט, און מע דארף זיך גלייך נעמען אויספֿילן דעם באפעל: פארייכטן אלק, וואָס מע קאָן מיט זיך נישט מיטנעמען אין וועג, באהאלטן אין בונקערס די מאשיינס, מעכאניזמען און ארמאטור, אופריטן די עלעקטראַסטאנציע, פארייכטן די טורעמס, פארשטאָפן די נאפט־גרייבער, אופרייטן די רעזערוואַרן—איבערלאָזן דעם סוינע א מידבער, ער זאָל נישט קאָנען ארויסבאקומען קיין טראָפּ נאפט פון דער ערד...

קיין אנדער ברייע איז נישט געווען. מ'האָט זיך געמוזט נעמען צו דער שרעקלעכער ארבעט. דאָס, וואָס איז אויסגעבויט, אופגעשטעלט געוואָרן מיט שווערער האַרעוואניע, האָט מען געמוזט פארייכטן מיט די אייגענע הענט. קאיאָר האָט מען געדארפט שפאנען די וועג־נער, נעמען מיט זיך וואָס עס וועט זיך לאָזן און מיט ווייב־און־קינדער זיך אוועקלאָזן אף מיווער, צו דער קנופֿ־סטאנציע.

עס האָבן געטראכטעט איבערן ברוקירטן שליאך די שווער־גלאַדנע וועגענער, אף וועלכע מע האָט ארייבערגעפֿירט אין באהעלטענישן די מאשיינס און מעכאניזמען. מע האָט פארוואָרפן, פארהאקט די נאפט־רערן, אופגעריסן די באלאנסירן, די שטאַלענע טורעמס. אין פארשידענע ערטער האָבן זיך געהערט אופרייסן. מענטשן האָבן געוויינט, וויסנדיק, אז עס ווערט פארייכטעט דאָס טייערסטע, וואָס זיי האָבן פארמאָגט.

מיטאמאל האט זיך איבערן גאנצן ארום צעטראגן א שטארקער געברום, א מוירעדיקער אופריס—דאס איז אופגעפליגן אינדערלופטן די עלעקטראסטאנציע. די שנין האט זיך אומעטום אויסגעלאָשן. א פאכעד איז באפאלן די ארומיקע יישובים—דעם „שווארצן טאל“, ראָפּיעוועקע...

דאָ און דאָרט האָבן זיך געוואלגערט ברוכשטיקער פון די טורעמס, פליגלען פון די באלאנסירן, שטיקער ווענט, דעכער.

זאל ער זען, דער סוינע, וואָס פאר א קאבאַלעס־פּאַנעם מע האָט פאר אים דאָ צוגעגרייט. דער גאנצער ארום איז מיטאמאל ווי טויט געוואָרן, אָפּגעשטאַרבן און דערמאָנט אין א בעסוילעם, איבער וועלכן עס האָט זיך דורכגעטראָגן א הוראָגאן.

אין דער ארומיגלינג פון די נאפטלער האָט יוסיף מאמעדאָוו זיך אומגעקערט פון זיין אומגעוויינלעכער ארבעט א דערשיטערטער. אזויפיל האָרעוואניע פאר דעם יאָר אריינגעלייגט אינעם „שווארצן טאל“, און אַט איז דאָס אלץ געגאן צו גרונט.

דער שטענדיק פריילעכער און לעבנסלוסטיקער באַכער האָט אינגאנצן אָנגעוואָרן דאָס לאַשן.

דאָך האָט ער זיך באמיט באַרוקן דעם אוילעם, געטיינעט, אז מע וועט געוויס אָפּשטעלן דעם סוינע אף דער גרענעץ און אים צעשמעטערן. דערגאָך, אז די פאשיסטן האָבן זיך דער־נענטערט, האָט ער עס דערקלערט דערמיט, וואָס מע וויל די אישאקעס אריינארן און ערשט נאָכדעם דערלאנגען זיי איבער די קעפּ. אָפּהאקן דעם וויילד... אָבער איצט האָט ער שוין ניט געוויסט, וואָס צו זאָגן, און געשוויגן.

יוסיף האָט זיך דאָ פארהאלטן מיט א גרופע ארבעטער פון באקו, געמיינט, אז די מיל־כאַמע וועט געדויערן א וואָך, א טעג צען, און מע וועט ווידער זיך נעמען צו דער ארבעט. נאָר גיי ווייט, אז עס וועט זיך אזוי באקומען, אז מע וועט דארפן העלפן די נאפטלער אלץ פארניכטן און מיט זיי זיך לאָזן אין וועג, אף מיוזערן.

די מאמע ווארט שוין לאנג אף אים. אָבער ער איז דאָ אזוי אריינגעקראַכן אין דער ארבעט, אז ס'איז ניט געווען קיין צייט גיין אין אורלויב. דערצו נאָך האָט ער ניט אופגעהערט טראכטן, אז מארגאריטע וועט דאָך ווערן ווייכער צו אים, זיי וועלן כאטענע האָבן און אוועק־פאָרן צוזאמען קיין באקו. און איצט? איצט ווייסט ער שוין אליין ניט, וואָס עס וועט זיין. ווער קאָן אין אזא צייט טראכטן וועגן אנעלכע זאכן, אז ארום דונערט און ברענט און קיינער ווייסט ניט, אף וואָס פאר א וועלט מע געפינט זיך.

יוסיף טראכט שוין, אז ער וואלט פריער געדארט געווען אוועקגיין אין ארמיי. ער איז געווען מעקאנע סערגיי מיטאסאָוו, וואָס איז שוין געוויס אין שלאכט צוזאמען מיט זיינע טאנקיסטן. א שוואַד, וואָס ער איז ניט אוועק מיט אים צוזאמען? נאָר יענער האָט באפוילן, אז ער, יוסיף, זאל ניט אַיילן, זיך ניט רירן פון אָרט, ביז די נאפטלער וועלן ניט זיין אף דער באַר־סטאנציע... און נאָך האָט ער אים געבעטן, יוסיף, אז אויב זיין חובב מיט די קינדער וועלן קומען אהער, זאל ער זיך באגעגענען און העלפן ארויספאָרן צוריק.

טאקע געפונען א צייט, ווען זיך אופהייבן מיט די קינדער און זיך שלעפן אהער, אין געהענעם! זיי זיינען שוין אין וועג. עפשער וועט מען זיי ערגעץ אָפּשטעלן און אומקערן? דאָרטן ווייסט מען, דאכט זיך, בעסער, וואָס עס טוט זיך אפן פראַנט, און מע וועט אהער ניט לאָזן פאָרן א פרוי מיט קינדער צו איר מאן, וואָס איז שוין אפן פראַנט. נאָר ווו וועט מיטאסאָוו זיי געפינען? באם געזעגענען זיך האָט ער גראדע געזאָגט יוסיף, אז ער וועט אים פונעם פראַנט אָנשטייבן. נאָר ווו וועט ער, יוסיף, שוין דעמלט זיין?

פיליפ איז געווען דערשלאָגן. דאָס הארץ האָט גענאָיעט דערפון, וואָס ער האָט געזען דעם שוידערלעכן ארום נאָך די אופרייסן און סרייפּעס, אָבער ניט ווייניקער האָט אים גע־מוטשעט דער געדאנק, אז מע גלייבט אים ניט. מע האָט אים ניט גערופן, ווען מע האָט ארויסגעפירט אין די בערג די אויסשטאטונג, מאשינעס און ארמאטור. מע האָט אים ניט געזאָגט, וואָס קלייבט מען זיך איצט טאָן. וואָס זשע, מע גלייבט אים ניט?

נאָר וואָס זאל ער איצט זאָגן און מיט וועמען ריידן, אז אלע זיינען אזוי דערשיטערט און צעבראָכן?

אין ייִשועה האָט געהערשט א גרויסער טומל, אן אַיילעניש. עס זיינען געקומען די געשפאנעטע פורן, און מענטשן האָבן געלאָרן זייערע קלומעקלעך, טשעמאָדאנעס. פיליפ האָט געקוקט אף די פארהאוועטע שייניגים, זיך געדרייט איינעם, א צווייטן פאר די אויגן, עפשער וועט מען אים אויך זאָגן, ער זאל מיט זיי פאָרן, נאָר אלע האָבן געשוויגן. אים האָט קיינער ניט גערופן. ער האָט פּונווייטנס באַמערקט ראָמאנען. יענער האָט אים אויך גאַרנישט געזאָגט.

ער האט זיך אנגענומען מיט מוט, צוגעגאנגען צו ראמאנען:

— און וואס זאל איך טאן?

יענער האט אים אפגעמאסטן מיט א מידן, צעשטרייטן בליק.

— איך מיינ, צי מעג איך מיט דער פאמיליע אויך פאָרן?

ראמאן האט זיך באגעגנט מיט זיינע פארוואלקנטע אויגן, זיך אנגערופן:

— יא, געוויס... עס הייסט... נו, אוואדע, שנעלער... שנעלער...

און, ניט קענענדיק קוקן דעם מענטשן גלייך אין די אויגן, זיך געלאזט צו זיין שטוב.

פיליפס פראגע האט אים, ראמאן קראוטשוקן, געשטעלט אין אן אומבאקוועמער לאגע.

אים האט זיך פריער געדאכט, אז יענער וועט זיך ניט וועלן עוואקירן, און אין הארצן האט

ער זיך איצט א זידל געטאן, לעמט ער האט שלעכטס געטראכט וועגן דעם מענטשן, זיך צו

אים די לעצטע טעג באצויגן מיט אומצוטוי. מעג מען דען אזוי שנעל, ניט אויספרוונדיק

דעם מענטשן, אין א שווערער צייט זיך אָפּקערעווען פון אים? די צייט איז דער בעסטער

ריכטער, זי וועט אלץ באווייזן.

און, אָפּשטעלנדיק זיך בא דער קאליטקע, האט ראמאן אויסגעשריגן:

— פיליפ, אויב דו האסט טאקע באשטימט מיט אונדז גיין, טא קלייב זיך שנעלער!

ברענג דימע זאכן און דיניקע, מע דארף שוין פאָרן.

— א דאנק, ראמאן! א גרויסן דאנק! איך לויף גלייך, — האט אויסגעשריגן פיליפ און זיך

שנעלער געלאזט אהיים.

ראמאן האט ניט געקאנט זען, ווי טרערן האבן זיך געקליקט איבער פיליפס פארוואקסענע,

אינגעפאלענע באקן. ער האט אויך ניט געוואלט, ווי ער האט דערפרייט דעם מענטשן, וואס

איז די לעצטע טעג ארומגעגאנגען א צעבראכענער.

אריינגעלאפן אין שטוב, האט פיליפ געטראפן בערטען מיט דער טאכטער זיצן אף די

קלומקעס פארוויינטע, דערשלאָגענע.

— וואס איז געשען, פארוואס גרייט איר זיך ניט אין וועג? וואס זיצט איר?

— וואס פרעגסטו אונדז? — האט, אויסווישנדיק די טרערן, געזאגט בערטע. — מע האט

אלעמען גערופן צו די טורן, און אונדז...

פיליפ האט זיך אראפגעלאזט אף דער באנק, פארייכערט און אונטערגעשפארט מיט דער

האנט דעם שווערן קאפ.

בערטע מיט מארגאריטען האבן אף אים געקוקט דערשראקן, ווארטנדיק, וואס וועט ער

זיי זאגן.

ער האט אופגעהויבן דעם קאפ און דורכן פענצטער א קוק געטאן אפן הימל, וואס איז

געווען רויט פון די ארומיקע שרייפס:

— דאס האט זיך אייך אויסגעוויזן, אז מע האט אייך ניט פארגעלייגט פאָרן. אלץ צור-

ניפגעבונדן? פארשליס, בערטע, די טיר, פאָרן צוזאמען מיט אלע!

— ניט! געבעטענע זיינען מיר. מע קוקט אף אונדז, ווי אף פרעמדע. זעסט אליין ניט,

פיליפ?

— נו, גענוג, בערטע! נארישקייטן. איצט איז ניט די צייט. זעסט ניט, וואס פאר אן

אומגליק עס רוקט זיך אָן? מע דארף אוועקגיין. צוזאמען מיט אלעמען. און גאר, שנעלער!

שנעלער!

— ניין, מיר וועלן זיך פון אַרט ניט רירן, — האט בערטע זיך אינגעקאכט.

פיליפ איז אונטערגעשפּורנגען. מע האט אים נאך ניט געזען אזא צערייטען:

— וואָס? וועסט זיך פון אַרט ניט רירן? איך וועל דיר דערשיקן! דו שטעלט זיך פאר,

וואס מענטשן וועלן טראכטן וועגן אונדז, אויב מיר וועלן דא בלייבן? ניין, דו ביסט באס

זינען, בערטע! אנו, געגאנגען!

מארגאריטע האט פארשטעלט די מאמע, געמיינט, אז דער אופערייזטער פאָטער וועט

זיך באלד ווארפן אף איר מיט קולעקעס. דעם מיידל איז גוט געווען אָנגעזאליעט אפן הארצן.

זי האט די גאנצע צייט אינגעשטיינעט מיט דער מוטער, אז מע דארף גיין צוזאמען מיט אלע,

פיליפ האט שוין ניט געקוקט אף דער פרוי און אף דער טאכטער. ער געדענקט שוין

ניט די צייט, ווען ער זאל געווען ריידן מיט זיי אזוי שטרענג, ווי איצט. אראפגעווארפן פון

זיך די פארשמאצטעוועטע ספעצאָוקע, האט ער זיך ארומגעוואשן. איבערגעטאן אין ריינעם

אַנטאן, גענומען עטלעכע ברעטער און פארקלאפט די פענצטער און טירן, דערנאך האט ער

געכאפּט אף די פלייעס דעם קלומקע, א וונק געטאן צו דער פרוי און צו דער טאכטער,

הייערדיק א זאג געטאן:

— נו, שנעלערז דער אוילעם וועט אף אייך ניט ווארטן;

בערעט האָט אים אָנגעכאַפּט באַם אַרבל;

— פרידריך... מירן אוועקגיין. און וואָס וועט זיין מיט טאַמאַסן? לאַמיר עפּשער צוואַרטן.
ער וועט זיך דערשלאָגן צו אונדז.

— ער האָט וועגן דיר פּרעזער ניט געטראכט, דיין טאַמאַס. ווילסטו, ער זאָל איצט טראכטן? — האָט זיך אָנגערופן פּיליפּ. — ער איז שוין ניט קיין יינגעלע און וועט זיך אליין געבן אן איינע. מיר קאָנען אף אים ניט ווארטן. נישטאָ קיין צייט.

און אלע דריי, מיט די קלומעקלעך אף די פלייצעס, האָבן פאַרלאָזט די היים.
עס איז נאָך געווען טונקל אין דרויסן, ווען איבערן געדייטן שליך האָט זיך אויסגע-
צויגן א לאנגע ריי פורן, קביטקעס, פּורגאַנעס. אף זיי, צווישן זעק און פּעק, זיינען געזעסן
סרויען, קינדער, עלטערע למט.

באנאנד, מיט פאַרייניגטע קעפּ, האָבן געשפּאַנט אָנגעכמוּרעטע, שווינגנדיקע נאפּטלער,
פאַרטאָן אין זייערע שווערע מאכטאָוועס. מע האָט אונטערגעמונטערט מיט די בייטשן די
פּערד, זיי זאָלן זיך רירן שנעלער, און די שטומע באשעפּענישן, קוקנדיק מיט פאַכעד אפּן
רויטן הימל, אף די סרייפּעס, האָבן, זעט אויס, אייך פאַרשטאַנען, אז מע דאַרף אַיילן, און
געשטעלט פּיס, זיך ניט באליידיקט אף די בייטשן און אף די זידלדערטער, וואָס די אַנטרע-
בער האָבן אין זיי אריינגעשטאָן.

דער ווינט, וואָס האָט געבלאָזן פונעם גרויסן באַרג-שפּאַלט, האָט געטראָגן דעם אש פון
די פאַרבירענטע פאַפּירן. אונטער די פּיס האָבן זיך געפלאָנטערט די צעריסענע דראָטן פון
דער עלעקטריע און טעלעפאָן-נעץ. דאָ און דאָרט האָבן געוואָקעט, געבילט הינט, וועלכע די
באַלעבאַטיס האָבן איבערגעלאָזט אין די הויפּט.

מע האָט געשפּאַנט שנעל. "דעזער איינער האָט פאַרשטאַנען, אז צייט איז געבליבן ווייניק,
מע דאַרף וואָס גיכער קומען צו דער גרויסער קנאָפּ-סטאַנציע, קעדיי פאַרכאַפּן ערטער אין
עשעלאָן.

די לאנגע האָט זיך אריינגעצויגן אינעם געדיכטן וואלד, וואָס האָט געפירט ארויף-באַרג,
אין די קאַפּטאָן.

בא דער זייט פון ברוקירטן וועג, ניט ווייט פון דעם הייפל נאפּטלער, איז געגאָן אין
איר לייכטן מאַנטל מאַרגאַריטע. דער ווינט האָט געשוויערט אירע לימענע האָר. אין דער
האַנט האָט זי געהאַלטן דאָס רענצעלע, אין וועלכן עס זיינען געלעגן אירע עטלעכע באַ-
ליבטע ביכער, דער טאַגבוך, וווּ זי האָט שוין עטלעכע יאָר פאַרשריבן אירע פאַרזייכטע
געדאַנקען, סרוימען. אין רענצל זיינען אויך געלעגן די אקוראַט-צונויפגעבונדענע בריוו, וואָס
זי האָט באקומען פון סטאַסיקן און יוליסן, בריוו מיט ווונדערלעכע ווערטער וועגן ליבע און
סרייפּאפּט צו איר. דאָ זיינען אויך געווען די פאַטאַ-בילדלעך פון די יינגלעך, וועלכע זיי
האָבן איר ערשט גיט לאנג צוגעשיקט פון לונדאָן.

טראכטנדיק וועגן די כעווער, האָט זי געפילט, ווי דאָס האַרץ גאַיעט פון בענקשאפט צו
זיי. ווען זי ווייסט, אז אזוי אָומדערוואָרט וועט זיך דאָס גאַנצע לעבן איבערקערן, וואָלט זי
זיי געשריבן אָפּטער און געפונען פאַר זיי די סאַמע צערטלעכע ווערטער, ניט געמאַטערט זיי
אזוי מיט איר שוויגן. אָבער וואָס קאָן זי איצט טאָן, אז די פאַשיסטן זיינען שוין געוויס
ניט ווייט פון דער שטאָט. וואָס איז מיט די כעווער — שטעלט זי זיך אפּילע ניט פאַר. ווער
ווייסט, עפּשער שלעפּן זיי זיך איצט אויך אזוי, ווי זי, מיט פרעמדע, אומבאַקאַנטע וועגן.
עפּשער וועט מען זיך ערגעץ באַגעגענען? ווען עס טרעפט אזא נעם, וואָלט זי זיך שוין מיט
זיי קיינמאַל ניט צעשיידט.

פאַרטאָן אין אירע אומרויגע געדאַנקען, האָט זי ניט באַמערקט, ווי באַנאַנד איז אויס-
געוואקסן יוסיף. זיינע אויגן, מידע און רויטע פון שלאָפלאָזע נעכט, האָבן זיך צעשמיכלט.
ער האָט געוואָלט נעמען באַ איר דאָס רענצעלע, איר העלפן עס טראָגן, נאָר זי האָט א
שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ: נישטאָשע, הייסט עס, איר איז ניט שווער.

ער האָט איצט ניט געקאַנט צוקלייבן פאַרן מיידל די גייטיקע ווערטער, זעענדיק, וואַזוי
זי איז דערשיטערע. ער איז געגאַנגען שווינגנדיק, פון מאל צו מאל אָפּגעהויבן אף איר דעם
פאַרליבטן בליק און קעדיי ניט שוויגן, ווי אַ באַק, זיך אָנגערופן:

— פאַל ניט אַראָפּ באַ זיך, מאַרגאַריטע. דאָס איז ניט אף לאַנג. אלציינס וועט זיך די
מילכאַמע גיך ענדיקן און דו וועסט זיך אומקערן אהיים. אָט וועלן מיר זיך דערקלייבן צו
דער סטאַנציע, זיך אריינזעצן אין וואַגאָן און פאַרן צו אונדז קיין באַק. איך וועל דיר באַ-
קענען מיט זיינע עלטערן, מיט די שוועסטערלעך און ברידערלעך. וועסט לעבן באַ אונדז.
פאַר אלעמען וועט סטייען פלאַץ... אין סאָד זיינען שוין צייטיק די קאַרשן און וואַנשלאָ. איינביכן

וועלן פארטיק ווערן קאווענעס און דינעס. הינט ווינטרויבן — א גאנצער יאָר! עס, וויפל דיין הארץ גלוסט!

— יוסיף, — האָט זיך אריינגעמישט דער פעטער שיקע קושניר, וואָס איז אונטערגעקור מען, — וואָס רעדסטו ווער ווייסט, ווואוין דער גוירל וועט אונדז פארפירן? קיין באקו וועלן מיר נישט פארפארן. דער דנטש וועט זיך פרווון דורכרייסן אהין. ער דארף האָבן נאפט, בעזונן פאר זינע טאנקען, מאשינעס און באַמבארדירער... היטלער וועט זיך פרווון פארכאפן באקו.

— א טויט וועט ער פארכאפן, נישט באקו — איז אפגערגעט געוואָרן יוסיף. — איך האָב אייך ליב, פעטער שיקע, איך זינט עלטער פון מיר, און איך וויל נישט אַנדערן אַינער קאוועד, נאָר איר רעדט נישט גוט! איי, נישט גוט! וואווי קאָן די רויטע ארמיי דעלאָקן, היטלער זאָל פארכאפן באקו קיינמאָל נישט!

דער פעטער שיקע קושניר האָט א קניישט געטאָן מיט די אקסל:

— איך פארשטיי, יוסיף, — האָט ער זיך גענומען פארענטפערן, — נאָר א מילכאַמע... און ווער קאָן אויסשטעלן, וואווי זי וועט גיין היינט?

— אליינס, פעטער שיקע! איר טאָרט אפילע אזוי נישט טראכטן! קיין באקו וועלן די סאַגים נישט דערגיין! מע וועט זיי פריער צעברעכן הענט און פיס!

— פון דיין מויל, יוסיף, אין גאָטס אויערן.

— גאָט אזוי איז גוט! זייער גוט! אזוי זאָלט איר טראכטן.

די קאלאָנע האָט זיך אלץ דערווייטערט פון דער פארלאַזער היים, זיך טיפער און טיפער אריינגעצויגן אינעם גרינעם לאבירינט פון די קארפאטן. עס האָט זיך אריינגעמישט אינעם שטורמישן גערויש פון די ביימער און בארג־שטראָם דאָס גרילצערלי און סקריפערלי פון די וועגענער, דאָס פליפערלי פון די בייטשן.

דער פרימאָרגן איז אפגעשטאנען אין די בערג א זוניקער, א לויטערער. אין די ווינטע און נאָענטע הימלען האָבן זיך צעברומט די שווערע באַמבארדירער מיט די שווארצע צלאָמים. פון פארשיידענע זייטן האָבן זיך אהער דערטראָגן שווערע אופרייסן, דער גאנצער ארומ האָט געהודעט, ווי בעשאַס אן ערדציטערניש.

און מענטשן זיינען איינגעקאשט געגאנגען, פארגעסנדיק אין דער מידקייט און אין דער געפאר, וואָס האָט איבער זיי געלויפערט. מע האָט זיך געדארפט אום יעדן פרייז דערקליבן צו דער קנופֿ־סטאנציע, און דאָרטן וועט מען זען, וואָס מע דארף טאָן ווייטער. צו זון איז שוין געשטאנען הויך איבערן קאָפּ. ראָמאן קראוטישקו איז אראָפּגעשפּונגען פון דער פור און, צוקוקנדיק זיך צום פארמאטערן אוילעם, צו די אָפּגעגאָסענע מיט שווייס פערד, האָט ער פארשטאנען, אז אויב מע וועט זיך נישט אָפּרוען, וועט מען צו דער איינזאָר סטאנציע זיך נישט דערשלעפן. און ער האָט באפוילן פארקערעווען אין א זייט, צו דער גריי־נער לאָנקע.

דער אוילעם האָט זיך דערפילט גליקלעך. מע האָט אויסגעשפאנט די פערד און זיי אָפּגע־לאָזט אָף פאשע. דערפילנדיק דעם רייַעך און רויש פון א קוואל, האָבן זיי זיך א לאָז געטאָן אהין און זיך געקויקט מיט דער וויבערער וואסער, גענומען מיט פלייס טשיפען דאָס פרישע גראַז, זיך קאטשען איבער דעם, הירזשען.

נישט ווייניקער האָבן זיך מיטן קוואל דערפרייט די מענטשן.

געשטילט דעם דאָרשט, האָט מען זיך אויסגעזעצט ארומ אָקסאנען און שיפערן, וועלכע האָבן אָף א גרויסן טישטעך ארויסגעלייגט ברויט, פלייש, ציבעלעס און אנדערע זאכן, און אלע האָבן זיך גענומען שטילן דעם הונגער.

יוסיף איז געזעסן אין קרייז, געגעסן א שטיקל ברויט מיט א פיסל פון א הון און זיך געקויקט:

— איז וועל איך אַמץ צוגרייטן א שאשליק, ווען מירן קומען צו אונדז קיין באקו! איך וועל שטעלן צוויי פעסלעך אלטן וויין, — האָט ער געפרווט מאכן פריילעכער דעם אוילעם. נישט געקוקט אפן גרילצערלי און געברום פון מאַטאַרן, האָט זיך דאָך אינעם גרינעם לאַ־בירינט געהערט דאָס צווייטערלי פון פויגלען. אן איינגעקאשטע קאווע האָט עמעצן גע־ציילט די יאָרן.

לענגער זיך דאָ פארהאלטן אָף דער לאָנקע האָט מען נישט געטאָרט. און די קאלאָנע האָט זיך היידער אויסגעצויגן איבערן אלטן צעפאַרענעם שליאַך.

פאָרויס האָט געשפאנט יוסיף מאמעדאָו. זיין העמדל איז געווען צעכראסטעט, די קויל־שווארצע טשוּפרינע צעשוּבערט, און ער האָט אָף א קאָל זיך אונטערגעוואנגען א טרויעריקן אַזעב־מידוּשאַנישן ניגון, וואָס האָט שטארק דערמאָנט אין א טפילע.

מארגאריטע האָט זיך איינגעהערט און א פרעג געטאָן דעם באַכער, וואָס ער זינגט.
— דו ווילסט, וועל איך דיך אויסלערנען, — האָט ער אויסגעשריגן, — א ווונדער־שיינע
ליד. אלע זינגען זי בא אונדז. דאָס איז א ליבע־ליד. א שיינער באַכער האָט געליבט א מיידל,
און זי האָט זיך אָפּגעקערט פון אים...
— אזעלכע לידלעך דארפן מיר ניט! — האָט איבערגעריסן אַקסאנע. — דו זינג בעסער
אנדערע לידלעך, עס זאָל גרינגער זיין אפן האַרצן.
יוסף האָט זיך אָפּגעשטעלט אָף א רעגנע, זיך פאנאנדערגעלאכט און גלייך אָף א קאָל
אָנגעהויבן זינגען א פריילעכע ליד.
— אַט דאָס איז עפעס אנדערש! — האָט זיך אָנגערופן אַקסאנע. — איצט וואָלט מען זיך
נאָר געדארפט שטעלן טאנצן, וואָלט מען געמיינט. אז מיר זיינען שוין אינגאנצן מעשווע
געוואָרן.

— וואָס איז? — האָט יוסף אָפּגעהויבן אָף דער שטרענגער פרוי די אויגן.
— גאָרניט... נאָר זינגען גייט אונדז איצט אָפּ.
— עס מאכט ניט אויס, מומע אַקסאנע, — איז ער פריילעכער געוואָרן, — ניט געזאָרגט!
איר וועט נאָך דערמאנען מינע ווערטער. מיר וועלן נאָך זינגען און טאנצן אָף היטלערס
היינטישן קייווער!
— אזוי גאָר, — האָט זיך אריינגעמישט שיפרע, — אויב אזוי, זינט, טאָ זינג, אלע סאָנים
אפּצולאָכעט!

ווען דאָס הילכער־ פון דייטשישע באַמבאדירער איז איינגעשטילט געוואָרן און מע איז
שוין געווען ניט ווייט פון דער סטאנציע, האָט יוסף מאַמעדאָו געזאָגט, אז ער וועט אוועק
פאַרייס, א קוק טאָן, ווי האלט עס מיט א צוג.
מאָסקס סוכאָדאל האָט געהאלטן, אז דאָס איז א גלייכער געדאנק, מע דארף פריער א
טאפ טאָן דעם וועג, אָבער שיקן איין מענטשן אהין טאָר מען ניט. ער וועט אויך גיין מיט
יוסף, זאָל מען דאָ ווארטן אָף זיי.

דער דאָקטער האָט אויסגעבראַכן א גראָבן שטעקן און זיך געלאָזט נאָכן באַכער. צו זיי
האַבן זיך אויך פארייניקט אראס און זאלמען מאַרקוס. און דאָ האָט ניט אויסגעהאלטן מאַר-
גאריטע. זי וועט גיין מיט זיי.
דערוועג, ווי די טאָכטער איז אוועקגעלאָפּן, האָט בערסע אָפּגעהויבן א טומל־ווייז, אין
אזא געפערליכן וועג? זי איז ארויסגעלאָפּן, געוואָלט זי אָפהאלטן, נאָר ריטע האָט זיך בעסער
אויפן ניט געוואָלט אומקערן. און בערסע איז אויך אוועק מיט זיי.
דער געדיכטער דעמבענער וואלד האָט איינגעשלונגען די גאנצע גרופע מענטשן.

מע איז געגאנגען ניט געפילט, אינקוקנדיק זיך אין דער ווייט, פונוואנען עס האָט זיך
געהערט א טעמפע פּיפּערי פון לאַקאָמאָטיוון. זעט אויס, אז ביז דער סטאנציע איז געבליבן
ניט קיין סאך וועג. מע האָט פארגיכערט דעם טראָט.
יוסף האָט ארויסגענומען דאָס פּושקעלע פאפּיראַסן, פארייכערט, מעכאבעד געווען די
מאנצבלען. דערביי האָט ער דערציילט, וויאזוי ער וועט בא זיך אין דער היים אוועקפירן
אלעמען אין די בערג צו זיינע באקאנטע שטאבאנעס און מע וועט צוגרייטן דעם עמעסן
קאוואָזער שאשליק.

דער באַכער האָט זיך אזוי פארטייט אינעם שאשליק, אז ער האָט ניט באמערקט, ווי
פונעם וואלד־יאַר, וואָס האָט זיך געשלענגלט לענגויס דעם שליאַך, האָבן זיך אָפּגעהויבן
עסלעכע דייטשישע פאראוטיסטן און, אָנצילנדיק אָף אים די אוואָמאטן, אויסגעשריגן:
— האלט! הענדע האָד!

אלע זיינען, דערשיטערטע, געבליבן שטיין, ניט וויסנדיק, וואָס מע דארף טאָן.
דערוועג אפן בערגל דיטשן אין זייערע קאמבינעזאָנען, מיט די אוואָמאטן אין די הענט,
האָט מאַרגאריטע מיט אלע קויכעס גענומען שרייען:
— מאַאימע!

די דייטשן האָבן אפן דערשראָקענעם מיידל און אויסגעשאַסן א ווילד געלעכטער.
א לאנגער, דארער דיטש אין ברילן מיט א לענגלעך, פארוואקסן פאָנעם איז צוגעגאנגען,
א טאָרע געטאָן יוסף מיט דער רער פונעם אוואָמאט און געזאָגט:
— רוס? פארטייאָז? וועק! וועק!

יוסף האָט א קוק געטאָן אָף דער טויט־דערשראָקענער מאַרגאריטע, זיך געסטאראט
ביקומען די שרעק, וואָס האָט אים ווי געקאוועט, און א מאָד געטאָן מיט דער האנט.
דער לאנגער דארער דיטש איז צוגעגאנגען צום מיידל, זי אָפּגעשטויסן אין א זייט צום

ראנד פונעם שלאך און עפעס א זאג געטאן צו זינע צוויי אווטאמאלער, זיך לעפיש צעלאכט.

יוסיף האט זיך אנגעצונדן פון רעציקע, זיך א לאז געטאן צום דייטש און אויסגעשריגן: — טשעפע זי ניט! דו ביסט א גרויסער העלד מיט דיין ביקסל...

דער דייטש האט געפינטלע מיט די אויגן, גארניט פארשטאנען, אנגעקוקט דעם צעביי-זערטן באכער, און אנגעשטעלט אף אים דעם אווטאמאל: — דו, פארטיוואן, רוס, באלשעצויק, יודעז!

יוסיף האט אפגעשטויסן ווייטער פון זיך מארגאריטען, א וונק געטאן, זי זאל אפגיין אין א זיט, און געמאכט א שפאן צום דייטש, אים אפגעמאסטן מיט זיין בליק פון קאפ ביז די פיס: — דו פרעגסט, ווער איך בין? א מענטש בין איך! דו הערסט—א מענטש! איך בין יוסיף מאמעדאוו. אלע קענען מיר, און ווער ביסטו שייטאך דו ביסט ניט קיין מענטש, א ווילדע כניע ביסטו!

ער האט אין דער רענע פארגעסן אין דער געפאר, וואס איז געהאנגען איבער אים. פארהויבן דעם פויסט, האט ער זיך געוואלט ווארפן אפן זעלנער. פון אומדערווארטקייט האט יענער זיך א צי געטאן צוריק, זיך פארטשעפעט פאר א שטיין און א פאל געטאן אפן ברוק, ניט קיין מענטשן זיט איר, כניעס!—האט יוסיף נאך שטארקער זיך צעשריגן, שטייענדיק איבערן דייטש, נאך אין דער רענע האט עמעצער פון די פאראשויסטן ארויסגע-לאזט פונעם אווטאמאל א קורצע ריי, און יוסיף איז געפאלן, באגינדנדיק זיך מיט בלוט. — וואס האט איר געטאן!—האט אויסגעשריגן מארגאריטע און זיך א לאז געטאן צו יוסיפן, זיך אראפגעלאזט לעבן אים אף די קני, געפרוהט אופהייבן, נאך לעבן איר איז שוין אויסגעוואקסן דער זעלנער, אופגעהויבן איבער איר קאפ די קאלבע פונעם אווטאמאל, אין דער רענע איז בערטע צוגעלאפן צו דער טאכטער, זי פארשטעלט מיט איר קערפער, דער טאליען האט די קאלבע אראפגעלאזט אף בערטעס קאפ.

— פארלוקטער שוויין,—האט ער ארויסגעשיפעט, קוקנדיק, ווי די פרוי ראנגלט זיך מיטן טויט.

בערטע האט דאס לעצטע מאל אפגעהויבן אפן דייטש אירע אויגן, דאס פאנעם איז געווען פארגאסן מיט בלוט. זי האט קוים ארויסגעבראכט:

— פארשאלטן זאלט איר ווערן, קוילערס. די ערד זאל איך ניט נעמען אין איר שוים...

פארשאלטענע כניעס...

דער דייטש האט א שטעפ געטאן מיטן אווטאמאל, מארגאריטע איז אנידערגעפאלן. ניט ווייט פון איר—מאקסיס סוכאדאל.

דער לאנגער דייטש האט ווידער א שטעפ געטאן מיט זיין אוטאמאט. איצט שוין איבער די מענטשן, וואס זיינען געשטאנען אין דער זיט. דערנען, ווי זיינע כאוויירים האבן זיך אראפגעלאזט אין יאר און גענומען לויפן צו דער סטאנציע. האט ער זיך ווילד ארומגעקוקט און אויך אוועקגעלאפן אהין, נאך זי.

מאקסי סוכאדאל האט דערפילט א ווייטעק אין דער האנט. זי איז אינגאנצן געווען פארגאסן מיט בלוט. קוים זיך אופגעהויבן פון ארט, האט ער מיט דער רעכטער, געוונטער האנט ארויסגעשלעפט פון דער קעשענע א נאזטיכל און עס צוגעלייגט צו דער ווונד. מיט די לעצטע קויכעס האט ער געמאכט עטלעכע שפאן צום ארט, ווו עס זיינען געלעגן בערסע, יוסיף און מארגאריטע.

בערטע איז געווען טויט. דער דאקטער האט א נעם געטאן איר האנט און אין א רעגע ארום זי ארויסגעלאזט. צוגעלייגט דעם אויער צו יוסיפס פארבלוטטיקטער, נאך ווארעמער ברוסט. האט ער מיט ווייטעק א שאקל געטאן מיטן קאפ. ער האט זיך באגעגנט מיט מארגאריטעס פארוויינטן בליק, זי אונטערגעהויבן און א וונק געגעבן צו די מענטשן, מע זאל העלפן.

מע האט אפגעהויבן דאס מיידל. סוכאדאל האט צוגעלייגט דאס נאסע טיכעלע צו איר ווונד. איבער זיינע פולבלעכע פארוואקסענע באקן האבן זיך געקיקלט טרערן. עמעצער האט אף זיך צעריסן דאס העמד און געהאלפן סוכאדאל פארבאנדאזשירן מארגאריטען.

— שטארק זיך, טאכטער, שטארק זיך... מיר וועלן דיך ראטעווען. די ווונד איז נישט קיין טיפע. שטארק זיך... דיין מוטער, בערטען, יוסיפן קאן איך שוין לעבעדיק נישט מאכן... די ראצכים האבן זיי דערהארגעט. דו וועסט לעבן. שטארק זיך, — האט ער געשעפטשעט צום מיידל, וואס האט זיך געקארטשעט פון ווייטעק. — שטארק זיך. דו מוזסט לעבן. דו מוזסט... סוכאדאל האט אוועקגעשיקט טאראסן און זאלמענען נאך א פור. מע האט געדארפט נעמען די דערמאנדעטע, די פארווונדעטע און זיך אומקערן אהיים.

דער אומגליק אף די וועגן

דער טויט פון בערטען און יוסיפן, דאס, וואס מע האט פארווונדעט מארגאריטען און סוכאדאל, האט אלעמען דערשיטערט.

אלע האבן גוט פארשטאנען, אז ארויסרייסן זיך פונעם קלעם, גיין אף מיורעך, איז שוין אומעגלעך. אין פארשידענע פונקטן האבן די אקופאנטן אראפגעווארפן דעסאנטן, וועלכע האבן איבערגעריסן די דארבינדונג, פארכאפט די אייזנבאן-סטאנציע.

און, נישט צונויפגעווענדט זיך, האבן אלע שטיל באשטימט, אז מע דארף באווייזן זיך אומ-קערן אהיים, ביז די פאשיסטן וועלן אהער קומען און אלעמען אויסהארגענען.

נאך וואווי וועט מען לעבן צווישן ווילדע כריסטן, וואס קאנען מיט יעדן אייגעם טאן, וואס זיי גלוסט זיך?

איצט האט מען וועגן דעם קיין טאך נישט געקאנט טראכטן. מע וועט שוין זען שפעטער, וואס מע האט צו טאן. דער אוילעם און די פערד זיינען שטארק פארמאטערט, קוים וואס זיי פלאנטערן מיט די פיס. און דאך מוז מען זיך שנעלער באוועגן.

מארגאריטע איז געווען אף דער פור באנאנד מיט סוכאדאל, זי האט זיך שוין גענוג אָנגעוויינט. די ווונד האט גענאיעט. די קויל איז געווען אין ליב און געבראָטן. ארויסשלעפן זי האט מען געקאנט בלויז אין שפיטאל. אָבער נאך גרעסער איז געווען דער ווייטעק, וואס די מוטער איז געפאלן אָנשטאט איר. זי האט מארגאריטען פארשטעלט מיט איר קערפער. די מאמע האט זי אָפגעהיט פון אלע געפארן און דאס מאָל זי ארויסגעריסן פונעם מאלעכ-האמאָועסעס הענט. נאך אליין זיך צעצאלט דערפאר מיטן לעבן.

ניטאָ די מאמע, ניטאָ יוסיף, ער איז אף שטענדיק אנשוויגן געוואָרן. אויב דאס מאָל וועט נישט אונטערפירן און מע וועט זיך אומקערן צו דער פארלאָזטער היים, ווו מע האט פארהאקט טיר-און-פּענצטער, וועט מען אים ברענגען צו קוורע. נאָר צי וועט דער שטיין, וואס מע וועט שטעלן אף זיין קיווער, דא אין דער פרעמד, אין דער ווייט פון זיין היים, בעקויער זיין דעציילן, אז דא ליגט א יונגער מענטש, א פאָשעטער נאפּטלער פון באַטן, וואס איז אהער געקומען פון א צווייטן עק לאַנד און האט אַזויפיל אפּגעטאָן, אז דער „שוואַר-צער טאָל", דער גאַנצער קאַנט זאָל ענדערן זיין אויסזען...

וועגן דעם האט איצט געטראכט מארגאריטע. און נאך האט זי געטראכט, אז אויב זי וועט בלייבן לעבן, וועט זי אומבאדינגט אמאל קומען קיין באק, געפינען יוסיפס עלטערן, פריינט און אלץ דערציילן וועגן אים, וועגן זיין שייך, ווונדערלעך לעבן און העלדישן טויט... אף זיין מאצייווע וועט מען אויסקריצן זיין פולן גאמען. אזוי ווי ער הייסט בא זיך אין באק: כאסאן יוסף מאמעד אלי אגלי.

דאס מיידל האט געפילט, אז זי טראכט וועגן אים, ווערט איר עטוואס גרינגער און די ווונד מוטשעט גיט אזוי.

נאר וואס איז דאס? — האט זי זיך פלוצעם דערשראקן פאר אירע געדאנקען. — פארוואס טראכט זי מער וועגן דעם באכער, איידער וועגן דער מוטער?

די מור איז אלעמאל אונטערגעשפרונגען אף די טרוקענע הרדעס ערד, און מארגאריטע האט זיך געקרימט פון ווייטקע. זי האט זיך גיט פארגעשטעלט, וויפיל וועט זי ציען דער שרעקלעכער וועג. סוכדאל האט זי אלעמאל אונטערגעהאלטן, ווען דאס פאנעם האט זיך געמינעט פון ווייטקע, און שטיל בארויקט. אטאט וועט מען קומען. ער וועט אלץ טאן, קעדיי סארלייטשערן אירע ווייטקען. נאך א ביסעלע.

אנהאלטנדיק זיך אין וואגן, ווו עס איז געלעגן זיין פרוי, איז ער געגאנגען, פיליפ, מיט אן אראפגעלאזטן קאפ. פון מאל צו מאל האט ער אופגעהויבן די פארנעפלטע אויגן אפן לייזונט, אונטער וועלכן עס איז געלעגן בערטע. ער האט נאך אלץ גיט געקאנט אויסקומען מיטן געדאנק, אז זי לעבט גיט. אפגעגעבן אים דאס געזונט, געווען אים און דער טאכטער אזוי געטריי, איבערגעגעבן, און פון אים זעלטן געהערט א גוט ווארט. זי האט געפילט, אז ער האט זי קיינמאל גיט ליב געהאט און זיך באצויגן צו איר, ווי צו א צוגעוויינטער זאך. זי האט עס שטענדיק געפילט און שאלעם געמאכט מיט איר גוירל. איצט האט ער אלץ מער געפילט זיין שולד. זי האט אים געפעלט מער ווי שטענדיק, און נאך מער — דער טאכטער, וועלכע איז דורך א נעם לעבן געבליבן. און ווער ווייסט נאך, צי איז דאס אזוי? דער דאקטער האט אים בארויקט, אבער ווער ווייסט, ווי וועט זיך ענדיקן די אפעראציע? אז מע צעשניידט א פינגער, טוט אויך וויי און עס קאן דערגיין צו אן אומגליק, הינט ווען א קויל שטעקט אין לימב?

גיסט בערטע. די שטוב, די גאנצע באלעבאטישקייט וועט ווערן פוסט. וויאזוי גיט מען צו וויסן טאמאסן, ער זאל קומען אף דער מוטערס לעווייע, זיך געזעגענען? ווו קאן ער איצט זיין? אין לואווא זינען שוין געוויס אריין די הענקער. ווער ווייסט, צי לעבט ער, טאמאס? א דערשלאגענער, איז פיליפ געגאנגען נאך דער מור און געשוויגן, נאר דאס הארץ האט אין אים געוויינט.

ראמאן קראוושטוק איז געווען אף דער מור, אראפגעלאזט דעם פוס. דער מיינך האט געארבעט אנגעשטרענגט. וואס וועט מען טאן, אז מע וועט זיך אומקערן וויאזוי וועט מען לעבן אין דער ארומינגלונג פון שלענג, וואס וועלן אטאט קומען? ער האט זיך צוגעקוקט צו פיליפ, צו מארגאריטען און זיך דערפילט שולדיק פאר זיי. דער ברודער טאראס האט אים דערציילט, אז בערטע און מארגאריטע האבן שיר גיט געשפילן די טאליאנים אין פאנעם אריין. ראמאן האט פארשטאנען, אז ער איז שולדיק קעגן די מענטשן, וועלכע ער האט פריער כווישע געווען. ער האט געלעבט, ווי א טאך אנדערע, אין טאטעס עס זינען גיטשט קיין שלעכטע פעלקער, עס זינען פאראן שלעכטע מענטשן. עס זינען פאראן פירער-טאליאנים, וועלכע עס גיט זיך אין דורך שרעק, האריגעס, טורמעס, לאגערן פארשקלאפן דאס אייגענע פאלק, אנווארפן אף דעם א פאכער, עס טרייבן אף פארברעכנס, אף רויב, נאר דאס גאנצע פאלק קאן מען גיט פארבלענדן די אויגן. אין דעם שרעקלעכן אויספרוו האט פיליפ, זיין פרוי און זייער טאכטער דאס באוויזן.

די ערשטע זון-שטראלן האבן זיך דורכגעשלאגן דורך די ביימער, ווען מע האט זיך אראפגעלאזט פון די בערג אהיים. דער גאנצער יישוב איז געווען אף די פיס. לעבן דעם קליינעם פלאץ, אפן קרייצוועג, זינען געשטאנען אף צונויפגעשטעלטע טישן צוויי אפגין צונויפגעקלאפטע טרונעס פון גיט-רעסעסעטע בערטער. יונג און אלט איז געקומען אהער זיך געזעגענען מיט די קאראנעס. עס זינען גיט געווען קיין רעדעס. אגנעכמורעס, אופע-רענסט נאפטלער האבן פארויסקט אופגעהויבן די טרונעס אף די אקסל, און מע האט זיך אוועקגעלאזט ארום-בארג, צום אלטן בעסמילעם.

צווישן באשיידענע אינזערע און הילצערנע צלאמים און שטיקער גראניט-שטיינער, אף וועלכע עס זינען געווען אפגעבלייאקעוועטע, אויסגעשמיסענע פון ווינטן און רעגנס איינ-פאכע אופשריפטן אף רוסיש, אוקראיניש, יידיש, פויליש, זינען אויסגעוואקסן צוויי פרישע קווארים. מע האט אף די בלעכענע שילדלעך, וואס מע האט אריינגעשטעקט באם צוקאפנס

פון די פרישע בערגלעך, נאך ניט אנגעשריבן די נעמען פון די אומגעקומענע—מע וועט עס מאכן שפעטער, ווען מע וועט פאטער ווערן פון די שלענג, וואס רייסן זיך אהער אף זייערע טאנקען, אערפלאנען. דעמלט וועט מען אלץ אנשרייבן פינקטלעך, קעדיי פארייביקן זייערע ערלעכע נעמען.

און איצט האט מען די קוואַריס בלויז באצירט מיט פראסטע זומער-בלומען. מע איז געשטאנען מיט אראפגעלאזטע קעפ, פארוויינטע, פארצאָרנטע. בלויז דער דאָקטער מאַקסיס סוכאָדאל און די מומע נאָסטיע האָבן ניט געקאָנט קומען אהער. זיי זיינען געווען פארטאָן אין זייער אַרבעט. זיי זיינען געשטאנען באַם אָפּעראַציע־טיש, קעדיי אָט דאָ, אַף דעם טרויעריקן אָרט. זאָל גיט אויסוואַקסן נאָך איין קייווער.

פריינט דערקענט מען אין א נויט

אין עטלעכע טעג ארום, ווען די זון האָט שוין געהאט גענומען פארגיין, האָט דעם אייניג געשטילטן יישעו אפגעוועקט א טומל פון עטלעכע לאסטמאשינעס, געדעקטע מיט גרינבלעכע ברעזענטן. די מאשינעס האָבן זיך אָפּגעשטעלט אינמיטן יישעו לעבן דער גרויסער קרענצע, און פון זיי זיינען אראפגעשפרונגען א פאַר צענדליק סאַלדאטן אין גרינע רעקלעך מיט פאראקאטשעטע אַרבל, אין פארשטויבטע קאסעס. אין די הענט האָבן אלע געהאלטן אווטאָ-מאָן, אָנגעצילטע אף די הימזער.

זיי האָבן זיך צונויפגעשלאָגן, ווי א טשערעדע שאָף, מיט מוירע זיך ארומגעקוקט, גע-רעדט צווישן זיך אף א קאַל, ווי זיי וואָלטן אף עמעצן זיך בייזערן.

פון דער קאבינע, פון דער ערשטער מאשין, האָט זיך באוויזן א באיאָרטער זייער אָבער-לייטענאַנט אין ברילן, מיט א קורצער נאָז, דער מענטש איז, זעט אויס, געווען אָנגעשטאַפּט מיט יאָרן, ווי זאָגט עס שיקע, ווי א גוטער הונט מיט פליי.

דערזען אים, זיינען די סאַלדאטן שטיל געבליבן, זיך אויסגעצויגן, ווי עס פאסט אין אוועלכע פאלין, און געווארט אף זיין באפעל.

פאריכט דעם הויכן הוט אפן גרויסן הוילן קאַפ, האָט ער אראפגענומען די ברילן און מיט א טיכל גענומען שנעל און נערווע אויטווישן די פארשטויבטע גלעזלעך, זיך איינקוקן אין די פארהאטע טירן און מענצטער.

דער אָבער האנט קעצלבראנדט האָט זיך געפילט גיט איבעריקס גוט פאר זיינע זעלנער. אים האָט זיך געדאַכט, אז אין זייערע אויגן זעט ער פארלירנקייט און אנטוישונג.

און טאקע, ער האָט זיי צוגעזאָגט, אז דאָ וועט מען זיי אומעטום באגעגענען מיט ברויט און זאלץ, מיט דאנקבארקייט... לאָזט זיך גאָר אויס, אז קיין מעשווענער הונט איז גיט ארויס באגעגענען די ריטער פון דער „נייזער אָרדענונג“.

די גרינע ארומיקע בערג, די שווארצע נאפס-טורעמס, וואס האָבן זיך פונדאנען געזען, און דעריקער די פוסטקייט פון די גאסן האָבן אָנגעוואָרפן א פאכעד. אויס היימלעכקייט האָט דער אָבער ארויסגענומען פון דער קאַבורע זיין שווערן פאראבעלום.

האנט קעצלבראנדט האָט באפוילן די סאַלדאטן אוועק צו די הימזער און ארויסטרייבן פון דארטן די שוויינען, ער דארף מיט זיי זיך דורכריידן. מע דארף דאָס אָבער מאכן שנעלער, וויל דעם איינען מוז מען פארענדיקן, ביז עס וועט ווערן פינצטער, מע זאָל זיך קענען אומקערן קיין ליובאַוויטש. גישטאָ, הייסט עס, וואָס ריזיקירן. קיין סאך זיינען זיי גיט, און סאָגיס זיינען דאָ פאראן, זעט אויס, גענוג...

אין עטלעכע מינוט ארום איז מען צוגעטראָטן צו דער אַרבעט. עס האָט זיך דערהערט א שישערץ, גוואלדן פון ווייבער, ביטערע קלאַלעס, א געוויין פון איבערגעשטראָקענע קינדער. די סאַלדאטן האָבן צונויפגעטריבן די מענטשן אפן פלאץ.

דער אָבער האָט באטראכט די עטלעכע מאנצבלעך, די אלטע פרויען און קינדער און א טראכט געטאָן, אז מיט אָט דער אַרבעט-קראפט וועט ער גיט אזוי שנעל אויספילן דעם בא-פעל—אפשטעלן די קוואלן און ארויסבאקומען פאר דער זיגריכער ארמיי ברענשטאף. די סאַלדאטן האָבן מיט די קאָלבעס אונטערגעטריבן דעם הינקענדיקן פיליפן, טאראס קראושוטשקו און סוכאָדאל, ווארטן, ביז מע וועט אלעמען צונויפטרעטן אהער, האָט דער אָבער גיט געוואָלט, וויל די ציט איז געגאן. ער האָט א מאך געטאָן מיט דער האנט צו די זייניקע, מע זאָל צוקומען נענטער. ער וועט אָנהייבן דעם געשפרעך.

ארויסגענומען פון די גראַבע נאָסע ליפּן דעם נייט־דערייכערטן ציגאַר, און וויש געטאָן מיטן טיכל די קורצע נאָז, זיך פאַרקרימט און ביסל, האָט ער אַף אַ מעסוקן צעקאַליעטשעטן רוסיש, און געמישטן מיט דייטש, און דעריקער מיטן שווערן האַרקיין פּויסט. אָנגעהויבן דער־קלערן דעם ציל פון זיין קומען אהער. כאָטש דיק איז ער געווען, ווי אַ באַקדייזשע, און אַן אויסזען געהאַט פון אַ קאַלבאַסניק, דאָך האָט ער פאַרמאָגט אַ דינע, קימאַט אַ פּרויען־שטייט. ער האָט געמאָלד, און ער, דאָס הייסט דער אָבער־לייטענאַנט האָנס קעצלבראַנדט, איז געשיקט אהער אלס קאָמענדאַנט, און זיין מיסיע איז: אינשטעלן די „נייט־אַרדענונג“, אופשטעלן די נאַפּט־קוואַלן און אַרויסבאַקומען אַ קאַלאַסאַל גרויסע צאָל ברענשטאָף פאַר דער אוימבאָויג באַרער היטלע־אַרמיי. ווער עס וועט העלפּן דעם דריטן ריז, וועט באַקומען ברויט, שפּעק, ווירשט, און ווער עס וועט זיך פּוילן, ווי די שוויינען, וועט באַקומען אַ קויל.

די לעצטע ווערטער זינען דעם אָבער שטאַרק געפּעלן געוואָרן, און ער האָט זיך צו־לאכט. אַף אים קוקנדיק, האָבן אויך גענומען לאַכן די זעלנער, וועלכע זינען געשטאַנען באַ די זייטן. און ווייטער האָט דער אָבער דערקלערט, אז אלע מוזן אַרויסגיין צו דער אַרבעט אָפּרייניקן און אָפּרעמאַניטירן די וועגן, ברענגען אין אַרדענונג דעם גאַנצן באַצירק. אויב מע וועט ניט אויספילן זיין באַפּעל, וועט ער אלץ אוועקלאָזן מיטן פּיטער און אלעמען צעשיסן. דערצו האָט ער אַרויסגעכאַפט דעם פאַראַבעלום און געוויזן, וואַזוי ער וועט עס מאַכן, און זיך ווידער צעלאַכט.

און נאָך האָט ער געזאָגט: ער גלייבט, אז אלע זינען וויער צופרידן, וואָס אדאַלף היטלער האָט אהער צוגעשיקט אים, האָנס קעצלבראַנדטן, וואָס וועט דאָ זיין קאָמענדאַנט, ווי אויך זינען סאַלאַטן, מיט וועלכע די נאַפּטלער וועלן זיך גאַנץ שנעל באַפּריינדן און זיי מיטהעלפּן וואָס שנעלער אינשטעלן די „נייט־אַרדענונג“. די מענטשן וועלן אויסגעבן אין די סאַמע נאַענטסטע טעג אלע קאָמוניסטן און באַלשעוויקעס, יידן און ביכלאַל יענע, וואָס האָבן מיט־געאַרבעט מיט די סאַוועטן, דער, וואָס וועט דאָס טאָן, וועט באַקומען ברויט, שפּעק, ווירשט און אנדערע מאַטאַנעס. ווער עס וועט זיך אַנטקעגנשטעלן דער נייטער מאַכט, דאָס הייסט דעם קאָמענדאַנט און זינע זעלנער, איז קאַפּוט!

דער קאָמענדאַנט האָט אָפּגעווישט מיטן טיכל דעם שווייט פונעם פליכעוואַטן קאַפּ, אַף וועלכן עס זינען געוואָקסן עטלעכע בינטעלעך רויטע האָר, און געפּרעגט, צי וויל עמעצער רייידן.

צו זיין באַוונדערונג, האָט קיינער ניט געוואָלט רייידן, מע האָט אים, הייסט עס, גאַנץ גוט פאַרשטאַנען.

דער נייטער באַלעבאַס האָט זיך בעשאַס דער ערשטער באַגעגעניש מיט זינע אונטערטע־ניקע ניט געוואָלט שטאַרק פאַרקייגן, ווייל אים וועט דאָ אויסקומען אַרבעטן. די סאַלאַטן וועט מען באַ אים צונעמען און איבערלאָזן בלויז עטלעכע, וועלכע וועלן אים העלפּן. ער וועט פּרווירן מיט די מענטשן זיך באַגייין ניט שטאַרק שטרענג, קענדי זיי זאָלן בעסער אַרבעטן, אופשטעלן די נאַפּט־קוואַלן, און דערנאָך וועט ער זען. דערצו האָט ער ניט פאַרגעסן דעם אָנזאָג פון זיין פּראָ, אז ער זאָל זיך ווייניקער רוקן אינעם פּיטער, ווייל עס איז גלייכער אַרויס פון דער מילכאַמע אַ גאַנצער, אָן קרייצן, איידער אַ קאַליקע אָדער אַ מעס מיט איינערע קרייצן און מעדאַלן.

דער אוילעם האָט זיך דערפּרייט, וואָס מע איז שוין אַס דעם אומגליק אויך איבערגעקוקט מען. דער טיפּויל מיט זינע היצעלעס זינען אוועקגעפאַרן, און מע וועט קענען באַטראַכטן, וואָס מע האָט צו טאָן.

שפּעט באַנאַכט איז ראַמאַן קראַוושקו אַרויס פון זיין באַהעלטעניש, אַריינגעקומען אין שטוב און געבעטן סטעפּען, זי זאָל צונויפנעמען אהער די שכינים — מע דאַרף באַשליסן, וואָס פאַרצונעמען.

אין אַ האַלבער שאַ אַרום האָבן זיך אַרום דעם גרויסן טיש אויסגעזעצט מאַקסיס סוכאַדאַל, טאַראַס, זאַלמען, זיין מוטער, פּיליפּ, דער פּעטער שיקע קושניר.

ראַמאַן האָט אומפּערקוואַם אויסגעהערט, ווי עס איז דורכגעגאַנגען די באַגעגעניש מיטן נייטעס קאָמענדאַנט און זינע סאַלאַטן. יעדערער האָט איבערגעגעבן איינזעהיטן, און ראַמאַן האָט אלץ אָפּגעוויגן, באַטראַכטנדיק, וואָס מע דאַרף איצט טאָן און וואַזוי זיך פירן אין די אומגעוויינלעך־נייטע באַדינגונגען.

אלע האָבן באַטראַכטען, אז איצט שטייען פאַר שווערע אויספּרווירן. עס וועט אויסקומען אַרויסגיין אַף דער אַרבעט, נאָר מע דאַרף זען, אז די נאַפּט־קוואַלן זאָלן ניט אופגעלעכט ווערן, דער סינע דאַרף באַקומען אַ קרענק, ניט קיין נאַפּט. מע וועט דאַרפן מאַנעווערירן,

נאך זיך ניט אונטערגעבן. איינס איז געווען פאר אלעמען קלאר, אז דאמאן קראוויטשוק דארף אוועקגיין אין די בערג, זיך פארקלייבן אין א פארווארפן דערפל און איבערווייזן דאָרט די שווערע צייטן. דאָ וועט מען אים אומברענגען.

ער איז געזעסן שטיל, זופנדיק פון א גלאַז הייסע טיי, און געטראכט. נאָך א לאנגער פאזעז האָט ער זיך אָנגערופן:

— יא, זעט אויס, אז מירן זיך איצט דארפן צעשיידן. דאָ בלייבן וועל איך ניט קענען. נאָר איך מיינ, אז דאָס איז ניט אף לאנג. איך וועל זיך אומקערן. אלעמען וועט זיין שווער, נאָר אראָפלאָזן די קעפּ טאָר מען ניט. איצט דארף מען, ווי קיינמאָל, זיין באַפריינדעט, פאַר- געסן אלטע באַליידיקונגען, קליינלעכע רייסערייזען. מע דארף געדענקען דעם איינערנעם גע- זעץ — אלע פאַר איינעם און איינער פאַר אלע... דער סוינע טאָר זיך ניט דערוויסן, וווּ מיר האָבן באַהאלטן די מאַשינעס, די אַרמאַטור. איין ענטפער דארף זיין — די סאָוועטן האָבן אלץ אַרויסגעפירט. אונדזערע נאפּט־אויצערס דארפן מיר פאַרהיטן, ביז אונדזערע וועלן זיך אומ- קערן. געבן די קאָמאַנטן נאפּט הייסט העלפן זיי פאַרכאַפן אונדזערע שטעט און דערפער, פאַרייניכן אונדזערע מענטשן.

אינמיטן דער נאכט האָט די מאמע אים צוגיפגעלייגט אין רענצל גרעט, ביכער, העפטן, ברויט און אלץ, וואָס איז געווען אין שטוב. ער האָט מיט זיך גענומען א קלייניקן ראדיאָ- אפאראט — ער וועט דאָך זיין אָפגעריסן פון דער וועלט!... — זיך איבערגעטאָן אין פראַסטע פויערישע בגאָדים און פאַרלאָזט די שטוב.

דאָמאַנען האָבן באַגלייט אין די בערג דער ברודער און זאָלמען מאַרקוס. זיי וועלן קומען צו אים אלעמאָל, ווען עס וועט נייטיק זיין.

אין א פאַר טעג ארום האָבן זיך באוויזן באַפעלן פון דער קאָמענדאַטור: ווער עס וועט ניט אַרויס צו דער אַרבעט — טויט! אויב עמעצער וועט זיך באווייזן אין די בערג — ווידער טויט! די קאָמוניסטן, באַלשעוויקעס, קאָמוניסטן און יענע, וועלכע האָבן מיטגעאַרבעט מיט די סאָוועטן, מוזן זיך רעגיסטרירן אין מעשעך פון דריי טעג, אויב ניט — טויט! אויב מע וועט באַ עמעצן געפינען געווער, א ראדיאָ־אפאראט, ווער עס וועט האלטן א הונט, טויבן — טויט! אלע יידן מוזן אָפהענגען אף די פלייצעס געלע לאַטעס, ניט גיין אפן טראָטוואַר, זיך מעלדן אין דער קאָמענדאַטור. פאַר ניט אויספילן — טויט! ווער עס וועט פאַרלאָזן די שטאָט, דעם ייִשען אָן א דערהייבנעש פון דער קאָמענדאַטור — טויט!

פון די אַרומיקע שטעט און דערפער זיינען אָנגעקומען יעדעס וועגן מאַסן־עקזעקוציעס איבער קאָמוניסטן, קאָמוניסטן, מיטאַרבעטער פון סאָוועטישע אַנשטאַלטן, יידן. מע האָט דערציילט וועגן טליעס אפן פלאַץ פון דער געגנט־שטאָט, וווּ עס הענגען הונדערטער מענטשן, וועגן יארן, גריבער, באַ וועלכע מע האָט צעשאַסן אָן א שיר אומשולדיקע מענטשן — מאַנצבילען, פרויען, קינדער, זקנינים, וועגן קאַנצלאַגערן, ווהיין מע האָט פאַרטריבן אף אומקום מענגעס מענטשן.

נאָך א שוידערלעכע יעדע איז אָנגעקומען פון ליובאַוויטש, א יעדע וועגן דעם, אז מע האָט צוגיפגעטריבן צום יאר הינטער דער שטאָט עטלעכע הונדערט קאָמוניסטן, יידן, געזאָגט זיי, אז מע וועט זיי אַרויספירן אין אן אנדער אָרט, ווי זיי וועלן אַרבעטן און וווינען, נאָר ווען די מענטשן זיינען געקומען מיט די מישפּאַכעס, מיט די קלומעקלעך, האָט זיי אַרומגע- רינגלט א מאַכנע עסעסאָוועס מיט קוילנוואַרפער און אוטאַמאַטן און זיי צעשאַסן... שיקע קושניר איז אַרומגעגאַנגען, ווי א דולער. עס האָט זיך ניט געלייגט אפן זיינען, אז אויבנס קאָן פאַרקומען אף דער וועלט. קיינער געדענקט ניט אַזעלכע שכיטעס! עפּשער טראַכט עמעצער אויס. קעדיי איבערשרעקן דעם אוילעם, מע זאָל זיך אונטערוואַרפן די פאַרכאַפער און אַרבעטן זיי!...

דער אלטער שמיד האָט ניט צוגעשטעפּט קיין געלע לאַטע און געמאַלדן זייניקע, זיי זאָלן עס ניט טאָן. ער האָט אויסגעקאָוועט א שטיק אייזן און געזאָגט, אז ער וועט זיך ניט אונטערוואַרפן די באַפעלן פון די נאַציסטן, און אויב זיי וועלן צו אים צושטיין, וועט ער פלעטן קעפּ, נאָר אזוי פאַשעט ניט גיין צום טויט. טאַראַס, זאָלמען מאַרקוס האָבן אויסגע- גראָבן פון דער ערד די אלטע ביקסן, אָפגערייניגט פון זיי דעם זשאַווער, אַרומגעשמירט מיט פעטס און געבראַכט זיי אין אָרדענונג. זיי וועט מען מיט די הוילע הענט ניט נעמען. מ'וועט זיך שלאָגן פאַר זיך, פאַר די מאַמעס און פרויען, פאַר אלע פריינט.

מע איז אלע גאַנצפרי אַרויסגעגאַנגען צו דער אַרבעט, אפן באַצירק, נאָר געאַרבעט פונקט אזוי, ווי עס ברענט נאס האַלץ — אָפגעקומען ווייניג־איז דעם טאָג און זיך אומגע- קערט אַהיים.

נאך די שווערע יעדעס, וועלכע האָבן זיך דערטראָגן אהער, איז געוואָרן מיטאמאָל שטיל. דער קאָמענדאנט און זיינע אופזעצער האָבן מיט גאַרניט נישט ארויסגעוויזן, אז עס גרייט זיך אַן עקזעקוציע, און מענטשן האָבן זיך עטוואָס באַרוקט. און סאַמע דעמלט. ווען מע האָט געמיינט, אז די געפאַר איז שוין אדורך און מע וועט לאָזן לעבן, איז געשען דער אומגליק. שפעט באַנאכט איז אין ייִשעו אַרײַנגעקומען אַ כאָפּטע פאַשיסטן. מיט די אווטאָמאָטן האָבן זיי זיך אַרײַנגעריסן אין די ייִדישע הײַזער און אַראָפּגעשלעפּט פון די געלעגערס קליין און גרויס.

זאָלמען מאַרקס האָט אפּילע נישט באַוווּן אַרײַסכאַפּן זײַן ביקס. מע האָט אַרײַסגעשלעפּט די מענטשן פון די הײַזער אינעם וועט. א געוויין און א געיאָמער האָט אפּגערודערט דעם גאַנצן ייִשעו. פון אלע הײַזער זײַנען אַרײַסגעלאָפּן די שכינים, זיך געלאָזט צו די אַרעסטירטע, געפרוּווט זיי אַפּשלאָגן, נאָר די סאַלדאטן האָבן אפּגעהויבן אַ שיסעריי פון די אווטאָמאָטן און געדראָעט אלעמען פאַרניכטן צוזאַמען מיטן ייִשעו. נישט שרעקנדיק זיך פאַר דער שיסעריי, זײַנען מענטשן נאָכגעלאָפּן, געוויינט, געכאַלעשט, געבעטן אַפּלאָזן די שכינים. פאַרוואָס שלעפּט מען זיי אוועק פון זייערע הײַזער גוטע, ערלעכע מענטשן, האָרעפאַשניקעס! די סאַלדאטן האָבן געטראָט די מענטשן מיט די פיס, געשלאָגן מיט די אווטאָמאָטן, גע־שאָסן איבער די קעפּ, געטריבן.

אין דער מעהומע האָט אַקסאַנע דערזען דעם קאָמענדאנט, זיך דורכגעריסן צו אים און אים גענומען בעטן פאַר אירע פריינט. יענער האָט אַרײַסגעשלעפּט פון דער קאַבורע דעם פאַראַבעלום און זיך אָנגעצילט אין איר, זי אָפּגעשלמדערט מיט רעזיכע.

דערהערנדיק די קוילעס, דאָס געוויין און שיסעריי, האָט פיליפּ איבערגעלאָזט די קראַנקע טאַכטער, וואָס איז נאָך געלעגן צו בעט. אַן אָפּגעשוואַכטע נאָך דער אָפּעראַציע, און אַרײַס אין גאס אין איינעם העמד. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט נישט ווייט פונעם קאָמענדאנט און זיך געווענדט צו אים. זײַנע אויגן האָבן באַ אים געברענט פון קאס.

— הער אַבערלייטענאַנט, — האָט ער, קוים איבערכאַפּנדיק דעם אָטעם, זיך אָנגערופן, — וואָס האָט איר פאַרטראכט? ווהיין פירט איר אַט די מענטשן? איר גלייבט אין גאָט? איר האָט גאָט אין האַרצן? וואָס האָט איר צו זיי? ערלעכע מענטשן, זיי אַרבעטן צוזאַמען מיט אונדז אַף אײַער באַצירק... אַן די מענטשן וועט די אַרבעט זיך נישט רירן פון אַרט... גאַלדענע אַרבעטער...

האַנט קעצלבראַנדט האָט אָפּגעמאַסטן אַ פאַר דעם מענטשן אינעם צעכראַסטעטן העמד, פאַרזשומערט די אויגן און אַ שיפּע געטאַן:

— פרעכער שוויין! ביסט, דאַכט זיך, אויך א ייד? וועל איך פאַר דיר קיין קויל נישט זשאַלעווען. דו וועסט גיין גליפּן מיט זיי.

— אויב איר פירט זיי, טאָ געמט מיר אויך. אלע זײַנען מיר גרייט גיין מיט די מענטשן! — האָט פיליפּ אויסגעשריגן נישט מיט זײַן קאַל.

דער קאָמענדאנט האָט זיך בעסער אײַנגעקוקט אינעם דאַרן, אײַנגעהויקערטן מענטשן און מיטאמאָל אויסגעשריגן:

— דו ביסט א דייטש? פאַרוואָס זשע שטעלסטו זיך אײַן פאַר זיי?

פיליפּ האָט זיך פאַרלוירן, נישט געוואסט, וואָס ער זאָל ענטפערן.

— דו, א דייטש? א פאַלקסדייטש! — האָט האַנט קעצלבראַנדט געקוויטשעט.

— איך בין א מענטש! א שמיד! א נאַפּטלער... איך בין אַזא, ווי אלע, — האָט ער, קוים כאַפּנדיק דעם אָטעם, אַרײַנגעבראַכט און זיך אָנגערוקט אַף דעם קאָמענדאַנט, ווי ער זאָל זיך קליבן וואַרפן אַף אים.

— צוריק! צוריק! — האָט דער קאָמענדאַנט אָנגעצילט אין אים דעם פאַראַבעלום. אין

זײַנע אויגן האָט זיך באַוווּן שרעק.

א רעגע האָבן זיי געקוקט אײַנער אפּן אנדערן. האַנט קעצלבראַנדט האָט באַפוילן פיליפּן קומען מאַרגן צו אים אין קאַנטאַר.

דער אַרומיקער אוילעם, זענענדיק, ווי פיליפּ שטייט, אן אפּגערעגטער, א צערייזשער,

קעגן דעם אָבער, איז דערציטערט געוואָרן. מ'האַט פרייער אָפּגעאַטעמט. ווען צוויי סאַלדאטן זײַנען צוגעלאָפּן און פיליפּן דערלאנגט מיט די פויסטן אין די זייטן און אים אָפּגעשטויסן פונעם קאָמענדאַנט.

אומגערינגלט די פארהאלטענע, האָבן די דייטשן זיי אוועקגעטריבן אין דער ריכטונג פון דער שטאָט.

פיליפ איז געבליבן שטיין אפן אָרט. אַרומזיגנדיק מיטן אַרבל פונעם העמד דאָס בלוט. טאראס איז אונטערגעקומען, געוואלט אים העלפן, נאָר יענער האָט אים אָפגעשטויסן.

— דו וועסט, מע פירט אונדזערע צום טויט, — האָט פיליפ אַרויסגעבראכט, און טרערן האָבן אים פארוואַלקנט די אויגן.

— גאָטעניו, פארוואָס קומט זיי עס? — איז אָקסאנע אַרויסגעלאָפן פון דער שטוב מיט א פאק אַנטאָן און זיך געלאָזט דערייאָגן די אַרעסטירטע. זי האָט זיך אַריינגעשניטן אין דער געדיכטעניש. ניט טראכטנדיק וועגן דער געפאר, וואָס לויטערט איבער איר, און אויסגעשריגן, ווי ניט מיט איר קאָל:

— שיפרע! רייז! שיקע! נעמט, טוט עפעס אָן אָף זיך! — מיט אלע קויכעס א שלידער געטאָן צו זיי דאָס אַנטאָן. — טוט זיך אָן, ס'איז קאלט, איר זאָלט זיך ניט צוקילן!

פארן קאַנוואַי אין פארן קאַמענדאנט איז דאָס געווען אזוי אומדערווארט, אז זיי האָבן ניט באוויזן אָפּשטויסן די פרוי. און דאָך האָט איין סאַלדאט זי אָנגעכאַפט פאר די צעשויבער-טע האָר, א טאראקן טרייסל געטאָן און א שלידער געגעבן אפן ברוק.

די שכינים האָבן געשריגן, געוויינט, געשאַטן מיט קלאָלעס, נאָר דער קאַנוואַי מיט די אַרעסטירטע האָט זיך שוין גערייט פונעם אָרט. אָבער די מענטשן, וואָס זיינען געשטאנען בא די שטיבער, האָבן געוואָרפן צו די אַרעסטירטע ברויט, אויגערעסט און וואָס עס האָט זיך געלאָזט.

מע איז געשטאנען אָף דער גאס בא די היזער, ווי פארכאלעשטע, און עס האָט זיך ניט געגלייבט, אז עס איז מעגלעך אזא שוידער.

פיליפ איז אַריינגעשפרונגען אין שטוב, געכאַפט אָף זיך דאָס רעקל, דעם קאַפעליש און אַרויסגעלאָפן צוריק, מארגאריטע, וואָס האָט געהערט די קוילעס און דאָס געוויינ, די שיסערט, האָט זיך געוואַלט דערווייטן, וואָס איז געשען אין ייִשווער, נאָר פיליפ האָט א מאַך געטאָן מיט דער האנט, געזאָגט, אז ער וועט זיך שנעל אומקערן.

ער האָט זיך נאָך ניט פאַרגעשטעלט, וואָס ער קאָן טאָן אָף צו ראטעווען זיינע פריינט, נאָר איינס האָט ער פאַרשטאנען, אז ער וועט זיך קיינמאָל ניט מויכל זיין, ער וועט ניט קאָנען לעבן אָף דער וועלט. אויב ער וועט זיך ניט באַמערן עפעס טאָן פאר זיי.

ער האָט דערייאָגט טאראסן, וואָס איז געגאנגען, ווי א פריטשמעליטער, צו דער שטוב, א וונק געטאָן צו אים און מיט די סעדלעך און זיטיקע געסלעך זיך געלאָזט לויפן אין יענער ריכטונג, ווהיין מע האָט אוועקגעטריבן די יידן.

ווי די שטנס האָבן זיי ביידע, טאראס קראוושק מיט פיליפ, זיך געגאנוועט איבער פרעמדע הויפן, סעדלעך, קעדיי ניט פאַרשפּעטיקן, ניט פאַרלירן פון אויג די קאָלאַנע. א ניט געלונגענער טראָט, און ס'וואָלט זיי אויך אויסגעקומען טיילן דעם גוירל פון די געטריבענע און געיאָגטע, די קאַמענדאנט-שאַ האָט שוין לאנג געשלאָגן, און אלץ אַרום איז געווען טויט, אויסגעשטאַרבן, איבער די געסלעך האָט זיך צעטראָגן דער געהילף פון שווערע געקאוועטע סאַלדאטישע שיד, די ביזנע אויסגעשרייט, די פאַרמישפּעטע זאָלן זיך באוועגן שנעלער, פון צווישן די ביימער האָבן זיי דייטלעך געזען דעם דיקן קאַמענדאנט, געהערט זיין שווער סאָפּען, ער האָט ניט געוואלט אָפּשטיין פון זיינע סאַלדאטן, וועלכע זיינען געגאנגען שנעל. ער האָט זיך אלעמאָל אַרומגעקוקט — די געדיכטע קוסטעס, די בערג, וועלכע האָבן זיך געצויגן באַמאנד, האָבן אָף אים אָנגעוואָרפן א פאכעד.

פון זיינע דער קאַמענדאנט פאַרנעמט זיין גלייכעס פאַסטן, האָט ער נאָך בא זיך אין דער דירע, וואָס געפינט זיך זיין ווייט פון דער קאַנטאַר, קיין איין מאָל ניט איבערגעגעכטיקט. די קאַרפאַטן און, דעריקער, די אָנגעכמורעטע נאַפּטלער, וואָס קוקן אָף אים מיט סינע, האָבן אים געשראַקן, ער איז ניט צופרידן געווען מיט זיין גוירל, מאלע וואָס מע האָט אים פאַר-פליכטעט זיין א קאַמענדאנט צווישן אַט די שוויינען, דאַרף ער נאָך זיי צווינגען אָפּשטעלן די נאַפּטקוואַלן, דערצו נאָך דורכפירן אַרעסטן, פאַרשיידענע שטראָף-אַפּפּראַציעס, און דאָ נאָך איטראַמען דעם קאַנט פון די פאַרפליכטע קאַמוניסטן, אומצופרידענע, פאַרזיגנער און יידן...

גיי קלייב זיך דאָ פאַנאנדער, אז סאַנים רינגלען דיר אַרום! אפילע די עטלעכע דייטשן, וואָס וווינען אין דער אומגעגנט, מאַכן זיך אויך געפייגערט און ווילן ניט דינען דעם דריטן רייך, ווילן אים ניט העלפן, ניט אלע פאַלקסדייטשן זיינען געקומען זיך רעגיסטרירן, ניט געקוקט דערויף, וואָס מע האָט זיי צוגעזאָגט פאַרשיידענע פרווילעגאָיעס, און אינגאנצן קאָן ער ניט פאַרשטיין אַט דעם נאַרישן שמיד, דעם פרידריכן, מע רופט אים דאָ פיליפ, נעכטן האָט

ער מיט אים צוויי שטונדן גערעדט. אויסגעפרעגט, ווי קומט ער אהער, אין דעם ווילדן קאנט, פארגעלייגט זיין דא, אפן באצירק, אן אפזעצער, צוגעזאגט א הויכן געהאלט, א נייע שטוב, נאך יענער האט דערפון ניט געוואלט הערן! ער לייקנט אפילו, אז ער איז א דייטש, ארבעט מיט דער לאפעטע, פארייכט די וועגן, און האט זיך אפגעזאגט צו ווערן אן אפזעצער, זיין האנט קעצלבראנדט, רעכטע האנט.

דער דאזיקער פרידריך קרייט אים גאר ניט ארויס פונעם קאפ. וואס איז די סיבע פון זיין אקשאנעס? ער איז דאך אן עכטער אריער. און די טאכטער זינען, וועלכע ער האט געטראפן אין שטוב. איז דאך אן אויסגעגאסענע דייטשע. ער האט צו איר און צום טאטן אירן גערעדט אף דייטש, נאך זיי האבן זיך ביידע געמאכט ניט וויסנדיק, ניט פארשטאנען קלוימערשט, וואס ער זאגט. וואס זשע זאל דאס באטייטן? צי האט ער א טאטע? מעגלעך, אז די באלשעוויקעס און קאמוניסטן האבן זיי דא אזוי געפלעט, אז זיי זינען ניט בא די געדאנקען. ווער קאן זיך אין אזא צייט אפזאגן פונעם דריטן רייד? אין עטלעכע כאדאשים ארום וועט זיך פארענדיקן די מילכאמע, און די דייטשן וועלן הערשן איבער דער גאנצער וועלט. א דייטש אדער אפילו א פאלקסדייטש וועט דעמלט זיין מיט גאלד גלייך. אט דער שמיד און דא ווערן א גאנצער באלעבאס אפן באצירק און לעבן גלייכלעך, רייך, האבן בא-דינער, און ער, דער נאר, שלאגט זיך אפ מיט הענט און מיט פיס...

נאך האנט קעצלבראנדט האט באשטימט, אז ער וועט אים נאך איינברעכן און אים שטעלן צו דינסט דעם פאטערלאנד, אדער ער וועט אים ווי א הונט דערשיסן! טראכטנדיק וועגן דעם אקשן, האט דער אבער ניט באמערקט, ווי ער איז אפגעשטאנען פון דער קאלאנע, און זיך געלאזט לויפן, דעריאגן זיניקע.

פיליפ האט אין דער זעלבער רעגע אויך געטראכט וועגן קאמענדאנט. אין זיין זיקארן האט זיך אויך פארקרייט די נעכטיקע באגעגעניש מיט אים. זינען זיסע רייד...

איצט, קונדיק אפן פעמפיק דורך די געדיכטע צווייגן פון די ביימער, האט זיך אים שטארק געלוסט א שפּרונג טאן, דערלאנגען אים איבערן פליכעוואסן קאפ אזוי, אז ער זאל שוין ניט אפשטיין. אבער ער קאן דאס ניט טאן. ניט ווייט זינען זינע סאלדאטן מיט די אוואטאמאן...

פונקט ווי טאראס, האט פיליפ איצט געטראכט וועגן דעם, וואווי העלפן די פריינט. אויב די ראצנים וועלן זיי אומברענגען, וועט ער זיך קיינמאל ניט מויכל זיין. בעסער שטארבן צוזאמען מיט זיי, מיט זינע גוטשפּרינגע, וועלכע האבן אים ניט איין מאל געראטעוועט, אויב געקערט דאס לעבן.

ענדלעך האט זיך די קאלאנע אפגעשטעלט ניט ווייט פון דער קלויז, וואס שטייט אפן קליינעם פוסטן פלאץ, צוגעשפארט צו די הויכע בערג.

א באשיינע פון דער פולער לעוואנע, וואס האט געבאלנקעט אין הימל, צווישן שטיקער וואלקנס, האט זיך געזען א געזעצטע מיטלאלטערלעכע געביידע מיט הויכע שווערע ווענט, אויסגעשמיסענע פון רעגנס און ווינטן. העט-העט, אונטערן סאמע דאך האבן ארויסגעקוקט אף דער וועלט קלייניקע פענצערלעך, ווי אמבראזורעס פון א פארלאזטער אלטער פעסטונג. בא די שווערע, געקאוועטע טירן זינען געשטאנען צוויי סאלדאטן מיט ביקסן אין די הענט. דער דיקער קאמענדאנט איז צוגעגאנגען צו די סאלדאטן, עפעס געזאגט צו זיי, און יענע האבן גלייך צעפענט די טירן און אריינגעשטויסן אהין די מענטשן.

פון דער געביידע האט זיך דערטראגן א מוירעדיק געוויין פון קינדער, פרויען, א טופען פון פיס, געשרייען. נאך די צוויי סאלדאטן האבן גלייך פארהאקט די שווערע טיר.

די אוואטאמאלער, וועלכע האבן אהער געבראכט די ארעסטירטע, האבן זיך נאך פאר-האלטן אף עטלעכע מינוט, פארייכערט, געקלאפט איבער די פלייצעס ביידע היטער, וואס זינען געשטאנען בא דער טיר, און אינגיכן זיך געלאזט אף צוריק צום „שווארצן טאל“. טאראס קראוושטוק מיט פיליפן האבן זיך פארטייעט אין די קוסטעס ניט ווייט פון דער קלויז, זיך איינגעקוקט אין דער געביידע, אין די צוויי סאלדאטן, וועלכע האבן זי אפגעהיט, אונטערפרייפנדיק זיך צוליב היימלעכקייט א סאלדאטישן ניגון. זיי האבן זיך א ווערטל געטאן און אדרעס פונעם זיך אבער און זיך אראפגעלאזט אף דער לאנגער באנק, וואס איז געשטא-נען ניט ווייט פון דער טיר, און זיך אנגעשפארט אין די ביקסן.

איצט, ווען דער שפּץ זייערער איז אוועקגעגאנגען שלאפן און ביז טאג איז נאך געווען גענוג צייט פאטרוילירן די יידן, וועלכע מע האט אהער צוגויפגעטריבן פון די ארומיקע יישובים, האט מען געקאנט זיך צוזעצן אפרוען און אפילו אפגעמען פונעם קאפ די קאס' קעס. וועלכע האבן שטארק געמילעט. נאך דעם, ווי מע האט די טעג דורכגעפירט אן עק-זעקציע אין א דארף, ווו די שוויינען האבן געווארפן א גראנאטע און פארווינדעט דריי

זעלנער, איז די היינטיקע מיסע פון די דאזיקע סאלדאטן ניט געווען קיין געפערלעכע. מע האט אהער, אין קלויז, צונויפגעטריבן פרויען און קינדער, עלטערע בערדיקע יידן, אינוואלדן, קאליקעס, דערביי האט מען זיי געמאלדן, אז מע וועט זיי אין עטלעכע טעג ארום ארויספירן קיין לעבערע, ווו זיי וועלן זיך, קלוימערשט, קאנען רויק לעבן, ארבעטן... אף קיין ווידער-שטאנד מיצאד די אומבאהאלפענע מענטשן איז נישטא וואס צו ווארטן. ווען מע וועט אהער אלעמען צונויפטרייבן, וועט מען זיך מיט זיי ליכט ספראווען. דער כיטערע אבערלייטענאנט האט געמאלדן די מענטשן, אז זיי מעגן מיט זיך נעמען אין וועג זייערע טייערע זאכן... וועט מען טאקע אפליקן א ביידל, ווען מע וועט זיי ארויספירן צום וואלד, עפעס וואס כאפן און אפשיקן די קרויוויס קיין דייטשלאנד.

זינען זיי געזעסן, די צוויי סאלדאטן, אנגעשפארט אף זייערע ביקסן און געפלאנעוועט, וואווי אפשיקן אהיים די זאכן פון די פארמישפעטע. פארשטייט זיך, גוט וואלט געווען אריינגיין אין קלויז און אפלייבן א פאר גוטע רענצלעך מיט טייערע זאכן, נאר דער אבער האט עס שטרענג פארבאטן, געזאגט, אז מע וועט באווייזן עס טאן שפעטער, ווען מע וועט די שווינען ליקוידירן.

און דיסציפלין — איז דיסציפלין! אַרדנונג — איז אַרדנונג. וועט מען זיך אָנעמען מיט געדולד און ווארטן, ווייט פון זיי וועלן די זאכן פון די פארשפארטע ניט אוועק.

די וועכטער האָבן ניט געקאנט פארשטיין, פארוואס מע האט געבראכט די לעצטע גרופע יידן באַרוועטע און נאקעטע, אָן קלומעקלעך? נאר דא, זעט אויס, ליגט דעם אַבערסטס א שפיצל, דאס זינען יידן פון די בערג, און מיט זיי איז געפערלעך זיך אייסעקן.

איז מען זיך געזעסן, אונטערגעפייסט, גערייכערט און געגענעצט. בא דער קנאפער שיין פון דער קאלטע לעוואָנע האט טאראס און זיין שאַכן געשפירט נאך די צוויי זעלנער. ארום איז געווען פוסט און שטיל. בלויז פון דער שול האט זיך דערטראָגן א געווייזן פון קינדער, טפילעס פון אלטע ליט, וועלכע האָבן זיך געווענדט צום אלמעכטיקן, ער זאל זיי ברענגען א רעטונג פון דעם שרעקלעכן אומגליק, וואס איז געקומען אף זיי.

די צייט איז געגאן פאמעלעך. פיליפ מיט טאראס זינען אליץ געשטאנען מיט פארטייעטן אטעם. געטראכט, וואווי ראטעווען די פארשפארטע. ביידע האָבן אַבער פארשטאנען, אז מע טאר ניט אפלייגן, עס קאן ווערן שפעט.

ווען זיי האָבן באמערקט, אז די וועכטער זינען איינגעשטילט געוואָרן, אז זיי זיצן אנגעשפארט אף די ביקסן, פארנייגט די קעפ צו דער ברוסט, האט מען פארשטאנען, אז די מינוט איז געקומען. אף די שפיץ פינגער האט מען זיך אריינגעכאפט אין א פארלאזט הייפל, געפונען צוויי שטעלעך האַלץ און ווי די שאַטנס אויסגעוואקסן לעבן דער שול.

איצט איז געבליבן עטלעכע געציילטע טריט צו די איינגעשלאפענע וועכטער. נאר עפשער שלאָפן זיי ניט — האָבן זיך בלויז פארטייעט און וועלן זיך אַטאַט אופכאפן אַבער טראכטן וועגן דעם איז שוין געווען שפעט. כאַטש די עטלעכע טריט ביז די וועכטער האָבן איצט אויסגעזען מילנרויט. דאך האָבן זיי זיך אָנגענומען מיט מוט. אף די שפיץ פינגער זיך דערי געענטערט צו די וועכטער, אלץ אין איין אויגנבליק אראָפגעלאָזט די דרענגלעך איבער די אָנגעבויגענע קעפ...

פון דער באַנק האָבן זיך אראָפגעגליטשט צוויי געליימט געוואָרענע קערפערס. טאראס קראוּטשוק און פיליפ האָבן זיך איבערגעקוקט, אָפגעווישט די פארשוויצטע פענעמער. אופֿ-געהויבן די ביקסן פון דער ערד, האָבן זיי געשיקט אראָפגענומען פון די סאלדאטן די קוילן-טאשן.

אלץ ארום איז געווען איינגעהילט אין שווערן שלאָף. די ביימער ארום האָבן אומרויך גערישט, ווי זיי זאלן אונטערייאָגן, דערמאָנען, אז צייט איז געבליבן ווייניק, מע דארף זיך אַיילן.

ניט ווייט פון דער קלויז איז געשטאנען א פארלאָזט הייפל און אין סאמע עק האט זיך געזען א קרענעצע, איבער וועלכער עס האט זיך אויסגעצויגן א לאַנגער שוואויל. בא ביידן איז איינציטיק געבוירן געוואָרן דער זעלבער געדאנק: „די דערמאָרדעטע אין ברוינעס...“ אין א פאַר מינוט ארום איז אלץ געווען געמאכט, און מע האט זיך א לאַז געטאָן אופרייסן דעם שלאָס פון דער שול.

דערשראָקענע און גליקלעכע, זינען די פארשפארטע ניט מיטאמאל ארויס אף דער פריי, זיך ארומגעקוקט, ווי מע זאל ניט גלייבן, אז מע קאן אוועק פונעם שרעקלעכן אַרט.

טאראס, וואס איז געשטאנען בא דער ברייט צעפנטער טיר, האט אונטערגעציילט דעם אוילעם:

— גיכער, גיכער, פארהאלט זיך נישט גייט אין די בערג, אין די וועלדער, צו אייערע גוטעפריינטע גיכער! זעט, פאלט מער נישט אריין אין די לאפעס פון די הענקער. נאָר רויק, שטיל!

און דער אוילעם איז זיך פאנאנדערגעלאָפֿן, קוקנדיק מיט דאנקבארקייט אף די צוויי אומבאקאנטע מענטשן, וועלכע האָבן זיי אויסגעלייזט פונעם טויט.

אין דער ענגשאפט און שטויסעניש האָט פיליפ דערוועגן דעם פעטער שיקע קושניר, זאל-מענען, זיין ווייב, שיפרען און נאָך אייניקע פריינט.

מע האָט זיך אלע צוזאמען אפּגעהויבן אין די בערג און מיט געדרייטע סטעזשעס זיך געלאָזט צום ייִשעוו. אלע האָבן פארשטאנען, אז ציט איז געבליבן ווייניק. די געפאר איז נאָך גרויס. נאָר, פארגעסנדיק אין דער מידקייט, האָט מען געזיגט צום היימישן ווינקל.

עס איז שוין געווען טיפע נאכט, ווען מע איז מיט זיטיקע וועגן און שטעגן געקומען צו פיליפס הויז.

מארגאריטע, וואָס איז די גאנצע ציט געזעסן באַם פענצטער א פארוויינטע, האָט זיך שטארק דערפרייט. דערווענדיק דעם פאַטער. קוקנדיק אף זיין פארשוויצט, אפּגערעגט פאַ-נעם, אף די הוילע און נאָקעטע שכינים, האָט זי אנגעהויבן פארשטיין, וואָס דאָ איז פאַרגע-קומען. כאָטש זי איז נאָך געווען אפּגעשוואַכט, בלאַס, אַנמעכטיק, דאָך האָט זי זיך אוועק-געלאָזט אין קיך, אַנגעגאָסן וואסער אין דער שיסל און געהייסן די אויסגעמאטערטע, דער-שראַקענע שכינים זיך ארומוואַשן, נעמען עפעס עסן.

טאראס מיט פיליפ האָבן געכאַפט זאסטעפּעס און זיך אוועקגעלאָזט אין עק הויף, זיך אראַפּגעלאָזט אין קעלער, אַנגעצונדן קאנצעלעך און פיבערדיק-שנעל גענומען גראָבן א באַ-העלטעניש פאר די מענטשן. דעם אריינגאנג האָט מען צוגעדעקט מיט ברעטער. פארשטעלט מיט דייזשעס אזוי, אז קיין שום טיטוול זאָל די באהעלטעניש נישט קאָנען געפינען, ער זאָל אפילו זיין מיט אכצן קעפּ.

ביז באגינען האָבן זיי געהאַרעוועט, און ווי נאָר עס האָט גענומען שאַרען, האָט מען די מענטשן אראַפּגעפירט אין זייער באהעלטעניש.

ארוםגעוואשן זיך מיט קאלטער וואסער, זיך איבערגעטאָן, באהאלטן די ביקסן מיט די קוילן, האָבן טאראס און פיליפ גענומען זייערע רענצעלעך און זיך שנעל אוועקגעלאָזט צום באַצירק אף דער ארבעט.

היינט האָבן זיי, ווי קיינמאָל, געארבעט איבערגעגעבן, ענערגיש, קעדיי דער אפּזעער זאָל פארגעדענקען. ווי די מענטשן סטארען זיך פארן דריטן ריז, ווי זיי זאָלעווען נישט קיין קייכעס, די דייטשן זאָלן גיכער באקומען נאכט.

מענטשן גיבן זיך נישט אונטער

דער פעטער שיקע קושניר האָט זיך קיינמאָל נישט פאַרגעשטעלט, אז אף דער עלטער וועט אים אויסקומען איבערלעבן אזא שוידער, אז ער וועט זיך דארפן באהאלטן אין א פינצטערן קעלער און זיך נישט טאָרן באווייזן אף גאָטס וועלט. מוירע האָבן פארן אייגענעם טאָגן און ווארטן, מע זאָל אים אראַפּלאָזן אין זיין לעבעדיקן קייזער א טעפל געקעכט, א שטיקל ברויט, וואָס נישט ער אליין האָט עס פארדינט בא דער קאָוואַדלע!

נאָך מער האָט אים געמאטערט דער געדאַנק, אז אין דער שרעקלעכער ציט, ווען פיליפ און טאראס קראוואטשקע מוטשען זיך, ווי אפּן טויט, ביז זיי פארדינען זיך אפּן טאָג דורכקרי-מעניש, קומט זיי אויס אַפּרייטס פון זיך דעם ביסן און אוועקטראָגן אים און זיינע כאוויירים, דער פריי, רייזלען, זאָלמענען.

ווען מע זאָגט אים פריער מיט א פאַר וואָכן, אז אזוינס איז מעגלעך, אז מע וועט אים אפּטאַרען פונעם שלאָף אין אוועקפירן צום טויט, וואָלט ער יענעם אַנגעקוקט, ווי א מע-שוגענעם.

אזוינס איז נאָך נישט געווען אין דער געשיכטע! ער האָט איבערגעלייבט דעם גאנצן טאנאַן, א סאך ביכער פון אמאליקע צייטן, געוויסט וועגן גרויסע גיירעס, אומגערעכטיקייט, קעכטשאפט, נאָר דאָס, וואָס ער אליין מיט זיינע פריינט האָבן איבערגעלעבט, איז נישט צו דערציילן און נישט צו באשרייבן.

ליגנדיק אף זמן מאטראץ אין קעלער, צוגערוקט צו דער רער, וואס שטעקט ארויס אין דרויסן, אז עס זאל אריינקומען אהער א ביסל פרישע לופט. האט ער געהאלטן אין איין טינען צו זיניקע, גלייך ווי יענע וואלטן געקאנט ענטפערן אף זיינע טויזנט שילעס.

רייזל איז גאר מעשוגע געווארן. זי פארעדט זיך שוין. אזא יונגע, אזא שינע, מאלע-כיי, אירע שווארצע סמאלע-האר זינען גראו געווארן אין איין מינוט, פאר אלעמען אין די אויגן. זי עסט נישט און טרינקט נישט. זי האלט אין איין פרייג, ווו איז איר בעניאכיד, איר יוליס! פארוואס ברענגט מען אים נישט צו איר, זי זאל כאטש איין קוק טאן אף אים? מע קאן שוין אויך נישט דערקענען שירען, אלעמאל קומט אויס זי ראטעווען. דאס הארץ אירס ווערט שיר נישט צעריסן פון צאר. זי בעט אף זיך יעדע רענע דעם טויט. און ער, זאלמען, — וואס טוט זיך מיט אים? גיין, ער בעט, אז פיליפ זאל אים געבן א ביסל, וועט ער גיין געקאמע נעמען. ווהיין וועט ער איצט גיין, אז אף יעדן שריט אין טריט לויפערט דער טויט! מע דארף ציווארטן, עפשער וועט זיך עפעס איינשטעלן, די קוילער וועלן אזוי שטארק נישט ווילדעווען און מע וועט זיך קאנען נעמען פארן געווער.

שיקע קושניר האט אלעמען בארויקט, יעדן באוונדער אויסגערעדט דאס הארץ. ער האט אלץ געטיינעט, אז מענטשן זינען נאך דא אף דער וועלט, עס לעבט נאך דאס גרויסע רויט לאנד, וואס וועט נישט לאזן. מע זאל די וועלט פארוואנדלען אין א מעשואגס-הויז, רוסלאנד וועט געפינען אן אפראווע אף די היטלערישע כמעס...

פיליפ... עך, ווי מע קאן אמאל א טאעס האבן אין א מענטשן! און טאקע, מע טאר וועגן א מענטשן נישט טראטן שלעכט, קאלומאן דו זעסט אים נישט אין א שווערער מינוט. ווער האט זיך געקאנט פארשטעלן, אז אט דער שטילער, רויקער מענטש, וואס ברענגט קיינמאל נישט ארויס קיין הויך ווארט, זאל צוליב שייניג גיין אף קידעש-האשעס, איינשטעלן פאר יענעם דאס לעבן?

מארגאריטע האט איינגערעדט דעם פאטער, אז זי איז שוין געזונט און קאן שוין ארום-גיין, גרייטן פאר די מענטשן עסן, סוכאדאל און די מומע נאסטיע, וואס קומען אפטלעך צו איר, האבן זי געווארנט, אז זי מוז נאך ליגן, זי דארף זיך היטן. נאר ווי האט זי זיך געקאנט היטן, אז אזויפיל זארגן האט זי באלאגערט.

דער אבער האנט קעבלראנדט האט שטארק איבערגעלעבט, וואס די געשעפטן גייען בא אים נישט אזוי, ווי ער האט זיך אויסגעמאלט. אז צו וואס ער נעמט זיך נישט, גייט עס אים מיט דער פוטער אראפ. אים האט זיך געדאכט, אז ער וועט אין א פאר וואכן ארום אופלעבן די פארוואלגערטע נאפט-קוואלן און צושטעלן דער ארמיי ברענשטאף, נאר א נעכטיקער טאג, עס האלט נאך מיט דעם איינען גאנץ ווייט. באמיענדיק זיך אפרייניקן דעם קאנט פון קאמור נייסט, סאוועטישע אגענטן, דיווערסאנטן, יידן, האט ער אינגאנצן פארגעסן אין דעם באצירק, און עס האט זיך באקומען דער רוען ווייסט וואס! גוטע נאפטלער, אגשטאט אפרייניקן די נאפט-גריבער, וואס די סאוועטן האבן פארהאקט, איידער זיי זינען אפגעטראטן, גייען ארום מיט זאסטעפעס, פאריכטן די וועגן, טוען זאכן, וואס וואלטן געקאנט ציווארטן. אט האט מען שוין אפגערייניקט פונעם איינברוך איין סקוואזשינע, און עס האט זיך געדוכט, אז מע וועט שוין קאנען פון דארטן ארויסבאקומען ברענשטאף, איז דארט ווידער געשען אן אוואריע און אלץ האט זיך אפגעשטעלט.

דער אבער האט אראפגעבראכט אהער פון ליובאוויטש צוויי אפזעצער, צוויי פאלקס-דייטשן, וועלכע זינען מערקטן טריי געווען דעם דריטן ריזן און צוגעזאגט, אז זיי וועלן שנעל אלץ ברענגען אין ארדענונג. די ליט זינען האבן זיך ווירקלעך מיט ברען געזענען צו דער ארבעט, איינגעשטעלט אן אייזערנע דיסציפלין, געצווינגען ארבעטן גאנצע מעסלעס, ס'איז דורכגעגאנגען אינגאנצן א וואך, און איינער פון די דאזיקע אפזעצער איז געווארן א קאליקע. און א שיינעם פרומארגן איז ער געשטאנען בא א טורעם און געשפירט, ווי די שווינען ארבעטן, פלוצעם איז פון אויבן, פון טורעם, אראפגעפאלן א סלופ און איבערגע-בראכן דעם אפזעצער ביידע פיס... ווען דער אבער איז געקומען און אגענהייבן אויספארשן, האבן אלע, ווי מע וואלט זיך צונויפגערעדט, געזאגט, אז יענער איז אליין שולדיק, וויל ווער ווייסט עס דען נישט, אז מע טאר נישט בעשאס דער ארבעט שטיין און כאפן פליגן, דאנקען גאט, האבן זיי געזאגט, וואס ער איז געבליבן נאר אן פיס. ער וואלט אויך געקאנט בלייבן אן א קאפ. דער אבער האט געבראכט נייט אפזעצער, נאר פון זיי איז קיין גרויסער טאלק נישט געווען. איינעם האט מען אראפגעשטויסן פונעם בארג און אפגריגט — איינע האבן געזאגט, אז ער האט זיך אגעשיקערט, זיך ארוםפערדראפט און אליין אראפגעפאלן, אנדערע

האָבן געטוישעט, אז דאָס לעבן איז אים נימערס געוואָרן און ער האָט זיך אליין אראָפּגעוואָרפּן אין אַפּגרינט.

גיי דערגיין א טאָלק בא די שוויינען!

און דער אַבער האָט זיך ווידער גענומען צום שמיד, דעם פרידריך. לויט דעם, ווי די אומזעכער האָבן איבערגעגעבן, ארבעט דער מענטש גאנץ גוט. הערט זיך צו, וואָס מען זאָגט אים, פילט אויס אלע באפעלן, נאָר ער פירט זיך זייער מאַדנע. רעדסטו צו אים, הערט ער אויס, שאַלט מיטן קאָפּ, נאָר טאן טוט ער זיך זיינס. דו הייסט אים רייניקן די נאפּט-גרוב, שטעלט ער זיך פאריכטן די עסטאקאדע, קאוועט עפעס אין קוואַנע. ער נעמט זיך גאנץ געשמאק פאר דער ארבעט, נאָר ניט צו יענע ארבעטן, וואָס מע דארף מאַכן אין דער ערשטער ריי. ווילסטו אים דערפאר, זאָגט ער, אז אזוי איז ער צוגעוויינט. ביז ער ענדיקט ניט איין ארבעט, וועט ער זיך ניט נעמען פאר א צווייטער.

דער אַבער האָט אים ארויסגערופּן, פיליפּ, צו זיך אין קאבינעט און אויג-אף-אויג גע-נומען ריידן מיט גוטן:

— פרידריך, צי דען פליסט אין דינע אָדערן ניט קיין בלוט פון אן אריער? דו ביסט עלטער פון מיר, און איך דארף דיך ניט לערנען. ווארום זאָלטו ניט אראָפּוואָרפּן פון זיך די ארבעטער-שמאטעס, אַנטאן א שינפּס און ווערן אן אומזעכער, דערנאָך וועסטו קאָנען ווערן מין געהילף...

— איך דאנק אייך. — האָט נאָך א לאנגער פאזע ארויסגעבראכט דער שמיד. — נאָר ניט מין פאָטער, ניט מין זיידע זימען ניט געווען קיין אומזעכער און ניט קיין קאָמענדאנט. מיר האָבן שטענדיק געארבעט מיט דער לאַפּעטע אָדער מיטן האַמער בא דער האַרניע.

— אונדזער גרויסער פיורער, — האָט איבערגעשלאָגן דער אַבער. — וויל, אז די דייטשן זאָלן לעבן גליקלעך. איצט וועלן אָס די רוסישע, אוקראינישע, פוילישע שוויינען ארבעטן אף אונדז... דער באַרוף פון דער ריינער אריער-ראַסע איז געוועלטיקן איבער דער וועלט. א העלפט פון די רוסישע שוויינען וועט דער פיורער פארניכטן, זיי וועלן פארפילט ווערן אין די לאַנערן, און די האַבריקע וועלן אונדז באדינען. צוליב וואָס דארפסטו אזוי שווער ארבעטן?

— איך, הער קאָמענדאנט, בין געוויינט ארבעטן. בא איך ארבעט איך מיט אלע גלייך. — געוויס, מיר האָט מען איבערגעגעבן, אז דו ארבעטסט דאָ ערלעך אלע טאָג. נאָר איך וויל דיר פארגרינגערן דאָס לעבן. דיין באַרוף איז זיין דאָ אן עלטסטער. דו דארפסט אונדז העלפן, דערציילן, ווו האָבן די פארפלוכטע קאָמוניסטן באַהאלטן די מאַשינעס, ווער פירט דאָ פראָפאגאנדע קעגן רייך.

— געוויס... איך פארשטיי...

— מאַרגן ווערסטו אן אומזעכער. אייב ניט, וועסטו פארפילט ווערן אין טורמע. איך וועל דיך מישפעטן, ווי א פארעטער. דו ביסט א דייטש, און דיין כוויז איז אונדז קומען צוהילף. וויזן, וואָס עס זינען באַגראָבן די מאַשינעס.

— קיין שום מאַשינעס זינען נישטאָ. — האָט געזאָגט פיליפּ. — די רוסן האָבן זיי ארויס-געפירט קיין סיביר... זיי-האָבן דאָ אלץ פארניכטעט, פארברענט.

— ווער האָט עס פארניכטעט? — האָט דער אַבער איבערגעשלאָגן.

— יענע, וואָס האָבן עס געטאָן, זינען ארויסגעפאָרן אף מיורען. אלץ ארויסגעפירט.

— דו ליגסט, דו ליגסט! — האָט אויסגעשריגן דער אַבער, און דאָס געקנייטשטע פאַנעם זינעס האָט זיך אַנגעגאָסן מיט בלוט.

די קאליבלוטקייט און די איראָניע פון פיליפּ האָט דעם קאָמענדאנט ארויסגעבראכט פון די קיילים. אים האָט זיך ניט פאָטויפּעט אין קאָפּ, וואָס א מענטש זאָגט זיך אָפּ פון א פאָסטן, פון א הויכן לויז, פון א ליכט לעבן...

— ניין, פרידריך, דו ביסט ניט קיין דייטש. בא דיר פליסט ניט קיין דייטשיש בלוט! ער איז צוגעשפרונגען צו אים און אים גענומען שלאָגן מיטן פויסט אין פאַנעם. אין קאָפּ. פרידריך האָט אָפּגעווישט דאָס בלוט פונעם פאַנעם, אופגעהויבן אף דעם אַבער זיין בליק און זיך אַנגערופּן:

— אָט אף דעם זינט איר פייק. איר האָט געזאָגט, אז איך בין ניט קיין דייטש? ניין, איך בין אן עכטער דייטש! דו ביסט א מערדער, דו ביסט ניט קיין דייטש.

— פארמאך דיין מיעס מויל, וויל איך וועל דיך צעקוועטשן, ווי א וואָרעם! — דער קאָמענדאנט האָט ארויסגעכאַפּט דעם רעוואָלוער פון דער קאָבורע.

פרידריך איז אָפּגעטראָטן אין א זיט, א ריס געטאָן אף זיך דאָס העמד:

— נאָר אף דעם זינט איר פייק, איך בין א דייטש, ניט דו, איך! איך!

יענער האט פרידריך ווידער דערלאנגט מיטן פויסט אין קאפ און א ריטשע געטאן צום סאלדאט, וואס איז געשטאנען לעבן דער וואנט, ער זאל אים פארשפארן אין טורמע.

די יעדע, אז מע האט פארשפארט דעם פאטער אין טורמע, האט דערשיטערט מארגא-ריטען. זי האט זיך ניט פארגעשטעלט, וואס זי דארף איצט טאן, וויאזוי וועט זי איצט לעבן. איינס האט זי געוויסט, אז זי מוז זיך אָנעמען מיט קויכעס און ווערן געזונט. גיין אף ארבעט, קעדיי האבן די מעגלעכקייט העלפן דעם פאטער און די מענטשן, וואס לעבן אין דער בא-העלטעניש.

זי האט געוויסט, אז מענטשן וועלן איר קומען צו הילף, זי וועט ניט בלייבן איינזאם. דעם פאטער האבן געהאלפן טאראס, אַקסאנע, סטעפע, און זיי וועלן זי איצט אויך שטיצן מיט וואס זיי וועלן קאנען. נאָר צום קעלער, צו דער באהעלטעניש טאָר קיינער ניט האבן קיין צוטריט. בלויז זי און טאראס דארפן זיך באגעגענען מיט די באהאלטענע.

א שווערער גוירל איז איר אויסגעפאלן. יעדער טאג האט געבראכט נײַע צאָרעס, נײַע געפארן. מע האט געלעבט אין שרעק, און די געפאר האט שטענדיק געליווערט איבערן קאפ.

מארגאריטע האט געפועלט בא זיך, אז זי איז געזונט. זי קאן זיך שוין באוועגן, גיין, עפעס טאן. און אין עטלעכע טעג ארום האט זי צוניפגענומען א קוישל עסן, גרעט, א פריש העמל און זיך אוועקגעלאָזט קיין ראפֿייעווקע צו דער טורמע.

די זעלבע טורמע. די זעלבע פארוואווערטע גראטעס. נאָר אנדערע וועכטער. אין קאס-קעס. אין גרינע און שווארצע מונדירן.

עס איז זי באפאלן א פאכעד, ווען זי האט זיך באגעגנט נאָענט מיט די פאשיסטן. א בלאטע, אן אָפגעשוואכטע. האט זי פארבינדן דעם קאפ מיט א טיכל און עס אראפֿ-גערוקט איבער די אויגן, זי זאל פאר די טורמע-לייט אויסזען עלטער, מועסער.

מע האט זי אריינגעפירט אין א קליין האלבטונקל צימערל, ווו עס איז געזעסן בא א קליין טישל א דארער פארשוין מיט אן ערד־שווארץ פאָנעם. דער פארשוין האט געהאט אזא אויסזען, ווי עס וואלט געווען אונטער א פרעס. זינע גרויסע גרינע אויגן האבן אויסגעזען, ווי אָנגעמאָלטע. ניט קיין לעבעדיקע. זיך אופגעהויבן, פארייכט דעם פרענטש, וואס איז געהאנגען אף אים, האט ער א שאַקל געטאן מיטן קאפ און געזאגט קלוימערשט מיטפילנדיק:

— איינער פאטער, מעדכען, געפינט זיך בא אונדז? ער האט זיך אָפגעזאגט אונדז העלפן. ער שטאַלצירט ניט דערמיט, וואס ער איז א דייטש... און איר זינט א דייטשקען — האט ער א שמיכל געטאן און איר אונטערגערוקט א בענקל.

— איך בעט מיר דערלויבן איבערגעבן דעם פאטער שפיין, — האט זי געוויזן מיט די אויגן אפן קוישל. — דערלויבט מיר זיך זען מיט אים... און ווער איך בין, איז ניט וויכטיק.

— ניט וויכטיק. נאָר דייטשיש בלוט ריגט אין איינער אָדערן און איר דארפט זיין שטאַלץ, וואס איר געהערט צו דער ריינער אריער־נאציע.

— איך בין זייער שטאַלץ, — האט זי א באַמקע געטאן אונטער דער נאָז און, קעדיי פארענדיקן דעם געשפרעך, ארויסגענומען דאס עסן און עס באוויזן דעם פארשוין.

ער האט א קוק געטאן מיט די גרויסע פארגליווערטע אויגן אפן לעבל ברויט, אף די ציבעלעס און א שמיכל געטאן:

— בא אונדז אין דייטשלאנד עסן אזוינס ניט אפילע קיין שווייצען. איר וועט זאגן איינער פאטער, אז אויב ער וועט זיך דערמאנען, אז אין זיינע אָדערן פליסט אריש בלוט, אויב ער וועט אונדז העלפן, וועט ער באפרייט ווערן און באקומען בא אונדז אלץ. דער הער קאָמענ-דאנט האט אים פאָרגעלייגט א גוטן געהאלט, א גוט היין, און דער פאטער האט זיך אנטזאגט. ער וויל ניט דינען דעם פירער, דעם פאטערלאנד, נאָר די סאָוועטן, די שווייצען. גייט און זאגט אים, ער זאל זיך באטראכטן. ניט גוט, ניט גוט.

דעם אָפֿיצערס ווערטער האבן זי דערמונטערט. דער פאטער איז אויסגעוואקסן אין אירע אויגן, און זי איז מיט אים געווען שטאַלץ. איצט האט זי שוין פארשטאנען, פארוואס מע האט אים פארשפארט הינטער די גראטעס, און א שווערער שטיין איז אראפֿ פון איר הארצן. דער דראַג האט זי באגלייט מיטן קויטיקן שווארצן קאָרידאָר אין קאמערע, ווו דער פאטער איז געלעגן אף א ביסל איבערגעפרויעטער שטרוי, א פארוואקסענער, אן אָפגערייסע-נער, מיט אונטערגעשלאָגענע אויגן. אז די טיר האט זיך צעעפנט, האט ער זיך אפילע ניט אופגעהויבן, נאָר, דערקענט די טאכטער, איז ער אופגעשפרונגען, זי ארומגענומען.

— מארגאריטע! טאכטער מינע. זיי האבן זיך אויך...

— גיין, נייך, פאטער. מיר האט מען דערלויבט אריינקומען אף עטלעכע מינוט צו דיר, שפיט איבערגעבן. — האט זי א ווייז געטאן אפן קוישל און קוים זיך איינגעהאלטן. זי זאל זיך ניט צעוויינען.

אירע אויגן זינען דערשראקענע אומגעלאפן איבער די ווענט. דאס לאשן האט בא איר ווי אפגענומען. קונדיק אפן פאטער. ווי די באנדיטן האבן זיך איודיעקעוועט איבער אים. מיין גאט. — האט זי שטיל ארויסגעבראכט. — טארא מערדער! פארוואס? מיין גאט! ניט קיין מענטשן זינען זיי, ווילדע כמעט. — און פונעם הארצן האט זיך בא איר ארויסגע-ריסן א געיאמער.

— טאטע, האלט זיך פעסט, גיב זיך ניט אונטער! — האט זי קוים ארויסגעזאגט. — דער עמעס וועט זיין.

דער פארשוין מיט די גרויסע טויטע אויגן איז געווארן מאלערישעציקע, דאס פאנעם האט זיך בא אים איבערגעקרימט און געווארן שרעקלעך. ער איז צוגעשפונגען צום מיידל, זי אנגעכאפט פאר די האר און מיט כוצפדיקע ווערטער זי ארויסגעשטויסן פון דער קאמערע.

— דיטשן זינט איר? קרעציק הינט, ניט קיין דיטשן! — האט ער געשריגן.

און האלטנדיק זי פאר די צעפ, ארויסגעשטויסן אף דער גאס.

מארגאריטע האט ניט געפילט קיין ווייטעק. זי איז געווען גליקלעך, וואס זי האט כאטש עטלעכע מינוט געזען דעם פאטער, וואס זי האט זיך איבערצייגט, אז ער איז ניט איינגעבראכן. זי איז געגאנגען פאמעלעך. דער קאפ האט זיך מוידעדיק געדרייט, אך, ווי עס פעלט איר איצט אויס דער פאטער, אירע טרייע פריינט יוליס און סטאסיק! יענע זינען שוין געווען אין פיל שטעט, זינען שוין דערוואקסן און וואלטן איר געקענט פארענטפערן פיל פראגן. נאך ווער הייסט, וואו זינען זיי און וואס איז מיט זיי געשען?

א פארמאטערטע איז מארגאריטע געקומען אהיים. עס איז שוין געווען פינפטער, און אין די ארומיקע הייזער האט מען לאנג אויסגעלאשן די שוין. טאראס איז ניט געשלאפן. ער איז געשטאנען בא דער טיר און געווארט אפן מיידל. ער האט זיך שטארק באאמרוקט, וואס זי האט זיך אזוי לאנג ניט אומגעקערט, שוין איבערגעטראכט דאס ערגסטע.

מארגאריטע האט שנעל אויסדעריצילט וועגן דער באגעעניש מיטן פאטער אין דעם אפיצער. ער האט אופמערקזאם זי אויסגעהערט, בארוקט, ווי ער האט געקענט, און מיטן קלומעקל עסן, וואס ער האט געבראכט מיט זיך, פארוויכטיק זיך אראפגעלאזט אין קעלער, אין דער באהעלטעניש פון זינע פריינט. ער האט זיי געדארפט פיל דערציילן. דערווער זאגן, זיי זאלן ניט פארלירן די האפענונג, ניט אראפפאלן בא זיך. וואס עס זאל ניט געשען אין ייזשעו, וועט מען זיי ניט פארלאזן. ער האט זיי אויך געבראכט גוטע ניס, וואס דער ברודער האט איבערגעשיקט אהער פון די בערג: היטלערס בליצקריג איז דורכגעפאלן. עס איז א ליגן, אז די פאשיסטן האבן פארכאפט מאסקווע און לענינגראד... און קאלומאן מאסקווע לעבט, וועט לעבן די ראיסמאכט, דער סוינע וועט צעשמעטערט ווערן.

נאך עטלעכע כאדאקייס איודיעקעווען זיך איבער פרידריכן האבן די פאשיסטן באשטימט, אז ער איז אראפ פון זינען, און מע האט אים ארויסגעטריבן פון דער טורמע. אויב ער וויל ניט לעבן שוין און ברייט, ווי אלע דיטשן און פאלקסדייטשן, טא זאל ער אומקומען פון הונגער צוזאמען מיט די רוסישע און אוקראינישע שווייגער.

אזא איז געווען דער אורטייל נאך דעם, ווי מע האט אים ניט געקאנט איינברעכן. א קראנקער, צעשלאגענער, האט ער זיך אומגעקערט אהיים. מארגאריטע מיט די שכינינס האבן זיך דערשראקן, קונדיק אף אים.

פיליפ האט ווייניק גערעדט. ער האט געוואלט לעבן ווי אלע, און אים האט ניט געארט, וואס די פאשיסטן האלטן אים פאר א מעשוגענעם.

מאקסיס סוכאדאל האט אף א צייט גענומען פיליפן צו זיך אין שפיטאל, און ביסלעכווייז איז דער „מעשוגענער“ געקומען צוריק.

פיליפ האט אנגעהויבן מיסטערעווען אין שטוב קווערטלעך. טאבורעקסע, שאפעלעך אף צו פארקויפן. ער האט אויסגעארבעט פארשיידענערליי ברען-מאשינקעס פון קווייל-הילדעס, לעמפעלעך, און דאס האט אים געגעבן א מעגלעכקייט זיך און די טאכטער דערנערן און דערנערן די מענטשן, וועלכע ער האט אויסגעהאלטן בא זיך אין קעלער.

אנהייב פריילינג, נאך דעם שווערן, הונגעריקן ווינטער, האט פיליפ זיך אנגעהויבן פילן בעסער. ער האט זיך אבער באמיט ניט ווארפן און די אויגן און די דיטשן.

דאס, וואס אפן באצירק האט מען נאך אלץ ניט פאריכט די נאפטיס-קוואשינעס און נאפט האט מען ארויסבאקומען זייער ווייניק, האט ניט געלאזט רוען דעם קאמענדאנט און זינע

אופזענער. מע האָט ניט באוויזן אופשטעלן א טורעם. אָנהייבן אַרויסבאקומען ברענשטאָף, ווי ער איז אפּסני קאַליע געוואָרן. און די דייטשן האָבן געזוכט די שולדיקע, דורכגעפירט נמע און נמע אָבלאוועס, אונטערויכונגען אין אלע ווינקלעך. טאראס מיט פיליפן האָבן זיך באטראכט, אז האלטן ווייטער אין זייער באהעלטעניש, אין קעלער, די מענטשן איז געפערלעך און מע וועט דארפן, ווען עס וועט זיך איינשטעלן א טרוקענער וועטער, צווישן א בערג א ווינקל, ווו מע וועט קאנען אויסגראבן א מער זיכערן בונקער, קעדיי אונטער א נויט אריבערפירן אהין די פריינט.

דער אומדערווארטער גאסט

אין איינעם פון די סאָפּהאַרביסטיקע אַוונטן, ווען עס האָט געגאַסן אן איינגעקאכטער רעגן, אן איבערגעמישטער מיט שניי-גרויפן, פון יענע רעגנדלעך, וואָס, אז זיי טשעפּען זיך צו אין די קארפּאטן, קאנען זיי זיך זיפּן וואָכנווייז, איז צו פיליפּס הייז צוגעפאַרן א שוואַר-צער „מערסעדעס“. פון דאָרטן זינען אַראָפּגעשפּרונגען צוויי בראווע יונגע אָפּיצערן אין נייט שוואַרצע מונדירן מיט הייכע היטלען, אָף וועלכע עס האָבן געלאנגט די שיינע צייכנס — צוויי איבערגעקרייצטע ביינער מיט א שאַרבן.

לויט דעם, ווי די מאַשין איז געווען פאַרליאפּטע מיט בלאָטע, איז געווען צו זען, אז זי איז אהער געקומען פון אויסרייסעניש.

פיליפּ, וואָס איז א מידער, אן אויסגעוויקטער פונעם רעגן, געשטאנען בא דער גרויסער שיסל אונטערן בוים און געוואשן זיך, קעדיי זיך זעצן עפעס איבערכאפּן — ער האָט שוין ווידער געארבעט אפּן באַצירק, — האָט זיך דערשראָקן איינגעקוקט אין די אומגעבעטענע געסט און געבליבן שטיין א דערשיטערטער.

ער האָט זיך גראַדע געקליבן אַראָפּטראָגן אין קעלער פאַר זיינע כאַוויירס שפּייז און זיי אַרויספירן א ביסל אָף דער פרישער לופט. איז האָסטו דירן וואָס האָט דער אומגעווארטער באַזוך געקאָנט באַטייטן?

שיקט זיך, א שפּאַגל-נייט אָבלאווע? מע האָט דאָך פריער אויסגעמיטן זיין הויף, ווייל ער, פיליפּ, איז לויט דעם כעזשבן פון די באלעכאטים געווען א מעשונגענער.

ער האָט איבערגעפירט דעם בליק אפּן סעל, נאָר דאָרטן איז קיינער ניט געווען. עפעס ניט ענלעך אָף קיין אָבלאווע, און ער האָט זיך א ביסל באַרוקט, אַריינגעגאנגען נאָך דעם פאַרל אין שטוב.

איינער פון די געקומענע איז געבליבן שטיין אָף דער שוועל, באַטראכטנדיק די אַרעמע באלעבאטישקייט, און זיך פאַרקרימט, דער אנדערער האָט א קלאפּ געטאָן מיט די אַפּאַסן און פריילעך אויסגעשריגן:

— נעמט אָף געסטן .

מאַרגאַריטע, וואָס האָט זיך געפאַרעט באַם טיש, איז אוועקגעגאָן צום אויוון, און פיליפּ, ניט קוקנדיק אָף די אַריינגעקומענע, האָט פאַרגעזעצט זיך אַרומווישן מיט דעם האַנטער.

— אלא, איר דערקענט מיך ניט? — האָט דער ערשטער זיך פאַנאנדערגעלאכט. פיליפּ האָט אָפּגעמאַסטן מיט א קאלטן בליק דאָס פּוילבלעך-זעלבסטצופרידענע פּאַנעם פונעם יונג, און א קנייטש געטאָן מיט די אַקסל, ניין, ער דערקענט ניט, כאָטש אין האַרצן בא אים האָט זיך עפעס אָפּגעריסן, ווען ער האָט דערזען בערטעס בענאַק...

— פאַטער, וואָס זשע, טאָמאַסן דערקענט איר ניט? דאָס בין איך, טאָמאַס — האָט יענער פּיערלעך אויסגעשריגן און זיך א לאַז געטאָן צו אים מיט פאַנאנדערגעשפּרייטע הענט, נאָר דער פאַטער האָט זיך ווי אַן אומיסטן אויסגעקערעוועט צו אים מיטן רוקן.

זיך א ביסל פאַרלוירן פונעם קאלטן אפּנאַם, האָט טאָמאַס געמאַכט א טראָט צום אויוון, ווו עס האָט זיך געפאַרעט די שוועסטער, און שוין ווייניקער פּיערלעך זיך אָנגערופּן:

— זע נאָר, מאַרגאַריטע, ווי דו ביסט אויסגעוואקסן! און דו דערקענט מיך אויך ניט? זי האָט אים אָפּגעמאַסטן מיט א לאַנגן שווייגנדיקן בליק:

— טאָמאַס? און מיר האָבן שוין געמיינט...

ער האָט זיך פאַנאנדערגעלאכט מיט א שיקער געלעכטער, גענומען צעשפּיליען דעם פרענטש מיט די בליאכעס:

— האָסט געמיינט, אז טאָמאַסן האָט מען שוין דערהאַרגעט? ניין, טאָמאַס לעבט! ניט

אזוי גיך וועט מען טאמאסן... אלץ, ריכארד, וואס שטייטו, ווי א פרעמדער, טו זיך אויס, פיל זיך ווי בא זיך אין שטוב, — און ער האט אים אונטערגערוקט א טאבורעל.
— ווען זיך צו. באקען זיך מיט מיניקע, ווי געפעלט דיר מיין פאטערס פאלאז? נישקא? שו, איך וועל זי אריבערפירן צו זיך קיין לעמבערג. גענוג געמאטערט זיך אין דער לאך.
דארטן האב איך פאר זיי צוגעגרייט א ווונדערלעך מאווערל, ווו עס האט געווינט דער פארזיצער פון שטאטראט. — ער האט זיך ווידער פאנאנדערגעלאכט. אפגעשפילעט דעם ריי מען מיטן רעוואלוציע, אראפגענומען דעם נאסן קיטעל און אים אופגעהאנגען אפן בענקל אזוי, אז דער פאטער און די שוועסטער זאלן זען דעם אייזערנעם קרייץ.
ער איז צוגעגאנגען צום אויוון, אריינגעקוקט אין די טעפ, דערנאך א פיף געטאן צום שאפער, וואס איז געבליבן אין דרויסן בא דער מאשין, און באפוילן ברענגען דעם קייש מיטן עסנווארג.

מיט דער פלינקייט און זאכלעכקייט פון א קעלנער האט טאמאס צעשטעלט אפן טיש דאס גוטס, וואס איז געווען אין קוישל, אפגעפראבקעוועט א פלאש קאניאק און אונטערגע-ווענגען צום פאטער און דער שוועסטער:

— זעצט זיך, וועלן מיר אויסטרינקען פאר אונדזער זיב.

טאמאס האט איבערגעקערט אין גארל אריין די גלאז און געשמאק גענומען פארבייסן מיט א שטיק וורשט.

זיין קאלעגע, דאס דארע בלאנדע אפיצערל מיט די שמיכלענדיקע בלאזע אויגן, האט א באמקע געטאן „כמל" און אויך אויסגעטרונקען, זיך גלייך גענומען פאר דער אכילע. צוויי פולע גלעזלעך זיינען געבליבן שטיין אפן טיש.

— זע נאך, און פארוואס טרינקט איר ניט? — האט טאמאס אופגעהויבן דעם בליק אף פיליפן און מארגאריטע. — בא אונדז, אז מע האלט ניט אונטער אזו טאסט, קאן מען באקרי מען טויט-שטראף, מיר טרינקען דאך פאר אונדזער פיורער, — ער האט א וונק געטאן אפן לאץ פון זיין קיטעל, — און פאר מיין ערשטן קרייץ.

דער פאטער האט זיך געפאָרעט אין שופלאד, קלוימערשט עפעס געזוכט, און ניט געקוקט אין יענעםס זיט. מארגאריטע איז געשטאנען באם פענצטער א בלאסע, אן אפגערעגעטע, „אפילע ניט געפרעגט, ווו איז די מוטער...“ — האט זי א טראכט געטאן, געוואלט אים זאגן, נאך זיך פארהאלטן, קוקנדיק, ווי ער שלינגט זשעדנע דעם וורשט.

טאמאס האט איבערגעקערט אין מויל דאס צווייטע גלעזל, פארבייסן און צוגעגאן צו פיליפן מיט א שטיק וורשט אין די ציין, א קלאפ געטאן אים איבער דער פלייצע:

— נעמט, פאטער, טרינקט אויס מיט אונדז. דאס איז ריכארד, מיין בעסטער פריינט. מיט אים זיינען מיר פונעם ערשטן טאג אין פייער צוזאמען.

— זייער שוין, — האט פיליפ, אראפגעמענדיק טאמאסעס האנט פון דער פלייצע, שטיל געזאגט. — אפילע אף דער מוטער פרעגסטו ניט... דייך האט דאך א מוטער אמאל געבאָרן. אד, יא! שיר ניט פארגעסן, — האט טאמאס זיך געכאפט, — דער קאפ איז אזוי פאר-טראָגן. אלע טאג אין וועג. א שווערע שטראף-אפעראציע... איר מיינט, אז אומזיסט האב איך באקומען א קרייץ און פאָגאָנעס פון אן אפיצער? ווו איז די מוטער? זי וועט באלד אריינגיין? איך וויל אויסטרינקען פאר מיין מוטער...

פיליפ האט טיף א זיפץ געטאן:
— יא, זי וועט באלד אריינגיין.

— מארגאריטע, קאך אונדז אפ קאפּע. איך האב געזאגט ריכארדן, מיין פריינט, אז דו גרייסט גלענצנד קאפּע. אט שטייט זי אין קוישל. בעסער גרייט צו זודיקע וואסער, וועל איך אליין. אין רעסטאראן, ווו איך האב געארבעט, האט קיינער ניט געקענט קאכן קיין קאפּע, ווי איך. איך וועל דייך אויך אויסלערנען. גרייט נאך צו זודיקע וואסער.

ער האט ווידער אויסגעטרונקען, פארבייסן און ניט אפגעהערט פלאפלען:

— א שוידערלעכער וועטער. אָבער אז איך טרינק גוט אויס, נעמט מיך ניט קיין קרענק. אזא שווערער טאג היינט! די רוסישע שוויינען לעבן ליובאוויטש, וואס יוצן אין לאגער, די געפאנגענע, האבן אפגעהויבן א בונט, זיך געוואלט צעלייפן. נה, מיר האבן זיי געגעבן! קיין איינעם ניט איבערגעלאזט לעבעדיק... ווילדע שוויינען. איינער א פארווונדעטער האט מיך א ביס געטאן אין פוס, ווען איך האב אים א טאָרע געטאן... ער האט בא מיר גלייך געקראָגן נאך א קויל און זיך בארוקט.

— יא, דו געדענקסט, ריכארד, דארטן איז געווען א מעדעכן, א שיינע, מיט שווארצע אויגן. זי האט זיך געוואָרפן מיט א מעסער אף אונדזער גרופנפירער. א פארווונדעטע, און מיט א מעסער, אזא טיטול! ווען איך דערשיס זי ניט, וואלט זי דעם גרופנפירער דערשטאָבן.

מארגאריטע האָט זיך איינגעהערט אין די שרעקלעכע רייד און זיך קוים איינגעהאלטן, זי זאל טאמאסן ניט אַנשפּייען אין פּאַנעם. זי האָט אָף אים געקוקט מיט דערשראָקענע אויגן און ניט געגלייבט. אז איר ברודער איז געוואָרן אזא אויסוואַך. וואָס וועט זיין, אויב עמעצער פון די שכינים וועט אים זען אין דער פארהאסטער אוניפּאַרם מיטן קרייז? וואָס וועט מען זאָגן וועגן איר, וועגן פּאַטער? ניין, דאָס איז שוידערלעך! ווי זאָגט מען אים, אז ער זאל אוועקגיין פונדאנג, אז זי פאראכטעט אים צוזאמען מיט אלע זיניע ליט. בעסער וואָלטן איר די אויגן ארויס, איידער זי האָט דערזען דעם אויסוואַך. בעסער וואָלט זי טויב געוואָרן, איידער זי האָט דערהערט זיניע שוידערלעכע ריידן ווען עס זיצט ניט אָט דער ריכאָרד וואָס שמיכלט נאָריש און פרעך, און מעסט זי ניט אלעמאָל מיט זיניע כוצפּעדיקע בלאָזע אויגן, וואָלט זי אים דערלאנגט מיט א שטיק האַלץ אין קאַפּ, ווי דער פּאַטער האָט געטאָן דאָרטן, בא דער שול, זי וואָלט אים מיט די פיס געטאַפּטעט.

מארגאריטע האָט זיך איבערגעקוקט מיטן פּאַטער. ער איז געזעסן אָף דער באַנק באַם אויוון מיט אן אַראָפּגעלאָטן קאַפּ, א דערשיטערטער. זעט אויס, ער האָט איצט געטראכט פונקט אזוי, ווי זי. עס האָט זיך געפילט, אז ער האלט זיך קוים איין, גאָר פארביסן די ליפ, האָט ער געשוויגן.

טאמאס האָט צעשפילעט דאָס העמד, זיך אופגעהויבן, געמאכט עטלעכע טריט איבערן צימער, א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ:

— יא, און איך האָב געמיינט, אז איר האָט זיך שוין געקראָגן גוט מעבל. אָרעם לעבט איר. איך וועל קומען א צווייט מאל, וועל איך אייך ברענגען א גאנצע לאסטמאשין מיט אַנטאָן, קילעמעס, געפּעס. בא מיר איך לעמבערג איז די גאנצע שטוב פארוואלגערט מיט גוטס. די סאוועטן האָבן אלץ געוואָרפן. א קאָמעדיע... דער גרונטפירער האָט מיר צוגעזאָגט, אז ווען דער קריג וועט זיך ענדיקן, וועט ער מיר מיטנעמען קיין בערלין. און אייך וועל איך אייך נעמען אהין. גענוג זיך מאַטערן אין דער לאַך.

— א דאנק, טאמאס, פאר דיין גוט האַרץ, — האָט אופגעהויבן דעם קאַפּ פיליפ. מארגאריטע האָט געזען, ווי עס האָבן זיך צונויפגעטריקט דעם פּאַטערס פינגער אין א פויסט. זי איז צוגעשפרונגען, אים ארומגענומען און א שפּעטשע געטאָן, ער זאל זיך באַרויכן. טאמאס איז איצט ווילד, שיקער, און מע קאָן פון אים אלץ דערהאָרטן.

שאַקלענדיק זיך, איז טאמאס צוגעגאנגען צום אויוון, ארויסגעשלעפט דעם ווידיקן טשיי-ניק, אַוועקגעשטעלט אים אפן טיש און גענומען גרייטן קאַפּע. פלוצעם האָט ער זיך אָפּגע-שטעלט, אַנצילנדיק דעם בליק אין דער שוועסטער. און זיך פאנאָדערגעלאַכט:

— יא, מארגאריטע, שיר ניט פארגעסן! איך האָב דיר געבראכט א גרוס פון דינע קא-וואלערן — פון סטאסיק קראוושקין און דעם יידן מיט די ברילן, ווי הייסט ער דאָרט... יוליס.

מארגאריטע איז דערציטערט געוואָרן.

אָפּגענופּט א ביסל קאווע פון דער טשאשקע, האָט טאמאס פאַרגעזעצט:

— דו געדענקסט זיי, ריכאָרד, צוויי העלדן! לעבן לעמבערג, אין לאַנער פון די קריגס-געפאנגענע, האָב איך זיי דערקענט. פאר דעם קריג בין איך בא זיי געווען אין טעכניקום. זיי זינען דאָרטן געוואָרן פלאמיקע קאָסמאָלאָצעס. נו, אז דער קריג האָט זיך אָנגעהויבן, זינען זיי אוועק אין דער רוסישער ארמיי, זיך געשלאָגן הינטער לעמבערג. און מע האָט ביידע פארכאפט אין געפּענקעניש. זיי זינען, עמעס, געווען פארווונדעט. מיט אונדזער גרופּן פירער זינען מיר געקומען אין לאַנער. און דאָרטן האָב איר זיי דערקענט. איך הייב אָן מיט זיי ריידן, געוואָלט ראטעווען, און זיי קוקן ניט אָף מיר. עס געפּעלט זיי ניט ממש מונדיר, נו, טראכט איך, אויב אזוי, וועט איר פארפּוילט ווערן צוזאמען מיט אלע קאָמוניסטישע שוויי-נען. דעם מיט די ברילן, יוליסן, האָט מען גלייך אפן אָרט צעשאָסן — ער האָט פרעך באַליי-דיקט אונדזער פירער. און דעם סטאסיקן האָט דער גרופּנפירער פאַרגעלייגט אַריינטרעטן צו אונדז אין דינסט. און וואָס מיינסטו? דער סמאראקאשט האָט אָנגעשפּיגן דעם מאַיאָר אונדז זערן אין פּאַנעם! און מיר האָבן זיך מיט אים גלייך צערעכנט... מער וועט ער שוין ניט שפּייען!

מארגאריטע האָט געפילט, ווי דער קאַפּ האָט זיך איר פארדרייט, אַטאָט וועט זי פאלן. און, קוים איינהאלטנדיק אין זיך דעם געוויין, ארויסגעלאָפן אין הויף. דערזען, ווי די שוועסטער איז ארויסגעלאָפן פון שטוב און דער פּאַטער האָט זיך אָפּגע-קערט, האָט טאמאס א קנייטש געטאָן מיט די אַקסל. פאַרייכערנדיק א פאפיראַס, האָט ער געזאָגט צו ריכאָרד:

— נערוועז זינען מײַנע פריינטלעך געוואָרן. מע קאָן מיט זיי קיין וואָרט ניט אויס-ריידן. — ער האָט אָנגעגאָסן זיך און זיין קאלעגע נאָך צו גלעזלעך. — מע דארף זיי מיטנעמען

אף אן אקציע, וועלן זיי נישט זיין אזוי נערוועז. געדענקסט, באס קעגנשטאנענדיגער לעבן סאמ-
באך, ווען לעבעדיקע האבן אנגעהויבן ארויסקריכן פון אונטער די דערשאסענע. דאס ערשטע
מאל איז מיר אויך געווען שרעקלעך. כ'האב געשאסן און נישט געקוקט. דערנאך — זיך צוגע-
וויינט. און דו, ריכארד?

— געוויס. — האָט יענער א באַמקע געטאָן אונטער דער נאָז און צוגעפאלן מיטן קאָפּ
צום טיש.

פיליפּ האָט זיך געדאכט, אז ער וועט עס מער נישט אויסהאלטן. טאמאסעס רייך האָבן
אים נישט געלאָזט לעבן. ממין גאט. — האָט ער געטראכט. — ווען וועט זיך דאָס ענדיקן? איך
וועל אראפּ פון זינען. איך וועל דאָס נישט אויסהאלטן. אויסגעכאַוועט א שרעקלעכע גיפטיקע
שלאנג. ווען איך ווייס, וואָס פאַר א טיפּוול דאָס וואקסט, וואָלט איך אים דערשטיקט אין וויג.
א גליק, וואָס בערעטע האָט נישט דערלעבט די שאַ און זעט נישט טאמאס. זי וואָלט אפּן אַרט
געשטאַרבן.

דער שאַפער האָט אָנגעקלאפּט אין פענצטער, דערמאָנט טאמאס, אז עס איז שוין שפּעט
און ביז באגינען מוזן זיי זיין אין דער זאַנדערקאַמאנדע. עס שטייט פאַר א גרויסע אקציע
אין דער געטאָ.

פון די ווערטער איז טאמאס א ביסל געקומען צוריק. אופגעוועקט ריכארד, זיך שנעל
גענומען אַנטאָן.

דער שאַפער האָט אריינגעבראכט אין שטוב אן עמער קאלטע וואסער פונעם ברונעם,
גענומען גיטן די וואסער די אפיצערן אפן קאפּ. שוין פון דער שוועל האָט טאמאס א זאָג
געטאָן צום פאָטער, אז ער אנטשולדיקט זיך, וואָס ער איז היינט אזוי ווייניג דאָ געווען.
ווען-ניט-איז, בא גינטטיקן פאל, וועט ער ווידער זיך אראפכאפן צוגאסט.

פיליפּ איז געבליבן שטיין אינמיטן דער שטוב מיט אראפגעלאָזטע הענט. דערהערט.
ווי פון יענער זייט פענצטער האָט זיך צעזשומעט דער מאַטאָר און דער שווארצער „מערסע-
דעס" איז אָפּגעפאַרן. האָט ער פרייער אָפּגעאַטעמט, אופגעהויבן די אויגן צו דער סטעליע
און ארויסגעשעפטשעט:

— מערדער, אהין נישט פארפאַרן און צוריק נישט קומען. די ערד זאָל ארויסווארפן דיין
מיעס געבייט. קיין זייכער זאָל פון דיר און דיין בלוטיקער קנופיע נישט פארבלייבן!
פיליפּ האָט צעפּמנט דאָס פענצטער אף דורכלופטערן די שטוב, טאמאסעס געדעך זאָל
דאָ נישט פארבלייבן. ער האָט אריינגערופן מארגאריטען. זי איז געשטאנען צוגעשפּאַרט צו
דער וואנט א פארכאלעשטע. דאָס האַרץ איז שיר נישט צעריסן געוואָרן. זי האָט געטראכט
גלייך לויפן צו סטעפּען, צו אָקסאנען, טאראסן און דערציילן וועגן סטאסיקס טיט. געוואָלט
זיך אראפלאָזן אין דער באהעלטעניש און דערציילן וועגן דעם, וואָס זי האָט זיך דערווייט
וועגן יוליסעס לעצטער לעבנס-מינוט. נאָר זיך באטראכט, אז זי וועט דערווייט קיינעם נישט
זאָגן. מע ווארט מיט אומגעדולד אף סטאסיקן און יוליסן. זאָלן דערווייט די אומגליקלעכע
מענטשן נישט וויסן. אז מע האָט א האַפּענונג, איז גרינגער איבערטראָגן אלע צאָרעס.
פיליפּ האָט זי נישט געלאָזט גיין אין קעלער איבערגעבן די פריינט עסן און וואסער.
ער איז אליין אהין געגאנגען.

די בערג שווייגן נישט

בא קעצלבראנדטן זיינען די געשעפטן אפן באצירק נאָך אלץ געגאנגען נישט פויגלידיק.
וויפל ער האָט זיך נישט באמיט, מע זאָל פארגרעסערן דעם ארויסבאקום פון ברענשטאף, האָט
זיך עס בא אים נישט באקומען. בלויז עטלעכע נאפּט-סקוואזשינעס האָט זיך אים מיט גרויס
מאטערניש איינגעגעבן אופשטעלן. מע האָט געפאַמפּעט נאפּט מיט די זשעלאַנקעס. ווי אין
די אמאליקע אלטע צייטן, נאָר זיינע באלעבאטיס האָט עס נישט באפרידיקט. מע האָט אים
געזידלט, געדראַעט, אז אויב אף ווייטער וועט עס אזוי גיין, וועט מען בא אים אראפרייסן
די פאָגאָנעס און אוועקשיקן אפן פראַנט.

נאָר וואָס האָט ער געקאָנט טאָן, אז די נייע מעכאניזמע האָבן די סאָוועטן מיט זיך
ארויסגעפירט. די צוגעזאָגטע מאשינעס פון דיטשלאַנד שיקט מען נישט, ווייל אף די פראַנטן
האָט זיך אלץ נישט געקלעפּט. די דיטשישע ארמיען האָבן זיך פארגראָבן אין דער ערד,
כאפּן שווערע קלעפּ. נאָך דעם, ווי מע האָט צעשמעטערט די דיטשישע דייוויזיעס הינטער

מאסקווע און דערנאך אין דאנבאס, אפן דאן, איז דער קאפ איצט נישט דערביי, מע זאל שיקן מעכאניזמען פון דייטשלאנד.

ער האט אין דער גאנצער אומגעגנט אויסגעזוכט איבערגעגעבענע, טרייע מענטשן פון די פאליטדייטשן און יענע, וואס זיינען מאסקים געווען מיטארבעטן מיט דער נייער מאכט, נאך אלעמאל, ווי נאך עס איז געקומען אהער אן אפזעצער, אן אינזשעניער אדער טעכניקער, איז ער שנעל געלעס געווארן, ווי אין וואסער ארין, אדער מיט אים איז גאָר געשען אן אומגליקספאל. און דא, ווו עס רינגלען דרך ארום באהאלטענע סאָנים, וואס כאַטש שנייד זיי אפ שטיקער, ווילן זיי נישט ארויסגעבן די שעדיקער, אַט דא אין די שרעקלעכע בערג, בארגי שפאלטן און וועלדער, זי א בעריע און שטעל אַינן אן אַרדענונג.

מיט די אַרטיקע נאפטלער האָט ער שוין געפרוּווט מיט גוטן און מיט שלעכטן, זיי גייען טאקע ארויס צו דער ארבעט, שטייען נישט ליידיק, נאך קיין גרויס נאכעס זעט מען נישט, און די נאפטגריבער זינען א בלינדע זאך. אַט שטייען שאַענווייז בא זיי דער טאראס קראוּטשוק, פרידריך, וועלכן אלע רופן דא פיליפ, זיי ארבעטן, שלעפן ארויס פון די פארשאַטענע, פאר האקטע גרויסע גריבער שטיקער אַינז, רעלסן און דער רוען ווייסט וואָס, נאך קיין נאפט זעט מען נישט.

מע זעצט די נאפטלער אין טורמע, מע שלאָגט זיי, מע מיימעסט, נאך דאָס זינען מאַדנע באשעפּענישן — זיי גיבן קיינעם נישט אויס.

פארטאָג, ווען די אפזעצער קומען צו דער ארבעט, רייסן זיי אראפ פון די טורעמס און סטופעס נייע פלוגבלעטלעך, ווו עס שרייבט זיך וועגן דעם, אז אינגיין וועט די רויטע ארמיי באפרייען די ערד פון די אָקופאַנטן... און זיי, די פינצערע און אָפּגעשטאַנענע, גלייבן אַט די נארישע בלעטלעך און ארבעטן אפ אָפּקומען דעם טאָג, מער דארפן זיי גאָרנישט.

די צייט איז געגאנגען, אַט איז שוין ווידער אונטערגעקומען דער זומער, אויב דער נייער דייטשישער אָנגריף אָף אלע רוסישע פּראָנצן וועט זיך איינגעבן און מע וועט דערגיין ביז אוראל, וועט דער קאמענדאנט בעטן, מע זאל צושיקן אהער א ספעציעלע שטראָקאָמאַנדע, וואָס זאל אויסלערנען די שווינען ארבעטן, אויספילן אלע באפעלן זינע, דערווייל האָט ער אליין מיט זינע באשיידענע קויכעס געמוזט לאוויירן, זיך נישט פארקריגן מיט די נאפטלער, זאל דערווייל זיין נישט קיין סאך ברענשטאָף, נאך שפעטער וועט אלץ אפגעשטעלט ווערן און עס וועט גיין א גאנג.

דער קאמענדאנט האָט ערלייגט גרויסע האָפּענונג אָף דער דריטער סקוואַזשינע, וועלכע איז שוין קומאט געווען אָפּגערייכט. אהער האָט ער געשטעלט ערלעכע מענטשן, זיי האָבן צוגעזאָגט, אז גאָר אינגיין וועט פון דער גרוב א פליס טאָן ברענשטאָף, אז מע וועט פארגיסן מיט אים דעם גאנצן טאָג. געארבעט האָט דאָרטן אויך טאראס, וואָס האָט פון שטענדיק אן געשעמט פארן בעסטן מיסטער אפן באצירק. מיט אים איז געווען דער מעשוגענער דייטש, דער פיליפ. כאַטש ער האָט זיך אָפּגעזאָגט ווערן אן אפזעצער, נאך, דאכט זיך, ארבעטן ארבעט ער געטריי. די מענטשן זינען שטילע, רויקע און פארנעמען זיך נישט מיט קיין זיטיקע זאכן. מע צאָלט זיי גוט, און זיי זינען מיט דער ארבעט צופרידן. עמעס, דער אפזעצער, וועלכן דער אָבער האָט אראָפּגעבראכט פון סטאַניסלאַוו, האָט לעצטנס גענומען צווייפּלען אין דער איבערגעגעבנקייט פון די ארבעטער. ער האָט געהאלטן, אז מע דארף זיך בעסער צוקוקן צו זיי.

ער האָט באַמערקט, אז אַפּטלעך פארשווינדן אייניקע פון זיי און מע זעט זיי נישט א פאַר טעג אָף דער ארבעט. דער אפזעצער האָט נישט געקאַנט וויסן, אז טאראס גאנוועט זיך אַפּטלעך ארויס פון ייִשעו און גייט אוועק דורך די גרינע לאביינשן פון די בערג צום ברודער. צו ראָמאַן קראוּטשוק, וועלכער האָט א ראַדיאָ־אַפּאַראַט און פארשרייבט די ניס, וואָס עס נישט איבער מאַסקווער ראַדיאָ, ער כאַפט אָף די ניס, שרייבט זיי איבער אָף א שרייב־מאַשין, און דער ברודער, טאראס, צעקלעפט זיי אָף די פלויטן, אָף די ווענט, אָף די נאפט־טורעמס אינעם „שוואַרצן טאָל“, אין ראַפּייעווקע און אין די ארומיקע ייִשוויים.

מיטן אַנקומען פונעם זומער האָט די דאָזיקע ארבעט גענומען אָף זיך מאַרגאריעטע. פון מאל צו מאל האָט זי זיך דערקליקט צו ראָמאַן קראוּטשוק, געבראכט אים נישט פון דער היים און דערנאָך זיך אומגעקערט מיט די בלעטלעך.

פארשפרייט די בלעטלעך האָבן אויך אנדערע — אירע כאווערטעס פונעם ייִשעו. דאָס מאל האָט זיך אויסגעגעבן א שווערער טאָג. טאראס האָט זיך באַגליען אומגעקערט פון די בערג א פאַרמאַטערטער און שלעפּפּריקער. דער נייער אפזעצער, וואָס האָט לאנג געשפּירט נאך אים, האָט פאַרנאכט, ווען מע האָט שוין געקליבן זיך גיין אַהיים, באַמערקט,

ווי טאראס האט זיך פארגאנוועט צו דער דריטער נאפט־גורב, וואס מע האט שוין געהאלטן
 באס לאזן אין גאנג, און איבערגעהאקט דעם שטאלענעם קאנאט.
 דער אופזעצער איז צוגעשפרונגען, געכאפט טאראסן, געוואלט שלעפן אים צום קאמענר
 דאנט, נאך פיליפ און נאך עטלעכע ארבעטער זינען אויסגעוואקסן לעבן אופזעצער, זיי האבן
 געפרווט דערווייזן, אז דאס איז געטאן געווארן ניט בעקיוון און אז טאראס איז דא ניט
 שולדיק... זיי האבן געווארנט דעם אופזעצער, וואס האט זיך ערשט ניט לאנג באזעצט מיט זיין
 מישפאכע אין פארשטאט פון ראפיעוועק, אז אויב ער וועט מעלדן דעם קאמענדאנט, וועט
 ער מיט דער גאנצער מישפאכע זינער אומקומען. זיי האבן אויך צוגעזאגט, אז אויב ער
 וועט האלטן די צונג צווישן די ציין, וועט מען אין עטלעכע טעג ארום ברענגען אין ארדענונג
 די גורב, ליקוידירן די אוואריע, און יענער האט פון שרעק צוגעזאגט, אז ער וועט שווייגן.
 נאך צי קאן מען גלייבן אן אופזעצער, א טרייען דינער פון קאמענדאנט?
 טאראס האט אליין פארשטאנען, אז ער האט געהאנדלט ניט באטראכט, ליכטזיניק און
 דארף זיין איצט באזונדערס געהיט.

מע האט זיך אומגעקערט אהיים, נאך די שטימונג איז געווען געפאטערט. אלע האבן
 פארשטאנען, אז אויב דער אופזעצער וועט טאראסן אויסגעבן, וועט מען אים צעשיסן. א שרעק
 איז די מענטשן באפאלן.

פארשיידענע פלענער זינען געבוירן געווארן. אייניקע האבן געהאלטן, אז טאראס מוז
 גלייך פארשווינדן פונעם יישוב, אוועק אין די בערג. נאך ווי קאן ער פארלאזן די שטוב
 אזוי פלוצעם?

איינס האט ער געוויסט, אז די געפאר האט זיך אנגערוקט, און ניט בלויז אף אים, נאך
 אויך אף זיין פרוי, דער מוטער, זינע פרומט און כאאיריים.
 פון דער היים האט טאראס מיט פיליפן זיך אוועקגעלאזט צו סוכאדאל אין שפיטאל.
 מע האט זיך געדארפט אויסציענען, וואס טאן, וויאזוי אויסמיידן א טראט, וואס קאן טייער
 קאסטן. מע האט זיך דערמאנט, אז דער נייער אופזעצער איז געווען צוריק מיט א קורצער
 צייט קראנק און זיך געהיילט באס דאקטער. עפשער וועט סוכאדאל צו אים גיין און בעטן
 פאר טאראסן?

אבער איז אזא שפעטער צייט גיין אין שטאט איז געווען געפערלעך. דער קאמענדאנט
 איז אין קאנטאר ניט געווען די לעצטע פאר טעג, און אלציינס, ביז ער וועט זיך ניט אומ-
 קערן פון ליובאוויטש, ווהיין ער פארט נעכטיקן אף זיין מאשין, וועט דער אופזעצער, זעט
 אויס, קיינעם ניט דערציילן וועגן טאראסן. מע האט אפגערעדט, אז סוכאדאל וועט גיין צום
 אופזעצער אינדערפרי.

באס דאקטער איז מען זיך לאנג פארזעסן, ס'איז געווארן גאנץ שפעט. דער ארום איז
 געווען אינגעהילט אין טיפן שלאף, פארטאן אין אומרויקע מאכשאוועס, האט טאראס מיט
 פיליפן געשפאנט אהיים.

יא, עס שטייט אלעמען פאר א שווערער אויספרוה, מע דארף זיין אף דער וואך, יעדע
 מינוט קאן זיך אראפלאזן די האק.

זיי האבן זיך געזענגט לעבן טאראס' שטוב. פיליפ האט זיך מיט א ברייטן שפאן געלאזט
 אהיים. ער איז געווען מיד. די געפאר, וואס איז איצט געהאנגען איבער זיין כאווער, האט
 אים אינגאנצן געפלעט. ער האט צוגעזאגט, אז באגינען וועט ער צו אים קומען. פאר דער
 נאכט וועט מען עפעס דארפן צוטראכטן.

ארום איז געווען פינצטער, א שווערער פארגעפיל האט באגלייט פיליפן און געטאטשעט
 זיין געשאמע. ער האט געוויסט, אז שלאפן די נאכט וועט ער שוין ניט קענען. כוץ אלעמען,
 האט ער געדארפט זיך נאך אפהייבן אין די בערג, זיך אוועקלאזן צום אפגורנט, אהין, ווו
 ער מיט טאראסן האבן צוריק מיט א פאר כאדאשים אויסגעראבן א געהיימען בונקער און
 איבערגעפירט אהין שיקע קושגירן מיט זייניקע. שוין דעם דריטן טאג איז פיליפ צו זיי ניט
 געגאנגען, און יענע זינען געווען אן שפיט. אומבאדינגט, אום יעדן פרייז מוז ער נאך היינט
 צו זיי גיין. די טאכטער האט שוין געוויס צוגעגרייט פאר זיי עסן.

די פינצטערניש וועט פיליפן ניט אפשטעלן — ער קאן צום בונקער זיך דערקלייבן אפילו
 מיט פארמאכטע אויגן.

טראכטנדיק אזוי, האט ער פארקערעוועט צו זיין געסל און דערשטוינט געווארן, דער-
 זעננדיק בא דער שטוב דריי אוטאמאבילן. ער איז דערציטערט געווארן פון שרעק. עפשער
 האט שוין דער אופזעצער איבערגעגעבן וועגן דער אוואריע און מע איז געקומען מיט אן
 אונטערזוכונג? ער האט זיך געוואלט אומקערן, נאך זיך דערמאנט, אז דארטן איז דאך גע-
 בליבן מארגאריטע, שטילערהייט איז ער צוגעגאן נענטער.

וואס איז דאס? פארוואס זינען אזוי באלויכטן די פענצטער און עס טראגט זיך פון דער שטוב א געזאנג, עמעצער שפילט אף א הארמאניק, עס הערן זיך שיקערע קוילעס... צוגעגאנגען אף די שפיץ פינגער צום זימטיקן פענצטער, האט פיליפ דערווען אין שטוב עטלעכע שיקערע, צעכראסטעטע אפיצערן און האלב-נאקטעטע צעפאטלטע פרויען, באם טיש איז געשטאנען טאמאס, געשפילט אף דער הארמאניק, געקלייבט פון געלעכטער און געגאסן אין די גלעזער וויין. „וידער געקומען און מיט א שיקערער קאמפאניע, — האט פיליפ א טראכט געטאן, — עס איז דאך א כארפע, א שאנדע פאר שכינים. פארוואנדלט די שטוב אין א שאנד-הויז!“, ער האט זיך בעסער צוגעקוקט. דאס זינען געווען העכערע באיארטע אפיצערן.

ער האט מיט די אויגן א זיך געטאן מארגאריטען, ווו איז זיין פיליפ האט זיך געלאזט צו דער הינטערטיר, בא דער קנאפער שיין, וואס האט זיך ארויס-געשלאגן פונעם פענצטער, האט ער דערווען בא א בוים צווייען. ער איז צוגעגאן נענטער און דערקענט די טאכטער, זי האט זיך מיט הענט און פיס אפגעשלאגן פון א צעכראסטעטן אפיצער, אין וועלכן פיליפ האט גלייך דערקענט טאמאסע פריינט, ריכארדן, מארגאריטעס מויל איז געווען פארשטעקט מיט א נאזטיכל, דאס קאפטל אף איר — צעריסן, און מע האט ארויסגעזען די אנטבלייזטע בריסט. זי האט ניט געקאנט שרייען, און דער הונט האט זי אינגעקלעמט אין זינע הענט.

פיליפ איז צוגעשפרונגען, אנגעכאפט דעם מערדער באם קאלנער, א שלמדער געטאן אף דער ערד, גענומען טאפטשען מיט די שטיוול. יענער האט זיך אויסגעדרייט און, קוקנדיק מיט פאכעד אפן צעבייזערטן פאטער, אריינגעלאפן אין שטוב.

פיליפ האט געלעט די טאכטער איבערן צעפאטלטן קאפ, געפרוהט זי בארוקן: — מין גאט, טארא מערדער... וואווי האט ער זיך דערלויבט, איך וועל אים דערשטיקן. איך וועל באלד... — ער האט זיך א ריס געטאן צו דער טיר, נאך די טאכטער האט אים אפגעשטעלט, באהאלטן מיט די הענט די אנטבלייזטע ברוסטן.

— גיי ניט אהין, פאטער, זיי וועלן דיך הארגענען. אלע זינען זיי טויט-שיקער. טאמאס האט זיי אהער געבראכט, איך האב געוואלט אנטלויפן, נאך דער מערדער, ריכארד, האט מיך אנגעגאנגן און זיך איינדיקעוועט איבער מיר.

זי האט געוויינט, ציטערנדיק פון פאכעד, קוים געכאפט דעם אטעם. — וואס טוט זיך בא מיר אין שטוב? — האט פיליפ געבראכן די הענט. — איך וועל גיין דיר ארויסטראגן עפעס אנטאן. וועסט אוועקגיין נעכטיקן צו טאראסן. באלד טראג איך דיר ארויס...

פיליפ איז אריין אין מארגאריטעס צימערל, גענומען א פאק קליידער פון דער שאפע און ארויס אפן גארטעל. איבערגעגעבן איר דאס אנטאן, האט ער זי ארויסגעפירט אף א זימטיקער סטעזשעק.

— גיי אהין און ווארט אף מיר. דערצייל דערוועל גארניט. איך וועל שפעטער קומען צו דיר. גיי, טאכטערקע, וואס קאן מען טאן? גוט, וואס די מאמע האט ניט דערלעבט דערצו... ער האט זיך אומגעקערט צו דער שטוב, געשטאנען עטלעכע מינוט הינטער דער טיר, ניט געוויסט, וואס דארף ער טאן. סידן דערשטיקן דעם הונט, דעם ריכארדן, וואס האט געוואלט שענדן זיין טאכטער, ווען ער, פיליפ, קומט ביט אן... זי וואלט זיך דאס לעבן גענומען. וואס טוט זיך? עק וועלט!

פיליפ איז אריין אין שטוב. ריכארד האט זיך פארקליבן אין א ווינקל. דערווען דעם פאטער, איז טאמאס צוגעגאן צו אים מיט זיין שיקערן געגל, אויסגעשטרעקט די האנט, אים געוואלט ארומנעמען. ער האט זיך אראפגעלאזט אף דער באנק און עפעס גענומען שטאמלען. אין צימער זינען געזעסן און געלעגן אין פארשיידענע פאזעס שיקערע אפיצערן מיט זייערע מוידן. מע האט שוין ניט געוויסט, אף וואס פאר א וועלט מע געפינט זיך.

פיליפ האט זיך ניט פארגעשטעלט, וואס דארף ער טאן. די שכינים וועלן דאס דערווען, וועט קיינער ניט וועלן קוקן אין זיין זיט, מע וועט זיך פון אים אפקערן, ווי פון א קרעציקן. און גיי דערצייל, אז דאס איז ניט זיין וו, נאך זיין שאנדע, זיין אומגליק...

עס איז שוין שפעט. מע דארף צוילן. ווען די קלאווים וועלן זיך אויסניכטערן, וועט פיליפ שוין ניט קאנען גיין צום בונקער.

גענומען דאס קלומעקל עסן, האט ער זיך ארויסגערוקט פארויכטיק פון דער טיר, ארי-בערגעקראכן איבערן שטייגערנעם פלויס און זיך געלאזט ארויף-בארד, צום גרינעם לאבירינט פון ביימער, קארטשעס, פעלדון, יארן. עס איז געווען שווער צו גיין. ער האט געפילט א מירעדיקע מידקייט, נאך דארטן ווארטן זינע אויסגענונגערטע כאוויירים. ווער ווייסט, ווען

ער וועט זיך א צווייט מאל אהין ארויסרייסן? וואס קאנען נאך אפטאן יענע שלעק, וועלכע האבן פארפולט זיין שטוב? עפשער זינען זיי געקומען דורכפירן אן אקציע?
ער האט געמלט צו די בערג, צום בונקער.

א האלבע לעוואנע איז ארויסגעקראכן פון אונטער די אנגעדראלענע וואלקנס און באשניט א שטיק וועג. אט איז ער שוין באלד באם ציל. באלד וועט ער זיך באגעגענען מיט די מענטשן, וואס ווארטן אף אים. נאך א ביסל... נאך פארוואס איז אים הינט אוי שווער זיך דראפען איבער די בערג, איבער די מאכיקע פעלדזן?

אט האט ער זיך ענדלעך דערקליבן ביזן ראנד פונעם אפגרונט. אט דא דערנעבן געפינט זיך דער בונקער. פיליפ וועט צוגיין צו דער קרומער סמערעקע, וואס הענגט אנגעבויגן איבערן שווארצן בארג-אפריס, דריי מאל אנקלאפן מיטן שטעקן. א סיף טאן, ווי א פויגל, און די מענטשן וועלן אופשטיין פון דער ערד, זיך לאזן צו אים.

ער האט שוין אופגעהויבן א שטעקן, צוגעגאנגען נעענטער צו דער סמערעקע. אבער וואס איז דאס? ער הערט, דאכט זיך, א שטארק סאפען. עמעצער שפירט אים נאך? פיליפ איז דערציטערט געווארן, זיך אומגעקוקט. ניט ווייט פון אים איז געשטאנען ברייט צעשטעלט די פיס א צעכראסטעטער און שמייכלענדיקער טאמאס.
א קעלט איז דורכגעלאפן איבער פיליפס ליב. מיט א שווערער צונג האט טאמאס ארויס געבראכט:

— נו, וואס האט איר זיך, פאטער, אפגעשטעלט? גייט! איר גייט געוויס אף א שפאציר אין די בערג... און עפשער גייט איר זאמלען שוואמען?

מיט רעזיכע איז ער צוגעשפרונגען צו אים, ארויסגעריסן פון זיינע הענט דאס קלומעקל, עס אויסגעשאטן אפן גראז. עס האט זיך א שאט געטאן פון דארטן ברויט, קעז, ציבעלעס. — דאס האט איר געוויס מיטגענומען פאר זיך עסן? איך פארשטיי. — און, קוקנדיק פיר ליפן כוצפעדיק אין די אויגן, פארגעזעצט: — וועמען באהאלט איר דא אויס? וועמען טראגט איר עסן, — קאמוניסטן, יידן, באהאלט, ווי באהאלט איר זיך?

אף א פאר רעגעס האט פיליפ אנגעוויירן דאס לאשן. ער האט געקוקט אפן שיקערן טא-מאסן, ווי אף א בייזוונדער. ער האט אים נאך קיינמאל ניט געזען אזא אופגעבראכטן, און, גענומען זיך אין די הענט, געזאגט:

— טאמאס? ווי קומסטו אהער? דו ביסט טויט-שיקער, גיי שלאפן.

— גוט... איך וועל גיין שלאפן, — האט ער איבערגעשלאגן, — נאך פריער וועט איר מיר באווייזן די שווימען, וועלכע איר באהאלט. איך וועל ברענגען מיין עלטסטן א מאטאנע. איר האט אים געזען? ער איז דארט בא אייך אין שטוב. זאגט מיט גוטן, צווינגט ניט, איך זאל מיינע געזאסן רופן אהער. פאר אייך וועט זיין ערגער...

ער האָט אַרױסגעשליפּט פון קאַבורע דעם פאַראַבעלום און אים אָפּגעהויבן אינדערלופּטן.
— באלד וועל איך אָפּהייבן און שיסעריי, און מײנע וועלן גלייך אהער קומען. דעמלט.
פאַטער, וועט פאַר אײַך זײַן ערגער. באלד רוף איך זיי. פאַטער...
— וואָס? — האָט מיט רעזיכע אַרױסגעבראַכט פיליפּ און צוגעגאָן נענטער צו טאַמאַס.
אים אַרײַנגעקוקט אין די אויגן. — דו וואַגסט מיך רופן פאַטער? דו ביסט מײַן זון? איך קען
ניט קײַן זון קײַן מערדער.

און ניט וויסנדיק, וווּ עס האָבן זיך צו אים גענומען קויכעס, האָט פיליפּ א מוירעדיקן
קלאפּ געטאָן טאַמאַסן איבער דער האנט. דער רעוואָלוער איז אַראָפּגעפאלן אפן גראָז. ווען
טאַמאַס, א דערשראָקענער פונעם אומדערווארטן קלאפּ, האָט זיך א לאָז געטאָן צום געוועה.
האָט פיליפּ אים דערייאָגט, אָנגעכאַפט פאַר די לאַצן פונעם צעכראַסטעטן קיטעל, אָף וועלכן
עס האָט א בלאַנק געטאָן דער קרייץ, מיט אלע קויכעס אים א טרייסל געטאָן און א שלי-
דער געגעבן אָף די שאַרפע שטיינער.

טאַמאַס האָט זיך פון ווייטעק געקאַרטשעט. ווי א שלאַנג. — א שווערן קרעכץ געטאָן
און זיך אַויסגעצויגן.

פיליפּ איז א רעגע געשטאַנען איבערן טויטן קערפער פון טאַמאַסן מיט פאַרמאַכטע אויגן.
ער האָט זיך מיט שרעק אַרומגעקוקט, צי קײַנער גײט ניט אהער. אַרום איז געווען שטיל
און פּוּסט. דער ווינט האָט געפּיפּט אין די קרוינען פון די ביימער. די האַלבע לעוואָנע, דער
אַיינציקער אײַדעס, איז אָף א פאַר רעגנס פאַרקראַכן אונטער א וואַלקן און ווידער זיך
באוויזן.

ער האָט אָפּגעהויבן די אויגן צום הימל, ווי ער זאָל זיך וועלן ווענדן צו גאָט אליין.
און א שטילן שעפּטשע געטאָן:

— פאַרגיב מיר, בערשע... דיין טאַמאַס איז אַויסגעוואַקסן א מערדער, אן אויסוואַרף, און
ער האָט פאַרדינט אזא טויט. גאָט זעט דעם עמעס...

ער איז צוגעגאַנגען נענטער צום טויטן קערפער און מיטן פּוּס אים אַראָפּגעשטויסן פון
דער קרוסטע אין פינגערן טהאַם.

פיליפּ האָט זיך אָנגעבויגן, צונויפגענומען דאָס צעוואַרפענע איבערן גראָז עסן אין טאַר-
בעלע, באהאַלטן דעם רעוואָלוער אין בוועם און זיך שנעל געלאָזט צו דער סמערעקע. דריי
מאַל אָנגעקלאַפט און א ספּיץ געגעבן.

אין עטלעכע מינוט אַרום האָט ער זיך באַגעגנט מיט זײַנע כאַוויירים.

ער האָט קײַן צײַט ניט געהאַט זיך פאַרהאַלטן און געזאָגט אז זיי זאָלן שפּעטער וואַרטן
אָף אים. אויב קײַן שטערונג וועט ניט זײַן, וועט ער נאָך קומען און מיט זיי אײַניגעם אוועק
טיפּער אין די בערג. אזוי דאַרף זײַן.

פיליפּ האָט זיך אָנגעהויבן פאַרויכטיק, נאָר שנעל אַראָפּלאָזן פונעם באַרג.

מיט א פאַרשיפּעטן אַטעם איז ער אָף די שפּיץ פינגער צוגעגאַנגען צום פענצטער. אין
שטוב איז געשטאַנען אזא כראָפּעריי, אז מע האָט זי געקאַנט הערן אין צווייטן עק יישעו.
דאָ און דאָרט זײַנען געלעגן די שיקערע אָפּיצערן מיט זייערע מוידן. באַם טיש, צעוואַרפן
די הענט, איז געשלאָפּן, ווי א דערהאַרגעטער, ריכאַרד. אָף די בעטן — די עלטערע אָפּיצערן,
טאַמאַסעס נאַטשאַלניקעס. זיי זײַנען געלעגן דינע, פּעטע, ווי די זאַטע פּיאַווקעס, וועלכע
האָבן זיך נאָרוואָס אָנגעוויפּט מיט פרעמד בלוט.

„געקאַמע, — האָט א שניט געטאָן אין מוידען. — געקאַמע“

ער האָט אין אײַן מינוט באַשטימט, וואָס ער דאַרף טאָן, וואַזוי זיך אַפּרעכענען פאַר
זײַן כאַרפע. פאַר זײַנע יעסורים, פאַר דער טאַכטער, פאַר בערטען, יוסיפּן, סטאַסיקן, ויליסן —
פאַר טויזנטער, טויזנטער אומשולדיקע מענטשן.

ער האָט שוין מער וועגן גאַרנישט ניט געטראַכט. אוועקגעלאָפּן צו טאַראַסן, האָט ער
אים אָפּגעוועקט, געהייסן, מע זאָל די מינוט וואַרטן אלץ, ווייל די געפאַר איז נאָענט. מע זאָל
אויך נעמען סוכאַדאָלן, נאַסטיען...

אלע זײַנען געשטאַנען און מיט פאַכעד אים אָנגעקוקט, ניט פאַרשטאַנען, וואָס איז גע-
שען, נאָר טאַראַס האָט פאַרשטאַנען, אז מע מוז אַנטלויפּן.

מיט זיטיקע סטעשקעס, קײַנער זאָל ניט באַמערקן, האָט מען זיך געלאָזט אַרויף, צו
די בערג.

פיליפּ האָט אָנגעוויזן, וווּ מע זאָל זיך דאַרטן צונויפנעמען, און וואַרטן אָף אים. און
אליין זיך אוועקגעלאָזט צו זײַן הויז, וווּ די פענצטער זײַנען שוין געווען אַויסגעלאָשן. מע
האָט נאָך קײַנמאַל, דאַכט זיך, ניט געזען דעם שמיד אזא אָפּגערגעטן און אַנטשיידענעם.

מע האט זיך נישט נאכגעפרעגט, צי איז עס טאקע א מזל אנטלייפן פון דער היים און אלץ ווארפן, ווי בעשאס א סרייפע. טאראס האט פארשטאנען, אז די איילעניש איז פארבונדן מיט דעם הינטיקן אינצידענט זינעם אפן באצירק. דער אופזעצ, דער הונט, האט, זעט אויס, אים, טאראס, טאקע אויסגעגעבן, און די טויט־געפאר הענגט איבער זיין קאפ. ער האט אלעמען אפגעשיקט אהין, ווהיין פיליפ האט געהייסן, און אליין אוועקגעגאנגען נאך אים. ער איז אף די שפיץ פינגער צוגעקומען צום פענצטער און צוזאמען מיט זיין כאווער אריינגעקוקט אינווייניק. ער האט געזען, ווי עס כראפען עטלעכע אפיצערן מיט מוידן. פיליפ איז אפגעטראטן, צוגעגאנגען צו די מאשינעס, דערווען אף איינער פון זיי אן איינערנע דיווישקע מיט בענזין, זי פארזיכטיק אראפגעקליקט אפן גראז, אופגעדרייט דעם קארעק, אריינגעשפרונגען אין הויף און געכאפט צוויי עמער, א ווונק געטאן צו טאראס, ער זאל אנגיין, און מיט די פולע עמער צוגעגאנגען און באגאסן די סיר, די פענצטער. עטלעכע מאל האט ער זיך אומגעקערט און געכליפועט דעם בענזין, ווי עס האט זיך געמאכט, צונויפגע־טראגן צו דער סיר די שטרוי, וואס איז געלעגן אין עק הויף, פארווארפן מיט שאטטעס די סיר, די פענצטער. צונויפגעדרייט און א צינד געטאן א גרויסן שטורקאש. די שטוב האט גענומען פלאקערן פון אלע זיטן, אזוי אז דער טויול אליין וואלט נישט געקאנט ארויס א לעבעדיקער פון דאָרטן.

ער האט מיט טאראס זיך געלאזט לויפן איבער דער פארדרייטער סטעזשקע, וואס פירט אין די בערג, אהין, ווו עס זינען פריער אדעק די יי־שווינעס. זיי זינען שוין געווען העט אפן גרויסן בארג, ווען מע האט זיך אפגעשטעלט און זיך ארומגעקוקט. א מוירעדיקער פלאם האט זיך געהויבן אין הימל אריין. די שטוב האט גע־פלאקערט פון אלע זיטן, און מעכטיקע פייער־צונגען האבן געבושעוועט אינעם ווינט. פיליפ איז געשטאנען און געקוקט אף דער סרייפע, דאס הארץ האט א ביסל גענאָיעט — עס ברענט אלץ, וואס ער האט פאר די שווערע צענדליקער יאר דא אפגעשפאָרט. אלץ איז אוועק מיטן פייער, נאָר, נישקאשע, דאס איז גוט! ער האט א ביסל געשטילט זיין האט, גענומען נעקאמע. זאלן די מערדער ברענען צוזאמען מיט זיין גוטס. אויב די בלוטיקע הענקער וועלן אומקומען, אפגעווישט ווערן פון דער ערד, וועט ער לעבן, ארבעטן, זיך פארדינען אף אלץ. און אויב איין וועלן דא בלייבן געוועלטליכן — דאָרף ער באַרגיין!

זיי האבן דעריאָגט די מענטשן, וועלכע זינען אוועק אין די בערג פריער. אלע האבן מיט שרעק געקוקט אין יענער ריכטונג, ווו עס האט געבושעוועט די סרייפע. מע האט מיט פאכעד באטראכט פיליפ און טאראס, אַנשטויסנדיק זיך, אז דאָס דאָרף זיין זייער ארבעט.

— וואס איז דאָרט, דער גאנצער יי־שעו ברענט?

אין — האט א שאַל געטאן מיטן קאפ פיליפ. — די קאטן ברענען. מײן שטוב.

ער האט נישט גערן געענטפערט. אין די אויגן זינע האבן זיך באוויזן טרערן. אים איז שווער געווען ריידן. עפּשער שפּעטער, ווען מע וועט שוין זיין ווייט, וועט ער אלץ דערציילן גענוי, דערזימל מוז מען אַיילן, מע טאָר זיך נישט פארהאלטן.

פיליפ האט פארקערעוועט צום ראנד אַפּגורנט, א רעגע געשטאנען, זיך איינגעקוקט אין דער סוף. פון דאָרטן האט זיך בלויז דערטראָגן א שטיל כליפערע פון א שטראָם, וואס האט זיך געשלענגלט צווישן געוואלגער פון שטיינער און שווארצע קוסטעס. קיינער פון די מענטשן האט נישט פארשטאנען, פארוואס קוקט ער אראפ אינעם טהאָם און וואס זוכט ער דאָרטן.

ער האט פארקערעוועט צו דער סמערעקע, וואס איז געהאנגען איבערן שווארצן אַפּגורנט, א קלאפ געטאן מיטן שטעק, וואס ער האט אפגעוויבן, דריי מאל זיך צעפּפּט, ווי א סאַלאַווי, און פון דער זיט, פון צווישן די געדיכטע קוסטעס, האט זיך פאמעלעך געפּפּט א שטיקל ערד, און די ארומיקע מענטשן זינען דערשטוינט געוואָרן, דערזענדיק, ווי עס קומט ארויס פון אונטער דער ערד דער פעטער שיקע קושניר, שיפער, רייזל, זאלמען און די איבעריקע.

אלע זינען עטלעכע רעגעס געשטאנען, נישט דערקענענדיק איינע די אנדערע. נאָר ווען מע האט זיך ענדלעך דערקענט, האט מען זיך א לאַז געטאן האלדון און קושן. אין דעם ווינקל פון די קארפאטן, ווו זעלשן האט געטראָטן א מענטשישער פוס, האט זיך צעטראָגן א געוויין, א געיאָמער.

כאָטש מע איז שוין געווען גאנץ ווייט פונעם יי־שעו, האט מען נאָך אלץ געזען, ווי עס בושעווען די פלאמען. די מענטשן פון בונקער האבן דערשראָקענע אהין געקוקט, נישט פאר־שטייענדיק, וואס ברענט און פארוואס אַיילט מען טיפּער אין די בערג.

פון מאָל צו מאָל האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אין דער געדיכטעניש פון די ביימער און מאַכיקע פעלדן, קעדיי איבערכאפּן דעם אָטעם, זיך אָנעמען מיט פּרישע קייכעס און גיין ווייטער.

די זון האָט שוין גענומען פארגיין, ווען מע איז געקומען צו א ווינקל, וווּ מע האָט ניט אָנגעזען קיין וועגן און קיין שטעגן. אין דער גרינער געדיכטעניש זינען זיך פאנאנדערגע-לאָפּן, ווי מע וואָלט זיך אמאָל צעקריגט, עטלעכע הינזער, געדעקטע מיט מאַכיקן שינדל. ניט קיין דערפארנער וואָלט ניט אזוי גרינג געפונען די דאָזיקע כאטעס, נאָר טאראס און מארגאריטע זינען דאָ שוין ניט איין מאָל געווען, געגאנגען צו ראָמאן קראוושוקן נאָך פלונבלעלעך. אָט ערגעץ דאָ ניט ווייט איז געווען זיין באהעלטעניש. קימאט אין אלע כאטעס האָבן געווינט די מענטשן, וועלכע זינען געוואָרן פאר די שווערע כאדאָשים זינען טרענען פריינט און אים מיטגעהאָלפן אין אלץ, אין וואָס ער האָט זיך גענייטיקט. איצט איז צוגעקומען הילף, אָט דאָ וועט מען צייטווייליק בלייבן וווינען, ארבעטן, קעמפן. אָט דאָס ווינקל איז געבליבן סאָוועטיש, כאַטש ווייט, אונטן, אין די שטעט און דערפער, אין די יישובים, האָבן געוויילדעטעס אַקאָפּאנטן.

אהער, אינעם ווילדן ווינקל, האָט ניט דערגרייכט קיין פוס פון די פאשיסטן. אהער האָבן זיי זיך ניט איינגעשטעלט קריכן, און דאָס ווינקל האָט אויסגעזען, ווי א ווונדערלעך אינדזעלע אין א צעבושעוועטן יאָם.

אין א פערטל שאַ ארום האָט זיך אף דער שוועל פון א קליין שטיבל, וואָס אונטער א מאַכיקן פעלד, באווייזן ראָמאן קראוושוק אף זינען מיליצעס, און דער אוילעם האָט מיט טומל זיך אַ לאַז געטאָן צו אים.

— גאָסעניר... ראָמאן? אזא צייט געווען צעשיידט...

דאָס פארוואַקסענע געעלטערטע פאָנעם האָט א שמיכל געטאָן. אָפּגעגאנגען פון דער שוועל, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אפן גראָז, צעשפילעט דעם קאַלנער פונעם העמדל און, באטראכטנדיק יעדן באַוונדער, אָפּגעשטעלט דעם בליק אפן ברודער און פיליפּ:

— נו, דערציילט, קינדער, וואָס פאר א ווינט האָט אייך אזוי אומדערווארט געבראכט אהער?

ער האָט אָנגעשטרענגט זיך איינגעהערט אין פיליפּס ווערטער. און פונקט ווי די אריר-מיקע, באגרייטקט אלץ, וואָס ער האָט זיך נאָרוואָס דערוואָס וועגן טאָמאסן, דער טרייפּע, די אומגעבעטענע געסט, וואָס זינען אוועק מיטן פייער. פיליפּ האָט אויך דערציילט וועגן טאראסן, וועגן דער אוואריע.

ראָמאן קראוושוק האָט אויסגעהערט פונעם אָנהייב ביזן סאָף די געשיכטע, און די אויגן האָבן זיך בא אים צעשיינט.

שיקע קושניר, וואָס האָט זיך פארבענט נאָך א ציגאר טוטין, האָט ארויסגענומען פון דער קעשענע זיין פארייכערטע ליולקע, צוגעגאנגען צו ראָמאנען, גענומען א ביסל טוטין פון זיין טאַרבעלע, פארייכערט און געזאָגט:

— איך וועל אייך זאָגן, די געשיכטע איז א קלוגע זאך! זי לערנט, ווי א גוטער רעבע. וועגן דעם אלץ טראכט איך שוין גאָר לאנג. ווי איר ווייסט, האָב איך אין מיין לעבעדיקן קיינער געהאט גענוג צייט צו טראכטן. איר פארשטייט, מינע טייערע פריינט, אז מע האָט בא מיר צוגענומען דעם האמער מיט דער קאָוואדלע, מיטן בלאַזזאק און מע האָט געמאַלדן, אז שיקע קושניר, דער פאָטעמסטווענער קאָוועל, און אלע זינען איינגעלויביקע זינען מענטשן פון לעצטן סאָרט, אז מע דארף אים אָפּמעקן פון דער ערד, האָב איך פארשטאנען, אז דאָס איז אזא ווילדע מעשוגאס. וואָס די וועלט האָט נאָך ניט געזען און די געשיכטע האָט נאָך ניט געהערט. אועלכע טאליאָנים, ווי די פאשיסטישע מערדער, זינען נאָך ניט געווען און וועלן קיינמאָל, דאכט זיך, ניט זיין...

זיך טיף פארציגן מיטן רויך פון זיין ליולקע, האָט דער פעטער שיקע קושניר פאָרגע-זעצט:

— איז אקעגן דעם, וואָס איר זאָגט — די געשיכטע... די שרעקלעכע מילכאָמע וועט זיך ענדיקן, און די שולדיקע וועלן הענגען אף דער טליע. דאָס איז א געזעץ. נאָר יענע, וואָס האָבן געבוירן אועלכע שרעקלעכע טאליאָנים, וועלן לאנגע יאָרן כאראטע האָבן. לאנגלאנג וועט די וועלט זיי דערמאָנען זייערע פארברעכנס. דיר-דיררעס וועט מען זיי פארשעלטן די ביינער. אזוי וויל די געשיכטע. און עס וועט דאָר קומען א צייט, ווען מע וועט איין די צאָרעס און רעדיפּעס דארפן א ביסל פארגעסן און מע וועט מאַכן שאַלעס... גוט, זייער גוט. וואָס מיר, פיליפּ, זינען ניט געוואָרן מיט דיר קיין סאָנים. געבליבן גוטעפריינט... און דאָס ווערטל

זאגט: „מע טאר נישט מעסטן אלע אף איין ארשין“. עמעסע פריינט דערקענט מען אין א נויט. און דו, פיליפ, מיט דיין טעכטערל האָבן אויסגעהאלטן דעם שווערן עקזאמען. און מיר דאכט, אז אפילע היינט פלאנצן מיר שוין דעם איילבירט-בוים...

— וואָס פאר אן איילבירט-בוים? — האָט איבערגעשלאָגן אָסאנע. — עפעס רעדסטו נישט אזוי ווי שטענדיק, שיקע!

— אוואָדע נישט ווי שטענדיק, — האָט ער א שמיכל געטאָן, — איך האָב דאָך געזאָגט, אז איך האָב א סאך געטראכט אין מיין לעבעדיקן קייווער. איר ווילט וויסן — וואָס פאר א בוים? באלד וועל איך אייך פרווון דערקלערן. עפשער וועט איר צושטימען מיט מיר. און עפשער נישט. ווער ווייסט? די אלטע גריכישע לעגענדע דערציילט וועגן אן איילבירט-בוים — דעם בוים פון שאלעם און פריינטשאפט. — וועלכער האָט געגעבן פרוכט ערשט אפן אייך און ניינציקסטן יאָר, נאָך דעם, ווי מע האָט אים פארפלאנצט. נישט יעדערער האָט געוואלט פאטערן קיכעס, צייט, פלאנצן אזא מין בוים, וויסנדיק, אז נישט ער וועט געניסן פון זיינע פירעס... אָבער יענע גערטנער, וועלכע האָבן פארפלאנצט אזא איילבירט-בוים, האָבן זיך דעראַבערט קאָוועד און דאנקבארקייט פון די קינדער און קינדקינדער, פון די קומענדיקע דזירעס און זיינען אריין אין דער אייביקייט... איך טראכט, קינדער, אז מיר האָבן פארפלאנצט אונדזער איילבירט-בוים.

— אוי, שיקע, — האָט זיך אָנגערופן שיפרע, — און איך האָב גאָר נישט געוואוסט, אז דו ביסט באַ מיר אזא כאַכעם!

— איך האָב דאָך אייך גלייך געזאָגט, אז איך בין פאר דער צייט געוואָרן א שטיקל פילאָסאָף, — האָט א ווייטעקלעכן שמיכל געטאָן דער שמיד.

ראַמאן קראוּטשוק האָט באטראכט דעם אוילעם, ווי מע איז גראָוו געוואָרן, אויסגע-טריקנט, אויסגעמאטערט, דעראַרנט, און זיך אָפּגעהויבן פון אָרט:

— נו, מינע טייערע, דעריקער איז דאָס, וואָס מע האָט נישט פארלוירן די האַפּענונג, דעם גלויבן אין דער צוקונפט. דער סיינע טאַפּטשעט נאָך אונדזער ערד, און מיר מוזן מיט אלע קיכעס אים שטערן, נעמען נעקאָמע. מיר, עמעס, זיינען דאָ נישט קיין סאך. נאָר, ווי זאָגט מען, פון קליינע שטראָמען ווערט א גרויסער טיפּך...

באטראכט דעם ארום, האָט ער צוגעגעבן:

— אַס דאָ וועט דערווייל זיין אונדזער היים. באלד וועלן מיר זיך ווייניג-איז אינאַר-דענען, עטלעכע טעג זיך אָפרויען, קומען צו-זיך, אָנעמען זיך מיט קיכעס — און צו דער אַרבעט!

זינט יענער שרעקלעכער און רומפולער צייט האָט זיך דורכגעטראָגן איבער די קארפּאטן א שיינ ביסל יאָר. די ווינטן און ווינגעס האָבן שוין לאנג אויסגעגלייכט מיט דער ערד די בונקערס און שוואַרגאָבנס, וווּ עס האָבן זיך אָפּגעהאלטן ערלעכע מענטשן, עמפּפער, שוין לאנג-לאנג, אז זיי האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט פון די בערג צו זייערע היימען, צו זייערע נאפּט-טורעם און וואַרשטאטן.

דער „שוואַרצער טאָל“ איז שוין ווידער נישט צו דערקענען. עס זיינען פארניכטעט געוואָרן די שוואַרצע הילצערנע טורעםס און אלטמאָדישע קאַטשענאַרקעס. הויכע שטאַלענע טורעםס הייבן זיך אלץ העכער און העכער אין די בערג, און אלע מאָל דערפרייט זיך דער קאנט מיט א ניימעס נאפּט-פּאַנטאן, וואָס שלאָגט פון די אָקאַרשט-דורכגעבערטע טיפּע סקוואַשינגעס — נאפּט-גריכער. ראַפּמיעווקע און די אַרומיקע ייִשוויים זיינען אין די נעכט פאַרגאַסן מיט א יאם עלעקטרישער שיפּך.

שוין לאנג האָט מע אַראָפּגעטראָגן די נידעריקע הייזלעך, און עס זיינען דאָ און דאָרט אויסגעוואקסן ליכטיקע מויערן, נמע גאַסן.

אַפּט קומען אף די באַצירקן, צו די שטאַלענע נאפּט-טורעםס דער גראָווער שיקע קושניר און ראַמאן קראוּטשוק, מע שטייט לעבן די עסטאַקאַדעס, וווּ טאַראַס, פיליפ, זאלמען מאַרקוס לערנען די יונגע כעווערע געבערן די ערד, זיך דערקלייבן צו די טיפּסטע נאפּט-האַריוואַנטן, און מע איז זיי מעקאַנע, וואָס זיי זיינען נאָך אין זאָטל. אומעטיק איז ביידע פריינט אַרומגיין אָן אַרבעט, זיין אף מעלויכישע קעסט — פענסאַנערן. נאָר וואָס וועסטו טאָן, אז עס האָט זיך אַריינגעמישט דער העכסטער געוועזן פון לעבן — קיין זאך עלטערט נישט אזוי די מענטשן, ווי יאָרן...

מוז מען זיך אָפרויען אף דער עלטער. אַפּט זיצן זיי ביידע אין טעל, וואָס מע האָט דאָ פאַרפלאנצט אפן הויכן ברעג פון דעם שווימקן און שטענדיק רוישנדיקן באַרגי-שטראָם. מע שפילט אין ביינדלעך, מע כאפּט אַריין א שאַך. ראַמאן קראוּטשוק קוקט אַפּטער פון אלץ

אריין אין א פרישער בלאט, און דער פעטער שיקע קושניר, וואס איז געווארן די לעצטע צייט א ביסל שוואך אף דער ריזע, פרעגט:

— נו, ראמאן, וואס שרייבסט מען דארט? וואס הערט זיך אף דער וועלט?
ראמאן קראוויטשוקס צעקארבט פארברוינט פאנעם צעשמייכלט זיך, און א יאם קנייטשע-
לעך לויפן זיך צונויף בא זינע סיפע דורכדרינגעוודיקע אויגן:

— אף דער וועלט איז רושיק, שיקע, און ניט שטארק רויזק. נאָר אונדזער איילבירט-
בוים, דאכט זיך, וואקסט און נעמט זיך אָן מיט קויכעס.

— נו, דאנקען גאָט דערפאר, — שאַקלט צו מיטן שווערן קאָפּ דער אלטער, גראַווער
שמיד און פיפקעט זיין אלטע אויסגערייכערטע ליולקע, — אבי דער איילבירט-בוים וואקסט,
וועלן שוין עפּשער מער קיין מילכאַמעס זיך ניט איבערכאזערן און מענטשן וועלן שוין לעבן
רויזק, אָן צאַרעס, אָן יעסורים.

נייע לידער

איך בענק נאך איך

דעם אָנדענק
פֿון מױשע סײַף, מאָסל גרוביאָן, שיקע דריז

כאוויריס מיינע בא דעם וויין און באם געוויין
און בא דער לוסט
און בא דעם גלוסט — כאוויריס מיינע,
איר זינט אוועק
און מיר געלאָזט אליין —
איך האָב צו איך א טימע.

איך בענק נאך איך.
אין מיר די בענקשאפט וויעט באדערנאכט.
אף מיר די ענגשאפט לויפערט, ווען איך ווארט,
ווען כ'קאָן פון איינזאמקייט מײן לעבן גיט באוואַרענען.
וועל שוין פאריכטן קאָן מען איצטער גאַרניט...

די שוין, וואָס איז פארלאָזן, מיר באשיינט.
פון אונדזער קריז איך בין פארבליבן איינער.
איך הער נאך היינט דעם ראש,
און ס'טרייסלט מיר נאך היינט,
ווי אין א וואָגן
אף א וועג מיט שפּיצעכיקע שטיינער.

געווען דער וואָגן איז געמאכט מיט פיל פארשטאנד,
ער האָט אויך איבער הימלען זיך געטראָגן,
און מיטאמאָל האָט איר זיך, אַדלערס, אויסגעשפאנט
און איבערגעלאָזט
מיר
באם וואָגן.

כאוויריס מיינע נאָענט נאָך איז דער אמאָל,
אין אים איך זע נאך אלץ, און כ'ווער פון אלץ מעוועלול.
די העכסטע פרייז אצינד פאר דעם איך צאָל,
וואָס ערשט גיט לאנג געשאצט מיר האָבן וואָלול.

א קלייניקייט, א שפאס, וואָס מיר דערמאָנט אין איך,
פארשיקערט מײן געמיט, עס נאָיען אויף די אייזורים.
מײן יעדן שפאס מיט אייערן כ'פארגלייך,
מיינע כאוויריס.

איד בענק נאך איך.
 אין מיר די בענקשאפט וויעט באדערנאכט.
 אף מיר די ענגשאפט לויערט, ווען איך ווארט,
 ווען כ'קאן פון איינזאמקייט מיין לעבן גיט באווארענען,
 וועל שוין פאריכטן קאן מען איצטער גארניט...

איד נעם צונויף
 איבערע טיפקייטן און פלאקקייטן, די עמעסן און די געמאכטקייטן,
 איך פרוה אין איין געשטאלט איך איצט צונויפנעמען,
 צונויף-דרייען,

מיט מינעם, מיטן אייגענעם געשטאלט צונויפירן,
 צונויף-פירען,
 און עס באקומט זיך, ווי מע וואלט דריי רענדלעך וועלן אויסלעזן,
 וועל ס'איז באוואוסט די פרייז פון פערטן-אויספירלעך.

כ'וואלט בעסער שוין פארלאזן איך אין דער טראנשיי,
 כ'וואלט בעסער פון אן אומווינקן אומגליק איך פארלאזן.
 א, זאל מען מויכל זיין מיין מאנצבלשן געשריי,
 א, ווי צו מיינע יארן.

בא ליאמעס יינגלשע, אין הייליקער הולטסטווע,
 אין אט דער קורצער צייט, ווען מענטש איז נאך אן זארג,
 ווען ס'איז שוין מיין פאראן און נאך גיטא קיין טייטסער —
 מיר האבן איינס באס אנדערן גענומען פרייט אף בארג.

און ס'הארץ מיר האבן אויסגעביטן אף דעם גיגן,
 וואס אלע מאל האט אים פארשריבן דער פון אונדז,
 ווער ס'האט געוואלט זיך אפזאגן פון פארגעניגן
 לעטוויזעס קונסט.

איד בענק נאך איך.
 אין מיר די בענקשאפט וויעט באדערנאכט.
 אף מיר די ענגשאפט לויערט, ווען איך ווארט,
 ווען כ'קאן פון איינזאמקייט מיין לעבן גיט באווארענען,
 וועל שוין פאריכטן קאן מען איצטער גארניט...

דיכטונג

שטייט א בוים אינמיטן דער וועלט,
 אליין א וועלט א פולע,
 אנגעשטאפט מיט היץ און קעלט
 און מיט פייגל דולע.

שפעט אין הארבסט, ווען ס'פאלט די בלאט,
 דאן הייסן אלע גרינטלעך:
 ס'האט דעם בוים די קעלט פארשאט,
 קומט זיין לעצטער ווינטער.

איד... בוים... אינמיטן... וועלט...
 אליין... א וועלט... א פולע...
 איך פארלאזן זיך... אין דער קעלט...
 אף די פייגל דולע...

מארגן — היינט

ווען טרעפן מיינע יידן וועט איר מארגן,
 דערמאנט זיך, אז געלעבט זיי האבן היינט.
 די גייס פון וויער זיין איר האט פארבראגן,
 פארלייקנט אן א סיבע, הי מיר שיינט.

נאך מארגן וועט איר טרעפן מיינע יידן,
 דערפרייען זיך מיט זיי איר וועט פיליכט.
 און, מעגלעך, איר וועט זיין פון דעם צופרידן,
 וואס זיי אין מארגן ווייכן גיט פון איך.
 פארוואס זשע זינט איר היינט אוועלכע בלינדע?
 פארוואס זשע זינט איר טויב צו זיי אצינדער?

בריסעל, 1971

גאנץ פאריזש

איך קום צו פאריזש, ווי מע קומט צו א פרוי —
אף א ביסעלע צייט, אף א קאפעלע פרייד,
זי באגעגנט אזוי:
„איך געטרוי“... „איך פארטרוי“...
זי געזעגנט מיט ליידי:
„מע צעשיידט“... „מע צעשפרייט“...

וואָס מאכסטו, פאריזש?
וואָס ווארטסטו?
וואָס לאכסטו, פאריזש?
וואָס טראכסטו?

עס טרעפט, ס'נעמט אן אנדערע דעם אויבנאָן —
אויגנאָן, צי לזאָן, צי דיזשאָן, צי טולאָן, —
נאָר דאָס דויערס ניט לאנג,
וועל פאריזש לאָזט ניט אָפּ
ניט דעם גוף,
ניט דעם שלאָף,
ניט דאָס הארץ,
ניט דעם קאָפּ.

וואָס ווילסטו, פאריזש?
וואָס פילסטו?
וואָס שפילסטו, פאריזש?
וועהן צילסטו?

פאריזש מיך פארנארט אין איר גאס־בודואר,
און איך ווער באדערנאכט אין פאריזש א קלאַשאַר,
און דאָ גלעך
ווער איך ריך,
אזש א ראַטשילד איך ווער,
און דאָס הארץ איז מיר לער...

וואָס שטוינסטו, פאריזש, דו שיינס דו?
וואָס וויינסטו, פאריזש?
וואָס מיינסטו?

איך קום אין געויל קיין פאריזש — אף א וועל,
ס'איז דער אייפל מיין דאך,
מאָנפארנאס איז מיין טיש.
קיין פאריזש כ'תאָב געבראכט קופּידאָנישע פּיל,
פיר אוועק פון פאריזש
גאנץ פאריזש, גאנץ פאריזש.

ווער איז א ייד

די שילעס איבערע — זיי האבן דאך איין ממלע:
מע זעט, וועהן דאס שטריקעלע זיך ציט.
איך ענטפער גלייך, ראבויסי, אף דער שילע,
וואס מוטשעט איך אויז:
ווער איז א ייד?

דאס לאנד, ווו כ'לעב, בעווען אמאל א ציצנס,
איצט אין סינטעטיק האט עס א געשמאק.
א ייד איז דער, ווער ס'טראגט שוין ניט קיין ציצעס
און ווייסט ניט, וואס עס איז א לאפסערדאק.

דעם מענטשן מיר דערקענען לויט די מידעס
און לויטן ייכעס, וואס אין זיך ער היט.
א ייד איז דער, וואס פרעגט ניט, ווער א ייד איז,
און איז פון זיך אליין א ייד.

וו'י, 1971

כ'זיץ לעם באַלאַניע אין א שענק

פונוואנען איז דער מענטש געגאן —
פון אפריקע צי פון די אנדן
געארבעט מיט א שטיין אין האנט,
צי דאן מיט שטיינער שוין געהאנדלט?

וואס האט מיט זיך דער מענטש געבראכט
אינעם פארמעסט פון פרייד און זארגן —
פון טריבע שענקלעך דעם באנאכט,
צי פון די פעלדער דעם פרימארגן?

כ'זיץ לעם באַלאַניע אין א שענק,
ווא פנייסיניאָרן עסן — זויפן.
עס קומט אריין א קינד און ברענגט
אן עמער וואסער צו פארקויפן.

דערנאך א מידל קומט אריין,
צעשפילעט בא די בריסט דאס קאפּטל
און זאגט, אז פאר א בוטל וויין
דו קאנסט מיט איר דין ווילן אָפּטאן.

גו, יא — דער מענטש, ער איז געגאן
פון דאָרט, פון דאָ, פון ערטער אנדערע,
געארבעט מיט א שטיין אין האנט
און שוין מיט שטיינער אויך געהאנדלט.

באַלאַניע, 1972

פאר גוטסקייט פאר דינער כ'האב מוירע

פאר אונדז ביסטו, רוסלאנד, דאס מוילאנד,
דאס לאנד, וואס דעם שעקער פארפאלגט,
דער שטיין, וועלכער סרעפט אין דיר,
רוסלאנד,

ער טרעפט אינעם יידישן פאלק.

איך וויל נישט, אז זיין זאלסטו מויכלי,
איך דארף נישט, זאלסטו זיין צו זיי מילד.
פאר גוטסקייט פאר דינער כ'האב מוירע,
דאס אייגענע פאלק זיי פארשילט.

ווין, 1961

איך וויל נישט, דו זאלסט זיי פארצייטן,
וואס פרעמדע געמעלן זיי טרעפט,
וואס איצט אינעם ברונעם זיי שפייטן,
סוף וועלכן זיי האבן געשעפט.

מיט זיי נישט קעדיט איז צו טינגען
וואס גוט איז און וואס עס איז שלעכט:
די נישטיקע ברויז — זיי זינגען
דעם שטויב אף דיין ערד נישט די ווערט.

פונעם ליבע-ציקל

איך געדענק

אויסגעבראכן אף דעם גלויבן,
אז געשאפן האט דיר גאט,

זייל ארויסגעוויזן האט זיך,
אז אין דיר זינגען פארקניפט:
פרוישקייט (וואס איז א גאט-יוד),
ערדישקייט (וואס פון א ריז).

איך געדענק דיין ביאגראפיע,
אנגעהויבן פון דעם בליץ,
וואס באשטימט האט גאטס באשאפונג
און וואס דויערט נאך ביז איצט.

איך געדענק דיר, אָנגעהויבן
פון דעם דונער, וועלכער האט

מערער — ווייניקער

אומיסטן אף גלאז גיי איך באַרוועס,
און טאָמער דו שטעלסט מיך נישט אָפּ,
דאן שלאָגן מיט זיך כ'חזל קאפּאַרעס
ארום דיין פארטראַגענעם קאָפּ.

פון אייגענעם הארצן דאס באסקאל
דערהערן איז שווער און פארשטיין.
אף ווייניקער בין איך נישט מאסקים,
מיט מערער איך וועל זיך באגייין.

אזוי, און נישט אנדערש, איך פאסקן. —
צעברעך מיר דעם קאפּ אין א שטיין:
אף ווייניקער בין איך נישט מאסקים,
מיט מערער איך וועל זיך באגייין.

קיינ מאַס, קיינ באשייד און קיינ גרענעץ!
איך בעט און איך בענטש און איך קוועל.
די ליבע — אַס קליין ווי א גענעץ,
און אַס איז זי גרויס ווי די וועלט.

כאנעס שאף און רינדער

(דערציילונג. דריטער טייל)

נאנע איז נישט געשלאפן. פונדעסטוועגן איז איר נישט גרינג געווען אראפצוגיין פון גע-
לעגער. דאס קליינע צימערל איז פול געווען מיט פינצטערער ענגשאפט. די פאר-
פרירענע פענצטער האבן נישט דורכגעלאזן קיין טראפן שיין פונעם ווינטערדיקן פרימארגן.
כאנען איז שווער אנגעקומען אראפצושארן די קאלדרע. זי האט פאוואליע אראפגעלאזט
די פיס פון דער צעהויקערטער סאפע און איז אזוי געזעסן א רעכטע וויילינקע. זיך ארומ-
געקוקט, גארנישט נישט דערווען, אריינגעטאן די הענט אין די ארבל פון דער סאטינענער
שווארצער קאסאוואראטשקע, נאר זיי נישט דורכגעצויגן. אזוי איז זי געשטאנען מיט אן אראפ-
געלאזטן קאפ, פון צייט צו צייט שווער אפגעאטעמט. זי האט זיך עפעס נישט איינגעפאסט
אוינעם דאזיקן רעמל, פונקט ווי אהער וואלט נישט צוגעפאסט, אשטייגער, א בוים, ווען מע
וואלט אים פלוצעם דא פארפלאנצט. סאפאלסאף האט כאנע דורכגעצויגן די הענט דורך
די ארבל פון דער קאסאוואראטשקע און גענומען אנטאן די יופעצע, וועלכע איז אופגענייט
געווען פון דעם מין מאנופאקטור, וואס מע רופט „טשארטאוע קאזשע“. איצט איז איר
געבליבן אריינצוקריכן אין די קירזעווע שטייגל, פון וועלכע איינער וואלט געווען איבער-
גענוג פאר אירע ביידע פיס. און שוין אזוי שטייענדיק אין די קאמונע-בגאדעס, צווישן די
קינדער, וואס זיינען געשלאפן אף דער פאדלאגע און נעכעמיען, וואס האט אזוי רעגלעמעסיק,
אזוי גרינג-צוציענדיק געאטעמט אף דער באוועסטער סאפע, וועלכע ס'איז שוין לאנג צייט
געווען ארויסצווארפן, האט זי זיך פארטראכט.

וויפל ס'איז דער זיגער, האט כאנע נישט געוויסט. אבער זי איז אופגעשטאנען פונקט צו
דער צייט פונעם ערשטן געמעלק. מיט דעם כילעק, וואס אין אלע אוועקגעשטראמטע באגיינעס
האט זי פינקטלעך געוויסט, וואס זי וועט טאן. איצט האט זי לאכלוטן נישט אנגעהויבן וויסן,
וואזוי זי וועט באגעגענען דעם טאג. זי האט זיך ארומגעקוקט, אבער איר שארפע רינע האט
אומויסט געענבערט די עדיכטע פינצטערניש. עס האט זיך איר געדוכט, אז די ווענט זיינען
מאמעש לעבן אירע אויגן. האט זי אויסגעצויגן א האנט, און זי איז געווען פארקידעשט, וואס
איר האנט באוועגט זיך פריי און טרעפט נישט אין דער וואנט.

זי האט געמאכט א פאר שפאן אהער, א פאר שפאן אהין, ענדלעך אנגעטאפט די קליאמקע
פון דער טיר, אריבערגעשפרייט די שוועל און איז שטיין געבליבן אין דער קיך. די שוואכע
שיין פון עלעקטרישן לעמפל, וואס איז געהאנגען אונטערן סאמע סופיס, אן ארומגעפלאכטנס
מיט דינעם דראט, האט ארויסגערופן בא כאנען ראכמאנעס. א ראכמאנעס צו דער שיין, וואס
האט קוים געושיפעט דורך דער טונקעלער נעץ פון דרעטלעך, און זי האט א טראכט געטאן:
„שוין בעסער א לאמטערן, איידער אזא לעמפל“. עפעס א קאל האט איבערגעריסן איר געדאנק.
אבער כאנע האט נישט גלייך דערהערט, וואס עס האט געזאגט די עלטערע פרוי, וועלכע כאנע
האט פלוצעם דערווען, יענע האט איבערגעכאזערט דאס, וואס איז שוין געזאגט געווארן:

דעם ערשטן און צווייטן טייל פון דער דערציילונג זע „סאוועטיש היימלאנד“ נומ. 7 און 9 פארן
יאָר. 1973

— איר דארפט אין קלאזעטן אט דא.

כאנע האט אנגעקוקט די פרוי, זיך ראפטום א לאז געטאן צו דער טיר און איז צוריק אריין אין צימער.

ווי פריער, זינען די קינדער געשלאפן. ווי פריער, האט געכעמיע רעגלמעסיק-גרינג געאָטעמט. כאנע האט, ענדלעך, פארשטאנען, אז זי איז צו פרי אופגעשטאנען. זי האט אראפ־ געטרייסלט די גרויסע שטיוול פון אירע קליינע פיס, אין אַנטאָן זיך צוגעשפארט לעבן די קינדער אף דער פאָדלאָגע. זי איז געלעגן מיט אָפּענע אויגן, די בידנע שוין פון לעמפל אין פינצטערן געפלעכט איז געשטאנען פאר אירע אויגן. זי האט געטראכט, אז די מעלקערנס מעלן איצט אן דריטע בעהימע. אזוי וואָרהאפטיק האט זי עס געהערט, געזען, ווידער גע־ הערט, ווי די מילך פאלט מיט א ווייכער מורמלעריי אין עמער, און דאס האט אנגעיאָגט אף איר א דרעמל. דער ליכטער דרעמל האט געבראכט צו איר די קינדהיט. זי האט פלוצעם דערזען, ווי דער זיידע זיצט באם טיש, ווי זיין יארמלקע שאַקלט זיך א ביסינקע, ווי ער נעמט פאַרכטיק מיט צוויי פינגער א בלאט פון דער אָפּענער געמאַרע, ווי ער בייגט זיך צו די קליינע אויסלעלעך. אלץ נידעריקער און נידעריקער זינקט זיין קאפ, אויף די יארמלקע פאלט אים שוין נישט אף די אויגן. טוט ער א כאפֿ די יארמלקע, גלייכט זיך אויס, שאַקלט זיך היין־אוינהער, פרעפלט שטיל, פארטיפט, אָפּגעשיידט פון אלץ און אלעמען. און אַט פאר־ שווינדט דער זיידע, און באלד ווערט א זומערדיקער טאָג, די עפליימער אין סאך שטייען און וויס־ראַזלעכער בלוונג, עס פלאטערן די גרינע בלעטער, ווי זומער־פייגעלעך. דער זיידע ריכט ארויס ווי נאָר א גרעזל ארום די שטאמען פון די בימער, און ער זאָגט טיף־פּרום, ווי א טטילע:

— העלף, טעכטערל, לעבן דין פיסל וואקסט א כריין־בלאט.

זי פאלט, אָבער דער געוויקס רירט זיך נישט פון אַרט. דער זיידע שפארט אן דעם רעכטן פוס אפן ראנד פון דער לאַפּעטע, טוט א זיפֿץ, די לאַפּעטע שניידט זיך אריין אין דער ערד, און אַט ליגט שוין א בלייכער, לענגלעכער וואַרצל מיט האַריקע וואַנצעלעך. דער זיידע טוט אים אן האַט טרייסלט אָפּ פון אים די ערד און הייסט שטיל:

— טעכטערל, ליבינקע מינע, טראָג דאָס אוועק דער באַבען, וועט זי מאכן כריין צו דער פעצא. איבערמאַרגן איז דאָך שאבעס.

פאר אירע אויגן שטייט דער סאך, די גרינע גלאנציקע קארשן אף די צווייגן פון די קארשנביימער. די ווינפערלעך־קוסטעס זינען מיט אן א שוין קניפלעך. די בינען זינען פארנומען ביו גאָר... דער זיידע שטייט אָנגעשפארט אפן הענטל פון דער לאַפּעטע, קוקט אזוי לייטזעליק אף אלץ, שטעטשעט צו איר:

— זעסט, ווי מע האָרעזעט, מע ווייסט נישט וואָס פריער צו טאָן.

— ווער? — פרעגט כאנע ווי אף דער וואָר.

— ווער? דער אינדיק מיטן בער! קוק אף די בינען. א דאנק אים אין הימל. איך בין וויכע געווען צו זען זיין באשאף.

כאנע האט זיך אָפּגעכאפט, נאָר אלץ שטייט פאר אירע אויגן, „פארוואס איז מיר אזוי אומעטיק? פארוואס קוועטשט מיר אזוי דאס הארץ?“ — טראכט זי. נישט דאס ערשטע מאל איז אזוי. קימאט טאָמיד, ווען זי שטייט עפעס פאר א ניסאָיען, שווימט צו איר די קינדהיט, קומט צו איר דער סאמע באלבטער, טייערסטער, דער איינציקער אף דער גאנצער וועלט — דער זיידע אירער.

און אלעמאל ווערט גרינגער איר געמיט דערפון. אלעמאל, אָבער נישט איצט...

— מאמע, איך וויל צו דיר, — דאס האט זיך אופגעכאפט דאס עלטערע מיידעלע, פערעלע.

— איך בין דאך לעבן דיר, מין קינד.

— מאמעלע, לאָ, איך וויל אַנרייך דינע באקן און דינע ליפן. ס'איז אזוי פינצטער,

אז איך זע דיר נישט. פארוואס איז דאָ נישט אזא לאַמפ, ווי אין קינדערהייט?

— דו געדענקסט נישט, מיר זינען דאך אין מאַסקווע.

— איך ווייס, אף קיין בעטעלע וועל איך שוין קיינמאל נישט שלאָפן.

— וועסט שלאָפן, וועסט שלאָפן. לעבן מינס. אָבער שטילער, וועסט אומוועקן אלעמען.

— זאָלן אלע אופשטיין, איך וויל עסן

— כאַנוקל, גיב פערעלען א שטיקל צוקער, — האט געכעמיע זיך אופגעכאפט און זיך

געלאָזט הערן.

ס'האט זיך אָנגעהויבן כאנעס ערשטער טאָג אין מאַסקווע.

עס איז גרינג צו זאגן — אזוי האט זיך אנגעהויבן כאנעם טאג. זי האט לאכלטן נישט געוואלט, וואס פריער צו טאן. א בליק, וואס נעכעמיע האט ארויסגעהאלפן.
— כאנוקע, כאפ נישט, אפיל זיך נישט, זאלן די געלעגערס ליגן. פריער טו אן די קינדער, און איך וועל דערווייל ארויסלויפן נאך מילך, — האט נעכעמיע גענומען דעם רודער אין זיינע הענט.

ביים נעכעמיע איז געקומען מיט דער מילך, זיינען די געלעגערס געווען אין ארדענונג. כאנע האט אנגעטאן און ארומגעוואשן די קינדער. זיי זיינען געזעסן יעדערער מיט א שטיקל צוקער אין האנט, און דאס צימער איז פול געווארן פון זייערע קלינגענדיקע קעלעכלעך.
נאך אַבלייסן איז נעכעמיע מיט כאנען אוועק אפן מארק, וואס האט זיך געפונען אף ארבאט. אחין איז געגאנגען א טראמוויי. ווי נאך כאנע האט דערהערט, אז דער טראמוויי קלינגלט, האט זי ארויסגעריסן פון נעכעמיען איר האנט און זיך געלאזט לויפן. ער האט זי דעריאָגט, ווידער גענומען איר האנט, שטיל און שטרענג צו איר געזאָגט:
— וואָס לויפסטו? די קענסט גיין וווּ דו ווילסט. אָבער דער טראמוויי קאָן נישט גיין ווי דו, ער מוז גיין נאָר אף רעלסן. דערפאר זאָלסטו זיך נישט שרעקן, ער וועט אף דיר נישט ארופאַרן.

ביים זיי זיינען געקומען אפן מארק, האט נעכעמיע געגעבן כאנען א קליין טייסטערל מיט דריי רובל. דערנאָך, אז כאנע קוקט אף אים מיט אירע בלויע ריינע אויגן, האט ער נישט פאראמט זי צו בארויךן:

— שרעק דיר נישט, קינדעלע. איך וועל באלד צוריק קומען. גיב אכטונג אפן טייסטערל, און דאָ זאָלסטו שטיין. גיי אין ערגעץ נישט אוועק, אז נישט, וועל איך דיר פארלירן. זי א טשוועטשקע פריילעכער, מין טרייסט.
— בולבע זאל איך קויפן פארן גאנצן געלט?

— וואָס רעדסטו, כאנקול, אזויסיל קארטאָפֿל וועלן מיר דאָך נישט דערשלעפֿן. מע וועט דארפן א וואָגאָן און געדענק, וואָס איך זאָג דיר: אַט דאָ זאָלסטו שטיין!
כאנע האט אים באגלייט מיטן בליק, ביז ער איז פארשווונדן געוואָרן. דערנאָך איז איר געפעלן געוואָרן א יונג פאָרל. דאָס פאָרל איז געשטאנען בא א קליין טישל, נישט ווייט פון דאָרט, וווּ מע האט פארקויפט קארטאָפֿל. אפן טישעלע זיינען געווען אַנגעוואלגערט בלעכענע געצאָקטע פֿיטשינקע פֿורעמלעך. און דאָס פאָרל האט פריילעך און פארשיט מיט א ניגן געזונגען:

— ניע פראָכאָדיטיע מימאָ! ניע פראָכאָדיטיע מימאָ! פאַרמאַטשקי דליא פּעטשעניא, פאלטשיקי אַבליזשעטיע! — דאָס באטייט: קויפט פֿורעמלעך פאר קיכעלעך! די פינגער וועט איר אַפֿלעקן

כאנען זיינען די פֿורעמלעך זייער געפעלן. זי וואָלט בעפֿירערש געקויפט אזוינע דריי פאר די קינדער. נישט ווינציקער איז איר אויך געפעלן דאָס פאָרל. זיי זיינען געווען אזוי לוסטיק, יונג, אזוי מאָדנע אויסגעפּוזט, כאנע האט פון זיי די אויגן נישט אראָפּגענומען און נישט געקאָנט באשליסן, צי זיינען זיי כאָסן־קאלע אָדער זיי זיינען שוין מאן און ווייב? און ווי זי שטייט אזוי פארגאטט און קוקט אף זיי, גייט פלוצעם צו אן עלטערע פרוי, טוט זי א שטארקן שטויס אין אקסל, בייגט זיך איין, הייבט עפעס אויף און ווערט פארשווונדן. כאנע האט געוואָלט א שפּאן טאן און זאָגן דער פרוי א צוויי ווערטער, אָבער זי האט זיך דערמאָנט, אז נעכעמיע האט איר נישט געהייסן זיך רירן פון אָרט. און טאקע גלייך האט זי דערנאָך, ווי נעכעמיע גייט צו איר.

— האָסט נאָך נישט געקויפט קיין קארטאָפֿל?
כאנע האט נישט געענטפערט אף זיין פראגע, ווייל איר צונג איז ווי געליימט געוואָרן. זי האט דערפילט, אז איר רעכטע האנט איז ליידיק. זי האט אַנגעקוקט נעכעמיען און באגעגנט אין זיין בליק מיטגעפיל און ווונדער. ערשט איצט האט זי פארשטאנען, פארוואָס די פרוי האט זי אזא שטויס געטאן און דערנאָך זיך גלייך אַינגעבויגן. כליפּענדיק, האט זיך כאנע פארענטפערט:

— טייערינקער, איך בין א האָר נישט שולדיק, איך בין די גאנצע צייט געשטאנען, ווי דו האָסט מיר דערהייסן, פלוצעם האט מיך איינע אזא שטורכע געטאן. נה, האָב איך פארלאָרן דאָס טייסטערל, און זי האט עס אויסגעהויבן.

— פארפאלן, מין קינד, אָבער וויינען דארפסטו נישט. אין מאַסקווע טאָר מען נישט גענעצן, מע דארף זיין מיט א קלאָרן זינען. וואָרעם דאָ קאָן מען פאלן אפֿילע, ווען קיינער שטופט

גיס. — אזוי האָט נעכעמיע געטרייטט כאַנען, נישט פארפּעלט זי א קוש צו טאָן, און אינגיכן זיינען זיי געווען אין שטוב.

די קינדער האָבן אזוי געשרייען און געקוויטשעט, אקוראט כאַנע מיט נעכעמיען זיינען א יאָר נישט געווען אין שטוב. כאַנע האָט זיי באַרוקס און זיך גענומען צו דער אַרבעט. זי האָט לאַנג נישט געטראכט וואָס צו אַפּן. אָבער דער קארטאָפּל-יופּ איז זייער געפּעלן געוואָרן נעכער מיטן און די קינדער. ווען נעכעמיע איז נאָך וואַרעמט אַוועקגעגאַנגען, האָט כאַנע זיך גענומען אַרומקוקן, וואָס עס טוט זיך אַרום איר. געפּענט די צווייטע טיר, וואָס איז די גאַנצע צייט געווען פאַרמאַכט, האָט זי דערזען נאָך א קליין צימערל. „אויב אזוי, איז די זאך גרינגער.“ — האָט כאַנע א טראכט געטאָן. זי האָט אלץ אַרויסגעטראָגן פון צימערל, געפּענט די פּאָרטקע, אַרומגעווישט דעם שטויב פון די ווענט און פון סופּיט. ווען דער צימער איז געווען אָפּגעראַמט, האָט זי אַריינגעפירט אַהין די קינדער און צוגעמאַכט די טיר. צו פאַרנאכט'צו האָבן ביידע צימערן געבלאַנקט, און ביים נעכעמיע איז געקומען פון שטאַט, איז ער שטיין געבליבן פון יענער זייט טיר אף אַויסגעשפּרייטע צייטונגען.

— גיי אַרײַן, האָב קיין מירע גיס, — האָט כאַנע זיך געווערטלט.
— טרייטט מיינער, ווי האָסטו דאָס באַוויזן? — האָט נעכעמיע זיך געוואַנדערט. און ווען ער האָט דערזען, אז דאָס צווייטע צימערל איז אויך ריין, האָט ער טרויעריקלעך אָנגעזאָגט:
— וואָס האָסטו געדאַרפט אָפּראַמען דאָס צווייטע צימערל, עס איז דאָך נישט אָנגעדערט.
— וועמענס דעם איז דאָס?
— כ'האַב דיר דאָך געזאָגט, אז איך ווין מיטן בלאַנדן. ער איז אויך געווען אין קאַמנע.

געדענקסט?

— איך געדענק, ווי וועט ער אָבער ווי איז ער אַיצטער?
— ער איז אַוועקגעפאַרן קיין קיעוו מאַכן דעקאַראַציעס צו א ספּעקטאַקל.
— ער וועט קומען צוריק? — האָט כאַנע געפּרעגט מיט אזא טאָן, אז זי וואָלט זייער געוואלט הערן, אז דער קינסטלער וועט גיס קומען.
— איך זע, אז דו ווילסט עס נישט, נאָר ער וועט קומען. דערביי האָט ער געשריבן, אז ער קומט מיט א ווייב, ווייל ער האָט דאָרטן כאַסענע געהאַט.
— זעסטו, דאָס פאַרדרייט מיך גראַד. כ'ז וואָלטן זיי געזען, וואָס פאַר א גרויסאַרטיקער סמיטניק באַ זיי אונטערן בעט איז געווען, — האָט זי שאַנדפּריידיק אַויסגעשרייען.
— מייילע, קיין גרויסע טינעס וועלן זיי צו דיר נישט האָבן. האָבן זיי נישט געזען, וויפּל מיטן זיי האָבן פאַרמאַגט, — האָט נעכעמיע זיך געווערטלט.
— וואָס א טאָג ווייטער, האָט נעכעמיע אלץ מער געזען, אז כאַנע איז טאַקע נישט קיין פּוילערקע. זיכער האָט ער דאָס געוואוסט פריער אויך. און פונדעסטוועגן האָט ער זיך נישט אָפּגעהערט צו ווונדערן.

— קום אַהער, זיך א מינוט.
— מיט דיר, וויפּל דו ווילסט, — פלעגט זי גרייטפאַרטיק זיך אַנרופּן. אָבער אין א ווייט לינקע אַרט איז זי שוין לעבן אים נישט. איז זי ווידער פאַרנומען מיט עפּעס. גאַנץ אַפט פלעגט נעכעמיע אָפּהערן צייכענען און לאַנג נאָכגעקוקט, ווי זי רייניקט מערן, שוילט בולבע, בראַקט קרויט, שניצט מיט זאמד דעם טשייניק. וואָרעם וואָס זי זאָל נישט געווען טאָן, האָבן אירע הענט צו אלץ געקלעפּט. איבער אלע אַרבעטן זיינען זיי געפּלויגן ווי די פּוילגלען. גע' כעמיע האָט נישט איין מאָל געזען, ווי זיין מאַמע אָדער די עלטערע שוועסטער פלעגן זיך פאַרען אין קיך. אָבער אז זיי זאָלן, ווי כאַנע, קאָנען אַראָפּנעמען אַזוינע לאַנגע דינע גע' קריזלעטע שאַלעכץ פון א בולבע, מע זאָל אזוי גיך, שפּאַרעווידיקדין שאָבן א מער, האָט ער נישט געזען קיינמאַל.

— גיי טו, וואָס דו דאַרפסט. וואָס קוקסטו מיר אין די הענט? — האָט אין אַזוינע פאַלן געזאָגט כאַנע.

— טרייב מיך נישט, גיב אף א מינוט דאָס מעסער. כ'חיל אַפּרייניקן א מערל פאַר זיך.
— נו וואָס כאַפסטו. שניידסט און שניידסט מיטן מעסער אף איין אָרט. גיב אַהער. זעסטו, איין שאָב און פאַרטיק.

ער האָט געזען, אז זי איז גערעכט, אָבער ער האָט געוואלט וויסן:
— ווער האָט דיר עס געזיין, פונדאנען קענסטו דאָס?
— וואָס איז דאָ עס וויסן, דער סייכל דאַרף האָבן אויגן. זעט מען שוין, אז מע דאַרף נישט מוטשען, וואָס מע האלט אין האַנט. מע דאַרף נישט פאַטערן דאָס, אף וואָס מענטשן האָבן געהאַרעוועט.

דוכט זיך, א קלייניקייט. אבער נעכעמיען האָט עס געלערנט צו פארשטיין. ווי דאָס מאַל
האָט אים צוגעשפּילט. די שטוב־ארבעט האָט זיך אינגעשטעלט ווי פון זיך אליין, אלץ איז
געווען צו דער צייט, ווייל כאַנע איז קיינמאָל נישט געזעסן מיט פאַרלייגטע הענט. אין א
פּרטינער שאַ איז זי געגאנגען מיט די קינדער אין זאָלאָגישן גאַרטן, אָדער זי איז פאַשעט
מיט זיי געווען אין הויף, אזוי אז נעכעמיע האָט אלע טאָג געהאט שטילע שאַען צו ארבעטן.
די קינדער זינען, פאַרשטייט זיך, געווען ווי אלע קינדער. עס האָט נישט געהאַלפּן, וואָס
נעכעמיע האָט געזאָגט נישט איין מאָל, אז צום טיש, וווּ ער זיצט און ארבעט, טאָר מען זיך
נישט צורירן. ווי נאָר ער איז אָף א רענע אוועקגעגאנגען פון טיש, זיינען די קינדער שוין
געווען דאָרטן. מע האָט געכאַפט פאַפּיר, בלייזערס, אזוי אז נעכעמיע האָט געמוזט געפיען
אן אייצע. ער האָט די קינדער געגעבן פאַפּיר און פאַרב, א טעמפּ שערלע, דאָס אלץ האָט
ער אוועקגעלייגט אָף דער סאַפּע, וווּ די קינדער זינען געווען פאַרנומען שאַענלאַנג. די
עלטערע, פערלע, האָט זיך זייער צוגעבונדן צו אים. ביילקעלע און ראַכעלע פלעגן זעלסן
צו אים צוגיין.

אנומלטן האָט כאַנע געהערט, ווי ביילקע זאָגט צו פערלען:
— פאַרוואָס רופסטו אים טאטע? די מומע פון קיך האָט מיר געזאָגט, אז ער איז א פרעמ־
דער פעטער און מער קיינער נישט.

— די מומע פון קיך ווייסט גאַרנישט. ווען ער וואָלט נישט געווען אייער טאטע, וואָלט
ער אין קאַמונע נישט געקומען. און דו, ביילקע־בולקעלע, זאָלסט נישט ריידן מיט דער מומע.
און דעם טאטן האָב ליב, ווייל ער האָט דיר אויך ליב, — האָט כאַנע געזאָגט צו די קינדער.
אָבער אפן הארצן איז איר געווען נישט היימלעך.

אין אונזש האָט זי געוואשן א קינדערש געוועש. די שכינע האָט געסמאליעט אפן פלאם
פון פרימוס כאַנערשע פיסלעך. כאַנע האָט פאַרשטאנען, אז ס'איז די ריכטיקע מינוט צו זאָגן
דער שכינע א צוויי ווערטער.

— איך בעט אַיך זייער, איר זאָלט נישט ריידן מיט מינע קינדער.
יענע האָט אופגעהערט צו רייניקן דאָס פאַרשוואַרצטע פיסל און, פאַכנדיק מיטן מעסער
אינדערלופטן, זיך אָנגערופן.

— אזוינע באריינעס ווי דו גייען בא מיר הונדערט אָף א טוך. בא דיר פרעג איך נישט,
וואָס צו ריידן און ווען צו שווייגן.

כאַנע האָט שוין גוט פאַרשטאנען, וואָס פאַר א פראַכט די שכינע איז, און האָט מער צו
איר קיין וואָרט קיינמאָל נישט אויסגערעדט. די קינדער האָט זי נישט ארויסגעלאָזט פון צימער,
און ווי נאָר זי האָט געהאט א פרייע שאַ, איז זי מיט זיי אוועקגעגאנגען. כּוּץ אלע ארבעטן,
האָט נעכעמיע געלערנט מיט כאַנען רוסיש. זי האָט שוין גאנץ פליסיק געלייענט, נישט שלעכט
געשריבן. דאָס איז אויך געווען א גוט צייט־פאַרברענגען פאַר די קינדער. זיי פלעגן זיצן,
ווי פאַרקישעפט, ביים נעכעמיע האָט פאַרגעלייענט.

גאנץ אַפּט זינען אריינגעקומען קינסטלער, דיכטער, עס זינען געווען אזוינע, וואָס פלעגן
קוקן אָף כאַנע, ווי אָף א פּסטיקייט. און דערביי פרעגן: „קיינער איז נישט אין שטוב־
„קיינער נישט“, — פלעגט כאַנע ענטפערן. דערביי פלעגט זי דערפילן, ווי עס באשלאָגט זי
א היץ.

נעכעמיע איז אנומלטן פון ערגעץ געקומען, גלייך דערווען, אז כאַנע איז עפעס צערטראָגן,
און געפרעגט:

— ס'האָט עפעס צערטראָגן?
— ווי זאָל איך דיר זאָגן, דא איז געווען קאַרנבלום, צי קאַרנווייץ. איך געדענק נישט,
ווי זיין פאַמיליע איז. קוקט ער אָף מיר, ווי מע קוקט אָף א פּויל, און גיט א זאָג: „קיינער
איז אין שטוב נישט, כּוּוועל קומען שפעטער...“ ענטפער איך אים: „צו וועמען רעדט איר,
קיינער איז דאָן נישט“.

— מאָלאָדיעך, אזוי זאָלסטו אלעמאָל טאָן. זיי וועלן זיך מוזן צוגעוויינען.
— זיי וועלן זיך יאָ צוגעוויינען. נישט צוגעוויינען, אָבער וואָס איז עס פאַר א כאַזערני?
— כאַנוקל, האָבן אן אינטעליגענטע פראָפעסיי איז נאָך ווייט פון זיין אן איידעלער
מענטש. צוביסלעך וועסטו זיך אויך צוגעוויינען, ביסט דאָך שוין נישט קיין קינד. נעם זיך
וואָס ווינציקער צום הארצן פון אזוינע זאכן.

גאָר גיך איז כאַנען פאַרגעשטאנען א גרויס פאַרגעניגן. נעכעמיע האָט געקראָגן בילעטן
אָף „פרינצעסן טוראַנדאָט“. כאַנע האָט אָנגעטאָן דאָס בלויע קלייד, וואָס נעכעמיע האָט גע-
בראַכט אין קאַמונע. „דאָס כאַסענע־קלייד“, — האָט כאַנע עס גערופן. אָבער קיין שייך האָט
זי נאָך נישט געהאַט. דעריבער האָט זי אָנגעטאָן די קירזעווע שטיוול. זי האָט נישט באַמערקט,

ווי אייניקע מענטשן באטראכטן אירע פיס. ווען דער פארהאנג האט זיך אופגעהויבן, האט כאנע ביכלאל אין זיך פארגעסן. זי האט געזען פאר זיך אזא יאמטעו. אזא פערלעכקייט, אויפיל ריכטע קאלירן, אז נעכעמיע האט זי אלע מאל געדארפט א צי טאן פארן ארבל, ווייל פון צייט צו צייט האט זי ארויסגעגעבן א קלויטש, ווי אין סטעפ. ווען זיי זינען נאכן ספעטקאל ארויסגעגאנגען אף דער גאס, איז כאנע צוגעפאלן צו נעכעמיען, זי האט אויסגע- קושט זיינע באקן, די שלייפן, דעם שטערן און מיט א פארכאפטן אטעם פון דאנקבארקייט געהאלטן אין איין שיען:

— אוי, וואס פאר א שיינע זאך דו האסט מיר געוויזן! די גאס און די הייזער זענען איצ- טער אויס וואכעדיק. פיר מיר אלעמאל אין טעאטער.

— טרייסט מינער, שטילער, מיר זינען דאך אף דער גאס, מענטשן קוקן אף אונדז. געוויס וועלן מיר גיין אין טעאטער. נעשאמעלע מינע, אלץ פארשטיסטו, אלץ פילסטו. דו האסט מיר נאך ליב אזוי ווי אין קאמונע?

— וואס פרעגסטו דאס, וואס דו ווייסט? קיינער אין דער וועלט האט נאך קיינמאל קיינעם אזוי נישט האלט גי"ה דאס!

דאס איז געווען עמעס. די צוויי מענטשן זינען געווען איין גוף און איין נעשאמע. וואס ווייטער, האט זיך כאנע אלץ מער צוגעוויינט צו דער נייער אויסקומעניש. נישט אלע קינסט- לער, דיכטער, וועלכע פלעגן קומען אהער, האבן געקוקט אף כאנען ווי אף א פוסטן ארט, עס פלעגט אפטער אריינגיין א קינסטלער, וואס האט געהאט, ווי כאנען האט זיך אויסגעוויזן, א מאדענע טעווע: ער פלעגט קושן די האנט. וועגן דערוף האט כאנע אויך באמערקט נעכע- מיען. און ער האט איר קלאר געמאכט די זאך:

— דו געדענקסט, איך האב דיר דערציילט, אז אין קאסטראמא איז געווען ניקאלטי ניקא- ליעוויטש קופרעאנאו. צו וועלכן איך בין אָנגעקומען זיך לערנען מאלעריי. און ער האט מיר ארויסגעוויזן קיין מאסקווע, ער שטאמט דאך פון דוואריאנסטווע. און נישט נאר דערפאר, ער איז פאשעט א ריטער, זייער אן איידעלער, קוק זיך צו צו אים.

ס'פלעגט אויך אריינקומען איינע א קינסטלערן, פרידע בליומבערג. זי איז זייער צוגעלאזט געווארן. אפט געבראכט צאצקעס פאר די קינדער. אנומלטן האט זי געזאגט צו כאנען:

— עפשער וועט איר זיך באליידיקן אף מיר, אָבער איך וויל איך עפעס זאָגן. מיין מאמע איז א פארוואלטערן פון א קינדערגארטן. עס קאן טרעפן, אז דארטן זאל זיין א פרץ ארט, עפשער וואלט איר אהין גיין ארבעטן. דאס וואלט פאר די קינדער אויך געווען בעסער.

— פארוואס זאל איך זיך באליידיקן, איך בין איך זייער דאנקבאר. דאס וואלט געווען זייער גוט, — האט זיך כאנע אָנגעכאפט.

אָבער דערווייל איז זיך געגאנגען טאג נאך טאג. קיין ארבעט האט נישט געפעלט. נעכער- מיע האט איצט נישט געהאט קיין באשטעלונגען, אָבער אלציינס איז ער געזעסן גאנצע טעג באס טיש. כאנע האט אים געזען יעדער שא און יעדע מינוט, און אפט פלעגט זי זיך דער- מאַנען דעם זיידן. ס'פלעגט איר דורכפליען א געדאנק: „אזא צאדיק איז מיר באשערט געווען, אזא צאדיק, ער איז דאך פונקט ווי דער זיידע“.

דאס איז טאקע אזוי געווען. מיט דעם כילעק, וואס דער זיידע האט זיך געשאקלט בא דער געמאָרע און נעכעמיע האט מיט דער בליקע אין האנט אָדער מיטן פענדזעלע זיך גע- ראנגלט און געראנגלט. ביז עס איז צו שטאנד געקומען אפן פאפיר, וואס ער האט געוואלט. און אזוי פריש און לעבעדיק, ווי עס וואלט געמאכט געווארן מיט איין אטעם.

וועגן שמועס מיט פרידען האט כאנע גארנישט געזאגט נעכעמיען. אָבער ווי עס האט זיך ארויסגעוויזן, האט יענע אליין גערעדט מיט נעכעמיען. און אין א קורצער צייט ארום איז כאנע אוועק ארבעטן אין קינדערגארטן.

דער הימל איז געווארן העכער און ליכטיקער, די טעג לענגער, אָבער פאר כאנען זינען זיי אלציינס געווען צו קורץ. דאס פארן צום קינדערגארטן מיטן טראמוווי האט געדויערט מער ווי א שא, ווייל ער האט זיך געפונען אף ראָגאזשעסע. דערווייל איז כאנע געווען א באהעלפערקע אין קיך. אָבער אין א מאָנאט ארום איז זי שוין אפט געשטאנען בא דער פליטע. די עקען קסעניע טימאפיייוויע איז נאָכאנאנד ערגעץ אוועקגעגאנגען, זי פלעגט אָנ- זאָגן כאנען:

— כאנא דאווידאווא, כ'מוז צולויפן אין אן ארט. קאך אויס א ריזיקאשע פאר די

קינדער.

— פארוואס נישט? גיט מיר ריז, מילך, צוקער, פוטער.

— אלץ, כוץ פוטער, איז אפן טיש.

פארוואס „כרץ פוטער“, האָט כאַנע נישט געפרעגט. זי האָט שוין געוואוסט. אז אָפּטלעך באַגייט זיך די קאַשע אָן „דערוף“. דאָס האָט זיך גוט אָנגעזען אָף דער עקן גופע. קוקנדיק אָף יענער. האָט כאַנע געטראַכט: „אָף אלע מיינע ליבע געזאָגט געוואָרן...“

אלץ וואָלט געווען גוט. ווען אין קיך וואָלט נישט געווען אַ דריטע. געהייסן האָט זי יעוודאַקע און זי האָט געטאָן אלע שוואַרצע אַרבעטן. ווי נאָר די עקן פלעגט אַרויסגיין. פלעגט יעוודאַקע ווערן אויסערייז:

— און, איז דאָס אַ סטערעוטיפֿ אַליין פרעסט עס און וויפט. אזש די שקורע אירע פלאצט. זי זאָל דאָס אמאָל זאָגן. „נאָ דיר, דוסקע, אַ ברעקל פוטער, אַ לעק סמעטענע.“

כאנע האָט געהערט און געשוויגן, אָבער ווען די עקן פלעגט צו איר זאָגן:

— כאַנא דאווידאווא, נעם אַ פלעשל מילך. ווילסט נישט קיין מילך, נעם דיר אַ צוויי הערינג, אַ סלאָקל פאָוידלע.

כאנע האָט עס נישט נאָר נישט גענומען, זי האָט זיך געמאַכט נישט הערנדיק. עס זיינען געווען פאלן, ווען כאַנע איז אָף אַ נידעריק וועגעלע מיט קליינע רעדעלעך אהינסער קסעניע טימאָ-סמיעווען געגאנגען צו דער באַזע נאָך פראָדוקטן. דעמלט האָט יענע אויסגעגאָסן דאָס האַרץ:

— כאַנא דאווידאווא, דו מיינסט, איך ווייס נישט? דוסקען קריכן אַרויס די אויגן. די איבעריקע וואָלטן זיך אַריין נישט אָפּגעזאָגט פון אַ מאַרץ-ביינדל, אָבער קיינער זעט נישט, ווי איך שלעפּ. ווי איך הייב גאנצע זעק מיט צוקער, ווי איך שטיי און בראָט זיך באַ דער פליטע.

כאנע האָט געהערט און געשוויגן. זי האָט נאָך נישט געזען, אז קסעניע טימאָפיעווע זאָל עפעס שלעפּן. אַנומלטן האָט זי געפרעגט באַ דער עקן:

— פארוואס גייען נישט אַינערע קינדער אין גאַרטן? איר זאָגט דאָך, אז איר האָט צוויי קינדער.

— מיינע קינדער האָבן דאַרטן גאַרנישט נישט פארלאָרן. מײן מאַן איז אַיזט אין דער היים. מײן מאַן איז נישט קיין שיקער, נישט קיין אויסברענגער, מיינע קינדער וועלן זיך באַדרייען אָן דעם קינדערגאַרטן.

וואָס ווייטער, האָט כאַנע אלץ מער פארשטאנען, וואָס אין דער עקן שטעקט. יענע האָט עס דערפילט און זיך געסטאַרעט אויסמיידן כאַנען, ביים מע האָט געדאַרפט גיין נאָך פראָדוקטן אָף דער באַזע. נעמען יעוודאַקען — איז געווען ערגער ווי שלעכט. דעריבער האָט אָף איינער אַ פאַרזאַמלונג די עקן אזוי לאַנג געשריען: „איך בין נישט קיין פערד, איך וועל נישט שלעפּן אָף זיך“, ביז די פארוואלטערן איז איינגעגאנגען אָף נאָך אַ „יעדיניצע“, דאָס הייסט. נעמען אַ מענטשן, וואָס זאָל ברענגען פראָדוקטן פון דער באַזע, האָקן האַלץ, אַרייַנ-טראָגן קוילן, אַינגהייצן די פליטע, צוקלייבן אַרום דער שטוב. די פארוואלטערן האָט נאָר גע-פאָדערט, „אז דער מענטש זאָל זיין אַ מאַנצבאָל, וויל עס הייבט זיך דער דאָך פון די קוילעס אין קיך“.

דערווייל האָט זיך כאַנע היפש צוגעלערנט לייענען רוסיש. צו דער אַרבעט און פון דער אַרבעט איז זי געפאָרן אלעמאָל מיט אַ בוך. אַ גאנצע וואָך זיינען די קינדער געווען אין קינדערגאַרטן. אָף זונטיק האָט זיי כאַנע גענומען אַהיים. איין זונטיק איז זי געגאנגען מיט זיי אין זאָלאָגנישן גאַרטן, אָף צווייטן — אָף וואָלכאַנקע, אין פושקינ-מוזיי, כאַנע האָט געבעטן נעכעמיען:

— דו גיי מיט די קינדער וווּ דו ווילסט, איך וועל אליין גיין. דערנאָך וועל איך דיר ווייזן, וואָס מיר געפֿעלט.

ביים זי האָט נעכעמיען צוגעפירט צו סעזאַנען, צו פּיסאַראָ, צו דעגאַ. האָט ער מיט אַ שמיכל באַגייטקט:

— ס'איז וויל, כאַנאָקל. עס פאַסט דיר זייער צו קוקן אָף גוטע בילדער. דו שנינסט.

— ביסט גערעכט. דעם קומענדיקן זונטיק, אויב דו וועסט מאַסקים זיין, וועסטו ערגעץ גיין מיט די קינדער, און איך וועל אליין גיין אהער.

אזוי איז טאָקע געווען, און קומענדיק פון מוזיי, פלעגט כאַנע זיין אזוי אפן האַרצן, ווי ביים עס פלעגט זיך ענדיקן שאַבעס אָדער יאָמטעוו און די באַבע פלעגט אַראָפּנעמען דעם טישטעך פונעם טיש.

וואָס ווייטער, האָבן זיי זיך אלץ מער ליב געהאַט. ס'האַט נאָך נישט געטראָפּן, ער זאָל נישט אָפּוואַרטן כאַנען, ווען זי קומט מיטן טראַמוווי פון דער אַרבעט. נישט אומוויסט זאָגט דאָס ווערטל: „וואָס מער מע האָט, אלץ מער וויל מען“. אַנומלטן האָט כאַנע צו אים געזאָגט:

— באַגעגענען אין אָונט איז גרינגער ווי נישט באַגלייטן אינדערפרי.

— כאַנאָקל, האָב אַ ביסל סאַוועסט. איך לייג זיך דאָך זייער שפּעט.

— ערשטנס, קומט מיר אויס. אז מע דארף ניט ריידן ביז נאך האלבער נאכט וועגן קונסט. די בעסטע זאך איז. אז דו מאכסט קונסט. אבער ווען דו לייגסט זיך פריער און דו גייסט מיך ניט ארויסבאלייטן, וואלט איך שוין געווסט, וואס איך האב צו טאן.

— וואס וואלטו געטאן?

— פרויז מיך ארויסבאלייטן אינדערפרי, וועסטו זען.

ניט קוקנדיק אף דעם, וואס כאנע האט זיך אויז געווערטלט, איז זי געווען ניט די, וואס אין קאמונע. און ווען געכעמיע וואלט ניט געווען אויז אריינגעטאן אין זינע זאכן, וואלט ער דאס געקאנט לינדערן. ווארעם כאנע איז געווען פארומערט ניט ווייל זי איז געווען פאר הארעוועט. איר געמיט האבן געדריקט די שטאט. די גרויסע הויכע הינזער, די טראמוווען, די מענגעס מענטשן. ניט איין מאל האט זי געטראכט: „אן אומגליק, וואס אויפיל מענטשן האבן זיך צונויפגעקליבן אף איין ארט.“ די קיך האט אויך ניט גרינגער געמאכט איר הארץ. דוסיע האט נאך אלץ צוגעזאלצן אף די ווונדן:

— אזא פאראויסקע! אלץ פאר זיך און נאר אין יוד! זאל דאס אמאל זאגן: „נא דיר, דוסיע, א שטיקל פלייש אדער אן אנדער זאך“.

כאנע האט ווי ניט געהערט, אבער דוסיען האט עס געבראטן באם הארצן. זי האט זיך ניט בארויקט:

— שווייגסט? האסט דאך אויגן, ועסטו? פארוואס זאגסטו ניט וועגן דערדוך דער פאר וואלטערן? נישקאשע, איך וועל זיך נעמען צו אייך. א פראש האט א לאנגן עק אף א קורצע צייט!

כאנע האט עס ניט געקאנט אריבערטראגן. פארשטייט זיך, זי האט געווסט, אז עס זיינען דא גאנאווים, ליגנערס, כאניפעסניקעס, צווייפענעמדיקע ברוים. אבער אויז נאענט לעבן זיך האט זי דאס קיינמאל ניט געזען. ס'איז איר איצט ניט איין מאל געקומען אפן זינען, ווי זי פלעגט אמאל זאגן צו הענקען פון קינדערהיים, וואס פלעגט קומען נאך דער מילך אין שטאל: „נא דיר א קווערטל מילך, טרינק אויס.“ און ווי הענקע פלעגט נעמען דאס קווערטל, פלעגט א גאס טאן די מילך אין פאן, און א מאך טאן: „מיט א קווערטל מערער פאר די קינדער“.

די קייסטלער, דיכטער האבן זיך טאקע צוגעוויינט צו דעם, אז כאנע איז די באלעבאסטע פון שטוב. פון מינסק פלעגן אויך קומען דיכטער — דעם בלאנדנס ברודער און א בארימטער פאעט מיט א מוירעטיק-געקרייזלטער שטעלע האר. פון זינע לידער איז כאנע געווען אנציקט. ווען ער פלעגט ליינענדיק אף אויסווייניק, האט זי געשלאנגען די ווערטער. אבער האבן אים פאר א שאכן איז איר געווען אומדערטרעגלעך. ווו כאנע האט זיך געווענדט און געקערט, האט זי געקליבן זינע שטיינע געקרייזלטע האר, אפילע אין דער גלאז, פון וועלכער ער האט געטרונקען טיי, זיינען זיי אויך געווען.

— גוואלד, ווי דערלעב איך שוין, ווען פארט ער שוין אוועק קיין מינסק?

— כאנוקל, דו וועסט טאקע זינע האר ניט געפינען, אבער זינע לידער וועסטו אויך ניט הערן.

— ביסט גערעכט, א קאפאצער די האר פאר די לידער.

עס פלעגט טרעפן, אז כאנע האט ניט געקאנט צוקלייבן, ווען זי איז געקומען פון דער ארבעט. מע איז געזעסן אף דער טאפע, אף די שטולן, אפן פענצטער-ברעט, און עס איז געגאנגען א געפעכט וועגן די אימפרעסאניסטן, וועגן רענעסאנס, וועגן די צוואנציקער יארן און וועגן איצטיקער קונסט. ס'זיינען געווען אזוינע זונטיקס, ביים כאנע האט ניט געקאנט אויסבאדן די קינדער. און מאנטיק אינדערפרי, א מידע, ניט קיין אויסגעשלאפענע, גייט זי מיט נעכעמיען און מיט די קינדער צום טראמוויי. גוט כאטש, וואס אף דער ארבעט איז איצט געווארן א ביסל רוקער. קסעניע סימאפיינעווע האט טאקע געקראגן א שווארצארבעט טער און גראדע א מאנצבל, ווי די פארוואלטערן האט עס געוואלט. דעם מאנצבל רופט מען מאקאר. ער איז וווקסיק, ברייטפלייזיק, רירעוויק. ווען ניט די בארד און וואנצעס, וואלט ער אויסגעזען א סאך יינגער. איצט שאצט אים כאנע — אין א יאר דרייסיק, די ארבעט אין קינדערגארטן איז פאר אים א שפילעכל. דער הויף ארום קינדערגארטן איז שטענדיק ריין. האלץ, קוילן איז צו דער צייט. די פראדוקטן, וואס כאנע פלעגט ברענגען פאר דריי מאל, ברענגט ער פאר איין מאל. כאטש אין דרויסן איז שוין גאנץ לינד, טראגט מאקאר זיין שאפן פעלצל, די אויערן פונעם האזנהיטל באמבלען זיך. ווען די קעכן טוט צו אים א געשריי: „מאקאר, קושאט“, לאזט ער איבער דאס שאפן פעלצל און קארידאר, וועצט זיך אף אן איבערגעקערטן מערער, עסט פארוואליע, די ברעקלעך, וועלכע פאלן אף דער געפארבטער פארד לאגע, נעמט ער צונויף און לייגט אריין אין קעשענע פון דער וואטענער קאמזעלקע. נאכן

עסן גייט ער צו צום קראן, טרינקט לאנג, מיט גרויס האנגע. די קעכן טראגט אים אונטער א גלאז. ער נעמט זי ניט, ווייט אים די וואנצעס, טוט א שפאן, און ער איז שוין פון יענער זייט טיר. דארטן טרייסלט ער אים די קעשענעס, און די שפערלעך האבן האנגע פון די ברעקלעך.

— א ווילער יונג. פלאס-פיער. ווער עס וועט אים נעמען פאר א מאן, וועט זיין גליק-לעך, — באמערקט קסעניע טימאפיעוונע.

— וואס איז דער טאָל, אז ער האט קיין פאספארט ניט. — שטעלט אריין יעוודאָקיע. — און אז דו ביסט געקומען פון דארף, האָסטו געהאט א פאספארט? איצטער ביסטו גער-וואָרן א כאכאמע. געדענקסט, ווי דו האָסט געגאָסן טרערן און געקליאנטשעט, איך זאל דוך נעמען, געדענקסט, ווי דו האָסט געטיינעט, אז דו וועסט האָרעווען נאָר פארן שטיקל ברויט? אזוי פלעגט זיך דורכשמוצען די קעכן מיט דער באהעלפערין.

כאנע פלעגט אָפּטמאַל קוקן אָף מאקארן, און זי האָט געהאט א מאָדנע געפיל, עס האָט זיך איר געדוכט, אז ווען זי זעט אים ערגעץ אין פעלד, וואָלט זי זיך שוין יאָ דערמאָנט וווּ און וואָס... אָבער דאָס פלעגט געדויערן א רעגע, ניט מער. און מאקאר, ווי ער וואָלט גאָר נישט ניט געהערט, ניט פארשטאנען. טוט זיך, וואָס מע דארף, שאבעס נאָך ווארמעס גייט ער מיט א בעזעמל אין מערכעץ, קומט פון דארטן א רויטער, טרינקט זיך גוט אָן מיט וואסער פון קראן, דערנאָך עסט ער אוף א פולע סיסל הירזשענע קאשע און זאָגט געלאסן צו כאנען: — כאנא דאוידאָוונא, דו פאסט זיך אזוי אהער, ווי איך, דו מיינסט, איך זע ניט, דוסקע וואָלט דו דערטרונקען אין א לעפל וואסער.

— נעמסט צו הארב, — טוט א זאָג כאנע. וויל דוסיע שטייט אָף א לייטערל און וואשט די פענצטער. דאָס לייטערל גיט זיך א דריי א ביסעלע, מאקאר טוט א געשריי:

— קריין אראָפּ, קריין אראָפּ, זאָגט מען דיר!

כאנע האָט אופגעהערט איבערצודרייען די קאטלעטן אָף דער סקאווערדע, עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אז פון מאקארס געשריי האָבן זיך די טעפ אָף דער פליטע א הייב געטאָן... כאנען גופע האָט דער געשריי אוועקגעטראָגן ווייט-ווייט פונדאנען, עס איז בא איר קיין סאָפּעק ניט געווען, אז דער מענטש, ניט קיין אנדערער, האָט זיך דעמלט אין טעפע געיאָגט נאָך איר, ווען זי איז געזעסן אפן פערד, און ער, ניט קיין אנדערער, האָט געשרווען: „קריין אראָפּ“, ערשט פארנאכט, פארן אוועקגיין פון דער ארבעט, האָט כאנע געלאסן און ווי גלייכבילטיק א פרעג געטאָן:

— מאקאר, פונדאנען ביסטו געקומען אהער?

— פונדאנען איך זאל ניט קומען, בין איך שוין דארט ניטאָ.

— ווילסט ניט, דארף מען ניט.

ער האָט א מאָך געטאָן מיט דער האנט אין דער זייט, וווּ יעוודאָקיע איז געשטאנען. כאנע האָט פארשטאנען, אז ער וויל ניט קיין איבעריקע אויערן, און זי האָט טאקע געטראָפן. ביים יעוודאָקיע איז ארויסגעגאנגען אָף א ווילע פון קיך, האָט מאקאר א שטילן הוסט געטאָן, אָפּגעזיפּעט, ווי ער וואָלט צוגעבראכט נענטער די ווערטער צום מויל, און האָט שטיל געזאָגט:

— פונדאנען בין איך? קסעניע טימאפיעוונען האָב איך געזאָגט, אז איך בין פון קערטש. אינדערעמעסן בין איך פון א דארף ניט ווייט לעבן טאקי. איך וועל לאנג קיין קיך-מוזשיק ניט זיין. ווילסט וויסן, פונדאנען איך בין? איך בין פון דזשאבאלי. ניט ווייט פון אונדז זיינען דאָ זשידאָוסקע קאמונעס. ס'האָט זיך אזוי געמאכט, אז איינער א מערדאוועץ האָט געמאסערט מיין טאטן, ער האָט אָנגעהאוועקט, אז מיין טאטע און מיין זיידע זיינען געווען קולאקעס. מע האָט אומגעדעקט דעם ליגן, דער טאטע מיט דער מאמען האָבן ניט דערלעבט, מיין ווייב אויך ניט. איך בין אָבער געקומען צוריק קיין דזשאבאלי. און איין מאל האָב איך געזען, ווי א זשידאָוסקע קאמונארקע רייט אָף מיין פערד. איך האָב זי אָבער ניט געקאָגט דעריאָגן, און, ווען איך דעריאָג זי דאָן?

— וואָס וואָלט געווען?

— בעסער פרעג ניט. איך בין דאן געווען זשענדע נאָך א באבע! נו, אָבער דאָס פערד האָב איך גענומען. איך האָב עס פארקויפט, און איך האָב געהאט הויזאַעס צו קומען אהער. אָף דער באזע האָט מיר איינער געזאָגט, אז מע נעמט דאָ בויען א גרויסן זאוואד, „שאריקאָ-פאָדשיפניק“, אויפצו העל איך גיין ארבעטן.

— דו ביסט דאָן אן ערד-ארבעטער, ווי וועסטו זיך קאנען באגיין אָן ערד? — נישקאשע, איך וועל זיך באגיין. מיט ערד האָבן מיר מער ניט צו טאן. כ'זאל אפילע

וויסן, אז יעדער זאגט איז פול מיט גילדענע קערנער, בין איך מער קיין ערדארבעטער נישט!
נו בענג, איך וועל גיין א קראץ טאן מיט דער גראבליע דעם הויף.
אין אונזש האט עס כאטש דערציילט געבעמער.
— גאנץ פיינ ווען דאס דערציילט מיר אן אנדערער, וואלט איך זיך אויסגעלאכט, — האט
געבעמער באמערקט.

דאס, וואס יענדאקע האט געזאגט צו כאטש: „איך וועל זיך נעמען צו אייך“, האט כאטש
נען א ברען געטאן ווי פייער. זי האט שוין אליין נישט איין מאל געטראכט, אז זי דארף מעלדן
וועגן דערפון דער פארוואלטערן. איצט האט זיך די קעכן מיט יענדאקען געקריגט קימאט
אלע טאג. ס'איז דא א ווערטל: „מע גייט אזוי לאנג מיטן קרוג נאך וואסער, ביז דאס
אויסער רייסט זיך אפ“. אין איינעם א פארנאכט האבן זיך אין קיך אריינגעשטעלט צוויי
פרויען מיט א מאנצבל, זיי האבן ארויסגערופן די קעכן, און ערשט אין דריט טעג ארום איז
די קעכן צוריק געקומען אף א וויילע. נאכאמאל האט זי כאטש געזען אפן געריכט. דאס טאמער
מעקוויירדיקע אפן געריכט איז געווען, וואס קענענע טימאפיינענס מאן איז געקומען אן
אומגעבעטענער, לויט זיין גוטן ווילן האט ער זיך ארויסגערופן צו זאגן איידעם.

— איך וואלט נישט געקומען, נאר שווייגן קאן איך נישט. פרעגט בא איר, כאווייריס ריכט
טער, וויפל מאל איך האב איר געזאגט, אז זי זאל נישט שלעפן אויפיל, מיר האבן נישט געקאנט
פארניצן דאס, וואס זי פלעגט ברענגען, פונדעסטוועגן בעט איך באס געריכט, אז מע זאל זי
נישט שטרענג מישפעטן, ווייל זי איז א מאמע פון צוויי קינדער. איך האב אלץ געזאגט.
דער פטאקדין איז געווען נישט קיין הארבער, אבער אויך נישט קיין ווייכער. קענענע האט
געקראגן דריי יאר טפיסע, די באלעבאטעס פון פראדוקטן־שפיכלער און די קעכן איז גע-
ווארן כאטש.

ווי באוויסט, איז פאר כאטש נישט געווען קיין גאנצע הארעוואניע. אבער איצטער פלעגט
זי זיין פארנומען ביז שפעט אין דער נאכט. די שפעטע נאכט איז נאך געווען א האלבע צאָרע,
ס'איז אבער געווען אומגעלעך אריבערצוטראגן יענדאקעס פערעבענדעווען. אלע עסן דאס,
וואס ס'איז געבליבן פון די קינדער, — זי וויל א שטיקל הערינג, אלע עסן זוף, — זי וויל א
שטיקל רוי פלייש, וועט זי זיך אין דער היים אויסקאכן, וואס זי האט ליב. ביז כאטש האט
נישט אויסגעהאלטן:

— דו ווייסט גוט, דוסייע, אז איך בין נישט קיין קאצעוו. ווילסט נישט עסן, וואס אלע עסן,
גיי צו דער פארוואלטערן.

— יא, איצטער קאן איך גיין וואו איך וויל. כאטש קענענע איז געווען א גוטע שטוקע,
פונדעסטוועגן...

— איך וועל נישט גיין זיך פאנאנדערקלייבן, וואס דו מיינסט, נאר איך ווייס גאנץ גוט,
אז ווער עס וועט גאנווענען און דיר אויך געבן א כייילעק, דער וועט זיין פאר דיר גוט. און
מער וועל איך מיט דיר וועגן דערפון נישט ריידן. ווילסט עס, ווילסט נישט, נישט מיינ דינגע!
אין א דריי־פיר טעג ארום איז מאקאר, ווי זיין שטייגער איז געווען, געזעסן אפן איבער-
געקערטן עמער און האט גערייכערט. כאטש איז געווען אין פראדוקטן־שפיכלער, פלוצעם טוט
מאקאר א געשריי:

— כאטש דאוידאָווא, גיי גיכער, טו א קוק, וואס טוט די מאכשייפע בא דיין קאשעק.
כאטש איז צוגעלאפן. מאקאר האט אליין ארויסגענומען פון קאשעק א היפש שטיקל
פוטער און א שקארמיץ מיט צוקער. כאטש האט אופגעהויבן די האנט, און עס וואלט געשען
דאס, וואס ס'איז געשען מיט די פאסטעכער אין סטעפ, דערפאר וואס זיי האבן נישט אָנגע-
פאָיעט די קעלבער, נאר מאקאר האט באצייטנס אָנגעכאפט כאטש האנט, מיט דער אנדערער
האנט פארהאלטן יענדאקען און געהייסן כאטשן לויפן נאך דער פארוואלטערן. אזוי האט זיך
געענדיקט דער בילבל, וואס יענדאקע האט געוואלט מאכן אף כאטשן.

וואס ווייטער, איז כאטשן געווארן אלץ שווערער צו ארבעטן, ווייל זי פלעגט ענדיקן די
ארבעט זייער שפעט, איז געבעמער זי געקומען אָפּגעמען פון דער ארבעט, אויב זי איז פאר-
נומען, דרייט ער זיך ארום אין הויף פונעם קינדערגארטן, און די צייט ציט זיך פאר אים,
ווי א פאָדעם פון א פלאַנטער. דערפאר אין טראמוויי פלעגט ער זיכען לעבן איר און שפען
נאכטעס. ער קוקט און קוקט אף איר, און וונדערט זיך שטילינגעהייט:

— כאטשן, פונדאנען האב איך דין גענומען. קוק אף מיר, זאג איך דיר, וואס קוקסטו
דארטן אפן יונגן באַכערל, וואס דארפסטו אים?

אין די זונטיקס פארמאכט זיך די טיר ניט. פון גאנצפרי הייבן אן צו קומען דיכטער, קינסטלער, אויך אויגע, וואס קלעפן גלאט צו קונסט. עס קומט, אשטייגער, א הויכער, א שווערואגיקער יונגערמאן, וועלכער שרייבט ניט און מאַלט ניט, נאָר הערט ניט און צו לערנען אלעמען, וואווי מע דארף זיך פירן, וואווי מע דארף זיך ערלעך, אָפּגעהיט פון א ניס-ריין וואָרט. מיט א וואָך צוריק זונטיק איז ער געקומען האלב אכט אינדערפרי און גאנצע צוויי מיט א האלבער שא געהאלטן א דראַשע וועגן ערלעכקייט. נעכעמיע האָט געהערט, געהערט און באַמערקט:

— נאָטן, איך פארשטיי, אז דאָס איז זייער נייטיק, אָבער עס וואָלט געווען געוונטשן, דו זאָלסט דאָ האָבן א צוויי-דריט צוהערער, וועלכע פאלשעווען און קריכן צו יענעם אין קעשענע.

כאָטש כאַנע איז געווען אין קיך, האָט זי דאָס געהערט, און זי האָט זיך זייער צעלאַכט. נעכעמיע איז דורכגעלאָפן די קיך, האָט א קנייש געטאָן מיט די אַקסלען, ווי איינער זאָגט: „נישקאַשע פון א רעדע“ און איז ארויסגעלאָפן נאָך ברויט. ביים ער איז געקומען מיטן ברויט און כאַנע האָט גענומען גרייטן צום טיש, האָט זי ערשט געקייכט פון געלעכטער, ווייל נאָסן איז אין מאַנטל געלעגן אף דער צעפאַרענער סאַפּע און געשמאַק געכראַפּעט, ווי א האַלצהער קער, און גאָר ניט ווי קיין פילאַסאָף, וואָס האָט ערשט געהאלטן אזא טיפּע רעדע. זונטיק פלעגט אויך קומען ניקאָלי ניקאָליעוויטש, נעכעמיעס לערער. ער גייט אריין, כאַפּט אַראָפּ דעם הוט, בייגט זיך איין און טוט א קוש כאַנעס האַנט. אויב זי טוט עפעס, וואָס דאָס עפעס אָדער שייַלט בולבע, טוט ער זי א קוש באַם עלנבויען. וועגט זיך קיינמאָל ניט אף דער סאַפּע. נאָר אלעמאָל אף א שטול. נעמט אַרויס פון דער אייבערשטער, ברייטער רעקל-קעשענע א וויסע מוזיז מיט ראָזע אויגן, ווי קרעלן, רופט צו די קינדער, און עס הייבט זיך אַן א שפּרינגער מיט א קוויטשער, פארטויבט צו ווערן. ער גלעט די קינדער איבער די קעפלעך, לייגט אריין די מוזיז אין קעשענע און נעמט שמועסן מיט נעכעמיעס וועגן אן אויסשטעלונג, וואָס ער האָט געזען, וועגן וואַן-גאַגס בריוו צו זיין ברודער טעאָ און וועגן נאָר א סאך זאַכן. כאַנע הערט זיך צו אומפערקאָם. פונדעסטוועגן באַנעמט זי זייער ווינציק פון דעם, וואָס ער רעדט. ביים ער גייט אוועק, באַגלייט אים נעכעמיע. ווען ער קומט צוריק, שייַלט ער זיך מיט זינע געדאַנקען:

— וואָס פאַר א ווונדערלעכער מענטש דאָס איז, ווי באַשיידן ער פירט זיך, און צו מיר באַזיט ער זיך פראַטט, ווי אן עמעסער ברודער.

— דו ביסט גערעכט, נאָר וואָס דארף ער קושן די האַנט? פאַרדרייַוואָכן זונטיק איז ער געקומען, האָב איך גראָד געוואָשן גרעט, האָט ער מיך גאָר א קוש געטאָן אין שטערן. כ'האָב זיך אזוי פארשעמט.

— האָט זיך ניט וואָס צו שעמען, קיין בייז ניט, — האָט נעכעמיע זי באַרוקט, און זיי האָבן ביידע גענומען צוראַמען אין צימער.

ניט איין זונטיק זינען די קינדער געבליבן אומגעבאָדן, קיין געוועזען האָט כאַנע אויך ניט געקאָנט מאַכן, מיט עס איז געווען פול מיט מענטשן: ס'איז געקומען דער דיכטער, דעם בלאַנדנס ברודער פון מינסק, און דער דיכטער מיט דער מוירעדיקער טשופרינע געקרייזלטע האָר. דעם בלאַנדנס ברודער האָט געלייענט א ליד: „און אזוי הייבט זיך אַן זיין געשיכטע, מיטן לעבן, וואָס שלעפט דיר מיט, האָט אף אזויפיל געריכט זיך, לאָזט זיך אים. נאָר א נישט ליד“.

כאָנען איז עס זייער געפּעלן געוואָרן, אָבער זי האָט געפרעגט:

— א נישט ליד איז דען ווינציק?

— אויב א גוטע, איז גאָר ניט קנאַפּ. אָבער בעסער איז עטלעכע גוטע. — האָט ער דער-

קלערט. דערווען, ווי זי שטייט מיטן בעזעס, האָט ער זי געטרייט:

— לאָז זיך אָפּ פון דערוו, כאַנעלע. זיי ניט באַרויגען אף אונדז, רו אָפּ א ביסל. זאָל בלייבן א ביסל מיט אף איבעראַכטאָג, — און גלייכצייטיק צום דיכטער מיט דער געקרייזל-טער טשופרינע:

— הער און, ברעך ניט אָפּ די פלעכטלעך פון אלע בולקעלעך, טרייפּע קישקע!

אָבער יענער קומט שוין גאנץ געשמאַק, ער שטייט לעבן קריטיקער, וואָס האָט זיך ארייַן געשארט, ווי א שאַטן, רעדט אזוי שטיל, קוים וואָס מע הערט. זאָגט כאַנען א ווייכן, העפלעך, פריינטלעך, „גוטמאָרגן“.

איצט האלט דער דיכטער מיט דער געקרייזלטער טשופרינע דעם קריטיקערס נאָז מיט צוויי פינגער, און יענער בעט שטיל און מילד:

— וואס טוט איר, ענגו, קוועטשט נישט אזוי, איך בעט אייך, דאס איז מיר זייער אומאגן — גענעם, נו.

יענער לאזט אפ די גאז, דער קריטיקער דעקט זי צו מיט זיין האנט, און עס גייט שוין אן אמפערט. מע אמפערט זיך וועגן לידער. איינער זאגט, אז האפשוויינס לידער זינען בעסער, דער צווייטער זאגט, אז האלקינס. דערנאך טרינקט מען טיי, מע ליינעט ווידער לידער. אויב עס מאכט זיך, אז ניקאלזי ניקאלזעוויטש פאלט אריין אין אזא שא, נעמט ער נישט ארויס די ווייסע מוין פון דער אייבערשטער רעקלעשענע, ער קנייטשט פארלארן מיט די אקסלען, טוט א זאג צו נעכעמיען: „קאקאי שום, קאקאי שום, פאשלי נא וואלכאנקי“.

גאנץ אפט האט כאנע געראמט און געוואשן ביז נאך האלבער נאכט, אבער אופשטיין האט זי אלציינס געמוזט פינף אויגער. זי פלעגט אפט פילן, אז זי פאלט פון די פיס.

אזוי איז זיך געגאנגען די צייט. דער פריילינג האט זיך צוגערקט, ארבעט איז אלץ צוגע- קומען און צוגעקומען. כאנע האט זיך געסטארעט, אלץ זאל זיין צו דער צייט. שוין אפגערעדט, אז דאס עסן פאר די קינדער איז געווען געשמאקער, ווי פריער, ווייל אלע פראדוקטן זיינען געגאנגען אין קעסל. צו דעם אלץ איז טאקע אזוי געשען, ווי נעכעמיע האט פארויסגעזאגט. דער בלאנדער מיט זיין ווייב זינען געקומען פון קיעוו. איצט האט שוין כאנע געוואוסט, אז מע רופט אים יאשע, אמאל פראסט — יאק. דאס ווייב האט מען גערופן בראנזיסלאווע יאסיר פאזונע. יאקאו האט זי גערופן בראן. אין די אויגן האט זי נעכעמיע גערופן מיטן נאמען און פאטערנאמען. הינטער די אויגן האט ער זי גערופן מאדאם. זי איז געווען העכער פון מיטעלן ווקס, איר קליינער קאפ איז געווען באוואקסן מיט גלויכע, שטייפע, ווי דרעטלעך, געשוירענע האר, איצט איז זי שוין, אפאנעם, א היפשע צייט נישט געווען אין שערער — זינען זי שטיי פער געדיכטע, שווארצע געשטאנען אף אירע אקסלען. איר הויכער ברועם איז געלאפן פארויס, די פלאטשיקע קליבעס האבן זיך קוים-קוים באוועגט. אבער מערקווירדיקער פון אלץ זינען אין איר יאמטעווידיקן אנבליק געווען אירע וואכעדיקע, טונקעלע קאלירלאזע אויגן. פאר שטייט זיך, אז כאנע האט גלייך דעם זעלבן אונט נישט פארזאמט צו זאגן וועגן דעם נעכעמיען. טריט, טריט, מיין טרייט, ווי האסטו דאס מאמענטאלנע דערווען? אירע אויגן זינען דאך טאקע ווי צוויי אפגערייבענע קנעפלעך.

— כ'קאן נישט אויסהאלטן פון דיר. אינדערעמעסן האסטו דאס פריער געדארפט זען, דו ביסט דאך דער קינסטלער.

— איצט זע איך, אז מיר זינען בעמעס מאן און ווייב, איך דערקען אין דיין טאן, אז דו האסט זיך מיר טינעט.

— וואס רעדסטו? וואס פארא טינעט? וואס ווייטער, האב איך דייך אלץ מער האלט. — איז כאנע זיך מידע געווען.

איצט האט כאנע נישט געקאנט פארווארפן נעכעמיען, אז ס'איז גרינגער אין אונט צו באגעגענען, ווי באגינען צו באגלייטן. אלע טאג האט ער זי באגלייט. דער טראמוויי גייט שוין — און ער לויפט נאך אלץ און ווארנט:

— כאנול, זיי געהיט! איבערן וועג נישט לויפן, נישט לויפן! הערסט, וואס איך זאג?

— איך הער, איך וועל זיין פארוויכטיק, גיי צוריק, קאנטט נאך כאפן א שלאף, כ'וועל נישט לויפן, נישט לויפן! וואס דארף איך זיך אנהייבן מיט אלע טראמוויען און מיט אלע איר וואושיטיקעס. — שטייט כאנע, שטייענדיק מיט איין פוס אין טאמבור און מיטן צווייטן אפן טראמוויי-טרעפל.

— גיי שוין אריין אין וואגאן, שטיי נישט אזוי. — פאדערט ער, און אליין גייט ער צוריק טאקע כאפן א דרעמל.

כאנע ווידער זעצט זיך, ווייל אין טראמוויי איז אין אזא פריער שא פריי. זי נעמט ארויס דעם בוך, וואס ניקאלזי ניקאלזעוויטש האט אנומלטן געבראכט. זי ליינעט און פראלט אלע וויילע ארויס א געלעכטער, אזוי אז די פארשלאפענע פאסאזשירן קוקן זי פארווונדערט אן. געקומען צו דער ארבעט, שטעלט זי צו קאכן א הירושענע קאשע. מאלט פלייש אף דער פלייש-מאשינקע, צעלייגט פירקאנטיקע שטיקעלעך פוטער אף די פלאכע טעלערלעך. דער- הערט, ווי די סיר עפנט זיך, קערעוועט זי אויס דעם קאפ און דערוועט די פארוואלטערקע יעליאוועטע אבראמאָוונע. יענע קוקט אן כאנען און וויל וויסן:

— וואס זינט איר אזוי פריילעך? איך זע, אז אט'אט צעלאכט איר זיך.
 — איר האט געטראפן, דער פרינץ גייט מיר גוט ארויס פון זינען.
 — וואסער פרינץ?
 — יענער פרינץ, וואס האט געזוכט א שידוך מיט אן עמעסער פרינצעס און האט געבען
 בעשום-אויפן גוט געקאנט געפינען אזא. ביז אין א גוטערען האט צוגעבלאנקעט די אויסגע-
 וויקטע, די עמעסע פרינצעס צום קיזערלעכן פאלאץ.
 — איר הייבט גוט אן צו פארשטיין, וואס איר רעדט, — האט יעליזאוועטע אבראמאווע
 זיך מירדע געווען.
 — וואס פארשטייט איר גוט? די פרינצעס שטייט לעבן טויער פון פאלאץ און אויסגע-
 וויקטע ביזן לעצטן פאדעם. מע האט זי טאקע אריינגעלאזט אין פאלאץ, און די אלטע בא-
 האונטע קייסערניגע האט געזאגט: „מיר וועלן שוין באלד זען, צי זי איז די עמעסע פרינ-
 צעס, צי ניט?“
 און ווי זי האט עס, שלידערט זי אראפ דאס גאנצע בעטגעוואנט פון בעט, לייגט אוועק
 אן ארבעט אף די הילע ברעטער, לייגט ארויף צוועלף פערענעס, און וואס זשע מיינט איר,
 די פרינצעס האט קיין אויג גוט צוגעמאכט א גאנצע נאכט איבערן ארבעטל. אף די זינטן
 זינען איר פארבליבן ברויז-בליוע סימאנים.
 — אוי, דאס איז אויסגעצייכנט! איר ווייסט שוין, דאס איז די פרינצעס אפן ארבעטל, —
 האט יעליזאוועטע אבראמאווע אויסגערופן און זיך אויך צעלאכט. זיך אויסגעלאכט, האט זי
 זיך פארווינדערט:
 — כאנע דאווידאווע, איר ליינט אנדערשענען דאס ערשטע מאל?
 — כ'האב אפילו גוט געהערט קיינמאל, אז עס איז דא אזא שרייבער.
 — איך בין איך מעקאנע, איר וועט נאך האבן א סאך פארגעניגן. כאטש איר האב
 געלייגט די מעסלעך, ווען איך בין אלט געווען נישט יאר, געדענק איך זיי ביז איצט, —
 האט זי פארוואלטערן געזאגט און איז אוועק צו דער טיר.
 — יעליזאוועטע אבראמאווע, איר קענט איצט אפעסן פרישטיק, כ'האב אויסגערעכנט
 און איך זע, אז ס'וועט זיין פאר די קינדער איבערגענוג.
 — גיין, גיין, ווי אלע, אזוי איר, — האט די פארוואלטערן געזאגט און איז ארויסגעגאנגען.
 זי איז ארויסגעגאנגען, און מאקאר איז אריינגעקומען. ער האט זיך געזעט, ווי שטענדיק,
 אפן איבערגעקערטן עמער, און כאנע האט אים דערלאנגט א פולן טעלער מיט קאשע.
 — דו ווייסט, כאנע דאווידאווע, איך עס בא דיר דעם לעצטן אָנבליסן. איך בין געווען
 געכנט דארט, וווּ מע בויט „שארקאפאדשיפניק“, און איך גיי אהינצו ארבעטן.
 — וועסט יא ארבעטן, וועסט גוט ארבעטן, נא דיר צו דער קאשע א גלאז זויערמילך.
 — ווערמילך האב איך ליב, אין דער היים פלעגט די מאמע אָפּקאָן קאטאָפּל אין מונ-
 דירן, זי פלעגט ברענגען א פולע מאקסירע זויערמילך, עס וויפל דו ווילסט! — האט זיך דער
 מאַנט מאקאר.
 — עס גיכער, איין פוס דא, א צווייטער — אף דער באזע. וואָרעם ווער עס קומט פריער,
 דער מאַלט פריער, — האט כאנע אונטערגעליט מאקארן. זי האט קעסיידער אונטערגעליט
 יענעם און זיך.
 אויב אין קאמונע פלעגט זי אָפּט קומען צו די קינדער גוט צו דער באשטימטער שאָ און
 מע האט זי אריינגעלאזט. האט זי איצטער די קינדער געזען נאָר זונטיק, וויל די דערציערנס
 פון קינדערגארטן האבן געזאגט אויסדריקלעך:
 — דו מיינסט, אז דו הארעסט דא, קאנטו אריינגיין, ווען עס ווילט זיך דיר? — עס האט
 איר אָפּט געקוועטשט דאס הארץ און טרערן האבן זי געוואָרגן. אנדער, טרערן פלעגן איצט
 גאנץ אָפּט אָפּזיין אין אירע אויגן. איז עמעסער געווען אין קיך, האט זי זיך געהאמערעט.
 אויב קינדער איז גוט געווען כּוץ איר, איז די מאַס איבערגעגאנגען, זי האט זיך גוט אויסגע-
 וויינט, דערביי זיך אָפּגעהיט, די טרערן זאלן גוט פאלן אין טאָפּ אָדער אפן ברויט, וואָס זי
 שניידט. דערנאָך האט זי גוט אויסגעווישט דאס פאָנעם און זיך געמוסערט: „העלדיניע, א
 מאמע ביסטו! דארפסט נאָך אליין א מאמען“. עס איז איר איצט אָנגעקומען גאנץ שווער צו
 גיין פון דער ארבעט אהיים, אפילו אויב נעכעמיע האט זי באגעגנט. זי האט גוט געפילט,
 אז זי איז אינעם צימערל א פינפטע ראָד צום וואָגן, כאטש גוט יאקאוו, גוט בראַניסלאוו
 יאָסיפּאָוו האבן איר קיין איין וואָרט גוט געזאָגט. אָבער כאנע האט געפילט אף שריט און
 טריט, אז זי פארנעמט דא צופיל אָרט. עס זינען געווען נאָך סיבעס, וואָס האבן כאנען קלאָר
 געמאכט, אז זי איז דאָ גוט זייער גלייכן. ווי נאָר זי פלעגט זיך זונטיק שטעלן וואָשן גרעט,
 איז שוין בראַניסלאוו געשוואמען מיט א היפש פעקל קויטיקס אין די אויסגעשטרעקטע.

ברייטפאנדרגענומענע הענט. זי טוט א וואָרף דאָס פעקל אָף דער פּאָדלאָגע לעבן כאַנעס פֿיס און זאָגט, שמיכלענדיק:

— פאריינס וועסטו דאָס מאכן, ס'איז נאָר עטלעכע שטיקלעך.
אָפּטער פון אלץ פלעגט זי דאָס טאָן. ביים נעכעמיע פלעגט ערעגען אוועק מיט די קינדער. און כאַנע האָט וועגן דעם אים קיינמאל קיין וואָרט נישט געזאָגט. עס איז אָבער דאָ א ווערטל. אז „יעדער שטריק האָט אַן עק“. אין איינעם א זונטיק איז נעכעמיע מיט די קינדער גראָד געווען אין שטוב. וויל עס האָט גערעגנט. כאַנע איז געשטאנען בא דער בלעכענער מולטער און האָט געמאכט א געוועש. בראַנזלאַווע יאָסיפּאָווע איז אַרויסגעגאנגען פונעם קליינעם צימערל, טראַגנדיק אין די אויסגעצויגענע הענט א היפש פעקל. זי האָט עס א וואָרף געטאָן לעבן כאַנעס פֿיס און, ווי טאַמדי פארבייגייענדיק, צוגעוואָרפֿן:

— עטלעכע שטיקלעך פאריינס.
נעכעמיען האָט ווי א הייב געטאָן פון זיין אָרט. מיט איין שפּרייז איז ער געשטאנען צווישן כאַנע און, ווי ער האָט גערופן בראַנזלאַווען, צווישן דער מאַדאם. ער האָט זי אָנגע-קוקט. קוים פארשטאנען, וואָס ער טוט. זינע פֿיס האָבן, ווי אַן זיין ווילן, צונויפגעשארט דאָס. וואָס בראַנזלאַווע האָט צוגעוואָרפֿן. און, עס אזוי שאַרנדיק, נישט מיט זיין קאָל אויסגעוואָרפֿן: — ווען א טייטער וועט נישט און איר וועט אים זאָגן „צו געזונט“, דאָן וועט כאַנעלע! — און צו כאַנע: — כאַנוקל, איך פארשטיי, אז דאָס איז נישט דאָס ערשטע מאל. פארוואָס האָסטו מיר עס נישט געזאָגט? דו האָסט נישט געוואָסט. אז דו וועסט באַגעגענען א כאַזער, האָסטו קיין פאַמייניצע נישט צוגעגרייט? אַך דו, אָרעם קינד מינס, — האָט נעכעמיע מיט א געפאלן קאל גערעדט צו כאַנען און געבלעט אירע האַר.
כאַנע האָט מאַמעש נישט געקאָנט אַנקוקן. עס האָט איר געשלאָגן צו דער גאל, ווען זי האָט געהערט, ווי אירע לאַקירטע לאַדעטשקעס. עס האָט איר געשלאָגן צו דער גאל, ווען זי האָט געהערט, ווי יענע זאָגט:

— יאקאוו, יאשענעק, העלף מיר אויסטאָן די טופליעס. — יענער האָט געפאַלגט, און כאַנע האָט עס אָפּט איבערגעקרימט. נעכעמיע האָט געקלייבט פון געלעכטער און באַגייטקט: — כאַנוקל, ביסט א מאַלאַדיעץ. דו האָסט אריגן, וואָס זעען.

ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז די „מאדאם“ איז א וויסנשאַפטלעכער טוער. זי האָט אָנגע-הויבן מיטארבעטן אין א מאַנאַטשריפט, און די שטוב־ארבעט פלעגט אָפּטאָן א געקומענע עלטערע פֿרוי. אַנזמלטן, ביים די מאַנזבלען זיינען אין שטוב נישט געווען. האָט בראַנזלאַווע זיך געווענדט צו כאַנען מיט אזא פראַגע:

— זאָג מיר, זיי אזוי גוט, פארוואָס ווילסטו נישט מיט דינע קינדער לעבן אין ביישטאַט, עס געפֿעלט דיר גראָד מין דירע? —
כאַנע האָט קיין איין וואָרט נישט געענטפערט. פארוואָנדערט איז זי אויך נישט געווען. זי האָט מער אָדער ווייניקער שוין געקאָנט אָפּשאצן די דאָזיקע וויסנשאַפטלעכע טוערן. אָבער גרינגער איז איר פון דעם נישט געוואָרן. זי האָט נעמלעך איר פארשטאנען, אז נעכעמיע איז נישט קיין באלעבאָס אפילע פונעם צימערל, וווּ זיי געפינען זיך.

אין מאָרגן בא דער ארבעט איז כאַנען אלץ געפאלן פון די הענט. די פארוואלטערקע האָט געקוקט, ווי כאַנע טיילט סמעטענע אין קליינע טעפֿעלעך, און ווען דאָס איז געוואָרן אויסגע-טיילט, האָט זי, ווי גלייכבילטיק, געפרעגט:

— כאַנע דאווידאָווע, איר זייט פארמאטערט, אָדער בא אייך האָט עפעס געטראָפֿן?
— נאָך דער ארבעט, אויב איר וועט האָבן צייט, וויל איך זיך מיט אייך דורכריידן.
— גוט, איך וועל זיין אין קאבינעט.

נישט צוליב פּוסטער נייגעריקייט האָט יעליאוועטע אבראמאָווע עס געפרעגט. נישט דער-פאר וואָס כאַנע איז גרייט געווען פאר א באַליבן אויסגיסן דאָס האַרץ. האָט זי געזאָגט: „איך וויל זיך מיט אייך דורכריידן“. די פארוואלטערן האָט געזען און פארשטאנען, וואָס פאר א מענטש כאַנע איז. כאַנע האָט זיך אויך נישט גענאָרט אין דער פארוואלטערקע. גאנץ אָפּט אין אַוונט זיינען זיי געזעסן, געמאכט די כעשבוניעס. דערביי געשמעסט צוביסעלעך. פאר וואָלע האָט זיך יעליאוועטע אבראמאָווע דערוואָסט. וויאזוי כאַנע איז מעגלגל געוואָרן אהער. ביים זי האָט אויסגעהערט, וואָס כאַנע האָט גערעדט, איז זי א ווייליקע געזעסן פאר-טראַכט. דערנאָך האָט זי, ווי ציילנדיק יעדער וואָרט, אָנגעהויבן:

— איך פארשטיי, אז איינער מאן האט זייער ערנסט געדארפט דורכטראכטן, איידער ער האט אייך מיט די קינדער גענומען אהער. אבער איר האט אים כאטש געפרעגט: האט א ווינקל?

— ס'איז מיר אפילו נישט איינגעפאלן, ער איז דאך נישט קיין ייגעלעלע. ער איז אלט קנאפע דרייסיג יאָר.

— זעט איר שוין, וואָס זשע האט איר פרעטענויעס צו אים? ער איז נאך קיין טאטע נישט געווען, און איר א מאמע זינט יאָ געווען... אבער איר דארפט נישט זיין אזוי דערשלאָגן. ס'וועט זיך געפינען עפעס אן אויסוועג.

— איך האב צו קיינעם קיין טינעם נישט. און איך פארשטיי גאנץ גוט, אז די שכינע מינע דארף מיך מיט מינע קינדער, ווי א לאך אין קאפ. אבער איך קאן אהין מער נישט גיין. ווען איך האב זיך ווי אהינצוטאן, וואלט מיין פוס דארטן קיינמאל נישט געווען.

— דארטן איז דאך איינער מאן, איר זאגט דאך, אז איר האט אים ליב?

— זייער! אבער ווי קאן ליבע דערלאזן, אז מע זאל דערנידעריקן און באליידיקן? איך האב אייך דאס דערציילט דערפאר, ווייל איך האב געהאפט, אז איר וועט מיך לאזן נעכטיקן דא איך קארדירא, ביז איך וועל קריגן ווי צו נעכטיקן מיט מינע קינדער.

— פארוואס עפעס דא איך קארדירא? א געוויסע צייט וואלט איר געקאנט נעכטיקן בא מיר, אבער איר קענט איצט קיין זאך נישט באשליסן אן אים, דער ערשטער האט ער געדארפט וויסן וועגן דעם. איר זינט באגלייך שולדיק, פאלגט מיך, גייט אהין, ווי אלע טאג. דאס איז ערשטנס, צווייטנס, דערציילט אים נישט קיין מיסעס, וואס יענע האט אייך געפרעגט און געזאגט. רעדט זיך פאשעט פראסט דורך מיט אים, ברענגט אים אפן געדאנק, אז ס'איז נייטיק צו קריגן א דירע, אז איך ניישטאט איז עס מער מעגלעך. איינער עלטער מיידעלע וועט דעם קומענדיקן הארבסט אוועק אין שול; ווי וועט איר זי אוועקזעצן מיט א העפט, מיט א ביכל? קורץ, איך דארף אייך נישט לערנען וואס צו זאגן.

כאנע האט איינגעזען, אז די פארוואלטערקע איז גערעכט. אין אונט האט זי נעכעמיע באגעגנט, ער האט גארנישט נישט באמערקט. ערשט דערנאך, ווען זיי האבן אפגעטרונקען טיי, האט ער דערנען און פארשטאנען, אז זי איז זייער צערודערט. אזויווי יאקאוו מיט בראד נישלאווען זינען געווען אין זייער צימערל, האט ער שטיל געזאגט:

— קום, לאמיר זיך א ביסל דורכגיין.

אף דער גאס האט ער געפרעגט:

— ס'איז עפעס געשען אף דער ארבעט?

— וואס פאלט דיר איין?

— איך זע דאך, זאג, וואס האט געטראפן?

— כ'וואלט זיך געוונדערט, ווען דו וואלטסט נישט געזען.

— וואס איז, דו פילסט זיך שלעכט?

— איך האב נישט קיין צייט זיך צו פילן, און איך וויל מער נישט וווינען איינינעם מיט זיי.

— איך וויל דאס אויך נישט. דערווייל זע איך נישט. מיר זאלן זיך קאנען ארויסקלייבן. איך האב דיר נישט געזאגט וועגן דעם, אבער איך האב דערלאנגט א מעלדונג אין קינסטלער-פאריין.

— ביז וואס ווען מוזן מיר געפינען עפעס א צימערל, די פארוואלטערקע פון קינדער-גארטן האט מיר געזאגט, אז אויסער דער שטאט קאן מען עפסער יא קריגן.

— געוויס וועל איך צופארן. אבער מע דארף האבן געדולד. ס'איז גארנישט פון די גרינגע זאכן. איך דארף דיר זאגן, אז דאס צימערל, ווי מיר זינען, איז טאקע מינס. זנאטשיט, דו וווינסט נישט מיט זיי, נאר מיט מיר. איך האב געהאט א גרויסן ליכטיקן צימער, איז איינמאל געקומען צו מיר יאקאוו, ער האט גערעדט און גערעדט און מיר איינגערעדט, כ'זאל זיך אריבערקלייבן צו אים. דערנאך האט ער מיר געמאכט די פראפוסע.

— נעכעמעלע, איך פארשטיי אין דערוף גארנישט. נאר אויב איך זאג דיר, אז איך קאן דא מער נישט לעבן, זאלסטו וויסן, אז איך וועל נישט זיין אונטער איין דאך מיט יאקאוו ווייט. וואס פאר א צימערל דו וועסט נישט קריגן, זאל זיין פינג שפאן, וועל איך זיין צופרידן. כ'וועל עס אויסקאלכן, אופראמען. מיר וועלן פריי אפגעטעמען.

— בארוק זיך. גוט, געוויס וועל איך זוכן. און קום אין שטוב. זי נישט אזוי טרויעריק.

איך קען דאס נישט זען. דו ווייסט דאך גאנץ גוט, אז אלץ וועל איך טאן, קעדיי דיר זאל זיין בעסער ווי דיר איז.

אין שטוב האט כאנע מער קיין ווארט נישט אויסגערעדט. זיי האבן אויסגעלאשן די שוין און זיך געלייגט שלאפן. אינדערפרי האט נעכעמיע געהאט א טינע:

— כאנוקל, פארוואס טראגסטו ניט דיין כאסענע-קלייד? שוין ציט, זאלסט אוועקווארפן דייער קאמוניטאטלעך. מע האט דיר דאך צום אכטן מארט געגעבן א פרעמיע — טופליעס. פארוואס זשע גייסטו ארום אין די שטייל?

— אויב דו האסט דערפון קלעמעניש, וועל איך אנטאן די טופליעס, א נאפקעמינע.

— טו אן איצט.
— איצט האב איך קיין ציט ניט.
— פארוואס דו זיצסט דאך בעמיילע.
— איך זיך, וויל איך וויל זיך דערמאנען מיין קאלעס. שוויג-שוויג, איך האב זיך שוין דערמאנט. איך גיי זיך אויב באנאכט אין סטעפ, עס איז א מישעכדיקע נאכט, שטאקפונצטער. איך גיי און איך גיי אין דער פינצטער, מיטאמאל נעמט אופגיין די זון, זי גייט און פאמעלעך-פאמעלעך, פונקט ווי עפעס א ריז וואלט זי מיט קויער ארויסגעשטופט פון דער פינצטערניש. די ליכטיקייט שפרייט זיך, שפרייט זיך, און אייניגעם מיט דער ליכטיקייט דערהערט זיך פונדערווייטן א טופען פון פערד, א הירושעריי. איך הער עס אלץ ביילעטער, אלץ נענטער, און אט יאגט שוין איבערן סטעפ א טאבון פערד. זיי יאגן מיט פאריסענע קעפ און אופגע-ריסענע מילער, אזוי אז איך זע די ציין, און זייערע טלאען פויקן אף דער טרוקענער ערד, ווי אף א פויק. איך לויף אויך מיט די פערד אייניגעם. אט-אט כאפ איך זיך שוין אן בא דער גרייט פון א טונקל-שווארצן פערד, נאָר ער טוט א דריי מיטן האלדז, די גרייט גליטשט זיך ארויס פון מיין האנט, איך פאל אנידער. איבער מיר טראגט זיך א טופען און א הירושעריי, מיט אלע קויכעס קוועטש איך זיך צו דער ערד. איבער מיר טראגט זיך א גוואלדיקע, היר-זשענדיקע כוואליע, און די פלייצע טוט מיר אזוי וויי, איך כאפ זיך אויף און פון ווייטעק. דער באלויכטענער סטעפ פויקט, צי דאס הארץ מינעס? יא, אוואדע דאס הארץ, עס שפרינגט אויף ארויס.

— טרייסט מינער, כאנוקל. דו ביסט דאך א פאָעט.
— וועסט לאכן פון מיר, אָפּט ווילט זיך מיר אזוי אַנשריבן, וואָס איך ווייס, וואָס איך האָב געזען און וואָס איך זע איצט. ס'א ווערסטעלע צו זאָגן, דאָס אלץ צו געדענקען. אמאל וויל איך אזוי דערציילן וועגן דעם, אז איך פיל אף זיך א שווערע-שווערע מאסע, און די מאסע קאן איך ניט אראפּווארפן. דאָס איז א סאך שווערער ווי האַרעווען.
— כאנוקל, זאלסט עס קיינמאל ניט טאן. דו דארפט דאָס ניט!
— וואָס ערדסטו, נעכעמיע? פונדאנען ווייסטו, אז איך דארף דאָס ניט!
— דו מעגסט מיר טרויען, אז דו דארפט עס ניט. זאלן דאָס טאן די, וואָס זינען מעסע, וואָס זינען... מיט איין וואָרט — דו דארפט דאָס ניט! איך האָב דין אזוי ליב, איך וועל זיך שוין פאַסטארעווען צו קריגן א קווארטיר, דאן וועל איך ארבעטן מער ווי איצט. דו וועסט אוועקגיין פון קינדערגאָרטן, דו וועסט זיין מיין באלעבאַסטע און מיין געליבטע. גלייב מיר, עס וועט זיין אויסגעצייכנט!

— איך ווייס, אז דו האָסט מיך ליב, איך ווייס, אז אומעטום וועט אונדז זיין אויסגע-צייכנט. איך האָב דין ליב מער ווי זיך אליין! פונדעסטוועגן, זיצסטו באַם טיש און דו אר-בעסט, דו דערציילסט מיט בלייקעס, מיט פענדלען וועגן דעם, וואָס דו זעסט. פארוואָס זשע זאָגסטו, אז איך דארף דאָס ניט טאן?

— טרייסט מינער, מיר דערצייל וועגן אלץ, וואָס דו זעסט. און קום צום טראמוויי, וועסט פארשעפטיקן. — האָט נעכעמיע זי געבראכט צו דער וואָר, און ווי שטענדיק, ביים זי איז שוין געשטאנען אפן טראמוויי-טרעפל, האָט ער געוואָרנט:
— זי געהיט, איבערן וועג ניט לויפן, ניט לויפן!

צי א מאלעך שנעלט יא אין נעזל, ביים א קינד דארף דערווען די ליכטיקע וועלט, צי ניט. אָבער אז איטלעכער האָט זיך זיין מאַזל, דאָס האָט כאַנע פאַרשטאַנען. זי גופע האָט ניט געטראַכט, צי האָט זי באַם געברייך ווערן געכאַפּט פון א מאַלעך ניט קיין מאַלדיקן שגאַל... אָבער זי האָט אָפּט געפילט, אז ס'וואָלט ניט געווען קיין אוועל, ס'זאָל איר זיין א ביסל גרינגער, ווי איר איז. דערווייל איז קיין שום אויסזיכט און קיין האַפּענונג ניט געווען, אז איר אויסקומעניש זאָל געלינדערט ווערן.

אין די קראַמען זינען די פאַליצעס געווען פול מיט פעקעלעך קאווע פון כאַזערשע ניש. ברויט קויפן אלע נאָר אף ברויט-קארטלעך. שניט-סכּוירע, שוכוואַרג קאָן מען באַקומען נאָר ווען מען באַקומט אף דער אַרבעט אן אַרדער. אין קינדערגאָרטן האָט כאַנע אויך גוט געזען,

קינדערהיים, קומט אין שטאל נאך מילך, ווי זי, כאנע, דערלאנגט איר דאס קווערטל מילך און זאגט: „סרינקט אויס!“, ווי הענקע גיסט אויס די מילך פון קווערטל אין פאן, טוט א זאג: „זי נישט בעסער צו מיר ווי צו זיך“, צי דען איז עס צו פארגלייכן, ווי די דעצייערנס פון קינדערגארטן זאגן צו כאנען: „זשאלעווע גיט, זשאלעווע גיט, גיב נאך א צוויי לעפל, מיר לייגן גענוג קויכעס פאר די קינדער“.

אף די פארוואלונגען פון קינדערגארטן האט כאנע נישט איין מאל גערעדט וועגן דערוף, אבער עס העלפט, ווי א טויטן באנקעס. אט טראכט זי וועגן דעם, אט טראכט זי וועגן עפעס אנדערש: „אואדע איז מיר באשערט א גליק, געוויס איז נעכעמיע א זעלטנהייט, אואדע דארף איך דאס שאצן, אבער ער האט גארנישט נישט פארלארן, אלץ, וואס ער האט געהאט, איז מיט אים, דערצו האט ער נאך מיר אויך“.

אנומלטן האט זי אים געפרעגט:

— נעכעמיעלע, זאג מיר, וואס האסטו געטראכט, ווען דו ביסט געקומען נעמען מיך מיט

די קינדער?

— איך האב געטראכט, אז איך וועל דיך נעמען אהער, וועלן זיי נישט גיין אין קיין קינדערגארטן, זיי וועלן זיין מיט אונדז, איך האב דאך נישט געוויסט, אז יאקאו וועט אזוי גיך קומען פון קיעוו און דערצו נאך מיט אזא מאדאם. איך ווייס, אז דאס געפעלט דיר נישט... — דו געפעלטסט מיר, בין איך גליקלעך. פארוואס ווילסטו קלאר מאכן דאס, וואס איז קלאר? איך האב געטראכט, דיר זאגן, צי נישט, נאך סייווי וועסטו דאס וויסן דער ערשטער. ווו וועלן מיר זיך אהינטאן, אויב עס וועט זיין נאך א קינד?

כאנע האט עס ארויסגערעדט און זיך אליין דערשראקן. אבער נעכעמיע איז צוגעפאלן צו איר, געקושט איר פאנעם און אירע הענט און אלץ געוואלט וויסן:

— כאנאקל, דו ביסט זיכער, אבער געוויס?

— הער אוף, נעכעמיע. וואס וועלן מיר טאן, ווו וועלן מיר זיך אהינטאן? שטענדיק איז פול מענטשן, מע שרייט און מע רייכערט. ס'איז אומעלעך צו ברענגען א קליינס אהער.

נישט גרינג, אוי נישט גרינג איז כאנען איצט געווען אפן הארצן נישט גרינג איז איר אויך אָנגעקומען די ארבעט. מאקאר איז טאקע אוועק אף „שאריקאָפּאָדשיפניק“, עמעס, מע האט גענומען נאך א מענטשן אין קיך, די פארוואלטערקע האט געזאגט כאנען, זי זאל נישט פארן נאך פראדוקטן, ווייל זי האט פארשטאנען, אז כאנע איז אף דער צייט, אבער די פראדוקטן קומען נישט אליין אין קיך. די לעצטע צייט גייט אריין יעליזאוועטע אבראמאָוונע, זי העלפט איבערקלייבן גרויסן, ארבעט. ס'איז פון איר נישט פארבארגן, וואס בא כאנען אפן הארצן טוט זיך. דערפאר פרעגט זי שטיל, איינגעהאלטן:

— כאנע דאווידאָוונע, אויב איך קאן אייך מיט עפעס העלפן, וועל איך דאס טאן מיט

פארגעניגן.

— כ'האב אליין געטראכט זיך ווענדן צו אייך נאך הילף, אבער, ערשטנס, האב איך דערפילט, אז איך וויל דאס נישט, צווייטנס, איז שוין צו שפעט.

— עס איז קיינמאל נישט שפעט צו העלפן.

— ס'איז דא פאלן, ווען עס איז שפעט. ס'איז שוין בא מיר דער פערטער כוידעש.

— אייער מאן ווייסט?

— יא.

— איך האב אייך געזאגט עטלעכע מאל, איר זאלט אף דער באזע נאך פראדוקטן נישט פארן, און זינט נישט אזוי דערשלאגן און פארלארן. א בלינדע הונ געפינט אויך א קערנדל. אייער מאן וועט געפינען אן אויסוועג. איך זאג אייך נאכאמאל, איר זאלט קיין פראדוקטן נישט שלעפן!

— יעליזאוועטע אבראמאָוונע, איך ווונדער זיך אף אייך, איר ווייסט דאך, אז עס איז

נישט דאס ערשטע מאל.

— איך פארשטיי אייך נישט, איר רעדט, ווי א פיצל, אין אזעלכע זאכן איז אלעמאל דאס

ערשטע מאל.

כאטש זי ווערטער האבן כאנען געטראפן אין סאמע הארצן, איז זי געווען אזוי זיכער אין זיך, אז זי איז יעדעס מאל געפארן מיטן וועגעלע און מיט דער צווייטער ארבעטערקע אף דער באזע. אַפּט האט זי זיך געווננטשן, אז זי זאל פאָטער ווערן פונעם טראָגן, נאָר קוים

האט זי זיך דערמאנט, ווי גליקלעך נעכעמיע איז, ווי ער ווארט אף דעם, האט זי זיך בא-
רוקט. זי האט דאך גוט געוואסט, ווי גינציק, ווי געטריר, ווי באהעפט נעכעמיע איז צו איר.
פונדעסטוועגן איז כאנען וואס ווייטער געווען אלץ שווערער און ביטערער.

די טעג זיינען געווארן לענגער, ליכטיקער און ווארעמער. כאנע האט געארבעט ווי
פריער, ווי פריער איז זי אף זונטיק מיט די קינדער געפארן אהיים און יעדער מאל פלעגט
זי זיך אפסגלייבן ווונדערן, ווי פאר זעקס טעג וואקסט אן אזויפיל פעסט און בירד אף אלץ,
וואס געפינט זיך אין צימער: די צעראטע, די פענצטער-ברעטער, אפילו די אנלענען פון די
שולן זיינען געווען ווי אריסגעשפירט אין פעסט. אלץ האט זי געוואשן מיט וויקער וואסער.
און נעכעמיע האט זי געטרייט:

— כאנול, נעם זיך ניט צום הארצן. אלץ איז באשמירט מיט זייער פוטער.

— פונדאנען האבן זיי אזויפיל פעסטקייט?

— זיי קויפן דאס אין דער קאמערטשעסקער קראם.

דער זונטיקדיקער טאג פלעגט אוועקגיין איינס-און-צוויי. אט האט זי געלייגט די קינד-
דער שלאפן, אט האט זי זיי שוין געדארפט וועקן. דאס איז געווען א ביטערע זאך. די קינדער
האבן געזייגט, זיך ניט געלאזט אנטאן, צו דער ארבעט איז זי געקומען א פארמאטערטע, און
עס האט זיך ערשט פאר איר אנגעהויבן א נייער ארבעטסטאג.

אפט הייבט זיך אן דער טאג מיט פארן נאך פראדוקטן אף דער באזע. עמעס, זי פארט
מיטן וועגעלע דריי מאל אנטשטאט איין מאל, פונדעסטוועגן קומט עס איר אן ניט גרינג.
יעלדאוועטע אבראמאזאנע איז געווען א באהאוונטער מענטש, און זי איז געווען גערעכט,

ביים זי האט געזאגט: „אין אזוינע זאכן איז אלעמאל דאס ערשטע מאל“. כאנע האט זיך
געפילט ערגער ווי יענע דריי מאל. דאן האט זי געטרונקען און געעסן, ווי אלע מענטשן.
איצט האט זי נאר געטרונקען... פון אלץ האט איר געזיבלט. זי האט ניט געקאנט אריבערטראגן

דעם רייעך פון די געריכטן, וואס זי האט געקאכט. ניט איין מאל איז זי ארויסגעלאפן פון
קיר כאפן פרישע לופט. פלוצעם פלעגט אף איר אנפאלן אזא הארצקלאפעניש, אז זי האט
געפירט—אט שפרינגט איר ארויס דאס הארץ. טאקע איבער די רייכעס פון קיר איז כאנע

מיט גרויס כיישעק געפארן אף דער באזע. עטלעכע מאל האט נעכעמיע אונטערגעהאלפן.
איצט איז ער גראד געווען פארנומען, ער האט געהאט א באשטעלונג, און ער איז גאנצע

טעג און ביז שפעט אין אונטן געזעסן באס טיש. אזוי אז כאנען האט ער באגענוט, אבער
מער ווי אף דעם האט ער קיין צייט ניט געהאט. אין די זונטיקן פלעגט נעכעמיע זי אפרייטן
פון דער שטוב-ארבעט, און זי פלעגט עטלעכע שט זיין מיט די קינדער אף דער פרישער

לופט. ס'האט זיך אזוי געמאכט, אז דער קינסטלער-פאריין האט געגעבן נעכעמיע א פוטיאזיר
קע אף צוויי וואכן, און ער איז אוועקגעפארן אין א ביישטאטישן שעפערשן אפארוהויז.

איינעם א פרימארגן איז כאנע פאמעלעך געגאנגען באס סאמע טראטואר, די שטריק פון
וועגעלע האט זי ארומגעדרייט ארום דער האנט, קעדיי דאס וועגעלע מיט די פראדוקטן זאל

גיין גלייכמעסיק און זיך ניט גליטשן אף אלע פיר רעדעלעך, ביים די גאס גייט א ביסעלע
בארגאראפ. א גאנצן פרימארגן האט זיך כאנע געפילט ניט גוט, אירע אלע גלידער זיינען

געווען ווי מיט בליי אנגעגאסן. אין קאפ האט איר א ביסעלע געשווינדלט, נאר פארנדיק צו
דער באזע, האט זי זיך צעשטרייט און ס'איז ווי גרינגער געווארן. איצט, פארנדיק צוריק,
האט זי פלוצעם דערפילט א ווייטעק אין קרייץ. מיט די לעצטע קייכעס האט כאנע דער-
שלעפט די פראדוקטן צום הויף פון קינדערגארטן. אין הויף האט איר שוין קיין קויעך ניט

געקלעקט אריינצושלעפן דאס וועגעלע, און קעלט האט זי דורכגענומען, און אין דער זעלבער
צייט האט עפעס פריי און הייס א פלייץ געטאן פון איר, און זי איז אומגעפאלן.

כאנע איז צוריק געקומען אין שפיטאל, און זי האט ניט געפרעגט, „ווי בין איך“, זי האט
זיך גלייך דערמאנט, וואס מיט איר האט געטראפן, די פאלאטע-שוועסטער האט דערווען, אז
כאנע פרווהט זיך א קער טאן אף א זיט, האט יענע שטרענג געווארגט:

— קראנקע, איך ווייס, אז ס'איז אייך ניט באקוועם, אבער ליגט רויע, וויל ערשט נעכטן
איז געווען אייער אפעראציע.

— וואס פאר אן אפעראציע?

— איר האט דאך געהערט, איידער מע האט איך געגעבן דעם שלאף־טרונק, ווי דער דאקטער האט געזאגט, אז מע דארף ארויסנעמען בא אייך דאס קינד. מיט איין ווארט, אלץ איז אין אַרדענונג, ליגט רוה, אז נישט, קאן זיין א בלוט־שטורץ.

פון דער שוועסטערס ווערטער איז אריינגעדרינגען אין כאנסע גלידער א קאלטע פוסט־קייט. זי האט א קער געטאן דעם קאפ צו דער וואנט, און פינגלעכע, הייסע טרערן האבן א גאס געטאן פון אירע אויגן. די שוועסטער איז ווידער צוגעגאנגען צו איר:

— קראנקע, נעמט זיך די מינט אין די הענט, צעלאזט זיך נישט, וואָרעם איר קענט איינ־גאנצן פארשפארן געזונט צו ווערן.

כאנע האט אפגעהערט צו וויינען, און אף וויפל זי איז געווען בעקויער, האט זי פונ־דעסטוועגן אָפגעשטעפערט דער שוועסטער:

— ס'וואלט געווען גלייכער, איר זאלט האבן צו טאן מיט געזונטע, זיי וואלטן אייך געענטפערט מיט קעגנזיטיקער ליבע.

לאנג האט כאנע נישט געקאנט טראכטן וועגן דער שוועסטער. זי האט געטראכט וועגן דעם, וואס מיט איר האט געטראפן, אָבער מער פון אלץ האט זי געטראכט וועגן די קינדער:

„ס'האט געדארפט טרעפן מיט מיר אזא אומגליק, קעדיי איך זאל פארשטיין, ווי פאראַסעמט מיניע קינדער וועלן בלייבן אן מיר.“

...און די קינדער?

די קינדער האבן נישט אפגעהערט צו פרעגן בא די דערציגערס און בא יעליזאוועטע אבראמאָווען: „ווי איז אונדזער מאמע? פארוואס איז זי נעכטן און נאכאמאל נעכטן נישט געקומען צו אונדז, אונדזער מאמע?“

— כ'האב אייך דאך געזאגט, אז די מאמע איז קראנק. זי וועט נאָר געזונט ווערן, וועט זי קומען צו אייך.

— מיר ווילן זען, ווי זי איז קראנק, — האבן אלע דריי מיטאמאל געזאגט.

— איר ווייסט דאך, אז מע טאר אין שפיטאל נישט גיין.

— מיר וועלן זאגן דעם דאקטער, אז מיר זיינען אויך קראנק, — האט די קלענסטע גע־פונען אן איינע.

אפן זעקסטן טאג נאך דער אָפּעראציע האט יעליזאוועטע אבראמאָווע געפיעלט באם הויפט־דאקטער, ער זאל איר דערהויבן צו ברענגען די קינדער אין שפיטאל. ווי נאָר די טיר האט זיך געעפנט, קיים האבן די קינדער פארשטאנען, אף וואס פאר א בעטל זייער מאמע ליגט, האבן זיי זיך אוועקגעריסן פון דער פארוואלטערקע און זיינען צוגעפאלן צו כאנען.

זיי זיינען זיך פארגאנגען אין אזא ביטער געוויין, אז די קראנקע און אפילע די שוועסטער, וועלכע איז שטענדיק געווען הארב און נישטער, האבן געוויינט נישט ווינציקער פון כאנען.

דער דאקטער האט דערהערט דעם יאָמער, איז ער צוגעגאנגען צו די קינדער און האט קלוי־מערשט פארווונדערט געזאגט:

— דאס ערשטע מאל זע איך אזעלכע קינדער, וואס האבן נישט ליב זייער מאמען.

די קינדער האבן נאך העכער גענומען וויינען. דאן האט דער דאקטער מיט גוטן און מיט בייזן זיי איינגערעדט, אז ער האט עפעס פאר זיי אין קאבינעט. ער האט זיי טאקע געגעבן מאָנאָסיע, און אז זיי האבן שוין געהאט עפעס אין מויל, האט ער ערשט געקאנט זיי איינ־שמעסן, אז אויב זיי וועלן וויינען, וועט ער מער אהער קיינעם נישט אריינלאָזן.

ביים יעליזאוועטע אבראמאָווע איז אוועקגעגאנגען מיט די קינדער, האט דער דאקטער ערשט גוט אויסגעמוסערט כאנען. זי האט זיך אפגעגעסן, וואס זי איז איינגעגאנגען אף דעם, אז נעכעמיע זאל אוועקפארן אין אָפּ־הויז.

אף מאָרגן איז געקומען פרידע און האט דעציילט:

— איך בין געגאנגען צו יאקאָוון זיך דערווייט נעכעמיעס אדרעס. איך האב אים געשיקט א טעלעגראמע. פאריינס האב איך אים געזאגט, אין וואס פאר א שפיטאל איר ליגט. זיי זיינען געווען בא אייך?

— דערווייל נישט. זיי דארפן מיך אזוי, ווי א פראַש א שירעם. צווייטנס, בין איך גאָר נישט אזוי איינזאם. אייער מאמע קומט אלע טאָג, איר קומט. יעוודאָקע האט מיר נעכטן געבראט א פלעשל מילך, עטלעכע טרוקענע בייגל, אזוי, אז איך קאן זיך באגיין אן יאקאָוון מיט זיין בראַניסלאווע.

פון טאָג צו טאָג האט כאנע זיך געפילט בעסער. זי איז שוין צוביסעלעך ארומגעגאנגען, זי האט געפרוווט רייזן מיטן דאקטער וועגן אויסשרייבן, נאָר ער האט זיך געמאכט נישט

הערנדיק. כאנע האט נישט פארשטאנען, פארוואס ער פירט זיך אזוי, אבער א סיבע איז געווען. יעליזאוועטע אבראמאָוונע האט זיך דורכגערעדט מיטן דאָקטער, זי האט אים דערציילט כאנעס לאגע און האט געפויגלט בא אים. ער זאל זיך נישט אהילן מיטן אויסשריטן. פארשטייט זיך, אז יעליזאוועטע אבראמאָוונע האט עס נישט דערציילט כאנען, אקוראט ווי זי האט איר קיין וואָרט נישט געזאָגט וועגן דעם, אז אף וואָס זי די קינדער צו זיך, זי באַדט זיי און טוט אלץ, וואָס מע דארף.

אנומלטן נאך מיטן איז כאנע געוועסן אף איר געלעגער און געלייגט „כאַלסטאַמער“. קאָסט די דערציילונג האט זי זייער פארכאפט, האט זי נישט געקאנט נישט באמערקן. אז דאָ קומט עפעס פאר. ס'איז דורכגעלאָפן די שוועסטער, דערנאָך איין ניאניע און די אנדערע, מיטאמאָל איז דער דאָקטער אויך דורכגעלאָפן די פאלאטע, דערנאָך איז שטיל געוואָרן און די ניאניע האט געבראכט אַוונט-ברויט.

— וואָס איז דאָס געווען פאר א טומל נאך מיטן? — האט כאנע געפרעגט בא דער ניאניע. — א טומל! ס'איז שוין געווען איינמאָל א מיסע. עס איז געקומען איינער א יונגעראַמן צו זיין ווייב, נעמט די ניאניע פון דער דריטער פאלאטע און זאָגט אים אָן א גוטע בטרע, אז זיין ווייב איז געשטאַרבן. אז ער טוט עס א פאל אין כאַלאָשעס, מע האט אים קוים אָפגע- מינסערט, ער ליגט נאָך איצט אויך אין אופנאם-קאבינעט. איך בין אריינגעגאנגען א קוק טאָן אף אים, ס'איז אזא ראכמאַנעס, אז איך קאָן איך גאַרניט זאָגן.

— פון וואָס איז געשטאַרבן זיין ווייב?

איך ווייס נישט, איך ארבעט דאָך נישט אין יענער פאלאטע. אָבער דאָס ווייב איז גאָר- נישט געשטאַרבן. דער דאָקטער האט געגעבן דער ניאניע, וועלכע האט עס ארויסגעלאפעט, יענעם כליעק!

כאנע האט זיך ווידער פארטיפט אין לייענען. אין א ווילינקע ארום האט זי פארמאכט דאָס בוך, אָבער אלץ איז געשטאנען פאר אירע אויגן. זי האט געדענקט יעדער וואָרט פון דער דערציילונג, מאמעש געזען אלץ פאר די אויגן. זי האט פלוצעם א טראכט געטאָן: „מיר וואָלט מען אויך אוועקגעשלעפט, ווען איך וואָלט געווען א פערד, ביים איך בין אומגעפאלן.“ און באלד האט זיך שוין ווידער געדרייט אַן איר מויעך דאָס קעסיידערדיקע: „וואָלט איך געפאַלגט יעליזאוועטע אבראמאָוונע און נישט געשלעפט די פראָדוקט, וואָלט דער אומגליק נישט געטראָפן.“ אַט אזוי קרייזן די געדאנקען, קרייזן אָן א סאָף, און כאנע בלייבט ליגן א פארקוועט. וויאזוי די טיר פון פאלאטע האט זיך געעפנט, האט זי נישט געהערט, אָבער זי האט גלייך דערהערט, ווי די קראנקשוועסטער האט הויך אויסגערופן:

— כאווערסטע פֿינבערג, צו אַיך איז מען געקומען.

נאָר דער שוועסטערס אויסרוף איז לאכלונן געווען איבעריק, וויל נעכעמיע איז שוין געשטאנען לעבן כאנעס בעט.

— ווי פילסטו זיך, ווי פילסטו זיך? — האט ער געפרעפלט.

— איך פיל זיך נישט שלעכט. וואָס ביסטו אזוי בלייז?

די קראנקשוועסטער איז צוגעגאנגען און האט געוואָרנט:

דאָ זאָלט איר זיך גוט האלטן. פרויער האָרעוועט דאָס ווייב אין שטוב און אף דער ארבעט ווי אן אַקס! און דער געטרייער ליבלעכער מאן מאכט זיך נישט-זענדיק. דערנאָך ווערט ער ווייך, ווי פוטער, גיסט טרערן, מאכט א כאַלאָשעס מער ווי אף א שאָ. דער דאך הייבט זיך אין שפיטאַל.

— יעקאטערינאַ פאחלאָווא, איר זעט דאָך, ער האלט זיך זייער גוט. — און צו אים: —

אַט שטייט א שטול, זעץ זיך. וואָס איז געשען?

— א קלייניקייט, מע האט מיר געזאָגט, אז דו ביסט געשטאַרבן.

— דו זעסט דאָך, אז איך לעב. זעץ זיך. פונדאנען האָסטו זיך דערוואַסט, וואָס מיט מיר

האָט געטראָפן דו האָסט געקראָגן פרידעס טעלעגראמען?

— די טעלעגראמע בלאַנדזשעט ערגעץ, מיסטאמע. פרידע אליין איז געקומען. איצטער

פארשטיי איך גאַרניט, ווי איך האָב געקענט אוועקפאַרן. מיט די אייגענע הענט...

ער האט נאָך נעמט געוואָלט זאָגן, נאָר כאנע האט אים איבערגעשלאַגן:

— איך בעט דיר, האָב ראכמאַנעס. וואָס איז די פולע, מיט אייגענע הענט, צי מיט

פרעמדע הענט. ס'איז נישט וואָס צו כאַלעשן און ס'איז נישט וואָס צו וויינען. וויש אויס די

טרערן. מעגסט זיין זיכער, אז איך האָב שוין געוויינט פאר דיר אויך. רוק צו דעם שטול.

וואָס ויצטו פונדערווייט? איך זע עפעס, אז זיי לויפן, זיי טומלען, נאָר פרעג מיך בעכירעם.

ערשט דערנאָך האט מיר די ניאניע דערציילט, אז איינער א יונגעראַמן איז געפאלן כאַלאָ- שעס, וויל מע האט אים געזאָגט. אז דאָס ווייב איז געשטאַרבן.

— ביסט גערעכט, ס'איז טאקע קיין פולע נישט. מאַרגן פאַר איר זוכן א דירע. דאָס איז איצט דאָס סאַמע וויכטיקסטע. דו וועסט מער נישט דאַרפן אַרבעטן, ס'הייסט דו וועסט האָבן א סאַך אַרבעט, אָבער נישט אין קיין אַנשטאַלט.
דוכט זיך, אזוי ווינציג צייט איז נעכעמיע געווען אין פאַלאַטע, און די דעזשורנע שוועס-טער הייסט אים שוין גיין פונדאנען.

נאָך נעכעמיעס אוועקגיין איז אף א ווילינקע געקומען יעליאוועטע אַבראַמאָווע. זי האָט זיך זייער פאַרווינדערט, וואָס כאַנע האָט בא איר געבעטן עטלעכע בייגלעלעך פאַפיר.
— איר דאַרפט אָנשרייבן א בריוו, וועל איך אייך ברענגען א קאָנווערט איר.
— א דאַנק, קיין קאָנווערט דאַרף מען נישט. איך וויל פּראָסט עפעס פאַרשרייבן. — האָט כאַנע אויסגעמיטט א קלאָרן ענטפער.

כאָטש כאַנע איז געווען זייער צוגעבונדן צו יעליאוועטע אַבראַמאָווע, האָט זי איצט געוואָלט, אז יענע זאָל גיכער אוועקגיין, ווייל זי האָט די גאַנצע צייט געהאַט א געפיל, אז איר איז נייטיק עפעס גרינטלעך באטראַכטן. און טאקע, ווי נאָר יעליאוועטע אַבראַמאָווע איז אוועקגעגאַנגען, האָט כאַנע דערוען א בילד פון איר ווייטער קינדהייט. „ס'איז א ווינטערדי-קער שאַבייסענאַכטס. אפן טיש שטייט א גרויסע שיסל מיט אַפּעקאַכטער בולבע אין מוה-דירן, אין א צווייטער שיסל ווער קרויט, אף א גרויסן פאַרצעליענעם טעלער ליגן געבאַקענע הערינג, ארום טיש זיצן עטלעכע שכינים, עטל כייקל דעם גלעזערס האָט שוין איר כיילעך אפּגעגעסן, זי שטייט לעבן אוווען און וואַרעמט זיך. קיינער זעט נישט, אָבער כאַנע זעט זייער גוט, ווי עטל האָט אפּגעהויבן דאָס אייבערשטע קלייד און שטייט אזוי, קעדיי עס זאָל איר זיין וואַרעמער. אפּאַנעם, אז די באָבע האָט אייך געווען דאָס, וואָס דאָס אייניקל זעט, און האָט זיך צעבייזערט: „טרייפער ביין, מאַזיק, וואָס האָסטו צו קוקן, וווּ מע דאַרף נישט!“ דאָס אַלץ איז אזוי אויסדריקלעך-ביילעט געשטאַנען פאַר כאַנעס אויגן, אז זי האָט זיך אַזש צעשמיכלט, נאָר אין א ווילע ארום האָט כאַנע שוין געטראַכט: „פאַרוואָס זאָגט נעכעמיע „דו דאַרפסט דאָס נישט“, ביים איך האָב אים געזאָגט, אז כ'וויל עפעס פאַרשרייבן. ער האָט עס נישט געדאַרפט זאָגן, דאָס איז נישט גוט, כ'קאָן נישט פאַרשטיין זיין מיין דערבלי, אָבער פאַלגן וועל אים נישט...“ — האָט כאַנע באַשלאָסן.

ווי נעכעמיע האָט כאַנען צוגעזאָגט, אזוי האָט ער געטאָן. ער איז אוועקגעפאַרן קיין אודעלנע, און עס האָט אים אַפּגעגליקט: ער האָט לאַנג נישט געדאַרפט זוכן. נישט ווייט פונעם וואַקזאַל אין א זייטקער גאַס האָט ער געדונגען צוויי צימערן מיט א באַזונדער אריינגאַנג. די צימערן זיינען געווען ליכטיקע, נישט קיין קליינע, און מער פון די צימערן איז נעכעמיע געווען צופרידן פון דער באלעבאַסטע. פונעם ערשטן קוק איז זי אים געפֿעלן געוואָרן. ערשטנס, האָט זי גערעדט יידיש בעסער פון אים; צווייטנס, האָט זי גלייך בא אים געפרעגט:
— ווען פאַרט אייך אריבער?

— גלייך ווי מע וועט אויסשרייבן מיין ווייב פון שפיטאַל.
— פאַרוואָס האָט איר מיר גלייך נישט געזאָגט, אז אייער ווייב איז קראַנק?
— כ'האָב געטראַכט, אז דאָס איז נישט וויכטיק צו זאָגן.
— וואָס איר האָט געטראַכט, ווייט איך נישט, אָבער קיין אדערוף וועל איך בא אייך נישט נעמען. זייט אזוי גוט, לייגט אריין דאָס געלט צוריק אין קעשענע. איך מאַך מיט אייך אפּ אזוי: ביזן פינפטן מוז איך געבליבן א וואָך. הייסט עס, אז אין א וואָך ארום קומט איר צו פאַרן מיר זאָגן, צי איר דאַרפט די דירע, צי נישט? אייב איר זאָגט מיר גאָרנישט, וועל איך פאַרדינגען די צימערן, ווייל דאָטשניקעס פֿעלן נישט, די טיר מאַכט זיך נישט צו. נאָר אזויווי איר דאַרפט די דירע אף ווייטער איר, וועל איך אף אייך וואַרטן.

— פאַרוואָס נעמט איר דאָס געלט נישט?
— זייט ספּאַקיינע, בא וועמען ס'איז טייער געלט, בא מיר — א וואָרט.
פון אודעלנע איז נעכעמיע געפאַרן צו כאַנע, און כאָטש עס איז געווען נישט קיין טאָג פון באַזוכן די קראַנקע, האָט אים די שוועסטער אריינגעלאָזט. און פאַרגעוואַרפֿן:
— גייט שוין, גייט אריין, וואָס זאָל איך מיט אייך טאָן. איר קאָנט נאָך ווידער מאַכן א כאַלאַשעס.

נעכעמיע האָט זיך געמאַכט נישט-הערנדיק, האָט א שפּאַן געטאָן צו כאַנעס בעט און אַנגעזאָגט:
— כאַנעקל, ביסט א באלעבאַסטע פון צוויי צימערן.

— וויט פון מאַסקווע?

— ניין, ניין, גיט וויט פון מאַסקווע און גיט וויט פון וואַקאל, און ביידע צימערן האָבן טירן, וועל איך קענען זיצן און ארבעטן, ווי א גראף.
— נה, אז דו וועסט זיין א גראף, וועל איך זיין א גראפֿיניע. דער דאָקטער האָט מיר היינט געזאָגט, אז אנהייב קומענדיקע וואָך שרייבט מען מיך אויס.
— אויב אויך, פאַר איר מאַרגן אין אודעלנע, זאָל די באלעבאַסטע צוגרייטן די צימערן, — האָט נעכעמיע געזאָגט צו כאַנען, און ער איז אוועקגעגאַנגען.
געקומען צו ניקאָליי ניקאָלייטשעוויטש, האָט ער אים דערציילט וואָס און ווען, און יענער האָט אָף אים געקוקט און פון צייט צו צייט געזאָגט: „טאָק, טאָק, טאָק“. ער האָט אַרייַסבאַגלייט נעכעמיע און גערעדט ווי מיט זיך אליין:
— איך בין געווען באַ יאָקאָוון. גיט ער און גיט זיין ווייב האָבן קיין וואָרט גיט געזאָגט, אז כאַנא דאָוידאָוואַ איז קראַנק. דאָס איז גיט פאַרשטענדלעך. — און מיטאַמאַל האָט ער א פּרעג געטאָן: — געלט דאַרפֿט איר?

— ניין, א דאנק.

— דערלאנגט א מעלדונג אין „מאַסן“, אז איר זינט געבליבן מאַמעש אפּן גאַס. דאָס איז דאָך טאַקע אויך.
— יא, כּוועל דאָס טאָן.

— יאָקאָו אָדער זיין ווייב האָבן באַזוכט כאַנע דאָוידאָווען אין שפּיטאַל?

— קיינמאַל גיט. אָבער כאַנע דאָוידאָווען איז גיט געווען איינזאַם.

ערשט איצט, ווען נעכעמיע האָט געזאָגט די ווערטער: „כאַנע דאָוידאָווען איז גיט געווען איינזאַם“, האָט ער אין דער פּולער מאַס פאַרשטאַנען, וואָס יעליזאַוועטע אַבראַמאָווען און פּיידע האָבן פאַר אים געטאָן. ביים ער האָט אין א פּאָר טעג אַרום געטראָפּן יעליזאַוועטע אַבראַמאָווען אין כאַנעס פּאַלאַטע און ער האָט איר דערציילט, אז ער האָט געדונגען א דירע, האָט זי מיט א געפאַלן קאָל געזאָגט:

— די ערשטע צייט זאָלט איר העלפן וויפּל איר קענט. כאַנע דאָוידאָווען דאַרף אַפּווען. און ווען זי איז מיט אים אַרויס פון פּאַלאַטע, האָט זי זיך ווידער אומגעקערט צו דעם:
— ס'איז וויכטיק, איר זאָלט גיט זיין אזוי זיכער ווי פּריער, אז כאַנע האָט אַן א שיר קויכעס און זי קאָן אַלץ בייקומען. מע דאַרף זייער אַכטונג געבן אָף איר, ווייל זי געהערט צו די מענטשן, וואָס וויפּל זיי זאָלן גיט נעמען אָף זיך, דאַכט זיך זיי, אז עס איז אַלץ ווינציק.
— א דאנק, יעליזאַוועטע אַבראַמאָווען, איך וועל דאָס אין זינען האָבן.
— אין זינען האָבן איז ווינציק, וואָס איר קאָנט אליין גיט, זאָגט מיר און מיין פּריידען, מיר וועלן אייך העלפן. איר וועט מיר אַנטשולדיקן, נאָר מיר האָט זיך אויסגעוויזן, אז איר פאַרשטייט גיט אינגאַנצן כאַנען. זי האָט מיר אַנומלטן איבערדערציילט אַנדערשענס א מיר סעלע מיט אַוויפּיל געשמאַק און פאַרשטאַנד, אז דאָס האָט מיך מער ווי פאַרווונדערט. דאָס איז דאָך עמעסע פיייקייטן. זי נעמט אָף מיט אזא פּרישן אַריגינעלן געפיל, איך וועל גיט זיין פאַרווונדערט, אויב מיט דער צייט וועלן זיך באַ איר אַרויסווייזן גאָר זעלטענע פיייקייטן. אייך האָט זייער אַפּגעגליקט, דאָס טרעפט גיט אזוי אָפּט. — האָט יעליזאַוועטע אַבראַמאָווען געזאָגט צו נעכעמיען, געזאָגט עס גיט נאָר דערפאַר, וואָס זי האָט געוואָלט ווייזן, אז זי פאַרשטייט מער פון אים, זי איז אויסן געווען דערמיט, אז ער זאָל וויסן, ווי הויך זי שטעלט כאַנען.

איצט איז נעכעמיע געווען פאַרנומען מיט אַינגאַרדענען די דירע. ס'האָט זיך אַרויסגע-וויזן, אז קיין סאך דינגעס האָט ער גיט געהאַט. די באלעבאַסטע האָט געגעבן צוויי בעטן, שטולן, צוויי טישן, אזוי אז ער האָט געדאַרפֿט קריגן נאָר דאַטשע-בעטלעך פאַר די קינדער און שוין. ביים כאַנע איז אַרייַנגעגאַנגען און האָט דערזען דעם צימער, אפּילע צוויי-דריט נאַרציסן מיט א גרין צווינגעלע אין א סלאָקל, האָט זי אויף א פאַטש געטאָן מיט די הענט פאַר פּרייד. אין א פּאָר טעג אַרום האָט נעכעמיע געבראַכט די קינדער, און, ענדלעך, זיינען זיי געוואָרן עמעסע באלעבאַטיס. איין זאך האָט נעכעמיען א ביסעלע פאַרשטערט זיין פּרייד. ער האָט געפילט, אז כאַנע איז מיט אים גיט ביזן סאָף אַפּנאַראַציק, און ער איז געווען גע-רעכט. אָף דעם פאַפּיר, וואָס יעליזאַוועטע אַבראַמאָווען האָט געבראַכט כאַנען אין שפּיטאַל,

האָט זי אָנגעשריבן וועגן דעם, ווי איר באַבע פלעגט שאַבייטענאכטס מעכאבעד זיין די שביינע ווינטער מיט בולבע אין מונדירן און מיט זייער קרויט, זומער מיט קאלטן שטשאווי. זי האָט עס אָנגעשריבן פונקט אזוי, ווי דאָס בילד איז אנטשטאנען פאר אירע אויגן. און איינמאָל, ביים נעכעמיע איז ניט געווען אין שטוב און ס'איז גראַד געקומען פרידע, האָט כאַנע פאַרגעלייענט דאָס, וואָס זי האָט אָנגעשריבן. פרידע האָט געלאכט און געלויבט. אָבער נעכעמיע האָט אַ היפשע צייט ניט געוואלט וועגן דעם.

יעליאָוואַרעטע אַבראַמאָוונען האָט כאַנע איצט גערופן פראַסט לייע, און ס'האָט זיך אַרויס־געוויזן, אז לייע רעדט גאנץ פֿון יידיש, א סאך בעסער, ווי נעכעמיע האָט גערעדט מיט א קורצער צייט צוריק. כאַנע האָט אָנגעשריבן נאָך א קלייניגקע דערציילונג וועגן דעם, ווי זי האָט זיך געלערנט באַ שמועל דעם רעבן אין כיידער, און וועגן מיילעכקע סענדערס, וואָס איז געזעסן לעבן איר און ניט אָנגעהויבן צו געדענקען קיין איין וואָרט פון כומעש; און וואָזוי זי, כאַנע, פלעגט אים אונטערוואַגן, דערפאר פלעגט איר מיילעכקע אלע פרייטיק, געבן א גראַשן. אזוי האָט זיך באַ איר אָנגעקליבן צוויי קאָפּעקעס און זי, כאַנע, האָט געקויפט באַ וויכנע דער צוקערנישטקע כאלווא. געקומען מיט דער זיסקייט אהיים, האָט זי זיך באַהאלטן אהינסערן האַלץ, געגעסן און געגעסן און דערפילט, אז עס גייט שוין צוריק, דעמלט האָט זי פארוואַרפן דעם רעשט כאלווא צווישן האַלץ און איז אריינגעגאנגען אין שטוב. דעמלט האָט זי גען און דערוען וויכנען, דערפילט א קעלט אין אלע גלידער, און ניט אומזיסט, ווייל דער זיידע האָט געפרעגט: „פאר אונדז האָסטו געלאָזט א שטיקלעך נאשערט?" די באַבע האָט גאַרנישט געפרעגט, זי האָט געגעבן א פאַר גוטע פעטש. דעריבער האָט כאַנע פֿינט כאלוואַ ביז היינטיקן טאָג. דאָס אלץ האָט זי באשריבן מיט אלע פראַטים, און ווען זי האָט עס איבערגעלייענט לייען, האָט יענע געקייכט פון געלעכטער. דערנאָך האָט לייע געפרעגט:

— נעכעמיען האָט איר דאָס געלייענט?

— ער זאָגט, אז איר דארף דאָס ניט.

-- וואָס דארפסט איר ניט?

— ער זאָגט, אז איר דארף ניט שרייבן.

— איר פאלגט אים דאָך ניט.

— איר פאלגט ניט און וועל ניט פאלגן?

אזוי איז טאקע געווען. אָבער עס זינען אוועק יאָרן, ביז כאַנע האָט אופגעהערט צו צערייטן דאָס, וואָס זי פלעגט אָנשרייבן.

עס האָט זיי שטארק אָפגעליקט מיט דער באלעבאַסטע. ראַזאליע סאָלאָמאָוונע האָט זי באַ זיי געהייסן. באַ די קינדער — באַבע רייזע. זי איז טאקע געווען ווי א מאמע צו כאַנען מיט נעכעמיען און א באַבע צו די קינדער. די קינדער האָבן מאמעש אָפגעלעבט. ס'איז אף זיי ארוף א נייע הויט, זייער געלעכטער און זייער שפילן זיך האָט היימלעך געמאכט אלץ ארום און ארום. כאַנע האָט זיך געווינדערט:

— נעכעמיע, איך פארשטיי ניט, ס'איז זיי דאָך ניט צו דערקענען. פון געבוירן־טאָג אן זינען זיי געווען אין קינדערהיים, און איך האָב ניט אָנגעהויבן צו וויסן, אז זיי קאנען זיין אזוי פריילעך.

כאַנע האָט זיך גוט פאריכט, די לופט האָט אויך צוגעהאַלפן. א ביסל האָבן זיי זיך געערגערט, ווייל זיי זינען געווען זיכער, אז רייזע וועט אף די זומערדיקע כאַדאַשים הער כערן דאָס דירעקטעל, אָבער רייזע האָט קיין וואָרט וועגן דעם ניט געזאָגט, און נעכעמיע מיט כאַנען האָבן געהאט די פולע מעגלעכקייט צו פארגלייכן רייזען מיט יאקאָווס ווייב, מיט בראַנסילאווען, וואָרעם רייזע האָט געטאָן פונקט פארקערט. זי פלעגט צונויפכאפן דאָס, וואָס עס האָט זיך איר אויסגעוויזן צו זיין ניט זייער ריין, ביים כאַנע איז אין שטוב ניט געווען, און דערנאָך שלעגט זי זיך אריינשטעלן מיט א היפשע פּעקל אויסגעפרעסעט ציכלעך, האַנעט־כער, קינדעריזאכן, און ס'האָט ניט געהאַלפן, וואָס כאַנע האָט יעדער מאל מאמעש זיך געבייזערט.

— נו, טאכטער, וואָס בייזערסטו זיך? ניט צוליב דעם האָב איך זיך געשטעלט צו דער מולטער. כ'האָב גענומען וואשן אייגענע זאכן, האָב איך זיך דערמאָנט אין דינע. היינט וואָס קומט מיר דערפאר?

האָט זי פרייטיק אינדערפרי געבאקן געבעקט, א פאַר קוילעטשן, האָט זי שוין אויסגע־מאַרקירט, אז עפעס זאָל בלייבן אף זונטיק, פאר כאַנעס געסט. וואָרעם זונטיק פלעגט קומען פרידע מיט דער מאמען, ניקאָליי ניקאליעוויטש מיט דער ווינטער מוויז און דער אייבערשטער קעשענע פון רעקל, און רייזעס געבעקט איז טאקע גוט צווייץ געקומען.

דערווייל האט זיך די צייט גערוקט צו זומער-צו, און אָט איז שוין טאקע טאמעז. אנומלטן האט נעכעמיע געזאגט צו כאנען, אז דער קינסטלער-פאריין גיט אים א שעפערשע קאמאני-דירונג.

— וואָס הייסט, דו וועסט אוועקפאָרן? — איז כאנע געוואָרן אויסערייך.

— טייערינקע, אלע זומער פאַר איך אוועק. ווען גיט דאָס, ווי וואָלט איך זיך מיט דיר באקענע?

כאנע האט זיך געמאכט ניט-הערנדיק. זי איז אוועק אין קיך אָנציענדן דעם פרימס, פאריינס אויסלעשן דעם פארדראָס. „אלע זומער פאַר איך אוועק. איז דער זומער איז גאָר אן אנדערער, ווי די פריערדיקע“ — האט כאנע געטראכט. כאָטש נעכעמיע האט גיט דער-מאָנט וועגן איר קרענק, האט ער זייער גוט פארשטאנען, אז מע האט דאָס געקאָנט אויסמיידן. ער האט זיך מאמעש אופגעגעסן, און גיט איין מאָל איז אים געקומען אין זינען: „ווען איך פארלאָז זיך גיט אף יאקאָוו, ווען איך פאלג אים גיט, און ווען איך דינג גלייך א דירע, וואָלט דערצו גיט געקומען“. דאָך איז אים אפילע גיט איינגעפאלן, אז דאָס יאָר דארף ער אין ערענץ גיט פאָרן. כוץ דערויף, איז זיך דאָס לעבן געגאנגען רעגלמעסיק. די קינדער זיינען געווען געוונט און זאט, כאנע האט געפירט די באלעבאטישקייט באדאכט און שפאָרעוודיק. נעכעמיע איז געווען פול מיט ארבעטס-אימפעט. די באַבע רייזע האט געהאַלפן מיט וואָס זי האט געקענט. אָבער א מענטש ווייסט קיינמאָל גיט, וואָס עס שטייט אים פאַר. אין איינעם א טאָג, ביים כאנע איז געזעסן אפן גאנצע און האט געלייענט, זיינען צוגעגאנגען א פרוי מיט א מאנצבל. זיי האָבן גארנישט גיט געפרעגט, זיינען גיך פארבייגעגאנגען כאנען, זי אפילע א שטויס געטאָן מיטן טשעמאָדאָן, און איין א פאַר שוץ ארום האט כאנע דעהערט קיילעס פון דער באַבע רייזע צימער ארויס, און זי האט פארשטאנען, אז עס זיינען געקומען יאָרש'ס.

כאנע האט עס ריכטיק פארשטאנען, זי האט נאָר גיט געוויסט, אז זי וועט אין א פאַר טעג ארום דארפן זוכן א דירע. זי האט געלאָזט די קינדער פון דער באַבע רייזע און איז מיט נעכעמיען צוזאמען אויסגעפאָרן זייער א טאך ערטער פון מאַסקווער ביישטאָט. זיי האָבן ענדלעך קוים מיט צאָרעס געפונען א קליינעם צימער אין ליובלינא. פארשטייט זיך, אז נעכעמיע האט אָפגעלייגט זיין ריזע. ביז זיי האָבן זיך א ביסעלע איינגעפאָרדנט. עפעס גע-קויפט איז שוין געווען אויגוסט. טאקע דאן איז יאקאָוו געקומען צו זיי און האט כאנען דערלאנגט א בריוו. כאנע איז געווען זייער פרווונדערט, נאָר קוים האט זי אופגעריסן דעם קאנווערט און איבערגעלייענט די ערשטע ווערטער, איז איר שוין קלאָר געוואָרן וואָס און ווען. און אָט איז דאָס, וואָס איין בריוו איז געשטאנען: „כאנע-כאנעשע, א גוטמאָרגן אף דיר, שיינער מענטש! אוועקגעפאָרן און ארויסגעוואָרפן פון הארצן און פון מיעד. ס'וואָלט דיר זייער געפאסט, וואָלט כרוינען...“ דו דארפט זיך גיט ווונדערן, פנוואנען איך האָב דיין אדרעס. כעוועד האט אפגעראמט דעם צימער, האט זי געפונען אין דיין געלעגער א פוסטן קאנווערט מיטן מאַסקווער אדרעס. דעם עמעס געזאָגט, האָב איך זייער געווארט. דו וואָלט אריינשיקן א צוויי ווערטער. אָן איך האָב אָפּ געטראכט: כאסענע געהאט און פארגעסן דעם זייערעזונט. צי געדענקסטו כאָטש, מיט וואָס פאַר א כיישקע דו פלעגסט אופעסן די אויגערקע אין גאָרשן אזוי פארגעסן. פיין, שענער קאָן גאָר גיט זיין? עס דארף דיר זיין קלאָר, ווי באַב'יידיק, אז איך וואָלט דיר אויך גיט געשריבן, אָבער גיט ברעכט איינז. צו וועמען זאָל איך ריידיק? וועמען האָב איך? זאָג שוין אליין, וועמען? דארפט וויסן זיין, אז ס'איז שוין אויס קאָמוע. גלייך ווי מיר זיינען געוואָרן קאָלורטניקעס, זיינען היפש קאָמער נארן אוועקגעפאָרן. די וועלכע זיינען געבליבן, האָבן האַסטיק פון האַסטיקער זיך גענומען פאָרן, וואָרעם ווער עס האט קיין זיוועג גיט געהאט, דעם האט די פראוולעניע פון קאָלורט קיין קו גיט געגעבן. כ'האָב דעהערט אזא זאך, וואָס איך, אז איך וויל אויך א בעהיימע, אויב גיט קיין געקעלטע, איז כאָטש א קעליביקע, אויב גיט קיין קעליביקע, זאָל זיין א טע-לעצע. מאכט צו מיר דער פאָרויזער פון קאָלורט: „כניע, ווילסט א בעהיימע, נעם א מאָן“ קורץ גערעדט, איך האָב גוט געלאכט, נאָר אז איך האָב דערזען, וואָס פאַר א שידוכים מע טוט. האָב איך געלאכט נאָר מער. עפראים האט כאסענע געהאט מיט זעלדקען, אייזיק האט כאסענע געהאט מיט כעוועדן, מיט דיין שכינע. שימקע קאָניווי האט כאסענע געהאט מיט מינען, געדענקסטו. אָט די, וואָס האט געארבעט אין קינדערהיים. פארשטייטו אליין, אז וויי-באלד איך האָב גיט געוואָלט קיין מאן, בין איך געבליבן אן א בעהיימע. דעריבער בעט איך בא דיר, דערווייז זיך, צי איז טאקע עמעס. צי מע בויט אין מאַסקווע א וואוּד, וועלכער רופט זיך „שארקאָפּאָדשיניק“. פראכטאָגן האָב איך אוועקגעפירט גרינס קיין סאָקיי, האָב איך זיך אָפגעשטעלט אָנפאַיען די אָקסן אין טעמעש באם ברונעם. איך זע, אין איין שטוב איז

פארקלאפט די טירן מיט די פענצטער, אין גאך א שטוב, אין א דריטער שטוב אויך אזוי, פרעג איך בא א פויערטע, וואס איז צוגעגאנגען צום ברונעם: וואס טוט זיך דא? דערציילט זי מיר, אז איינער האט געקראגן א בריוו פון זיין פלעמעניק פון מאסקווע, מע קאן דארטן גוט פארדינען, שרייבט דער פלעמעניק, ארבעט איז דא איבערן קאפ, און אז ער ארבעט טאקע באס בויען דעם גרויסן זאוואד. און אז דעם, וואס האט געשריבן דעם בריוו, רופט מען, דוכט זיך, מאקאר. אז ער האט גוט געקעט די ערד, ביז ער האט געשריבן דעם בריוו, רופט מען, א קיך, גאך איצטער וויינט ער אין א באראק, מיט מענטשן גלייך. האט מאקארס פעטער איבערגעלאזט האק-אין-פאק, פארקלאפט די טירן מיט די פענצטער און הינדא — קיין מאסקווע. אנדערע האבן דערזען אזא זאך, האט מען אויך אזוי געטאן. וואלט איצטער טעמעש ניט וואלט זיך אפליע געבעטן, דו זאלסט זיך דערוויסן דעם אדרעס, ווו עס בויט זיך דער דאזיקער „שאריקאפאדשיפניק“, וועל איך פארפארן גלייך אהין, וויל איך זע דאך, אז דו האסט פאר מינה כאדאש'ס ניט געמונען קיין שא אַנצושרייבן עטלעכע ווערטער. האב איך זיך ניט וואס צו באלעסטיקן. זיי געזונט, פונדעסטוועגן געדענק איך זיך און איך האב זיך ליב. כמעט מונעם גרינווארג.

כאנע האט פארגעלייטעט דעם בריוו, וויל פרידע און לייע זימען דא גראד געווען. מע האט געלאכט, דערנאך האט פרידע אומעטיק געפרעגט:

— וואס וועט זיין מיט די דערפער? ווער וועט זייען און שניידן, אויב די פויערים לויפן זיך פאנאנדער?

— ווער עס לויפט, און ווער עס בלייבט אף אן ארט, — האט געכעמיע געטרייסט.

איינגיין איז געכעמיע טאקע אוועקגעפארן אין א שעפערשער קאמאנדינג. באס געזען גענען זיך האט ער געזען, אז עס וואלט גלייכער געווען, ווען ער פארט ניט, ווארעם כאנע האט אים קוים א קוש געטאן, מיט געכאלעשטע ליפן. געקומען אין שטוב, האט כאנע דער-פילט, אז עס איז גאך ניט אזוי שרעקלעך, וואס געכעמיע איז אוועקגעפארן, און איז די קומענדיקע טעג האט זי שוין געוויסט וואס צו טאן. די נעכט זימען גאך געווען ניט אזוי לאנג, און ווי גאך ס'האט אנגעהויבן טאגן, האט שוין כאנע געשריבן. געשריבן, געריסן, ווי דער געשריבן און ווידער געריסן. אבער פלוצעם האט זי אנגעשריבן וועגן א שווארצער הון, „ווי די דאזיקע הון, די מארשאס, פלעגט אריינלויפן אין שטוב, ווי די באבע פלעגט זי נעמען יאגן און יענע פלעגט ארום אפן טיש, גראד דאן, ווען די באבע האט געזיפט מעל, וואלקנס האבן זיך געהויבן ביז דער סטעליע. דערנאך איז די הון פארפאלן געווארן. די באבע האט געזוכט און געזוכט און איך ערגעץ זי ניט געפונען. אנומלטן האט זי באבע געדארפט עפעס אפן בוינדעם. אין אן אלטן קופערטל האבן אירע הענט זיך אנגעשטויסן אף דער הון. זי האט צעקרעלט דער באבעס הענט און איז ווי א מעשוגענע ארויסגעפליגן פון קופערטל. אפן דעק פון קופערטל האט די באבע אנגעטאפט ווארעמע פלעשעלעך, שפולקעס פון פאדעם און גאך שמאכטעס. האט זי פארשטאנען, פון וואס די הון האט געוואלט אויסבריינגן הינדעלעך. האט זי דאס אלץ ארויסגעשלידערט פון קופערטל, געבראכט אַנדערטאלבן צענדליק אייער, אוועק געלייגט אפן ארט פון די פלעשעלעך און די אנדערע שמאכטעס, און ס'איז געווען אזוי ווי די באבע האט געוואלט. די מארשאס האט אויסגעברייט פופצן הינדעלעך...“ אט דאס האט כאנע ניט צעריסן. שרייבן איז געווען ניט די גרעסטע צאָרע כאנעס, זי אליין האט אָפּט געטראכט: „מיין צאָרע איז, וואס לייענען האב איך גאך ליבער, ווי שרייבן.“ עס האט אָפּט געטראפן, זי זיצט און שרייבט, מיטאמאל, זי געדענקט זיך וואווי, האלט זי און שוין א בוך אין די הענט. האלטן די ביכער. אבער, פונדעסטוועגן, האט זי געלייטעט זייער א סאך. און אקוראט ווי ס'האבן זי גערייט שאַלע-אלייכעס און פערעץ, אַפּאטאש און וויסנבערג, האָפּשטיין און האלקין, אקוראט אזוי פלעגן זי ביז טרערן רירן טשעכאוו און טאַלסטאָי, סערוואנטעס און דיקענס. „האָישאָ מאַראַס כאנע“ איז געווען איינע פון אירע בלייכע פערסאנאַשן. ביים אנדריי באַלקאנטי איז געשטאַרבן, האט כאנע געקלאָגט, ווי מע באַקלאָגט א ליבליכען מענטשן. ביים זי האט געלייטעט בא דיקענסן, ווי דייוויד קאַפּעפּילד דערציילט, „אז אין ערגעץ וואקסט ניט אזא גריין גראַז, ווי דאס גראַז אף דעם בעסוילעם, ווו מיין טאטע ליגט אין אייביקער רי“, פלעגט איר פארקוועטשן דאס הארץ, און געכעמיע האט עס געזען לויט איר און געבויעט:

— כאנקול, וואס פאר אן אומגליק האט געטראפן אין דער קלאסישער ליטעראטור?

— אין דער קלאסישער ליטעראטור טרעפן אומגליקן דערפאר, וויל דאס טרעפט מיט

אונדז און מיט אלעמען — פלעגט כאנע זייער ערנסט ענטפערן. און צוגעבן: — מיט וואס איז דער „פאטער גארזא“ גליקלעכער פון „טעווע דעם מילכיקן“?

נעכעמיע האט געמלעך פארשטאנען, אז ער דארף מער ניט זאגן, ביים כאנע זיצט און שרייבט: „לייג זיך, סיווי וועט זיך גארנישט ניט באקומען“. אפט, ווען ער האט זיך אפגע- כאפט, האט ער געזען, ווי כאנע זיצט באם טיש, און ער האט זיך געמאכט שלאפנדיק. וואס ווייטער, האט זיך זיין זארג וועגן איר געמערט. איצטער האט ער אפטער ווי פריער געזאגט: „עס עפעס“. אף באנאכט פלעגט ער אפן טיש אוועקשטעלן א גלאז מילך, א שטיקל ברויט אדער א ציגעלע צוקער. נאך דער קאמאנדירונג איז ער אפט געפארן אין שטאט מיט די ארבעטן, וואס ער האט געבראכט, אפגעריעדט דערפון, אז כאנע האט יעדער בויגן, יעדער געמעל באטראכט ניט איין מאל. אבער אין שטאט נעכטיקן איז ער קיינמאל ניט געבליבן, אפט געקומען מיטן לעצטן צוג, אנגעקלאפט אין פענצטער צוויי מאל. צוגעפלעטשט דאס פאנעם צו דער שויב, שטייט ער אזוי פון יענער זייט, כאנע פון דער זייט, אין צימער. זיי שמייכלען א וויילעטשקע אייגער צום אנדערן, און כאנע גייט האסטיק עפענען די טיר. פון ליובלינא האבן זיי אריבערגעוואנדערט קיין צאריצינא, פון צאריצינא קיין פערלאוקע, און אומעטום איז כאנע געווען אן אויסגערעכנטע, שפארעוודיקע באלעבאסטע, און, ווי דאס פאר- דיגסט האט נאכגעלאזט, אזוי האט זי געפירט די באלעבאטישקייט. נאך אזא באלעבאסטע, ווי רייזע, האבן זיי מער ניט געהאט. און ווו זיי זינען ניט געווען, איז רייזע צו זיי געקומען, אלעמאל עפעס געבראכט, אפט גענומען די קינדער מיט זיך, אבער זי האט זיך זייער געעל- טערט, נאך זיך קיינמאל ניט באקלאגט.

— כאטש איך בין א שיינע בא מיין זון, בין איך נאך מיט גאטס הילף א באלעבאסטע אין מיין אייגענעם צימער.

פון די קארגע ווערטער רייזעס האבן כאנע מיט נעכעמיען גוט פארשטאנען, וואס פאר א זון רייזע האט.

ערשט אין 1937 האט דער קינסטלער-פאריין געגעבן נעכעמיען א דירע. אינעם סאף פונעם זעלבליקן יאר האט כאנע געבוירן א זון.

ווערק פון אונדזערע לייענער

דיכטונג

וועלוול ווערניק

(קיעוו)

דער רויטער שטערן

דער שטערן דער רויטער — דער סימבאל
פון לאנד
איז שטענדיק דעם וועג מיר פארלאפן.

און שפעטער מיט יארן, אין הייליקן קריג
פארטיליקט מיר האבן דעם סוינע.
א שטערן א רויטער — אן אַרדען פון זיג
געווען איז מיין שטאלצע באלוינונג.

ס'האט מיין טאטע דער קירושנער
פון רויטן געוואנט
א שטערנדל מיר אויסגעשניטן,
דאָס שטערנדל האָט ער אליין מיט זיין האנט
מיר צוגענייט פלינק צו דעם היטל.
אף שליאכן פון לעבן, וווּ כ'האב גאָר
געשפּאנט,
ווּ ס'האט מיך מיין גוירל געטראָפּן.

דער הערב פון מיין היימלאנד

איך רים אים, פון היימלאנד פון מינעם דעם הערב,
באקרוינט מיטן האמער, באקרוינט מיטן סערפ.
מיט פאנען מיט מופצן באצירט ער מיין לאנד —
דעם בונד פון די פעלקער פון גרויסן פארבאנד.

די שטראלן פון אונדזער סאָוועטישן הערב
באליכטן, באשטינען די גאנצענע ערד.
דער הערב פון מיין לאנד, ווי די שענסטע מאטאָנע.
שיינט ווי א צירונג אף אונדזער לעוואָנע.
דער הערב, א שאַליעך פון קאָסמישער ערע,
העלט אף פלאנעטעס פון מאַרס און ווענערה.

באם יאם

די זון האָט געוויגט זיך אין הימלשן וויגל,
געקוקט פון דער הייך אינעם יאמישן שפיגל.
האָט פלוצעם דער הימל צעפענט די טירן —
אין יאם אויסגעגאָסן די הימל־קאָלירן.
דאָס וואסער אין יאם איז געוואָרן דאָן בלוי,
עס האָט זיך צעמישט מיטן הימלשן טוי.

דער מאנונג

אין קינדהייט כ'האב אפט פון מיין טאטן געהערט:
— ציט אונטער דעם רימען, ס'ווערט טייערער
האבער!

דער איקער געווען אין מישפאכע דאס פערד,
דאס פערד האט געמוזט זיין אי זאט, אי ניט מאנער.
דאס פערד האט געאקערט, דאס פערד האט געזיט,
אין יאודעס אין ווייטע געפירט באלעבאטיס,
עס האט אונדז געשפייזט און באשוכט און
באקליידט.

געציטערט עס האט איבער אים אונדזער טאטע.
נאָר מיר איז געפעלן דאָס פערד, ווען ס'האט פריי
פון לאסט, פונעם שווער אנגעלאדענעם וואָגן,
געלאָזן די שטעטלשע היזקעס פארבלייבן
און מיר, א פארשייטס, איבער לאַנקעס געטראָגן.
אן צוים און אָן זאָטלו די באַרועסע פיס,
ווי קלינגענדע שפאָרן, דעם פערד אין די זיטן.
די הרייזע — א פאָן איך ביך זיכער, געוויס
געפלאטערט זי האט ווי א פאָן פונדערווייטן...

י. טאבאקמאכער

(ביראָבידזשאן)

א „קארעקטער“ כאווער

— אזא באגעגעניש! כ'האב לאנג געווארט אף איר!
מיין ליבער פריינט, קום שוין אהיים צו מיר.
שוין פופצן יאר אוועק, זיך פארשטעלן איז שווער.
איך האב געהערט, דו ביסט אן אינזשעניער...
מיין פאך עס איז מוזיק, אין דעם איז מיין טאלאנט,
דו זעסט, אָט הענגט דער פידל אף דער וואנט.
א רעגע ווארט, איך נעם מיין אינסטרומענט.
דו הערסט? ס'איז שובערטס קלאסישער „מאמענט“...

דער פידלער שפילט, זיין פאָנעם שינגט פון גליק,
דער כאווער הערט זיך איין אין זיין מוזיק.

— איך האב געשפילט אין מאַסקווע גלאזובאוון,
פאר מיר א גליקלעכער געווען איז יענער אַוונט.

דער פידלער פאָרגעזעצט זיין שפילן האט נאך לאנג,
און ניט געלאָזט דעם גאסט ארויסלאָזן א קלאנג.

— שטעקאָוסקין כלייג דיר פאר און נאכדעם רובינשטיינען,
אַגינסקיס פאלאנצו מעלאָדישן און שיינעם...

דער גאסט האט מיטן פוס די טיר געטאן א שטייט
און איז אין דרויסן, פונקט ווי פון געפענקעניש, ארויס.

דער קאוון

אהיים האָט די מאמע א קאוון געבראכט,
און קוים אים דערטראָגן זי האָט פונעם מארק.

א בניכיקער־גרויסער, און שווער אף דער וואָג,
ס'וועט ליגן דער קאוון און ווארטן א טאָג.

בין קומען די מאמע וועט פון דער קאַנטאָר, —
וועט ציען דער טאָג זיך פאר מיר, ווי א יאָר.

דאן האָב איך דעם קאוון באקוקט און באטראכט
און האָב פונעם שופלאָד א מעסער געבראכט,

א מעסער א כאלעף, ס'זי גרויס און ס'זי שאַרף,
נו, פינקטלעך אזא מין, ווי איך האָב באדארפט.

דעם קאוון איך שנייד, פונקט ווי כאלע, ווי ברויט,
אך, שמעקט ער געשמאק, ער איז זאפטיק און רויט.

די קערעלעך שווארצע, ווי שטיקעלעך קויל,
דער קאוון צעגייט זיך אליין אינעם מויל.

איך האָב ניט געקארגט אים, געגעסן בין זאט —
שוין לאנג כ'האָב האנאָע אזוי ניט געהאט.

פון גרויס פארגעניגן איך האָב מינאסטאמע
פארגעסן א ריפּטעלע לאָזן דער מאמע.

דער שאַפער

גריין דאָס גראַז בא יעדן היין,
און דאָס היין איז הויך און גרויס.

דארף איך שוין אצינד ניט קלערן
אף זיך אויסקלייבן א פאך,
כ'האָב באשטימט א שאַפער ווערן,
ארבעט איז פאראן א סאך.

זעסט, עס וואקסט א ניער מויער,
ס'איז מיין ברודער דאָרט א בויער.
און מיין טאטע — א שאַפער,
פירט ער ציגל אָט אהער.

זייער פיל איז שוין אופגעטאן
אין דעם נייעם שטאָט־ראיאָן.

דער אינוואליד

באם מארק, אין גרינעם ביידל,
עס זיצט אן אינוואליד.
פון ארבעטן אָן אופהער
די הענט גיט ווערן מיד.
ביים סטאלינגראדער שטורעם
די פיס געלאזט אין שלאכט.
איצט זיצט ער, קלאפט די פלעקלעך
אין ביידל לעם דעם מארק.
ער ארבעט אלץ געשווינדער,
די ארבעט מאמעש ברענט.
פון ביידע פיס דער קויעך
איז איצט אין זיינע הענט.

ער קלאפט געניט די פלעקלעך,
און אָט — דער שוך איז גרייט.
מע קוקט אף אים מיט כידעש,
מע ווונדערט זיך אָן רייד.

ארן זייטשיק

(אָרענבורג)

מעסושעלעכס היטל

מעסושעלעך, ווי באוואוסט,
געלעבט האָט קנאפע טויזנט יאָר.
אן עמעס צי א ליגן —
אזוי אַ שטייט געשריבן.
איז קלאָר, אז דאָר נאָך דאָר *
האָט זיך צעוואקסן זיין געזינד.
פון יעדן קינד,
פון יעדן זון און שוור
געהאט ער האָט א סאך אור-אור-
אור-אייניקלעך בא טויזנט אָדער מער:
איינס גייט אהין, איינס גייט אהער,
האקלאל, א גאנצן טאָג פון פרי ביז שפעט
עס ציט זיך א שטאפעט נאָך א שטאפעט:
דאָ עמעץ איז געשטאַרבן, דאָרט — געבאָרן,
דעם כעושבן האָט ער שוין פארלאָרן;
און שטארקער דארף מען זיין פון אייזן,
קעדיי זיך אומעטום און צו דער צייט באווייזן.
און נאָך: צו יעדער סימכע און צו יעדן בראָך
זיך אַנטאָן דארף ער — שאבעסדיק צי וואָך?
נאָך פאמעלעך
האָט אונדזער מעסושעלעך
צוגעטראכט דערצו א מיטל —
א היטל
פון צוויי פארקערטע טיילן אופגענייט —
סיי אף טרויער, סיי אף פרייד.
לינקס און רעכטס:
העל — אף גוטס, און שוואַרץ — אף שלעכטס.
און ס'גילט פון דעמלט אָן דער בייט,
צוגעפאסט צו יעדער צייט.
און אָט אזוי עס גייט זיך:
מע דארף אף רעכטס, מע דארף אף
לינקס — עס דרייט זיך!
דער צופאסלער, דער פשאַרע-מאן — ס'א זאך...
איר זאָגט, ער איז א קלוגער?
נאָך סייכל דארף מען האָבן דען א סאך
צו זיין א פליוגער?

מוישע מאנדעל

(משערנאָוץ)

צויליב שאלעם = באים

דער לערער האָט א ביסערן שמיכל געטאָן:
— גיב נאָכאמאָל א טראכט, דערמאָן זיך.
עפּשער גאָר פיליפּינער אָקסן?
— ניין, פיליפּינער אייזלען, — איז ארל אמיר
געשטאנען אף זינעם.

פון דעמלט אָן טאקע האָט זיך צו ארלען
צוגעקלעפּט דער צונאמען „פיליפּינער אייזל-
לעך“. איצט וווינען מיר נאָענט איינער פון
צווייטן, אינגאנצן א שאָ פאָרן מיטן אוטאָבוס.
ס'וואָלט גאָרניט געשאט. — טראכט איך בא
זיך, — מיטנעמען מיט זיך אין דער נעסע מיין
שאַכן בערקען, וועט גיט זיין אזוי לאנגווייליק
דער וועג. דער שטענדיק באַרויגעזער אף דער
וועלט בערקע וועט מיר פיל פריילעכער גיט
מאכן, אָבער פאָרט א מיטשמועסער.

לעכאטכילע וויל בערקע אפילע גיט זען און
גיט הערן:

— צו קיין אייזלען פאָר איך גיט, זאל זיין
אפילע פיליפּינער.

ווען איך מאַך אים אָבער קלאָר דעם איינען,
נעמט ער אומפערקוואם באַטראכטן דעם הימל-
רוים, ער גלייבט גיט דעם הימל מיט זיין אָפּ-
נארנדיקער בלויקשט, דאָס קלוימערשט מילד
ווינטעלע וועט נאָך באווייזן וואָס עס קאָן, עס
וועט נאָך אראָפּברענגען יענעם גוסרעגן, און
ער, בערקע, האָט קנאפן כיישעק צו בלייבן
שטעקן בא די „פיליפּינער אייזלעך“. ער גלייבט
אויך גיט דער ראדיאָ מיט אירע פראַגנאָן, און
ער טייטשט זיי אויס פונקט פארקערט. קומט
מיר טאקע אָן גוט שווער, ביז איך פעקל אריין
דעם גרויסן סקעפטיקער אין אוטאָבוס אריין.
אין אוטאָבוס זעצט זיך בערקע אנדער
גרינג אפן שפיץ באַנק, דאָס הייסט, אז איך
בין נאָך מיט אים גיט פארטיק, ער קאָן נאָך
כאראַטע האָבן.

הינט איז זונטיק, דער טאָג ווויזט אויס
צו זיין א שיינער, אזוי האָט אויך צוגע-
זאָגט די ראדיאָ, כאָטש זי האָט איבערגעלאָזט
אין אַרט פאר „אין אייניקע ערטער וועלן דורכ-
גיין שלאָסערענס“, אָבער געוויס גיט אונדז
מיינט מען.

אין דרויסן איז טאקע א מעכניזע. ערשט גיט
לאנג האָבן זיך, עמעס, אָנגעטרעגן שוואַרצע
שטיקלעך כמארעס און אָף א מינוט א הוליע
געטאָן, זיך אָנגעדונערט, אָנגעבליצט, ווי לע-
כיוועק א שפּץ געטאָן אף דער דאָרשטיקער
ערד מיט עטלעכע קריגלעך רעגנוואסער און
זיך פאנאנדערגעלאָפן הענדעס-פענדעס, ווער
וועהן — פרוווס כאַפּט אונדז. דערווייל שטייט
שוין ווידער די זון, עס בליאסקען די רעגנ-
טראָפּנס אף די אויסגעצוואַגענע בלעטער און
גראָזן, אפן מוטנעם הימל האָט זיך עכט באַ-
לעבאטיש אויסגעצויגן דער פילקאלירנדיקער
רעגנבויגן און קוועלט פון פארגעניגן, דער
הימל איז שוין ווידער ריין, דער רעגן — גלייך
ווי גיט געווען.

איך דערמיל מיך יונגער אף א פאָר צענדליק
יאָר און באשליס זיך דורכפאָרן צוגאסט צו
די „פיליפּינער אייזלעך“. ווייסט איר, אפאָנעם,
גיט, ווער זיי זינען, די „פיליפּינער אייזלעך“?
וועל איך אַמך דערציילן.

...ארל איז געשטאנען בא דער געאָגראַפּי-
שער קארטע, געשטאנען, נעבעך, אין געהאקטע
ווינדן און זיך געבעטן בא אונדז מיט די אויגן
ראכמיס, מע זאל אים ראטעווען, אונטערזאָגן
כאָטש א פאָר ווערטער. באלד זינען די פאָר-
דערשטע פארטעס געקומען אין באוועגונג און
גענומען אים פלייסיק „ראטעווען“. דאָס האָט
אים אָבער שלעכט געהאלפן — אָנשטאָט „פּי-
ליפּינער אייזלעך“ האָבן זינען אָנגעשפּיצטע
אויסערן אומפּעכאָסט „פיליפּינער אייזלעך“.

בישיבונעס מיט מיר וועט א גוואר—ווייזט אויס, פון די בארגאטנוויינער, הוצולן. איך פארפיר מיט אים א פריינטלעכן שמועס.
— בא אונדז, זאגט ער, —אף די בארג רוקנס, וועט איר קיין ראכטונדיקע ווייזן פערלדער, ווי דא בא אייך, ניט טרעפן, דער פאר אבער זינען פאראן בא אונדז א סאך שאף. נאך מע דארף זיך גוט אנהערעווען ארום זיי...

— פארשטייט זיך, שאף איז ניט קיין ציגן, — פרוו איך ארויסווייזן מינע פונדאמענטאלע יעדעס אין הילכעס שאף, — שערן שעפעלעך דארף מען קענען...

— געוויס, — באשטעטיקט ער, — איר מעגט זען, וואס פאר א גרויסער אימסטווייזן איז בא אונדז, ווען מיר באגלייטן ארויס די שטאבאך נען מיט די טשערעדעס אין וועג אריין. מיר כאפן דעמאלט א גוטן הוליע.

— און ווען זיי קערן זיך אום בעשאלעם אהיים, איז נאך א גרעסערער יאמטעווע, — זען איך פאר ארויסווייזן מינע טיפע יעדעס.

— ריכטיק, — באשטעטיקט ער ווייטער, — היינט מעגט איר זען, וואס פאר א פרעכטיקע נאטור איז בא אונדז. ניט אומזיסט רוסט מען אונדזער קאנט, די בילום פון אוקראינע.

דער שמועס געווערעט אבער מיט לאנג, גיך געזעגנט זיך אפ דער הוצול גיט אונדז און שטייגט אראפ פונעם אוטאבוס. בערקע קער רעוועט זיך אויס צו מיר און שמיכלעס כוטר רעוואט פון היינטער די בריילן. ער פרעגט מיט איראנע:

— אירב, יאנקל, דו ביסט טאקע אזא באקי אין הילכעס שאף, זאג זעע מיר, זיי מויכל, וועלכן טאם פארמאגט שאפענע מילך? — שאפענע מילך? שאפענעם קען האב איך אפיר לע גענעסן, אבער שאפענע מילך אין לעבן ניט געזען. אבער מע דארף האלטן פאסאן. — שאפענע מילך, — באק איך אפ א שערץ אפן ארט, ניט לאנג געטראכט, — האט דעם טאם פון געוויינלעכער ציגןמילך, נאך א ביי סעלע צוגערייכערט.

— ביסט א שאקען ערשטער סאָרט. ניט אומזיסט האט זיך צוריק מיט יארן בילעק געגעבן דעם וועג. די האט באלד דערקענט, מיט וועמען זי האט צו טאן ווייסט, וואס נאך איך וועל דיר זאגן ער איז ניט קיין הוצול. — ווער דען איז ער, א פלאקשיטער? — ווער איך שוין א ביסל אין קאט.

— עפשער, נאך קיין הוצול געוויס ניט. הוצולן טראגן ניט קיין וועלירעוועד שליאפעס מיט געקוויילטע שניטסן, זיי טראגן פראסטע שליאפעס מיט מעדערן.

הערן דערווייטערונגען פון בערקען איז בא מיר ניט קיין ניט. דערפאר נעם איך זיך ניט אונטער אים ליענען א לעציע וועגן לעבן און שטייגער פון די היינטצטיקע הוצולן, נאך פארן „שטאך“ מיט ביללען ווילט זיך מיר בעפירעש אים גוט אריינגאגן. אבער ווער איז דאס אריין אין אוטאבוס? דאס איז, דוכט

זיך, ארקעט בעניאכיד. ער גייט טאקע צו גלייך צו מיר, גיט מיר די האנט און זעצט זיך צו נאָענט לעבן מיר.

— איר פארט עפשער צו אונדז— סרענט ער.

— יא, צו אייך. און פונדאמענטאל פארט עס א יונגעראמאן, אויב ס'איז קיין סאך גיט?

— געווען צוגאסט באם ווייב. דאס לאָזט זיך א ביסל גיט פארשטיין, און

איך וויל א פירערש בא בערקען.

— בערקע, ביסט דאך עפעס אן אלטער גויער, גיב מיר צו פארשטיין די נמע מאָדע.

איך א רוסאג פארט מען צוגאסט צום ווייב, און וואס טוט מען מיט די איבעריקע וואָכיקע

טעג? — און איך ענטפער אליין פאר אים. — אין דעם וואַריאנט שטעקט א קלונע לאָגיק:

וואס זעלטענער מע זעט זיך, אלץ שטארקער און לאנגדויערנדיקער איז די לייב, מע עסט

זיך גיט איין איינער דעם צווייטן.

באם באַכער ווערן די אויגן טרויעריק:

— איר לאכט, דיאדיע יאשע, און איך גיי שוין ארום א שטיק צייט ווי א דולער. עס איז

א כארפער צו דערציילן, דער מאמען מיט דער באַבען געפעלט גיט דער שידעך, עס שטייט

זיי גיט אן, וואס לייבט איז א פאָשטעט אר- בעטערן, אן הויכער קילדונג, זיי ווילן זי גיט

ווייטן און גיט קענען. מיר לעבן באזונדער: זי—איין א צוואמענוויינג, און איך אין דער

היים...

— נו און דער טאטע דינער, דער דירעקטאר, וואס זאגט ער?

— ער איז דאפוק אף מיין זיט, נאך איר ווייט דאך די ווערט פון זיין דייע אין שטוב.

— וויל, וויל, א בינאיען פאר למט, נאך בא די „פיליפער אייזלעך קאן זיך אווינס

פארלויפן, ווי געפעלט דיר, בערקע, אזא נא- רישע געשיכטע מעגסט זיך שוין, גארקיי,

פארלאזן אף אונדז, מיר וועלן שוין מאכן אר- דענונג. דו, בערקע, וועסט זיך פארנעמען מיט

דער באַבען, און איך מיט דער מוטער. מאסי קיט?

בערקע וויל אפילע גיט הערן.

— כאטשעכאליעל, אן מיר. מיט מיך גיט אריין אין פרעמדע געשעפטן. — טוט ער א מאן

מיט דער האנט. — איך טעל זיך פאר, ווי דו וועסט שוין דאָרט האקן א טשייניק, שייט מיט

שקאָריס, ווי דו קענסט, און דערצו נאך מיך שטעלן פאר אן איידעם. איך וואָרן דיר: מיך

גיט אריינמישן, אף מיר גיט אויסרעכענען.

— אַבער, בערקע טיערער, צוליב שאַלעס באַס מעג מען דאך א ביסל מאַנטאזירן.

— לאז מיך צוריק, מיך טשעפע גיט. גיין איז גיין.

...אין שטוב טרעפן מיר די מישפאָע זיצן ארום טיש בא אן ערנסטן שמועס, וואס האָט

זיך מיט אונדזער אריינקומען שנעל איבערגע- ריסן. די טראַפנס שווייס, וואס גלאנצן בא

ארקען אפן שטערן, און דער קעמפערשער אויסזען פון דעם ווייב און שוויגער זאָגן איי-

דעם וועגן דער הייסער דיסקוסיע, וואס האט דא גארואס געמאלקערט.
אונדזער אייניקומען און דאס באגריסן זיך אף הויכע טענער מאכט א ביסל לינדער די אָנגעשטרענגטע אטמאספער. די "פיליפינער אייזלעך", וואס האָבן טכילעס אויסגעזען מיר און שווער געטאטעט. הייבן אָן אָפּגיין, קומען צוריק און נעמען שיטן מיט ווערטלעך און אנגעקומען. איך, פארשטייט זיך, שטעל פאַר די באלעבאסטיס מיין בעסטן פריינט באַריס אלעק סאנדראוויטשן (בערקע פאריכט—אבראמאָר וויטש"), פארגעס נישט אויסרעכענען זינע גרוי סע מילעס און פאריינסטן, פאר וואָס בערקע איז מיר מעכאבעד מיט א בעקאוועדיקן שטייט אין דין.

ווען מיר זיצן שוין באס געגרייטן טיש און שלינגען געלאסן די געשמאקע מייכאליס נאָך די גלעזלעך מאשקע, וואָס האָבן אונדז וויל צווארעמט, פאַר איך ארויס מיט א געמאכטן רויגעז:

— ווי שעמט איר זיך נישט, אזא אלטן גוטן פריינט, ווי איך, נישט געבן צו וויסן, אז איר מאכט כאטענע גאריקן...
בא די באלעבאסטיס ווערן רויט די פענעמער, און נאָך א קורצער פארלעגנהייט באקומט ארבעט דאס לאָשן:
— איר, יאשע, ווען דו ווייסט, וואָס פאר אומזיסטע, נארישע צאָרעס מיר לעבן איבער די לעצטע צייט, וויפל געזונט עס קאָסט שוין אונדז אַפּ די געשיכטע מיט גאריקס "כאטענע"...
— וואָס זשע, מע האָט איך דעם נאדן אָנ־געזעצט—מאך איך זיך טאמעוואטע.

— נארישקייטן, ווער רעדט היינטיקע יאָרן פון נאדן. סאָניען און דער שוויגער גייט נישט אונטער דער שידוך. איך האָב זיך שוין אזוי פארמאטשעט, די שטוב איז מאמעש פארי וואנדלט אין א געהענעם.

— דו, דו אליין ביסט שולדיק אין דעם גאנצן אומגליק!— שרייט אויס די אומגעבראכטע דיי־רעקטארשע.— ווען דו זאָגסט פון דעם ערשטן טאָג, "ניין", וואָלט גאריק נישט געסמיינעט אונדז אונטערטראָגן א ווילע מאטאָנע.

גאריק, דערפילנדיק, אז עס הייבט זיך שוין אן ווידער א מאכליקעס, רוקט זיך פאמעלעך ארויס אין צווייטן צימער.

נאָך א קורצער פאוזע זעצט פאַר די באלע־באסטע:

— אזא גאריק, אזא גאלדענער גאריק וואָלט נישט געקאָנט נעמען א מיידל מיט הויכער ביל־דונג און טאקע פון א פיגורע שטוב; קארג אזעלכע מיידלעך פאראן אין שטאָטן פארוואָס קומט אונדז ליידן אזא ביזאָיען—דאָ פאלט זי ווידער אָן אף די "פיליפינער אייזלעך".— אז א מענטש זאל טאָג און נאכט אין זינגען האָבן נאָר די ארבעט, די פאבריק, און וואָס אין שטוב טוט זיך, גייט אים גאָר נישט אָן. זי ווישט אַפּ מיטן טיכעלע די אָנגעלאָפּענע טרערן און קוקט מיט האָפּענונג אין מיין זינט:

זי ווארט, ווייזט ארויס, איך זאָל זי אונטער־האלטן.

— איך הער איך בעדולדיק אויס,—זאָג איך,—נאָר איך פארשטיי נישט, מיט וואָס גער פּעלט איך נישט לויבע, וועלכן כּיסאָרן האָט איר בא איר געפונענען זי איז עפשער מ׳זעט ווי דער טויט, אָדער א גרויסער נאר, עפשער נישט קיין באלעבאסטע?

— וואָס רעדסטו?—גיבן זיך די "פיליפינער אייזלעך" א הייב פונעם בענקל.—זיי האָבן זי אפּילע אין די אויגן נישט געזען.

— דאן פארשטיי איך גאָרניט, כאָטש האָט מיר און בראָקט מיר.

— נישט וואָס צו זען,—שטאמלט ארויס די באָנע,—ער איז אריינגעפאלן, דער טאכטיש אונדזערער, אין אן עמעסער בלאָטע.

— דער רוען האָט אראָפּגעבראכט אהערצו דאָס דאָזיקע גליק פון ערגעץ א דעראזונע,—כאָטש פארשטער די באלעבאסטע,—די מאמע אירע איז דאָרט אן אופראמערן אין א שול, און זי אליין איז א פאָשעטע ארבעטערן אף דער פאבריק, פארבאָגט אפּילע נישט קיין צען קלאסן. נישטאַפּ מיט וועמען גיין צום טיש.

— וועדליק מיר איז באוויסט,—זאָג איך געלאסן,—איז אויך גאריק קיינמאָל קיין גרוי־סער לאמען נישט געווען, איר האָט אים קוים דערשלעפט ביזן אכטן קלאס און נאָכדעם ארי־בערגעפּעקלט אין אן אָונטשול. ער איז אויך אזא פאָשעטער ארבעטער, זי זיין זיבל. גיט זשע מיר, זינט מייכל, צו פארשטיין, וואָס שטייט העכער אימער גאריק פון דעם דעראזש־נער מיידל?

— וואָס רעדט איר?—ווערט אזש די באָנע אומגעצייטערט. אלע לערער אין שול פלעגן שטענדיק זאָגן, אז גאריק איז זייער א ספּאָר סאָבנער, נאָר איין כּיסאָרן האָט ער—ער חיל נישט. ווען גאריק וויל נאָר, וואָלט ער שוין איצט געוויס געווען א פראָפעסאָר. וואָס איז דאָ וואָס צו טינגען, אונדזער גאריק איז ווערט גרעסערס, און מיר מעגן אויך האָבן שענערע מעכונאָנים.

— שולדיק זינגען די רעפּעטיציעס, — קרעכצט ארויס די באלעבאסטע,—דאָרטן האָט זי אים פארדרייט דעם קאָפּ. איך האָב פריער געוואָלט: דאָרט, וווּ ס׳הייבט זיך אָן מיט טעאָר טער, וועט זיין א שלעכטער סאָף. די ליבע הייבט מען אָן שפּילן אף דער סענע און מע קאָנטשעט אין דרייטן.

— איך פארשטיי נישט, יאשע,—ווענדט זיך צו מיר דער באלעבאסט נישט איבעריק דרייט, — וואָס געפּעלט זיי אזוי נישט דער ייכעס? פאר וואָס איז מיר אַפּ אָנגעשטאנען דער ייכעס, ווען איך בין באגליקט געוואָרן מיט יוקל דעם שטריקל־רייזערס מייזיקע?

— עס געפּעלט דיר נישט מיין ייכעס?—ווערט אָנגעצונדן די באלעבאסטע,—ווער האָט דיר געצווינגען מיר נעמען?

— ביסט גערעכט, דאָס איז טאקע מיין דריי־סער פעלער, וואָס איך בין באגאנגען אין לעבן.

— און וועלכע זינען די ערשטע צווייז —
אז ס'איז געווען צו וויסן.

— דער ערשטער פעלער — וואָס איך האָב געוועזן א צימער בא דיין טאטן אין שטוב. דארטן טאקע האָב איך געפאקט דאָס גרויסע גליק. דער צווייטער פעלער — וואָס איך האָב נישט געפאלגט מיין באַבע. „איך דארף זי נישט, — האָט זי געשרייען, — זי האָט אפילו נישט קיין זיבן קלאַטן.“

דאָס רופט ארויס אן אלגעמיינעם געלעכטער. ווען מיר נעמען שוין נאָך צו געלעזן און די שטימונג ווערט א געהויבענע, טרעט איך צו אקטיווער צו מיין דיפלאמאטישער מיסיע.

— סאָפיע יאקאָוועלעוונע, — זאָג איך, — איז קיין גאר נישט געווען און האָט געוואלט, וועלכן העכט אריינפאקן אין איר נעץ. וויזנט אויס, אז לויבע איז אויך וויזנט פון א גאר, אויב זי האָט זיך פארקוקט א גארליקן. גאריק האָט מיר דערציילט, אז לויבע פארמאגט גאָלדענע הענט, ארבעט אויסגעצייכנט און איז אף דער פאבריק דאָס אייבערשטע פון שטייטל.

— ריכטיק, — באשעפטיקט דער באלע — באַס. — גאריק זאָגט, אז זי באקומט אַפּט פּרע-מיסע און גראמאַטעס. מע קלייבט זיך אפילו ארויסרוקן איר קאנדידאטור פאר א דעפוטאט... — אַס כאפט מען זי שוין אויס פאר א דע-פוטאט — בייזערט זיך נאָך אלץ די באַבע.

— פארוואָס נישט? גיי איך שוין אריין אין ראש. — מיט וואָס פארדינט זי נישט אזא ערע? איר קאָנט נאָך האָבן צוויי דעפוטאטן אין שטוב. גאר נישט דאָס איז דער איקער, וויכטיק איז דער מענטש אליין. אַס האָט איר א לע-בעדיקן ביישפיל. באַריס אלעקסאנדראָוויטש, — וויזנט אָן אף מיין שאַק. — איז א געווע-זענער דירעקטאָר פון א גרויסן צוקער-זאָוואַד הינטער קינע. ער פארמאגט צוויי ווילע זין, אף אלע מינע ליבע געזאָגט געוואָרן, איינער אן אינזשעניער, דער צווייטער א שלאָסער. דאָ כאַפ איך פון בערקען אונטערן טיש אזא זעץ אין פוט, אז עס גלויבט זיך מיר לאָזן א טרער פון ווייטעק. די סיבע איז קלאָר — ער איז אלע יאָרן א בוכהאלטער און פארמאָגט איין זון — א פארוועסענעם באַכער.

גאר איך קום צוריק און זעץ פאַר:

— דער ערשטער זון האָט כאטענע געהאט פאר א דאָקטערשע, און דער צווייטער האָט גענומען א מיידל, וואָס ארבעט אף דער טריק קאטאזש-פאבריק. וואָס זשע מיינט איר? פרעגט באַריס אלעקסאנדראָוויטש, וועלכע שוין איז למיטשער און איבערגעגעבענער דעם מאָן ווער איז מער באלעבאָסטע אין שטוב ווער באציט זיך בעסער צו שוועריאָן-שוויגער די דאָקטערשע כאפט צו זיך ארמין צו זיך אמאָל אין א וויאל, בלאָזט פון זיך שטענדיק, ווי א אינג-דיק. — איך בין א דאָקטער, הייסט עס, און די שוויגער האָט באַ איר קיין אנדער גאָמען נישט, ווי „סטארוכא“.

און וואָלט אזא שוין אף דער שוועל נישט געלאָזט. — באַמערקט די דירעקטאָרשע.

— אז בערעט אַסיפּאָוונע, די שוויגער, אין געווען קראנק, — צעלאָן איך ווייטער מיין פאנ-טאוע, — איז די היינערע שוין שטענדיק אַפּ געווען בא איר בעט, עטלעכע נעכט נישט צו געמאכט מיטן אויג און זי באדינט ווי אן אייגענע טאָטשער. די דאָקטערשע אָבער פלעגט זיך אריינכאפן אף א היילע, א טאפ טאָן אין איילעניש איר דויטעק, און שפאַרע טאָן מיט דער נאָז און אַוועק צו אלדיר רוכעס.

— ווּו נעמען זיך אף דער וועלט אַוועלכע פארווענישן — שטאַמלט ארויס מיט רוגע די אַנצייניקע באַבע.

— נישט איין מאל האָט איר באַריס אלעק-סאנדראָוויטש געוואָלט געבן דעם וועג, ווען בערעט אַסיפּאָוונע זאָל אים נישט אָפהאַלטן. עמעס זאָג איך, באַריס אלעקסאנדראָוויטש? בערעק גיט א מיין שאַקל מיטן קאָפּ, וואָס קאָן הייסן: אי עמעס, אי א גרויסער ליבן.

— קיין יאסלענע וויל זי נישט, „זי זינען נישט קראנק, — זאָגט זי, — די שוועריאָן-שוויגער, זיך נישטאָשען מיטן אייניקל, וואָס דען האָבן זי נאָך וואָס צו טאָן?“

— הער גאר א מיין האָנע, ס'איז דאָך מאמעש א פערעאַדעט — רופט אויס מיט פארביטערונג די באלעבאָסטע.

— פירן באלעבאָטישקייט אין שטוב האָט זי קיין צייט נישט, דעם מאָן צווינגט זי וואָשן די היילן, אַינקויפן אין מאַרק און אפילו אַפּט קאָבן וואַרמעס.

— וואָס הייסט, ס'איז דען מענערשע אר-בעטן איך פארשטיי נישט, עס איז דאָך עפעס גאָר קיין מענטש נישט, — גיט א פליעסעק מיט די הענט סאָפיע יאקאָוועלעוונע.

„איך האָב וויזנט אויס, איבערגעכאפט די מאַס, — טראכט איך, — כ'קאָן נאָך קאליע מאכן דאָס גאנצע געשעפט, מע דארף כאפן צוריק.“ — פארשטייט זיך, אז איר אטו אויך נישט גרינג, ארבעט אן אַנדערהאלבן טאָווקעס און פארדינט נישט שלעכט, קומט פארהאַרעוועט אהיים.

— וואָס קער זיך אָן ווער דארף איר געלט, אויב זי אליין איז קיין מענטש נישט? — היצט זיך נאָך אלץ די באלעבאָסטע.

— אָו דאָס טאקע וויל איך אייך אויסבריינגן, דאָס וויכטיקסטע איז דער „מענטש“, די דאָזי קע פאַשעטע, ווי אויך זאָגט, לויבע פארמאָגט גוטע, מענטשלעכע מילעס, דאָס האָט מיר גאָר ריק אליין געזאָגט. און אומוויסט טינעט איר „הויכע בילדונג“.

— וואָס גאריק קאָן זאָגן...

— גאריק איז נישט קיין ליגנער. איך מוז איך נאָך צוגעבן, וואָס גאריק האָט מיר געזאָגט: „אויב ס'וועט זיך אזוי פארציען, גיי איך זיך טרינקען אין טיך“. און דאָס זינען איבערגע-געבענע עלטערן?

די „פיליפּינער אייזלען“ האָבן אופגעטייערט, בלייב געוואָרן, ווי זי וואנט. די דירעקטאָרשע האָט א פליעסעק געטאָן

מיט די הענט און אויסגעשריען גיט מיט איר קאל:

— גאריק! ווי ביסטו דארט? וואס איז דאס פאר א רייד?

— גאריקל, וואס איז דאס פאר נארישע שטיק? ווי און ווינד איז מיר. — פארגייט זיך די באבע. — קום נאך אהער, ווי ביסטו דארט? גאריק קומט אריין, ווארטט אף מיר, אומבא- מערקט, א מאמוזירישן בליק, זעצט זיך אנ- דער מיט אן אראפגעלאזטן קאפ און שוויגט.

— וואס שוויגסטו? — צעשרייען זיך אף א קאל די אונטערגעטרונקענע „פליינער אייד- לעך“. — רעד, האָב גיט קיין מוירע. דיין באַבע, יובעלעכע פון קאפּצערדיללעוועקע — וויאזוי הייסט זי דאָרט, די לאָך — וויל פאר דיר נאָך א געקאָגלטעטע, גיט אנדערש, אזוי איז זי דערצויגן באַ מיטלען דעם וואסערפירער. און דיין מאמע טאנצט איר נאָך... און דו, גאריק, וואָס זאָגסטו?

— איך האָב שוין מינעס אָפּגעזאָגט, — ענט- פערט דער זון.

— און איר, באַריס אלעקסאנדראוויטש, וואָס זאָגט איר אף דער נארישער געשיכטע?

— וואָס איז שיער? גאָריק, פארשטייט זיך, ס'איז גיט וויכטיק, נאָך ס'וועט זיין גוט.

— אַן אַט דאָס הער איך פון א קלוגן מענטשן, „ס'וועט זיין גוט“, ס'מוז זיין גוט. איז אַט וואָס, גאריק, נעם די פיס אף די פלייצעס און מאַרש צו דיין ליובע, ברענג זי אהער צוזאמען מיט די בעבעכעס.

— זאל די מאמע אויך פאָרן מיט מיר, אַנ- דערש וועט ליובע גיט קומען.

— ריכטיק, די מאמע וועט פאָרן מיט דיר. און איר, שוויגער, עפּשער וואָלט איר אויך מיטגעפאָרן?

— ווען גאריק נעמט א טאקסי, וואָלט איך אויך געפאָרן.

— אַט ברענג איך באלד א טאקסי, — גאריק גיט א שפּרונג פונעם בענקל און פליט ארויס פּילאיוסן-בויגן פון שטוב. סאָניע גיט אוועק זיך איבערטאן.

אויב אזוי, האָבן מיר שוין דאָ גיט וואָס צו טאן. בערעק גיט מיר אנצוהערן, אז עס איז שוין צייט פאָרן אהיים. מיר געזענענען זיך אָפּ. אין דרויסן האָט זיך נאָרוואַס אָפּגעטראָגן א לייכט רעגנדיג. די נאָענטע קארפאטן האָבן אונטערגעשיקט א גוטמוטיק-ווארעם ווינטעלע. אָבער מיין בערעקן גיט עס אפּילע גיט אָן, איך פיל, אז ער איז אופּגעבראכט. רעדט קיין וואָרט גיט אויס. פרעג איך אים:

— וואָס איז דער רויגעז? ביסטו דען גיט צופרידן, וואָס מיר האָבן אזא פאמיליע-קאָנ- פליקט דערלייזט?

— גיט מיט אזעלכע מעטאָדן, מיט אזעלכע שקאָרים. אוי איז ביללעך געווען א כאַכאַע... אוי האָט זי אָפּגעטאָן קלוג. הער א מיסע, צושרייבן מיר אזעלכע זאכן, גיט צעשטויגן גיט געפּלויגן. א. דירעקטאָר פון א צוקע-וואָנד, צוויי זין מיט צוויי שווערן, א מאַשיל-קאפּאַשיל.

— איך האָב דאָך דאָס געטאָן צוליב שאַלעם- באַיס.

— כ'האָב שוין געהערט.

דעם גאנצן וועג שוויגן מיר, בערעק איז אף מיר אָנגעבלאָזן. לעבן שטוב ווען מיר זיך צו א קאפּעטשקעלע אַפּרוען, אומגעריכט טראָגט זיך אָן אף בערעקן א גרויסע צאָרע. פון שטוב לויפט ארויס זיין פרוי, א צעשויר- בערעק, ריט פון קאס, און נעמט בוזאלדעווען:

— דער רועד האָט מיך פארטראָגן אף א גאנצן טאָג אייניגעס דייט שוילעלע פון דער קווארטיר, און איך דריי זיך ארום און קאָן גיט אריין אין שטוב.

ווינטער גייט אוועק א סעדרע קלאָלעס. בערעק איז בלייב, טאפּט איר דער קעשענע און מורמלט עפעס גיט-פארשטענדלעכעס. נאָך וואָס פאר א באדייטונג קאָן האָבן דאָס פאכדאָנישע שטאַמלען פון דעם אף טויט איבערגעשראַקע- נעם בערעקן קעגן די אויסגעשרייען פון זיין ווייבעלע, וועלכע איז צוויי מאָל העכער און געזינטער פון אים.

ס'צעשפּילט זיך א ניעס פאמיליע-דראמע אין מיין אַנזענהייט. מעג איך דען פארלאָזן בער- קען אין אזא אייט-צאָרע? זי וועט דאָך פון אים, נעבעך, מאכן א טויט איבער ווינטער גיין אין קאָל, פרווון אים ארויסראטעווען פון אזא אַנשיקעניש.

— אנטשולדיקט מיר, בערעק אַסיפּאָווע, — שאָר איך אריין אינמיטן. — איר ווייסט דען, וואָס מיט אים האָט זיך אָפּגעטאָן? האַלעוויי זאל זיך דאָס מער גיט טרעפן, ווען איר ווייסט. וואָלט איר אים בעסער פאזאלינקע אריינגע- בראכט אין שטוב, אונזעקעלייגט אין בעט און צוגעדעקט מיט דער קאָלדער.

— וואָס אויזנס איז געשען? — שטעלט זי אָן אף מיר גרויס, איבערגעשראַקענע אויגן.

— געשען איז דאָס, וואָס אינמיטן שפאצירן איז אים גיט גוט געוואָרן און ער איז געפאלן כאלאָשעס.

— וויי אזוי מיר, פארוואָס האָט איר אים באלד גיט געבראכט אהיים?

— ווי אהיים, דער אהיים? „גיכע הילף“ האָט אים גלייך פארנומען אין שפיטאַל, ווי ער איז אָפּגעלעגן ביז איצט. פרשט גיט לאנג האָב איך דעם כאַטשנאָכער געבראכט אהער. קוים דער- נאנגען. איר זעט דען גיט, ווי ער איז בלייב? בערעק טוט א טיפּן זיפּ — ער כאפּט זיך גערן אָן פאר דעם שטרייעלע, וואָס איך האָב אים אונטערגעוואָרפן. בערעק אַסיפּאָווען בייגט זיך אָן און מיט גרויס באַכטאָנעס באַטראכט זי זיין בלייב געזיכט, גלעט אים דעם פלייך אָפּן קאפּ און פרעגט אים שפּיל, ווי ער פילט זיך נעבעך איצט.

אַנשטאָט און ענטפער זעצט בערעק פאר קרעכצן. בערעק אַסיפּאָווען הייבט אים פאזא- לינקע אָפּ פון דער באַנק און פירט אים, צאָרט און פאָרוויכטיק, אוועק אהיים. בערעק שאַנצט לאנגזאַם, קוים וואָס ער שטעלט די טריט.

איציק קפניס. „אונטערוועגנס“

די אויגן זיי רופן ארויס א שלאגל געדאנקען און געפילן, הייבן ארויס פון די טיפענישן פון נעם זיקארן פאסירונגען, וואס זינען מיט דער צייט היפש אפגערוקט געווארן אין א זיט. זיי וועלן אבער קיינמאל נישט פארגעסן ווערן, אזוי פארקריצט זינען זיי אינעם גאנצן וועגן, אזוי מאלן איז מעגלעך בלויז דעמלט, ווען דער דעציילער אליין איז אפגערגעט, אפילו אפ- גערודערט. מיט קיין קאלטן לונג-און-לעבער קאן מען עס נישט דערגרייכן. די בילדער וועקן אסאך צואציעס און פארגלעכען, זיי לאזן נישט איבער באס ליינענער קיין ארט פאר גלטיגקייט. פארקערט, זיי רופן ארויס דעם ווילן זיך טיילן מיט איינדרוקן פון יענער צייט. ווער עס האט איבערגעלעבט אדעלעך געשעענישן, איז דאנק- באר דעם שרייבער.

צוליב זייער אומפאפולערעכקייט און קעסיי- דערדיקט זינען די פאגראם-שרעקן געווארן א שטייגער-דערשטונג. די געשעענישן האבן צוגעשמידט צו זיך די אומפערקומענע פון אלע שטעטלידיקע איינוווינער. יעדער טאג האט געבראכט פרישע נים וועגן אומשולדיק אומ- געקומענע סיי אין שטעטל גופה, סיי אף די וועגן. די געדריקטע שטימונג ווערט איבערגע- געבן אין מיל בילדער, וועלכע שאפן די רעאל- קייט פון די אומפארגעסלעכע טעג: „די נאכט ווארטעוועט מען, און אינדערפרי הערט מען נים. א פרימארגן אן נישט איז גאר קיין פרימארגן נישט. טאמער האט זיך גארנישט געטראפן אין שטעטל גופה, האט זיך געמוזט עפעס טרעפן אין א דארף ארום שטעטל אדער אף די שלאכטן, צי אין די וועלדער. אט האט מען געבראכט צוויי געהארגעטע פון לושטיג- קער שלאך: בארעד דער קלייטניק און עליע פאליאקאו.“

אדעלעך באשרייבונגען פירן אריין דעם

עס דערמאנען זיך די יארן, ווען ס'איז דערשינען איציק קיפניסעס ערשטער בוך „כאדאשים און טעג“. דאס ווערק איז גע- ווען באהויבט מיט א ווארעמען געפיל, מיט אופריכטיקייט, וואס איז כאראקטעריסטיש פארן אמאליקן שטעטל און זיין באשרייבער. אינעם ווערק האט זיך געפילט אן אייגנארטי- קער טאלאנט מיט אן אינדיוידועלען שרייב- נוסעך. ס'איז געווען א פילצוואנגנדיק ווערק פון א באדייטנדיקן מיסטער.

אין איציק קיפניסעס „אונטערוועגנס“ (סא- וועטיש היימלאנד“ נומ. 4, 5, 6 פארן 1968 יאר) איז געשילדערט די זעלבע סלאווענע- מיט אירע איינוווינער, מיט זייער ארט לעבן. דא זינען אבער די געשעענישן געוויזן רעט- ראספעקטיוו, מיט צענדליקער יארן שפעטער. און כאטש אויך דא איז פארהיט די גאנצע אומיטלבארקייט פונעם העלד, זיין הארציקייט און אופריכטיקייט, זיין טיפע, ארגאנישע פאר- בינדונג מיטן ארום, פילט זיך בעכוש, אז דער שרייבער האט אין מעשעך פון לאנגע יארן דורכגעמאכט א היפשן לעבנס-וועג, אָנעזאמלט מיל לעבנס-באאָבאכטונגען. דאס האט אים בא- רייכערט, צוגעגעבן קראפט זיין טאלאנט. אין טאָך איז פארבליבן זיין פונדעריקע שרייב- מאניר, ס'איז איינגעהיט געווארן די עכטקייט פון געפיל, דער לעבעדיקער אָטעם פון די ווייטע געשעענישן. ביז גאר רעליעף טרעטן ארויס די מענטשלעכע איבערלעבונגען פון יענער גרויזאמער ווירקלעכקייט.

בזילעט זינען געשילדערט אין ווערק די גרוילן פון די פאָגראַמען. די געשעענישן זיי- נען געוויזן מיט אזא פינקטלעכקייט, זייער אפ- קלייבט איז געגעבן מיט אזא באהאוונטקייט און דורכגעטראכט, אז פאר די וואס האבן עס אליין איבערגעלעבט, שטייט זיין מאמעס פאר

לייענער אין דער סאמע געדיכטעניש פון די געשעענישן. עס קומט אמילע אפן זינען, אז די אָנגערופענע פארשויען זינען גיט קיין אויסגעטראכטע, אזוי רעאל איז דאָס דערצייל-טע. און כאַטש מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט ווירקלעכע פאקטן, איז קיפניסעס דערציילונג „אונטערוועגס“ גיט קיין כראַנקי, נאָר אן עכט קינסטלעריש ווערק. ווען מיר וואלטן דאָ גע-האט צו טאָן מיט כראַנקאלער פאקטאָלאָגיע, מיט בלויער דאָקומענטירונג, וואלט דאָס דער-ציילטע אופגענומען געוואָרן ווי אן איינצל-געשעעניש, ווי פאסירונגען, וואָס זינען גע-בונדן נאָר מיט א באשטימטן אָרט. אין קיפ-ניסעס דערציילונג אָבער, האָבן עס ווערן דערציילט בעזעמס געשעענע פאלן, איז דער אויסוואל געמאכט אזוי, אז עס גיט דעם שריי-בער א מעגלעכקייט צו מאַכן פאראלגעמיינע-רונגען, פארוואַנדלען דעם איינצל-פאקט אין א טיפישער דערשיינונג. אָס די טיפישקייט, וואָס האָט זיכער געפאָדערט פונעם שרייבער אומבאמערקטע פאר א זיטיקן בליק אָנגע-שטרענגטקייט. רומט ארויס א טיפן אָפהילך באַם לייענער. עס דוכט זיך, אזעלכעס איז פאָרגעקומען אייך בא אים אין שטעטל און מיט אים גופע. דאָס איז הויכע ממטערשאפט. ווערק וויל איך אָפּמערקן. אלע באַמיונגען פון די פאָרגאָס-העצער און זייערע אויספילער האָבן געהאט אין זינען ארויסרופן בא דער אָרטיקער באַפעלקערונג סינע צו די יידן. עס זינען געווען פאלן, ווען מיט דער הילף פון אזא אגיסאציע זינען פארכאפט געוואָרן אזעל-כע מענטשן, וועמען פריער האָט קיינער גיט

איציק באַראַוויטש

(כאָראָוו)

די דראַמע פון שטילשוויגן

(וועגן מ. קאַבריאַנסקי'ס ראָמאַן „שאַטיל“ — סאַוועטיש היימלאַנד“ נומ. 1, 1974)

כוישעד געווען אין יידן-סינע. דאָס זינען גע-ווען אויסנאמען. די מערהייט פונעם אוקראי-נישן פאָלק. דער פאָשטער אָרטלעכער פויער האָט זיך גיט אונטערגעגעבן דער שעדלעכער אגיסאציע, ער איז טריי געבליבן זינע פריער-דיקע יידישע פריינט. איבערצוגעוויקן קלינגט דעריבער אין קיפניסעס דערציילונג דער עפיר-זאך, ווען די אוקראינישע פויערעטע האָדעוועט אָן די צושפליק אריינגעקומענע צו איר אין הויז אַמיוון און פאליען. זי גיט זיי מיט א פּעקל שפּיט פאר איר באַקאנטער שטעטלדי-קער פאמיליע. עס אנטשפּרעכט דער ווירק-לעכקייט אייך דער עפיוואַד, ווען די אוקראיני-שע לערערן באַהאלט אים בא זיך אפן בוידעם אַמיוון שוועסטער שיינדל, מיט אירע כא-ווערטעס, ווען עס האָבן זיי נאָכגעיאָגט צויר-שטעטע שיקערע באַנדיטן.

די שטעטלעך מיט א יידישער באַפעלקערונג זינען דאן אָס באַפאלן געוואָרן פון פארשיי-דענע באַנדרס. די ראַטנמאכט האָט זיך דאן אָף אוקראינע נאָך גיט פארפּעסטיקט. די פאָר-געשריטענע שטעטלדיקע יוגנט האָט זיך אָפ-טייח אָנגעשלאָסן צום רעוואָלוציאָנערן קאמף, זי האָט פארלאָזט די אלטגעוועסענע היים, איז צוגעשטאנען צו דער רויטער ארמיי. אין אירע רייען האָט זי אַנטיילגענומען אין בירגערקריג. האָט זיך באַטייליקט ס׳אין רעוואָלוציע אר-מיינשע טיילן, ס׳אין די רויטע אַטריידן, וואָס האָבן געפירט א קאמף קעגן באַנדיטיום פון אלע ריכטונגען און שאַטירונגען. זייענדיק טריי דער רעאלער ווירקלעכקייט פון יענער צייט, מערקט קיינס אָפּ אָס די דערשיינונג אין זיין ווערק.

אָבער אין דעם דער אייגנארט פונעם ווערק, וואָס ארום דעם קליינעם יאָדערל פונעם גע-שעעניש-אַרעמען סיפּער-האָמיסע קריסטאלי-זירט זיך א שיינע באַשרייבונג פון ליבשע-פילן, וועלכע זינען גיט צו שטאַנד געקומען, פון צוויי לעבנס-וועגן, וואָס האָבן זיך גע-קרייצט אין דראַמאטיש זיך פאנאָדערגעגאנג-

ין קאַבריאַנסקי'ס קורצן ראָמאַן „שאַטיל“ איז קימאט גיטאָ וואָס איבער-דערציילן, א שווער-פארוואַנדעטער דעמאָבילי-זירטער סאָלדאט איז איינגעשטאַנען אָף קוואַר-טיר בא א סאָלדאטקע אן אלמאַנע, און ווי נאָר די סאַוועטישע ארמיי האָט באַפרייט זיין היימ-שטאָט, איז ער טייקעף אוועקגעפאָרן. שטעקט

גען. און קומען קומט עס פאר גיט אינמיט
אפגעוונדערט, גיט אין ענגן קרינע פון „ער“
און „זי“, נאר אף א ברייטן סאציאלן פאן פון
געט לעבן פון די פלייטע בישאס דער גרוי-
סער פאטערלענדישער מילכאמע.

קאבריאנסקיס אויג זעט דייטלעך און מאלט
בעדערעך-קאלל גאנץ אויספירלעך דעם אויס-
זען פון זינע פארשויען. אריינגינגיק דעם
אדער יענעם פערסאנאזש און פארשטעלנדיק
אים דעם ליינער, גיט דער אויטאר גלייך
זיין פארטרעט. א בערלין: האט איר א „פני-
ציק בערדל“, א „קאמעץ-בערדל“, א „מאמע-
ריש בערדל“, א שמיכל: האט איר א „שפא-
טיש שייכעלע“, א „ביטערע שמיכל“, א „א-
באגסטערע שמיכלע“, אויגן: שווארצע,
גרינלעכע, פארליווערטע, אויגן „מיט טאנצן-
דיקע אין זי טיידמילך“, דאס אנטאן: אפן
קאפ „א שווארצער קאפעליש מיט שמאלע
ראנדן“, א „געפאלדענע טונקל-גרוי קליידל“
אחו. מרקווידיק איז דאס, וואס אט די שיל-
דערונג האט א שייכעס מערסטנטיל דאפקע
צו די צווייט און דירטראנגיקע עפיואדישע
פארשויען, ביים די הויפט-העלדן — שימען און
פראנץ — זיינען אויסערלעך געמאלט קארג,
פארבארגענדיק, דער סאלאט הייסט שימען,
און פארבארגענדיק דערווייט מיר זיין א ער
איז א „וויקטיקער מילטערמאן, מעכטיקע אקס-
לע“, ברייטע ברוסט, דעם אביעקט פון זיין
ליבע האט גיט מער אפגעגאלטן; פראנץ
טראגט א שווער צעפל, זי האט גרויע אויגן
און טיפע קיינריכלעך, נאך דער אויבנדער-
מאכער שטעפן אויסערלעך קלינגען
די מעכטיקע אקסלען און טיפע קיינריכלעך
פאריינפאכט און אויסדריקלעך אויב גיט זאגן;
באנאל. וואס איז זי סיבע? זי איז דאס א
בעקוונדיקע, באוועגטליקע זעלבסטבאגערנע-
צונג, אדער דיקטירט פון דער קינסטלערישער
אינטוויזיע?

דער דעמאבליוירטער סאלאט איז טאקע
מיסטערהאפט דורכגעלויטן פון אינווייניק
מיט זיין טיפער דראמאטיק, צי לעבן נאך זיין
מאמע און זיין שוין מיידל — מקאן זאגן, זיין
קאלע, וואס ער האט איבערגעלאזט אינעם
הייט-שטעטל, צי זיי זינען אומגעקומען בא
די דייטשן... און אויב שימען איז גלייך לע-
כטאכילע געשילדערט ווי אן אין זיך אפגע-
שלאסענע נאטור, ווי א מענטש, אן וועמען א
ווארט איז א רענדל, „א געלאסענער שטילער
בער“, איז פראנץ געקומען צו אזא מאצעוו
בעהאדראגע, אונטערן דרוק פון די געשע-
נישן, איר פסיכאלאגישע אנטוויקלונג אין מע-
שען פון געציילטע כאדאשים האט זיך דעם
אויטאר אינגעגעבן צו שילדערן גאנץ בוילעט.
זי קומט אריין אין ראמן מיט גיט מאס רייד,
מיט א צונג אף שרויפן, זי איז טאמדי גרייט
צו מאכן א פסקא, אפברענגן מיט ווידיקן אקריעפ
ידעדיק, וואס איז איר דערווייזער, אין דער
וויסעדיקער האנדלונג פאלט זי אריין אין א
פולער אפהענגיקייט, אין טיפן ייעש, אין א

שאיטל-דעפרעסיע, אין מולשטענדיקער
איינזאמקייט: פאר אירע אויגן צאנקט און גיט
אויס ווי א ליכט איר טעכטערל, דער איינצי-
קער אנטפאר אירער שימען וועט אויך גיט
ווערן: אין דער „סוואדקע“ פון אינפארמאטור
ווערט דערפאסט זיין באפרייטע היימטאט. זי
פילט, אז שימענען ציט אהיים, די סימכע, וואס
באהערשט אלעמען, אין בא איר א פארשטער-
טע, זי איז עלטס אינעם מאלעטימכעדיקן ארום.
ניין, מיר האבן צום אויטאר קיין טימען גיט,
וואס ער האט געקאנט פארפאן אינעם שילדערן
דעם אויסערלעכן אויסזען פון די הויפט-העלדן.
דורכגעדרונגען מיט טיפן מיטגעפיל צו די
הויפט-העלדן, וועט דער ליינער אליין, פון
דער אייגענער לעבנס-דערפארונג, דערמאלן
זייער פארטרעט.

שימען איז טאגראין, טאגראים אין דער אר-
בעט, ווי ס'קרבצט א טויער, ווי א לעכערדיג
קער דאך, — איז שימען דאס, וואס באוועגט אים
אין זיין אומדעמיטלעכער טעטיקייט מענטשן-
ליבע א געזעלשאפטלעך אדער? אדער? טאג
אן ארגאנישע לעבנסאפט עפעס וואס צו טאג
צו שאפן דער אויטאר האט דא קיין אקצענטן
גיט געשטעלט, גיט אונגעבונדן דעם ליינער
א פארטיקן ענטפער. דער אומפערקומער
ליינער באקומט אבער דעם אנטדריק, אז ער
מעג אריינטאן זיך מיטן קאפ אין דער אר-
בעט, זיין פאנאטישע האטמאדע — דאס איז
דער איינציקער אויסוועג צו פארטויבן, שטום
צו מאכן דעם נאגנדיקן רוף אהיים. עס זענען
כאליומעס אי פראנץ, אי עלעזער זאכארא-
וויטש און נאך ווער, נאך די כאליומעס זייערע
מאכן קיין איינדרוק גיט — פוסטע כאליומעס.
שימען כאלעמט אין שלאף (ז. 65), כאלעמט
אין וואך (ז. 105), כאלעמט אין גאנצע זיט-
לעך, וואס עס איז עפעס פאר א קורצן ריט-
מאן א וויילטיק, דאך זינען זיי, די כאליומעס,
באלערעדיק, זיי טראגן די פונקציע דורכגע-
מען דעם ליינער מיטן געדאנק, וואס פאר א
גרויס ארט ס'פארנעמט אינעם מענטשנס בא-
וויסטווייז דאס אלץ „פון וואס ס'הייבט זיך אן
זיין היימלאנד“, אין כאלעם און אין וואך זעט
שימען זיך קינדלעכט, וואס יוגנט, זיין ערשטע
זעלבסטענדיקייט, זיין ערשטע ליבע, זיין איי-
גענע וועלט, פון וועלכער די מילכאמע האט
אים ארויסגעריסן.

נאך פארוואס האט אים דער מעכאבער גע-
שילדערט אלס עפילעפטיקער? שוין זשע איז
פאר די מענטשן, וואס ליידן פון אט דער קרענק,
אזוי אייגנטימלעך די אין זיך איינגעשלאסענע
שטילשטענדיקע נאטור אין דער פאר-
העלטניסמעסיק ליכטער פארם פון שימענס
שלאפיקט איז עס אנטאליט גיט קיין מוזיקא-
כאראקטעריסטיש פאר קאבריאנסקיס באגא-
בונג איז דאס קאנען צושרייבן דער טויטער
און לעבעדיקער נאטור ריין מענטשלעכע בא-
גערן און איינגעשאפט און זי מעשאפט זיין
צו דער האנדלונג „די ביימלעך זינען צופרידן,
וואס א ווארעם ווינטל שפילט זיך מיט זיי“,

א פאר, פערל" פון פראניעס מינעלאשן. אל-
טער טערעך, שלינג איין זיין לאנגע צונג און
נעם דארט איין שטומעניש, "ביסט א מייוו,
ווי ער האט זיך עפעס פארקנאקט... מאכט א
ווארע, דער כאסן פארט אַנקוקן די קאלע"
אאו. דער פאָרזיצער פונעם קאלווייט רופט
דעם יונגן אָנער זינעם, כאַסנאָכער. מיט
א כאסן אין רוסיש קאן מען נאך וויס'אין
אויסקומען, מיט א כאַסנאָכער איז עס שווע-
רער... אָדער אזא פראזע: "אז מע באַדט זיך
אויס אין טיך פאר פייסער, ויצט מען נישט באס
סיידער און מע פרעגט נישט קיין קאשעס".
אין קאבריאנסקיס ראָמאן "שאַשטיל" ווערט
איבערציגנדיק געשילדערט די מליטיקע מע-
סירעסעפעשדיקע ארבעט אינעם הינטערלאנד.
ווי אין פולן איינקלאנג מיטן פראַנט האָט זיך
געשמידט דער ניצאכן איבערן טוינע. דאָס איז
אויך געווען דעם אוואַרט און פארדינסט.

דער שניי סקריפטעט, ווי ער וויל נישט למדן,
וואָס מע וועקט אים פון שלאָף. פראניעס
צעפל: "איר צעפל האָט גערעדט ווערטער, עס
האָט זיך געוואָרן אף דער פלייצע, ווי אן
אָפגעסאמטע שלאנג". די גרויסע לעוואָנע,
וואָס יאָגט און שפּרינגט צווישן די וואַלקנס,
וויל זיך אראַפּלאָזן אהער נידעריקער צום
שטיבל, הערן דאָס דאָזיקע געזאנג.

קאבריאנסקיס ראָמאן איז ריך מיט נאטור-
בילדער, וועלכע אָטעמען מיט עקספרעסיע,
זינען לאַקאָניש געצוימט. עס זינען אָבער
פאראן אויך האמעטעע לאנגווייליקע נאטור-
שילדערונגען.

די שפראך פונעם ראָמאן "שאַשטיל" איז
פראזעאָלאָגיש-רייך. דאָס געפילט געווען דעם
לייענער. דאָסראָו פערסאָנאזשן רייזן געווען
רוסיש, דאָך איז די שפראך א ריין יידישע.
אין שטעל מיר פאר די שוועריקייטן באס
פרוון איבערזעצן, "שאַשטיל" אין רוסיש. אָט

בראָניק

זיין צווייטער באַרוך

בארא פארמאָנט אן איידעלן כוש
צו די אינטערעסן פון דער לייע-
נער-אאווייטערע.

א ליבהאָבער פונעם יידישן
געדורקטן וואָרט, אן אקטיווער
געזעלשאַפטלעכער פרעסע-פאָר-
שפּרייטער, געפינט בארא צייט
נאך דער ארבעט זיך דורכשמועסן
מיט די לייענער פון "סאָוועטיש
היימלאנד" און אייניגעם מיט זיי
שאפן נייע אבאָנענטן פונעם
ווערנאל.

מיר באגריסן אונדזער פריינט
מיט דער בעקאָווידיקער באַלוי-
נונג און הינטשן אים נייע שע-
פערשע דערפאלגן!

י. פייווואָוויטש

זינע. נאָטיצן פון א מעטעאָראַ-
לאַג? און א ריי דאָקומענטאלע
פארצייענונגען וועגן די אַנטייל-
נעמער פון דער גרויסער פאָטער-
לענדישער מילכאָמע.

ה. בארא איז ליטן מאַך א
מעטעאָראָלאָג. זשורנאליסטיק איז
געוואָרן זיין צווייטער באַרוך.

זינע וויסנשאַפטלעך-פאָפּולערע
ארטיקלען וועגן מעטעאָראָלאָגיע
און נאטורקענסטעניש ווערן גע-
ליינעט מיט אינטערעס.

אין שטעט מיט דער באַלוינונג
שרייבט די צייטונג, וועטשערני
ראַסטאָוו:

"דעם דאָזיקן ענערגישן, אר-
בעטזאמען מענטשן דארף מען נישט
געבן קיין ספעציעלע פארעכנונג.

די ראַסטאָווער אָונט-צייטונג
וועטשערני ראַסטאָוו האָט איינ-
געשטעלט א יערלעכע פאָלייטור-
פרעמיע, מיט וועלכער זיי באַלוינט
אירע אקטיווסע ארבעטן, די
אונטערן פון אינטערעסאנטע אק-
טועלע קארעספאָנדענציעס און
רעפאָרטאזשן.

היאָר זינען מיט אָט דער
פרעמיע אָפגעמערקט געוואָרן טיף
קארעספאָנדענטן פון דער צייטונג.
צווישן זיי דער געזעלשאַפטלעכער
פארשפּרייטער פונעם ווערנאל
"סאָוועטיש היימלאנד" הערשל
בארא, וועלכער וויינט אין ראָס-
טאָו. הערשל בארא איז אויך אן
אונטער פון אונדזער ווערנאל, אין
וועלכן ער האָט פארעפנטלעכט

קיינישע נאָטיצן

1

איך בענטש א קלויסטער

ער — דער, וואָס איך בענטש אים, — שטייט אין סאמע צענטער פון שטאָט און פארנעמט א פלאץ פון אוועלכע צוויי אָדער דריי העקטאר. דער קלויסטער קאָן, לויט זיין אויסזעהן, לעבן אויסזעהן, זיין ארכיטעקטור און פארנעם, אָנגערופן ווערן אף רוסיש „סאָבאָר“, אף מיט רעזיזשפראכן — קאטעדראלע. אן אופשריפט אף דעם פראָנטאָן מעלדעט: אין יאָר 1844. אין יענעם יאָר האָט מען די אימפּאָזאַנטע געבנידע געענדיקט.

וואָס זשע גייט עס מיך אָן, פארוואָס בענטש איך אים?

עס גייען מיך אָן די ביימער און די בלומען פלעצער, וועלכע זינען אף דעם גרויסן הויף און וועלכע זינען פאראן אדאנק דעם, וואָס עס איז פאראן דער-אָ ביניען.

אין מעשער פון א סאך יאָרן איז דער פלאץ מיטן קלויסטער געווען אָפּגעשלאָסן, אָבער עפעס האָט זיך געטאָן א ביזט, די שלעסער פון די אייזערנע טויערן אראָפּגענומען, די טויערן אליין אוועקגענומען, עטלעכע צענדליק בענק אוועקגעשטעלט אין פארשיידענע ערטער, — גייט, מענטשן, זיצט, מענטשן, שפּילט אים, קינדער, באָבעס און יונגע מאמעלעך, אויך ווידעס און יונגע טאטעלעך, פירט קאליאסקעס מיט קליינזארג, אָטעמט פרישע געזונטע לופט. און מיין דירע, וואו איך וווינ שוין א יאָר אכט, איז א פאָר מינוט גאנג פון דעם קלויסטער, היינט הייסט שוין דער פלאץ — סקווער. און אז סע קומען אָן די ווארעמע טעג, איז מיין אָפּרויהווי דער סקווער. און איך פארמאָג דאָרטן אויפציעס: ביימער און קינדערלעך.

וואָס זשע טוט דער געוועזענער קלויסטער? ער איז פאר מיר דער שווימער פון די ביימער, פון די פלעצער מיט בלומען, פון די טעפּיכער

2

מאמא, וווּ ביסטו?

דאָס טרעפט מיסטאָס נישט גאָר מיט מיר אליין, און עפשער טרעפט עס גראָד מיט מיר, לאָמיר עס אָנרופן: א מאָליזאָך. און אויך איך האָב נישט צו פארצייענען קיין סאך אוועלכע טאלן. פאראן אן אמאָליק יידיש ווערסל: גאָט שיקט צו דעם שיקער זיין וויין. קיין שיקער בין איך נישט. מיין וויין — מענטשן.

האָט עס עפשער אויך מיט דיר, כאווער לייז-ענער, פאסירט. טרעפטסט זיך צונויף צופעליק מיט א פרעמדן מענטשן, עס פארפירט זיך צווישן אייך א קורצער שמועס און — שוין. דעם מענטשן וועסטו נישט מער, גאָר אין הארצן איז פארבליבן עפעס א מין בענקשאפט גאָר יענעם אומבאקאנטן צופעליקן פארשוין. ער האָט זיך פאראנקערט אין דיין געמיט. און נישט איין מאָל פרעגסטו:

— פרעמדער, וווּ ביסטו?

מיט מיר האָט עס פאסירט מערערע מאָל אין מיין לאנגן לעבן, לאנגן און נישט גאָר ליכטן. און דער לעצטער פאל, דער פרישטער — מיט א פרוי. און איך פרעג נישט איין מאָל:

— מאמע, ווו ביסטו...

מאמע... זי, די, וואס איך רוף, וואלט גע-
קאנט זיין מינס אן אייניקל, אדער עפשער א
יינגסטע טאכטער. ניין, גיכער אן אייניקל.
פארוואס זשע רוף איך: „מאמע“? האט א ביר
סעלע געדולד, כאווער ליענער.

צוריק מיט, — איך געדענק נישט פינסלעך,
וויסל וואכן — טרעפט זיך אין אן אינדערפרי,
איך זיך אף א באנק אין סקווער. עפעס גראד
ווינציג מענטשן, קימאט גארניט קיין קינדער-
לעך. עס איז מיר, ניט פאר אים געדאכט,
כאווייריס ליענער, אומעטיק, אף דער זעלבער
באנק זיצט א פרוי. זי זיצט אין צווייטן עק
פון דער באנק, דאס פאנעם פארטיפט אין א
בוך. לעבן איר אף דער באנק א פארטעל.
איך קוק זיך צו די דער פרוי, און זי פאריג
טערעסירט מיך. ס'מיט איר פיגור, ס'מיט
איר קליידונג. ניט קיין סימען פון הינטער-
קייט. א פרוי, לויטן אויסזען פון א יאר דריי-
סיק, עפשער מיר, א פאר יאר. אָנגעטאָן זייער
באשיידן, ניט קיין סימען פון „מיני“. בעקיצער,
א פרוי פון אמאל (אז ווי צו מיר איך מוז
זאגן: אמאל), פון מינע יונגע יארן. און עס
טראכט זיך: עפשער האט מיר דער שריבער-
גאט צוגעשיקט מיין ווייזן אַט אזא פארשוין
דארף איך. וואווי אופברעכן א שמעס מיט
איר?

מיט מיין זקיינישער שארפזיכטיקייט כאפ
איך דעם טיטל פונעם בוך. עס איז א ווערק
פונעם באוויסטן עדיאגאג סוכאמלינסקי. מיין
ניגער ווערט נאך שארפער. איך נעם זיך אן
מיט מוט און פרעג:

— אוטשיטעלניצא?

זי קוקט ווייטער אין בוך. ענטפערט נאך מיט
א שאַקל פון קאפ אף ניין, און איך אין בוך
ארבין מיט א ווארט:

— מאמא...

זי איז, הייסט עס, ניט קיין לערערין, נאך
סטאם א מאמע. און דערפאר אינטערעסירט זי
דאס ווערק.

עס פארגייען עטלעכע מינוטן. איך, אלטער
שלימעזאלניק, טראכט אלץ, וואווי פארבינדן
מיט איר א שמעס. און פלוצעם טוט זי א
פארבייג דעם בוך און דערלאנגט מיר צו ליי-
ענען. איך זע אן אבזאך אינטערגעשטראכן מיט
א בליימשיפט, און איך ליינען. עס איז א ציטאט
פון לעזן טאלסטא, עס זאגט זיך דארטן, אז
א קינד נעמט ארץ ביים עלטער פון פינף יאר
מערער אפגעדורקן, ווי אין מעשען פון דעם
איבעריקן גאנצן לעבן.

און טאקע באלד נעמט זי אוועק דעם בוך
און פארטיפט זיך הייטער אין ליענען. דער
ניגער שטייגערט זיך. וואס טוט מען מיין
מענטש אינטערעסירט מיך. איך נעם זיך נאך

א ביסל מוט און פרעג, צי זי האט א מיטפאכע.
זי ענטפערט, אלץ קוקנדיק אין בוך אריין:

— ס'זיין...

זי האט א וון.

— א גרויסער? — פרעג איך.

— אין זעקסט קלאס.

איך וואג אף מערער און פרעג, צי זי האט
נאך עמעצן, אדער אליין. זי ענטפערט, ניט
אופהייבנדיק דעם קאפ פונעם בוך, נאך מיט
אן אופגעהויבענעם פינגער. דאס הייסט: —
אליין...

איך טרייסט זי:

— ביווימעס... (עס טרעפט).

זי באשטעטיקט אלץ ווי פאר זיך אליין:

— ביווימעס...

וואס טוט מען דער גאט פון די שיקורים,
איך מיינ: פון די שרייבער, האט מיר צוגע-
שיקט אן אינטערעסאנטן פאל. וואווי אים בא-
הערשן, זיך דערגרונטעווען צום שטאף, צום
מענטשן איך קלער. און דא טוט זי זיך א
בייג אן צו איר פארטעל, עפנט אים אף,
נעמט ארויס א בוך און טראגט אים מיר צו
פאר די אויגן: און אין ליינען: Корней Чу-
ковский. «Рассказы».

און אין א רעגע ארום נעמט זי צו דעם בוך,
פארשליסט אים אין פארטעל און פארטיפט
זיך ווידער אין ליענען. דארף איך דיר ארטיג
מיטשן, כאווער ליענער, מיין צושטאנד פון
כידעש, פון ניגער? ווער איז די מאדנע פרוי?
איך האב זי קיינמאל פרער ניט געזען. און
עפשער קען זי מיר, ווייסט, ווער און וואס איך
ביזן עס ווילט זיך באקענען נעענטער. אָבער,
אן אלטער שלימעזאלניק, — ווי איך קלער,
וואווי צו פארפירן מיט איר א ברייטערן
שמעס, געשעס... האסטו אמאל געזען, ווי א
פויגל, א ווארגע אדער א טויב טוט זיך א
שפאר אן מיט די פיסעלעך אין דער ערד און
אזוי, ניט צעלויפנדיק זיך, נאך דירעקט פונעם
ארט טוט זיך א הייב אף און פליט אוועק?
אַט אזוי האט מיין „מאמא“ געטאן... ניט א
לויף, נאך א פלי ארויס צום טויער. און פאר-
שוונדן.

עס זיינען שוין א סאך וואכן פארביי, איך
קום יעדן טאג אין סקווער, ס'מיט פאר מיטיק,
ס'מיט פארנאכט. איך גיי ארום, קוק אויס אלע
בעקן — נישטאָ.

ווער איז זי געוועזן ווער איז זי האט זי אויך
עפשער געוועט א מענטשן זיך פונעם הארץ
אראפצורידן? און ביכלאל... עפעס א גילגלז.
איך קאן קיינעם אף איר ניט פרעגן, איך
ווייס ניט, וועמען און וואווי צו פרעגן. נאך
אין הארץ איז פארבליבן א פארדראס אף זיך.
און ניט איין מאל פרעג איך אין געדאנק:

— מאמא, ווו ביסטו?

גוטי'אר. ווערט מען בעמילע נאָענט. מע ווינטשט זיך גוט.

טוען מיט מיר אָפּטמאַל ניט אָנגענעמעלעכ־ קיטן. קומט פּלוצעם צו א מענטש, באַגרייט מיר, פּרעגט אָפּ מיין געזונט־צושטאַנד. איך דאַנק, נאָר איך ווײַס נישט, ווער דער מענטש איז. פּרעגט שטעם איך זיך. און צווישן די גור טעפּרייט, וועלכע אינטערעסירן זיך מיט מיין געזונט, זינען אויך פאַראַן פּרויען, און עס טרעפט, און גאַנץ סימפּאטישע פּרויען. גיי פּרעג: ווער זינט איר?.. מילע...

בין איך באַשטראָפּט געוואָרן דורך יענער פּרוי, וועגן וועלכער כּהאַב העכער דערמאָנט, א פּרוי פון מיטלעלע יאָרן. לויטן פּאָנעם זעט זי אויס ייִנגער. קיינמאַל נישט געזען זי זיצן, נאָר ארומגיין, אויב אזא גיין מיט א פּאָסטעך־ שטעקן הייסט גיין. ווייזט אויס, געליטן אַמאָל א שווערע אוואַרע און געבליבן אַינגעבראַכן. מיר פלעגן זיך אַמאָל טרעפּן אין סקווער — זיך קעגנזייטיק אָפּשאַקלען דעם גוט־מאָרגן — גוטי'אר. איר פּאָנעם האָט מיר אויסגעזען היי מיט. איך האָב, ווייזט אויס, די פּרוי אַמאָל געקענט נעמענער. נאָר נישט געקאָנט זיך דער־ מאַנען און פּרעגן צי נישט געהאַט קיין אינטער־ רעס.

מאכט זיך, צוריק מיט עטלעכע וואָכן, איך קום ארויס פון שטוב און לאָז מיר גיין צום סקווער, קומט זי מיר אַנטקעגן מיט איר פּאָסטעך־שטעקן, שטעלט זיך אָפּ און ווענדט זיך צו מיר בעזע האַלאַשן.

— מוישע, איך פאַר אַדעם... איך וויל אַרײַנגיין צו אַמיר אין שטוב זיך געזעגענען...

וואָס איז געווען מיט מיר? האָט די אומגע־ ריכטע פאַמיליאַרע ווענדונג: „מוישיע" און דאָס איך אזוי אומגעריכטע וועגן אַרײַנגיין צו מיר אין שטוב זיך געזעגענען אָפּ מיר אזוי מאַדנע געוויקסט איך ווייט נישט. איך האָב, נישט באַ־ טראַכטנדיק, געענטפּערט:

— מיר קענען זיך געזעגענען אָס דאָ, צו וואָס אין שטוב?

איר דערלאנגט די האנט, אָנגעוואונטשן אַל־ דאָסגוט (האַלעוועל עס זאָל איר מעקווינס ווערן), איר נאָכאַמאָל געדריקט די האנט און אַדעקעגאַן, זי געלאָזט שטיין מיטן פּאָסטעך־ שטעקן.

אפן צווייטן טאָג דערהאַלטן פון איר א ברייף, אין וועלכן זי האָט אָפּ א גוטן, אַבסאָ־ לירט גראַמאַטעס ייִדיש מיר אַרײַנגעזאָגט דאָס, וואָס איך אליין האָב מיר שוין געזאָגט אין מעשעך פון דעם מעסלעס... צווישן איבע־ ריקן: „נו, שטעמט איר זיך נישט איר האָט דאָך געקאָנט מיר פּרעגן — ווער זינט איר?" און נאָך, און נאָך.

עס ווילט זיך גלייבן. עס מוז זיך א סאך זאכן גלייבן. אָט דאָס וואָרט ווידע. עס ווילט זיך גלייבן, כאַדער לייענער, אז דאָס וואָרט איז דיר נישט פּרעמד. עפּשער האָסטו נאָך גער הערט ריידן עלטערע מענטשן און פון זיי גער הערט די אויסדרוקן: „זאָגן ווידע", „אַפּאָגן ווידע", און עפּשער אויך דאָס ווערטל: „אז מע לעבט אָן כעזשן, שטאַרפט מען אָן ווידע". איך וויל מיר דאָ נישט אַרײַנגלאָזן אין קיין טיפּע דראַכט. עפּשער וועט עס אָנרעגן אונדזער אלעמענס פריינט, רעב עליע פאַלקאוויטשן, עפּעס צו זאָגן אין שטיכעס דערמיט. כּהאַב אָנגעשריבן העכער: „אונדזער אלעמענס פריינט". דאָס מאַנט א פירערש. עליע פאַלקאָ־ וויטש איז א פריינט פון ייִדיש־לאַשן. ער איז פאַרליבט אין ייִדיש־לאַשן, און דערמיט איז ער אונדזער אלעמענס פריינט... ייִדיש־לאַשן... מע האָט נאָך ביי היינט אלץ נישט געזאָגט דאָס סאַמע־סאַמע וועגן ייִדיש־לאַשן. וועגן דעם נעט פון זיך אויסבילדן און אויספֿורעמען פון ייִדישן פאַלקס־לאַשן. און פון דער גרויסער ראַליע, וואָס דאָס לאַשן האָט אָפּגעשפּילט אינעם אויס־ פֿורעמען זיך פון א וועלטלעכן ייִדישן פאַלק. אָבער... נישט וועגן דעם וויל איך דאָך איצטער זיך טיילן מיט דיר, כאַדער לייענער. כּהאַב דאָך אַדעקעגשטעלט א „קעפל" ווידע.

באָס ייִדישן פאַלקס־מענטש האָט דער באַ־ גריף געהאַט גרויס באַטשט. פאַראַן אָבער אויך שרייבער און קינסטלער, וועמענס שאַפן איז אין א גרויסער מאָס ווידע. דאָס אַראַפּריידן זיך פון האַרצן. קיין כּילעק נישט, מיטן וואָרט, מיט דער פאַרב, מיט מוזיק. און אויך אייני־ סאך, ווי ס'האַט באָס מאַסן־מענטש געהייסן: אַנערקענען באַגאַנגענע פעלערן. און דערמיט אויך א וואָרענונג צו די, וועלכע הערן אָדער לייענען: זינט אַדעקעגשטעלט, לעבט מיט כעזשן, באַגייט פעלערן.

און דאָס וויל איך טאָן מיט אָס דער פאַר־ צייכענונג. כּהאַב באַליידיקט אַנומלטן א פרוי. נישט וויל כּהאַב געהאַט אזא קאַדאַנע. כאַללי לע. נאָר ווייניק געטראכט. עפּשער וויל איך ביי אלט, מיין געדאַנק אַרבעט שוין נישט אייני־ טענסיוו. כּהאַב שפּעטער כאַראַטע געהאַט און אויך איצטער.

אין סקווער, וועגן וועלכן כּהאַב דערציילט, האָב איך א סאך באַקאַנטע. ווער זיי זינען, וואַזוי מע רופט יעדן אפן נאָמען, ווייט איך נישט. נאָר מע באַגעגנט זיך טאָג און טאָג אין די שיינע כאַדאַשים, מע זאָגט זיך גוט־מאָרגן —

די כסימא איז מיר נישט קלאר. ווער זי איז געווען, ווייס איך אלץ נישט. זי איז מיר אין זיך געווענען מיט איר גרויסן שטעקן. מיט

* * *

אזוי, כאווער לייענער, מין שטיקעלע ווידע. דאס איבעריקע דארפטו אליין דער גאנצן. דער לייענער דארף נישט נאך לייענען, די ביימער... און נאך...

בראניק

נישט פון אויסלאנד

א נמער שפעקטאקל איז בוקארעשטער יודישן מעלכעטעאסער

אמאל איז געווען א יינגל און א מיידל - אזוי הייסט דער נאָם ער שפעקטאקל, וואָס עס האָט לעצטנס אומגעפירט דער בוקאַרעשטער יודישער מעלכעטעאסער. די דאָזיקע שטעלונג, פאר וועלכער עס איז אויסגעקליבן גע' וואָרן די פאָרם פון א פאָלקס-שפּיל, סארמאָנט פיל סאטירישע קופלעטן און לידער אף די שטעטלעך פון מיינע אייגענעלאַכטן סיי מאַדערנע ריטמישע טענץ, סיי פאָלקס-ניגונים.

די היסטאָריע פילן אויס די יונגע אקטריסע טריקסי אבראמאָ וויטש, וועלכע האָט איינגעפילט מיט ארינא טשעזאר געשטעלט די טענץ, און בעבע בערקאוויטש, דער אַוטאָר פונעם סצענאָרי און רעזשיסער פונעם שפעקטאקל.

זי אלט איז העברע'ישער שריפט?

אף אָט דער פראַגע גיבן אן ענטפער די געלערנטע, וועלכע האָבן מיט עטלעכע יאָר צוריק אָפגעזוכט אין אן אלטער כאָרע' ווער פעסטונג, נישט וויסן פון יאסע, שפּורן פון העברעישן שריפט, געשריבן אף געברענטע ליימענע ציגל. די געלערנטע האלטן, אז דער אופשריפט איז געמאכט געוואָרן מיט אן ערעך

2 טויזנט 700 יאָר צוריק. דער שטעטלעך מיט זיך פאַר א מין אָנקלאַגע פון א שניטער צו א פירשט (מע איז באַגאנגען אן אולע, אָפגעמענדיק באם שניטער זינע קליידער).

פונעם דערמאָנטן אופשריפט זינען פארבליבן בלויז 13 שורעס. א סאך אויסזען און ווערטער פעלן. צווישן די פאַרשער, וואָס האָבן זיך פארנומען מיט דעשיפּירן דעם אופשריפט, זינען געווען געלערנטע פון פארשיידענע לענדער, אריינגערעכנט דעם סאָוועטפארבאנד.

דער אָניקאלער אופשריפט האָט א גרויסע באדייטונג פאר דער לערנען די געשיכטע פון דער אַנטוויקלונג פון דער העברעישער שפּראך.

פונעם בוך „נעניע“

פרעסקעס

זיי העפטן אויס פאר מיר, זיי וועבן
די וואָר, דעם כאָלעם און דעם טרוים.

באָם ראַנד פון הימל די בערעזקעס
פאַרכאַלעמט שטייען, ווי די פרעסקעס,
כאַטש נעם און ברענג זיי אין מוזיי
אף שפּיגלען זיך אין זיי.

איך מיינ, איך וועט מיסטאָם מיר גלויבן
(ס'האַט קיינמאַל נישט געליגט מיין ליד) —
כ'פאַרשטיי דאָס לאַשן פון די טויבן,
איך לאַשן שונעם וואַלד בין איך געניט.

און אינעם פעלד
עס מירט א וועג אין קאַרן,
ער איז באוויינטקט און באהעלט.
אַט דאָרט איז לעוויטאָן געוואָרן:
נישט טרויערדיק בלויז —
אויך שיינ איז זי, די וועלט.

און אויב ס'איז מיר א שורעלע געלונגען
און אויב עס האָט א קלונג געטאָן דאָס וואָרט,
האַט עס דער ווינט דאָך אויסגעזונגען
און מיר שוין אויסטראַכטן פאַרשפּאַרט.

דער וואַלקן אין זיין ליכטן שוועבן,
דער שאַטן, האָט עס שפּרייט דער בוים, —

* * *

דו זעסט.
דער מוילעד אָנגעשטעלט עס האָט דעם אויער
און הערט זיך איין,
וואָס טוט זיך אף דער ערד.

און מיך פאַרדריסט,
און איך באדויער,
וואָס כ'האַב נישט בוילעט.
ווי דער מוילעד,
געזעען אלץ און אלץ געהערט.

כ'האַב נישט געהערט
דעם צופלוס פון די יאמען,
ווי ס'עלטערט זיך דער וואַלד —
כ'האַב נישט געהערט,
ווי ס'מערן זיך די קרייזן אין די שטאמען
און ווי מיין ליב מיין אייגנס עלטער ווערט.

* * *

איך האָב געמיינט — מיין גליק
איז אויך דיין גליק געוואָרן.

פונקט, ווי דער גלי פון בלוט.
וואָס האָט גענערט אונדז ביידן.
פארווען כ'האָב די מינוט,
וואָס קאָן אמאָל צעשיידן.

ווי גרויס ס'איז נישט די שטראָף,
האָב איך פארדינט נאָך מערער...
דו מיינסט, ס'איז שוין אַ סאָף?
עס איז פאר מיר אַ לערעז.

נישט אלץ איז שוין באוואוסט,
נישט אלץ איז נאָך פארשטענדלעך.
א בלעטל אפן קוסט
איז אויך, מיסטאם, אומענדלעך.

און איך האָב גאָר געקלערט:
דו ביסט אין מיר געראָטן —
אז איינעם איז באשערט
דעם צווייטנס זיין אַ שאַטן.

געגלייבט איך האָב דעם בליק
דעם ליכטיקן, דעם קלאָרן.

* * *

וואָס פליסטערן אין טהאָם פון נאכט,
פון מילכוועג, פון די שטערן.
אמאָל האָב איך דאָס שוין, מיר דאכט,
געווערט, איך מעג זיך שווערן.

געווערט, ווען כ'בין געווען נישט דער —
אן אנדערער, א צווייטער.
דאָס זעלביקע אצינד איך הער,
דיין אייביקער באגלייטער.

קוים נעם איך טראכטן וועגן דיר,
און טראכטן טראכט איך שטענדיק,
כ'דערזע אין שפיגל פון קלאוויר,
צען פינגער סינקלען בלענדיק.

א זיסער טרויער מיך באפאלט
און שליסט צונויף די וועס.
אין טיף דעם אַטעם איך פארהאלט,
ווי הערן כ'וואָלט געוועסן.

* * *

נאָר מינסט געבליבן איז דער ציטער,
פון בלוט דער גלי,
פון לטב דער וויי,
און דער זיקאָרן דער געניטער
אף אייביק וועט פארהיטן זיי.

און ווי איך זאָל נישט זיין דערצאָרנט,
כ'בין פול מיט דיר ביז צו דעם האלדז.
האַסט אף אַ לעבן מיך באוואָרנט
מיט ברויז, מיט דורשט —
מיט אלץ, מיט אלץ.

די אויגן דארמסטו נישט באהאלטן,
קיין טינעס האָב איך נישט צו דיר.
עס וועט דיר סיווי נישט פארהאלטן
מיין צוגעמאכטע סיר.

און ווער איז שולדיק און נישט שולדיק,
איז מעסטן איצט שוין נישט קענען.
איך בין געוועזן אומגעדולדיק,
דו ביסט געוועזן אומגעדולדיק,
איז אלץ אדורך, איז אלץ פארביי.

דער גיבער

און איך בין גוט
צו אלעמען, צו יעדן,
קיינ צווייגעלע צעטרעט איך נישט
אין וואלד.
און ווי דער מיילעך שלוימע,
כ'האב זיך אויסגעלערנט רעדן
מיט יעדן כמעלע,
מיט יעדער שוואלכ.

איך שלאף,
און ס'וויגן זיך די יעלן.
ממין אטעם, ווי א ווינט,
די ביימער נויגט.
ווער ווייסט פארוואס
דער בין כ'בין נישט געפעלן —
זי האט א ביס געטאן מיך
אין א אויג.

כ'בין אופגעשפרונגען
וויילד, דערצאָרנט,
און נישט פארשטאנען
פאר א וועלכער זינד...
עס האט גערוישט דער וואלד
און מיך געוואָרנט:
— א גיבער זיין
עס טרוימט איעדער קינד.

אָט דאָרט, וווּ ס'איז דער וואלד
מיט וואלד פארוואקסן,
אין דער געדיכטעניש,
ווי ס'קומט דער ווינט אף רח,
איך ווארף אראָפּ דעם אַל
סון מענע אקסל,
און אפן גראַז איך לייג זיך צו.

מיר כאלעמט זיך:
איך בין א גיבער.
ניטאָ פאר מיר
קיינ גרענעץ און קיינ צוים.
א שפאן — און כ'טרעט דעם טייך
אריבער,
א שטויס — און ס'פאלט א שטארקער
בוים.

נאָר קיינעם שרעקט זי נישט,
ממין גוטע גחורע,
דאָס קלענסטע פלאטערל
קומט זוכן שוץ בא מיר.
אויב בא דער וואלפֿיכע
ניט אלץ עס איז קעשורע,
זי זוכט,
און זי געפינט ממין טיר.

דער שמיד

פון איר א קוק,
פון איר א בליק
מ'האט זיך געקענט פארליבן.
אין קונויע בא דעם אלטן שמיד
א וויגל איז געהאנגען.
ער האט זיין אייניקל געוויגט,
און שטיל געוואנגען דעם א ליד:
„די מאמע איז אין מארק געגאנגען...“

כ'האב ליב געהאט
דעם ייד דעם שמיד,
מיט הענט מיט שטארקע,
שווערע.
פאראקשנט האט ער
און געניט
דעם אייניקל איינגעקעגלט
זיין לערע.

איך האב געקענט
א ייד א שמיד —
א פראַסטער ייד,
א פראַסטער שמיד,
מיט הענט מיט שטארקע,
שווערע.
ס'האט אין זיין קאָרן זיך פארהיט
דער קאָוועל בערע.

זיין טאכטער סאָרעלע
כ'געדענק,
דאָס טונקלע מיידעלע
דאָס שטילע,
די שאכעס־צעפלעך,
ווי די שלענג,
איר געגעלע
אפילע.
דאָס שענסטע מיידל אינעם ליק,
געראַטן, דורכגעטריבן.

און זיי א בעריע,

דריי זיך אויס.

אז ס'שטייט דער בלאַזזאק

באם צוקאפנס.

ער איז אין זיידן, לאַזט זיך אויס.

געראַטן, ווי צוויי טראָפנס.

איך קען דעם אייניק —

אויך א שמיד,

א פראַסטער, ווי דער זיידע.

דאָס אַפּזון אין דער האַרניע גלייט,

נאָר אנדערש קלינגט

זמן נמע ליד...

איך גרויס זיך מיט זיי ביידן.

א לידעלע

בענקסט אוואדע, מײן געטרומער,

נאָך דײַן זון, דײַן גליק.

פון ארמיי וועסט זיך באפרייען,

קומען גיך צוריק.

דעמלט וועלן מיר אינדרומען

גייען צו דער בריק

הינאון צוריק.

אז מיר סלעגן גיין שפאצירן

צו דער נײַער בריק,

סלעגט אונדז די לעוואַנע פירן

הינאון צוריק.

ביסט געגאנגען און געשוויגן,

ס'האָט גערעדט דײַן בליק.

וויג איך איצטער שטיל דאָס וויגל

הינאון צוריק.

אונדזער היים קעשענעוו

א ביסל געשיכטע

רישקייט. אין קעשענעוו אין 1903 פאר געקומען דער בלוטיקער פאגראם. קעשענעוו האבן די פאשיסטן קימאט אינגאנצן כארעו געמאכט.

קין קעשענעוו אין געווען פארשיקט דער גרויסער רוסישער דיכטער א. ס. פושקין. ער האט דא געשאפן א ריי פאעטישע שעדעווערע זינע, אָנגעווייטע מיט מאַלאַדאָווישן פּאָלקאַר. דאָ האָט פּושקין אָנגעהויבן שרײַבן „יעוועגני אָניעגין“.

א סאך בארימטע פערזענלעכקייטן — רעוואָ-ליוציאָנערן, שרײַבער, קינסטלער — האָבן אין פאַרשיידענע צייטן פאַרבראַכט אין אַט דער מאַלאַדאָווישער שטאַט. צווישן זיי: טאַלסטאָי, קאַציובינסקי, גאַרקי, שאַלעם־אלייכעם, קאַראַ-לענקא, כריסטאָ באַטעוו, באַרביס, מאַיאַקאָו-סקי, טאַליאָפּין.

ס'האָבן דאָ געשאפן זייערע ווערק די מאַל-דאָווישע קולטור־און וויסנשאפט־טוער קאַ-סטאקי נעגריצקי, אלעקסאַנדער כאַושידע, גאָר-ריל מוויטשעסקו, ניקאָל דימאָ א. אַנדר. א שטיק צייט האָט זיך דאָ אומלעגאל גע-דרוקט די לענינישע „איסקרא“.

היינט אין קעשענעוו גיט צו דערקענען די באַניטקייטן, וואָס זיינען דאָ פאַרגעקומען, זיינען קוידעמקאַל סאַצואַלע, סאַצואַליסטישע באַניטקייטן, די אמאָליקע פּראָווינציאַלע שטאַט, מיט אירע גויטבאדערמטיקע באלמע-לאַכעס און דאלעסדיקע קרעמערלעך, מיט די איבערגעזעטיקטע נעגידים, אין אוועק אין דער פאַרגאַנגענהייט. עס זיינען אויסגעוואקסן נמע פּרעכטיקע ווייז־ראַיאָנען — יעדער ראַיאָן גיט קלענער פון א מיטעלער שטאַט.

מאָדערנע וואַוואָן און סאַבריקן רינגלען אַרום קעשענעוו. א סאך פון זיי זיינען אָפּגע-טויילט פון די ווייז־בלאָקן מיט געדיכט־צע-וואקסענע וואַלד־פאַסן און צעגרינסע מאַסיװן.

עס זיינען פאראן שטעט, גרויסע און אלטע, וועמעס פלעצער און פראָספעקטן, אלט־היסטאָ-רישע דענקמאלער און נאַטור־אָפּגעקומענע שיינע ווינקלעך זיינען אזוי באַזונגען און באַמאָלט, אז טויזנטער מענטשן, וואָס קענען די דאָזיקע שטעט נאָר פון ביכלעך אָדער בילדער, זיינען מיט זיי אזוי היימיש, גלמך זיי וואָלטן אליין דאָרט גיט איין מאָל געווען און געלעבט. און עס זיינען פאראן שטעט — יונגע, ווע-מעס באַוויסטקייט און באַרימטקייט וועט ערשט קומען דערנאָך, שפּעטער. ס'איז, מיינ איך, קע-צו די וויסן, אז יעדעס יאָר יאוועט זיך אף דער לאַנדקארטע פונעם סאָוועטנפאַרבאנד אן ערעך צוואַנציק ניע שטעט.

קעשענעוו, מיט זיין סינפּהונדערטיגקייט געשיכטע, פאַרנעמט, קאָן מען זאָגן, א לאַגע א אינדערמיטנדיקע צווישן די גאַר אלטע און יונגע שטעט. די דראַמאַטישע אָנגעלאַדנעקייט פון דער שטאַט וויסן און גיט נאָר וויסן היסטאָרישן אמאָל לעבט דאָ בישינעס מיט דער דינאַמישקייט און ענערגישקייט פון א ניער היינטיקער גרויסער שטאַט — די הויפּט-שטאַט פון דער מאַלאַדאָווישער סאַצואַליסטי-שער סאָוועטישער רעפּובליק.

דעם גאַמען קעשענעוו — וואָס באַטייט „קוואַל“, „קוועלנדיקס“ — דערמאָנט צום ערשטן מאָל אין זיינער א גראַמאַטע דער מאַל-דאָווישער האַספּאָדאַר שטעפּאַן דער גרויסער אין 1466 יאָר. פון יענער דאַטע אָן הייבט זיך אַן ציילן דער שטאַט עלטער.

פאַרצייטיקע פינקעס־שרייבער האָבן אָנגע-רופּן מאַלאַדאָויע „די ערד, אן אָנגעזאַפּטע מיט אומגליק“, אין קעשענעוו האָבן יאָרנלאַנג גע-וועלטליק די טערקישע באַצוינגער. קעשענעוו איז געווען א נעסט פון אַרעמקייט און בונטא-

אין די דאזיקע אונטערנעמונגען ארבעטן העכער מינא הונדערט טויזנט ארבעטער, וואס שאפן טראקטאָרס פאר די פעלדער און ווייניגערע, קאלעראלי מאשינעס און אפאראטן, שווארצער און קליידערווארג, ווונדערלעכע וויינען, עסנווארג, הונדערטערליי זאכן, וואס האבן א שעם איבערן גאנצן לאנד און ווערן עקספאָרטירט אין צענדליקער אויסלענדישע מעדינעס.

אין אלע צווייגן פון עקאנאָמיק, וויסנשאפט און קולטור ארבעטן האנט-בא-האנט מיט מאַל-דאוואנער רוסן, אוקראינער, יידן.

מינע קעשענעווער פריינט, באַנעטע בניי-איר, וויל איך ווידמען די וויסערדיקע עטלעכע זייטלעך. מיט זיי קאן איך די דריי ווערטער— „אנדערע היים קעשענעווער“—ארויסריידן מיטן סולן מויל.

די וון און פאקל

ווען פאלט מיטאמאל אין א פארנומענעם מענטשן א געדאנק אין קאפ צו לויפן און קויפן א פאטאגראפישן אפאראט, אַנלאָדן אים מיט פאטאלינעס און אַנהייבן „אראפכאפן רעגנעס“ ווערליק איך האב זיך צוגעקוקט, ווערן מאנצבלען קראנק אף דער פאטאגראפיע-קענק מערסטנס דעמלט, ווען עס יאוועט זיך בא זיי א קינד.

מיין לאנגיאַריקער פריינט הערש פליישמאן, אן ארבעטער פונעם טראקטאָרן-זאוווד, האָט זיך אָנגעשטעקט מיט דער דאזיקער „האַביר“, ווען ס'איז בא אים געבוירן געוואָרן טאמארע. ווען זיין ווייב האָט אים געהאט דאָס צווייטע טעכטערל, גאליען, האָט זיך אין אים דער שוין קימאט פארלאזענער כיישעק צו „סנימאיען“ ווידער צעפלאקערט... פון דעמלט אָן איז שוין אוועק א היפש ביסל יאָרן. טאמארע האָט פאר רענדיקט די שול, ארבעט אלס נאָרמירערן אף דעם זעלבן זאוווד, ווי דער טאטע ארבעט. גאליע גייט אין נומערן קלאס, לערנט איינציג טיק אין א קונסט-שול, און הערשט פאטא-אפאראט ליגט שוין לאנג פארשופט ערגעץ היינט אין אן אונטערשטן שופלאָד.

און אַס איינמאל אין א גאנצפרי באגעגן איך פליישמאנען אף אנדערע יוגנט-פראַספעקט, לעבן דעם דענקמאל, וואָס מ'האָט געשטעלט די העלדן קאָמוניסטן. ער דרייט זיך, זע איך, ארום מיט א פאטאָאפאראט אין די הענט, און דאָס רימענדל פונעם אפאראט שטעלט זיך אים נאָך אפן אספאלט.

— א גוטמארגן, ברודערקע! וואָס איז די סיבע, וואָס דו האָסט זיך ווידער גענומען צום דאָזיקן אינסטרומענט? ס'איז בא דיר נאָכאמאל געבוירן געוואָרן א טאָכטער! — ס'איז בא מיר געבוירן געוואָרן א גע-דאנק!—האָט מיר מיין פריינט געענטפערט. מיר זינען געשטאנען לעבן דעם האָטעל „טוריסט“ און האָבן ביידע געקוקט אפן פריי-מאָרגנדיקן קעשענעווער. ערגעץ-ווי אין דער

היך, איבער א ניי צוועלפגארנדיק הויז, זיין נען אופגעגאנגען די זון-שטראלן פונעם ניי-געבוירענעם טאָג. דורך די גרויסע שפיגל-פענצער אין אינווערסאלן קינדער-מאגאזין „דעסטי מיר“ זעט מען, ווי עס האווען איין ווייניק די יונגע פארקויפערנס, גרייט זיך עפענען דעם מאגאזין. פילע טראלייבוסן מירן אָפּ די ארבעטער צו זייערע אונטערנעמונגען אף דער ריסקאנאָווע, אף דער סקוליאנעס. כוואליעס מענטשן האָבן זיך צעפלייצט איבער די ברייטע טראַסווארן, אפן בולוואר אין דער סאמע מיט פונעם יוגנט-פראַספעקט.

— זאָג מיר, כ'בעט דיר, —האָט מיך מיט נייגער א פרעג געשאן פליישמאן, —וועלכער דענקמאל אין קעשענעווער געפעלט דיר, אשטיי גער, מערער פון אלע? — וואָס פלוצעם?

פליישמאן האָט זיך אראָפּגעזעצט אף די קני, צוגעקוועשט דעם פאטאָאפאראט צום אויג און אָנגעציילט אים אף דעם קאָמוניסטן דענק-מאל.

— הייסט דאָך, אז מיין גאליע לערנט זיך אין א קונסט-שול, פאלט. האָב איך שוין קיין בריי-רע ניט. איך מוז, הייסט עס, אויכעט האָבן א שטיקל באגריף, וואָס עס איז אווינס קאָמפאָזיציע, קינסטלערישער איינפאל, פאנ-טאזיע-פלי...

— ביסט עפשער גערעכט, —טו איך א זאָג פליישמאנען. —מיר דאכט זיך אויך, אז דאָס איז זייער א אינטערעסאנטער דענקמאל. עס שער אפילע דאָס בעסטע, וואָס לאזאר דובי-נאווסקי האָט געשאפן.

— נה, און זיין קאָסטאָוסיקי אפן מערדז דער רויטארמייער דער באפרענער לעבן דער וויסנ-שאפט-אקאדעמיע און עמינעסקוס ביוסט אין שטאָט-גאָרטן?

דאָס אלץ איז מיר, פארשטייט זיך, גוט בא-וויסט. נאָך אין 1943 יאָר, אין אירקוטסק אין א שפיטאל, א פארווונדעטער אפן פראַנט, האָט דער סקולפּטאָר, ווייס איך, טראַגנדיק אין זיך א גוואלדיקע בענקשאפט נאָך די הייס-גלענצן, וואָס זינען דעמלט געווען אַקופירט דורך די סאשיסטן, געשאפן די קאָמפאָזיציע „מאָלאָדאזיע אין פעריר“. די דאזיקע „מאָלאָדאזיע“ זינען איז דעמלט אויסגעשטעלט געוואָרן אין אירקוטסק. איך די נאָכמילכאָמער-יאָרן האָט דער סקולפּטאָר לאזאר דובינאָוסיקי באקומען דעם טיטל פאָלקס-קינסטלער פון מאָלאָדאזיע, איז געוואָרן לאורעאט פון דער רעפובליקאנישער פרעמיע, מיטגליד-קאָרעספאָנדענט פון דער קונסט-אקא-דעמיע...

מיין פריינט פליישמאן קנאקט מיטן צינגל פון נעם פאטאָאפאראט ווי אן עמעסער מייסטער. — וועסט זיך גאָר ניט פארשטעלן, וואָס אַס האָב צוגעטראכט... וואָס פאר א מין קאָמפא-זיציע...—האָט ער א זאָג געטאן. —פאר שטייטט איך וויל די זון ארומזעצן אפן פאקל, וועלכן ס'האלט אין דער קאָמפאָזיציע פונעם דענקמאל די קאָמוניסטקע...

ער האָט די דאָזיקע רייז אַרויסגעבראַכט מיט אַזאָ זיכערקייט אין זײַן קױפּ, גלײַך ווי עס גייט נאָר אין דעם וועלן פאַלען—ווייל ער, זעצט ער אַרויף די וון אפּן פאַקל, ווייל ער, טוט ער מיט דער וון אַלץ, וואָס ער וויל...

— הערסטו?— ביט ער א זאָג. —ס'איז דאָך מאמעס א כארפּסעס: דאָס מיידל האלט אין דער האנט א פאַקל, אינדערמעסן אין דאָס אָבער ניט פאַשעט א פאַקל, נאָר א וון, די גאַנצע וון...

די גאס פון כאיע ליפשיץ

נאָך איין באגעעניש— מיט יאשע קאפאני סקין.

מיר האָבן אייניגעם געלערנט אין קעשענע-ווער אוניווערסיטעט: יאשע— אפן היסטארישן פאקולטעט, איד— אפן פילאָלאָגישן. יאשע איז געוואָרן אין מאָלדאוויע א באוועסטער היסטאָריקער, א געשיכטע-פאַרשער פון דער בעסא-ראכער אונטערערדישער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג אין פערזאָן פון דער רומעניש-באַיארישער אָקאפאציע.

צווישן אנדערע ארבעטן זינען האָט ער אויך אָנגעשריבן א בוך וועגן כאיע ליפשיץ. כאיע ליפשיצעס יונגט, איר שטארקע איבערגעגעבן קומט די רעוואָלוציאָנערע אידעאלן, איר איר מיטלבראדע כיינעוודיקייט, איר העלדישקייט— אלצדינג איז אין איר אזוי ווונדערלעך, אז ניט נאָר געלערנטע, אויך קונסט-מיסטערס האָבן זיך באמיט און באמערן זיך צו פאַרייביקן איר געשטאלט. דער דענקמאָל אפן יונגסט פראַספעקט— א מיידל א קאָמסאָמאַלעק מיט א פאַקל אין דער האנט— איז, פאַרשטייט זיך, א געשטאַלט א פאַראַלגעמינערטעס. נאָר דאָס איז אַן שום סאַפּעק אויך זי— כאיע ליפשיץ, דאָס דאָזיקע יידישע מיידל פון די קעשענע-ווער אַרעמע געסלעך, כאיע, האָט פון קליינ-ווייז אָן, קאָן מען זאָגן, געווינדעט איר לעבן דעם שווערן קאַמף פאַר פרייהייט, ווישער און ברידערלעכקייט צווישן מענטשן. זי איז געווען דער סקערעטאַר פונעם קעשענעווער אונטער-ערדישן קאַמיוגישן שטאַט-קאַמיטעט. דער-נאָך— סקערעטאַר פונעם צענטראַלן קאַמיטעט פונעם רומענישן קאַמיוו. זי האָט שטאַלן און דרייט איבערגעטראָגן די ארעסטן, די שרעק-לעכסטע סיגוראַנצע-פּיגיוקנעצן. זי האָט אין דער פּרױענטיפּסיע, וווּ זי איז געזעסן, אויס-געהאַלטן אַ 45-טאָגיקן הונגערישטריק, און זיגנדיק, אויסקעמפנדיק אן אמיניסטיע פאַר די פּאָליטיש-אַרעסטירטע פּרױען, אוועקגעגאַנגען פון דער וועלט אין עלטער פון 26 יאָר... דאָס איז געשען אין דער נאַכט פונעם זעכצעטן אפּן יאָר 1929.

אויך איז פאַרמאָגן א העפטל נאַטיצן וועגן כאיע ליפשיץ. אין מאַסקווע האָב איר גערעדט מיט דער העלדנס שוועסטער, מיט טאמאַרען, זיך דערוווסט בא איר פראַטיס, פינגטלעכקייטן.

טוט א טראכט: כאיע וואָלט איצט אלט געווען זיבעציק יאָר. זי וואָלט דאָך נאָך גע-קאָנט לעבן אין אונדזער שיין-געוואָרענעם קע-שענעוו.

ס'איז קעדי דאָ אַנצורופן א פאַר נעמען פון געוועזענע בעסאַראכער אונטערערדישע רע-וואָלוציאָנערע טוער, וועלכע לעבן היינט אין קעשענעוו: זשעניע אווערבוך, וועלכע האָט מיטגעמאַכט אייניגעם מיט כאיע ליפשיץ דעם 45-טאָגיקן הונגערישטריק; אלטער גאַלדשטיין, איסאַק גרינשניאן אא. יע' דער פון זיי איז א לעבעדיק שטיק געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג אין בע-סאַראביע.

יאשע קאפאניס דערציילט מיר, אז ער גייט איצט פונעם ראיקאָם. מ'האָט היינט אין א קלוב געפּיטערט כאיע ליפשיצעס זיבעציקיאָרן גע-בורסטטאָג. אָף דער פּיערלעכער פאַרזאַמלונג זינען בייגעווען אי וועטעראַנען פון דער רע-וואָלוציאָנערער באוועגונג, אי יונגווארג.

— אַגעוו, — זאָגט יאשע קאפאניס, — איז כאיע ליפשיצעס שוועסטער, טאמאַרע, אויך געקומען צו פאָרן פון מאַסקווע אָף דער היינ-טיקער פאַרזאַמלונג. זי האָט אונדז געבראַכט א פאַר בריוו, וואָס כאיע האָט געשריבן פון ווין, וווּ זי איז געווען מיט א פאַרטיימיסיע אָפּיער-צייט 1925. ס'האָט זיך שוין דעמלט אַנ-גערוקט אָף איר די סאַקאַנע ארעסטירט צו ווערן.

...די רירנדיקייטע שורעס פון די דאָזיקע בריוו רופן נאָך היינט ארויס כידיש און באַנטיסטערונג. וועלנדיק וואָס גיכער אומ-קערן זיך פון ווין אהיים, ווידער א נעם טאָן זיך צו דער ארבעט, דריקט כאיע אויס איר דעמליקן צושטאַנד און אועלכע שורעס: מיר ווייסן ניט, ווי עס וועט זיין אונדזער ענדע, גיכער מיטטאמע ניט מיט קיין אייגענעם טויט. נאָר דאָס שרעקט אונדז ניט. קאַמף ברענגט פרייד, מאכט אונדזער לעבן פולער און ריכער. איר וויל איין זאך: קענען ארבעטן, קעמפן, און טאַמדי האָבן דאָס געפיל, אז איר ליג אויך אַרױס א כײלעק אין דער דאָזיקער גרויסער זאך.

און אַס איז א צווייטער בריוו, וואָס זי האָט געהיים ארויסגעשיקט פון דער קלוזשער ספיר-סע. דאָ שרײַבט כאיע ליפשיץ פאַרשטעלט, מיט רעמאַזיס. קראַנק געוואָרן מיינט ארעסטירט געוואָרן. יענער געוויסער אַנשטאַלט הייסט "די סיגוראַנצע" אאוו.

כ'כין קראַנק געוואָרן אין טימישאָרע. — שרײַבט כאיע. — פון דאָרט האָט מען מיך איבערגעשיקט קיין אראד, וווּ איר בין געווען צוויי וואָכן. פון אראד — קיין בוקאַרעשט, דאָרט האָט מען מיך געהאַלטן פיר טעג. דער-נאָך האָט מען מיך געשיקט קיין אַראדיע-מאַרע, אָפּגעווען דאָרט נאָך טעג. ארום און ארום האָט מען מיך געהאַלטן אין יענעם גע-וויסן אַנשטאַט אריבער דריי וואָכן. דו שטעלט זיך מיטטאמע פאַר, וואָס עס הייסט

זמן דארט דריי וואכן, און דורכגיין אלע פאר-
געניגנס, מיט וועלכע עס איז בארימט דער
דאזיקער אנטשאלט.

די אומענטשליכע פלינקונגען האבן כאיען
אף קיין האר נישט אינגעבראכן, נישט אפגע-
שוואכט איר אנטשאלטקייט ארויסצוטרעטן
אפן פראצעס ווירדיק, געוואנט, מיט א הויך-
אומגעהויערעם קאפ.

„איך קלייב זיך ריידן דריי שטונדן... איך וועל
זיך א ווארן טאן אין פאנעם אריין דעם גאנצן
עמעס...“

און אזוי טאקע האט זי אפן פראצעס געטאן.
הייבן דאנקבאר יאשע קאפאנסקין פאר זינע
היסטאריש-פאליטישע ארויסצוגעפערטע אר-
בעטן, און וועלכע ס'איז פאראן נישט בלויז אן
א שיר פאקטישע מאטעריאלן, נאר זיי זיינען
אויך אנטהאלטן מיט טיף-רייכדיקער עמאציא-
נעלעכט און מענטשלעכקייט.

...כאיע ליפשיץ, וואס וואלט אין פארגאנגע-
נעם דעקאבער אלט געווארן זיבעציק יאר, גייט
אום אין קעשענעוו א יונגע, א זעקס-אויף-
צוואנציקיאריקע. איר נאמען איז אף די ליפן
פון אלע קעשענעווער. זי לעבט אין געארע
מאלארטשוקס דראמע „כאיע ליפשיץ“, וואס
איז אומגעפירט געווארן אין היינטיקע טעאטער אף
פושקיןס נאמען. זי לעבט אין דער נומער גאס
פונעם קעשענעווער מיקראראיאן רישקאנאווי-
קע, וועלכע טראגט דעם נאמען פון דעם
שווארציינעווידיקן קעשענעווער יידישן מיידל.
„אליצא כאיע ליפשיץ“...

וואס אין פידעלע שטעטע

כאטש קעשענעוו איז זיך אין די לעצטע
יארן שטארק צעוואקסן, און די באפעלקערונג
זינעט דערגרייכט שוין קיין איינהונדערט אריי-
בער א האלבן מיליאן, פונדעסטוועגן, אז דו
גייסט ארויס אפן לענין-פראפעקט, צי, לאמיר
זאגן, אף דער פושקין-גאס. האטטו נישט קיין
געפיל פון ענגשאפט, וועסט נישט אויסגעמישט
ווערן אינעם ריזיקן אוילעם, וואס פארפלייצט
שטענדיק ביידע טראטווארן אף די גאסן. פאר-
קערט: קיימאט טאמיר באגעגנט א היימישן
מענטש, א באקאנטן, וואס שטעלט זיך אפ מיט
דיר כאפן א שמועס. אויספערענן דיר דאס און
יעצן, לעמען מיט דיר א ווארט אין מויל אריין.

אבער, אס שפאנט טאקע אנטקעגן מיר דער
דאקטער סאליק גענדלער, מיט סאליקן האב
אין אויך געלערנט איינזעם — אין איין מיטל-
שול, ער איז געווען א שטיל בענימעסדיק
יינגל, האט פארמאגט, געדענק איך, גאנץ
ערנסטע מוזיקאלישע פייקייטן. אף די שול-
זונטן פלעגט ער טאמיר ארויסטרעטן מיטן
פידל באם אקסל. פלעגט מיט אזא וואונדער
פארטראכטקייט שפילן שטיקאטשקין, סען-
סאנסן, און דאס בלאנדע שטובליך זינט אפן
שטערן פלעגט אלעמאל אזוי באדייטטענדיק און
איבערלעבנדיק אונטערשפרינגען... דערנאך האט

ער פלוצעם, אפאנעם אף גאר-גאר לאנג, באר-
האלטן דאס פידל אין דעם טונקעלן פוטליאר
און אנגעהויבן מיט דער גאנצער ערנסטער
לידנשאפט שטודירן מעדיצין.

נאכן מצד אינסטיטוט אין דער דאקטער
גענדלער אוועק ארבעטן אין דער קעשענעווער
„גיכער הילף“ און זיך דארטן אויסגעלערנט
נישט אילן זיך. (וואל דער לייזער נישט מיינען,
אז דאס איז אזא וויציקער פאראדאקס, אדער,
כאטשילע, א רעמען, אז די „גיכער הילף“ אונדזערע
אילט זיך נישט איבעריק קומען אהין, ווערן מע
רוסט זי. נייך, די קעשענעווער „גיכער הילף“ איז
גראד זייער-זייער א גיכע. נאר ווען די מאשין
מיטן רויטן קרייץ שטייט שוין בא דער סיר
און דער דאקטער זיצט כאטש שווערקראנק צו
קאפס — אט דעמלט דארף ער בעפרייען קע-
נען נישט אילן זיך.)

אין אונדזערע שמועסן מיטן דאקטער גענדל-
לער דערמאנען מיר קיימאט טאמיר אויסטלא-
בינסק. מיט דער דאזיקער קאואקישער סטא-
ניצע, ערנעץ אפן טיף קובאן, איז דער דאזיק-
ער גענדלער פארבונדן, קאן מען זאגן, מיט א
בלויטיקרויזשער פארבונדענע. ער שרייבט
זיך שוין נישט איין יאר איבער מיט די אויס-
לאבינסקער פאנענען און קאמיוניסטן.

די מייסטע אין אזא. דאקטער גענדלער
קער זיך אן א שוועסטערקינד מיטן באוויסטן
פאנאנער מוסיק פינקענזאן, וועמען די היטלע-
ריסטן האבן אין אייראוי-פערציקסטן יאר
דערשאסן אין דער סטאניצע אויס-לאבינסק, יאר
איינציגס מיט צענדליקער אנדערע עוואקוארטע
סאטעטישע בירגער, דער קליינער מוסיק האט
דעמלט א פאר מינוט פארן דערשאסן ווערן א
נעם געטאן דאס פידעלע זינט און, ווי א מין
ענטפער די ראצנים, ווי א לעבנס-הימן ערעו
דעם טויט, אנגעהויבן שפילן דעם „איינזענא-
ציגאל“. די דאזיקע העלדיקייטן מוסיק היינט
קענזאגט אין פראטמדיק באשריבן געווארן אין
אונדזער פרעסע און דאס גאנצע לאנד האט
זיך וועגן דעם דערוויסט.

נאטירלעך, אז די אויס-לאבינסקער שילער,
דערשייטערטע פון דער נעשאמעדיקער דער-
הויבנקייט, וואס דאס דאזיקע יידישע יונגעלע
פון מאלדאווע האט אין זינע לעצטערע ערעס
ארויסגעוויזן, גארן דערווייזן זיך די סאמע
מינדסטע קליינעקייטן וועגן דעם קורצן לעבן
פון זייער ווענדערלעכן כאווער, וואס איז
דעמלט געווען אין דעם זעלבן עלטער, ווי זיי
זיינען, און וועמעס נאמען עס טראגט איצט
די שול זייערע, ווי זיי לערנען זיך. זיי ווען
קעסיידער מאטעריאלן, וואס האבן א שייכעס
מיט מוסיק פינקענזאנען, פארן שול-מוזיק. אזוי
האבן די אויס-לאבינסקער יונגע שפרייט-ווער
אויסגעפונען דעם דאקטער סאליק גענדלער,
מוסיק פינקענזאנען נאענטסטן קאנצערט, וואס איז
איינער פון דער גאנצער מישפאכע פינקענזאן
געבליבן לעבן.

דאקטער גענדלער האט זיי געשיקט פאטא-
גראפיעס פון די היימישע ערטער אין מאלדא-
ווא

זוכן אינעם מענטשן. דעם ליכטיקן שטראל פון מענטשלעכקייט. שרייבמאנס שעפערישער וועג טיילט זיך אויס מיט זמן קלארער און דייזשיקנסטלערישער פאזיציע.

ווי א סמך, וואס נעמט אין זיך אריין אלע ארומיקע ריטשקעלעך, וועלכע פלייצן צו אים,

ווי. ווי מוסיק איז געבוירן געווארן. ווי ס'האבן זיך פאר אים צום ערשטן מאל אנטפלעקט די שיינקייטן פונעם לעבן, די דערהויבנקייט פון מוזיק.

דאקטער גענדלער יוכעטט זיך מיט זמן העל-דישן שוועטערקיד. בא יעדער באגעגעניש איז דאס די געשמאקטע טעמע זינע. ער באטאפט זיך די בועמקעשענע און נעמט פון דאָרט ארויס א קאנווערט, באווייזט מיר א בריוו.

— אט, — זאגט ער, — מע פארבעט מיך קיין אוסטר-לאבינסק... עס שרייבט מיר דער סעקרעטאר פונעם אוסטראלישקער קאמיטעט... מע דארף אז אונדזערע קע-שענווער זאלן אלע זמן געוונט, וועל איך מיר קע-נען אויסשטוקעווען א ביסל ציט צוצופארן אויף... באם געזעגענען זיך טוט ער מיטמאל א זאג:

— אט, וואס איז פידעלע שטעקט און איך האב דאס פידל מינס פארביטן אף עפעס אנדערס. נאר,

כ'זייט — טוט זיך דער דאקטער גענדלער שטיל א טריסט. — ברענגען מענטשן א רעפוע איז דען ווייניקער ווי שפילן מידלן.

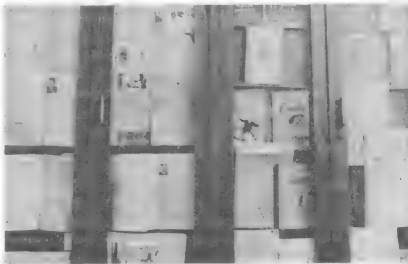
בא יעכעל שרייבמאנס

מיין פרינטשאפט מיטן פראנצויזער יעכעל שרייבמאן דויערט שוין קימאט צוואנציק יאר. מיר זינען אייניגעם אויסגעפארן מאלדאווע אין דער לענג און אין דער ברייט, ארויסגע-טראטן צוזאמען אף באגעגענישן מיט די לייז-נער. מיר זינען געווען אין בעלז, אין סארא-קע, אין אורזיחו און אין קאלאראש, אין קא-הול און אין טשאדיר-לונגע.

כ'האב איבערגעזעצט אף רוסיש א סאך זאכן שרייבמאנס — זינע מינאטורן, נאוועלן, דעם ראמאן „זיבעציגאריקע“, די אפדערנאכטן, וואס איך האב מיט יעכעלן פארבראכט איבער די קסאווידן, האבן מיר פארשאפט גרויס פאר-געניגן.

כ'האב וועגן שרייבמאנען שוין גיט איין מאל געשריבן, מערסטנס אין שיכעס מיט א ניי-דערשינען ביכל זינס. כ'האב אויך אנומלטן דערציילט אין דער פרעסע די היגע ליענער וועגן זיין גיטעס ווערק „יארן און רעגעס“.

אויסטיילנדיק איינע פון די איקערדיקסטע אייגנשאפטן אין יעכעל שרייבמאנס שאפן, האט דער מאלדאווישער פראנצויזער יאן ק. טשאבאנו אונטערגעשטראכן זיין קענען אויס-

אן אויסשטעלונג פון יעכעל שרייבמאנס ווערק, געווינדעט זיין 60'טן געבורטסטאג

אזוי האט שרייבמאנס ראמאן „זיבעציגאריקע“ אריינגענומען אין זיך דעם מעכאבערס כא-ראקטעריסטישע שעפערישע מאנירן און אייגנ-שאפטן. גיט אומזיסט, אפאנעס, האט מיר שרייבמאן אין די טעג, ווען ער האט געארבעט אסן ראמאן, אמאל א זאג געטאן:

— עס דאנט זיך מיר אויס, אז אלדזינג, וואס איך האב ביי איצט אנגעשריבן, איז געווען א מין אריינפיר, א מין צוגרייטן זיך, א מין לערנען זיך שרייבן, קעדיי כ'זאל קענען אנשרייבן דעם דאזיקן אין טאך גאר קליינעם ראמאן...

דערנאך האט ער א לאך געטאן, צוריקגע-כאפט זיך:

— נע, אויב מינע א נאוועלע אף אנדער-האלבן זיטלעך קאן האבן אן אנהייב, א מיט און א סוף, און קען זיין א נאוועלע, זינען הונדערט זיטן גיט קיין קליינער ראמאן, נאר א גרויסער ראמאן...

„זיבעציגאריקע“ איז א ווערק וועגן דעם וועג אין לעבן, וואס דער מענטש קליבט זיך אויס נאך אין די פרויע יארן זינע. ס'איז א ווערק וועגן ערלעכקייט, ריינקייט, נאווקייט, שיינע ראמאנטישקייט. וועגן מענטשן, וואס טראגן אין זיך און זוכן אין אנדערע „דעם ליכטיקן שטראל פון מענטשלעכקייט“. דאס איז א ווערק, וואלט איך געזאגט, וועגן יענע „נא-ראנים“, אף וועמען עס האלט זיך די העלט.

צווישן אלע מיטלע שול-כאויירעס איז וויטא-ליע ריקליס געווען דער פיינקסטער און, אין דער זעלבער צייט, דער סאמע אניווערסיטעט-ריקליס איז מיר, אפאנעם, געפעלן דערפאר, ווייל די באשיידענדיקע זינע איז געווען עפעס גאר פון אן אנדער מיין: זי איז געקומען נישט פון צוריקגעהאלטענע אדער שוואכקייט, נאר, פארקערט, זי איז גיכער געווען גאנצע צו שטאלצקייט, צו אייגנזינדע.

כ'צעדעק, ווען מיר זיינען נאך געווען שיי-לעך, האבן מיר איינגעמאל זיך צעזעהט, וואס איז עס אזוינס, טאלאנט.

— טאלאנט איז א קוחל, וואס ריזלט אין די טיפענישן... האב איך געטייגט. — אויב מע פארמאגט אים שוין אפילו, דארף מען אים העלפן דורכשלאגן זיך צום דרויסן, צו דער פריי...

— איך מיינ פארקערט... האט וויטאליע געזאגט. — אויב מע פארמאגט אים שוין אפילו, דארף מען אים קויכעס אים שטערן ארויס-צווארען זיך. און אויב, נישט קוקנדיק דערוי, רייסט ער זיך פונדעסטוועגן יא דורך, אט דעמלט איז דאס עפעסער טאלאנט.

די דאזיקע רייד זיינען געווען זייער כאראק-טעריסטיש פאר ריקליסן. די צייט האט מיר באוויזן, אז דאס איז בא אים נישט פאשטעט קא-פירע, "צעלאכעסדיקע" פראזע, נאר, מעגלעך, זיין אנטי-מיינן, זיין לעבנס-קרעדא.

פארענדיקט די שול מיט א זילבערנער מצ-דאל, האט וויטאליע ריקליס, לעהיפער די אני-דערע מיטשילער זיינע, וואס האבן געשטרעבט נישט צו קיין וואכעדיקע פראפעסיעס, נאר גע-טרויבט ווערן קאפיטאנען אף שיפן, אסטראנא-מע, — אויסגעקליבן געוויינלעכע לערער.

ער האט פארענדיקט א פעדאגאגישן אינסטי-טוט און איז געווארן א לערער, שפעטער די-רעקטאר אין א דארשיטער שול. און ער האט אפגעארבעט אין דער נישט קיין דריי, נאר פופצן יאר.

דערנאך האט מען אים סאפאליסאף פארבעטן ארבעטן אין א פעדינסטיטוט. בעפירערט פאר-בעטן: מאכעס וויטאליע האט זיך אליין קיינ-מאל קיינעם נישט אנגעבאטן.

נאר נישט וועגן דעם וויל איך איצט דערציילן. איך וויל דערציילן וועגן א צווייטע עפיזאד, אין וועלכן עס האט זיך ארויסגעוויזן וויטאליעס כאראקטער.

אין יענע יארן איז יונגווארג געווען פארליבט אין סימאָנאָוו-וועגן א צווייטע עפיזאד, אין ליריק, אין זינע מוסיקע פראגנטי-לידער. ס'איז, דאכט זיך, נישט געווען קיין איין באכערל, וואס זאל נישט געווען קענען אויסווייכען סימאָנאָוו באלאדע, "דעם ארטיקלעריסטע זון" — ווי דער מאיאָר דייעוו שיקט אף אויסשפירן אין סוינעס הינטערלאנד ליאנקען, זיין כאווערס זון. און ווען די פאשיסטן האבן דעם יונגישטען אויס-שפירער דערטאפט, בעט דעמלט ליאנקע, דורך

אלקאפלאנעם די שיינקייטן און דערהויבנקייטן פון דער וועלט. דער ראמאן איז אין א גרויסער מאס אויטאבאגראפיש. דער לירישער העלד איז אויך איינער פון זיי. "זיבעציאָריקע" איז א ווערק וועגן יענעם גילדענעם פארגעשריטע-נעם יונגווארג, אף וועמען אי די וועלט האלט זיך, אי זיי מאכן זי איבער.

שרייבמאן האט פארטראכט א נייעם ראמאן, א ווערק, וואס דארף געבן די צייט נאך דער זיבעציאָריקע. די צייט, "צווישן ראשקעו און בוקארעשט", דער שרייבער ארבעט איצט אי-בער א ציקל היינטצייטיקע, קעשענעווער דעציילונגען. ער האט נאך אויך נישט פארע-דיקט מיט דער טעמע ראשקעו.

...ווען מיר פארן איינינעם ארויס אף באגע-גענישן מיט יענער, קלייבט שרייבמאן אויס אזעלכע ערטער, ווי ער וועט ארויסטרעטן פאר די צוהערער אף מאמע-לאשן.

און אס לייענט ער זינע א נאָוועלע אין א גרויסן נייע-צער, אסטייגער, ווי ארום די לאנגע טישן שטייען צושניידערס מיט די סאנטימ-טערס אף די העלדער, און פרויען זיצן בא זייערע שטיל-געבליבענע נייע-מאשינעס.

איך זע, ווי אין זייערע אויגן הייבט זיך פא-מעלעך אן באווייזן א פריידיקער בליאסק, דער אוילעם, ס'אלט, ס'זי יונג, הערט דעם שריי-בער אומפערקאם און מיט גרויסער האנאָע.

...אז די סאָוועטישע ליטעראטור איז א פיל-נאציאנאלע, איז פארשטענדלעך: זי באשטייט דאך פון ליטעראטור, וואס עס שאסן אזויפיל פעלקער פון אונדזער לאנד. די ליטעראטור אין איין באונדערער סאָוועטישער רעפובליק איז אויך אפס א פילנאציאנאלע. אזוי איז, לעמאָשל, בא אונדז אין מאָלאדאוו. דאס האט מען גוט געקאנט זען אין דעם טאָג, ווען שרייב-מאנס פער-ברידער האבן אינעם לאקאל פונעם קעשענעווער שרייבער-פאריין געפטרעט זיין זעכציקיאָריקן יוביליי.

באגריסן דעם יידישן קאלעגע זייערן זיינען, כוז די מאָלאדאוושע שרייבער, געקומען אויך יענע, וואס שרייבן אף רוסיש, אף גאנאוויש, אף בולגאריש.

ווי עס פירט זיך אין אזעלכע טעג, זיינען, פארשטייט זיך, געזאגט געווארן העגן באל-יוויל א סאך שוואַכים, דערפא א סאך איקער-דיקס און אינטערעסאנטס. אלעקסאנדער קאָז-מעסקו, וועלכער האט איבערגעזעצט אף מאָל-דעווישן שרייבמאנס ווערק און קען דעריבער טיפער, ווי עמעצער אנדערש, זיין שרייב-מא-ניר, האט אונטערגעשטראכן דעם שרייבערס שטרענגקייט צו זיך, זיין אומדערמידלעך שלייפן די שורע און פארטיסן דעם דעגאן. ער האט ציטירט שרייבמאנס א זאָג, אז, מע דארף איבער דער שורע אויפיל מוסשען זיך און אזוי אן פונען, זי זאל זיך באקומען נישט גע-מושטעט און נישט געפופט.

כ'האָב געהאט דאָס געמיל, ווי כ'וואָלט אנט-
דעקט א גינע ערד. באפעלקערט מיט פריילעכע,
לעבנסלוסטיקע, האַפערדיקע מענטשן... —
שרייבט דער פראַפעסאָר פונעם האַרואַרדער
אניווערסיטעט לוז סלאָנאָ.

„באוונדערס וואַרפן זיך אין די אויגן די אָן א
שיר בויונגען. עס איז צו כידעשן זיך, ווי עס
ווערן באַ איך באַפרידיקט דעם מענטשנס ווירן
באדערפענישן...“ — אזוי זאָגט זיך אַרויס דאָס
פאַרשלאָק האַנדעל פון מאַנטרעאַל.

אזעלכע בריוו קומען אָפּט אָן קיין קעשענעוו.
די באַשטימונג פונעם צענטראַל־קאָמיטעט פון
קפּסס און פונעם מיניסטער־ראַט פון פּססר,
וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אין 1971, „וועגן
די מאַסמיטלען צו אַנטוויקלען די שטאַט קע-
שענעוו“, איז א פריידיקע געשעעניש פאר
מאָלאַוויע.

אף איבערצואַנדערשן דאָס אויסזען פון דער
שטאַט אַרבעטן פראַיעקט־אינסטיטוט פונעם
גאַנצן לאַנד. אַשטיגער, אָפּן פראַיעקט פון
איבערבויען דעם שטאַט־צענטער אַרבעטן די
מאָלאַוויע און לענינגראַדער אַרכיטעקטאַרן.
פראַיעקטן פון טוריטיק־ און האַנדל־קאַמ-
פלעקטן האָבן צוגעגרייט די מאַסקווער ספּעציאַל-
ליסטן. לענינגראַד שאַפט פאַר אונז דעם
פראַיעקט פון א 24־גאַרנדיקן האַטעל, א קינאַ-
טעאַטער אף 1200 פּלעצער, א גינעם פּאָליגראַף-
קאַמבינאַט. אינעם פראַיעקט פון א שטאַט
ביבליאָטעק אף א מיליאָן בענדער באַטייליקן
זיך די טביליסיער שטאַט־בויער. קינעו פראַיעקט
טירט א בינען פאַרן קעשענעוו־רוסישן
דראַמאַטישן טעאַטער.

פינף יאָרהונדערטער און — געציילטע עט-
לעכע פינסיאָרן. עס קאָן זיך אויסדאַכטן, און
ס'איז ניט אַנטקעגנצושטעלן צוויי אזעלכע ניט
גלייכע ציט־אַפּשניטן. נאָר גראַד די דאָזיקע
עטלעכע פינסיאָרן באַרמערן די שטאַט מיט
אזעלכע אַרכיטעקטור־אנאָמבלען, פאַרקן,
גאַסן, הייזער, היסטאָרישע דענקמלעך, גי-
געשאַפּענע כיינעוודיקע זינקעלעך, וועלכע פיר
רעמען אויס דאָס פּאָנעם פון אונדזער שיינעם
ראַמן ליבן קעשענעוו.

זיין ראַציע, מע זאָל עפענען א פּער אף דעם
פּלאַץ, ווי ער איז אַרומגערינגלט, אף זיך,
הייסט עס. און דער מאַיאָר שטעלט אָן אף דער
דאָזיקער סאַפּעק די באַטאָרייעס זינע... —

האַב איך דען זיך געקאַנט דעמלט פאַר-
שטעלן, און סימאָנאָוס, מאַיאָר דייעוה איז ווי-
טאָליעס פּאָטער, יעפּים סאַמסאָנאָויטש ריקליז-
יך, דער טרייבער קאָנסטאַנטין סימאָנאָו האָט
ניט איין מאל געשריבן וועגן יעפּים סאַמסאָנאָ-
ויטשן, וועגן זיין העלדישקייט אָפּן פּראָנט.
נאָר וויטאָליע האָט דאָס קיינמאל ניט דער-
ציילט זינע כאַווייריס, קעדיי ער זאָל, מאלט
איין, ניט אויסזען קיין באַרימער.

...עס זינען דאָ מענטשן מיט אן אַבסאָליוטן
געהער. עס טוט זי א שנוד דעם אויער דער
מינדסטער פאַלשער טאָן, וועלכן מענטשן מיט
א ווייניקערער דינקס באַמערקן אפילו ניט.
וויטאָליע ריקליז, מיין איך, איז זייער עפּיניד
לעך צו דער קלענסטער פאַלשער נאָטקע אין
דעם, וואָס הייסט ליטשישקייט. זיין אַניוועסדי-
קייט קומט באַ אים אף פון שטאַלצוקייט, פון
וויידע, אף פון געוויסנאָהאָפּיקייט, ערלעכקייט,
און דאָס גיט איר צו א באַוונדער מיין באַ-
דייטונג.

עס בלייבט צוצוגעבן, אז אין פעדינסטיטוט,
אף זיין ליטעראַטור־קאָטעדער, האָט מען זיך
טאָליע יעפּימאָוויטש ריקליזן פאַרגעלייגט אלס
טעמע פאַר א וויסנשאַפטלעכער פאַרשונג קאָנ-
סטאַנטין סימאָנאָוס שאָפּן. וויטאָליע יעפּימאָ-
וויטש האָט זיך געקווענקלט. מ'האַט אים לאנג
דערווייזן, אז ער האָט רעכט אף דער דאָזיקער
טעמע. אַלאָלפּאַנעם ניט ווייניקער ווי יעדער
אנדערער. סאַפּעקלאָסאָף האָט מען דעם „אַרטי-
לעריסטס ווין“ איינגערעדט.

אַפריל, אויטויכטן

עס איז עפּשער קעדיי צו ברענגען א פאַר
ארויסזאָגונגען פון געסט, וועלכע, האָבן באַווכט
אונדזער שטאַט.
„דער ווייז מיינער אין קעשענעוו — דאָס
זינען די גליקלעכסטע טעג אין מיין לעבן.

געזעצן און געהערע

טשערנאָביל

פאשיום, און טשערנאָביל וועט בלייבן „יידענ־רייז“...

די ערשטע טשערנאָבילער יידישע אַמנווייז נער האָבן זיך באזעצט באַם סאַמע ברעג פונעם פריפּיאט. באַ אזא ספּיך וועט מען שוין פון דאָרשט און פון הונגער נישט אויסגיין. מ'האַט פאַרווייט גערטענער, פאַרפלאַנצט סעדער, אז ס'זאָל זיין צו די פיש און נאך די פיש מיט וואָס צו מאַרביטן.

נישט ווייט—ארום און ארום—פאַליעסער וועלדער, אזוי אז ס'איז געווען פון וואָס און מיט וואָס צו בויען, מיט וואָס צו הייזן, מיט וואָס צו דערוואַרעמען זיך אין די גרויסע, בייזע ווינטער־פרעסט.

האַבן זיך גוטע קלאַנגען וועגן טשערנאָביל פאַרשפּרייט—ס'איז אַ געבענטשט אָרט! און די קלאַנגען האָבן גערופן, געצויגן און געבראכט אַהער פון מאָל צו מאָל אלץ מער נישט אַמנוויינער.

ווען דער ברעג און העכער דעם ברעג זינען שוין געווען פאַרבוים מיט הילצערנע הינזקעס, האָט מען זיך פון דער נידער געהויבן אין דער הייך און גענומען בויען הייזער אף בייזע בערג פון רעכטס און פון לינקס. אַס אזוי איז טשערנאָביל געוואָרן אַ מין קליין קיטץ—מיט אַ פאַדאַל, מיט אַן אונטן און מיט אַן אויבן. דער אויבן האָט געטרונקען דאָס וואַסער פון אונטן, און אויך פיש האָט פאַר אים געקלעקט. און וואָס שפּיעך גערטענער און סעדער, האָט ער גענוג ערד פאַרמאָגט.

אַ שטעטל—איין גרויסער סאָד, אַ ווייניק שטעטל! פאַר מיין לעבן איז מיר אויסגעקומען פאַר־זוכן פּיירעס פון פאַרשיידענע געגנטן, פון פאַר־שיידענע ערדן, נאָר ביז איצט איז צווישן אלע

טשערנאָביל איז איינס פון די עלטסטע שטעטלעך אף אוקראַינע. אין סאָף צוועלפטן יאָרהונדערט, אין 1193, ווערט טשערנאָביל שוין פאַרצייכנט אין דער איפּא־טיעווער כראָניק, ווי אַ ייִשעוּ באַ די ברעגן פונעם ספּיך פריפּיאט.

פון די פאַרשיידענע ספּיכן, באַ וועלכע יידן האָבן געוויינט און געוויינט און פון וועלכע זיי זינען פאַרטריבן געוואָרן, פון די פאַרשיידענע גאַלעסן, יאָגענישן און פלאַגענישן, —האַבן אין 400 יאָר ארום באַ זיבן הונדערט יידן געוואָרפן זייער גוירל און געפּרוּווט זייער מאָל באַם פריפּיאט אין טשערנאָביל.

טשערנאָבילער כקירעניקעס האָבן בעשום־אויפן זיך נישט געקאַנט קאָרשטעלן, אז זייערע אורעלטערן האָבן אף אזויפיל יאָרהונדערטן פאַרשפּעטיקט.

—אז ס'זינען דאָ יידן, —האַבן זיי געהאלטן אין איין דערווייזן, —איז דאָ אַ שטעטל. הינט וווּ וועט האָט געקאַנט זיין אַ שטעטל אָן יידן? אפּ די היסטאָריע שרייבט זיך אירס, איז דאָס פאַשעט דערפאַר, ווייל די ערשטע טשערנאָבילער יידן האָבן אויסגעהאלטן זייער ייִדיש־קייט, זיי זינען הונדערטער יאָרן געווען נישט טעריס, ביז זיי איז געגעבן געוואָרן דער צייכן זיך אנטפלעקן.

סייערע בני־איר מיניע, איר האָט זיך נישט געקאַנט פאַרשטעלן דאָס שטעטל אָן יידן אפּי־לע אין דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט, ווען קיין ייִדישער פוס האָט נאָך דאָ נישט געטראָטן. און אוואַדע און אוואַדע האָט איר זיך נישט געקאַנט פאַרשטעלן, נישט געקאַנט פאַרויסזען, אז עס וועט קומען אַ צייט, ווען עס וועט אויסברעכן די גרעסטע מאַגייפע פון אלע מאַגייפעס —דער

טאמען דער געשמאקסטער טאם, דער זאם-טיקסטער, וויניקסטער רייזע — פון די טשער-גאבילער עפל, בארן און פלוימען, וועלכע אין האב שוין גיט פארזוכט העכער פופציק יאָר. אזוי איר איז מיט די טשערנאבילער הימלען. און אלע הימלען זענען פארהימלט פאר מיר מיט די טשערנאבילער הימלען. זיי, די טשער-גאבילער הימלען, פלעגן אראפגלידען אף דער ערד, און אים האב געשפאנט איבער זיי און געזען דעם גאנצן מיטן גענעם, די אַנצאליקע מאכעס זינדיקע און געלייטערטע געשאַמעס, געהאט נאכעס פון די צאדיקים פארן שיינעם כילעק אוילעם-האבע, וואָס זיי האָבן באקומען פאר גיט האָבן אוילעם-האזע, געהאט צאר פאר די רעשאַם, וואָס איבער זייער אוילעם-האזע האָבן זיי גיט קיין ברעקל אוילעם-האבע.

די טשערנאבילער הימלען זינען געווען לוי-טערע, גוטע, ערלעכע און געטרעפּע הימלען. אין דער קינדהייט האָבן זיי גיט געוואַלט צעשטערן מינע פאַרשטעלונגען, מינע זענען גען. און ערשט דאָן, ווען איך בין עלטער געוואָרן, האָבן זיי דורך דער שיין פון בלייזן באוויזן, אז זיי זינען ליידיק, אז אין זיי איז קיין סימען ניטאָ פון דעם אלץ, אין וואָס מ'האָט מיר איינגערעדט, אין וואָס איך האָב געגלייבט, וואָס איך האָב זיך פאַרגעשטעלט און מיט פאַרמאכטע אויגן געזען, ווי איך זע מיט אַפענע אויגן די זון, די לעוואָנע און די טשערן.

אין די טשערנאבילער הימלען האָט זיך גאָט פאר מיר אנטפלעקט, און פון די טשערנאביל-לער הימלען איז ער פארשוונדן פון מיר.

די הויכע שול

פון קעזע ביו טשערנאביל, מיטן טיפּ, איז הונדערט און צוואנציק קילאָמעטער. באַס איינגוט פונעם פריפּיאַט אינעם דניעפער פלעגן פונדערווייטן דעם ערשטן באַרעכהאבע און די צוויי ערשטע שאַלעם-אלייכעמס אָפּגעבן די צוויי קלויסטערס, דער קאַסטיאַל און די הויכע שול.

באַס ערשטן באַרעכהאבע און באַ די ערשטע שאַלעם-אלייכעמס פלעגן גיט איין מאָל פאַר-קומען מאַכלויקעסן צווישן די פאַסאזשירס די קלויסטער-און קאַסטיאַל-לייט פלעגן האלטן אין איין דערווייזן, אז פריער פון אלץ דערוועט מען די קלויסטערס מיטן קאַסטיאַל און ערשט דערגאָך די סיגאָנאַע, און די טשערנאבילער יידן האָבן אפן ערשטן אָרט געשטעלט די הויכע שול. ס'איז אָפּהענגיק, ווי איינער קוקט, ווי איינער זעט.

— ווער האָט געבויט די שול? — האָט גע-פרעגט א דאָר נאָך א דאָר, האָבן געפרעגט די אָנעפאַרענע, און קיינער האָט גיט געקאָנט געבן קיין קלאָרן ענטפער.

צווישן די פילצאליקע אויסשיניגונגען אין

שול, אין דעם סאַמע באַשידנטן און פאַר-וואַרפנטן ווינקל ערגעץ-ווי מיט קליינע דריי-נע אויסזעס איז גיט געווען צו געפינען דעם נאָמען פונעם מעכאשעף, וואָס האָט אויסגלי-קישעפדיקן ווונדער באוויזן, וואָס האָט אויספיל-כזעס און אויספיל הייט פליסיק בלוט אריינ-געטריסן אין יעדן זיגל. אַמאָל-אַמאָל זינען זיי, די זיגל, ביימער געווען, ביימער מיט וואַרצלען און מיט צווייגן, זיי האָבן אין וועל-דער געלעבט, געבליט, גערוישט און אויסגע-הוילעט זייערע יונגן. זינען העק זיי באַפאַלן האָבן זיי זעגן געפאַלמעסט, און דער מעכאשעף האָט, ווי אין דעם יעכעקל-טאַל פון די טויטע ביינער, פאַרייניקט א סטויפּ צו א סטויפּ, א ברעט צו א ברעט — און ס'איז געשען דער נעם פון טכאָס-האַמיס.

דער אומבאוויסטער בויער האָט זיך צונויפ-געגאָסן מיט זינען זיגל, מיט זינען גאלדרייזע, מיט זינען שניצערעס, און זיין גייסט האָט געשוועבט און געלויכטן מיט דער סימנע פון באַשאַפן און מיטן צאר פון די טיקערטאַעס, וואָס וואַלטן געקאָנט אריינגעטראַגן דעם אהער. אָט דער שיינער אומרוקער גייסט איז ווייניק-וואָס אָנגעגאַנגען זינען ביינדיג, און ער איז פאַרגעסן געוואָרן און קיינמאָל גיט דערמאָנט געוואָרן פון די קומענדיקע יורשעס. דערפאַר אָבער האָט מען אין טשערנאביל פאַר-צייכעט אין די פינקאסיים, געדענקט און דער-מאָנט די ריכטע מענאדוויס, וואָס האָבן געהילף און געלט געשענקט אף בויען די הויכע שול. כסדרים האָבן די הויכע שול פאַרעכנט פאר א מויפעס, פאַר איינעם פון די גרעסטע מאָפּ-סיים. דער רעבע האָט באפוילן איינעם א יידן, וואָס האָט קיינמאָל קיין האַק אין האַנט גיט געהאלטן, ער זאָל בויען — האָט ער געבוים און אויסגעבויט.

כסדרים פון א צווייטן דאָר, פון א שפעטער-דיקן רעבן האָבן גיט אָפּגעפרעגט דעם מויפעס, ווי האָבן אים גאָר אנדערש אפגענומען דעם אנדערש אויסגעטייטשט — דער, וואָס האָט גע-בויט די שול, האָט גראַדע יאָ אַ האַק געקענט האלטן אין דער האַנט, ער איז געווען א פאַשע-טער בויער, אים צו הילף איז געקומען דער שטאַטישער שניצער. און קלאָר, אז די גרעסטע הילף האָט דערציג אריינגעוויזן דער רעבע אליין; ער האָט דעם בויער און דעם שניצער געגעבנשט, אז אף ווי זאָל רעדן דער ריזער-האקידעש פון דעם גרויסן מיטקער-מיסטער, פון געצאלעלן, דעם זון פון אורי, דאָס אייניקל פון כורי, וועלכער האָט געהערשט צום שוויטש יעהודע. האָט ער גערוט, דער רעבע, און זיי, דער בויער און דער שניצער, האָבן ווונדער באוויזן, די שול איז געווען אומגעהייער גרויס. גלייך באַס ערשטן אריינגאנג פלעגט מען זיך מאמעש פארלירן, די אויגן פלעגן אומרוק ארומלויפן היין און הער און גיט געקאָנט צו זעט זיך אַקוקן און גרויסן אַרדקוידעש, א וועלכן כמעט און פויגלען האָבן געלעבט בער-שאַלעם, אף די ברייטע געשניצטע זיגל, אף

די גאלערייען ארום און ארום, אף די אייבער-
שטע פיסעס-און-ראמסעס-באפונגען, ווי אין
טשערנאביל האט עס געהייסן.
אף יעדן זיכל, אף יעדער באזונדערער הייך
האבן פריגעלען זיך נעסטן געבויט, פלעגן
פראנק-און-פריי ארומלויפן הין און הער און
זינגען שירע.

ערשטער, פונאונגען ארמין און ארויס, זינגען
דא איבערגענוג געווען פאר די פריגעלען, פאר-
שיידענע קאלעסל אין די וועגס, אפענע פענ-
צטערלעך פון אויבן, מיט אין הארץ, א שול
פון געמישטע מיספאלעליים—יידן און פריגעלען
צוזאמען.

ווינטער, ווען די מיספאלעליים פלעגן צעזייט
און צעשפרייט ווערן איבער אלע שולן און
באטעמערדאשים פון שטאט, ווייל די שול
פלעגט נישט באהייצט ווערן, פלעגן א סאך
פויגלעש מינגאנים דא פארבלייבן, אז די שירע
און סטילע צו זיין ליבן נאמען זאלן, קאלילע,
ניט איבערגעריסן ווערן.

א כאזן א טעגאר האט דא נישט געטויגט, מיט
א קאדעלאטור האט דא אירך גאנצישט
ניט געקאנט אויסטאן, א קאל דמאמע דאקע,
א סאלצעט, פלעגט דא דערשטיקט ווערן איין-
ווייניק אין נישט באוויסן איבערלאזן נאך זיך
דעם מינדסטן ווידערקאל.

דא האט מען באדארפט א שאאגאס ארי, א
קאל פון א לייב, די כאזאנים פון דער הויכער
שול האבן טאקע געהייסן „די הוקאלעס“, די
שרייער, וואס האבן געהוקעט, ווי פארבלאנד-
זשעטע אין וואלד, וועמענס ווידערקאל עס
טראגט זיך פאנאנדער ווייט און מע ווייסט נישט
פונאונגען.

גרויס איז געווען די הויכע שול, און אין
מיטע אינגא האט זי אויסגעזען א סאך גרעסער,
ווי זי איז אפדערעמטען געווען, כהאב אלע
גרויסקייטן איר אוועקגעגעבן, מיטן בייס-דא-
מיקעדש זי פארגליכן, און ווי וועגן בייס-
האמיקעדש, פלעג איך שטענדיק שטאלצירן און
זאגן וועגן איר: ווער שטייט נישט געווען די
טשערנאבילער הויכע שול, האט קיין שיינס
ניט געזען, אפילו ווען איך בין עטוואס עלטער
געווארן און איבערגעלייענט וועגן דער גרוי-
סער אלעקסאנדריער שול, וואס אין מיצראם,
איז די טשערנאבילער שול אף א האר נישט
פארמינערט געווארן אין מינע אויגן, כהאב
זיי פארגליכט, און דער פארגלייך האט זיך
בא מיר געגלייכט.

צוויי זיכל מיט שורעס בענק ארום-און-ארום,
אינע העכער פון דער אנדערער, ווי גאלערייען,
זינגען געווען אין דער אלעקסאנדריער שול.
זיכל און בענק זינגען אויך דא, אין דער
טשערנאבילער הויכער שול, געווען.

אינע ביכל וועגן דער אלעקסאנדריער שול
איז געווען געשריבן, אז צוויי מאל זעקס הונ-
דערט טויזנט מענטשן האבן געקאנט ארמין אין
איר, צווערשט א ביסל געזענט, נאך באס דאזי-
נע האט זיך און עלבויגן אין און עלבויגן נישט
אנגערייט, דאס איז שוין געווען אפילו צופיל

סאר מיין קינדערשער פאנטאזיע—האב איך
די צוויי מאל זעקס הונדערט טויזנט צעטיילט
אף צוויי טיילן: א העלפט פאר דער אלעק-
סאנדריער שול און א העלפט פאר דער טשער-
נאבילער.

גאלדענע קאסערדעס זינגען אין דער אלעק-
סאנדריער שול געשטאנען פאר די סאנהעדערן,
די געזעצגעבערס—האב איך זיי מעוואלט גע-
מאכט. אף וואס באדארף האבן די טשערנא-
בילער שול צענדליקער קאסערדעס, אז ס'איז
דא איין מייער דער דיען, און די ראבויס, דער
אלטער און דער יונגער, זינגען פארנומען מיט
א סאך וויכטיקערע זאכן.

געפעלן געווארן איז מיר אין דער אלעק-
סאנדריער שול דאס, וואס זי האט פארמאגט
א גאנצע מאכנע מיט שאמאסיס, יעדערער מיט
א טוך אין דער האנט, און אלע צוזאמען האבן
זיי געפאכט מיט די טיכער, אז די, וואס זינגן
פונדערווייטן און הערן און זאלן דערנען און
ענטפערן. בארדן וואס אינאויסן שמוי"ה און
„אמייך“. האב איך אף זיך גענומען, אז ווי נאך
איר וועל עלטער ווערן און מען א זייע איר
קאהאל, זאל איך אינפירן אין דער טשערנא-
בילער הויכער שול דעם מינהעל פון פאכן מיט
די טיכער.

אין דער אלעקסאנדריער שול איז מען גע-
זעסן נישט צונויפגעמישט, נאך צעכנווייז: גאלד-
שמידער, שלאסערס, קעסלערס, וועבער—יע-
דערער באזונדער לויט זיין פאך, און אז אן
אויסער איז געקומען, האט ער זיך גלייך
זעצט צווישן זיין צעך. האב איך דעם מיהנע
אפגעווארפן: מיר איז געווען א סאך געענטער
צום הארצן דאס, וואס אין דער טשערנאבילער
שול זינגען אלע פאכן, אלע צעכן צונויפגע-
מישט געווען צוזאמען, דא, אין דער טשערנא-
בילער שול, האבן געדאוונט שוסטערס, וועלכע
האבן זיך נישט געוואלט אפטיילן און זייער
באוונדערן שוסטערשן בעסמערדעש, קאראביי-
ניקעס, ארעמע קרעמערלעך, וועלכע האבן נישט
געוואלט זיך פארייניקן מיט די רייכע באלע-
באטיס, מיט די פניי פון קאהאלשן בעסמער-
דעש. דא האבן געדאוונט שניידער, וואס האבן
געוואלט זיין צוזאמען מיט די שוסטערס, בא-
לעגאלעס, שמידן, לעכערס, באנדערס.
אלע פון די ענגע שטיקנדיקע היזקעס, וואס
עס האט אויסגעפעלט פרישע לופט, האבן כאטש
איין מאל אין דער וואך—שאבעס און עטלעכע
מאל אין יאר—איין די יאמטווייזן זיך אָנגע-
טאן דעם וויילטיק פון ראכונעס, דעם וויילטיק
פון אָטעמען פריש מיט פרישער לופט.

איבער זאממן און איבער בלאטעס

זאמא, א סאך זאמא האט טשערנאביל פאר-
מאגט. זאמא אין אלע גאסן און אין אלע
געסלעך.
האט אויסגעבראכן א ווינט—האט זיך אפ-
געהויבן א שטויב-געוויירבל, האט זיך געדוכט,

אז טשערנאָביל וועט ליכטער אָפּטעמען. און צום סוף—ווער וואָס. דער אוועקגעטראָגענער שטויב־געווינדל האָט זיך נישט געזוכט קיין נישט אָרט, פארקערט, היפּל שטויב־געווינדלעך ער פלעגט באַגעגענען אין דעם, פלעגט ער זי מיטנעמען מיט זיך, און טשערנאָביל טלעגט ווערן זאמליקער און זאמדיקער.

א צאר אין געזען צו קוקן אָף די פערד, אָף די פּויערשע און באלענגלעכע פערד. די אויסגעשטריקענע, נישט געשמירטע רעדער אָפּצן און קרעכען, און די פערדלעך שטרענגען אַן אלע זייערע קליכעס, אז דאָס קמקלען און דרייען זיך פון די רעדער זאָל נישט איבערגע־ריסן ווערן.

נאָר אַט פארהויזענען די רעדער אין אזא סוף, ווי יעדער קלאנג זייערער ווערט פאר־שאַטן און פארשטקט. די פערדלעך שטרענען גען אַן זייערע אויערן, זיי דערשרעקן זיך פאר דער שטילקייט, גיבן זיך א ריס און א צע־פרוועש און ראטעווען ארויס די רעדער, און ווידער אָפּצן זיי און ווידער קרעכען זיי, און אנטקעגן—ווידער זאמדין און זאמדין.

דער ביטערסטער גויזל איז אויסגעפאלן אָף די פערד פון די וואסערמירער. פון פארטאָג ביז שפּעט אין דער נאכט פלעגן זיי שלעפן באַגראַרן פונעם פריפּאט פולע פעסער מיט וואסער. א פולע פאס מיט וואסער איז שווער, באַגראַרן איז שווער, עס שטענען קיין קור־כעס נישט, מע שטייט צו, און וואָס מער מע שטייט צו, אלץ מער במשך, מער שטעקט און אלץ מער „פּאָהיבעלס“, און אלץ מער „טשערנאָהיבעלס“ פלעגן מלעגן איבער די פערדס קעפּ (די טשערנאָבילער פלעגן זיך שלעפן מיט טשערנאָביל—א טשערנאָהיבעל אָף דירי).

פון איין צאָרע ארויס, און אין דער צווייטער אַרצן—האָט זיך פארענדיקט דער באַגראַרן, האָבן די זאמדין גענומען פארשוועריקען דעם גאנג, און ווידער במשך, און ווידער שטעקט, און ווידער קלאָפּט.

האנגע און פארגעניגן פון דעם זאמדין האָבן געהאט בלויז די סאוויונסקע קינדער, די סא־ווינסקעס. סאווין האָט געשטאמט פון א שלעכט וואָרט, פון א ביטערן שוירעש. ער איז באַהעפט געוואָרן פון צוויי ווערטער: „סארא צוויי“, אין מערזאָל איז עס געזען א צאָראס ראבים—סאוויונסקע. אָף יעדן וואַלד־סויכער, אָף יעדן גארבער, אָף יעדן בערלינשטיק, אָף יעדן רימקן קרעמער זינען אין טשערנאָביל געווען קאפּצאָנים מי־קאַל האמינים אין די הונדערטער, אָף יעדן שייק, א ייד, וועלכן מ'האָט געשאַט אין דריי הונדערט רובל, אָף יעדן ריישניק, א צוויי הונדערט־רובלדיקן נאָגיד, אָף יעדן קאנער, וואָס האָט אָפּגעשפּאַרט זיין אייגנס קיץ—הונדערט סופּציק רובל, —צענדליקער און הונדערטער, וואָס האָבן קיינמאָל קיין לעבעדיק קערבל נישט געזען אין די אויגן.

די אַרעמקייט האָט זיך געפרוכפערט און גע־

מערט, און פאר זיי איז מער קיין אָרט נישט געבליבן צווישן די סאָכרים, קרעמער און פֿע־סעס באלעבאסיס, און ס'איז אויסגעוואקסן נישט שטעטל פון ענגע און שפּאַלע געסלעך, פול און פיל מיט סאוויונסקע און מיט סאוויונסקעס. דער הייסער זאמדי האָט געברייט די באַוועסע פיסלעך פון די סאוויונסקעס, ווי חוינסער אָף די אסן־אוינס. גרויס איז געווען דער פארגע־ניגן פון באַוועסען און זינקען מיט די פיסלעך אין זאמדי. די מערהייט סאוויונסקעס האָבן געליטן אָף דער „ענגלישער קרענק“, וואָס האָט זיי באַגליקט מיט דינע פיסלעך און מיט גראַבע ביכלעך. די דאָקטוירים האָבן געהאלטן, אז קיין בעסערע רעפּע פאר זיי, ווי דער טשער־נאָבילער הייסער זאמדי, איז נאָר אָף דער וועלט נישט.

טאטעס און מאמעס האָבן נישט געשריגן, נישט געשטערט און געהייסן—נאָך און נאָך בראַד־זשע נאָך א ביסל, מיין קינד, אינעם הייסן זאמדי, זאָל עס זיך זיין צו רעפּע, בראַד־זשע נאָך א ביסל.

אַבער פּרילינג און האַרבסט, ווען דער זאמדי פלעגט פארוואנדלען ווערן אין איין גרויסן בלאַטיקן יאם, פלעגן אמילע די סאוויונסקעס פארשעלטן יעדעס ועמדל, וואָס האָט זיך גע־לאָזט פארוואסערן אין דעם גרויסן אומענד־לעכן קוואַטש.

באזונדערס ביין זינען געזען די בלאַטעס אפן טול־הויז, בא די יאטקעס און אפן מאַרק־פלאץ. צענדליקער קלאדקעס האָבן זיך ארויס־געריסן פון אונטער די פיס, און מענטשן האָבן זיך געקליקט אין די בלאַטעס, געוואלדעוועט און געשריגן, פונקט ווי זיי וואָלטן צו גרונט געגאנגען.

נישט איין פאַר טיפּע קאלאַשן און באַטן זינען אראָפּגעריסן געוואָרן פון די פיס, און מ'האָט נישט געוואוסט, ווהיין זייער געביין איז אהינגע־קומען.

אזא קויעך, האָבן די טשערנאָבילער גע־האלטן, איז אומעגליך פאר דער סאמע קלע־פיקסטער און סאמע טיף אראָפּציענדיקער בלאַ־טע. נישט אנדערש, אז אין אָט די בלאַטעס פרוכפערן און מערן זיך נישטוועט, מאַזיקים, שיידיס אפּצולאָכעסניקעס, וואָס האָבן א באַ־ווגערן פארגעניגן פון טרעטן א יידן אין דער בלאַטע, פון אראָפּרייסן פון זינען פיס די טיפ־סטע קאלאַשן, וועלכע ס'איז נישט אזוי גרינג אָנגעקומען צו קויפן.

אין די סאוויונסקע הימער, ווא איין פאַר שטייל האָט געדינט פאר א גאנצער מיטשפּאַט כע, האָבן די שטארקסטע שטייל לאנג נישט אויסגעהאלטן, די צעווייטע פאָדעשטעס פלעגן עפענען מילער און די פיס פלעגן זיך אָנ־זשליאַקען מיט בלאַטע ביז שיקער צו ווערן. סארא ביטערער טאטן וויל נישט נאָר די פיס זינען דאָ באַוואלט, נאָר אלע איינזאָרס פונעם גוף.

דער סאוויון מיט די צעריסענע שטייל דער־פילט זיך, גלייך אלע בלאַטעס זאָלן, ווי א

טשאטע הינט, אים באפאלן, און אלע צוזאמען זאלן זיי אים שטיצען אין פאנעם.
דא אף די ערטער, ווו די בלאטעס האבן געהאט זי גרעסטע שליסע—אפן שול-פלאץ, בא די יאטקעס און אפן מארק-פלאץ, —האט זיך פארלאפן א מיסע, וואס האט אומגערודערט גאנץ טשערנאביל און איז א טאך מאל דער ציילט געווארן בא אונדז אין שטוב.
אין איינעם א מינצטערן אפדערנאכט איז מיט א לאמטערן אין האנט א סטאליערינג, א סאוויז, ארויס שפאצירן מיט זמן געליבטער, א נייטערן א סאווינגען.

ווא עס האט זיך געלאזט, האט דער טאט-ליעריינג דורכגעטראטן סאר דער נייטערן סטעוועקס, און איז געשאלעם דורכגעגאנגען גען און נאכגעגאנגען נאך אים. אבער דאָרט, ווו ס'איז אומגעלעך געווען, האט ער זי גע-כאפט אף די הענט און איז מיט איר דורכגע-לאפן, דורכגעשפונגען, פון איין בלאטע ארויס און אין דער צווייטער ארעין.

דער נייטערן—אין דער דרעציילטער מיסע האט זי געהייסן „די הולטיקע“—איז עס שטארק געפעלן געווארן, זי האט אים ארום געכאפט מיט ביידע הענט און געזאלטן זיך אין איין נורען און מעסטער זיך צורירקן צו אים.

ניט ווייניקער, זי דער הולטיקע, איז עס אים „דעם הולטי“—אזוי האט אין דער מיסע געהייסן דער סטאליערינג—שטארק געפעלן געווארן, און ער האט געזוכט א טיפערע בלא-טע, און וואס טיפער—אלץ פלינקער האט ער זיך געטראגן איבער די בלאטעס, בלייב ווי די ליבע האט דאָ לעקאווער אים פאנאנדערגע-שפרייט פערטישע טעפליכער.

פון דער דאזיקער מיסע דרינגט ארויס, אז טאקע גערעכט זינען די מיליזיי-ישערס, וועלכע האבן געזאגט אז ליבע איז ווי גאלד—זי שיינט אפילו פון בלאטעס ארויס.
גאטס געטרייע דינער אבער האבן מיקויען דער געשיכטע געהאלטן, אז ניט געקוקט אף דעם, וואס די אויירע איז געטאן געווארן אין דער פינצטער און עס האבן דאס געזען בלויז עטלעכע דורכגייער, אין דאס פאָרט א בעי פארהעסטיג-אויירע, פאר וועלכער גאט וועט זיי שטראפן מיט נאך טיפערע און מיט נאך ערגערע בלאטעס...

פינצטער און חיסט זינען באזונדערס די בלאטעס געווען פאר די פערד, זיי האבן זיך מאמעש אין זיי געטרונקען, אף צו דערטרונ-קען ווערן זינען, עמעס, די בלאטעס געווען ניט גענוג טיף, און אף ארויסגעמען די פיס פון זיי זינען זיי געווען גענוג קלעפיק און גענוג הארטעקיק.

אין דער יוגנט, ווען איך האב געווינט אין קנעז און שוין געקענט אָשער שווארצמאנס לידער אף אויסווייניק, פלעגט דאס „ניאקען און וויאקען“ און „טאפן אין דער פינצטער“ אונט—שטענדיק אויפן וועקן אין מיין זיקארן דאס בילד, ווי א שרעקלעך גיאקען און וויאקען

האט איבערגעריסן מיין געשמאק לייענען און מיך ארויסגעשליפעט אין דרויסן.

אט זע איך יאנקעוויאָסל דעם וואסערפיי-רעס פערדל, וואס איז ביזן בויך אינגעוועזן קען אין בלאטע, זינגע דארט אויסגעדייערטע בייגער טרישטשען פון דער בייטש און פונעם שטעקן, וואס הערן ניט אויף זיי צו מאיקן. דאס פערדל ריטשעט און שריט אף זיין פער-דישן לאָש; איך קאן ניט פארוואס שלאָגסטו מיך דערהארעג מיך שוין—און א סאך זאל עס נעמען!

נאָר יאנקעוויאָסל ווייסט גיט פון קיין ראב-מיס, ער שלאָגט, שרייט און שעלט:
— א מיסע-געשטענע זאל קומען אף דיר און אף מיר צוזאמען! איך דארף דאך נאך פינף פעסלעך וואסער פאנאנדערפירן פאר מינע באלעבאטס! א פאָהיבעל! א טשערנאָהיבעל אף דיר!

איך בין אן אומגערודערטער אריינגעלאפן אין שטוב, פארמאכט דאס ביכל, זיך געמילס שולדיק פאר יאנקעוויאָסלען, פאר זמן אומ-בליקלעך פערדל, פאר אלע סאווינגעס, און איך האב טפילע געטאן, געבעטן מיט אָשער שווארצמאנס נאך דאן ניט באשאפענעם געבעט: „פארגיב מיר, מיין גאט, פאר פיער, וואס ברענט דאָ!“

די צווייטע מאקע נאך די בלאטעס זינען אין טשערנאביל געווען די כראפעס. כראפעס—דאס זינען געווען די זעלבע בלאטעס אין זייער סאמע הארבסטער הארטקייט, אין זייער פארפרויענער רישעס, וואס די ערשטע פערסטלעך פלעגן ארומהויכן אין זיי.

די מעמשאַלע פון די כראפעס פלעגט דויערן ביזן ערשטן טיפן שניי, ביז עס פלעגט זיך אדוועקלייגן א שליטוועגס.

אף די כראפעס פלעגט מען גיין, ווי אף שטאַלצן, און די זעגענער פלעגן טראסקען און ארויסטרייסלען די געשאַמע מיט די קישקעס בא די פויערים, בא די קאָראַייניקעס, באלע-גאלעס און פאסאזשירן.

און אויך פאר זיי, פאר די כראפעס, האבן די טשערנאבילער געשאלטן טשערנאביל: „ס'איז דען א טשערנאביל? ס'איז דאָר א טשערנאָהיבעל!“

איך האב קיינמאל אף טשערנאביל קיין לאַשנהאָרע ניט גערעדט. טשערנאביל איז דאס דאָס וויגעלע, וואס האט מיך פארהוידעט, פאר-שלעפערט און אומגעוועקט מיט די שענסטע ניגונים, מיט די שענסטע מיסעס, מיט די וונדערלעכסטע אנטפלעקונגען, טשערנאביל—דאס איז דאך מיין מאמע, מיין טאטע, מינע זיידעס און באָבעס, דער ערשטער כיידער, וואס האט פאר מיר אויפיל סוידעס געעפנט.

אויפיל ביכער האב איך דא, אין טשערנא-ביל, אינגעשולונגען אין די שאבעסדיקע בא-טאגן און אין די חוינסערדיקע אפדערנאכטן, ווען מיין אויג האט זיך גיט געקאנט אַפרייט פון זיי ביזן לעצטן טראָפן קעראַסין אינעם אכטער לעמפל.

טשערנאָביל—דאָס איז דער אומיוסשעפנדיי קער וואל, פון וועלכן איך הער גיט און צו שפן פון היינטיקן טאג.

כאַלעמט זיך מיר אַ כאַלעם, אַ גוטער כאַ לעם, אַ שלעכטער כאַלעם—איז ווערן די כאַ לוימעס זאָלן מיך גיט פאַרשטאַנען, בראַדזשע איך אלץ איבער דן זאמזן פון טשערנאָביל. צווישן אלע פּרילינג, וואָס איך האָב דורכ־ געלעבט, האָבן די פּרילינגן פון מיין קינדהייט און פון מיין פּריווער יונגט גיט אויסגעפּעלט. איבער אַ סאך יאָמען און טיפּן האָט מיך דאָס לעבן געפירט. אויפּיל שטורעמס, אויפּיל כּוואליעס—אַבער עס האָט זיך זיי גיט אַנגעגן געבן צו פאַרפלייצן און פאַרשלינגען אין זיך דעם פּריוואַט.

אין אלע מינע וועגן האָט מיך טשערנאָביל קיינמאל גיט געלאָזט אליי, ער פּלעגט שטענדיק קומען צו דער צייט, מיך אַרומגעמען אין זינע באַרעט אַרעמס, מיך אַוועקטראָגן אין דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט, מיך פאַרווינגן אין דער ווייג פון מיין קינדהייט און מיך קרעפֿטיקן מיט די שטאַרקסטע זאפּטן פון מיין ערשט אָפּגייענדיקער יונגסט.

גערעכט, מויונט מאל גערעכט איז כאַיט נאכמען ביאליק, ווען ער זאָגט אין זיין אור־ טאָבאָגראַפישן שטענדער, "ספּיח" ("ווידער־ וואָס"), אז דער רייזע און דער טאָם פון די אלע קינדערשע און יונגסטלעכע זענגען ווערן מיט דער צייט גיט געמינערט, פאַרקערט, וואָס מער צייט עס גייט דורך, אלץ לויטערער, אלץ שטאַרקער ווערן זיי, וואָס מער לעטער—אלץ שטאַרקער איז זייער קראַפט, אלץ מער איז זייער וויסנשאַפֿט, נישט קיין שטאַרקערער און איינציטיק קיין זיכערער ווייז, ווי די אַנגאָדע פון אונדזער קינדהייט! איין טראָפּן פון איר איז אָפּט גענוג צו פאַרשיקערן דאָס האַרץ ביז פון זינען אַראָפּ. עד כלות הנפשׁ."

און ווער זעט האָט זיך געקאָנט ריכטן, אז עס וועלן דורכגיין יאָרן, און עס וועט קומען אַ צייט, און טשערנאָביל, מיט וועלכן מע האָט זיך געשטאַלטן—אַ טשערנאָביעל אָף דיר— זאָל ווערן אַ שטענדיקער און אַ באַרעכט—אין 1973 איז באַ די ברעגן פונעם פּריוואַט אויס־ געבויט געוואָרן איינע פון די צוויי טורבאָגענער טאַטאָרס פון דער ערשטער אַטאָם־עלעק־ טראַנסטאַנציע אָף אוקראַינע. דער אַמאָליקער טשערנאָביל, וואָס פּינצטער־ גיט אָף פּינצטער־גייט האָט געהויערט, איז גע־ וואָרן די שטאַט פון אומיוסשעפנדיקער קוועלג־ דיקער שייך.

רעב נאָכעמטשע דער גרויסער און רעב מאָטעלע דער טענצער

דעם פאַרוואָרפענעם און פאַרשטויסענעם שטעטל טשערנאָביל איז באַשעפֿט געווען באַר רימז צו ווערן און איר באַרימט מאַכן אַ ריי אנדערע שטעטלעך אָף אוקראַינע. און געשען איז עס אַלפֿיינעס. אַלפֿיינעס האָבן די גרינדער

פונעם כאַסידישן אַראָפּגעשיקט קיין טשערנאָביל איינעם פון זייערע אָנגעזענסטע טאלימ־ דים—רעב נאָכעמען, אַלפֿיינעס איז באַ רעב נאָכעמען געבוירן געוואָרן אַ זון רעב מאָטעלע, און אַלפֿיינעס זינען באַ רעב מאָטעלען געבן בוירן געוואָרן אַכט זין. האָט מען איינעם, רעב אַרענען, איבערגעלאָזט אין טשערנאָביל אלס מעמאָלע־מאָקעס פון רעב מאָטעלען, און די זיבן ברידער זינען זיך צעפּאַרן אין פאַרשיידענע סטיוועס.

דעם באַלשעמטאָום טאלימ, וואָס איז גע־ קומען פאַרפלאַנצן דעם כאַסידישן אָף אוקראַינע, האָט געשטאַמט פון נאַרינסק—האַט מען אים גערופן מענאָכעם־נאָכעם דער נאַרינסקער. מענאָכעם־נאָכעם דער נאַרינסקער האָט זיך גע־ לערנט אין די ליטווישע יעשוועס און גע־ שטעט ווי אַן אילוי און מאַסמיד, ווי אַ כאַרף און באַק. אין סאַמע ברעגן פון לערנען האָט ער דערפילט און באַנומען, אז די האַלאַקע איז גיט פאַרן באַלשעמטאָום, אַ ס'איז אַ שווערער ביסן פאַרן פאַשעטן אַרעמען יידן—איז ער אַוועק צו רעב ייסאַעל באַלשעמטאָום דער־ לערנען זיין טויער.

מענאָכעם־נאָכעם איז באַרימט געוואָרן באַ די טשערנאָבילער און אין דער גאַנצער סטרי־ ווע אַרום און אַרום, מ'האַט אים צוגעגעבן אַוויפּיל נעמען, אַז דער אלטער, פון די קינד־ דערייאָרן צובעלייגטער גאַמען מענאָכעם, איז ווי פון זיך אליין אַראָפּגעפאַלן, און ס'איז גע־ וואָרן—רעב נאָכעמטשע דער טשערנאָבילער, רעב נאָכעמטשע דער גרויסער, רעב נאָכעמטשע דער מאַגיד, רעב נאָכעמטשע דער כאַניגע בען דויסע פון זיין דאָר, אין וועמענס זכור עס האַלט פון די גאַנצע וועלט און ער אליין קומט אָפּ מיט גאַלע גאַרניט, מיט אַ קעזאָט.

ווען ער, רעב נאָכעמטשע, פלעגט אַריינקו־ מען צו זיין זון מאָטעלע און דערזען באַ אים פיש אינדערוואַכן, פלעגט ער אים זאָגן: — גוט־שאַבעס!

דאָס איז געווען אַ שטאָך, אַן אַנצוהערעניש, אז ער, זיין זון מאָטעלע, גייט גיט אָפּן טאַטנס וועג, אז ער איז אַוויסברענגער.

שאַבעס אינדערוואַכן איז אַ הויכע מאַדריי־ גע, דאָס איז די אלע פון דער נעשאַמע. דער שאַבעס אינדערוואַכן, וואָס באַרשטייט בלויז פון אַכילע, איז די יערידע פון דער נעשאַמע, וואָס מאַכט נאָך וואַכענדיקער דעם אינדערוואַכן.

אין 1795 איז רעב נאָכעמטשע גיפּטער גע־ וואָרן. זיין אייביקער רי האָט ער געמונען אָפּן אלטן טשערנאָבילער בעסוילעם, וואָס איז אָפּן גאָך געווען דער נייזער, דער איינ־און־איינציג קער. אַרום און אַרום מאַציוועס מיט באַריי מעריצער, איין מעס האָט געפרוּווט איבער־ שטייגן דעם צווייטן. יעדער איינער האָט זיך פאַרגעשטעלט ווי אַן אַלע טאָם וועיאַשאַר, אַ כאַסידישע־כאַסיד, פול מיט מעסיס־טויוויס, ווי אַ מילגרוים מיט קערנדלעך.

אלע באַלצדאָקסעס, אלע ראַכמאַנים בניי ראַכ־ מאַנים, אלע האָבן ליב געהאַט יענעם מער, ווי

זיך, אלע — לאמדאנים, מופלאגים, וואס האבן טאג און נאכט געלערנט טוירע און געדינט דעם אייבערשטן. און צווישן די אלע מאציי וועט אין געשטאנען איינע א באשיידענע מאציי, די סאמע באשיידנסטע, און דער מינדסטער בארימער — די מאציי וועט פון רעב נאכעמטשע, און וועלכער ס'איז געווען אויס געקריצט א „פיג“, וואס קומט יעדן יידן, וועלכער ליגט טיף אין דער ערד, זיין נאמען און די דאטע, ווען ער איז נישטער געווארן. און דער אלטער בעסוילעם און געווען בישיינעס מיט אונדזער שטוב, און איך האב געזען, ווי ס'גראפן, ס'גראפן פלעגן יידן קרען און קיינער-אונדזעס און פלעגן בא דער באשיידנסטער מאציי וועט פון רעב נאכעמטשע אויסגיין זייער ביטער הארץ.

רעב נאכעמטשע איז אונזע, און מיט אים איז אונזע א דאך, ס'איז געקומען זיין זון רעב נאכעמטשע, און מיט אים איז געקומען א נישטער דאך.

סופסיק יאך האט רעב נאכעמטשע געפראוועט זינע טישן אין טשערנאביל. סופסיק יאך האט ער די אינדערוואכעס אין שאפעס פארוואנדלט. רעב נאכעמטשע האט געהאלטן פון דעם קלאל, און גוטע ווינען און געשמאקע מיכאלים ווינען אין א פאשעסן מאגניק אויך גוט און אויך געשמאק.

די כסידים פון דעם טישן רעבן פלעגן, ווי רעב נאכעמטשע, אונטערטראגן רעב נאכעמטשע אונטערטראגן און א גוטן-אונט — א גוטן-אונטע. דאס האט באשטימט: אז און ווי איז אזא שאפעס, וועל ווער עס מירט ויך נישט ערעם שאפעס, אלע זעקס טעג פון דער וואך, קאן נישט פראווען קיין שאפעס, קאן נישט פילן דעם עמעסן טאם פון שאפעס.

אבער אין איין מאדרייגע איז רעב נאכעמטשע געווען זייער שטארק, דאס האבן אלע מידע געווען, אפילו ווינע סארבינסטעס קעגנער — אין זיין טאנצן. דער אפילו פון ווינע פילצאן ליקע טעגן איז דערנאנגען אזוי ווייט, אז די קומענדיקע דויערס האבן מעקאנע געווען דעם דאך, וואס האט זויכע געווען זען מיט די אייגענע אויגן דעם ווינער פון רעב נאכעמטשע לעב טעגן.

איין מאדרייגע איז איין טרעפל, און ס'איז נישט אזא ליטער פון איין טרעפל — איין טרעפל קאן און ערעגן נישט פירן, קאן קיינמאל נישט דערהייבן, ווי איין גוטע מידע, ווי איין מיצווע, ווי איין ליכט, וועמענס שיין עס קאן ווייטער נישט אונזע פון די ענגע שמאלע טיש גרענעצן.

וואס מער מאדרייגעס — אלץ מער צאדיק, און ער, רעב נאכעמטשע, איז דער צאדיק בלויז פון איין מאדרייגע. דורך ווינע טעגן האט ער זיך מיטוואקייט געווען מיט ווינע קעגנער, און נישט איין מאל האט ער זיך גיווער געווען און נישט איין מאל האבן זיך נישט ווילנדיק גע-

מוט מידע זיין, אז רעב נאכעמטשעס מאדרייגע איז די מאדרייגע פון די מאדרייגעס... נישט איין מאל האבן זיך געמוזט מידע זיין, אז די גאנצע קענדשע איז אריין אין רעב נאכעמטשע פיס.

א קרייז פון כסידים. רעב נאכעמטשע איז ארום גערינגלט און אריינגעקאפט אינדערמיט. רעב נאכעמטשע קאן אבער לאנג נישט זיין אפגעטיילט און אויסגעטיילט פון אלעמען, ער ריסט זיך ארויס פונעם קרייז און פארייניקט זיך מיט אלע צוזאמען.

א האנט אף א האנט — און די הענט דער גרייכן אויב ביי צום קיסע-האקאווער. אויס דא, אויס איין, אויס איינס און אויס צוויי, אויס באזונדערע גומים — איין גרויסער באהעפטער גוף, אויס באזונדערע נעשעמעס — איין גרויסע פלאקענדיקע נעשעמעס. עס גייען דורך סופסע מינוט, צוזאציק מינוט, א האלבע שא — דער קרייז ווערט אלץ קלענער און קלענער, עס פארקאפט דער אטעם, די פיס — קוים וואס זי רירן זיך, עס ריסט זיך אף א גוף נאך א גוף, עס לעשט זיך אויס א פערל נאך א פערל — און רעב נאכעמטשע בלייבט אליין איינער, איז ער איז און קיין רעגע נישט מאפטיק, איזט באדארף ער איינער אליין טאנצן פאר אלעמען.

באזונדערס בארימט ווינען געווען רעב נאכעמטשעס באשעפטיגט. דער שוואך וועגן זי איז געגאנגען פון דאך צו דאך, מע האט בא-ווינדערט, גערעסט און דערציילט וועגן זי ווי וועגן די גרעסטע נישט-ווינענדיקעס. ווי נאך א כאסענע — פלעגט רעב נאכעמטשע ארויס מיט א לעבא-דיי-ליקראס-קאלע-טאנץ. ער טאנצט פאר דער כופע, נאך דער כופע, ער טאנצט איבער די גאסן, אין הויף, אין שא-לאש און אין שטוב.

יעדער טאנץ — א באזונדער מאולטאון, יעדער טאנץ — א באזונדערע בראכע. און אז רעב נאכעמטשע פלעגט א פאכע טאן מיט זיין פאטשילע, ווינען מעכטאגנים גליק לעב געווען — רעב נאכעמטשע פארלאנגט טאנצן מיט דער קאלע.

אין איין קעהערע-איינען וואקסט אויס א קרייז, קלענער שפילן, און פליעסקענדיקע זיך הייבנדיקע הענט קלאפן צו צום טאקט. דעם רעבנס פאטשילע ווערט ווי א זעל, פון וויינט געטריבן, עס פעלט אויס ארט — און דער קרייז צעצט זיך און שפרייט זיך פאנאנ-דער אלץ לענגער און ברייטער.

די קאלע וויינט פון קראפט פון איר וויינט. רעב נאכעמטשע אויגן ווינען געשלאסן, ווי בא דער סאמע היסלעוועסדיקער טפילע, און די פיס בלאנדזשען נישט — זיי טרעפן און שלאגן זיך אין ערגעץ נישט אפ פונעם טאקט. נאך ווי לאנג קאן מען טאנצן די קראפט פון דער וויינט ווערט אויסגעשעפט, די קאלע הייבט אן צושטיין און אפשייטן, פלאנצטערן מיט די פיס און פאלט ארויס פונעם טאנץ. רעב נאכעמטשע בלייבט אליין, אליין דארף ער טאנצן

פון רעכטס אף לינקס: מוישע אלטמאן און אירמע דרוקער, אָדטס, 1967

קאָנט זיין שטעטל אליין באשטיין, פידיוונעס האָבן פֿינט שוטפּעס, זיי געהערן אים אליין. מיט אַ כּיילעק אוילעמהאבע איז יעדער ייד פארויכערט, און וואָס איז שוין דעם כּיילעק אוילעמהאזע, קומט ער נישט יעדן איינעם אָן. ער, רעב מאָטעלע, האָט זיכע געווען צו זייער און זייער אַ שיינעם כּיילעק. און טאקע דער פאר, ווען ער איז קראנק געווארן, האָט זיך אים שטארק נישט געוואלט זיך צעשיידן מיט דער וועלט. דאָ איז ער דער איין-אין-איינצי קער, דער רעבע, דער פירער, דער מוישל, און דאָרטן, אין באנידן, צווישן די אַוועס, צווישן מוישע און ארן, צווישן ראבי אקיווע און כאַ נינע בען טראדיען, צווישן די צאדיקים פון פארשידענע דוירעס, וואָס האָבן זיך מויסער געפּעש געווען אף קידעש-האשעם, וועט ער זיין דער לעצטער שעבעלעצטער, קיינער וועט זיך נישט ארומקוקן אף אים. ניי, בעסער דאָ, ווי דאָרטן.

רעב מאָטעלע האָט געבעטן ראכמים זינע זין, זיי זאלן אים פירן קיין קיעז צו אַ פּראָ פּעסאַר. זכּוּס-אָוועס איז אוואַדע אַ גרויסע זאך, טהילים איז טאקע טהילים, און נישט זיין ווונדער, נאָר ווען עס גייט אַ רייד וועגן איי-גענעם לעבן, טאָר מען זיך נישט פארלאָזן אף קיין נישט.

די זין האָבן אויסגעפילט דעם ווילן פון זייער פאָטער.

קיין קיעז איז מען געפארן דורך האָראַג-סטעפּאַל, און מ'האָט זיך דאָרט אָפּגעשטעלט נעכטקין מיטן געפערלעכן כּיילע, רעב מאָטעלע, לען, באַ זייער ברודער יאנקעוויסרעלע, וואָס איז געווען דער האָראַגסטעפּאַלער רעבע, אף מאָרגן האָט זיך יאנקעוויסרעלע, דער האָר-

פאר צוויי — פאר זיך און פאר דער קאלע, פאר כאָנסטאַד און קאלעס-צאד, אליין פאר אלעמען און ער טאנצט, און דער טאנץ ווערט פון מינוט צו מינוט ליכטער און פלינקער. כּסידים זינען זיכער, אז רעב מאָטעלע האָט שוין דערגרייכט די מאָדריינע פון אים גוף, אים באשמועס, הוילע רוכניס, און אז מע ווארפט פון זיך אראָפּ אזא שווערע מאסע, אזא שווערן אל-ווערט מען ליכט, ווי אַ פעדער, און מע קאָן אומעטום פארפליען, אומע-טום דערגרייכן.

ווי נאָר אָבער רעב מאָטעלע פלעגט אופהערן טאנצן, פלעגט זיך אָפּטאָן פון אים דער שעם-האמפּוירעש און די אוילעמהאזעדיקע סמוועס פלעגן טיף אין אים נעמען הוילען, ווי אַ מאכנע יעצעהאָרעדיקע דיבוקים.

— מאַטקע! דערלאנגט אהער נאָך אַ ביטל מאַשקע! אַ מעכילע ניינציקער עס ברענט אַ פֿינערן כּסידים דארפן טרינקען ניינציקער, נאָר ניינציקער, הייס אָדער קאלט, נאָר נישט לעב-לען.

רעב מאָטעלע האָט, ווי דער טאטע זינער רעב נאָכעמטשע, געהייסן „דער מאָגיד“, אָבער אין זיין מאָגידעס האָט געפּעלט זאלץ און פֿער פֿער, האָט געפּעלט די ניינציקער פון אַנציינדן, פון אופוועקן און דערהייבן. אין זיין זאָגן האָט ער קיינמאָל נישט דערגרייכט דאָס, וואָס ער האָט דערגרייכט אין זיין טאנצן.

אינדערעמעס, ווי האָט ער געקאָנט מוסערן, רעדן וועגן סכאָר און אוינעש, וועגן גאניידן און גענעס, וועגן יענער-וועלט, וואָס זי איז טויזנט מאל בעסער פון דער וועלט, — אז ער איז געווען אזא אוילעמהאזעניק, אז פאר איין שטיקל געפילטע פיש וואָלט ער אדעקגעגעבן דעם ליוויאָסן און שאַרהאבאַר צוזאמען, אז איין קאָס ניינציקער דאָ אף דער וועלט איז באַ אים ליכער און שטערער געווען, איידער דער כאמאר מראס דעמבריישיס, ווי דער אל-טער, טאמט אויסגעשטאנענסטער וויין, אַזש פונעם ערשטן טאָג, זינט די וועלט איז באשאפן געוואָרן. און טאקע דערפאר איז קיינער נישט נישטפאל געוואָרן פון זיין מאָגידעס, פון זיין טוירע, און קיינער, קיינער האָט אים נישט גע-רופן „דער גרויסער“.

אין דער ערשטער צייט, ווען רעב מאָטעלע האָט זיך נאָך נישט געלאָזט אינגאנצן פארטירן פון די אוילעמהאזעס-מוועס, האָט ער אליין געפילט, אז ס'איז אים ווילט, זייער ווייט צו זיין טאטן רעב נאָכעמטשע. ער האָט אפילע איינמאָל זיך געווענדט צו איינעם פון זינע כּסידים, צום לאמדן רעב ייסרעלע, דעם ווע-לעדיקער ראָוו:

— ליג אַוועק דען קאָפּ אף מיין האַרצן, און ס'וועט זיין גוט פאר מיר און פאר דיר, פארן סיכל און פארן האַרצן. דען קאָפּ און מיין האַרץ, אַ שוטפּעס צווישן ראבאָנעס און כּסידעס.

אָבער דערגאָך האָט רעב מאָטעלע מער נישט געטראכט וועגן שוטפּעס, ער האָט שוין גע-

נאטשטאפאלער צאדיק, קעגנגעשטעלט זינע
ברידער — איינמאל ניין, ער וועט גיט לאָזן
פירן דעם קראנקן פאטער קיין קיעז, ער קאן
גיט און טאָר גיט זיך אָפּזאָגן פון דער גרויסער
קיבער-אומציווער.

דער מיין איז געווען א פאשעטער: דער
פאטער האָט געציילטע טעג און עפעסער אפילע
געציילטע שטען, און אז ער וועט קומען צו
קווערע אין האָרנאָסטיפּאל, וועט דער קייווער
ווערן א קוואל פון פארנאָסע — פון גאָר דער
וועלט וועלן כסידים טאָרן אהער, קיין האָר-
נאָסטיפּאל, אף רעב מאָטעלעס קייווער.

יאנקעווייטראָעל איז, פאר קיין רעבן גע-
דאכט, געווען א גרויסער נעמער, און ער האָט
אפילע אין דעם טויטן טאטן געוואָלט פארדי-
נען. פרידען פלעגט ער נעמען בא יעדן כאָסיד
אָדער לויט דער צאָל, וואָס עס באטרעפן די
אויסגעט פונעם כאָסידס נאָמען, אָדער פון זיין
ווייבס נאָמען.

מע דערציילט, אז איינמאל, ווען איינער א
כאָסיד האָט אויסגעקליבן דעם נאָמען פון זיין
ווייב כמעט, איז יאנקעווייטראָעל געבליבן
שטארק אומצופרידן, ער האָט בעשום-אויפן
גיס געקאָנט אפגיין אף אזא קורצן נאָמען,
אף אזוי ווייניק געלט, און ער האָט זיך אָנגע-
רופן צום כאָסיד, וועמענס ווייב עס האָט גע-
הייסן כמעט:

— עס קאן דאָך גיט זיין, אז זיין כמעט זאָל
בא דיר שטענדיק זיין א כמעט, עס קומט דאָך
אף דיר געוויסן אָן די גוטע מינוט, און דו
רופסט זי כמעט — אזוי, אז צאָל פאר כמעטלעך
און גיט פאר כמעט.

ארום קראנקן פאטער איז פאָרגעקומען א
מאכלויקעס, זי ברידער האָבן זיך גילדן אָנגע-
שטויסן, וואָס יאנקעווייטראָעל מיינט, און
זיי האָבן דאָס אים ארויסגעזאָגט אָפן און
קלאָר.

זי ברידער האָבן אויסגעפירט זייערע. זיי
האָבן זיך לאנג גיט פארזאמט און גילדן נאָכן
אינדערפריעדן דאווענען ארויסגעפאָרן פון
האָרנאָסטיפּאל אפן וועג קיין קיעז.

— גיט אונדז און גיט אים, קיינעם גיט! —
האָבן זי ברידער געשטילט זייער נעקאָמע.
קיין קיעז האָבן זיי גיט באוויזן דערפירן
זייער קראנקן פאטער — אין אנטאָוועק, גיט
וועט פון קיעז, איז רעב מאָטעלע גיפּטער
געוואָרן.

דער נאָווענאדנער גאָלעסדיקער טויט פון
רעב מאָטעלען האָט געמאכט א גרויסן רוישעם,
די כסידים פונעם טויטן רעבן רעב נאָכעמטשע
האָבן געהאלטן, אז דאָס איז א שטראָף פון זיין
ליבן נאָמען פאר דעם, וואָס ער, רעב מאָטעלע,
האָט אָפּגעקערט פון דעם טאטעס וועגן.

די מערהייט כסידים האָבן אָבער אין דעם
איינגעזען א גרויסן גנאָד פון זיין ליבן גאָ-
מען — די מאמע ראָכל איז דאָך אויך גע-
שטאָרבן אוממיטן וועג... אז עס וועט טרייבן
יידן פון קיעז, פון די דערפער, וועלן זיי קא-

נען צופאלן צום קייווער פונעם צאדיק, און
זיי די מאמע ראָכל, וועט דער טאטע רעב מאָ-
טעלע זיך אָנעמען פאר זינע פארטריבענע
קינדער און מיטפאלען זיין פאר זיי.

וואָס א דאָר — אלץ ערגער, גאָך מער, ווי
רעב מאָטעלע, האָבן אָפּגעקערט פון רעב גאָ-
כעמטשעס הויכע און ווייטע דראָכים די אייניק-
לעך, אכט הויפן האָבן זיך פארמאָסטן צווישן
זיך, ווער ריכטער, ווער פרייזשער, בא וועמען
מער שטערע פאָקאָס, בא וועמען מער שט-
נערע זילבערנע און גילדענע קיילים, בא ווע-
מען מער שטארקערע וויינען, מער זאטערע
טישן, בא וועמען מער כסידים און בא וועמען
מער פדיוונעס.

ווי וועט ס'איז געווען דער מעהאלעך פון
רעב ייטראָעל באלשעמטאָס סקריפענדיקן
טאבורעס ביז דאָוילד טאלנערס גאָלדענער
שטול, אף וועלכער ס'איז געווען אויסגעקריצט:
„דוד מלך ישראל חי וקים“ — דאָוילד דער קי-
סער פון די יידן לעבט!

די אורינגילעך זינען אוועק גאָך ווייטער
פון די איינקלעך, ס'איז דערגאנגען אזוי
ווייט, אז די טשערנאָבילער כסידישע מעלוכע
האָט זיך צעטיילט אף צוויי מעלוכעס, אף צוויי
באוונדערע הויפן, אף צוויי באוונדערע טישן.
מיר איז אויסגעפאלן צו זען די לעצטע צוויי
הויפן אין טשערנאָביל, די לעצטע צוויי רא-
ביים, שלוימע-שמועל האָט געהייסן „דער אל-
טער“ און שלוימע-בענציען — „דער יונגער“,
צוויי שוועסטערקינדער, צוויי טווערסקיס, און
געווען זינען זיי צווישן זיך פייער און ווא-
סער, און ווי די ראביים — אזוי די כסידים.
האָט זיך באבאנגט א כאָסיד פון דעם רעב
רעבן מיט א כאָסיד פון דעם יונגן — האָט גע-
מוזט קומען צו א מאכלויקעס: „מינער, און
דיינער, דיינער און מיינער“.

— דיינער האָט קיין פונק גיט פון די ריי-
שווייגס.

— און דיינער איז צווישן די אכרוינים דער
לעצטער שטעבלעצטער.

— דיינער איז א נעמער!
— און דיינער איז א געבער?

— מינער באבאנגט זיך מיט ווייניק, אז מע
גיס אים איבערעס, גיט ער אויסגאָב און דיין
רעב שלוימע-שמועלעק האָט א גראָבן בויד,
און א גראָבער בויד באדארף האָבן א סאך.

— דיינער קען קוים אָפּדראפּען א פירעק
מישנייטעס.

— און דיינער ווייסט גיט, וואווי א געמאָרע
עפנט זיך.

— בא דיינעם זינען יונגלעך באכמאטשעס
מיט קאפּאָטעס און מיט פוסטע קעפּ, זיי חילן
גיט און וועלן קיינמאל גיט קענען לערנען.
— און די טעכטער פון דיינעם שפאצירן
אינדערפריצטער מיט געגאָלטע, מיט דער רופ-
ווייסט וועמען...

די צוויי טשערנאָבילער באוונדערע כסידים
שע לאנגער האָבן גיט געקאָנט שאלעם מאכן
און בעשום-אירען זיך גיט געקאָנט פאָרשטעלן,

אז צוויי קיניגן זאלן קיניגן מיט איין קרוין.
די כסידים פון דעם יונגן רעבן האָבן געהאלטן,
אז די קרוין קומט בלויז שלוימע-בענצענען,
און די כסידים פון דעם אלטן רעבן זינען זיי
כער געווען, אז דער עמעסער צאדיק איז
שלוימע-שמועל, אז בלויז זיין קאפ איז דער
געזאמלטער קאפ, אז בלויז זיין קאפ איז ראש
צו טראגן די קרוין פון כאסידעס.

אף די שטענדיקע, אומפֿהערלעכע ריסערענען
און קריגערייען צווישן די פארשיידענע ראבוי-
שע הויפטן האָט יאנקעווע קראַנק, דער דובנער
מאגיד, אמאל געזאָגט:

— א מאָדע זאך מיט די כסידים אז איך
רעד מיט א כאָסיד פון קאָצק, שײַט ער פֿעך
און שוועבל אפֿן מאַנאָסטרישטער רעבן, און
ווען איך רעד מיט א כאָסיד פון מעזשביזש,
מאכט ער אויסצוריינען דעם ריושניער, דער
ריושניער איז גאָר קיין קיין רעבע נישט. איינער
גלייבט נישט דעם אנדערן. איך גלייב זיי אָבער
אלע, זיי זינען אלע גערעכט...

איינער א כאָסיד האָט באשטימט זיך אָפֿער-
כענען מיטן דובנער מאגיד פאר זיין לעסטערן
אלע ראבויס, און ער האָט אים ליפּנדיג קאָהאַל
וואָיידאָ זאָג געטאָן:

— רעב יאנקעווע, ווי קומט דאָס, אז איך,
אזא איש טאם וועיאָשאָר, וואָס האלט אין איין
מוסער פון וועלט פון דעם גרעסטן ביזן
קלענסטן, וואָס רעדט וועגן די ראבוישע פֿיר-
דייגעס ווי וועגן גזילע, זאָל פאַדערן גע-
זאָלטס פאר שטראָפֿן, ווי קומט עס. האָט
דער דובנער מאגיד האָט זיך נישט פארלוירן
און מיט א שמייכל גוטמוטיק אָפּגעשטעפֿערט
דעם כאָסיד:

— עס מאכט נישט אויס, גאָט שטראָפט איך
נישט אומזיסט...

„רעב בער, אן אייזע, רעב בער, א שילע“

אונדזער שטוב איז געשטאנען אף א בערגל.
דער ברייטער הויף מיט זיין ארום און אראפֿ
איז נישט געווען פארצאמט מיט קיין פלוט. דער
גאָר ס'האָט נישט געוואלט אָנלייגן קיין איבעריק
וועג, פלעגט ער דורכגיין אונדזער הויף, אף
דארפט האָבן קיין באזונדערע דערלייבעניש,
מיט איין וואָרט — א רעשוט-האַראַבס-הויף.
אז מען טאקע מיט א פֿור האָט מען אויך נישט בא-
נישט געווען אומעטיק — אלעמאל אן אנדער
דורכגייער, אלעמאל א באזונדער מין מענטש,
אלעמאל א באזונדערער גאנג, א באזונדער
גענגל.

די שטוב אונדזערע איז געווען די גרענעץ
צווישן דעם אלטן און נייעם שטעטל — איר
מיוועד-וואנט האָט געשפּעט וואָרומגאנג און
וואָרשיין פון דער אלטער שטאָט, און די שקיע,
ווי אפּפּאָלעכע, פלעגט פאַרקומען אין דעם

נייעם שטעטל — דאָרט, וואָס די סאטווינעס האָבן
געלעבט.

פארוינדיקט איז געווען אונדזער שטוב נישט
בלויז מיט איר מיוועד-וואנט, גאָר אויך מיט
איר גרייס, מיט די צוויי צוגעבויע היזלעך —
איינס פון צוויי צימערן און דאָס צווייטע פון
אייין צימער אף צו פארדינגען שכינים.

אזא גרייס, אזא אריסטילל זיך האָט גאָר
קלענער געמאכט די קליינע היזקעס פונעם
ארום. און דאָך האָבן די סאטווינעס נישט גע-
טראָגן קיין טארומעס אף אונדזער שטוב, זיך
נישט אָפּגעטיילט און נישט אָפּגעטיילט זיך פון
איר. פון קליין ביז גרויס האָבן זיי געהאלטן
פארן אָנהייב פונעם נייעם שטעטל, פאר דער
ערשטער סאטווינסקער שטוב.

געבויעט האָט די שטוב דער עלטערדיקער רעב
בערל, וואָס איז געווען געמאָרע-מלאמד אין
רעבנס הויף, דער סכאָרלימער איז געווען א
ביז גאָר קליינער, ער האָט קוים געקלעקט אף
זיך ווייניגאז צו דערנערן און אף צו זינגען
אן ענגן פֿינצער צימער. ווינען אין אזא
צימער מיט א גרויס הויזנענד — האָט מען
שוין כיבעט-האקייטער נישט באדארפט אָפּקומען.
וואָזוי זשע אין פונדאנען איז אויסגעבויעט
געוואָרן אזא דירע, אז ס'זאָל זיין געראט פאר
זיך און מע זאָל גאָר קאָנען פארדינגען
שכינים?

גאָר אין די יונגע יארן האָט זיך דער על-
טערדיקער רעב בערל אויסגעוויזן אלס טאל-
מיד מיט אן איינערנעם זיקאַרן. מע איז אים
מעקאנע געווען: מיט אזא זיקאַרן וועט ער
פארשפּאַרן זיך אויסברענגען, ער וועט נישט בא-
דארפן קיין שראַנק מיט ספּאָרטיס, ער וועט
שטענדיק ארומטראָגן זיין שראַנק מיט זיך, אין
זיך, אין זיין מויעך, אין זיין זיקאַרן. ווען בערל
איז גאָר נישט לאנג געווען בערלע, האָט
ער שוין געקענט אף אויסווייניק אלע זעקס
סדאָרים פון מישנימס, די אגראַדיינים פון
„זרעים“, די דינים וועגן שאַבעס, יאָמטוויים
און טאגייסס פון „מועד“, דאָס צוזאמענלעבן
פון מאן און חתן, פאמיליע און געטריעכט
פון „נשים“, ציוויל און קרימינעלרעכט און
גערעכט-פּראָצעדור פון „ניזקין“, דאָס ברענגען
קאַרבאַנעס, בייסחאמיקעדיקולט, שכיטע און
הילכעס עסן פון „קדשים“, ריטועלע היגענע-
שע ריינקייט פון מענטשן, קיילים און בינגאייס
פון „טהורות“. בערל איז נישט געווען קיין בא-
רימער, ווען ער האָט געזאָגט וועגן זיך, אז
יעדן דין, אין וועלכן מישנימס, אין וועלכער
מעסיכטע און אין וועלכן פירעק ער זאָל זיך
נישט אויסבאהאלטן, וועט ער אים גלמך אָנמאָפֿן
און אָנטאָפֿן. פאר אים זינען נישט קיין שום
באהעלטענישן.

ער איז חתן נישט געווען קיין בארימער, ווען
ער האָט געזאָגט, אז ער איז זיכער און ווייט
דעם גאנג פון מישנימס, ווי ער ווייט די
וועג און שטעגן, די גאסן און געסלעך פונעם
נייעם שטעטל, אז זיך, אלץ ציט זיך לימט
פון זיין זיקאַרן, רייסט זיך פון זיין מויל און

קלינגט אפ דורך זיין קאל, ווי דאס זאגן א גוט-מארגן, ווי צווייטשטענען א גוט-יאָר.
 בערלס רום איז געוואקסן פון טאג צו טאג, האט זי אף פליגלען זיך פאנאנדערגעטראָגן פון שטעטל צו שטעטל, פון סוויצע צו סווי-
 ווע — א האפליע-וואסלע-לינגערמאן, א יונגער מאן א צאצא, אויפנס איז נאך ניט געווען.
 די „ניט-גלייביקע“ האָבן זיך געוואָסן מיט די „גלייביקע“ וועט בערל אויסהאלטן דעם פאר-
 הער, גיבן זיי פופציק רובל אים טאקע, בער-
 לען, אין קעשענע ארען, און וועט ער זיך פארלאנגטערן און ניט קאנען ארויסריקן, וועט עס די „גלייביקע“ קאסטן א הונדערטער אף קאהאָלשע באדערפענישן.
 א געוועט איז א געוועט. האָט מען אויסגע-
 טיילט א מיניען „כאפערס“ פון די גרעסטע טשערגאָבילער לאַמדיס, זיי זאָלן כאפן בערלען אין א גרינז, אין א טאָעס און באוויזן, אז דער נעם איז קיין נעם ניט, ער איז אויסגעטראכט פון אָנהייב ביזן טאָג.
 נייגעריקע זינען זיך אָנגעפאָרן פון פאר-
 שידענע ערטער, ווי אף יאָמיס-ניוראָם, אפן זינען געווען אויסגעלייגט אלע זעקס מיטניינטן אין די לעדערנע איינבונדן, גרייט צו יעדער מינוט זיך פאנאנדערגעפנען און, ווי מיטניינטן — ווי זעקס שטרויכלונגען, ווי זעקס לאַקערונגען, גרייט אונטערשטעלן א פיסל, אז בא דעם מינדסטן גריז זאל בערל ברעכן רוק-
 און-לענד.
 אן אָנהייב פון א פאָסעק — און מע פאָדערט פון רעב בערלען אָנזינען, ווי איז די מיט, מיט וואָס ענדיקט זיך און מיט וואָס הייבט זיך אָן דער נייצער פירעק, האָט בערל אויסגעפילט דעם ווילן פון זינע, „כאפערס“ און איז אפילו אין קיין איין אָס ניט געשטרויכלט געוואָרן. צוויי שטאָ האָט געווערעט דער פארהער, די „כאפערס“ האָבן זיך אונטערגעגעבן — ס'איז אומגלעך געווען אים צו כאפן!
 די „ניט-גלייביקע“ האָבן געבעטן בערלען, ער זאל זיי מייכל זיין, און אַנשטאָט דעם צו געזאָגטן פופציקער האָבן זיי אים געגעבן א הונדערטער.
 אויך די „כאפערס“ האָבן געפרוּווט אויס-
 קויפן זייער זינד קעגן בערלען, און יעדער איינער האָט אים געשענקט ווייל נאָר ער האָט געקאָנט.
 דערנאָך זינען אָנגעקומען נייגעריקע פון גאָר חמטע ערטער, און זיי האָבן זיך גע-
 קאָנט פאַרשטעלן און ניט געקאָנט גלייבן אין דעם, וואָס מע האָט זיי דערציילט וועגן דעם פארהער.
 — מע האָט אים שלעכט פארהערט, אָס מיר וועלן פרוּוו אים פארהערן — בלויז דאן וועלן מיר זיך איבערצייגן און איר וועט זיך איבער-
 צייגן, אז ס'איז ניט אזוי.
 די אָנגעקומענע פון די ווייטע ערטער האָבן אויסגעטיילט ניע, „כאפערס“, וועלכע האָבן באקומען אן אָנזינע, און זייער פארהער זאל

זיין א צען מאל שווערער, זיי מוזן בערלען פארלאנגטערן, זיי מוזן אים כאפן אין דער געץ.
 און בערל איז געגאנגען צום צווייטן פאר-
 הער רוזן און זיכער, ווי צום ערשטן.
 די ניע, „כאפערס“ האָבן אָנגעגריסן בערלען מיט אלע זעקס מיטניינטן צוואַנציק, מיטאמאל, קיין פסוקים אף זיך אָנכאפן אין זיי האָט מען אים ניט געגעבן, זיי האָבן זיך באנוגנט בלויז מיט געציילטע ניט-דערוואָסע ווערטער פונדא-
 נען און פון דאָרט, און בערל האָט יעדן „פונ-
 דאנען“ און „פונדאָרט“ אדעקגעשטעלט אפן אָרט, ווי א קישעפמאכער מיט פארמאכטע אויגן, וועלכער געפינט אויס א נאָל אין א סטויג שטרוי, האָט ער זיך אָנגעכאפט אין יעדן וואָרט, אים פארייניקט מיט די חמטעריקע ווערטער און גענומען אַיילן איבער די שוועס. — גענוג! — האָבן גענומען שרייען די „כאפערס“.
 פאר אָס דעם אויסגעשפילטן געלט האָט דער עלטערזיידע רעב בערל טאקע אויסגעבויט זיין שטוב מיט די צוויי צוגאָב-שטיבלעך אף צו פאריינגען שכינים.
 די ערשטע סאווינסקע שטוב, וואָס האָט מיט איר מיזער-וואַנס געשלאָסן די אלטע שטאָס אין מיט די איבעריקע דריי טיילן אירע געפענט דעם אָנהייב פונעם ניעם שטעטל, האָט אין טשערגאָביל געהייסן די מיטניינט-שטוב.
 די סאווינסקע האָבן שטאַלירט מיט אָס דער שטוב: עפעס א קליניקעס, דאָ וווינט דער, וועלכער קען אווינס, וואָס קיינער קען ניט! און דער עלטערזיידע רעב בערל האָט געגעבן איינעם און געפאָקטעט שילעס.
 טרינע די מיליכקערן, וואָס פלעגט פאנאנ-
 דערטראָגן מילך אין די נעגדישע מוזער, לויפט ארען מיט א גוואלד:
 — רעב בערל א גרויסער אומגליק האָט מיך געטראָפן, מיר דוכט זיך, אז ווען כ'האָב פאר-
 נאנדערגעגאָסן די מילך פון די עמערס, האָבן עטלעכע טראָפנס א שפּריץ געטאָן אפן פלייש, וואָס איז פונקט געלעצן אפן זאלי-ברעטל.
 רעב בערל גיט א פריינטלעכן שמיכל און בארויקט טרינען:
 — אן אווירע, וואָס עס דוכט זיך, אז מ'האָט זי געטאָן, אין קיין אווירע ניט, דאָס פלייש איז קאָשער, און איר האָט קאָשער פאריינט א שטיקל פלייש אף שאבעס, עסט געזונטער-
 הייט.
 די גליקלעכע טרינע באווייזט נאָך ניט ארויס פון בערלם הויז — גלייך א צווייטער אומגליק, דער אומגליק איז אזוי גרויס, אז עסטעראיטע די פערדערפליקערן קאָן עס גיט אריישרען און קאָן עס גיט אויסדערציילן פאר רעב בערלען — עס שטיקט זי, טרערן קיכלען זיך פון אירע אויגן, די הענט אירע ציטערן און דער אומגליק, אינגעוויקלט אין א חושן האנטער, צאפלט און ווארפט זיך און ציטערט פארן שווערן פסאקירן, וואָס אים דערווארט דא.

די ליבע צו רעב בערלען האָט דער דאָר פון די עלטערזיידעס איבערגעגעבן צו די זיידעס, און די זיידעס — צו די טאטעס. דער טאטע מיינער האָט געהייסן כאַים, זיין טאטע האָט געהייסן כאַצקל, אָבער גערופן האָט מען אים כאַים-כאַצקל-בערלס. די טשערנאָבילער האָבן ניט געוואָלט, אז רעב בערלס נאָמען זאל פארגעסן ווערן. מײַן עלטערן ברודער בערל, וואָס איז א גאָר מען געווען נאָכן עלטערזיידן, האָט מען גערופן בערל-כאַים-כאַצקל-בערלס. אויך מיך האָט דער דאָר פון די זיידעס און טאטעס גערופן ניט אנדערש, ווי אירמע-כאַים-כאַצקל-בערלס...

קאלטער כוידעש שוואַט, און אזא הייסער ניגון! ער פארנעמט דעם אויבנאָן אין מיין הארצן און וינגט פון מיר אָמט ארויס, און שטענדיק, ווען איך הער אים, דוכט זיך מיר, אז איך הער אים צום ערשטן מאל, חזל אלעמאל טראָגט ער און ברענגט מיט זיך עפעס נישט, אלעמאל א נישט אנטפלעקטן סאָך, אלעמאל קערם ער דיר אום דאָס, וואָס דו ביסט פריער דורכגעגאנגען פארביי און ניט באמערקט — ס'איז דינסט, דו האָסט עס פארלאָרן, איז נא דיר עס און היט עס, ווי דאָס שוואַרצאָפּל פון אויג, א ווונדער-לעכער ניגון! אָט האָט איר אים! אָט נאט אייך אים!

בראָניק

טעאטער און עסטראדע

נאטראַל-ירמוע אין דער קוראָרט שטאָט פאלאנגע, ווי ער האָט מיט דערפאלג אומגעפירט איינע פון זינע בעסטע שטעלונגען. די קי"שעפמאכערן.

דער האָקאלי-מוזיקאלישער אג" סאמבל פונעם פאָלקס-טעאטער אונטער דער אָנפירונג פון י. מא" גיד אין ארויסגעטראָגן אין די וויסרוסישע שטעט באַריסאָוו און באַברויסק מיט א ריזיכער קאָנצערט-פראָגראַם פון יידישע לידער און טענץ.

סאָוועטסקאָיאַ און אין מאַסקווער זומער-גאָרטן אף באומאנס גאָר מען, ווי דער טעאטער-קאָלעקטיוו איז ארויסגעטראָגן, האָבן יעדן טאָג, צוויי וואָכן נאָכאנאנד, צו געצויגן א גרויסן אוילעם ליבהאָר בער פון יידישן טעאטער.

נאטראַל פונעם ווילנער פאָלקס-טעאטער

נאך זינע ארויסטרעטונגען אין ווילנע האָט דער היגער יידישער פאָלקס-טעאטער דורכגעמאכט א

דער פארקישע שטעטער שניידער

אף די בינעס פון דער הויפט שטאָט

דער מאַסקווער יידישער דראַ מאטישער אנסאמבל (קינסטלעריי) שער אָנפירער פעליקס בערמאן) האָט לעצטנס באוויזן פאר די צווייטער פון דער הויפטשטאָט זיין נישט ספעקטאקל "דער פארקישער שטעטער שניידער", אינסענירט לויט שאלעס-אלייכעם ווערק. די צווייטער-זאלן אין האָטעל

קינסטלער עליעזער ליסיצקי

די הילע און די ערשטע זיטע פון
מאני לייבס מייסעלע, "ינגליצינגל-
כוואט"

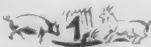

האט א מעשה'לעך א שיינע
מאני לייבס מייסעלע, "ינגליצינגל-
כוואט". קינדער, שטיל און סא-
סאני בילד פארשטייט איר.

אין ביים סוף פון ביידע גרענען,
דינען א שטיקל פיל געלעבן
שטיבער גאסן און א שטיק
אין ביים וויס פון שטיק א שטיק.
אין די גרען און די וויס
האט דאס געלעבט צווייטן.
דער און שטיק און דער און גרען,
דערען האט געלעבט אין גרען

דערען וויס, וויס פון דערען
צווייטן גוט פון געלעבן.
אין די גרען און די שטיק
דערען און א וויסער פון
האט א שטיק און דערען געלעבן.
אין די גרען און די שטיק
האט א שטיק און דערען געלעבן.
אין די גרען און די שטיק

שעדעוורען פון דער
פוילישער מאלעריי־קונסט

(פון דער עקספאזיציע אין
צענטראלן אויסשטעלונגס־זאל
אין מאסקווע)

קינסטלער א. גערימסקי (1850 — 1901)
די פארקויפערן פון לימענעס

קינסטלער פ. קאסטשעווסקי (1826 — 1911) א סרייפֿע איז שטעטל

קינסטלער יאן מאטייקא
(1893 — 1838)
אויטאפארטרעט

קינסטלער פ. שטרייט (1890 — 1839) . וואנדער־קלעומער

קינסטלער עליצער ליסיצקי

אילוסטראציעס צום בוך „וויסרוסישע פאלקס־מיסעלעך“

הערצער זיך צעברײַען

צוזאמען מיט דער ראטע

ס'איז שוין אדורך אזוי פיל צייט,
זינט ס'איז די ליד פארפאסט געוואָרן,
איך הער זיך צו — זי קלינגט פארשמיט,
זי האָט איר האסט גיט אָנגעוואָרן —

כ'האָב אומגעריכט דערהערט אין גאס,
ווי ס'זינגט, מארשירנדיק, א ראטע
די ליד, וואָס כ'האָב אמאָל פארפאסט. —
אין איר — מיין הארץ, אין איר — מיין אַטעם.

לינקס! לינקס!

נאָר, ווי א כוואליע שלעפט דעם שטיין,
די צייט מיין ליד האָט אויסגעשליפן.
און ס'גלוקס זיך מיט דער ראטע גיין
און אין איר יוגנט זיך פארטיפן —

לינקס! לינקס!
פעסטער שטעל דעם טראָט,
פיל אויס, ווי ס'פאסט א שלאכטמאן,
דעם הייליקסטן געבאָט.

איך האָב די ליד דערקענט און גיט דערקענט —
דער זאפעוואלע האָט א פליף געטאָן אינמיטן,
אז אופגעצייטערט האָבן אויף די ווענט,
אַט־אַט וועלן די טאפליעס זיך צעשיטן —

לינקס! לינקס!

פעסטער שטעל דעם טראָט!
פיל אויס, ווי ס'פאסט א שלאכטמאן,
דעם הייליקסטן געבאָט!

לינקס! לינקס!

פּרילינגדיקער רעגן

די האָרעפאשניצע,
וואָס זאמלט דעם נעקטאר...
אוי, רעגן, רעגן!
ווי דו העלפט מיר אַטעמען,
איך לויב דיך, פּרילינג־רעגן,
אויך דערפאר,
וואָס הערצער זיך צעבליען
מיט דיין קומען.
איך וואָלט די וועלט ארומגענומען,
געבענטשט זיך, פּרילינגדיקער רעגן!

אך, ווי עס שמעקט דער שטויב,
ווען אים באשפריצט א רעגן
אין אָנהייב פּרילינג,
דאן אלץ ארום ווערט גריין,
און ס'זוכט: דער ערשטער צווייט
בליט אויף פונמינעטוועגן...
איך ווארט אף אים,
ווי ס'ווארט אף אים די בין,
די אומדערמידלעכע, די פליסיקע,
אין מיר געראטענע.

זיס און ביטער

כ'האָב נאכעס געקליבן,
ווען ער האָט געבליט.

געבליט און פארשיקערט
דעם קאָפּ און די פיס.
דער יאָדער איז ביטער,
די פערשקע איז זיס.

דעם סייכל דערגיין
בין איך ניט אימשטאנד.
דאָס זיס און דאָס ביטערס
זינגען שטענדיק באנאנד.

דער יאָדער איז ביטער,
נאָר זיס איז די פרוכט —
איך האָב זיי שוין ביידע
ניט איין מאָל פארוזוכט...

ניט איין מאָל פארטראכט זיך:
— אין וואָס איז דער סאָד?
איך האָב דאָך אליין אים
געפלאנצט, אונדזער סאָד.

געפלאנצט און געכאָוועט,
פון ווערעם פארהיט,

מיין „פריילעכס“ און מיין „שער“

ווי טאנצן פלעגט מיין טאטע
אמאָל, נאָך יינגלווייז.

זאָל יעדער טאנצן, וואָס ער וויל
און וואָס ס'געפֿעלט אים מער,
צוזאמען מיטן שלאנקן וואלס
זאָל הילכן אויך מיין „שער“!

איינער טאנצט א פאָלקע,
דער צווייטער — א האַפּאק,
און איך האָב ליב א „פריילעכס“,
וואָס ווערס געטאנצט געשמאק.

אינצווייזען און אינפירן,
דערנאָך — אין ברייטן קרייז.

הערש רעמעניק

פראבלעמען פון דעם ניסטערס שאפן

(צום 90'טן געבורטסטאג פונעם גרויסן שרייבער)

דאס געשטאלט סונעם פאלק אליין — דעם שעפער פון דער געשיכטע און פון דער ליטעראטור. די פסעוודאנימען פון די קלאסיקער פון דער יידישער ליטעראטור האבן געהאט אין א באשטימטן זין א סימבאלישן באטיטל, פונקט ווי אין דער רוסישער ליטעראטור האבן געהאט א סימבאלישן באטיטל די פסעוודאנימען מאקסיס גארקי (אלעקסי מאקסימא-וויטש פעטשאוו), דעמיאן בעדני (יעפים אלעקסייע-וויטש פרידווארצוו) און אנדערע.

פינכאס קאהאנאוויטש האט זיך גענומען זיין פסעוודאנים מיטן ערשטן ווערק זינעם „געדאנקען און מאטיון“ (וילנע, 1907). דער ניסטער באטיטל — דער פארבארגענער, אדער אפילע — דער געהימער, נאטירלעך, שטעלט זיך א פראגע: צוליב וואס האט דער יונגער דימאיון צוואנגציקציקער שרייבער זיך צוגעייגנט אזא אומגעוויינלעכן און מאדנעם פסעו-דאנים, וועלכער איז שוין בא אים פארבליבן ביזן סוף פון זיין לעבן?

אייניקע מעמאריסטן זינען גענייגט דאס צו דערקלערן מיט צופעליקע סיבעס. מע זאגט, אז דער יונגערמאן האט נישט געוואלט גיין דינען אין דער צארישער ארמיי, ער האט זיך אויסבאהאלטן אונטער פארשידענע פאמיליעס אין זינע פאפאראטן. אבי דערע דערקלערן דאס מיט דער באשיידנקייט סונעם יונגן שרייבער, וועלכער האט נישט געוואלט אדער עפער מירע געהאט פאר הויכע רייד וועגן זיך און וועגן זיין שאפן.

די דאזיקע דערקלערונגען גיבן אבער נישט קיין באפרידיקדיקן ענטפער אף דער געשטעלטער פרא-גע. דער שרייבער האט נישט שטענדיק זיך געמוזט אויסבאהאלטן פון דינען אין דער ארמיי, ער האט נישט שטענדיק זיך געדארפט באנוצן מיט פאלשע פאפאראטן און מיט אויסגעטראכטע פאמיליעס, און דער פסעוודאנים איז געבליבן דער זעלבער — דער ניסטער. די באשיידנקייט סונעם שרייבער דער-קלערט אויך נישט די סיבעס, פארוואס ער איז גע-בליבן טרע זיין ערשטן פסעוודאנים. די לייענער

וועגן דעם פסעוודאנים

מיטן פסעוודאנים דער ניסטער איז אין דער יידי-שער ליטעראטור פונעם אנהייב צוואנציקסטן יאָר-הונדערט געקומען א גרויסער קינסטלער, וואס זיין פאמיליע און זיין נאמען איז געווען פינכאס קאהא-נאוויטש (1884 — 1950).

פסעוודאנימען זינען א פארשפרייטע דערשיינונג אין דער ליטעראטור. דער פסעוודאנים פון א שריי-בער קען זיין באדינגט פון צופעליקע, מער אדער ווייניקער אויסערלעכע סיבעס פון געזעלשאפטלעכן אדער סטיגערישן כאראקטער. פיל שרייבער און פאליטישע סופר (אין רוסלאנד און אין אנדערע לענדער) האבן ארויסגעגעבן זייערע ווערק אונטער פסעוודאנימען איבער פאליטישע טעמעס, וועלכע זינען געווען פארבונדן מיט דער אומלעגאלער רע-וואלוציאנערער סעטיקט פון די אונטערן.

די גרונטלינגער און די קלאסיקער פון דער נישער יידישער ליטעראטור מענדעלע מויכערספאָרם (שא-לעסיאנקעו אבראמאָוויטש) און שאַלעס־אלייכעס (שאַלעס ראבינאָוויטש) האבן זיך אָנגעייגנט די פסעוודאנימען נישט צופעליק, נישט איבער אויסערלעכע סיבעס און טעמעס, נאָר פרינציפעל און צוליב אידיאָישע מאָטיון. מיטן פסעוודאנים מענדעלע מוי-כערספאָרם האט דער שרייבער אבראמאָוויטש גע-שאפן דאס געשטאלט פון א דערציילער, אין וועלכן עס זינען פארקערפערט געווארן די אוסקלערערישע און פאלקס־דעמאָקראטישע אידיען פונעם שרייבער אין די זעכציקער יאָרן פונעם פאָריקן יאָרהונדערט און רוסלאנד. שאַלעס־אלייכעס איז אדוקע נאָך ווײַ-סער. מיט זיין פסעוודאנים האט ער געוואלט אויס-דריקן דעם היסטאָרישן באטיטל פון דער נישער עפאָכע, ווען די ליטעראטור האט באקומען א מאָסן כאראקטער, צום וואָרט איז געקומען דאס פאלק אליין. שאַלעס־אלייכעס פסעוודאנים איז שוין גע-ווען נישט אזוי דאס געשטאלט פונעם דערציילער, ווי

מונגען, וועלכע זינען פארבונדן מיטן קלאסנאמף אין לאנד. פון איין זיט, אנטוויקלט זיך מיט גיכע טעמפן די ברושואזע באוועגונג פונעם צעניזם (אין אלע זינען ריכטונגען און שאסירונגען), פון דער צווייטער זיט — די סאציאליסטישע באוועגונג פונעם פראלעטאריאט און פון די נאָענטע צו אים דעמאָקראטישע שיכטן פון דער האָרעפאשנער באַפעלקערונג (אויך אין פארשיידענע ריכטונגען און שאסירונגען).

דער ניסטער איז דערצוויגן געוואָרן אין א פאר מעגלעכער רעליגיעזער פאמיליע מיט שטארקע טראַדיציעס פון מיסטיציזם, פון נאכמען בראַזלאווערס ראדיקאלער ריכטונג אינעם כאסיד'דיג, פון דעם זעלבן נאכמען בראַזלאווער, וועלכער האָט איבערגעלאָזט א שארפן שפור ניט בלויז אין דער כּס"ד די שער באוועגונג, נאָר אויך אין דער נעמער יידישער ליטעראטור, הירקנדיק אף דער שאפונג פון י.ל. פערעצן און פון אים, פון דעם ניסטער.

אונטער דער הירקונג פון דער רעוואָלוציע האָט דער ניסטער זיך דערנענטערט צו דער באוועגונג פון דער יידישער דעמאָקראטישער אינטעליגענץ, וועלכע איז פארכאפט געוואָרן מיטן סאָצאליזם אין זיין „יידישעלעכער נאציאנאלער“ באפארבונג. אָבער עס דער קליינבירערלעכער נאציאנאליסטישער סאָציאליזם, וועלכער איז אין טאָן קיין עמעסער סאָציאליזם ניט געווען, האָט אויך ניט געקאָנט באפריידיקן דעם יונגן וויסנדיקן קינסטלער. ער האָט געמילט די בארענעצעסקייט פון דער סחיווע, האָט רינגלט אים ארום, ער האָט אָבער אויך ניט געפונען קיין ברייטערן חגע צום סאָצאליזם. דער ניסטער האָט אויפגאבן ניט געהאט קיין קלאָרע פאַרשטעלונג וועגן דער היסטאָרישער סיטואציע, זי איז געווען פאר אים פארבארגן, און דערפאר איז ער אויך געווען פארבארגן. דער ניסטער איז געווען פארבארגן ניט פאר יענעם, נאָר פאר זיך אליין, ער האָט זיך אויסבאהאלטן ניט פון דער צארישער ארמיי, ניט מאכענס באשיינדיקייט, נאָר דערפאר, האָט ער האָט פאר זיך ניט געווען קיין קלאָרן חגע. זייענדיק א וויכנדיקע נאטור און א קינסטלער א דענקער, האָט ער זיך פארבארגן פון אלעמען, און אין דער ערשטער ריי פון זיך אליין, אין מיסטיק און פאנטאסטיק, אין לעגענדעס און אין טרויערען, אין אוראלטע און מיטלאלטערלעכע מיסעס, אין ספיריטואליסטישע אידייען, און אויך אין נאדווע האַטענענען אף א בעסערער סאָציאליסטישער צוקונפט, וואָס האָט זיך אים אָבער פאַרגעשטעלט אין נעפלאפסטע וויסן.

דער פּעסעוודאָניס דער ניסטער איז ניט געווען קיין צופעליקער באם שרייבער. פונקט ווי באַ די קלאסיקער מענדעלע און שאַלעם־אלייכעם, איז דער פּעסעוודאָניס דער ניסטער געווען פארבונדן פאר איינעם פון די נעץ קלאסיקער מיט א סיפן איינזאָל, מיט שווערע מאכשטאָרעס וועגן דעם סאָצאליזם טאָן פון דער עפאָכע, וועגן די גרויסע דראַמאטישע און טראַגישע געשעענישן, פון וועלכע ער איז געווען אן איינזעם.

דאָס אלץ ווערט באזונדערס קלאָר, ווען מע באטראכט די פראגע וועגן ניסטערס שאפן אין פארבינדונג מיט די גרויסע־פראַדן פון זיין ליטעראַרישער טעטיקייט.

האָבן ניט געווסט, אז דער ניסטער איז קאהאנאַ וויטש. באשיינדיקט דערקלערט גאַרניט אין דער פראגע.

אין דער הירקלעכקייט איז דער פּעסעוודאָניס דער ניסטער פארבונדן מיט דעם שרייבערס אידייזשער אנטוויקלונג, אָנגעהויבן פונעם ערשטן ווערק זינס געדאנקען און מאַטיון און געענדיקט מיט דער עפאָכע „די מיספאָכע מאַשבער“ און מיט אנדערע ווערק.

דער ניסטער אלס פּערוועלעכקייט און אלס קינסטלער איז געווען א פרינציפיעלע, אידייזשער געווענדטע דערשיינונג. ער איז אָבער אויך געווען ווידערשטעטיק מיט אלס פּערוועלעכקייט, מיט אלס קינסטלער. אינטעלעקטועל איז דער ניסטער ריפּ געוואָרן אין דער עפאָכע פון דער ערשטער רוסלענדישער רעוואָלוציע, וועלכע האָט אוועקגעשטעלט אויפֿיל קאָמפליצירטע טראַגן, האָט ניט אלע פאָרשייטער פון דער אינטעליגענץ זינען געווען בעיקר צו געמינען אף זיי אן ענטפער. אין אָנהייב פונעם צוואנציגסטן יאָרהונדערט האָט די יידישע ליטעראַרישע אינטעליגענץ זיך געפונען אין א צווייטן פון טיפער צעפאלונג, פון אידייזשער צווייגטן און אנטוויקלונג. די רעליגיעזע שטרעמונגען פונעם ראיוניזם און כאסיד'דיג און אויך די האסידישע און דער סאָלקים, האָט אונטער זייער אידייזשן צייכן האָט זיך אנטוויקלט די יידישע ליטעראטור אין יענעם יאָרהונדערט, זינען פאָרעלערט געוואָרן און האָבן שוין מער ניט אנטפראַכן די באדינגונגען פון דער נעמער עפאָכע. די געזעלשאַפֿטלעכע באוועגונג באַ די יידן כאראקטעריזירט זיך איצט דערמיט, האָט עס אנטשטייען נעץ שטרע

וועגן פער'אדיזאציע

אויסלאנד. באזונדערע פרווון אין דער ריכטונג זענען מיר אויס צו זמן ניט קיין געלונגענע. איך וועל דא ברענגען בלויז איין ביישפיל.

דער ייִסראָעלידקער ליטעראַטור־פּאַרשער ב. שמע
רוק שרייבט: „דעם ניספּערס ליטעראַרישע שאַפונג
האָט באַזונדערס בילעט זיך אַנטפּלעקט אין די יאָרן
1906—1929. אין אַם דער עפּאָכע אין אַרמעניע
סיקט געהאָרן זיין וועג אין דער ליטעראַטור, ניט
ענעדיג אונטערגעוואָרפן דעם רוק פון איינער־
לעבע פּאָטקן. אַבער פון 1929 יאָר אַין ער געצווינג
גען געווען זיך צו רעכענען מיט די פּאָליטישע און
אידיאָלאָגישע פּאָסאַרן און ווען פאַר זיך וועגן,
קעגן צו אַיינזידרינגן אין דער סאָציאַלעסער לייִ
טעראַרישער סחוטו אין די געברענעצטע דערלאָז
סאַלע (לעגיסלאַטיוו) מעלדעקשאַפּטן. די עפּאָכע ביי 1929
קאָן מען באַטראַכטן ווי אַן עפּאָכע פון מיטטישע
זעוונגן און פּאָנאָסטישע מיטטעלעך, און אין דער
אויפֿקער עפּאָכע האָט דער ניספּער דערגרייכט פאַר
פּולקמונג אין אַם דעם מיט ליטעראַטור און האָט
פאַרשטאַטיקט פאַר זיך זיין אייגענעם סטיל, וואָס
האָט ניט קיין גלייכן צו זיך אין דער הינטנאַטאַר־
לעך זיידשער ליטעראַטור.“

לויט דער מיינונג פונעם יוסטאדעליקן ליטערא-
טוריקריטיקער באקומט זיך, אוארארם, אז דעם
ניטערסטן שאטונג טיילט זיך אף צוויי פערנאדן: פון
1906 ביז 1929, ווען ער איז געווען א סומבאליסט,
און פון 1929 ביז 1949, ווען ער איז געווארן א
רעאליסט. דערביי ווערט קלאר געגעבן צו פאר-
שטיין, אז דער אריבערגאנג פון סימבאליזם צו
רעאליזם איז געווען באצייכנט מיט דעם אידיאישן צו-
קומסטליכערשן און שפעטערשען עוואלוציע פונעם
שריטער אונטער דער ווינקונג פון די אלטעלטלעך-
היסטארישע געשעענישן, נאר איבער אומערליכע
טימעס. איבער פאליטישן און אידעאלאגישן דרוק
פון דער סאטעליטערשן ארדענונג.

[illegible]

ווי אלע שריבער, וועלכע האבן אנגעהויבן זייער שטערערשן וועג ביי דער אקטיאבער-רעוואלוציע אין האבן פארגעזעט אס וועג וועג נאך דעם זאכן פון דער רעוואלוציע, האט דער ניסטרע דורכגעמאכט א קאמפליצירטע אידיי'ס-שטעפערשע רעוואלוציע, וואס איז פול געווען מיט שאפעס וויב זאגן, און א ריכטיקן קוק אף די גרונט-שאפן פון אס דער רעוואלוציע איז אומגעלעד זיך פאנאנדערן קליבן אין דער שאפונג פונעם שריבער אינגאנצן גענומען. וויפל ערשטע אסטעטישער פון איז-טרא סור וילן נישט זיגען קיין זעמערלעך, אז דער ניסטרע איז איינער און דער וועלכער און מע טאר אים נישט טיילן אף באווענדעטעס, פון מע טאר נישט דערמאנען, קליינע, אז ער איז געווען א ראטארי סיקער א סימבאליסט און איז געווארן א רעאליסט. וועט דאס צו קיין פאמיוועזער ווארטלאסטן נישט ברענגן. דער ניסטרע אלס קינסטלער און פערזענלעכ-קיין איז טאקע שטענדיק געווען איינער און ער זעלבער, אבער דאס לעבן און פארשיידענע צייטן איז נישט איינס און דאס וועלכע ער ביסטן זיך די אומשטענדן און אויך דער אינהאלט און די פארים פונעם שריבערס שאפן. דאס האט א שיינעם נישט בליז צום ניסטרע, נאר אויך צו דער שאפונג פון וועלכע שריבער, ווי מאקסיס גארקיי, אלעקסאנדער בלאק, סערגיי טשענין, אלקסיי טאטלעטשי, איליא ערעבבורד, און אין דער ווייטער ליטעראטור - א צווייטע שריבער, ווי דאודיט ברעגעלשאן, דאדעסאטשייט, ו. ווענדער, פערעצן מאקויש. וועלכט פארשטענדלעך, יעדערער פון אס די שריבער האט דורכגעמאכט אס די רעוואלוציע און זיין אופן, גאר אינדיווידועל, אהענגיק פון זינעם סאציאל-פאליטישע אנטוויקלונג, פון זיין געזעקטעס צום פאלק און צו דער רעוואלוציע, פון זינעם מיליאטארישע-שטעפער שיינע און שטערארישע מיינונגען, פון די מעטאדן, וועלכע און דעם טייל פון קינסטלערשער שאפונג.

די פראבלעם פון פערזאנאליזאציע איז איינע פון די וויכטיקסטע באטראפן פאר א ליטווישן אירישע קעניג. קאם פונעם קינסטלער און זיין ערשטליכע, קאמפאזיציע. און דער פראגע ווערט אין דער יידישער ליטעראטור אפגעגעבן ווייניק אפספעקטאקאמפאזיציע. ביז היינט זיך שוין שטילט אן אנטערעם און דער ארטלעכער פון די יידישע פרעסע פארשט אונזלעכ, מערעוויג און איינס פונעם שאפן, וועלכע האבן קיין אונגונסט אין איר פארשטאנד פארשונג, און ווי מאכן א פירוש פון פארבייטע ערענישע שטודירירט מיט באנאלער באטראפן. אונזערע שרייבערס זענען נישטער, פאליטישער, דאס אנוואנדט דעם טאק פון זיין שאפן אין דעם באקאנטע פון זיין פערזענלעכקייט. די פראבלעם פערזאנאליזאציע האט א קלאסאלע באדייטונג פון בלוז אין שטודירן דאס שאפן פונעם שרייבער, נאר דער ליטווישער ארטלעכער נעגאטיוו.

וואס איז שיער דער פערזאנלעכער מונעם נישט
טערס שאפן, איז זי פאקטיש נאך נישט געמאכט גע-
ווארן. מיט דער פראגע האט מען זיך אין טאג נאך
נישט פארנומען נישט אין דער סאָוועטשער ליטערא-
טור-וויסנשאפט, נישט אין דער יידישער קריטיק אין

1 דער נסתר. הנזיר והגדייה. ירושלים, 1963
(דער ניסמער. דער נאזיר און דאס ציגעלע.
ירושאלאים, 1963). אריינפיר פון כאנע שמערוס,

גאגנענדיג צו הינטערשטיקלעך אועלכע גרונט פראבלעמען קען דערקלערן בלויז א וויסנשאפטלעכער עסטעטישער אנאליז פונעם קינסטלערס שאפן. איך וויל דאך מאכן א פריוו פון אזא מין אנאליז פונעם ניסטערס שווער געפרוהטן זינג לויט באזונדערע צאמלונגן. איך מיינ, און דאס ניסטערס שאפן קען מען איינטיילן אין אועלכע פערזאנן: דער ערשטער פערזאנע — דאס יאָרצענדליק ביז דער אַקטיאָנע־רעוואָלוציע (1907—1917), אָס דעם פערזאנלעך אנטשפּרעכט הייפּטזאכלעך דעם ניסטערס סימבאָליסטישע דיכטונג.

דער צווייטער פערזאנע — דאס יאָרצענדליק נאָך דער אַקטיאָנע־רעוואָלוציע (1918—1928), אָס דעם פערזאנלעך אנטשפּרעכט הייפּטזאכלעך דעם ניסטערס סימבאָליסטישע פּראָזע.

דער דריטער פערזאנע — פון 1929 ביז 1949: דעם ניסטערס רעאליסטישער עפּאָס.

דערביי דארף מען אין זינען האָבן, אז יעדע פּערזאָנליכע איז באדינגלעך און טאָר ניט באַ טראכטן ווערן ווי א מין סכעמע, אין וועלכער באַ וונדערע פּערזאָנן באקומען זיך אָפּגעריסן איינער פונעם צווייטן, ניט פארבונדן צווישן זיך. אין דער ווירקלעכקייט איז די שאפונג פון יעדן גרויסן קינסטלער דורכגעדרונגען מיט אינערלעכער אָרגאַנישער איינהייט, מיט הארמאָנישער צוזאמענגעבונדנִיקייט פון אלע עלעמענטן פון זיין שאפן, אפילו באַ די טיפּסטע און שארפטע ווידערשפּרעכיקע טעג. דענאָך פון איינזיגן און עסטעטיש־קינסטלערישן כאראקטער.

א ריכטיקע פּערזאָנליכע גיט א מעגלעכקייט צו באַטראכטן די שאפונג פונעם קינסטלער אין פארבונדן מיט דער הינטערשטיקלעכקייט, מיט די וויכִיִקע טיפּסטע ליטעראַרישע דערשיינונגען פון דער עפּאָך, כּע, מיט דער ליטעראַרישער טראַדיציע, מיטן לייטעראַרישן קאָמפּ. א ריכטיקע פּערזאָנליכע גיט א מעגלעכקייט צו שאפן א פארגאנגענע פאַרשטעלונג וועגן דעם שרייבער אין באַזונדערע עטאפּן און אין פארלויף פון זיין גאנצער שפּעציעלער אנטוויקלונג.

דער ערשטער פּערזאָנע — סימבאָליסטישע דיכטונג (1907—1917)

די ערשטע צען יאָר פונעם ניסטערס שאפן, זינג ווערק „געזאָנקען און מאַטיוו“ (1907), „הע־כּער פון דער ערד“ (1910), „געזאנג און געבעט“ (1912) האָבן גלייך צוגעצויגן צו זיך די אומפּערקאממענע זאכעס פונעם ניסטערס ווערק האָבן זיך איינגעשלאָסן אינעם אלגעמיינעם שטראָם פון דער ליטעראַטור אין יענע יאָרן, און איינצומיטן דערמיט האָבן זיי זיך שאַרף אויסגעטיילט מיט וויער מולִיִשע שטענדיקער אייגנאַרטיקייט.

אין די יאָרן פון רעאַקציע נאָך דער ערשטער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד האָבן אין דער יידישער ליטעראַטור דעם טאָן פאַרגעבן די מאָדערניסטן, וועלכע האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון די רעאליסטישע

טראַדיציעס פון די קלאַסיקער מענדעלע און שאַלעם אליכעם.

דער איינזיגער דעקאדאַנס אין דער געזעל־שאפטלעכער באַוועגונג און אין דער ליטעראַטור אין די יאָרן פון דער פּאָליטישער רעאַקציע איז געווען פארבונדן מיט דער פאַרשטאַרקונג פון די נאַציאָנאַליסטישע טענדענצן, ווען עס האָבן זיך צעפלאקערט די שארפטע שלאכטן צווישן די העברעוֹסטן, וועלכע האָבן געהאַלטן, אז די נאַציאָנאַלע שפּראַך פונעם יידישן פּאָלע קען זיין בלויז העברעיש, און די יידיש־סטן, וועלכע האָבן געהאַלטן, אז אויך יידיש, האָט איז געווען די גערעדטע שפּראַך פון די מאַסן און האָט שוין פאַרמאָגט א קלאַסישע ליטעראַטור, א פּאָליקסטישע, לינגוויסטישע און היסטאָרישע וויסנשאַפט, א פּאָליציסטיק און פּאָדאָגאָגישע ליטעראַטור, אז אויך יידיש קען און דארף זיין די נאַציאָנאַלע שפּראַך פון דער יידישער באַפֿעלקערונג.

דער מער ביילעסער אויסדרוק פון אָס די טעג־דענאָן איז געווען די טענדענציעלע שפּראַך־קאָנפּערענץ (1908), וואו באַזונדערע ראָל פון א טעג־רעטיקער און געדאַנקען־הערשער האָט געשפּילט י.ל. פּערעץ און אויך כאַם דזשיטלאַנסקי און אַנ־דערע פּאָרטישער פון די יידישע קליינבירגערלעכע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען „בונד“ און אַנ־ד. א באַדייטנדיק אָרט אין דער באַוועגונג פון מאָדערנ־ניזם און יידישן האָט פאַרנומען דער אלמאַנאַך „ליטעראַרישע מאָנאַטשריפטן“, וועלכער האָט פאַרמאָגט אַרומ זיך די מאָדערניסטישע קייכעס פון דער יידישער ליטעראַטור אין יענער עפּאָכע.

עס וואָלט געווען ניט ריכטיק און אַנטי־היסטאָריש צו מיינען, אז מאָדערניזם איז דורכריס דעקאָדע, אז אין אָס דער באַוועגונג זינען ניט געווען קיין פאַרגרעניצעלע עלעמענטן, דער מאָדערניזם אין דער יידישער ליטעראַטור איז געווען פארבונדן מיטן רוסישן מאָדערניזם (סימבאָליזם, אקמעזם, עפּאָס־טוריום, קאבאָסטוריום). קיינער רעכנט אָבער ניט אועלכע שרייבער, ווי ברויטאָו, בלאָק, בעלי, אַנ־ד, רייזע, כלעבניקאָו, פאַסטערנאַק, אָס די אָנגע־זענע מאָדערניסטן, פאַר פאַרשטייער פון דער רעאַקציע־ליטעראַטור. מע קען אויך ניט רעכענען אלע פאַרשטייער פונעם יידישן מאָדערניזם פאַר רעאַקציע־ליטעראַטור, באַזונדערס אועלכע שרייבער, ווי פּערעץ, א. וויטער, און, וועלכע פאַרשטענדלעך, דער ניסטער.

דעם ניסטערס שאפן איז געווען צעצווייט אין ווידערשפּרעכיק אין דעם אינהאַלט און אין דער פאָרם. לויטן אינהאַלט זינען די לידער און די פּראָזע פונעם יוגנט שרייבער געווען אבסטראַקט, הי אָפּגעריסן פאָרשטעלונג פון דער רעאַלער ווירקלעכקייט, ווי האָבן פאַרשטאַנדן דעם ליינער אין דער וויטער אוראלטער וועלט פון פאנטאַסטיק, פון מיטאַלאָגישע מיסעס און לעגענדעס, פון רעליגיעזע־לאָסאָפּישע פאַרבלעמען און פאַרמאכטונגען וועגן דעם טאָך פונעם זיין, וועגן געטלעכן און מענטשלעכן, וועגן דעם זין פון דערהויבענער ליבע צווישן מאן און וויב, אָבער צוזאַמען דערמיט האָט דער אַוואַרט אין אָס די מיפן, לעגענדעס און מיסעס פון דער פאַרגאַנגענע געזעלעכע און געטעפּער אָפּ די קאַמפּלי

צירטע פראגן פון דער הינטערשטעקסט. אין גע-
דאנקען און מאטיוו"ן פילן זיך די וואונגען פון דער
מענטשהייט אף די וועגן צו דעם באגערטן ציל פון
עמעס און פון א גערעכטיק גליקלעך לעבן, האט
אנטפלעקט זיך אין ליבע, אין לידן, אין פריידן.
דורך ליבע, דורך פארנעם דעם מענטשלעכן מין,
ניט געקוקט אף אויפדעם און קאטאסטראפס, ווערט
פארוויקלעכט די אידי"ן פון פארנונטטיקן זיין פונעם
לעבן.

אין זינע וועטערדיקע ווערק זעצט פאר דער
ניסטער זוכן די געהיימנישן פון מענטשלעכן און
געטלעכן, פון אידעאלן און רעאלן, פון פאנטאס-
טישן און ווירקלעכן, זינע ספייקעס און זיין סקעפ-
טיציום פארקערפט ער אינעם בוך „העכער פון
דער ערד“, פרווודיק אין א טראנספארמירטער און
מאדערניזירטער פאָרם פון „קאבאלע“ אויסדריקן
זינע נעפלהאפטע פארשטעלונגען וועגן דעם גע-
דארפטן און דעם ווירקלעכן אין געשטאלט פון מע-
מיסטאפול, וואס שפעלט מיט זיך פאר א „קאש“
מארמולן סקעפטיס", א שאָטן פונעם שיקזאל. אין
טאָך זעצט פאר דער שרייבער די מאדערניסטישע
טראדיציע פון דער מיטטישער שאפונג.

אָס די מיסטישע פרווון אנטפלעקן זיך וועטער
אינעם בוך „געזאנג און געבעט", אינעם ערשטן
קאפיטל „מיר", ווו דער אוטאָר שאפט א געזאנג
וועגן דעם געשיכטלעכן גיירל פונעם יידישן פאלק
און וועגן זיין וועטערדיקן קעמפ. דא איז פאראל-
געמינערט דאס שארפע טרויעריגעפיל וועגן דעם
אונטערגאנג פון דער נאציאנאלער טראדיציע און
וועגן אומקום פון אירע טרעגער, יענע זיידעס.

יענע זיידעס
אינעם שוויגן
און די טשוונע
מיט די אויגן
מיט די ריינע
און נעטעצט,
וואס זיי זארגן

פאר דער אומע...

נאָר מיט ווינקען

און מיט מיינען

אונדז, די קינדער,

דאָרט באטראכטן

סאמעס קומענדע

נאָך זיי...

די צעצווייטקייט און היידערשפרייכיקייט פונעם
ניסטער שאפן אינעם ערשטן פערזאָל אין באשטא-
נען, אוואיראום, אין דעם, וואָס ער האָט זיך אָפּגע-
זונדערט פון דעם רעאלן און ערדישן, ער איז אוועק
פון דער ווירקלעכקייט, „העכער פון דער ערד",
אין די וועטע מאנטאסטישע הימלסטערן, ער האָט
אָבער אויך דאָרט ניט אומגעהערט צו זוכן אן ענט-
פער אף די „פארשאלטענע פראגעס", וועלכע האָבן
געענט זיין דאָר.

אָס די צעצווייטקייט און היידערשפרייכיקייט פון
נעם ניסטערס ווערק דריקט זיך אויס אויך אין
דעם, וואו ער פארקערפט די פראָבלעם פון
נאציאנאלן און אינטערגאנצנאלן, אין דער ערשטער
זאמלונג „געזאנגען און מאטיוו" זינען נאָך צוזא-
מענגעבונדן דער יידישער, אלטגריכישער מאטעריאל
אלס ארענאל פון פילאסאפישע-פאעטישע באטראכ-
טונגען פונעם יונגן שרייבער, אין זינע וועטער-
דיקע ווערק ווערט שוין דער ארענאל פון זינע
זענענען בלויז יידישע מיפאלאגיע, אינעם ווערק
„פּויליש" שילדערט דער אוטאָר א רעאל בילד

פונעם לעבן, עס טאנצן דער זיידע און דאס איי-
ניקל—די קאלע—אף איר באפענע. אָבער דאס
בילד איז דורכגעדרונגען מיט מעטאפארישער סימ-
באָליק פון דער שפיל פון דעם מילד און פלייט,
וועלכע רופן ארויס אסאָציאציעס און מאַטיוו פון
דעם מיטטישן בוך פון מיטאלטער „וויזאָר" און
פאראסאזן פון „שיר-האשירי". דאס געשטאלט
פונעם זיידן ווערט ארויסגעשטעלט אלס סינעס פון
יידישער טראדיציע, פון איר ריינקייט און היילי-
קייט. פארקערט, אינעם ווערק „קלעפאטער" ווערן
זיי קעגנגעשטעלט דער הייליקייט און ריינקייט פון
דער יידישער טראדיציע אנטשעטישע אומריינע
שיידישקייטעס פונעם ליידנשאפטלעכן און זיגדיקן
עראָסיוס.

און, לעסאָף, די צעצווייטקייט און היידערשפריי-
כיקייט אינעם ערשטן פערזאָל פון דעם ניסטערס
שאפן אנטפלעקט זיך ניט בלויז אינעם אידיישן
אינאנאל, נאָר אויך אין דער פאָרם. פון איין זייט,
זינען די סוטשעטן און די בילדער פון זינע ווערק
אין דעם פערזאָל שטארק פארשיפּירט אלס רעמא-
וים און אַנדערשטונגען, אלס אבסטראקטע מיסטישע
זענענען, וועלכע עס איז שווער צו אופדעקן און
פארשטיין, ווער צווייטער זינט, האָט אין ניט-
טערס שפראך און סטיל מאמעש באוואונדערט די
פאָלקסטימלעכקייט און די הייכע שפראך-מיסטיש-
שאפט, די דורכויכטיקייט פונעם מאָלערישן וואָרט.
די פארבינדונג און דעם מיפאלאגישן און מיסטיקן
מאטעריאל מיט די ברייטע און טיפע קוואלן פון
דער פאָלקס-שאפונג, דער פאָלקלאָרישער מעהוס פון
דער אומגעזענער און דער יידישער ליטעראטור
און ביזן היינטיקן טאָג ניט איבערגעשטעמטער
שפראך-מיסטישעראפט.

אין דער שאפונג פונעם ניסטער קאָן מען טוין
אפילו ערשטן פערזאָל פון זיין ליטערארישער
טעטיקייט פעסטשטעלן די פארבינדונג מיט די קלא-
סישע טראדיציעס פון דער רומישער, אלזעלטלעכער
און, פארשטייט זיך, יידישער ליטעראטור. מיט
י.ל. פערעצן פארבינדן דעם ניסטער זיין פאָר-
לויט, די פארשיפּירטקייט פון די בילדער, זיין
מאָדערניזם און זינע פרווון פילאָסאפיש באווייזן
די הינטערשטעקט מיט דער הילף פון מיסטישע
פארטיפונגען אין דער מיפאלאגיע פונעם וועטן
אמאָל. מיט שאָלעס-אלייכעמען פארבינדן אים די
פאָלקסטימלעכקייט און די פאָלקלאָרישע סטיכעס פון
דער שפראך, וואָס אנטוועקט זיך אפן גלענצ-
דיקסטן אויסן אין דער דזאלאָגישער פאָרם פון
שילדערן בא שאָלעס-אלייכעמען און אין דער מא-
נאָלאָגישער פאָרם בא דעם ניסטער.

דער ניסטער איז געקומען אין דער ליטעראטור
ווי א סימבאָליס און ווי א מאָדערניסט. אָבער אין
זיין שאפונג פונעם ערשטן פערזאָל הערן זיך גאנץ
בילעט ניט בלויז די סוביע אפטיילן פון דעם גאָר-
וואָס אָפּגעזונדערטן שטורעם פון דער ערשטער ריי-
סישער רעוואָלוציע, נאָר אויך גאנץ באשטימטע
מאָטיוו פון האָטענונג און טרוים וועגן א נייער
רעוואָלוציע, אין דעם איז קיין שום וואונדער ניט
פאראנען.

דער ניסטער איז געווען געאָנעט צו דער רעווא-
לוציע, און מיט דער רעוואָלוציע האָט ער פאר-

גייט אין איבער רוע!
שלאָף אייך אף די וויעס...
אלט זייט איר פאר זענען,
מידע פאר נעוועס...

דער קינסטלערישער פאטאס פונעם דיכטער איז
איצט געווענדט אף באזינגען דעם אַנקומענדיקן
נײַעם פּרילינג מאָרן פּאַלץ:

וויס אין הימלען פליען
פויגל אין שייאָרעס
אין דעם לאנד אין פריילינג
איבער בייס־האָקוואַרעס.
פרי דאָס לאנד פאר הימלען
און פאר פויגל פרייע,
און פאר יונגע קינדער
גייט אַ וועלט אַ נײַע...

דאס איז אויך סימבאליזם, אבער שוין אזא דורכ-
זיכטיקער און קלארער, אז ער גייסיקט זיך גיט אין
היינע דעשיפירונגען.

זי איך האב שוין געזאגט, האט דעם ניסטערס
אסאך גלייך פון האהיב אן געגעבן צו זיך די
אומפערקומאכט פון די ליינער און פאר דער
קריטיק. די דעמאקראטישע יוגנט האט געזוכט א
דעם ניסטערס ווערק פאליקסטמילענקייט און אפטי-
מיטטישן גלייבן אין א בעסערער לעבן. אבער אויך
אין פאדערנישטע ליטעראטורע אינטליגענטע האט
אין ניסטערס דערנען א גענעם קוועט פאר דער מדי-
נע ליטעראטור. דאגן דעם האט שפעטער, אין
יאָר 1999, געשריבן אזא אטאריסטישער קריטיקער,
זי שמועל גינער:

ד. רעדאקציע (פונעם אלמאנאך „ליטערארישע מאנאטשיפטן“, ה. ז. 7.) האט, ווי די גאנצע יידיש-ליטערארישע וועלט פון יענער צייט, געוועזן א פארניקן ווייטגעשטעקטע טראדיציעס מיטן רוסישן אדער פאליקיינסטלערשן מאדערניזם... אין זיך ליבט ס'פארשטעלן די פרייד, האט זי האט זיך געפרייט מיט ניסטען... פעסט א קליינזיגקייט א מאדערניסטיש-ראמינירסער דיכטער, האט אין אזוי אונגענומען אין זייערע קלענערטראדיציעס, אז וועגן אלע געזונט אזוי ראמאנטיש... און ס'איז גאר קיין ווידער נישט, האט ניסטערס פארגארן און פאר-קישענן אונז מיט דער שילדערונג פון פעסט א אראכטלעכע מיטטיש-עראשען סאקא אין געזונט אונז ליבער, ווי דער קרעפטשטער נאטוראליזם און טאטע-מיינע וויסענבערגס. דער טאטע מיט די באנייט, האט מיר האבן געדוקט אין די זעליקע ליט. מאנאטשיפטן.

דעם ניסערס קומען איז געווען א ריכטיקע דערשיינונג אין דער ליטעראטור פון יענער צייט. עס וואלט אבער געווען ניט ריכטיק איצט צו פאר-גרעסערן די באדייטונג פון זיין שאפן אין ערשטן מעינאד. דאס ערשטע יארצענדליך פונעם ניסערס

בזמן די האפענונג אף דעם, אז איר ניצאנץ וועט
ברענגען מיט זיך שרממעט און גליק די פעלקער.
די רעאקציע האט נישט געבראכט דעם ניסטער דער
אנטוויקלונג און דער נעוואלוציע. אלעקסאנדער
בליק האט געשריבן, אז רוסלאנד, וואס האט זיך
געהאט ארויסגעריסן פון איין נעוואלוציע, קוקט
אראפטיק אין די ארבעט פון א צווייטער און אזוי
האט אויך געדענקט דער ניסטער. נאכדעם אויסלעגן
דער האט געשריבן וועגן דעם אין זיין ארבעט
„ניסטער – דער דיכטער“: „זינע ערשטע לידער
האט ניסטער אנגעהויבן דרוקן מיט פאפאלי
זוריק, אין דער מינשטערער רעאקציעזשט. אין דער
ידידער דיכטונג אין דעמלט אנגעזאגטן די חזק
כאנאלע פון שווארצער מאַרשכאנער. און אזוי
פלעגט עס דעמלט זיך פירן: וואס מער א דיכטער
האט בראוויט האט דער אינזידוואליסטישער פאָ-
דאס, וואס מער ער האט געערימט דאס אליינזיגן א
אליינזיגן, אלץ מער האט מען געערימט און גע-
לויבט אים, דעם דיכטער. און עס אין אזא אסאך
מאסערע האט זיך עס דערהערשט די שטיט פון דעם
יונג ניסטער, וואס האט אין זיין פאפער „פריילינג
אין יאר 1909. זיך געווענדט צום פריילינג מיט די
וועטער: „איר ווילט נישט זיין אליין, איר ווילט נישט
זיין באזונדער, כוואל מיט דיר אייניגעם זיין, גרוי-
זער, ברייטער ווענדער...“

דאס האט דורכגעקלונגען ווי א פראטעסט קעגן דער אפאלאגיע פון דער איינוואוינער. וואס איז אזוי ברייט געווען פארשפרייט אין דער דעמלטיקער יידישער דיכטונג.

מונקט אויף האט געלונגען זי א פראסעס
קעגן זי שטימונגען פון דער דעמליקער ריכטונג,
ווען נישטער האט אין זיין בוך „געזאנג און געכעס“
(1912) אפגעדרוקט א גאנצע צייכל לידער מיט דעם
לייטמאטיו: „ערד אין מיל צו זי, וואס זאגן;
האפענונג אומזיסט...“¹⁷

עס אין אואדע אויסלענדערס סאדינסט, וואס
ער האט געווענדט די אומעקראמקט אף אס דער
זעט פון דעם סטערס איזראאישע טעטיקט.
דעם קען זיין, אז אין אס דער ארבעט אין איבער
געטריבער דער רעזאליוצאניזירטער באטיט פון
דעם איסערס טאפן, דאס נעשטאלט פונעם שרייבער
אדאן אואדע גיט ווערן צוגעפאסט. דער שרייבער
נייטקט זיך גיט דערין, אבער דער גרויסגעזאגט
פונעם פארשער וועגן דעם, אז דעם שרייבער רע-
זאליצאניזטערע שטימונגען, באזונדערס אין יארן
פון רעזעווע דער ערשטער וועלטמילאקאם, זינען
אפגעשפילט אין זיין דיסטאנט, האט זיכער א באדן
אונטער זיך, אין איסערס דאס בוך, געזאגט און
געבעט, אין דעם קאפיטל "די יענע נאכט" ווערט
זעגט, ווייזט טאקע אין דער פארט פון מיטשער
זענענדיג, די היסטארישע פארגאנגענהייט, דער אור-
טאג לאכט איז דערביי יענע, וואס האבן זיך און
טוישט זיך א געזעלשאפטלעכע אידעאלן פונעם
אמאק טאג א גיט לעבן:

¹ נאכעם אויסלענדער. ניסער-דער
דיכטער. „סאוועטיש היימלאנד“, נומ. 11, 1969.

1. 'ידישע קולטור', נומ. 8, 1962.

ליטערארישער טעטיקייט אין געזעצן און געלעגנדיג קער אנהייב, אבער בלויז אן אנהייב. דעם ניסטער זינען נאך פארגעשטאנען קאמפליצירטע און שווערע אויספרווחן און מעטאמאפאזעס. איך מיינ, אז א מער ריכטיקע אפשאצונג פונעם ניסטערס שאפן אין דעם פערזאנלעכע געזעצן אן אנדער אויטאריטעטער קריטיקער פון יעדער ציט — באלמאכטאזעס. ער האט געשריבן: „צום ערשטן מאל, דוכט זיך, דרוקן זיך די סיימבאגלידער פון ניסטער, וועלכער איז שוין אין ליטערארישע קריזן באקאנט זיט עטלעכע יאר... זינע שטימונגען זינען ליטערארישע פראגן, ניט ליטערארישע קונסט. אויך ער, ניסטער, איז סענטימענטאל און רייט נישט דעם לעזער. אין „פוליש“ זעט מען ניט קיין טאנץ, נאך מע הערט אז ס'איז עפנטלעך וועגן טאנץ. אויך איז ער מול מיט מעליצעס, נאך זינע מעליצעס זינען אזוי גמ, זינע ווערסלעך (אויסדרוקן) זינען אזוי אריגינעל, דאס דער ליבהאבער פון יידישער שפראך קען זיך ניט גענוג אנטוועקלען מיט זיי. ניסטער איז אן אבי פאנגער, און ווי בא איטלעך אפגאנגער, איז ער מער מול מיט מאטעריאל פון קונסט. איך מיט דער קונסט דאס שיינע דעקאראטיווע מאטעריאל אויס נוצן צו א געוויסן קינסטלערישן צוועק. ניסטערן פעלט דער רייט, די ריינע מענוכע, מיט וועלכער עס צייכנט זיך אויס א פארטיקער קינסטלער. דער פאר אבער באזיצט ער א שפראך, האט איז אויז אריגינעל, אזוי ריך און אזוי יידישנאציאנאל, דאס די ליטעראטור קען האפן פון ניסטערן נאך צו דערלעבן א טאך, א טאך נאכעס".

דער צווייטער פערזאנלעכער — סימבאליסטישע פראזע (1918—1928)

דעם ניסטערס וויכטיקסטע ווערק אין דעם יאר — צענדליק — „מיטעלעך אין סערוו" (קיצוה, 1918), צוויי בענדער דעראיילונגען, „געדאכט" (בערלין, 1922 — 1923), אזאמלונג דעראיילונגען. פון מינע גייסער (כאראקטער, 1928) און א צווייטע אויפלאגע פון „געדאכט" (קיצוה, 1929) — באווייזן קלאר, אז דער שרייבער האט זיך באפרייט פון יעדע שטימונג גען, וועלכע האבן אים באהערשט אין דעם פארקין יארצנדליק.

די צענטראלע טעמע פונעם ניסטערס ווערק אין צווייטן פערזאנלעך פון זיין שאפן איז די אקטיאבער רעוואלוציע און די וויכטיקע פראבלעמען, וועלכע זי האט געשטעלט פאר דער ליטעראטור, פאר דער אינסעליגענץ, פאר דעם פאלק, ניט געקוקט דרוין, וואס דער ניסטער איז לויט זיין שפעטערשן מעטאד געבליבן א סימבאליקער, ווי ביז דער רעוואלוציע. ניט געקוקט אף דער ווידערשפערעכטיקייט פון זינע סאציאליסטישע, סאציאליסטישעלאגישע און לייט טעארישעסעטישע אנשיינונגען, האט זיין שאפונג אין די ערשטע צען יאר נאך דער רעוואלוציע בא-

שטימטע שטריכן פון אן אויסגעשפראכן נעמע פער ריזד אין זיין ליטערארישער עוואלוציע.

אידעאלאגיש און פסיכאלאגיש איז דער ניסטער געווען איבעראהט און באגרייפער מיט דער גרייס ארטיקייט פון דער אקטיאבער-רעוואלוציע, מיט דער גראדוירטקייט פון אירע מאסשטאבן, מיט דער ניימט און געזעכטקייט פון אירע צילן און איר דעאלן. ער האט געזען דעם סרוומף און די פרייד פון פעלקער פון צוזאמעהאנג מיט ניצבאן פון דער רעוואלוציע, מיט איר אלדעלטלעכן אויסוואונג. דער ניסטער האט געזען דעם שארפן קאמף פון צוויי וועלטן, דעם קאטאסטראפישן צוזאמעהאנג פון צוויי אנטאגאניסטישע לאגערן, א יאם מיט בלוט און שוידערלעכע רעזירונג, וועלכע וועט דויערן, ווי עס האט זיך געקאנט דאכטן, אן א סאף.

דער ניסטער האט געלייגט אין זיג פון דער רעוואלוציע. אין דער דעציילונג „נמנמסט" האט ער געשריבן:

„און דער קלאנג וועגן דעם מענטשן וועט זיך אין יענעם ארט פארשפרייטן... און דעם נאמען זינען וועט מען וועט און אויס און אויס יענעם ארט דערהערן, און צווען וועט מען זיך אהין נעמען, און אנקומען, און אנקומען פון אלע זיטן, און אן איינע און א ווילדנישע וועט זיך דארטן בילדן, און אלע טאלמידים און גמע טאלמידים וועלן אהין צוגענומען ווערן, אף אריינגיין פון דארט. אין אלע יאמען און יאמבערנעס צו צעשיקט ווערן, אף נישט געזעכט צו הערן מאכן און אף נישט געשענעס צו געשען לאזן."

אין אזא האלב-מיסטישן, האלב-נעווייזשן, אבער גענוג דורכזיכטיקן סטיל האט דער ניסטער אייט געדריקט זיין באצונג צו די אלדעלטלעך-היסטארישע געשעענישן פון דער אקטיאבער-רעוואלוציע. אין אס דער רעליגיעז-מיסטישער און סימבאלישער פארם איז פארקערפערט אי באגרייפער פאר דער רעוואלוציע, אי אומקלארער פארשטאנד און איר קאנקרעט-היסטארישן און סאציאליסטישן אייט האלט.

דער ניסטער מאכט קאלאסאלע אנשטרענגונגען אין זיין שאפן, ער פרווהט אפשיינלעך און פאר קערפערן די פראבלעמען פון דער רעוואלוציע אין אזעלכע ווערק, ווי „נמנמסט", „ווינקעלער", „ציינער", „אונטער א פלייט" און אנדערע.

אינעם פון די וויכטיקע פראבלעמען אין צווייטן פערזאנלעך פונעם ניסטערס שאפן איז די פראבלעם פון דער אינסעליגענץ אין דער רעוואלוציע, די שווערע זוכונגען פון דער אינסעליגענץ אף די וועגן צו דער רעוואלוציע, די איבערשאצונג פונעם ביורעוואלוציאנערן אידייזשיעסעטישן באגאזש: אינדיווידואליזם, נאציאנאליזם, מאדערניזם. אין דעם זין איז כאראקטעריסטיש די סאנקאלידיקע דעציילונג. אונטער א פלייט, ווי דער דעציילער אנער קענט דעם בראך פון די אידייזשיע שטרעבונגען פון דער יידישער קלינגיגערלעכער אינסעליגענץ ביז דער רעוואלוציע און דעם געזעכטיקן אורטייל פון דער געשיכטע איבער איר באגרענעצטער נאציאנאליסטישער אידעאלאגיע. דער העלד און דער דער ציילער פונעם ווערק „אונטער א פלייט" דערקלערט

1 בא למאכטאזעס (ד"ר עליאשוו), שרייבן, ווילנע, 1912, ז. 86.

גאנץ איבערשטעלנדיק: דאס, וואס איז מיר געקור
מען, דאס איז מיר געבען.

דער ניסטער האט דורכגעמאכט דעם זעלבן וועג
צו דער רעוואלוציע. ווי די בעסטער פארשטייער
פון דער יידישער און רוסישער אינטעליגענץ אין
יענער עפאכע. אבער דעם ניסטערס וועג צו דער
רעוואלוציע איז געווען א מער קאמפליצירטער
איבער זיין סימבאליזם. וואס איז, ווי מ'רעדט, גע-
בליבן זיין קונסטלערישער שפערנישער מעטאד. די
נימע פראצעסן, די נימע ווירקלעכקייט האט דער
נימיבער געפרוהט פארקערפערן אין א גאלערי
סימבאליסטישע בילדער און געשטאלטן פון דער
מערקווארער פארגאנגענהייט. פון דער רעליגיעזער
פאנטאסטיק. די דאזיקע געשטאלטן זיינען באדינג-
לעכע. אין א באשטימטער פאס אומקלארע, פאר-
בארגענע.

דער סימבאליזם פונעם ניסטערס מייסטעס און
דערציילונגען פארטונקלט אהאדע זייער רעאלן
לעבנסטאף. מאכט שווער צו פארשטיין זייער אי-
זייען אינהאלט. אבער ווען מע לייענט זיך אום
מערקוואר אין זיין איין און סאקאלאסאף שוין גאר
ניט אזוי שווער אומצודעקן זייער זין און פילאסאף
פירן סאך. דער גרינגמאטיוו פונעם ניסטערס שאפן
אין צווייטן פערזאן איז די באוועגונג פונעם
מענטשן, מינקלעכער—פון דער מענטשהייט, אף
די וועגן צו דעם ענדגילטיקן ציל. דער ניסטער אלס
קינסטלער און דענקער שטעלט אין זיינע ווערק
פון דעם פערזאן די וויכטיקסטע סאציאלע און
היסטאריש-פילאסאפישע פראבלעמען וועגן דער
אנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער געזעלשאפט ביז
די דעם היינצטייטיקן קאמף פאר א גרעכעכער סא-
ציאלער ארדענונג. דער מענטש גייט מיט א שווער
וועג, שטרעבנדיק צו דערגרייכן דעם ציל, אבער ער
באגעגנט פילאזאפיקע שטערנונגען, וועלכע ער מוז
ווייטער זיין. אפמאכט שלאגט ער זיך אראפ פונעם
וועג, ביזנע קויכעס פארפירן אים אין א זיסע, ער
בלאנדזשעט. פארלירט זיך. פארנעמט אינעם ציל.
וואס צוליב דערגרייכן אים האט ער זיך געלאזט
אין ווייטן וועג. וועלכער אין פאר אים אליין גיט
אינגאנצן קלאר. ער טרעפט אבער אויך מענטשן
קלוגע, הייליקע, דערפארענע, ווי פירן אים ארויס
פון זיינע בלאנדזשענישן, הייזן אים דעם ריכטיקן
וועג, העלפן אים דערגרייכן דעם ציל.

אין העסקעם מיטן אבסטראקטן אינהאלט פון די
ווערק זיינען אויך אבסטראקט די קינסטלערישע
געשטאלטן אין די דערציילונגען פונעם ניסטער. דער
העל פון זיינע דערציילונגען איז א „גייזר“, א
„וואנדערער“, א „גאזיר“, דער גייער לאזט זיך
צום בארג (אויז הייסט איינע פון זיינע דערצי-
לונגען). קעדי פון דער הייז פונעם בארג בא-
טראכטן די וועלט און דערגרייכן דעם עמעס, גע-
ניסן פונעם גליק. די פינצטערע קויכעס. די „שיי-
דיים“ (א נאמען פון א דערציילונג) פירן אים אוועק
פון ריכטיקן וועג. ער פאלט ארעין אין „מיד-
בער“ (א נאמען פון א דערציילונג), פארלירט זיך.
בלאנדזשעט. קאן ניט געפינען דעם וועג. א קלוגער
אלטישקער טרייט אים. פארגרינגערט זיינע לידן.
דערמונטערט אים מיטן מויטיקער גרייטקייט גייער
צו זיין צאָרעס און אומגליקן. דער אלטער שיקט

דעם פארבלאנדזשעטן גייער צום „גאזיר“ (א נאמען
פון א דערציילונג), וועלכער לעבט איינזאם, גרי-
דער זייענדיק די ערדישע לינדזשאפטן, און העל-
כער איז מיט זיין אסקעטישקייט דערגאנגען צום
סאך פון אלע רעסערשן אינעם לעבן...

דעם ניסטערס סימבאליסטישע עסטעטיק אנט-
פלעקט זיך אויך אין דער סטרוקטור פון זיינע
ווערק. קאמפאזיציעל זיינען זיי געבויט ווי רינגען
פון א קייט, וועלכע זיינען צוזאמענגעבונדן, אבער
אין דער זעלבער צייט זיינען זיי זעלבשטענדיק.
אינהייטנדיק „אחטאנאמישקייט“.

וויכטיק איז, וואס דעם ניסטערס סימבאליזם איז
ניט פארבונדן מיט סאציאלן עפעימיוס און אנטו-
שונג. די סימבאליסטישע געשטאלטן זיינען לויט
זייער טאך ניט אנגעשלאסן צו געוועזענע איילור
זארישע פארשטעלונגען. אין דעם ניסטערס ווערק
פילט זיך מער אדער ווייניקער בילדעס די פארבינד-
ונג מיט דער רעאלער ווירקלעכקייט פון דער רע-
וואלוציאנערער עפאכע. מיט אירע אקסועלע פרא-
בלעמען.

א מערקבארע אייגנשאפט, וואס גיט די מעגלעכ-
קייט צו מעסטשטעלן א נייעם עטאפ פונעם ניסטערס
שאפן אין צווייטן יאָרצנדליק פון זיין ליטעראר-
ער שער טעטיקייט. איז די נייע „אנטאנאריאמע“, דער
שרייבער גייט אריבער פון פאָעזיע צו פראָזע. ווען
דער ניסטער זאל געווען בלייבן א דיכטער און גיט
ווערן קיין פראָזאיקער, וואָלט זיין ראָל אין דער
געשיכטע פון דער היינצטייטיקער יידישער ליטע-
ראטור גיט געווען אזוי באדייטנדיק. דעם ניסטערס
דיכטונג, האטאט זי איז געווען ארגינעל און אייגנ-
ארטיק. איז דאך גיט זיך אפאכט אין דער יידי-
שער פאָעזיע. שטרענג גערעדט, איז דאס גיט גע-
ווען קיין דיכטונג אין פינגקלעכן און אין פוילן
באשטיט פונעם דאזיקן באגריף. דאס איז אין סאך
ריימזייערע פראָזע. די כוונעס פון די ווערק, די
מיסעדיקייט, די אָוועננהייט פון א לירישן אָנ-
הייב—דאס אלץ האט גערעדט וועגן פראָזאיקייט.
אין מיינ, אן קיין און ליטעראטור-היסטאָריקער
וואָלט ערנסט גיט געקאָנט אָנעמען דעם ניסטערס
דיכטונג אלס אן אויסערגלייכע דערשטונג פון דער
יידישער פאָעזיע אין צוואנציגסטן יאָרהונדערט.
פאר אלעמען איז קלאר, אז דער ניסטער איז גע-
וואָרן א קלאסיקער פון דער יידישער ליטעראטור
גיט אלס דיכטער, נאָר אלס שפער פון קינסטלע-
רישער פראָזע. די באדייטונג פון זיינע פאָעטישע
ווערק באשטייט אין דעם, וואָס זיי האָבן צוגעגרייט
דעם אריבערגאנג זיינעם צו פראָזע. גופע אינעם
נאָמען פון דעם בוך „מיסעלעך אין פערזן“ איז
שוין פארלייגט דער פרימאט פונעם דערציילער(ין).
מיסעלעך אין פערזן—איז א מיסעלערישע
איבערארבעטונג, אייגנטלעך א טראנספארמאציע.
פון נאיוון קינדערישן פאָלקלאָר. דא האט דער
ניסטער עוואלט לעקסירן מאטעריאל פאר פראָזע.
וואָרט-מאטעריאל פאר דער דערציילערישער פאָרם.
ער האט אין דער סטיכע פון קינדערישן פאָלקלאָר
געפונען פאר זיך, פאר זיך ארט דערציילן גיט
בליזן דאס זאָרט. נאָר אויך דעם רעדנאָרטל, דעם
שפראך-גאנג, אייניקע אומגעווענע אין דער יידי-
שער ליטעראטור דערציילערישע עלעמענטן (אינ-)

ווערסאגלע ריטמיזירטע דערציילערישע פראזעס און זאצן, א נמע אקצענטירונג פון די טיילן אין זאץ, אינערלעכע און אויסערלעכע צוזאמענבאהעפֿט טונג פון אַס די טיילן.

דער ניסטער ווענדט זיך צו נאכמען בראזלאַ ווערס טראדיציע, און דאָס האָט באַטיט א ווענדונג צו פּראָזע אלס אַזעלכער, וועל נאכמען בראזלאַ ווערס מיטלעלעך האָבן גוט געהאַט קיין שמיכעס צו דיכטונג. דאָס איז געווען כּסדרשכּע דערציילערי שער פּאָלקלאָר אין זיין עכטער קינסטלערישער אַנטֿפּעלונג. דערמיט האָט דער ניסטער אַף שטענדיק זיך צעשיידט מיט פּאָעזיע, און וועטער האָט ער זיך צו איר מער ניט אומגעקערט.

דאָ האָט ער אָבער גלייך זיך צונויפגעשטויסן מיט נמע ווידערשפּרוכן, ווענדיק נאָך אַלץ א סימבאָליסט לויטן שפּעצערשן מעטאָד, האָט ער אָנגעֿהויבן שרייבן סימבאָליסטישע דערציילונגען. דעם עפּישן דערציילערישן זשאַנער איז אָבער אָרגאַניש פּרעמד דער סימבאָליזם, אין יעסאָד פון וועלכן עס ליגט די אבסטראקציע, די אַפּווענדונג פונעם קאַני קרעטן, די אָנדיטונג, דער באַדינגלעכער צייכן, ענדלעך — דער מוזיקאַלישער קלאנג און דער ריטם. די עפּישע דערציילערישע פּאַרם, פּאַרקערט, האָט אין איר יעסאָד די קאָנקרעטע שילדערונג פון ברייטע ליטווישע, סאָציאַליסטישע געשעענישן, מאָד סע ליטווישע, סאָציאַליסטישע געשעענישן, מאָד לערישע שטייגער־בילדער און פּיזאָושן, מענטשלעכע געשטאַלטן, קאָנפּליקטן און פּסיכאָלאָגיע. די גאַנצע דערפארונג פון דער אלוועלטלעכער, רוסי שער און יידישער ליטעראַטורן באווייזט, אז דער סימבאָליזם האָט געהאַט זינע סאַמע אָנגעזעענע פּאַרטייער אין דער פּאָעזיע, אָבער גיט אין דער פּראָזע.

גוט גערעכט זינען יענע, וועלכע מיינען, אז דער ניסטער האָט געשאפן זיין אָרגאַניזשן, אים אָייגנעמלעכן סטיל ביז 1929. ווען ער איז געווען א סימבאָליסט, אז אין דעם באַשטייט זיין באַדיטונג סאַר דער געשיכטע פון דער ליטעראַטור. ריכטיק איז, אז דער ניסטער איז געווען א באַדיטנדיקער אָריגינעלער שפּעצער אין ערשטן און צווייטן עטאַפּ פון זיין שאפן. אָבער א גרילעכער קינסטלער, א קלאַסיקער פון קינסטלערישער פּראָזע איז דער ניסטער געוואָרן אין דריטן פּעריאָד, ווען ער האָט באווייזט זיך אָפּגעוואָנט פונעם סימבאָליזם און איז אריבער צו רעאַליסטישער שאפונג.

דער דריטער פּעריאָד — קינסטלערישער רעאַליזם. היסטאָרישער עפּאָס (1929—1949)

ווי אלע סאָוועטישע שרייבער, איז אויך דער ניסטער געווען באַגייסטערט פון די גראַנדיזעז איבערגעשטאַלטונגס־פּראָצעסן אין לאַנד, און ער האָט געוואָלט מיט זיין שאפונג סיטהעלען אַס די פּראָצעסן. דאָס איז אָבער געווען אַזעלכע צו פּאַרווירקלעכן מיטן סימבאָליסטישן מעטאָד. אין סאַף פון די צוזאַציקער און אין אָנהייב פון די דריט־

קער יאָרן האָט דער ניסטער דורכגעמאַכט א שאַפן קער אין זיין שפּעצערשער אַנסוויקלונג. ער האָט פּולשטענדיק, מיט דער גאַנצער פּאַראַנאָאָרטישער קיט, מיט דער שרעקלאָזיקעס פון א גרויסן קינסט־לער פּאַרשאַנען, אז ער מוז ביטן זיין שפּעצערשן מעטאָד.

אין דריטן פּעריאָד האָט דער ניסטער דערגרייכט די העכסטע שטופע פון מינסטערשאפט. דאָס האָט א שמיכעס גיט בלייבן צו זיין קרייזווערק. די מיט פּאַכע מאַשבער, נאָר אויך צו, דריי הויפטשטעט, צו די דערציילונגען וועגן דער גרויסער פּאַטער לענדישער מילכאַמע (מיללען מאַגנוס), פּלאָראַ, ווידערוואַקס, העשל אַנשעלעס, מייזער לאַנד־שאפט, ריווע יאָסל בונזיטעס, מין באַקאַנטער, פּוועט, צו דעם ראַמאן ארום 1905 און אנדערע. אין לעצטן פּעריאָד איז דער ניסטער גיט בלייבן אריבער פון סימבאָליזם צו רעאַליזם. וועגן דעם איז שוין גערעדט און געשריבן געוואָרן פיל מאל נאָך אין די דריטיקער יאָרן, ווען ס'האָבן זיך באוויזן, דריי הויפטשטעט, און באַוונדערט, די מייסאַנע מאַשבער. דעם ניסטערס רעאַליזם — דאָס איז היינט טאָרישער עפּאָס. דאָס איז געשיכטע און היינטצייטיקעס איינהאַלטלעכער קינסטלערישער פּאַרקער פּעריאָד. דער היסטאָרישער עפּאָס איז דורכגעוואָנדען מיט הייכער פּילאָסאָפּישער פּאַראַלעלעמינערונג פון דער קאָנקרעטער היסטאָרישער שילדערונג.

אויך אין די ווערק פונעם ערשטן און צווייטן פּעריאָד איז גיט שווער געווען צו באַמערקן אַס די שטרעבונג פונעם קינסטלער צו פּאַראַלעלעמינערן דיקער פּילאָסאָפּישער פּאַרקערפערונג פון אפּאַל די הינט, פון געשיכטע און היינטצייטיקעס, אָבער די סימבאָלישע אבסטראקציע האָט פאַרוווערקט דעם פּראָצעס פון קינסטלערישער שילדערונג. די קאַני קרעטע קאָוואַנע, דער איידישער מין האָבן זיך גיט געקאָנט אַרומטוישן פון די געדיכטע אַרומפונג גען, פון די פּאַרשטעלעט רעמאָיז און אָנדיטונגען. אין די לעצטע צוויי צענדליק יאָר פון זיין לעבן און שאפן האָט דער ניסטער מיט א זעלסטענער קראַפט פון גרויסער מינסטערשאפט זיך דערהויבן צו עכטער פּילאָסאָפּיש־קינסטלערישער און היסטאָריש־עפּישער שאפונג. דאָס איז צו זען נאָר ביללעט אין די דערציילונגען, וועלכע ער האָט געשאפן אין די יאָרן פון דער גרויסער פּאַטערלענדישער מיל־כאַמע. אין אַס די ווערק איז פּאַרקערפערט די נאָר צאָנאַלע אידי, אין טראַגישע קאַטאַסטראַפּע פון דער יידישער באַפעלקערונג אין די לענדער און געביטן, וועלכע זינען געווען אַקוויט פונעם דריי טשישן פּאַשיזם. דעם ניסטערס היסטאָריזם געמינט אן אויסדרוק און דער סטרוקטור, אין קאַמפּאָזיציע געלן געבוי פון די דערציילונגען. זיי זינען געווען רעמט לויטן היסטאָרישן פּרינציפּ פון דיאַלעקטישער איינהייט פון אפּאַל און היינט. אין דער דערציילונג „מיללען מאַגנוס“ ווערט געשילדערט א כאַראַקטער ריטטישער טיפּ פון א יידישן לעמאַקראַטישן אינ־טעליגענט, וועלכער איז גוט געווען באַקאַנט דעם שרייבער. אין דער דערציילונג זינען פאַראן געלענדיקע קאַפּיטלען, שאַרפע שטריכן צו דער כאַראַקטעריטיק פון דער יידישער שפּעצערשער וויסנשאַפטלעכער סחיווע ביי דער רעוואָלוציע און

נאך דער רעוואלוציע. אזוי זינען געבויט אלע דערציילונגען.

דער שרייבער נעמט אף זיך די ראל פון א היסטאריקער. ער פאלט שטרענג און לאקאליזירט אן אויסגעשרייען, אן קלאלעם. ער איז שרעקלאז אין דער שילדערונג פון ביזוי. ווי אן עכטער וויסנשאפטלער. ער איז אַביעקסיה, ווי א פאָרשער, נאך מער - ווי א שטרענגער שופעט, וואָס טראַגט ארויס דעם גרוואמען גערעכטן אורטייל. ער איז אַבער נישט בלויז א שופעט, נישט בלויז דער טרער גער פונעם מידאסאדין, נאָר אויך דער הומאניער, דער אידעלער פארווירקלעכער פון מידאס האַראכמיס. דער אומראכמאנעסדיקער, דער אנשטיי דענער גערעכטער ריכטער איבער די טרעגער פון ביזוי און דער צאטער, עכט מענטשלעכער פילבא-רע נאָווי פון די לידן פון די קאַרבאַנעס.

אין זינע דערציילונגען פון די מילכאמעיאָרן טרעט דער נישטער ארויס אין אַט דער צווייגנדי-קער ראל פון שטראַפער און טרייסער, און איינציטיק דערמיט איז ער אויך דער זאָרגזאמער דע-קער און ווכער פון נישט וועגן פאר דער מענטש-היסט און פאר זיין פאלק. אין דער דערציילונג "פלאַרא" חיסט ער דעם חזק, דעם איינציג מעגליכן אויסוועג פאר דעם מענטש - דעם חזק פון אנטישטיענעם פארביטערטן קאמף קעגן דעמיטשן נאציסטישן שווינע.

דער נישטער וויל געפינען אין זינע ווערק נישט בלויז דעם חזק צום זיג, נאָר אויך דעם חזק צום ווידערוואַקס פון אלע קריכעס, פון אלע פאלקס-קרעפטן און פאַטענצן, וועלכע זינען פאַראן אין יעדן מענטשן און אין יעדן פאלק, ווי גרייס עס זאל נישט זיין די קאטאסטראָפּע, ווי שווער די פאַר-לוסטן, אַט די אידיי, אַט דער טרוים פונעם דענקער און קינסטלער זינען פארקערפערט אין "פלאַרא", אין "ווידערוואַקס", אין אלע, אפילו אין די סאמע טראגישע ווערק פונעם נישטער אין די מילכאמע-יאָרן און אין די ווייניקע יאָרן, וואָס אים איז גע-בליבן צו שאפן נאך דער מילכאמע.

מיטן אריבערגיין צום רעאליסטישן און היסטא-רישן עפאָס איז דער נישטער געוואָרן יענער מעכ-טיקער קינסטלער, וואָס איז איצט אנערקענט פאר א קלאסיקער פון דער יידישער ליטעראטור, פונקט ווי דאזיגער בערגעלעסאָן, שאלעם אש, יוסעף אַפּא-טאָש, ה. ליחויק.

דעם נישטערס וואָרט איז שטענדיק געווען קונסט. אָבער צו דער העכסטער שטופע האָט זיין וואָרט זיך דערהויבן אין די לעצטע צוויי צענדליק יאָר פון זיין שפּעטיגער אנטוויקלונג. איצט איז זיין וואָרט געוואָרן דאָס וואָרט פון גרויסער קונסט, פון גרויסע אידיען, פון פאנאנערנעוויקלעכע לעבנס-בילדער, פון פאראלעמעניגערע קינסטלערי-שע געשטאלטן, טיפן און כאראקטערן, אועלכע ווי די ברידער לוי, מייזע און אלטער מאשבער, סרולי

גאל, רעב דאָדי, מיכל בוקער, גיטלע און נאך אנדערע צענדליקער און הונדערטער לעבעדיקע טיפן און געשטאלטן מיט לעבעדיקע מידעס און בענג, מיט זייערע פריידן און לידן. די דאָזיקע געשטאלטן זינען אַריגינעל און נישט אין דער יידישער ליטעראטור לויט זייער טיפישקייט און לויט זייער אינדיווידואליזאציע, לויט זייער אייגנארטיקן נא-צוגאלין און סאָצאלן טאָן, לויט זייער שראַך און פסיכאלאָגיע, לויט זייערע אומטוען און לויט זייער גויאל. דאָס וואָרט איז דעם נישטערס פרעזענט האט באקומען קאָנקרעטקייט, באשטימטקייט און צוזאמען דערמיט עלאטישקייט, דורכזיכטיקייט. דאָס וואָרט איז געוואָרן פול מיט ריכע פסיכאלאָגישע אינסא-נאציעס, אקצענטן און גיוואנס, נישט אַנאָנערנדיק דערמיט די מיטעדיקייט, די אונטערגרויטקייט טיפ-קייט, די אונטערשטעסעטלע סימבאלישקייט, באדייטנדיקייט. דעם נישטערס קינסטלעריש וואָרט איז איצט געוואָרן אין דער פולער מאָס דערציילע-ריש און אין דעם וועלכע ציט - אפאָריסטיש, אַנ-געוויסטיק מיט פילאָסאָפישער פובליציסטישקייט, מיט דואלאַגישער פאַלעמישקייט, מיט איראָניע, פאסעטיק, "די מיטפאַכע מאשבער" איז דאָס הויפטווערק פונעם נישטערס שאפן, באוונדערט אין דייטן פער-רואַד. דער ראָמאַן איז געבליבן נישט פארענדיקט, אָבער ער זאָגט איידעם וועגן טעפערשן אויסשטיג פונעם אוואָר, וועגן זיין ארומגאנג צו די סאמע שפיצן פון קלאסישער קונסט, אין פערואַד פון רעאליסטישער עפישער שאפונג איז דער נישטער געוואָרן דער קינסטלערישער געשיכטע-שריבער פון נעם יידישן לעבן, אָנגעהויבן פון די 60-70ער יאָרן פונעם פאַריקן יאָרהונדערט, פאַרענדיקט מיטן אָנהייב פונעם צוואנציגסטן יאָרהונדערט, באוונדערט מיט דער עפאָכע פון דער ערשטער רעוואלוציע אין רוסלאַנד (דער ראָמאַן "ארום 1905"), און געענדיקט מיטן פערואַד פון דער גרויסער פאַטער-לענדישער מילכאמע אין מיט דער טראגישער קא-טאסטראָפּע פונעם יידישן פאלק אין אַט די יאָרן (ווי דערציילונגען פונעם בוך "ווידערוואַקס", מאַסאָדע, 1969).

דער ראָמאַן "די מיטפאַכע מאשבער" שטייט אין צענטער פון דעם נישטערס שאפן אלס קינסטלישער סאכאקל פון זיין ליטעראריש-שעפערשיגער עפאָלי-ציע. דערמיט ווערט אבסאָליוט נישט פארניכערט די וויכטיקע באדייטונג פון אלע אנדערע ווערק, וואָס דער נישטער האָט געשאפן אין פארשיידענע צייטן פון זיין פערציקיאָרער ליטערארישער טעטיקייט. די פלענער און די מאסשטאבן פונעם נישטערס שאפן באוונדערן מיט זייער טיפיקייט, מיט זייער טיפאריטיקייט. זיי פלענער איז נישט באשערט געווען צו פארווירקלעכט ווערן אין דער מאָס, ווי דער נישטער האָט זיי פארטראכט. נאך דאָס, וואָס ער האָט יאָ פארווירקלעכט, שטעלט אים אין איין ריי מיט די סאמע גרעסטע קינסטלער פון דער יידישער ליטעראטור.

מיט פערציק יאָר צוריק

אין אוחנוסט 1934 איז פארגעקומען דער ערשטער אלטארבאנדישער צוזאמענסלאג פון די סאָוועטישע שרייבער. דאָס איז א היכטיקע געשעעניש אין דער געשיכטע פון דער פילאנאָגאָאלער ליטעראטור פון אונדזער לאנד. אין די היסטאָרישע ארויסטרעטונגען פון מ. גאָרקי און פון די אָנגעזעענע שפּעטער פון אלע נאציאָנאלע ליטעראטורן זינען אונטערגעמיסט געוואָרן די סאכאקלען פון דער אנטוויקלונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. אָנגעהויבן פון דער אַקטיאבער־רעוואָלוציע. עס איז געשאפן געוואָרן דער מאַרבאנד פון סאָוועטישע שרייבער. די ליטעראטור האָט זיך מאַרעסטיקט אָף די רעוואָלוציאָנאַר־געזעע עסעטישע און קינסטלערישע פּרינציפּן פון א ניעם שפּעטערשן מעטאָד — דעם מעטאָד פון סאָציאליסטישן רעאליזם.

די אַקטיאבער־רעוואָלוציע איז געווען דער אָנהייב פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. די רעוואָלוציע האָט אוועקגעשטעלט פאר די שרייבער לאכלונטן נייע אופגאבן און פראָבלעמען. די נאָוואַסאָרישקייט פון דער סאָוועטישער ליטעראטור איז באדינגט געווען גופע פון דער רעוואָלוציאָנערער חירקלעכקייט. מונעם רעאלן לעבן. האָט האָט זיך אינגאנצן געענדיגט אין אלע געביטן.

ביז דער רעוואָלוציע האָט די ליטעראטור געווען הייפֿטזאכלעך טיפֿן און געשטאלטן פון די „באלע“ באַטימ פונעם לעבן, די פּרוֹוילעגירטע, און פון די, וועלכע האָבן זיך באדינט. אין דער סאָוועטישער צייט האָט זי געשטרעבט צו שילדערן טיפֿן און געשטאלטן פון אַרבעטער, פּויעריש, פון די סאַמע ברייטע פּאָלס־שיכטן און פון די, וועלכע האָבן זי געווען דעם וועג. געפירט און געבראכט זי צו א ניי לעבן. די פאָרגעשריטענע פראָגרעסינע דעמאָקראטישע קינסטלערישע ליטעראטור ביז דער אַקטיאבער־רעוואָלוציע האָט שאַרף קריטיקירט די מעלוכע־מאשינן, וואָס מיט איר הילף האָבן די מאכט־האַנדליקע אונטערדריקט דאָס פּאָלק. זי האָט גערופֿן די פּאָלקמאַסן צום קאַמף קעגן דער מעלוכע פון עקספּלאַטאַטאָרס. זי נעמט ליטעראטור, פאָר־קערט, איז געוואָרן דער אָנשפּאַר פון דער רעוואָלוציאָנערער סאָוועטישער פּאָלק־מעלוכע. אָנשטאָט נאציאָנאַליזם, נאציאָנאַלן האַס, נאציאָנאַלער ציע־דרייבלעכקייט און נאציאָנאַלער אָפּגעזונדערטקייט האָט זי באַוונגען און געפירדיקט אינסערנאַציאָנאַל ליזם. פּרינציפּאַל און ברידערלעכקייט פון פעלקער און נאַציאָנאַלע. די שפּעטער פון דער סאָוועטישער ליטעראטור זיינען געשטאַנען אָף דער הילף פון דער היסטאָרישער אופגאבע, זי האָבן פארשטאַנען די גרויסקייט פון דער עפאָכע, די לאָגיק פון איר באַוועגונג און פון איר אנטוויקלונג. די סאָוועטישע שרייבער האָבן געשטרעבט צו זיין און זינען געוואָרן אַקטיווע אָנטיילנעמער פון די גראַדירענע רעוואָלוציאָנערע געשעענישן.

די אידיישע און עסעטישע פּרינציפּן פון דער סאָוועטישער ליטעראטור זינען אויסגעקלאָרט און באשטעטיקט געוואָרן אין פארלוף פון די צוואנציג קער יאָרן. עס זינען אנטשטאנען א היפשע צאָל ליטערארישע גרופעס און אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן פארשיידן אופגענומען און פארשטאַנען די אופגאבן פון דער ליטעראטור אין דער ניער עפאָכע. א היכטיקע ראָל האָבן געשפילט די שטעטלישע פאָרײַניקונגען „פּראָלעטקולט“, „קוֹנצאַ“, „אַקטיאָבער“, „ראפּע“, „לעף“ (לינקער קונסט־פּראָגראַם), „רעף“ (רעוואָלוציאָנערער קונסט־פּראָגראַם), אימאַזשיניסטן, לעץ (ליטערארישער צענטער פון די קאָנסטרוקטיוויסטן), „פּערעוואַל“, „סעראַפּאָל־ברידער“, „מאַלדאָיאַ בחאָדאָיאַ“ און אנדערע.

איצט, נאָך דער ריכטער און דויערנדיקער היסטאָרישער דעמאָנסטראַציע, אין שייַן פון דער רעוואָלוציע, וואָס די אָנטיילנעמער פון אַס די אלע ליטערארישע גרופעס האָבן דורכגעמאַכט, קאָן מען זיכער זאָגן, אז קיין איינע פון זיי האָט נישט געהאַט קיין קלאָרע רעוואָלוציאָנערע פראָגראַם. אייניקע זינען געווען געענטער צו דער רעוואָלוציע („אַקטיאָבער“, „ראפּע“, „מאַלדאָיאַ בחאָדאָיאַ“), אנדערע זינען געשטאַנען אָף מער רעכטע פּאָליציעס („פּערעוואַל“, „סעראַפּאָל־ברידער“). מיט דער צייט אָבער זינען די שרייבער פון די אלע ליטערארישע גרופעס און אָרגאַניזאַציעס געוואָרן עכטע סאָוועטישע שפּעטער.

די קאמוניסטישע פארטיי האט אָפּגעגעבן א סאך אומערקאמקט דער קינסטלערישער ליטעראטור. שטיצנדיק די יונגע שרייבער קאדדען פון ארבעטער און פויערס. האט די פארטיי איינצטייטיק געהאלטן די עלטערע דירעקט פון דער ליטעראטישער אינטעליגענץ אויסלעבן פרעמדע אידיישע ווירקונגען און זיך שטעלן אף די פאזיציעס פון אקטיוו באטייליקן זיך אין דער ביווג פון דער סאָוועטישער קולטור. אין דער באוויססער רעזולוציע פון צק רפ"ב (3) „וועגן דער פאליטיק פון דער פארטיי אין געביט פון קינסטלערישער ליטעראטור“ (1925) ווערט אונז שטענדיק אָפּגעגעבן די אומגאנגע מיט בורז זשאווער אידיעאלאגיע אין דער ליטעראטור. אָבער אין דער זעלבער צייט ווערט די רעזולוציע קעגן פארעכענען אלע „מיסליווער“ אין לאגער פון דער בורזשאווער ליטעראטור. קעגן אדמיניסטראציע, קעגן סעקטאנטישקייט און קאמפאניע. די רעזולוציע ציע האט דערקלערט א פרומע פארמיטלונג פון לייטעראטישע גרופעס און שטרעמונגען אין געביט פון קינסטלערישע פאראם. „אדערקנדיק... דעם געזעלשאפטליכע קלאסען אינהאלט פון די ליטעראטישע שטרעמונגען, קאך די פארטיי זיך ניט מאריגירן מיט דער אָנגעהערדיקט צו א האַסער-ניס-אין ריכטונג אין געביט פון קינסטלערישער פאראם.“

דער באשלוס פון צק רפ"ב (3) האט באטייטיקט דעם כאראקטער פונעם ליטערארישן פראצעס. מיטגע-האלפן באטייטיקן די פעלדער און אָנגעמערקט דעם וועג פאר אלע סאָוועטישע שרייבער, אומפאנהענגיק צו וועלכער גרופע זיי האבן געהערט. די ליטעראטור-פאליטיק פון דער פארטיי אין באשטאנדען דע-ריי, און עס זאלן באטייטיקט ווערן די טעאָרעטישע און אָרגאניזאצאנעלע שטרעמונגען אין דער אנטוויק-לונג פון דער ליטעראטור. די שרייבער זאלן ארויס-געפירט ווערן אפן ברייטן וועג פון קינסטלערישער שאפונג. האט זאל אנטשפערען דער עפאכע און זאל אָרגאניזש זיין פארבונדן מיט דער סאציאליסטישער ביווג.

די אנטוויקלונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור גאך דער רעזולוציע פון צק רפ"ב (3) האט אָנגע-מאכט א גאך ברייטן כאראקטער אין אלע זשאנערן פון קינסטלערישער שאפונג: אין דער פאזיציע, אין דער דיסטאנץ, אין דער דראמאטורגיע, באגאנג מיט די עלטערע שרייבער קומען אן הונדערטער יונגע, וועלכע האבן פאר א קורצער צייט געשאפן ווערק פון היכערע מעסטערשאפט, ווי דער היינטיגער העלד איז געווארן דער סאָוועטישער מענטש. שטיצנדיק זיך אף די קלאסישע טראדיציעס פון דעם קריטישן קלאס פון באוונדערס און פאזיציעס פון דער ליטעראטור, האט די ליטעראטור אָנגעהויבן צו דערנענטערן זיך צו א נייעם שעפערשן מעטאד. וועלכער האט געדארפט אנטשפערען דעם רעווא-לוציאנערן טאָן פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. „אונדזער נייע רעאליסטישע שול דערהייבט זיך האט אפאל העכער“— האט געשריבן א. ו. לונא-טשאסקי נאך אין 1924.

אין די צוזאציקער און אָנהייב פון די דריט-סיקער יארן זינען געשאפן געווארן די גרונט-ווערק

1 А. Луначарский. Предисловие к сборнику «Стык». М., 1925, стр. 5.

פון די סאָוועטישע קלאסיקער גאָרקי, שאלאָווא, מאדירעו, מאיאקאָווסקי, יעסענין, באגריצקי, סאָל-סטאָל, באבעל, ערענבורג, מורמאנאָו, לענגווא, פער-דין, טיכאָנאָו און אנד. אין דער רוסישער ליטערא-טור, און אירך אין אלע באצוגאלע סאָוועטישע ליטעראטור.

אין שפין פון דעם שטורמישן אופבלי פון דער סאָוועטישער ליטעראטור האבן די ליטערארישע אָר-גאניזאציעס און גרופירונגען אָנגעוויזן זייער שרייבערן באטייטיק. די שרייבער האבן אלץ מער זיך פארענטוויקלט אף די פאזיציעס פון דער סאָווע-טישער אידיעאלאגיע. די ליטערארישע גרופירונגען זינען וואס וויכטיק אלץ מער אָפּגעשטאנען פון דער ליטעראטור. זיי האבן אָנגעהויבן פארוואנדלען ווערן אין געסטן פון גרופעלעך, און פאזיציעס האבן זיי גאך רעסן. האגאס לויט דער אינערציע האבן זיי גאך אלץ פרעסענדיקט אף אָנפירונג מיטן ליטערארישן פראצעס. באוונדערס שארף האט די טענדענץ פון גרופעלעך זיך אנטפלעקט אין ראפּ. זינען אָסירער און טעאָרעטיקער האבן געשטעמלט די אָנגעזעענע סטע סאָוועטישע קינסטלער אלס אנטסאָוועטישע שרייבער. אין זשורנאל „נא ליטעראטורנאָם פאסטו“ אין ארויסגעפירט געווארן דער שעדלעכער לאוונג „סאיוניק אילי וואג“ (א מאריבינדעטער אָדער א סיוניזם) פער האט דערקלערט א קאמף. קעגן די אלעקסי סאָלסטאָי: „אילא ערענבורג אין דער קלערט געווארן אלס „שריבער פון מעשטשאנסטווא“; שאלאָווא אלס „אידיעאלאָג פון באלעגומישן קא-זאקטנס“; אפילו גאָרקי האט מען אין די קרייזן פון די נאפאסטאָוויצע גערופן „רעוואָר פון דעם גאנצן רעאקצאָנערן טייל פון דער סאָוועטישער ליי-טעראטור“. דעם 25 דעקאבער 1929 האט דער צק אלס (3) ארויסגעטראָגן א ספעציעלן באשלוס, וועגן דער ארויסטערענונג פון סטיל סיביער ליטעראטן און ליטערארישע אָרגאניזאציעס קעגן גאָרקי. אין וועלכן אָס די ארויסטערענונג קעגן דעם גרויסן פרא-לעטארישן שרייבער. דעם גרונטלייגער פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. אין קהאליפערס געווארן „אלס א שארף פעלעהאפאסע. האט גרענעצט מיט כולגאנערע“.

דער גרופיקאמף אין אווארוס געווארן א טאָר-מאך אין דער אנטוויקלונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. די ליטערארישע גרופירונגען האבן פון מער ניט אנטשפערעט דער ריכטער דערפארוגן פון דער שעפערשן אנטוויקלונג פון די שרייבער. עס האט זיך געפילט א גרויסענדיקט אין א שעפער-שער אָרגאניזאציע. האט זאל פארייניקן אלע סאָווע-טישע שרייבער. די פרעזידענט אידיישע מינגאליס פארשיידנארטיקטן צווישן באוונדערע ליטעראטישע גרופירונגען זינען ביסלעכעניץ אָפּגעפאלן. זייענדיק פארשיידן אין זייער טייל. זינען אָבער די סאָווע-טישע שרייבער געווען איינהעמלעך אין זייערע אידיישע אנטוויקלונג.

באגאנג דערמיט האט זיך מיט דער שטורמישער אנטוויקלונג פון דער ליטעראטור אלץ מער געפילט א גרויסענדיקט אין פאראלעלמינגערדיקער סיס-טעם פון שאפונג. אין א נייעם שעפערשן מעטאד

1 «Правда», 26 декабря 1929 г.

אנגעהויבן דער פערזאן פון קאנסאלידאציע און איינהעלטלעכער שעפערשער אנטוויקלונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור פון אלע פעלקער אין אנדער לאנד.

מאקסיס גאָרקי איז געווען דער גרונטלייגער פון דער נמער ליטעראטור פונעם סאָוועטישן רעאָ-ליזם. צוזאמען מיט ח. א. לענינעו האָט גאָרקי גאָר ביי דער אָקטיאבער־רעוואָלוציע סעאַרעטיש און שעפערש באגרינדעט די עסטעטישע פרינציפן פונעם סאָוועטישן רעאָליזם: פאָלקסטילעכקייט, פארטייטישקייט, רעוואָלוציאָנערע קינסטלערישע פארקערפערונג פון דער רעאלער ווירקלעכקייט, אינטערנאציאָנאליזם און ברידערלעכע פעלקער־פרינציפאט, פארשיידנארטיקייט פון קינסטלעריי־שע מיטלען און סטילן — אָט די אלע פרינציפן האָט גאָרקי פערערלעך פראָקלאמירט אפן ערשטן אלפאר־באגרייפן צוזאמענפאר פון די סאָוועטישע שרייבער.

די יידישע סאָוועטישע ליטעראטור האָט פון סאמע אָנהייב זיך אנטוויקלט אין דער ענגסטער פארביי־דונג מיט אנדערע ברידערלעכע נאציאָנאלע ליטע־ראטורן: מיט דער אוקראינישער, וויטרוסישער און באוונדערט מיט דער רוסישער ליטעראטור. די בעסטע שעפער פון דער יונגער יידישער ליטע־ראטור האָבן מיט פרייז באגעגנט די רעוואָלוציע, ווייל זי האָט באפרייט די פאָלקסמאסן פון סאָציאַלער און נאציאָנאלער אונטערדריקונג. אָסער שווארצמאן, דער ערשטער וויטארמייער פון דער יידישער סאָוועטישער ליטעראטור, דער העלדיש אומגעקומענער סאָלדאט פון דער רעוואָלוציע, האָט

פון דער רעוואָלוציאָנערער סאָוועטישער ליטעראַטור, וואָס זאָל סינסעטיש איינשליסן און אָרגאניזירן די דערפארונג פון דער אלוועלטלעכער ליטעראטור און אירע שעפערשע גרונט־מעטאָדן, באוונדערט די דערפארונג פונעם ראַמאנטיזם און רעאליזם אין דער איראָפּעאישער און אין דער רוסישער ליטעראטור פונעם 19טן יאָרהונדערט. פאר די רעוואָלוציאָנערע ווירקלעכקייט, די אופטוען פון נעם סאָוועטישן מענטשן אין דער בוינג און אין דער קולטור דארפן קינסטלערישע פארקערפערט ווערן אָף א נמעם אויספן. דער רעאליזם דארף דעם ריכער איד זמן א נמער. די קריטיק פון די 20ער יאָרן האָט געזוכט דעם וועג צו באשטימען די אייגנ־ארטיקייט פון דער רעאליסטישער שאַפונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. מע האָט געשריבן וועגן „ראַמאנטיזשן רעאליזם“, וועגן „רעאליסטישער סאָציאַלער ראַמאנטיק“, וועגן „צווייטפאַרן רעאליזם“ מיט ראַמאנטיק, וועגן „העראישן רעאליזם“, וועגן א נמער רעאליסטישער שולן, וועגן „פראָלעטאַר־דישן קינסטלערישן רעאליזם“.

דער באשלוס פון צא אלקאָ(ב) פונעם 23 אפריל 1932, וועגן איבערבויען די ליטעראַריש־קינסטלע־רישע אָרגאניזאציעס“ האָט אונטערגעפירט א סאָ-קאָל פון דעם פריערדיקן עטאָפּ אין דער אנטוויקלונג פון דער ליטעראטור און אָנגעמערקט די פערסעקטיון פאר איר וויטערדיקער אנטוויקלונג. מיט דער יקוידאציע פון ראפּ און מיטן שאפן אן אלמאראגרישן שרייבער־פאריין איז פארענדיקט געוואָרן דער פערזאן פון וואונגען און עס האָט זיך

אָף דער ערשטער באַראַמונג פון די יידישע פראָלעטארישע שרייבער. פון רעכטס אָף לינקס: ערשטע ריי — י. בראַנשיין, פ. מאַרקיש, א. פאָדירעו, א. באַריק, א. פּעפּער; צווייטע ריי — מ. קולבאַק, א. קושנירעו, מ. דאָניעל, מ. ליטוואַקאָו, נאָסע לוריע, ש. גאָדנער

אין סוף 1924 אין געשאפן געווארן די יידישע סעקציע פון מאסא. אן אנדער ליטערארישע גרופע איז אפגעקומען באס זשורנאל „יונגוואלד“ (פ. יולדמאן, ש. מאטלין, כ. דאבין, א. קאבאקאוו, אי. קאהנער, י. ראבין, ז. שוטטערמאן, כ. שמע וויסער, ג. קראס). אין 1925 זינען דערשינען צוויי ליטערארישע זאמלונגען — „קאסיאבער“ (אויסגאבע פון דער יידישער סעקציע פון מאסא) און „מאסא“ (אויסגאבע פון די יידישע שרייבער, וועלכע זינען גיט אריין אין קיין ליטעראטור). מ. ליטוואקאוו האט געהאלטן אס די צוויי זאמלונגען פאר א היינטיקער דערשיינונג אין דער ליטעראטור. אין זיין ארטיקל „באס איבערבארגן“ האט ער געשריבן: „אין אונדזער ליטעראטור האט זיך אָנגעהויבן א טיפער און בא-ווסטניקער פראצעס פון דיסערגאנצאציע“.

אין סענטיאבער 1924 האט אָנגעהויבן דערשינען דער ערשטער סאָוועטישער יידישער כוידעשליכער זשורנאל „די רויסע וועלט“, ארום וועלכן עס האבן זיך גרויסע מערסטנטייל, די שרייבער, האט זיך גיט אריין אין די פראלעטארישע שרייבער־ארגאן ניואציעס. אין 1925 קומט אויף אין מינסק דער צווייטער יידישער כוידעשליכער זשורנאל „שטערן“. אין אים האבן זיך הייבטאנאלעך געדורקט מיטגלידער פון די פראלעטארישע שרייבער־ארגאנאציעס. א באדמיטניקע ראל אין דער אנטוויקלונג פון דער נומער יידישער ליטעראטור האבן געשפילט די צייטונגען „דער מעסע“, „דער שטערן“, „קאסיא-בער“, דער זשורנאל „יונגוואלד“, די יונגסטע צייטונגען „יונגע באדרייע“, „יונגער ארבעטער“, די צייטונגען פון באדוידערע שטעט — „קאסאן“ (קעזא), „דער אדעסער ארבעטער“, „בערדיטשעווער ארבעטער“, די ליטערארישע וויסנשאפטלעכע אויטאבעס „צייטשריפט“ (בענדער 1—5, מינסק 1926—1931), „רייטש“ (קעזא, קעזא), „וויסנשאפטלעכע יארביכער“ (מאסקווע, 1929), די פארשידענע אלמאנאכן, קאלעקטיווע ליטערארישע זאמלונגען.

אין 1922 איז אין קעזא געשאפן געווארן די לייטערארישע גרופע „הידערוווקס“, אין וועלכער עס זינען אריין א. שויכעט, אי. סעפער, מ. שאפירא, א. וועלדעניקי, ד. כארלז, אי. קיפניס, איין ציט זינען געווען מיטגלידער פון אס דער גרופע אויך מ. כאטשעוואצקי, פ. מיניבערג, וועגן „הידער-ווקס“ האט סעפער שפעטער געשריבן, אז זי איז געווען „א דעמאנסטראציע פון פרישע קריכעס, וועלכע זינען, עמעס גיט געווען אידיש איינזעלעך, באבער זי האבן געוואלט דורכשלאגן די וואנט פון אלע קאנסערוואטיווע טראדיציעס אין דער ליטעראטור“. אין קאפעראטיוון פארלאג „הידער-ווקס“ זינען דערשינען דערשטע זאמלונגען פון אי. סעפער („שפענער“), מ. שאפירא („פארטאגא“), א. וועלדעניקי („ליטעראטור“), אי. קיפניס („קאסא“), מ. כאטשעוואצקי („דארסט“), ש. שקאראוויקי („רענעס“).

באנאנד מיט דער גרופע „הידערוווקס“ איז אין 1925 געגרינדעט געווארן די ליטערארישע גרופע „אנטענע“, אין וועלכער עס זינען אריין ע. מיני-בערג, ה. פראלאד, ניוער לירע, ד. וואלקשטיין, ל. רעזניק, מ. דאנעל, „אנטענע“ איז לויט אירע אידישע אָנשוינגען געווען נאָענט צו דער אויף

באוונגען די „שורעס מורידים“, וועלכע האבן מיט בייקס אין האנט, מיט ווארעם בלוט אין הארצן זיך אונטערגעלאזט „אין אונטערנאך“ קעגן דער אלטער וועלט, קעדי צו חסון די פרומ פון שטילער מיי, דעם אייגענעם ווירטעס און פון ציטן. ער האט גערופן צו געבן א היידערישטאנד, דעם טוינע בא די טוינע, דאזיג האפטשטין האט פערלעך, שפאנענדיקע מענטשהייטן. לייב קהיסקא האט בא-זונגען „דעם רויסן שטורעם“ פון דער רעוואלוציע. פערץ מארקיש האט אויסגעשערען: „די נמע יידי-שע פאָעזיע איז א קינד פונעם רעוואלוציאָנערן רוסלאנד“. צוזאמען מיט דער נומער רויסישער פאָע-זיע וועט אויך די נמע יידישע דיכטונג אפטהייבן די פאלענדיקע פאקעלן רוסלאנדיס“.

זיין איז דער רויסישער ליטעראטור, האבן אויך אין דער יידישער גיט אלע שרייבער באגרייט די רע-וואלוציע. די העברעאישע קינסטלערישע אינטעלי-גענץ האט מערסטנטייל עמיגרירט אין די ערשטע יארן פון דער רעוואלוציע (ביאליק, ראזנצקי, קליוווער, פרישמן, סיכמאן, א.א.). עס האט עמי-גרירט אויך א גרופע פערמאנענטן, וועלכע האבן געשאפן אף יידיש (ש. ניוער, באלאכשעוואט, ג. מיטל, ש. ראָזענפעלד, ש. גארעליק, א.א.). די אָנענענע שרייבער דאזיג בערגעלעך, דער ניס-סער, לייב קהיסקא, פערץ מארקיש, זינענדיק אין אויסלאנד, האבן אונטערגעהאלטן עננע סארבידנ-גען מיט דער סאָוועטישער ליטעראטור, פובליקירט זייערע ווערק אין די סאָוועטישע אויסגאבעס („אייגנס“, „באגניק“, „שטראם“), דערנאך האבן זיי זיך אומגעקערט אויסן און זינען געווארן גרונט-לייגער פון דער סאָוועטישער יידישער ליטעראטור.

אין דער יידישער סאָוועטישער ליטעראטור איז, נאטירלעך, גיט געווען אויפלייט ליטערארישע גרופ-פס און ארגאניזאציעס. זיין איז דער רויסישער אין 1920 איז אין מאסקווע געשאפן געווארן א פארבאנד פון יידישע שרייבער און קינסטלער: ב. אראָנסאָן, ד. בערגעלעך, ש. גארעליק, כ. גילדין, י. דאָבר-שין, א. האלפערין, א. האלפערין, א. האלפערין, ד. האַפּשטיין, א. וועוואַרקע, ז. הענדערקא, א. זא-רעצקי, א. טאלמי, מ. סייטש, ד. סטארין, י. טשי-קאוו, י. יאָפע, כ. לייזעראַוויטש, ליפּמאַן־לעוין, פ. האַנאָוויטש, פ. קאטעל, ל. קייס, ל. רעזניק, אי. ריבאק, א. ראָזין, מ. שאַנאַל, אידיש איז אס-די גרופע געווען גאנץ אומבאשטימט. אייניקע פון דער גרופע האבן שפעטער עמיגרירט. מיט דער צייט האט דער באשטאנד זיך געענדערט, עס זינען צוגעקומען נייע מיטגלידער (א. שויכעט, ש. ראָסין, י. מאַרגאָס), אייניקע אין דער גרופע געשאפן געווארן א לינקער פליגל, וואס האט געשטרעבט צו פארמיין א גרופע פראלעטארישע שרייבער (גילדין, שויכעט, א.א.).

אין דעקאבער 1923 איז אנטשטאנען די גרופע „עקראן“, וואס האט סארייניקט די שרייבער ש. גא-ניער, א. וועוואַרקע, ש. פערסאָו, א. קושינרעך, און א. שויכעט, וועלכע האבן דערקלערט, אז ווער גרופע שליסט אפן, אלע יידישע שרייבער, וואס האלטן די אָקטיאבער־רעוואלוציע פארן יעסאד פון ווער שאפונג“.

א גרופע דעלעגאטן פונעם ערשטן צוזאמענפאר פון די סאָוועטישע שרייבער. פֿאַרשייטער פון דער רוסישער, אוקראינישער און יידישער ליטעראטור

מעניק, י. בוכבינדער, אין בערדיטשעוו — מ. הארצ' מאן, א. גאנסאר, י. ליטינעצקי, אין אומאן — מ. אלט' מאן, א. בערדיטשעווקי, ו. טעפליצקי.

אינגיין האָבן די שרייבער פון דער „אסאָציאציע“ צוזאמען מיט דער ליטעראַטור „יונגע גווארדיע“ זיך געווענדט צו אלע יידישע שרייבער פון אוקראינע מיט א רוף צו שאפן א יידישע סעקציע באם „ווספּס“ (וועקאראנסקא ספילקא פראַלעטאָרסקי פיסמעניק) — אַלוקראַינישע פארייניקונג פון פראַ- לעטארישע שרייבער. אין דעקאבער 1927 האָט די אָנפירונג פון „ווספּס“ צונויפגערופן די ערשטע באַ- ראטונג פון די יידישע פראַלעטאָרישע שרייבער מיט אַזאַ טאַגסיידער: 1. באריכט פון דער אַלוקראַיני- שער פארוואלטונג פון „ווספּס“, 2. דער צושטאנד און די אָפּגאבן פון דער יידישער ליטעראטור אין ראטנפאַרבאנד. 3. וועגן ליטעראטור-קריטיק. 4. פאַרם און אינהאַלט פון א קינסטלערישע דערק. 5. דער אַרבעטספלאַן פון דער יידישער סעקציע „ווספּס“. 6. די שפראך פון דער יידישער קינסטלערישער ליטעראטור.

אין דער באראטונג האָבן אָנטיילגענומען ד. האָפּ- שטיין, אי. פּעסער, א. אבשקו, מ. אראנסקי, א. פיא- טיגאָרסקאָיא, ש. שקאַראַווסקי, כ. גילדין, כאנע לע- ווין, א. קאהאַן, מ. לעוויוואַן, ש. בילגוץ, א. וואַ- ראָביטשיק, מ. שאמעס, ס. זשוקאָווסקי, מ. אלבער- טאָן, כ. הינערמאַן, צ. סומאַן, י. קאַטליאַר, מ. טאַ- לאַליאָווסקי, אי. גרינזיד, ע. קאַזאַקאוויטש, ה. רעמעניק, ס. סיטא, ע. גאַרדאַן, אי. הייטנסקי, ש. טשערניאָווסקי, ס. מארקוס, א. מ. ליטוואקאָו- האָט אין זיין פאַרטראַג „דער צושטאנד און די אָפּ-“

ראַנישער פראַלעטאָרישער ליטעראַטור „האַרט“. אין דעם זעלבן יאָר איז געמאַכט געוואָרן א פרוה צו שאפן אַן אַסאָציאציע פון יידישע שרייבער אין אוקראַינע, וואָס זאָל פארייניקן אלע ליטעראַרישע גרופעס. די אַסאָציאציע האָט ארויסגעגעבן דעם אַל- מאנאַך „אוקראַינע“ (1926). שפּעטער איז די גרופע „אנטענע“ רעאָרגאַניזירט געוואָרן אין דער גרופע „בויר“, וואָס איז נישט אָפּציעלער אָרגאַן אין פאַק- טיש געווען. די רייטע וועלט.

זומער 1927 זינען אין אוקראַינע געשאפן געוואָרן צוויי ליטעראַרישע גרופעס פון יידישע שרייבער: אַסאָציאציע פון רעוואָלוציאָנערע יידישע שרייבער אין אוקראַינע און די ליטעראַרישע פארייניקונג „בויר“. אין דער „אַסאָציאציע“ זינען אריין ד. האָפּ- שטיין, אי. פּעסער, אי. קיפּניס, א. אבשקו, מ. אראנסקי, א. פיאטיגאָרסקאָיא, ד. כאַרל, מ. שאַ- פירא, א. וועלעדניצקי, ד. ליבקיט, מ. כעניקע, ש. שקאַראַווסקי, מ. ליטאק, אוראַם קאהאַן, מ. שאַ- מעס. די איניציאַטיוו-גרופע פון „בויר“ איז באשטאַ- נען פון נ. אויסלענדער, ד. וואַלקנשטיין, גורען- לורע, ע. סיניבערג, ד. סעלמאַן, ל. רעזניק.

אין אוקראַינע זינען אויך אָפּגעקומען ליטעראַ- רישע גרופעס פון יונגע יידישע שרייבער אונטערן אלגעמיינעם נאָמען „יונגע גווארדיע“. אין כאַרקאָו זינען אין דער יונג-גרופע אריין י. קאַטליאַר, מ. שטורמאַן, פ. סיטא, ע. קאַזאַקאוויטש; אין קיעוו — ש. טשערניאָווסקי, נ. אַרלאנד, כ. טאַ- באַשניקאָו, ר. באַליאָנסקי, אי. דרוקער, אין אָדעס — י. יאַנקעוויטש, אי. שיעפּטין, א. וואַל- נעץ, ע. גאַרדאַן, ש. מארקוס, א. הובערמאַן, ה. רע-

גאבן פון דער יידישער ליטעראטור אין ראטנמאר-
באנד באהאנדלט די צענטראלע פראבלעמען פון
דער ליטעראטור אין יענעם פערזאן.
די באראטונג האט אנגענומען א באשלוס ארויס-
געבן, אנהייבנדיק פון מארט 1928. א זשורנאל „פרא-
ליט“ אלס ארגאן פון דער יידישער סעקציע
„וויספ“.

אין וויספסלאנד איז אין 1923 געשאפן געווארן
די ליטערארישע גרופע „יונגער ארבעטער“ אין
באסטאנד פון מ. טייף, י. גאלדמאן, ב. רובינשטיק,
ש. העלמאנד, מ. ליפשיץ, נאָמס לוריע, ב. אלעזר-
סקי, ר. רובין, ב. מילער, י. סערעבריאני אא. ליי-
טערארישע יונגס-גרופעס זינען געווען אין די שטעט
האמפל, וויטעבסק, פאלאצק, מאָלעוו, סלוצק, באָב-
ריסק, אָנהייבנדיק פון אפריל 1926 האט די צייטונג
„יונגער ארבעטער“ רעגולער געדרוקט א ליטערא-
רישע זיטל, וואו עס האָבן פובליקירט זייערע ווערק
ע. קאהאן, י. בוכבינדער, י. אַנקעלעוויטש, אי. מיל-
נער, ל. סאלאמא, ע. לאסקער אא.

אין סוף 1928 איז געשאפן געווארן דער „בע-
לאפּ“ (וויספסלאנד אסאָציאציע פון פראָלעטארישע
שרימבער) מיט א יידישער סעקציע.

אין אָנהייב פון די דריטער יארן האט אין דער
יידישער ליטעראטור זיך פארשטארקט דער קאמף
צווישן פארשיידענע ליטערארישע גרופעס, באזונ-
דערס צווישן דער ראמישער גרופע בראַנשטיין —
דונץ — אַרשאנסקי און מ. ליטוואקאוו מיט זינע
אָנהענגער. אַפּוהילן פונעם דאָזיקן קאמף האָבן זיך
נאך געהערט אפילע אף דער באראטונג פון די
יונגס-שרימבער, וואס איז צונויפגערופן געווארן אין
פערואל 1932 אין כאראָוו.

אפילו נאָכן באשלוס פון צא אלקא(ב), וועגן
איבערברענגן די ליטעראריש-קאנסולערישע אָרגאני-
זאציעס האט אין דער יידישער ליטעראטור נאך
געדויערט דער גרופן-קאמף, וועלכער האט זיך
פארגעדיקט בלויז צום מאָמענט, ווען עס איז צו-
נויפגערופן געווארן דער ערשטער אלפארבאנדישער
צוזאמענפאר פון די סאָוועטישע שרימבער.

ערשט דעם צוזאמענפאר, דעם 5 אויגוסט 1934,
האט אין מאַסקווע זיך געעפנט די אלפארבאנדישע
באראטונג פון די יידישע סאָוועטישע שרימבער מיט
פאלגנדיקן טאָגסיידער:

1. וועגן די אומגאנג פון דער סאָוועטישער ליטע-
ראטור, פאַרטרגער אלעקסאנדער פאדזשינעו.
2. די יידישע רעוואָלוציאָנערע און בורזשואע
ליטעראטור אין איראַפּע און אמעריקע (מ. ליטווא-
קא).

י ענוויר עטגן דער ליטעראטור-באוועגונג — אין
דער ארבעט פון א. אבסחוק, עטיוו און סאטער
ראלן צו דער געשיכטע פון דער יידישער ליטערא-
טור-באוועגונג אין פּסטער, ערשטער בוך, 1917 —
1927, כאראָוו, 1934.

3. די יידישע סאָוועטישע ליטעראטור: א) די פרא-
זע (מ. עריק, ש. גאָדינער, ב. דונץ); ב) קינדער-
ליטעראטור (ל. קוויטקא); ג) דיכטונג (י. בראַנשטיין,
אי. סעפער, אי. כאַריק, פ. מאַרשיק); ד) דראמא-
טוריע (א. וועוואַרקע, א. שניידמאן, י. נויטנאָוו);
ה) ארבעט מיט דער יונגס (מ. כאַסשעוואַצקי,
י. דאָברושין).

אף דער באראטונג איז ביגעווען דער יידישער
שרימבער פון אמעריקע יויסעף אַפּאָטש.

אין דער פערטע איז געפירט געווארן א ברייטע
צוגרייטונג צו דער באראטונג, דעם 5 אויגוסט 1934
האט „דער עמעס“ געשריבן אין א ליטעראטורלי-
כער ערשטער כאראקטעריסטישער מאָמענט פון
דער יידישער סאָוועטישער ליטעראטור, ווי פון
אלע אנדערע ליטעראטורן פון די פעלקער פונעם
ראטנפארבאנד, איז, וואס זי איז נישט נאָצוואַל
אינאָלד, נאָר אידישע און אַרגאניזאציעלע און
אַרגאנישער טייל פון דער גאנצער סאָוועטישער
ליטעראטור. אין ליטעראטורליכע ווערט אונטערגע-
שרטאָבן די גאָוואַרטיקע פון דער פּאָעזיע, דער
נימער סיפאזש און די טעמאטישע ריכטיקייט פון דער
פּראָזע, די פאָרשיידנאָרטיקייט פון די זשאנערן.

אין זעלבן נומער „דער עמעס“ זינען פארעפנט-
לעכט ארטיקלען פון ש. גאָדינער — „שרימבער, גע-
שטאלט, אדרעסאט“, ב. אלעוויטש — „וועגן אונדזער
לייזיק“, נ. אויסלענדער — „וועגן אונדזער גאָוועלע“.

די באראטונג, וועלכע האט אונטערגעפירט די
סאכאקלען פון דער אנטוויקלונג פון דער יידישער
סאָוועטישער ליטעראטור קימאט פאר צוויי צענדליק
יאר, האט אין דער שטן פונעם באשלוס פון צא
אלקא(ב) אָנגעמערקט די אומגאנגע פון קאָנסאָלי-
דאציע און פון ווייטערדיקן שטעפערשן אומשטאַט.
אפן ערשטן אלפארבאנדישן צוזאמענפאר פון די
סאָוועטישע שרימבער האָבן די יידישע ליטעראטור
פאַרגעשטעלט: מ. אלבערטאָוו, ז. אַקסעלרוד, ה. אָר-
לאנד, ד. בערעלסאָוו, י. בראַנשטיין, ש. ברעגמאן,
ש. גאָדינער, י. דאָברושין, ב. דונץ, ד. האַפּשטיין,
א. וועוואַרקע, אי. כאַריק, א. כאַשיק, מ. ליטוואַקאוו,
נאָמס לוריע, ז. לעוו, פ. מאַרשיק, י. נויטנאָוו, ע. פרי-
גיןבערג, אי. סעפער, ל. קוויטקא, מ. קולבאק, א. קר-
שניידמאן, י. ראַבין, די שטיט פון דער יידישער ליי-
טעראטור האט זיך געלאָזט הערן אין די ארויסטרע-
טונגען פון דאָוויד בערגעלסאָוו, איציק סעפער, נאָמס
לוריע.

די סאָוועטישע ליטעראטור איז ארשנגעטראָפן אין
א נייעם עטאפ פון איר אנטוויקלונג, א פארייניקטע
און קאָנסאָלידירטע ארומ די אידיעאלן פונעם סאָ-
ציאליזם.

די יידישע ליטעראטור איז געווען און איז פאָר-
בליבן אן אָרגאנישער טייל פון דער פילאָזאָפֿיאַל-
לער סאָוועטישער ליטעראטור.

אוקראינישע שרייבער וועגן די שעפער פון דער יידישער ליטעראטור

מיט דער פובליקאציע „אוקראינישע שרייבער וועגן די שעפער פון דער יידישער ליטעראטור“, ווו עס קומטן צום וואָרט די בארימטע אוקראינישע דיכטער פאולאָ סיסניא, און מאקסימ רילסקי, רירן מיר זיך בלויז צו צו אזא מערקווירדיקער ליטעראריש געוועלשאפטלעכער דערשיינונג, ווי די שעפערדישע פריינטשאפט צווישן די וואָרט מיסטערס פון ברידערלעכע סאָוועטישע ליטעראטור.

די דאָזיקע טעמע פארדינט אַ ספעציעלע אָפּהאנדלונג, און ווען אונדזערע ליטעראטור פאַרשער וועלן אָפּטאָן אַס די וויכטיקע ארבעט, וועלן מיר נאָך טיפער דערשפירן, סארא ווונדערלעכע לעבנסזאפֿטן עס האָבן געשפּילט און שפּילן די פארבינדערדיקע צווישן פארשידענע ליטעראטורן, מיר וועלן דערזען, ווי באדייטנדיק עס איז זייער קעגנזייטיקע האַפּטאָן און ווי נאטירלעך, אָפּט רירנדיק, עס איז די פארבונדנדיקע צווישן די אָנגענומענסע רויטע, אוקראינישע, יידישע, ליטווישע, סאָלאַווישע און אנדערע שרייבער.

די הינטיקע פובליקאציע איז אַן אלייטסראציע צו דעם.

פאולאָ טיטשינא

אַשער שוואַרצמאַן

איך האָב גענומען באַס יידישן שריפטשטער לער שוואַרצמאַנס זאמלונג און זיך באַמיט איבערכאזערן אף דער פרעמדער סאר מיר שפראך די דאָזיקע שורעס. נאָר, צום באדייערן, האָט זיך באַ מיר גאַרנישט גיט באַקומען: קיר מאַט אף יעדן וואָרט האָט מיין צונג זיך ספּאַ טיקעט. עמעס, די יידישע אויסזעס, ווי אויך באַזונדערע ווערטער האָב איך דעמלט שוין געוויסט. איך האָב זיי געוויסט נאָך פון יענער צייט, ווען כ'האַב שטודירט אין דער טשערניי גאָלער סעמינאריע. קעדיי די סעמינאריסטן זאָלן בעסער באַגרייפן די ביבל, איז באַ אונז איין מאל אין וואָך געווען א לימעד פון הער ברעזש. יא, די אויסזעס און באַזונדערע ווער טער האָב איך געוויסט. נאָר וואָס קומט דערפון ארויס? קעדיי באַזיניקן די גאַנצע טיפּקייט פון אַשער שוואַרצמאַנס שאַפונג, האָט מיר נאָך געפֿעלט זייער א סאך, און דעריקער — ס'האַט געפֿעלט דער נייטיקער סכום יידישע ווערטער, נאָר דאָס איז נאָך אויך ווייניק, כ'האַב באַ דארפֿט וויסן דעם יידישן זאַצבוי, די באַזונג

ס'איז מיר גיט געווען באַשערט צו זען אַשער שוואַרצמאַנען באַ זיין לעבן. אַבער טשענדיק האָב איך דעם געפיל, אז איך קען אים פון זייער לאנג, ווי מע קען א באַזענטן שאַכן אדער אפילע א קאַרעז. אַט דער געפיל פון קרויוועשאפט איז אפגעקומען באַ מיר, ווען כ'האַב צום ערשטן מאל, אין כאַרקאָו דערהערט זינע לידער. פון דעמלט אָן איז ער מיר ליב געוואָרן אפן גאַנצן לעבן.

יונגט, יונגט,

ווי א שפילנדיקע וועל,

די דאָזיקע שורעס האָב איך דאן געהערט אין דער פאַרלעזונג פון א יידישן שריפטשטער לער, אַשערס א פריינט. ער האָט געזאָגט: — הערט, ווי וונדערלעך-שיין די ליד קלינגט וויטער:

ווי א טרער פון פולער פרייד —

דיין שטעל,

דיין יונגע פרייד.

זמן פאלק. וועל ער אליין פארמאגט דאך א
יונג הארץ. זינע שורעס, יוגנט, יוגנט... האב
איך אף אוקראיניש איבערגעזיכטעס אזוי:

Молодість. Молодість!
Ти — як та хвиля прутка,
Як слюза ти, і близьк,
і вся радість
Ох, яка ж то яка.

באזונדערס שטארק קלינגט דער אקארד פון
אָט דער ליד — פונקט ווי דער דיכטער וואָלט
אים פון שטאַל אויסגעשמידט:

צעקלאפ דעם קאָפּ מיר
אָף א שטיין —
איך דארף נישט מירן.

אין מיין איבערזעצונג האָבן די דאָזיקע שו-
רעס זיך אויסגעגאָסן אזוי:

Мені хоч голову разбій —
Я молодий.

און ווי צאָרט שוואַרצמאַן איז אין זיַנע
לידער וועגן דער מאַמע, וועגן דער שוועסטער
און זיין מידל —

ש'מעקס מיין ליבסטע, ווי אום פריילינג
ווייניגערסטער נאָך א רעגן

ווי אום האַרבסט א ריפערע עפל,
אזוי שמעקט איר יונגער קערפער!

אויב עס גייט שוין א רייד וועגן יוגנט-
מאָטיוון, דארף מען זאָגן, אז אָשער שוואַרצ-
מאַן האָט אין דעם פראָט נישט געהאָט קיין סאך
„קאָנקורענץ“ אין דער אוקראַינישער דיכטונג
אין דעם ביורעאָליזאַציע־פּערזאָנלעכע פּערזאָנלעכע
די ערשטע רעאָליזאַציע־יאָרן — עפּשער איי-
נעם, עפּשער צוויי, אָבער נישט מער, און צווישן
זיי וויל איך דאָ אַנרופֿן וואַסילי טשומאַק.
טשומאַק און שוואַרצמאַן פאַרמאָגן נישט ווייניק
געמיינזאַמס, און נישט בלויז אין זייערע דיכטע-
רישע געשטאַלטן, אין ריטמיק, נאָר אויך אין
דער וואָרט־באַהעפּטונג, וועלכע איז כאַראַקטע-
ריסטיש פאַר זיי ביידן. און מע דארף זאָגן
דעם עמעס: די ווערטער־אויסבילדונדיקע בא-
העפּטונגען באַ אָשער שוואַרצמאַן זיינען אָף
אזויפיל אייגנאַרטיק און וואָניק, אז אונדז איז
נאָך דערזיַמל נישט געלונגען אין דער מולער
מאָס איבערזעצונגן זיי אין אוקראַיניש.

בא יעדן פון אונדז איז לעבט אין האַרצן א
גרויסע באַדערפעניש כאָטש איין מאל אין יאָר
קומען צום קיידער פון זיין באַליבטן דיכטער
און זיך דורכצומעסן מיט אים. אָבער נישט אלע
מאל גיט זיך עס אונדז אַיַן, וועל מיר ווייסן
נישט, ווי עס געפינען זיך די קוואַרים פון אייני-
קע דיכטער. ווער, אַשטייגער, איז אימשטאַנד
אונדז ברענגען א בלימל פונעם קיידער פון
דעם אַרמענישן קלאַסיקער כאַטשאַטור אבא-
וויאן, וועלכער איז אין איינעם א סאך אַרויס-

דערקייט פון דער שפראך ביכלאל, אין וואָס
פאַר א ריכטונג זי אַנטוויקלט זיך אדג.

אין א שטיקל צייט ארום האָט מען, לויט
מיין באַקאַנש, מיר צוגעזוכט א לערער, און
כ'האַב זיך גענומען לערנען יידיש. אָס אזוי
האָט אָשער שוואַרצמאַן און זיין דיכטונג מיט
געוויקט, איך זאָל איבערזעצן פונעם אַר-
גינאל ווערק פון יידישע דיכטער.

וואָס מער כ'האַב זיך פאַרטייט אין אָשער
שוואַרצמאַן לידער — אלץ מער האָט מיך בא-
צויבערט ס'זיין שאַפונג, ס'זיין דער שעפער
גופע. עס האָט זיך פאַר מיר אַנטפלעקט זיין
גרויס האַרץ, זינע אומנישטעפּלעכע מעגלעכ-
קייטן, זיין רייקע באַגאבשאַפּט. אין אים איז
פאַרבאָרגן געווען א קאָלאַסאַלע קראַפט. ווייל
וואָלט ער נאָך געקאָנט אופּטאָן אין דער יידי-
שער ליטעראַטור!

דעם דיכטערס האַרץ — א זויבערס, ווי
קרישטאַל — האָט געווייטעקט פאַר זיין פאָלק.
פראָטעסטינגדיק קעגן די רעזיפּעס מיצאד דער
צאָרישער רעגירונג, רופט שוואַרצמאַן אים
מיט צאָרן:

פאַרוואָס זאָל נאָך שטיין נישט געאַקערט דאָס פעלד?
און וועמען שטעטלעך אויסגיין קאָן ברויט,
דערפאַר וואָס די וועגן מיט מורע פאַרשטעלט?

אָשער שוואַרצמאַן האָט א סאך איבערגע-
לעבט אייניגעם מיט זיין פאָלק, נאָר ער איז
קינמאַל נישט געפאלן בא זיך. ער האָט גע-
טרייבט וועגן א פריי לאַנד, און אָט דער גלויבן
לאַזט זיך פילן אין אַלע זיינע לידער. אין
אייניקע איז דער גלויבן שוין פאַראן אין דער
פראַגע, וואָס ער שטעלט:

אין מ'ריבן מענטשן־לאַנד,
פאַר דעם, וואָס פאלט שוין אונטער לאַסט פון
פלאַגן.

וואָס קאָן איך זאָגן
פאַר דעם, וואָס קייט מיט אַש דעם וויי פון
זיינע לידן.

וואָס זאָל איך ריידן?

אין אַנדערע לידער איז דער גלויבן אויס-
געדרויקט אין אן אויסרופֿ פון פראָטעסט קעגן
דעם אומרעכט:

און כ'וועל איך לאַנד צוריק נישט קערן,
ביזוואַנען
איך וועל דאָס אויסלייז־וואָרט,
דאָס פולע נישט דערהערן.

און דער דיכטער גופע נעמט די בייקס אין
האַנט, און אייניגעם מיט די פאַרשטייער פון
אַנדערע מעלקער פון אונדזער לאַנד גייט ער
אדעק אן שלאַכט, קעדיי מיט פּיער באַגע-
גענען דעם סוינע („אין אומשטאַנד“).

דעם דיכטער פאַרלאָזט קינמאַל נישט דער
גלויבן אינעם ניצאָך, אין דער צוקונפט פון

איין מאל גיט אריינגעכאפט צו מיר צוגאסט?
דערפאר אָבער איז ער איצט אריין אין מין
פאָמע „קאָטאָוסקי“, און דאָס איז פאר מין
הארץ א גרויסע טריסט.

איך האָב זיך ארויסקוקט אין אלע זיטן;
ערגעץ דאָ, מיט אַס די וועגן און שטעגן, האָט
ער געשפאנט, — עפּשער וועט ער פלוצעם
ארויסגיין מיר אנטקעגן מיט דער ביקס אין
האנט.

איך האָב גערעדט צו זיך אליין, געבענטשט
זיין העלדנמוטיקייט, זיין פייזיקס אריינצוקוקן
אין דער צוקונפט.

איך האָב אף אוקראַיניש איבערגעכאזערט
זיינע ווערטער:

Ой, закипає кров братів моїх
забитих,
Рука к руці й голова до голови —
Зарізаних на полі бою круглої
землі.

Я знаю: ніжне тіло людське ще
затріпоче

У мішанині бруду й крові.

Та хтось же хоче цієї муки!
Та хтось же хоче цієї крові?

און עס האָט ארויסגעשריגן פון מיר דער
צאָרן: דער בלוטיקער היטלער האָט געוואָלט
שטילן זיין דורשט מיט די ליידן פון די יידן.
די מענטשנפערעסער האָבן געוואָלט אויסטרייבן
קען פונעם יידישן פאלק דאָס גאנצע בלוט.
מיט אַס די מערדערישע טאטן האָבן זיי גע-
פרוהט אָנשרעקן די פעלקער פון אונדזער
לאנד. אָבער עס לעבט און עס איז אומגע-
וואקלט די פריינטשאפט פון די פעלקער פונעם
סאָוועטנפארבאנד. און זאָלן איצט ציטערן די
פאשיסטן. זייערע פארברעכנס — קיין איין
טראָפּ — וועלן מיר גיט מייכל זיין, גיט פאר-
געסן!

1944

1 אין דער פאָמע „קאָטאָוסקי שווער“ דער-
מאָנט טיטשינא אָסער שווארצמאנען און ציטירט
אין זיין „טיטשינעס איבערזעצונג פון יידיש שורעס
פון שווארצמאנעס ליד „יוגנס“.

2 טיטש אָפּ דאָס בלוט פון מענגעס מיינע ברידער,
מיט האנט צו האנט און קאָפּ צו קאָפּ געשאַכטענע
אָפּ שלאכטפערדער פון קיילעכדיקער ערד.
איך ווייס: טייערע צארעסע מענטשן לייב נאָך ציטערן
אין א געמיש פון קוים און בלוט.

נאָך עמעץ וויל דעם פֿיין און עמעץ וויל דאָס בלוט!
(„אין אופשטאנד“)

געגאן פון שטוב און זיך שוין מער גיט אומ-
געקערט? ווער וועט אנדו באווייזן דעם קיי-
ווער פון וואסילי טשומאקאן, וועמען די דעני-
קינצעס האָבן פארפלינקט אין קיעוו דאָס
זעלבע איז מיט אָסער שווארצמאנען. איך
ווייס: מענגעס יונגע און עלטערע פארערער
זיינע וואָלטן געקומען אף זיין קייווער. אָבער
ווי געפֿינט ער זיך, זיין קייווער אָסער
שווארצמאן איז העלדיש געפאלן אפן שלאכט-
פעלד, און מיר ווייסן בלויז, אז זיין קייווער
געפֿינט זיך ערגעץ צווישן קיעוו און קאָוועלי.
אין סאָף פון פאָריקן זומער בין איך גע-
פאָרן אפן פראַנט, געווען פונקט אין יענע ער-
טער, ווי אָסער שווארצמאן איז צום לעצטן
מאל ארויס מיט דער ביקס אין האנט קעגן
סויגע. אָן א שיר מאכשטאנדעס וועגן אים האָבן
דעמלט געעבערט מין מויער. אָסער שווארצ-
מאן האָט גוט געקענט די אוקראַינישע שפראך,
ער האָט אפֿילע געשריבן לידער אף אוקראַי-
ניש — אין טאראס שוועטשענקאס נוסעך, נאָך
מיר האָבן אפֿילע קיין איין מאל זיך גיט גע-
טראָפּן און גיט דורכגעשמועסט זיך. דערפאר
אָבער זיינען מיר איצט — ס׳פאר דער מיל-
כאָמע און ביסראס אין דער מילכאָמע — די
גאנצע צייט אייניגעס.

ס׳איז אף דעם ערשטן אלפארבאנדירשן שריי-
בער צוואמענפאָר אין מאַסקווע אין 1934, ס׳איז
בייט דזשאמבולס יוביליי־פֿיערונג אין אלמא-
אטא, ס׳איז אף דער פֿיערונג אין ערעוואן, גע-
וויכעט דעם עפאָס „דאוויד סאָמאנסקי“, —
אומעטום האָב איך אין מיינע ארויסטרעטונגען
דערמאָנט אָסער שווארצמאנען. אין די טעג,
ווען עס איז אָפּגעמערקט געוואָרן טאראס
שוועטשענקאס 75־טער יאָרטאָג, האָט די צייט
טונג „פראוודא“ פארענטלעכט מיינס אן אר-
טיקל. אין דעם דאָזיקן ארטיקל האָב איך ספּע-
ציעל דערמאָנט אָסער שווארצמאנען, וועלכער
איז מיר איינגעבאקן אין האַרצן. און אקוראט
מיט צוויי יאָר צוריק (אָן איין טאָג), דה. דעם
צוואנציקסטן סענטיאבער 1942, האָב איך אין
מין ארויסטרעטונג אין אופא אף דעם אנטי-
פאשיסטישן מיינינג פון די פאָרשטייער פונעם
יידישן פאלק גערעדט וועגן אָסער שווארצמא-
נען ווי וועגן א מוסטער פאר אלע די, וואָס
האָבן געקעמפט און קעמפן פארן היימלאנד.
און דאָרט, אפן פראַנט, האָב איך געקלערט:
מיר האָבן דאָן אין קיעוו געלעבט מיט אים
אף איין גאס — אף דער קווינעטשנער, וויאזוי
זשע האָט עס פאסירט, אז ער האָט זיך קיין

1 ווען פאָוואָל טיטשינא האָט געשריבן דאָס אר-
טיקל, איז נאָך גיט פּעסעטשעלעס געווען, אז
אָסער שווארצמאן געבוי אין באַרדיקס אין ברו-
דער־קייזער אין ראפאליוקע, הינטער סארנע, ראָו-
דער געגנט.

א פאעט א דענקער

א צווייט מאל, אין מאסקווע, פארן מיר זאלבעצווייט אין טראמוווי אין שרייבער-פאר-באנד. ס'האט פאסירט אויף, אז מיר האבן דורכגעלאזט דעם טראמוווי-אפסטעל, וווּ מיר האבן באדארפט אראפשטייגן. ניט לאנג גער טראכט, טוט דאוויד א שפרונג ארויס פונעם וואגאן. אויס באדאכטיקט, צי עפשער אויס פאכדאנעם, האב איך אים ניט נאכגעפאלגט, און אראפגעשטיגן אף דעם צווייטן טראמוווי-אפסטעל, און פון דארט זיך אומגעקערט צוריק. כ'האב געטראפן מיין פריינט שטיין לעבן א פאסט-קעסטל.

— האב שוין באוויזן אנצושרייבן אהיים א קארטל און עס אראפגעלאזט אין אַט דעם קעסטל— האט ער מיר דערקלערט.
— וואס זשע האסטו אנגעשריבן?
— דריי ווערטער: „איך בין געוונט און גאנץ“.

— דעניקע ווייסן דאך ניט, אז דו ביסט ארויסגעשפרונגען פון א טראמוווי?

— אואדע ווייסן זיי ניט— און ווידער האב איך דערהערט זיין היליכק געלעכטער.

זיין צעשטרייטקייט איז געווען א מין אַר-גאנישער ווונדערבארער שטריך, און וועלכן עס איז זיך שווער אויסצומאלן זיין געשטאלט...

ער האט געקאנט מיט דער גאנצער אקסא-נעס זיך מיטשטאלן אויפן אויסגעבן א בוך פון א דיכטער און אנפאנגער, בא וועלכן ער האט דערשפירט א טלאנס. מיט נאטירלעכער באגייסטערונג פלעגט ער זיך פארנעמען מיט איינציג פון קנאפ-באקאנטע און אמילע אומ-באקאנטע מענטשן, העלפן עמעצן, לאמיר זאגן, אנשריבן אן ערנסט ארטיקל, דינגען פאר עמעצן א דאטשע...

ער האט ליב געהאט מענטשן, נאך פאראכט טעט יעטוידע פאלשקייט, קרומע גענג, צוועלף און גראבקיט, אומגארנטלעכקייט, פרינציפלאזיר קיט, פשארע מיטן געוויסן האבן ארויסערופן בא אים פיוזשן עקל.

דאוויד האטשטיין האט הייס ליב געהאט זיין פאלק— דאס יידישע פאלק. ער האט אויסגע-צייכנט געוואלט זיין געשיכטע, ווי ער וואלט אף זיך גופע געטראגן די לייז, וואס דאס פאלק איז אויסגעשטאנען אין פארלויף פון לאנגע דויערעס.

פון דעם האט זיך גענומען זיין לידנשאפט-לעכע פיינטשאפט צו אלע פריידיקער פון אבס-קוראנטום, נאציאנאלער אומגלייכהייט און דיסקרימינאציע, זיין פיינטשאפט צו דעם פא-שיסטישן שמוץ, ער האט מיט טיפער און צאר-סער ליבע זיך באצויגן צום גרויסן רוסישן

ס'האט אים ליב געהאט יעדערער, ווער עס שפעט אינעם מענטשן געשעמ-זויבערקיט, איידלקייט, קלארקייט און ברייטקייט פון גע-דאנק. מ'האט אים ליב געהאט סאר זיין ברוי-זיין כאראקטער, פאר דער פראסטקייט פון זיין ווארט און פאר אויפריכטיקייט. עס האט איי-בעראשט די פילאטקייט פון זינע אינטע-רעסן, זיין ערדירטקייט. שמועסנדיק מיט אים וועגן דער קלאסישער ליטעראטור, וועגן די אנטישע טראגיקער, וועגן געטען, היינען, פוש-קינען, שטעטשענקאן, וועגן דער היינטיגער-קער סאָוועטישער ליטעראטור, וועגן פארש-דענע מילאָאָמישע שטרעמונגען, וועגן דעם היסטאָרישן גוירל פון דעם אָדער אנדערן פאלק, וועגן די אנטוויקלונגס-וועגן פון דער מענטשהייט, האט איר שטענדיק אנטפלעקט פאר זיך עפעס א נייעם אספעקט פון דער דערשיינונג, ארום וועלכער עס איז געגאנגען א רייז. דערביי פלעגן אָפט זיך פאנאנדער-פלאקערן הייסע שטרייטן, אָבער שטענדיק פריינטלעכע און פרינציפיעלע.

ער איז אָבער בעסומ-אויסן ניט געווען קיין קאבינעט-מענטש. פארקערט, ער האט זיך שטענדיק געצויגן צו דעם געוויינלעכן, וואָכע-דיקן פראקטישן לעבן. נאך מער, און א גענוג-דיקן גרונט דערצו האט ער געהאלטן, אז ער איז שטארק געניט אין אַט דעם פראקטישן לעבן. ער האט ליב געהאט פיזישע ארבעט. אין א פרומער שאַ האט ער גערן זיך פארנומען מיט סטאָלעריי און שלאָסערע, געהאט א סע-ווע צוגיפצוקלעבן, וווּ נאך ס'האט זיך גע-לאָזט, שטיקלעך אומגעלעזע דראַט, צעבראכענע פארוואנדערטע שלעסלעך. דאס אלץ פלעגט ער אראפברענגען צו זיך אהיים (בא זינע בני-באוס האט עס, נאטירלעך, קיין גרויס אנ-ציקונג ניט ארויסגעווען). דערנאך פלעגט ער אלץ אויסלייכען, ארומפליין, אויסרייניקן... קאן זיין, אז דאס איז געווען א מין כאלאס, אָבער אזא סימפאטישער, אזא, וואָלט איך געזאָגט, מענטשלעכער...

פריינט האבן זיך געוויצלט וועגן זיין פער-נאָמענאָלער צעשטרייטקייט. איינמאל, זינענדיק אין מאַסקווע (געלעבט האט ער אין קעזע), קויפט ער אין א מאגאזין צוויי קינדערשע הי-טעלעך, אף דער פראגע, פאר וועמען ער האט זיי געקויפט, האט ער געענטפערט: „וואס הייסט, פאר מייע קינדער“. ווען מע האט אים דערמאנט, אז זינע קינדער האבן שוין פאר-ענדיקט א הויכשול, איז ער אין דער ערשטער רענע אמילע געבליבן שטיין ווי צעטומלט, נאך אין א ווילע ארום—היליכק זיך צעלאכט...

פאלק און צו אלע פעלקער פונעם סאָוועטן פארבאנד. ער האָט אויסגעצייכנט געקענט די אוקראַנישע שפראך, פארערט טאראס שוחר טשענקאָ, אייזאָא פראנקאָ, ער איז געווען אַנר ציקט פון אוקראַנישן טעאטער, מוזיק, געזאנג. אין זיין ארגאניזם צו אוקראַנע, ווי אויך אין דעם אַרגאנישן געפיל פון הומאָר, איז געווען עפעס ענלעכע צו שאַלעם אלייכעמען. איך דערמאָן זיך: איינמאָל, ס'איז שוין גע- ווען טיפּע נאכט, שיר ניט באגינען, האָב איך מיט עטלעכע מינע געסט—גרונדישע שרמי- בער—באשלאָסן ווי צו א גאנצן פריינט זיך אריינכאפן צו אים אהיים (ביז דעם צווייטן וועלט־קריג האָבן מיר ביידע אין קינעו געלעבט אין איין הייז). און מערקוירדיק—ער האָט זיך לאכלטן ניט געכידעשט, דערנענדק אונדז אין אזא נישטפאסיקער צייט. און ס'איז אויסגעקומען, ווי ער וואָלט זיך דערוף געריכט. ס'האָט זיך אָפגעוואָלט א פלאש וויין, און מע האָט פארפירט א פריינטלעכן שמעס. ס'האָט זיך ארויסגעוויזן, אז האַפּטטיין קלייבט זיך גאָר ניט שלעכט פאנאנדער אין די פראַצעסן, וואָס קומען פאר איך דער גרוינישער ליטע- ראטער, נאָך מער—זיין אינטערעס צו זיי איז זייער גרויס. אנעווע, ער איז געווען א געטרענער, פילבארער און קלוגער איבערזעצער.

פון זינע נעסיעס קיין אויסלאנד האָט דער דיכטער מיטגעבראכט א טיפּע, אָבער לאכלטן ניט קיין כאַניפּעסדיקע באַגייסטערונג פאר דער אייראָפּעישער קולטור, פאר אירע אומשטער- לעכע דענקמעלער. ער האָט מיט איראַניע, אפילע מיט סאָראָאָם, זיך באַצויגן צו דער קאפיטאליסטישער וועלט, צו די ליבעראלע פלאַפּלער, און מיט סיפּן אָפּשט—צו די האַ- רעפּאָשנע מאַסן אין אויסלאנד. געוואָרן א מיטגליד פון דער קאָמוניסטישער פארטיי, האָט דאָויד האַפּטטיין איינגעוואפּט אין זיך די גרויסע לעדעס פון מאַרקס, ענגעלס, לענין, און באַזונדערס איינע פון אירע צענ- טראַלע אידיען—זיי אידיי פון אינטערנאַציאָ- נאַליזם.

עמעס, זיין וועג צו דער פארטיי איז געווען ניט קיין גראַדער. ער האָט געהאט אַ שטרויכ- לונגען, אַז ניט קיין ריכטיקע שריט, וועלכע זינען געווען א רעזולטאט פון אַ ריי גאנץ קאָמפּליצירטע סיבעס. וועגן אזעלכע מענטשן וואָגן פראַפּעסאַנעלע ליטעראַטור־היסטאָריקער, אז זיי האָבן דורכגעמאַכט א קאָמפּליצירטן לעבנס־וועג. פאר אונדז איז אָבער וויכטיק, אז דער דאָזיקער מענטש איז גרויסער געווען זינע ציטווייליקע פארבלינדענערן און איז געוואָרן אזא ווי ער איז געווען פאר אונדז אלעמען—א טעכער סאָוועטישער בירגער און קאָמוניסט. אין דער ליטעראַטור־געשיכטע איז דאָויד האַפּטטיין ארמין אלס א גרויסער און אייגנאַר- טיקער דיכטער. געבוירן אין 1889 אין קוואַ- סטישעו (געוועזענע קיעווער גובערניע, איצט זשיטאָמירער געגנט), איז האַפּטטיין געוואקסן אין דאָרף. בייקומענדיק אומגעוויינע שווע-

ריקטיטן און ארויסווייזנדיק גרויסע אקשאַנעס, האָט ער, ווי א סאך אנדערע יידישע יונגעלעכט אין יענער צייט, באקומען בילדונג (אין דעם פעטערבורגער פּסיכאָעוואָלאָגישן אינסטיטוט און אין דעם קיעווער קאָמערץ־אינסטיטוט). זינע ערשטע, גאָר פּרוע ליטעראַרישע פּרוּוון האָט ער געמאַכט אין דער רוסישער, אוקראַנישער און העברעישער שפראַכן, שפּע- טער איז ער פּוילישענדיק אריבער צו יידיש. א גרויסע באַדייטונג פאר האַפּטטיינס שיי- פּערישער און אידישער אַנטוויקלונג האָט געהאט זיין פּריינטשאַפּט מיט דעם אָנגעזע- נעם שרייבער־רעוואָלוציאָנער אַשער שוואַרץ- מאַן. מיר וועלן איר קיין טאָעס ניט האָבן, צוגעבנדיק, אז אף דער אויסברייטערונג פונעם דיכטערס האַריוואַנט האָט שטארק מיטגעוויקסע זיין גריינטלעכע באַהאוונטקייט אין דער רוסי- שער, אוקראַנישער, פּערע־וואַראַפּעישער קלאַסישער ליטעראַטור, ווי אויך די שפּעטער- דיקע רעגולערע קאָנטאַקטן מיט די פאַרשטייער פון דער פּילנאַציאָנאַלער סאָוועטישער ליטע- ראַטור.

האַפּטטיין האָט זיך אָנגעהויבן דרוקן אין דער יידישער פרעסע נאָך דער פעווראַל־רע- וואָליוציע. זיין ערשטער בוך, נאָך וועלכן עס זינען געקומען אַ ריי אנדערע, איז ערשט דערשינען אין 1919.

דאָויד האַפּטטיין איז געווען א סאָוועטי- שער דיכטער, א סאָוועטישער ליטעראַט ניט בלויז לויט די סימאָנים פון דער צייט, אין וועלכער ער איז געווען טעטיק, ווי אן עכטער גרויסער קינסטלער, האָט ער אָפּגעשפּילט אונדז דער סאָוועטישע ווירקלעכקייט אין איר גאַנצער פּילאַרטיקייט, און אויב איינע זינע לידער, הויפטזאַכלעך פון זינע פּריסטע יאָרן, זינען געווינדעט דעם טייעריקן און שווערן אַוואַר פון זיין סאָלק, פאַרנעמט דערנאָך אין זיין שאַפּונג אַלץ מער און מער אַרץ די הענטצטע טיקע טעמע, די טעמע פון סאָציאַליסטישער בוינג, די טעמע פון פעלקער־פּריינטשאַפּט, די טעמע פונעם אַקטיאָר, פון די גרויסע גיט- כוינעס פונעם סאָוועטישן פּאָלק.

די ליטעראַטור־קריטיק האָט ניט איין מאל אָפּגעמערקט, אז האַפּטטיין איז געווען א גרוי- סער מיסטער פון פאַרם, צונויפּפאַרנדיק די קלאַסישע טראַדיציעס מיט דרייטער נאָוואַ- טאַרישקייט. דאָס איז ווירקלעך אזוי, האַפּטטיין איז געווען אַוואַרשעלעך דעפּינדעריש אין דער סטראַפּיק, אין דער ריטמיק, אין די גראַ- מען. זינע עפּיטעטן, מעטאַפּאָרן, פאַרגלייכונג- גען איבעראַשן מיט זייער טרעפּלעכקייט און אַפּט מיט זייער אומגעריכטקייט. אָבער ניט דאָס איז דער אַקט, דאָס וויכטיקסטע באַ- שטייט אין דעם, וואָס זינענדיק א בעמעס גרוי- סער פּאָעט, האָט דאָויד האַפּטטיין געהאט זיין אייגענעם קוק אף דער וועלט, זיין אייגענע שטייט, האָט געקאָנט אף אן אייגנאַרטיקן אויטן א וועגד טאָן די אָדער יענע טעמע און פּלוצעם באַשפּינען די סאַמע איינמאַכטע זאך

מיט אן אומגעריכטער שיין. אין דעם פראט איז גענוג זיך דערמאנען, אשטייגער, די מיניאטור-ליד „אן עפל“ אדער די נאך קלענערע ליד „א שפענדעלע“.

ער האט מיט נעשטאמעצארטקעט ליב גע- האט די נאטור און האט איינציטיק מיט בא- גייסטערונג באטראכט די פרעכטיקע מויערן פון א מאדערנער שטאט „שטאט“, „א רעגן“, ער איז געווען אן עכטער פאָעטי-דענקער, בא וועלכן די ניט באדייטנדיקסטע, אפן ערשטן קוק, לעבנס-דערשיינונגען האבן ארויסגערוסן ברייטסטע און טיילמאל זייער דרייסטע אסאך-

צואציעס און פאראלגעמיינערונגען. און דעריקער — ער האט ליב געהאט דעם מענטשן, ליב געהאט דאס פאלק, ליב געהאט די מענטש-הייט.

אָס אזא איז דאָויד האַפּשטיין פארבליבן אין אונדזערע הערצער. עס ווילט זיך גלייבן, אז אָס אזא וועט ער ארטיגנדיגען אין די הערצער אויך פון דעם יונגן דאָר לייזנער, פאר וועלכע די שאפונג פון אָס דעם מערק-ווירדיקן יידישן פאָעט איז צוליב די טראגדי-שע אומשטענדן פון די לעצטע יארן פון זיין לעבן געווען ווי א פאראסמעטער בוך.

זיין דיכטונג — מיט ווינקער פרייד דורכגעוועבט

אזעלכע ווערטער, ווי „געטא“, „פראָצענט-נאָרמע“, „סכום“, „פאָגראַם“ — ווערטער, וואָס פאר דער היינטיקער יוגנט דארף מען זיי שוין פארטייטשן.

וועגן די שטעטלעכע אַרעמע מענטשן, וועגן זינע לאנדסליט האט איציק פעפער געשריבן מיט צארטקעט און ליבע. ער האט נישט אין מאָל געשילדערט זייער ביטערע נויט, וועלכע איז נאָכן זיג סונגע גרויסן אַקטיאָר אָפּ אייביק פארשווונדן. מיט וואָס פאר א פרייד האט אָבער געקלונגען זיין שטייט, ווען באַזוכט-דיק, שוין נאָך דער רעוואָלוציע, זיין שטעטע-לע שפאָלע, האט ער געקאָנט זאָגן וועגן דעם ליינעם יאָנגלעך, אז ער גרויסט זיך: „אין-בין שוין א כוידעש א יונגער פינער...“.

פעפער האט פארהאט די נעגידישע „פעמ-פיקעס“, פון די יונגע יאָרן אָן האט ער זיך אָפּגעגעבן דעם רעוואָלוציאָנערן קאמף. ער איז געווען אן עכטער קעמפער-קאמוניסט. זיין מילדע לירישקייט און איידעלער הומאָר האָבן אויך פארמאָגט מערדיקע, צאָרנדיקע סטור-נעס. ס'איז קיין סאָפּעק נישט, אז צווישן זינע לעצער קאָן מען און מע דארף אַנדרון מאיא-קאָוסקין און היינען. איך וואָלט נאָך צוגעגעבן דעם נאָמען פונעם גרויסן פראַנצויזישן פאָעט בעראַנזשע. אין דער ליד „אין א זומער-נאכט“ שטעלט זיך פעפער פאַר זיין באַגעניש מיט בעראַנזשע:

איך באקוק אים קאלט און ניכטער,
איך דערקען אים — יא, ס'איז ערו-
ס'איז דער זינגער, ס'איז דער דיכטער,
ס'איז דער אלטער בעראַנזשע.

און נאָך איין נאָמען וואָלט איך אָנגערופן —
דעם נאָמען פון טאראס שעוושענאָק.

שטייען סאָפּאָלן באַם שליאן
שלאנקע, הויכע, גרינע,
שטייען סאָפּאָלן א סאן
איבער אוקראינע.

ניט לאנג פאר דער צווייטער וועלט-מילכאָ-מע, אין איינעם א ווארעמען זומער-פארנאכט, זינען צו מיר, אין מיין באשיידנעם אירפּע-ניער שטיבל, ארטיגעקומען איציק פעפער און דער איבערזעצער פונעם „אינטערנאַציאָנאַל“ אָפּ רוסיש אַרקאדי יאָקאָוועוויטש קאָן, וועל-כער האט דעמלט געוואלט אין אוקראינע.

ס'האט גענומען סונקל ווערן. מיר זינען געווען אין סאָד אונטער נישט קיין הויכער אול-מע, וועלכער ממנע פרינעס האָבן א נאָמען גע-געבן „דער מאַוריקאַנער דעמב“. מיר האָבן געמיטלעך געשמעסט. איך האָב געוואלט, אז פעפער זינגט זייער פּיין יידישע פאָלקסלידער, האָב איך אים געבעטן פעס זינגען. ער האט זיך נישט געלאָזט לאנג בעטן און פארצויגן א ליד וועגן א באלענגאַלע. אינעם רעפרען האָבן זיך אָפּ איבערגעכאָרעט די ווערטער „היא, וואָ, פערדעלעך“, דאס איז געווען א טרויער-ריקע ליד, ווי טרויעריק עס איז געווען די דוירעטיקע געשיכטע פונעם יידישן פאלק. כ'האב זיך אינגעווערט אָן דער ליד, און פאר ממנע אויגן זינען אופגעקומען טריבע שטוי-ביקע שליאכן, האַרבסטיק-צווייטע פעלדער, פארוואַרפענע אַרעמע שטעטלעך מיט זייער אלטן שטייגער, מיט זייער אויסוועגלאָזיקייט. און אין דער וועלכער צייט האט די ליד גע-שפּרודלט מיט יונגער פארשייטקייט און לוסטי-קייט געפינקלט מיט הומאָר.

די דאָזיקע ליד קומט מיר אפּן זינען, ווען איך קלער וועגן איציק פעפערס דיכטערישער שאפונג.

ער איז געבוירן געוואָרן איז שפאָלע און האט אויסגעצייכנט געוואלט דאס לעבן פון דער שטעטליקער אַרעמשאפט — פון די גארבערט און שוטטערס. באַנדרעט און שמידן, צווישן וועלכע עס איז דורכגעגאנגען זיין יוגנט. גע-בוירן אין סאמע אָנהייב פונעם יאָרהונ-דערט, האט ער געוואלט דעם טראגישן זין פון

י אירפּען — א דאטשע-אַרט אונטער קדושה.

דאָס איז דאָך בעזעמס שעוושענקאָס ווייז
דערלעכע פראַסטקייט, שעוושענקאָס פייזאז, שוועשענקאָס טאָפאלן.

זייענדיק איינער פון די אַקטיווע טער און אַנפירער פונעם פארבאנד פון די סאָוועטישע שרייבער פון אוקראינע און אָפגעבנדיק פיל מי דער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט אויך אין מאַסקווע, האָט מעפער, פונקט ווי מיר אלע, זיך באַצויגן מיט טיפער אַכטונג צו פּרשקיןען... מעפער האָט הייס ליב געהאַט זיין פאָלק, נאָר אים איז אַרגאניש געווען פרעמד נאצאָג נאלע אָפגעזונדערטקייט און נאצאָנאלע באַ- גרענעצטקייט. אין זיין ליד „היימלאנד-הימל“ האָט ער געשריבן וועגן אונדזער עפאָכע און וועגן אונדזער פאָטערלאנד:

ווען עס קרייזן זיך די בליצן
איבער אונדזער הויכן הימל,
ווערן וואָך די הימאליען,
רוישן וועלדער אין אוועסטראַליע...

אין 1930 האָט מעפער אָנגעשריבן א ליד „סימלי“, וועלכע ווערט באַגלייט מיט אן איראַ- נישן עפּיגראַף: „דער קלימאַט אין אינדיע איז א מילדער. די אינדוסן זינען א גוטמוטיק און געהאַרזאם פאָלק, הערשן איבער זיי איז נישט שווער“ (פון אן אלטן לערנבוך איבער געאָ- גראַפיע).

ס'זאָגט א קוק מיט אויגן פרישע אפן לאנד דעם גרויסן און די אלטע לערנביכלעך וואָרפן ארויס אין

דרויסן!
זעט, ווי ס'הייבן זיך און שטייגן אינעם לאנד די
קוואליעס
פון די דזשונגליעס, פונעם ציילאָן ביזן ברעג
בענגאליעס,

פונעם גאנג און ביז סאמרי, ביז די הימאליען,
פונעם סאר — דעם וויססן מידיער, ביז די שמעט
די ניט, —
הייבט זיך אוף דאָס „ווייכע“ פאָלק, דאָס „רויקסטע“
פון פעלקער,
הייבט זיך אוף און גייט פארנעמען שמעט, אוואָדן,
פעלדער.
הערט, ווי ס'זונטער האַרמאטן איבער אינדיע הודט,
זעט, ווי ס'פלאַסערן די געטלעך ווישני, בראמא.
בודע.

איבער הימאליען הויכע הענגען הייסע הימלען,
און דאָס פאָלק, דאָס „רויקווייכע“ רוס אצינד
אין סימלי...

און דאָס פאָלק דאָס „רויקווייכע“ גרייט איז
„אונטערטעניק“.

צו דעם ווענטל מייקעף שמעלן דעם באַנדיט,
דעם קעניג.

איך לייען די דאָזיקע ליד און איך טראכט,
אז ס'איז נישט קיין צופעליקע זאך, וואָס דער
יידישער דיכטער איציק מעפער איז געקומען
צוגאסס צו מיר, דעם אוקראינישן דיכטער,
איניינעם מיט דעם איבערוועזער פונעם „איג-
טערנאציאָנאַל“.

איציק מעפער איז געווען א דיכטער פון א
ברייטן דיאפאזאן. פון אונטער זיין פען זיינען
ארויס אזעלכע צארעטע שורעס:

אין אזוינע צעווערערטע,
נאקעטע טעג,
קאָן איך דען וועלן נאָר דאָס, וואָס מ'מעג
כיווארט אלע נאכט אף דיר
שטיל בא מיין מיר.
קומסטו נאָר איין מאָל אין כוידעש צו מיר.

מיט זוניקער פרייד זינען דורכגעוועבט
פעפערס לידער וועגן ביראָבידזשאן, אָנגעשרי-
בענע אינעם פארביקן „פלאמאנדישן“ סטיל.
פאר זיין דיכטערישער פאליטערע זינען אייגנ-
טימלעך פינקטלעכקייט, אויסדריקלעכקייט.
ס'זיינען נאטירלעך סאר דעם פאָעם — דעם
קעמפער, דעם סאָלדאַט, דעם קאָמוניסט — אויך
אזעלכע שורעס:

ביז די עלטער האָט איר שטויב
אף מיין קאָפּ פארלאָרן,
ס'זאָגט אלסן ווילן א הייב
פאר די יונגע יאָרן.
פארן אייביק גרינעס וואלד,
פארן מענטש, וואָס ווערט נישט אלט!

איך האָב ליב געהאַט איציק פעפערן. איך
האָב נישט איין מאָל זיך געטראָפן מיט אים —
ס'זאָגט אין א גוטער שאַ, ס'זאָגט אין שווערע
ציטן. און איך ווייס, איך בין זיכער, אז ער
האָט געהאַט די מולע רעכט צו זאָגן וועגן זיך
מיט די מאיעסטעטישע ווערטער פון א דיכטער
און א בירגער:

מיין געוויסן —
דער העכסטער געריכט פון מיין זיין...

יידיש — י. שטיינשעליניצקי

אוראן גוראלניק

דאקטאר פון פילאָלאָגישע וויסנשאפטן

די וועלט = באדייטונג און די צווישנפעלקערלעכע קאנטאקטן פון דער סאָוועטישער ליטעראטור

שרייבער לערנען זיך די אונטעררוואקסנדיקע דויערס, וויאזוי און „פון וועמען צו מאכן דאָס לעבן“ (ח. מאיאקאָווסקי).

וועגן דער וועלט־באדייטונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור זינען אָנגעשריבן פיל ביכער. די קאָריפּיערן פון דער קונסט אין XX יאָרהונדערט — שאָן און ראָלאַן, פּויטטוואַנגער און לו סין, פּיקאַסאָ און טאַגאָר, טשאַפּלין און סקייפּראָס — האָבן אנערקענט די גרויסע ראָליע פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. בלויז יענע ליטעראטור, — האָט געשריבן טעאָדאָר דרמזער, — א מיטטער פון וועלכער ס'איז געווען גאַרקי, די ליטעראטור, וועלכע זעט די לייזן און פריידן פונעם רעאלן לעבן, — בלויז זי וועט און באוועגט דעם מענטשלעכן געדאַנק. אדאנק אזא לייטעראטור קאָן דער מענטש געפינען א וועג פאר זיין עקאָנאָמישער באַפֿרייונג און ער קאָן ברייטן א גליקלעך לעבן.

אין אונדזערע קורצע נאָטיצן קלעבן מיר זיך ניט אלויטליך צו באַליכטן אָס די פּראָבלעם. מיר וועלן זיך אָפּשטעלן בלויז אָף איינעם אירן אן אַספּעקט, וואָס היינט־צוטאָג, אין דער אַטמאָספּער פון דער געלינדערטער צווישנפעלקערלעכער אָנגעשרעטענער קייט, אין די באדיינגונגען פונעם פרידנס־אָרגאַניזם, וואָס די קאָמוניסטישע פּאַרטיי פונעם סאָוועטנאָר באַנד פירט דורך, באַקומט ער אן ערשטראַנגיקן אינטערעס. עס האַנדלט זיך וועגן דער גינסטיקער קאָנסטרוקטיווער ראָליע פון דער סאָוועטישער לייטעראטור און דער ליטעראַרישער געזעלשאַפטלעכ־קייט אינעם אינזשענער און פּאַרעסטיקן פּרינציפֿ שאַפּטלעכע באַצונגען צווישן פעלקער, צווישן מע לוכעס מיט פּאַרשיידענע סאָצואַלע סיסטעמען, אין קאָמף פאר ליכטידיגן די טרויעריקע סאַלן פון דער „קאַלטער מילכאָמף“.

היינטיג־צוטאָג האָבן מיר רעכט אָפּטימיסטיש צו

נאָך אָף דער שוועל פונעם XX יאָרהונדערט האָט וו. אי. לענין אין זיין בוך „וואָס דאַרף מען טאָן“ גערעדט „וועגן דער אלגעמיינלעכער באדייטונג, וואָס עס באַקומט איצט די רוסישע ליטעראטור“¹. איר וועלט־באדייטונג האָט לענין אינגעזען פריער פאר אַלץ אין דער בלוט־אייגענער פּאַרבינדונג פון די אַדייט־עסעטישע וואַנגען און אָפּטוען פון די וואָרט־מיסטערס מיט דער פּאָליטיש־באַפֿרייערער באַוועגונג אין רוסלאַנד.

די פילאָזאָפֿיאַלע סאָוועטישע ליטעראטור אַנט־וויקלט איצט אָף א ניער היסטאָרישער באַזע די אומשטערבליכע טראַדיציעס פון די קלאַסיקער. איינע פון די סאַמע רומפולע טראַדיציעס איז די באַשעטיקונג פון דער אינטערנאַציאָנאַלער בריי־דערלעכקייט און דער געמיינזאַמקייט פון די לעבנס־אינטערעסן פון די האַרעפּאַשנע מענטשן אין דער גאַנצער וועלט. אָס די אייגנשאַפט פון דער סאָוועטישער ליטעראטור ציט צו דעם אינטערעס פונעם דעמאָקראַטישן לייגענער אין אנדערע לענדער. אין די ביכער פון גאַרקי און שאַלאָבאָוו, טישניע און טעלעמאַך, לאַצני און מעזשעלימיטס, בערגעלסאָן און פּערקיש זוכן און געפינען אונדזערע מיטצמילער ענטפערס אָף די סאַמע קאָמפּליצירטע פּראָגן פון דער סאָציאַלער ווירקלעכקייט.

דער גענאָלער רוסישער רעוואָלוציאָנער־דעמאָקראַטישער דענקער נ. ג. טשערנישעווסקי האָט אָנגערופן די ליטעראטור „לערנבונד פון לעבן“. די דאָזיקע פּאַרמילירונג אַנטשפּרעכט דער ליטעראטור פונעם סאָציאַליסטישן רעאליזם, וואָס האָט דער־גרייט אינעם ראַטנפאַרבאַנד א הויכן גיזאָ פון אַנטוויקלונג. לויט די בעסטע ביכער פון אונדזערע

¹ В. И. Ленин о культуре и искусстве. Изд-во «Искусство», М., 1956, стр. 60.

...זעט אויס. אז איינס פון די סאמע עפעקטיווע מיטלען אף אינצושטעלן קעגנזיטטישע פארשטער דעגיש — בעסויכעם צווישן מענטשן מיט פארשיידענע וועלט־אנשוונגען — זינען פערזענלעכע קאנראקטן. נאך אין אלטערטום איז עפנטשטעלט געווארן, אז דער עמעס ווערט געבוירן אין שטרענגן מע זאגט איר: בעסער איין מאל זען, איידער צען מאל הערן.

אפילו אין די צייטן פון דער אויגערופענער „קאלטער מילכאמע“, ווען די רעאקצאנערע פאליטיקער האבן אופגעשטעלט אן „אינערנעם פאראגאנג“, קעדי אפערענען זייערע פעלקער פון דער סאציאליסטישער וועלט, אפילו דאן האבן די סאציאליסטישע שרייבער נישט דורכגעלאזט קיין איין מעגליכקייט זיך צו באגעגענען מיט זייערע אויסלעגן דישע קאלען. קעדי ווי דערציילט וועגן דעם לאנד פון די סאנעטן. דאס איז געווען נישט פראסט, נישט גרינג. ס'איז אויסגעווען באקעמפן פארשיידענע שוועריקייטן, קעדי קומען מיטן עמעסדיקן ווארט צו די אויסגענוישע אדוויסאריעס. די מאכט־ארגאניזען אין די קאפיטאליסטישע לענדער האבן מיט אלע מעגליכקייטן געשטערט אינצושטעלן נאראמאלע קאנראקטן. מילכאמע פאראקאציעס קעגן די סאנעטישע דעלעגאציעס האבן דורכגעפירט נעאפאטיסטן פון קאלעלי רעוואנשיסטישע פארבאנדן. פארעטער נאך פון דער מילכאמע־צייט, וועלכע האבן געפונען אז נעסט אונטערן פילג פון נישט באלעבאטיש. אין די לעצטע יארן האבן צו אט דעם פסילעט זיך אנגעשלאסן די קריגערישע צעגניסטן פון דער אויזער גערופענער „ליגע פאר פארטיידיקן די יידן“ און אנדערע ענלעכע אנטסאחאטישע ארגאניזאציעס.

וועגן דער אנגעשטערענגטער אטמאספער, וועלכע פלעגט הערשן אין די זאלן, וווּ מענטשן פון גוטן ווילן פלעגן זיך צונויפאלמען, קעדי אויסהערן די פארשטייער פון דער סאנעטישער שפעטערער אידישעליגענע, האט זינערצייט דערציילט קאנסטאנטיין סימאנאוו אין דער ליד „א מיטינג אין קאנאדע“:

אף דער טריבונע כ'שמי. דער זאל
אין א מילכאמע־פעלד דערמאנט.
— אס יענע לייט, געווארנט מיטן, —
וואס זיצן אף די ערשטע בענק,
זיינען געקומען — פארנעמענע —
אין אויספירן מיט האט און שפאט...

ציטטן ביטן זיך. מע קאן איצט זיין צופרידן מיט די ענדערונגען. מ'האלט אבער ווערן נאך צו מינען, אז די אנטסאחאטישע סומלער, די קעגנער פונעם סאציאליזם, די פיינט פונעם שאלעם וועלן פרייהייט ארוועקלייגן דאס געזער און אף שטענדיק זיך אפזאגן פון זייערע פלענער אנצובינדן די פעליקער זייער שלעכטן ווילן. דערפאר טאקע וואקסט די באדייטונג פון דער מיסיע פון גוטן ווילן, וועלכע די געזיכטע לייזן האט ארויסגעלייגט אף די שפעטער פון דער סאנעטישער קולטור.

אויב איר וועט, ס'זענע לייענער, צעוויקלען פאר זיך א מאפע פון דער וועלט און וועט דורכפירן פון מאסקווע, לענינגראד, קעזא, טאשקענט, סבילייט ליניעס. וועלכע ווייזן אן די ריכטונגען, אין וועלכע

קוקן אין דער צוקונפט, די אפגענונג פון דער מענטשהייט אף א פעסטן און דויערהאפטן שאלעם באזירט זיך אף א רעאלן באדן. אין דעם אלעמען האבן א כוונע איר די סאנעטישע שרייבער. ווי האבן אומדערמילדע פון טאג צו טאג, פון יאר צו יאר געפלאנצט אין די מויכעס פון די לייענער די אידישע פון שאלעם, דעם גלייבן אין די קויכעס פון פראגרעס און גרענעטיקט. אין אס דער שטעכע דערמאנען מיר מיט דאנקבארקייט די נעמען פון אלעסאנדער פאדירעו און אליא ערענבורג, אלעקסאנדער קארנייטשקו, האנדא וואסיליעווסקאיא, סא מוזל מארשאק, ניקאלי טיכאנאוו, באריס פאלעוואי און נאך פיל אנדערע סאנעטישע שרייבער, זייער שטייט האט אין די אומרוקע פערציקער און פופציגער יארן געקלונגען פון די היכע טריבונעס פון צווישנפעלקערלעכע קאנראקטן, מאביליזירנדיק צום קאמף קעגן די אגרעסיווע קויכעס, קעגן די מילכאמע־אונטערצינדערס, קעגן די איידעלאגן פון נעא־פאטיזם און קאלאניאליזם.

די ליטעראטור פונעם סאנעטפארבאנד האבן נאכגעפאלגט גארקיס איידלמוטיקן ביזשפיל. דער גרויסער פראלעטארישער וואסאניס איז געווען איינער צווישן די ערשטע, וואס האבן אפגעווייזן זייער שטייט קעגן דער פאטיסטישער בארבריי, קעגן דער געפאר פון א צווייטער וועלט־מילכאמע. גענוג צו דערמאנען זיין בארימטן „ענטפער צו אמעריקאנער קארעספאנדענטן“, דאס אפמורף־ארטיקל „מיט ווען מען זינט איר, מיטשטערס פון דער קולטור“, וואס איז געווען פארענטלעכט אין מארט פון 1932 יאר, אין דער צייט, ווען היטלער און זיין קליקע האבן שוין אויסגעשטרעקט זייערע הענט צו דער מאכט אין רייכטלאנד. גארקיס ארטיקל האט געקלונגען ווי אן אילאירע־גלאקס. „די בורזשואויע וויל לעבן רוזן, — האט ער היטלער מיט אראקאזע — צוליב איר ריזן לעבן האלט זי, אז זי האט רעכט אומגעברענגט צענדליקער מיליאנען מענטשן. אין דעם זעלבן ארטיקל, ריידנדיק וועגן וואס פונעם קריגס פון דער בורזשואויע ציוויליזאציע, האט גארקיס אסאך אן אן שום פונעם אוועקגעשטעלט פאר די ממשטערס פון דער קולטור א גאנצע ריי פראגן. ער האט מיט אומרו געווענעם די אומפערקוממקייט אף דעם, אז „די פרעסע פון אייראפע און אמעריקע פארנעמט זיך טיטיקט און קימאט אויסשליסלעך דערמיט. וואס זי האלט אין איין אראפגעזען דעם קולטור־ניווא פונעם לייענער — דעם ניווא, וואס איז איר אן איר הילף גענוג נידעריק“. ער האט מיט פארבייגענעם געזאגט, אז „די סינע פון אלע צו אלעמען, וואס די בורזשואויע קולטור, איז שוין אנגעשוואלן...“ ווי אן אייטערנדיקער בלאטער, וועלכער וועט, פארשטייט זיך, פלאצן, און שוועלן, מעגליך, ווידעראמאל א פליץ סאן טיטן מיטן בעסטן, סאמע געוונען בלוט פון די פעלקער פון דער גאנצער ערד. באוונדערט הארב איז אוועקגעשטעלט געווארן די פראגע וועגן „ראטעווע מילכאמעס“, וואס דער קאפיטאליזם פראדוצירט, וועגן דער מענטשנמיטלעכער פראפאגאנדע פון צווישנא־צאנאלער קריגעריי.

1 М. Горький. О литературе. «Советский писатель», М., 1953, стр. 544, 548.

עס זינען בלויז סאר די לעצטע יארן ארויסגעפארן סאָוועטישע שריטבער, וועט איר זיך איבערצייגן, אז ס'איז נישט געבליבן, מעגלעך, קיין איין ווינקעלע אף אונזער ערד, וואוין ס'זאלן נישט קומען אנדער זענע פאָטען און פראָדאָקער, דראַמאטורג און לייט טעאטור-קריטיקער. די צווישנעמקערלעכע פאר-בינדונגען זינען צווייזייטיק: נישט בלויז די סאָוועטישע ליטעראטור פארן אלץ פאָטער ארויס קיין אויסלאנד, נאר און אונדז קומען צו פארן שריטבער פון מירעוואַריאָפּע און אמעריקע, אזיע, אַפריקע, אוסטראליע. וועגן אונדזערע סרייטע און מיטקעמפער אין די לענדער פונעם סאָציעאליסטישן לאגער איז שוין אָפּגערעדט — זיי פילן זיך אינעם סאָוועטפארבאנד ווי בא זיך אין דער היים.

נישט לאנג צוריק האָט דער סקערעטאר פונעם שריטבערפארבאנד פון פּסטר וויטאלי אָנערדאָו ארויס געלאָזט א בוך „די זאָרגן פון דער וועלט און דאָס הארץ פונעם שריטבער“. ווי ס'איז געזאָגט אין דער אנאָטאציע, „ווערן אינעם בוך געגעבן פארטריטען פון די אָנגעזעענע אויסלענדישע ליטעראטן, ס'ווערט דערצייילט וועגן זייערע באגעגענישן מיט די פאר-טייערע פון דער סאָוועטישער קולטור. אין צענטער פונעם אויטאָטא אָפּומערקזאמקייט געפינען זיך עפּיי-זאָרן פונעם קאפּ פון די טערע פון ליטעראטור און קונסט פון מיל לענדער פאר שלעם, זייערע קאָפּ פליצירטע און אָפּט דראַמאטישע גיראַלעס“. אונדז אינטערעסירט נאָרילדער אָט דער בוך אין שטין פון דער טעמע פון אונדזערע נאָטיצן.

נאָר איידער דערצייילן גופע וועגן דעם בוך, וואָס דריקט גוט ארויס דעם גיסט פון דער צייט, ווילט זיך זאָגן א פאר ווערטער וועגן דעם אויטאָר. ווי ס'איז אָנערדאָו איז פון איין יאָר מיט דער רעוואָלוציע ציע. פאר דער מילכאָפּע האָט ער געענדיקט דעם סאָוועט-אינסטיטוט פון פילאָסאָפּיע, ליטעראטור, געשיכטע. עטלעכע יאָר איז ער געווען פארטרעטער פונעם הויפט-רעדאקטאָר פון דער „ליטעראטורנאָיא גאָזעטא“, די לעצטע פּאָפּן יאָר רעדאָגירט ער בא-שטענדיק דעם זשורנאַל «Вопросы литературы» (פראַגן פון ליטעראטור), אָרגאן פונעם שריטבער-סאָרבאנד און פונעם אינסטיטוט פון דער וועלט-ליטעראטור און באָריס גאָמען. אָנערדאָו האָט אַל-געשריבן עטלעכע וויכטיקע ביכער, דערין „א האל-בער יאָרהונדערט פון דער סאָוועטישער ליטעראטור“ און אף די וועגן פונעם סאָציעאליסטישן רעאליזם. פאר דער מאָנאָגראַפיע וועגן אלעקסאנדער פּאָדעווס שטענדיש וועג, וועלכע האָט אויסגעהאלטן עטלעכע אומלאָגעס, איז אים צוגעגיינג געהערן דער וויכטי-סאָפּטיטל דאָקטאָר פון פילאָזאָפּיע וויסנשאַפטן.

דער בוך „די זאָרגן פון דער וועלט און דאָס הארץ פונעם שריטבער“, כאַטש ער איז אָנגעשריבן אין אַן עטוואָס שווערער מאָדיר פון אַן אָביעקטיוון באַריכט, ליינעט זיך מיט גרויס אינטערעס. אָנהייבן דיק פון דער ערשטער שורה פונעם ערשטן טייל („די פּראָבלעמען פונעם יאָרהונדערט ריסן זיך אריין אין אונדזערע היימען“) און ביזן שלוס-טייל („אלגעמיינע צילן — אלגעמיינע זאָרגן“), ווערט איי-נעם בוך איינגעפילט דער טאָן פון א כאַווערישן שמועס מיטן ליינער. דער טאָן בלייבט דער זעל-בער, נישט אָנהענגיק פון דער טעמע, וועגן וועלכער

דער אויטאָר דערצייילט: צי וועגן דעם אָרדנעלעכן קאָנגרעס פון דער צווישנעמקערלעכער סאָציעאליסטישער ליטעראטור-קריטיקער, וואָס איז פאַרגעקומען אין באַרסעלאָנע, צי וועגן די קאָמפּליצירטע בא-צונגען מיטן פּען-קלוב.

וולאדימיר מאַיאקאָווסקי איז א סאך מאל געווען אין אויסלאנד. אין פארוס, ניייראָק, מעזיקא — אומעטום האָט דער דיכטער זיך באטראכט ווי א באפולמעטטיקטער פאָרשטער פון דער סאָוועטישער קולטור. מיט וואָס פאר א ווירדע, מיט וואָס פאר א פאָרטאָטישער גרויסקעס האָט ער געמאָלדן וועגן דעם אין דער „ליד וועגן סאָוועטישן פאספאָרט!“ די פאָרצייכענונגען. מיטן אַנסדעקונג פון אמעריקע, די לידער „דער אטלאַטישער אָקעאן“, בלעק ענד אױט, „באַרוויי“, „די ברוקלינער בריק“, עפּעס נישט געדינגעט, „אָהים“, „ווערסאל“, „די פאריי-זשערן“ און אנד. הייסן אים ביז היינטיקן טאָג די פרישקייט פון רעוואָספּליע דיכטערישע דאָקומענטן „וועגן דער צייט און וועגן זיך“. בא די סאָוועטישע שריטבער רופן געוויס ארויס אן אינטערעס אין אויסלאנד די שיינקייט פון דער נאטור, די עקזאָטישע מילעך און פאנען, דער איינציגטיקער לעבנסשטייגער, די היסטאָרישע דענקמאלער. דעריי-קערשט אָבער אינטערעסירן זיי זיך מיט די מענטשן: וואווי לעבן זיי, וועגן וואָס טראכטן זיי, צו וואָס שטרעבן זיי? נישט אומוויסן רופן מיר אָן די ליטע-ראטור — „מענטשנעקענעטיש“.

ווייניקער פון אלץ זינען די אויסלענדישע טורנע פון די סאָוועטישע ליטעראטן געלעך אף פאָשעט טרויסטישע רימעס. אלס קלאַל איז דאָס אן ארבעט, אפאָל א גאנץ שווערע, אן אָנגעשטרענגטע, נאָר שטענדיק א באַגרייטערטע, א מין נעשאַמעי-באדער-פּעניש. די ליינער פון „סאָוועטיש היימלאַנד“ האָבן געקאָנט באקומען א פאָרשטעלונג וועגן דעם כא-ראַקטער און צילגעוונדזשיקייט, ווי אויך וועגן דער אָנגעשטרענגטער טעטיקייט פון אונדזערע ליטעראטן אויף דער צווישנעמקערלעכער פּאָפּולערע, לויט די וועג-נאָטיצן פון ארן ערדגעליס, וועלכע געהערן, לויט מיין מיינונג, צו פובליציסטיק פון א הייכער מאַדרייגע. די נאָטיצן טיילן זיך אויס מיט ריכטיקס פון אָביעקטיווער אינפארמאציע. מיט שטארקעס פו-נעם קלאַסאָרנאליז פון די געשעענישן, דאָנק דעם זשורנאַל «Дружба народов» („פעלקער-פריינדשאַפּט“) האָט זיך מיט א ווערנעליסעס „בריוו פון אייראָפּע“ און מיט זינע „אמעריקאנער סאָגביכער“ באקאנט אין דער רויסער איבערזעצונג דער אל-פארבאנדישער ליינער.

נאָר לאָמיר זיך אומקערן צו וו. אָנערדאָס בוך. אין אים ווערן געבראכט פיל במשפּילן פון פאר-טייטשער פּרינציפּיעלעכקייט, וואָס די סאָוועטישע שריטבער, שעליכים פון אונדזער היימלאנד, ווערן ארויס-ארענטשטענדיק ביים זייערע באגעגענישן אין אויסלאנד אין א פאָלעמיק מיט די אידיינשע קעגנער. א וואָקסן במשפּיל אין די היינטצטיקע טעאָרע-טישע דיסקוסיעס וועגן דעם שטענדישן מענטש, וועגן די היסטאָרישע וואָרצלען און באַזונדערקייטן פונעם רעאליזם האָט אריינגעבראכט דער אָנגע-זענער ליטעראטור-פאָרשער באָריס סוסטשאָו, די-

רעקטאָר פונעם אינסטיטוט פאר וועלט־ליטעראטור, אויטאָר פון די ביכער „די היסטאָרישע גיוראלעס פונעם רעאליזם“ און „געשטאלטן פון דער צייט“. ו. אָזעראָוו שרייבט:

די קאָנטאָקטן האָבן געהאַלטן א סאך סאָוועטישע שרייבער צו געפינען אן אלגעמיינע שפראך מיט די אויסלענדישע פּראָזאיקער, דיכטער, דראַמאַטורגן, פון אלבערטע מאַראוואַ איז אויסגעקומען צו הערן, ווי פיל ער האָט באקומען פון זינע געשפּרעכען מיט קאָנסטאַנטין סימאָנאָוו, פון ערסקין קאַלדוועלן — פונקט אזעלכע אינדירעקטן וועגן זינע באגעגענישן מיט אלעקסאַנדער טשאַקאָווסקי. נאָענטע קאָנטאָקטן מיט מענטשן פון גוטן ווילן — דאָס איז איין זאך, און גרייטקייט אַרײַנצוטרעטן אין א שלאכט מיט קעגנער — דאָס איז א צווייטע זאך. נאָך אין באלדיגייקע אומשטענדן טרעטן אַרײַם די פּאַרשטייער פון אלע מינים און זשאנערן פון דער סאָוועטישער לייטעראטור אלס פּראָפּאגאַנדיסטן פון אונדזערע אידיען אין אויסלאנד.“

די סאָוועטישע ליטעראטור איז אן אינטערנאַציאָנאַלע ליטעראטור. איר טאָן, אָס די אַרגאַנישע אייגנשאפט אירע וויזעס זיך אַרײַם אין אַלץ, נאָך באַזונדערס ביילעט — אין די ווערק, וואָס זינען א רעזולטאַט פון די שרייבערס ריזעס אין אנדערע לענדער, פון זייער אומילבאַרער באקאַנטשאפט מיט דער אַײַס־לענדישער חירקלעכקייט. קעדיי איבערשצוגן זיך אין דעם, איז גענוג אַנצורופֿן ק. סימאָנאָװס פּאַעטישע שוועס וועגן דעם העלדישן וויעטנאַמעז פּאָלק, ג. גריבאַסשאַװס „זשענעווער רעפּאָרטאַזש“, ד. גראַגיןס פאַרצייכענונגען וועגן פינפטן קאָנטינענט, ג. פישס סקאַנדינאַווער נאָטיצן, אַי. אבאַשידזעס „אַף רעסאַװעליס שפּורן“ (וועגן דער ריזע אפּן נאָענטן מירדער). מיר האָבן דאָ אויסגערעכנט פאַרשיידענע ליטען אינהאַלט, ליטען אינדיווידועלן כאַראַקטער, ליטען זשאנער ווערק, וואָס זינען אַנגע־

שריבן פאַרהעלטניסמעסיק ניט לאנג צוריק, אלעזיי מינים איז באַ זיי: דער אָפּשייט צו מענטשן, צו אַנדרעשראַכיקע קולטורן, מינהאַגים און ווילן, דער גלויבן אינעם טרום פונעם טייכל און, פאַרשטייט זיך, דער געפיל פון שטאַלץ פאַר אונדזער גרויסן היימלאנד, וואָס שפּאַנט זיכער אינעם אַוואַנגאַרד פון דער פּאַרױסגעשריטענער מענטשהייט.

מיט יעדן טאָג ווערט אַלץ שטאַרקער די אַװיסערע מַעראַמקייט פון די שרייבער פון דער נאַנצער וועלט צו דער דערפאַרונג פון דער סאָוועטישער ליטעראטור. א באַזונדערע שייכעס האָט עס צו די אַרגאַניזאַציאָנעלע פאַרמען פון דער שפּעציעלער סוויװע.

„אונדזערע אויסלענדישע מיטשפּרעכער, — דער־צײַלט ו. אָזעראָוו, — איבעראַשט שטענדיק די שרייבערישע אַרגאַניזאַציע באַ אונדז אין לאנד, וועלכע צײַלט זיבן טויזנט מיטגלידער. דאָס, וואָס איז אונדז קלאָר און זעט אױס ווי א געוויינלעכע זאך, ווערט דורך זיי אַװסגענומען ווי עפעס דערשייט טערגרייכט. און ווירקלעך: ווי אין וועלכן אַפּאַטאַליסטישן לאנד בעמען די ליטעראטן אזא אקטיוון אַנטייל אין פאַרוואַלטן מיט דער מעלוכע, ווי באַ אונדז דאָס סאַציאַליסטישע היימלאנד האָט אָפּגע־מערקט אױספיל שרייבער מיט הויכע באַלוינונגען, מיט ערן־טיטלעך? 30 העלדן פון סאָװעטנאַפּאַרבאַנד און העלדן פון סאַציאַליסטישער מײ, 4300 באַלױנסע מיט אַרדענס און מעדאַלן העכער 1300 שרייבער פאַרמאַגן ערן־טיטלעך און וויסנשאַפּט־טיטלעך.“

באַם סאַציאַליזם איז אויסגעוואקסן און האָט זיך אױספאַרמירט א נײַער טיפּ שרייבער. די סאָװעטי־שע מיסטערס פונעם וואָרט זײַנען מיט הונדערטער פעסעסע פעדעס פאַרבונדן מיט דער שפּעציעלער סעטיקייט פונעם פּאָלק, דעם בױער פונעם קאָמיוניזם.

שאלעם=אלייכעם און לויט שאלעם=אלייכעמען...

(דער פארקישעפטער שניידער אינעם מאַסקווער יידישן דראמאטישן אנסאמבל)

מ

ע קען נישט זאגן, אז דער מאַסקווער יידישער דראמאטישער אנסאמבל באומרוקט איבעריקס אַפּט דעם צווייטער מיט נישט פאַרשטעלונגען. פאר די קימאט דריצן יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט ער באוויזן בלויז זעקס פיעסן: 200.000, "סעזויע דער מילכיקער", "שפאניער", "די קישעפמאכער", "אי בערן אַקשאַן" און "דרם פינטעלעך". עס זינען דערצו, פארשטייט זיך, געווען אַביעקטינע סיבעס: אין מעשעך פון עטלעכע יאָר איז דער באשטאנד פונעם אנסאמבל געווען א קליינער, צוליב מאַנגל פון אויספילער האָט ער אפילו די פיעסן, וועלכע ער האָט געשפילט, געמוזט הייבן קירצן, ווי מיר האָבן עס געזען ס'איז 200.000, ס'איז געווען דעם מילכיקן, ס'איז אָבער דערביי פארהיט געוואָרן שאַלעם־אלייכעם, און דאָס איז באַזונדערס וויכטיק. איינע פון די סיבעס פון דער קליינער צאָל שטעט לונגען איז געווען איר דאָס, האָט דער אנסאמבל איז אין די ערשטע יאָרן פון זיין עקזיסטענץ קנאפֿ האָט געזעסן אָפּ אַן אַרט. ער איז מערסטנטייל גע־ווען אין וועג, און גרייטן אָנטערוועגנס נישט פאַר־שטעלונגען איז נישט פון די למכע זאכן, אפילו פאר א סטאַנאַנארן טעאטער. עס זינען געווען און איר איצט נאך פארבליבן א ריי אנדערע סיבעס. פאר די לעצטע עטלעכע יאָר אָבער זינען א טייל פון די דאָזיקע סיבעס ביסלעכערוי אָפּגעפאלן: ס'האָט זיך באַמיטלדיק פארגרעסערט דער באַשטאנד פונעם אנסאמבל, באַזונדערס האָט ער זיך באַרײַט כערס מיט יוגנט, צוזאמען מיטן אָרעסטער צילט דער אנסאמבל איצט אָן בא 25 מאָן. ער געפינט זיך שוין נישט, ווי פריער, מערסטנטייל אונטער־וועגנס...

און דאָך זינען פאר די לעצטע פינף יאָר באַוויזן געוואָרן סאכאלי בלויז צוויי נישט פאַרשטעט לונגען, און אלץ וועגן דעם וויסן נעכטן און אייער נעכטן: "איבערן אַקשאַן" יאנקעו גאַרזינס און "דרם פינטעלעך" (דרם איינאקטערס) שאַלעם־אלייכעם. דאָס דערקלערט זיך נישט, פארשטייט זיך, דערמיט. האָט דער אנסאמבל האָט אין דעם גרויסן און ריכטיגן איינער פון דער יידישער קלאַסישער און סאָוועטי־שער דראמאטורגיע נישט געפונען פאר זיך קיין איין

פאסיקע פיעסע. גיכער פון אלץ, ווי מיר שיינט, דערקלערט זיך עס מיט דעם, האָט דער אנסאמבל האָט שוין פון א לענגערער צייט אופגעהערט צו זיין א שטערמיש־וויכניקער קאַלעקטיוו. זאָרגן זיך, אז ער קען צוליב דעם, קאַלילע, בלייבן "ארבעטס־לאָז", האָט ער דאָך נישט געהאט וואָס. ווען זיין רעפערטואַר זאָל געווען באַשטיין נישט פון זעקס פיעסן, נאָר אפילו בלויז פון איינער אָדער פון צוויי, וואָלט ער איר נישט געזעסן ליידיק. דאָס לאנד אונדזערס, קיין איינהאַרע, איז גענוג ריכטיג מיט שטעט. אויב אפילו שפילן יעדן טאָג, וועלן איר אויספאלן טעג אין יאָר אָפּ ארומכאפן אלע שטעט, וווּ ס'איז פאראן א יידישער צושויער.

איז נישט קיין ווונדער, וואָס באַזאָלעט, ווען פון איין פרעמיערע ביו דער צווייטער גייען דורך יאָרן, ווערט יעדע פרעמיערע אומגענומען ווי אן אויסערגעוויינלעכע געשעעניש.

אזא אויסערגעוויינלעכע געשעעניש איז איר געווען, דער פארקישעפטער שניידער, לויט שאַלעם־אלייכעם, וואָס איז נישט לאנג צוריק באוויזן געוואָרן דעם מאַסקווער צושויער.

און דאָ מוז איר זיך מירען זיין. נאָכדעם ווי איר בין מיט א יאָר צוויי צוריק געווען אָפּ דער פאַרלעצטער פרעמיערע, "דרם פינטעלעך" — כאָטש ביו איצט פארשטייט איר נישט, פארהאָט זינען שאַלעם־אלייכעם דריי איינאקטערס ("מענסען", "א דאָקטער", "מאָלסאָר") אָנגערופן געוואָרן. "דרם פינטעלעך", — בין איר מיט א געוויסן אומרו גע־גאנגען ווען די נישט פאַרשטעלונג, אומרוקט בין איר געווען נישט פאר די אקטיוואַן. דער אנסאמבל פאַר־מאָסט באַמיטלדיק קינסטלערישע קרעפטן, וואָס קאָנען באַשיינען די בינע פון אונדזערע ערשטראַנר גייעט טעאטערן, צו וועלכע עס האָט געהערט דער "גאַסעט" און פונדאנען עס שטאמען די גרעסטע מערהייט שווישפילער פונעם אנסאמבל, אומרוקט בין איר געווען פאר שאַלעם־אלייכעמען, גייענדיק אָפּ דער נייטער פרעמיערע, האָבן איר פאר זיך אליין געמאכט א שטיקל קאליעוויכער: מאַדאָר, אז איר די, "דרם פינטעלעך" איז שאַלעם־אלייכעמען שווער געווען צו דערקענען, באַזונדערס אינעם איינאקטער

א סצענע פונעם ערשטן אקט פון דער שטעלונג „דער פארקישעפטער שניידער“

האָט אַרויסגענומען. ווי ער ווייזט אָן, פון אן אלטן פינקעס און אים באפּוזט. א סיפּער־האַממעט, וואווי דאָדע דער אַרענדאַר האָט אין א שפּאַס מאַרביטן די ציג, וועלכע שימען־עלע האָט געקויפט באַם קאָזאַדע־עווקער מעלאַמעד כאַיס־כאַנע, דעם קלונג, אַף א צאַפּ און מיט וואָס דער דאָווקער שפּאַס האָט זיך פאַרענדיקט.

פאַרוואָס האָבן אין פאַרשיידענע צייטן פאַר־שיידענע טעאטערן זיך גיט איין באל געווענדט צו דער אינצענירונג פון דער דאָווקער דערציילונג. איז לטכט צו פאַרשטיין. אויסער דעם, וואָס זי איז ביז גאָר סצעניש לויט דער האַנדלונג און אויסערסט ריזיג מיט לעבעדיקע געשטאַלטן און פאַרמאָנט אין זיך א טיפּן סאַצונאַלן אינהאַלט, גיט זי דעם רעזשיסער, ווי אויך די אַקטיאָרן א ריכטע מעגלעכקייט פאַר זייער שפּעפּערישער פאַנטאַזיע, וואָרעם אינעם פאַרקישעפטן שניידער איז די רעאַלע ווירקלעכ־קייט איבערגעמישט מיט פאַנטאַסטישקייט, ווי געזויגלעך אין א פּאַעטיש צויבערדיק מוסעלע... שאַלעם־אַלייכעמס באַמערקונג. אז דער סיפּער־האַר מוסע פון דער דערציילונג איז אַרויסגענומען פון אן אלטן פינקעס און באפּוזט. גיט שוין א סמאך פאַר א נאָוואַטאַרישער סצענישער אופאַטונג, פונ־דאנען — די איידי צו פאַרשטעלן דעם פאַרקישעפטן שניידער איז א פילמאַרביקער מוויקאַלער פּאַלעס־שפּיל, גיט פאַרטיובנדיק דערבײַ די טיפּע סאַצונאַלע מאָטיוון פון דער אינצענירונג דערציילונג.

שוין גלייך באַם אַרײַנקומען אין צושויער־זאַל דערפילסט, אז זיך דערוואַרט הינט אינגאַנצן אן אנדער באַגעגעניש מיטן דראַמאַטישן אַנאַמבל, ווי ביז אַהער: די בינע איז אָן א פּאַרהאַנג און די איינציקע דעקאַראַציעס אַף איר זומען — די שרע בענקלעך און דער זיטיקער וואנט פאַרן אַרקעסטער און די בונטע, פאַרביקע לימונטן אונטערן סופּיט, וואָס שאַפּן א שטימונג פון יאָמטעוודיקייט.

דער דאָקטער, וואָס איז געשפּילט געוואָרן ווי א וואַלדעלער, פּרימיטיווער פאַרס אַף אַרויסרופן סטאַם געלעכטער, און אויך אין מענטשן, וואָס איז פאַר־וואַנדלט געוואָרן אין א האַרצירטנדיקער מעלאַ־דראַמע, הינט וואָס קאָן מען שוין דערוואַרטן פונעם פאַרקישעפטן שניידער, אויב אַף דער אַפּישע איז דערצו גאָך אָנגעוויזן... לויט שאַלעם־אַלייכעמס.

איז דאָס ערשטע, וואָס האָט מיר דערפּרייט, ווען די האַנדלונג האָט זיך אַנטוויקלט: דער אומרו מינער איז געווען אן אומווסטער. איך האָב גיט גאָר דערהערט פון דער בינע שאַלעם־אַלייכעמס שפּראך, איך האָב אויך דערווען שאַלעם־אַלייכעמס געשטאַלטן.

דער פאַרקישעפטער שניידער איז דער שטעלונג פונעם גינעם קינסטלערישן אַנפירער פּעליקס בערמאַן איז אין א געזיכער מאַס א פּראָגראַם־ספּעקטאַקל, א ערפונקס פאַרן טעאַטראַלן קאַלעק־טור, און דעריבער גייטיקט זיך די דאָווקע פאַר־שטעלונג אין א ברייטערער און געווענער אַפֿ־האַנדלונג.

...איז האָט ביזלעדייגעוועקע, און א מענטש איז געווען אין זלאָדייעווקע... ארשמי שימען עליאַה, און זיין נאָמען איז געווען שימען־עלע, און גערופן האָט מען אים שימען־עלע שפּאַק־ויליג... וועהאַט האָט כאַרעט, און געווען איז דער מענטש א שניידער... ווייזט לוי באַנים אוואָנגיס, און ער איז געזען א מעטופּל מיט קינדער... ווייזט האַייז, און אין איינעם א טאָג איז זיך פאַרלאָפּן אזא געשיכטע...

מיטן דאָווקע עפּיש־טאַנאַטישן גאַנג הייבן זיך אָן פאַנאַדערוויקלעך די אויסערלישע געשעענישן פון איינער פון שאַלעם־אַלייכעמס פּאַעטישע דער־ציילונגען, דער פאַרקישעפטער שניידער, דער לייענער געדענקט, פאַרשטייט זיך, דעם סיפּער־האַממעט, וועלכע דער געוואלדער שרייבער

זיך צום זאל נאך וואלדאגל, נישטארגלעצערין, און אנדערע. פערלעך?

ענלעכע פראגן וועלן נאך גיט איין מאל אום קומען באס באהאנדלען דאס אדער יענע געשטאלט, די אדער יענע צעצע און דעם ספעקטאקל אינגאנצן גענומען.

אינעם אויבנאן פון דער פארשטעלונג שטייט, זעלבסטפארשטענדלעך, דער שנמדר שיעמנעליע שטא קיילען מיט זיין שער-אן-אין, וועלכער אין א געוויסעם מאס דער פארגייער פונעם אסאך דיקן שיעמעלע סאקאקער פונעם, גריסן געווינס, אין סאנאל זין איז שיעמנעליע מער פארגע שריטענער זיין איז שיעמעלען. אין קיין איין ווערק שא לעם-אלייכעם ווערט נישט אויף קלאר און דעמאלט, ווי אין, פארקישעטן שנמדר, אריינגעזאגט דער פראטעסט פונעם אונטערדיקטן קעגן זינע אונטערדיקטן, דער הארעפאשטיק שיעמעלעליע מיט זיין ארייטשטן און אייגענעם אויפן די פסוקים, מיטן אויסשטעלן זיך זינעם מיט דער וועלט, שיעמעלעליע מיט זיין טיפן גלייבן אין גערעכטיקטן איז אין א געוויסער מאס איר א פארגייער פון טעווען, און אזא דערשיינט ער פאר אונדז אין דער פרעכט טיקער שפיל פון זינאוי קאמינסקי.

שיעמעלעליע וואקסט אויס בא קאמינסקי אין א געשטאלט פון גרויסער פאראלגעמינערונג, עכטע מיטערשטאט פילן מיר אין דער שפיל פון קאר מינסקי, אין דער באזונג זינער צום קינטלערישן ווארט, דאס ווערט דורך אים דעמאלט און מוויקא ליס-אייגנארטיק אריינגעבראכט, אין דער פלאס טישקעט פון די באזעגונגן, אפילע אינעם אויפן פונעם זינגען, א סייס פארמאגט זינאוי קאמינסקי א ליריש-רעכטע, אינעם לעצטן בילד פונעם פערע טאקל אנטפלעקט זיך פאר אונדז קאמינסקי אויך ווי א טאלאנטפולער טראגישער אקטיאר.

דאס געשטאלט פון שיעמעלעליע וועט ציפער ביילע-רייזע פארקערטערט לעגענדיק ראזע קורץ— אן אקטריסע מיט א שטארקן טעמפערמענט און מיט א קלארער ריכער אויספראגן, גיט געקוקט אף דעם שלאק קלאָלעס, מיט וועלכע זי באגראבט צען מאל א טאג איר ברויטגעבער, ווערט דאס געשטאלט גיט פארוואנדלט אין קיין שטייגערשט. אינעם ספעקטאקל זינען אריינגעפירט נאך דריי צענטראלע פערסאנאזשן: כאים-כאָנע, דער קלוגער, זיין וועט צעמערטל, די שטילשונדענדיק דיקע, און דאָדע דער ארענדאר.

כאים-כאָנע דעם מעלאמעד שפילט כאם ספיר וואק. זיין גאנצער ווערטער-אויצער, מיט וועלכע ער לאזט זיך ווערן אין מעשען פונעם אָונט, באשטייט פון קוים א צוויי צענדליק ווערטער. פאר אן עכטן קינטלעזער איז עס אָנער גענוג אן שאפן א ביילע, געשטאלט פונעם קליינשטענדיקן, מיטאָסאף. אינעם אויסצילן די ווערטער: „ציג, ציג, ציג, ציג, ציגט מיך שוין פון דעם אין קאפ, ציגט מיך, אנטפלעקט פאר אונדז פיוואק דעם פארקישעטן קרייז, אין וועלכע ער דרייען זיך ארום די זאך דייזעקער, מאזעפאקער, יאמפאלער, קאָנאָדאָיער קער פארשויען און פון וועלכע עס האט זיך איינגעצונען אריינשויען זיך דערוועלט בלויז דעם אַא. צו דאס אָנער אין גייסליכע געזען אָנטאן דעם

עס באווייזן זיך די צוויי מיטבאגלייטער און אויסשטעלער פון די געשעענישן (די ארטיסטן לייב טראקטאָנעק און מירשע שאפירא), וועלכע פאר- לאָן אין מעשען פון די ביידע אקטן בלויז געצייל- טע מאל און בלויז א געציילטע מינוטן די בינע, און וועמענס שילעכע עס באשטימט דערוי, זיי זאלן מיט שאלעס-אלייכעס ווארט דערגאנגן די האנד- לונג. אויב באס צווייטער רופט גיט ארויס קיין באזונדערע פארוואנדערונג די בונטפארביקע קליי- דונג פון אס די צוויי אויסשטעלער, ווערט אָנער די זאך קאָשע, ווען די עווענטע אין זיבן פאלעס ציפער-ביילע-רייזע דערשיינט אף דער בינע אין דער זעלבער ריכער בונטפארביקער קליידונג. און אוי זינען אָנגעטאן פאר אן אַטיילעכעס. נאך וואס וויי- טער עס אנטוויקלט זיך די האנדלונג, אלץ קלאָ- רער ווערט דער פארטראכט פונעם רעזשיסער— באווייזן דעם גריינע נעכטן דורך דעם יאָמטעוויק דערהויבענעם הינט, דער דאָיקער פארטראכט אנטפלעקט זיך גיט בלויז אין אָנטאן אס גרויען דאלעסדיקן נעכטן די יאָמטעוויקע פילפארביקעס. ער אנטפלעקט זיך אין דער שפיל פון די אקטיארן, די ווישפילער דערשיינען פאר אונדז גיט נאך ווי די פארקערפערונג פון די געשטאלטן, וועלכע זיי שאפן, נאך אויך ווי אונדזערע מיטשטילער, וואס ווערן אויס זייער באזונג צו דעם, וואס קומט פאר אף דער בינע.

דעם שילט צום דאָיקן רעזשיסירשן פאר- טראכט טאָגן אונדז אונטער די צוויי שעליכס פאר- נעם הינט. וואס באהאלטן זיך אויס אונטער דער מאסקע פון צוויי פרוימשפילער, וועלכע דערמאָנען רעטערנירן די צוויי באדאָנעס פונעם באווייזן גאטשטישן ספעקטאקל, פריילעכס, און סייזי גיט צומעליק, דער פארקישעטער שנמדר, איז אין פיל הויכעסן קרויזש דעם יאָמטעוויקע פאלקסטיי- לעכן, פריילעכס, וואס איז געקומען ווי א טייטס נאך די גרויזאמע מילכעמגעשענעס.

צווישן די צוויי שעליכס זינען גיטא קיין סטירעס אינעם צוגאנג צום נעכטן, נאך דאס ארויס- באגלייטן דעם זאָדעוועקער און קאָנאָדאָיעקער נעכטן קומט פאר זיך פארשיידן, דעמאלט, ווען איינער פון זיי, וועלכע עס שפילט טעמפערמענט- פול שאפירא, איז אומבטראכטאנעדיק האר, ער באגלייט ארויס דעם נעכטן מיט א מעכטיקן דושיי- דושיין אין די צוויי מעשענע טאָג, אין דער צוויי- טער שאלעך אין דער אויספילונג פונעם באגאנעטן טראקטאָנעק אן מילדער, אפילע אינעם שרויט פונעם שפיל, מיט וועלכע ער העלפט נאכאנאנד צו דעם הארן מיטבאגלייטער זינעם צו פארטרייבן דעם אומעס פונעם נעכטן, פילט זיך אויך אס די באכייעטע מילדקייט. באזונדערט דערפילן מיר עס אין זיין זינגען צוואנעם מיט זינאוי קאמינסקי שיר-האשירן און ש. אַניסקס, דער אָרעמער שניי- דער, וואס איז טיילוועיז געווען דער מוויקאלער לייטמאטיק פונעם ספעקטאקל.

און דעם שוועט גלייך אויף א פראגע: ווי פאָרט זיך אָט דאס אלץ מיטן ארטייליגן פיר פינגער אין מיל און פארהייליגן דעם צווייטער-זאל מיט א ווילדן פיסטן, וואס ווערט דערביי באגלייט מיט בריקען זיך און מיט חלשולעכע כאַכעס, ווי דאס ווערן

בא שאלעם־אלייכמען אין דאָזיג דער ארענר דאר ארויסגעפירט ווי א ליבער, גאטפּרעזנטלעכער פּאָלקסמענטש, נישט געקוקט דערויף, וואָס ער פאר מאַנט עטלעכע קי. עמעס, שיעמערעליע שעמט זיך א ביסל מיט אים, דעם פארגרעבטן דאָרפֿישן קאָרעו, וועלכער ווייסט נישט דעם כילעך צווישן א סידער און א מאכער, און דאָס איז דאָך די סיבע, וואָס ער פארפירט דעם שפּאס מיטן פארבייטן די ציג אף א צאפּ (אַנלערנען שיעמערעליען פאר זיין אויסמינען זיך קעגן אים מיט קענען די קליינע אויסזעלעך).

איבערן פארקריפלען דאָס געשטאלט פון דאָר דיען דעם ארענדאר ווערט שיעמערעליעס פּראָטעסט קעגן דעם סאָצאלן אומרעכט, קעגן דעם פארקרי שעפטן קרייז פון נויט און דערנידערונג פארוואנדלט שיר נישט אין א ,געקאמע־מילכאמע" צווישן דאָר דיען, שיעמערעליען און כאַס־כאַנען, וועלכע שידס זיך, אין טאָך, נישט אונטער פון דער ,געקאמע־מילכאמע" צווישן איהאן איהאנאָוויטשן און איהאן ניקפּאָראָוויטשן אין גאַנצן באוואוסטער דערצייל לונג, אָבער נישט דאָס איז דאָך איהן געווען צו באווייזן שאלעם־אלייכעם. בא אים גייט אָן, ווי מיר ווייסן, גאָר אן אנדער קרייז.

ס'וועלן זיך גלייכן, אז אין דער וויטערדיקער ארבעט איבער דער דאָזיקער ראל וועט דער אָנגע־זענער בינע־מיטטער זאמלען מימאן אומקערן דאָר דיען דאָס שאלעם־אלייכעמדיקע.

אינעם ספּעקטאקל, ווי ס'איז שוין געווען בע־זאָגט, זענען פאראן נישט ווייניק רעזשיסערישע איינ־פאלן. צו זיי געהערט, בעלי־סאָפּעק, דער איינפאל מיטן ארעמליכן אין דער האנדלונג אלס אַנטוועלד מער די ציג און דעם צאפּ.

די ראל פון דער ציג שפילט דער לאורעאט פונעם אלרוסלענדישן קאָנקורס פּאָלינע אַטניבנדער. ס'איז קיין סאָפּעק נישט, אז פון אָס דער רעז־באָ גאבטער קינסטלערן קאָנען מיר זייער מיל דער־ווארטן אי ווי פון א דראַמאטישער אַקטריסע, וואָס איז באַשאַנקען מיט א באוואוסטער אומיטלאַרדיקט און כיגעוודיקעס, אי ווי פון א זינגערן, אַטניב־דער פארמאָגט א וונדערלעכע שטימע, און יעדע ליד, וואָס זי זינגט אינעם ספּעקטאקל, באווייזט, וואָס דאָס היינטיקע ציגעלע קען, רופט ארויס אין צושיער־זאל לאנגדויערנדיקע אפּלאַדיסמענטן.

צום באדויערן, פארקלאַטט דער אַרקעסטער דאָס נישט איבעריק הייליקע געזאנג פונעם צאפּ, וועלכן עס שפילט לעבעדיק און גראַנדיאָס מאַרק גיימאָס איינפאלעריש איז אויך דער כאַלעם מיט דער שאַבעסדיקער קאפּאָטע, וואָס איז צונויפגעשטוקע־וועט פון די זעלבע פארשידנאָקאליידיקע לימונטן, ווי די לאַפּסען פון שיעמערעליעס הויזן, און דער כאַלעם מיט די טאנצנדיקע פעסלעך מילך.

ווען איך זאָל געווען שרייבן א געוויינלעכע רעצענזיע, איז נאָכדעם ווי איך וואָלט אָנגעוויזן, אז געהיל־רעזשיסער פונעם ספּעקטאקל איז אַנאָיע ביניק, קינסטלער — גריגאָרי פּערקעל, באַלעסמיי־סטער דאָויד פּלאַטקין, מוויקאלישער לייטער — יעוהעני ראָקלין, וועלן איך פארענדליק די רע־צענזיע דערמיט, אז נישט געקוקט אף די אלע בלויון, איז ,דער פארקישעפּטער שנידער" א באדייטנדיקע

דער ארטיסט ז. קאמינסקי אין דער דאָר פון שיעמערעליע (אינדערמיט) און די צוויי אויסמינע־שער — מ. שאַפֿיראָ (רעכטס) און ל. טראַקסאָווענקאָ

מעלאמעד אין א לאנגן טאלעקאָטן אָן ציצעס, מיט א ברעקל יארמלעך אפּן קאפּ, וואָס גיט אים צו דעם אויסזען פון א קאריינאל די זעלבע פארקרי־דעשטקעט רופן ארויס באַם צושייער די צוויי כיר־וואלד און ליבע גאָריאטשאַווע, וועלכע זינען אויך אָנגעטאָן ,ווי קאריינאל" און, לערנענדיק א בלאַט בעמאָרע, מאכן זיי מיט די קערפּערס די זעלבע האוויצעס, וואָס באַם טאנצן בוגיר־וויגי.

מיט איין נישט־בארעכטיקטן פיר מיטן פענדזל קאָן מען, צומאָל, קאליע מאכן דאָס בעסטע בילד, מיינענדיק דערביי, אז דאָס איז מאָדערניזם, אינעם ,פארקישעפּטן שנידער", ווי מיר זען, שטויסן מיר זיך נישט איין מאָל אָן אף ענלעכס.

צו די געלונגענע געשטאלטן געהערט, בעלי־סאָפּעק, סעמע־גיטל ,די שטיטל־ווייזעוודיקע" אין דער אויספילונג פון דער אייגנארטיקער ארטיסטקע נעכטעם טראַקסאָנאָ.

גרויס דערנידערונג רופט ארויס דאָס געשטאלט פונעם ארענדאר דאָזיג, וועלכן עס שפילט זאמלען מימאן, פארוואנדלען דעם דאָזיקן אין טאָך גענומען פּאָלקסמענטשן אין א גאָלען, וועלכער האלט אין איין קריצן מיט די ציין, טופען מיט די פיס, דראָען מיט די פוסטן, פּיפּען, ארענלייגנדיק אויך פיר פּינ־גער אין מיל, רעווען לויטן נוסעך פון פראַווינ־ציעלע טראַקיקער — האָ־האָ! — און שרייען דער־בײַ ,געקאָמע, געקאָמע, געקאָמע" (אין וועמען, אין שיעמערעליען) — הייסט נישט גאָר פארקריפלען דאָס דאָזיקע וונדערלעכע שאלעם־אלייכעס־געשטאלט, גאָר אין א געוויסן היינטיקט אויך די סאָצאלע מאָ־טיון פונעם ספּעקטאקל, היינט די קליידונג דאָר דיעס: פּורפּור־רויט, ווי בא אן עכטן גאָלען, דערצו גאָר ווערן אין שאלעם־אלייכעס וונדערלעכען טעקסט ארטינגעמישט אַזעלכע ,פּערל", ווי ,אראג־ווי", ,פראַשור", ,יורא, וועפּיראָד".

שפערדישע דערגרייכונג פונעם טאלאנטפולן אני סאמבל און אז די פארשטעלונג, וואס איז זייער ווארעם אופגענומען געווארן פונעם צושייער, וועט אף לאנג און מיט רעכט זיך פארהיטן אין זיין רעד פערטורא.

נאך ווי געזאגט, איז „דער פארקישעפטער שניידער“ אין א געוויסער הינזיכט א פראגראם ספעקטאקל, א באשטימטער קערפונקט אינעם שר מערישן וועג פונעם דראמאטישן קאלעקטיוו, און אין צוזאמענהאנג מיט דעם איז גייטיק א מער בריי-טערער שמועס. אייגנטלעך, איז פאר אזא שמועס שוין לאנג געקומען די צייט. מיר האבן דאך צו טאן גיט מיט קיין פאלקס-טעאטער, ווו אונדזערע פארענונגען זינגען אנדערע, נאך מיט א קאלעקטיוו פון פראפעסאנעלע אקטיארן, ביפראס, אז דער קא-לעקטיוו איז שוין אינעם צווייטן יארצענדליק פון זיין עקזיסטענץ.

יך, דער דאזיקער שמועס האט געדארפט פאר-קומען א סאך פונדע, ווען ס'איז געווארן אגשוירי לער קלאר, אז דער אנסאמבל האט זיך געלאזט גיין מיט אן אלטן אויסגעטראגענעם וועג, פון וועלכן ס'האבן זיך זינערצייט שוין געהאט אפגע-זאגט אמילע די אמאליקע וואנדער-טרופעס. עס גייט גיט אזוי אין דעם, צי מע האט געדארפט אדער גיט געדארפט שטעלן, די קישעפמאכערן און „איבערן אקטאן“ (איך פערזענלעך האלט, אז די ביידע פיעסן האבן פרט געמעגט אפטרעטן זייער ארט די מער געענטערע צו אונדזער צייט דראמאטישע שאמוני-בען). עס גייט אין דער סצענישער אופטאונג, ס'דייט קישעפמאכערן, ס'י „איבערן אקטאן“ זינגען געשטעלט געווארן, ווי מע האט זיי געשפילט אן ערעד אין גאלדפארענט און גארדינס צייטן. דעם צושייער האבן די דאזיקע צוויי ספעקטאקלען גע-קאנט פארבאטן גיט מיט דער טראדיצאנעלער שטעלונג, נאך מיט דער שפיל פון די טאלאנטפולע אקטיארן, בעראש מיטן וועטעראן פון דער יידישער בינע, דעם גרויסן מיסטער בינאמין שווארצער. די „דריי פינטלעך“ איז געווען דער ערשטער פרוז אפצוגיין פון אס דעם פרוכטלאזן און אפגע-ברענטן וועג, נאך גיט יעדער פרוז, ווי באווסט, גיט זיך גלייך אים.

און אס איז געמאכט געווארן א צווייטער פרוז — דאס מאל א מער געלונגענער.

מיט דער נייער פארשטעלונג האט דער דרא-מאטישער אנסאמבל ווי געמאלדן, אז ער איז ענדלעך אפגעגאנגען פונעם טראדיצאנעלן וועג און זיך געלאזט מיטן וועג פון זוכן און עקספערימע-טירן, און דא ווילט זיך ווארענען דעם טאלאנטפולן קאלעקטיוו און זיין באגאבטן רעזשיסער פון א באשטימטער געטאר, וואס דראפט אפן דאזיקן וועג און וואס לאזט זיך ערסערוויזן מילן אינעם פאר-קישעפטן שניידער. שפערישע יערושע הייסט גיט מעכאניש קאפירן. שפעריש אסימילירן איז זיך די ריכטע יערושע פונעם „גאסעט“ הייסט גיט אין אלץ אים בלינד נאכפאלגן, איינשליסנדיק אירן די קינדר הייסט זינע, פון וועלכער דער „גאסעט“ האט זיך נאכדעם אליין אפגעזאגט, שטרעבנדיק צו ווערן א טעאטער פון סאציאליסטישן רעאליזם.

אינעם „פארקישעפטן שניידער“ שטייטן מיר זיך אן אף אייניקע סצענעס, וואס ווארענען וועגן אזא געטאר. זי לאזט זיך פילן שוין אינעם סאמער אנהייב, אינעם ערשטן בילד, ווען דער גאנצער אנסאמבל, אפגעטאן אין חסון, ווי די כסידים אין די קיטלען אינעם „דרייטן פינטלעך“, א נאכט באס רעבן, זינגען מיט היסליחונס דעם וועלכן כסידישן ניגון. א טייל בילדער קאפירן דעם „צענטן געבאט“, די קישעפמאכערן, „פריילעכס“, גיט אלע אקטיארן האבן זיך שוין באפרישט פונעם פארהאמועזעטן ראקטעריסטיש פאר דער קינדהייט פונעם „גאסעט“, נאך דאס, וואס דער מאסקווער יידישער דראמאטי-שער אנסאמבל האט זיך א קער געטאן צו דער ריכטער סצענישער יערושע, וועלכע עס האט אים איבערגעלאזט דער „גאסעט“, איז א ביו נאך דער פרייענדיקע דערשיינונג. דאס באטייט, אז עס וועט אויך פארקומען אן ענדערונג אין רעפערטואר. דער יידישער סאטוועטישער צושייער נארט שוין פון לאנג צו דערזען אף דער בינע זינע מיטשטילער.

מיט דער פארשטעלונג פונעם „פארקישעפטן שניידער“, וועלכע איז אזוי ווארעם אופגענומען גע-ווארן פונעם צושייער, האט דער אנסאמבל באוויזן, אז ער איז א קרעפטיקער שפערישער קאלעקטיוו, און דער וועג פון זוכן און עקספערימענטירן, מיט וועלכן ער גייט איצט, וועט אים זיכער ברענגען צו נייע איינזייטיק-קייטלעכערישע הייכן.

ייִסראַעל קאוועל מאן

עליעזער ליסיצקי'ס ייִדישע גראפיק

לענסק זיך לערנען אין דער דאָרטיקער רעאלישול.
נאָך אין די פרוע קינדערייאָרן האָט זיך ליסיצקי
אַנגעהויבן אינטערעסירן מיט קונסט. ביים די ווי
מער-קאניקולן פלעגט ער קומען אהיים קיין ווי
סעבסט. דאָרט האָט ער באזוכט יעהודע פֿענס סטוד
דע. טאקע דא, אין דער סטודיע, האָט ער זיך
באפרימנדעט מיט פֿענס טאלאנטפולע טאלמידים:
מארק שאגאל, קאזימיר מאליעוויטש, וויטעף צאד
קינען — די קינסטיקע וועלט-בארימטע קינסטלער.
נאָכן פארענדיקן די רעאלישול האָט ליסיצקי אָפֿ
געגעבן עקזאמענעס אין דער פֿעטערבורגער קונסט
אקאדעמיע. ער איז אָבער נישט אָנגענומען געוואָרן.
אין 1909 פֿאַרס ער אוועק קיין דזשיטלאנד, וווּ ער
קומט אָן אין דער דארמשטאדטער טעכנישער שול
אפן ארכיטעקטור-פאקולטעט, וועלכע ער פארענדיקט
אין 1914.

אין דער צייט פון די קאניקולן באזוכט ער איי
ניקע שטעט פון אייראָפּע. אין דער דזשיטשער
שטאָט האָרט מען אים א גרויסן אשנדרוק
דער אוראלטער בעסמערדערש — א דענקמאל פונעם
XIII יאָר. און די מאציוועס פונעם בארימטן אל
טערטימלעכן בעסיוועלעס.
קעדיי האָבן די רעכט צו פראקטיקירן אין רוס-

עליעזער ליסיצקי איז פון יענער פליעאדע
בארימטע קינסטלער, צו וועלכע עס געהערן
נאטאן אלטמאן, יוסעף טשיקאוו, יוסאכער-בער
ריבאק, מארק שאגאל, שלוימע יודאָוין און אנד.
אלע האָבן זיי אין אָנהייב פונעם יאָרהונדערט
אַנגעהויבן זוכן אן אייגנארטיקן וועג אין דער קונסט.
דאָס איז געווען א צייט, ווען ס'איז רוסלאנד,
ס'איז אייניקע מלרעוואיראָפּעישע לענדער איז
מען געווען פאראפס מיט דער פאלקס-קונסט. אויך
די דערמאנטע קינסטלער האָבן דאָס כאראקטעריסטי
שע פאלקסטימלעכע געוויכט און געפונען אין די
באפונגען פון די באַטעמערדאָשים אין די אופֿ
שריפטן אים מאציוועס. אין דער אויסמועמונג פון
שטייגער-כפייצים. זיי האָבן אויך געוויכט אַריגינעלן
שריפט און אָנאמענטן אין ייִדישע ביכער, אלטער
טימלעכע קסאווידן און דאָקומענטן.

פיל אונטערקוואַמקייט האָבן די דאָזיקע מאלער
געשענקט דעם פינאנץ פונעם ייִדישן שטעטל.
עליעזער ליסיצקי איז געבוירן געוואָרן דעם 10
נאָיאַבער 1890 אין א קליין שטעטלע — פאָטשינאָק,
סמאלענסקער געגנט. שפעטער זינען די עלטערן
זינע אריבערגעפארן קיין וויטעבסק. דאָס פינאָק
זינגל האָבן זיי אוועקגעשיקט צום זיידן קיין סמא-

עליעזער ליסיצקי (ערשטער פון לינקס) און מארק שאגאל (דריטער) צווישן די מיטארבעטער
פון דער וויטעבסקער קונסט-שול (1919)

לאנד אלס ארכיטעקטאר, האט ליסיצקי געדארפט אפגעבן עקזאמענעס אין ריבער פאליטעכנישן אינ' סטיטוט.

א געוויסע צייט האט ער מיטגעארבעט מיט די ארכיטעקטארן וועליקאחסקי און קליין. אייניגעס מיטן קינסטלער ריבאק מאכט ער א ריזע קיין מאלערו און דרוע. א באריכט וועגן אים דער ריזע מיט צייכענונגען פון די אינערלעכע געמעלן אין די אוראלע באטעמערדאשיס. מיט וועלכע אים די שטעט זינען געווען בארימט, האט ער פארעפנט לעבט אין דער העברעישער ציטערשירט. (רימון) (1923).

אין אנהייב פון די צוואנציקער יארן פארנעמט זיך ליסיצקי אויסשליסלעך מיט יידישער גראפיק. ער באטייליקט זיך אקטיוו אין די קונסט־אויסשטעלונגען פון יענער צייט.

אין די יארן 1922—1925 האט ליסיצקי געלעבט אין אויסלאנד. אומגעפערדיק זיך קיין רוסלאנד, בא' וצטט ער זיך אין מאסקווע און באשעפטיקט זיך הויפטזאכלעך מיט קונסטקענעניש. מיט ארכיטעקטור, מיט קינסטלערישער פאליגראפיע און פאטאגראפיע. אין אים די אלע געביטן אין ער געווען דערמינדריש און נאחאריש.

עלעזער ליסיצקי איז געווען רעדאקטאר פון די זשורנאלן וועגן קונסט און ארכיטעקטור — «Вещи» אין 1922 און «АЧОБА» אין 1926. ער האט ארויסגעגעבן אלבאמען מיט ליטאגראפישע געמעלן. ליט זינען פראיעטן זינען געמאכט געווארן די אינטערעירן און עקספאזיציעס פון דער אלטאראבאן ריזער פאליגראפישער אויסשטעלונג אין מאסקווע אין 1927 און פון א ריי סאדעטישע פאזיליאנען אין צווישנפעלערלעכע אויסשטעלונגען: פון אוואזיצע — אין פאריז, פון פאליגראפיע — אין קעלן, פון פיל-מען און פאטא — אין שטוטגארט. ער האט זיך באטייליקט אין אויספירענען אוועלכע זשורנאלן ווי «СССР на строике», און געשריבן פלאקאטן.

ליסיצקי קינסטלערישע יעדוועש אין געביט פון יידישער גראפיק איז גיט קיין גרויסע, זי פארנעמט אבער א באדייטנדיק ארט אדאנק איר אייגנארטיגער מאניר. מערסטנטייל איז זיין שאפונג פארבונדן מיט סוועטען פון מיטעלעך. מרדער פאר אלץ דארף אפגעמערקט ווערן די אריגינעלע אויספירעניש פון מוישע באדערזאנס פאעמע. «סיכאס־כולן» (וואכע דיקע רייז), וואס איז אנגעשריבן לויטן סוועטען פון פראגער לעגענדע. ליסיצקי צייכענונגען האר מאנירן מיטן טעקסט און זינען ארגאניש פארבונדן מיטן אויטאטא פארטראכט. אפן שארבלאט זעען מיר דעם פאעט, דעם מאלער, דעם סופער און דעם העלד פון דער לעגענדע — ייזע.

אריגינעל און אינטערעסאנט האט ליסיצקי אויסגעפירעט דאס מיטעלע, «אדגאדע», וואס איז ארויסגעגעבן געווארן אין א ליטאגראפישן אויפן באזונדערע עקזעמפלארן האט דער קינסטלער אליין געמאלט מיט פארשידענע פארבן, דער טעקסט צו די צען בילדלעך איז געגעבן אף אראפזעט (די שפראך טונעם אריגינאל) און אין דער איבערזעצונג אף יידיש.

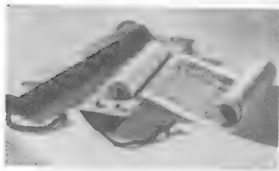
אין דער טרעטיאקאווער גאלעריי געפינט זיך אן אנדער (זינסט אויס, א פריזער) אוואזיאנט פון ליסיצקי אילוסטראציעס צו אים דעם מיטעלע. יעדע צייכענונג ווערט באגלייט מיט א טעקסט. געשריבן פון דער האנט, אין א מרדער איבערזעצונג אף יידיש פון אן אומבאוואוסטן איבערזעצער.

ליסיצקי מיטערשאפט איז באזונדערס צו זען אין דער אילוסטראציעס פון מאני ליבס מיטעלע «ינגל-ציגל-כחאט». דאס איז געווען דאס ערשטע בוך פאר קינדער, וואס האט פארמאכט אוועלכע הויך־קינסטלערישע אילוסטראציעס. דער נאמען פון דעם בוך איז אפן שארבלאט אנגעשריבן אין צוויי פאראלעלע שורות, אין וועלכע עס ווערן אויסגעטיילט די אליינע בוכשטאבן.

1 «Ассоциация новых архитекторов» — אסאציאציע פון נייע ארכיטעקטארן.

נ. ליסיצקי אין זיין אטעליע (1919)

נ. ליסיצקי צייכענונגס־בייגן פון מוישע באדערזאנס פאעמע «סיכאס־כולן»

אם דעם ארט פון אילוסטירן האט ליסיצקי גיט איין מאל אנגעווענדט אירך אין זיין ארבעט איבער שארבלעטער און פלאקאטן מיט טעקסטן אין רוסיש און אף אנדערע שפראכן, די שורעס פלעגן ער צעשטעלן גיט נאך פאראלעל, נאך אין פארשידענע ריכטונגען, טיילמאל פלעגן זיך בא אים די שורעס איבערקרייצן.

מיט גרויס געשמאק האט ליסיצקי אילוסטירט די «וויסרוסישע פאלקס־מיטעס» און די «אוקראינע» פאלקס־מיטעס אין ליב קומעקאס איבערזעצונג. ער האט אויך אילוסטירט כאטש־נאכמען ביאליקס «שלימע האמעלעך» און בענציען ראסינס ארבעט «וויס» («ארבאטא סאיאטיש» — באקן).

לונג, וואס עס האט ארגאניזירט די „יודישע געזעל-
שאפט צו שטיצן קונסטס“; צו לידער מיט גאטן, וואס
עס האט ארויסגעגעבן די „געזעלשאפט פון יודישער
מוזיק“.
זינע געמעלן, וועלכע פארמאגן נאציאנאלע מא-
טיוון און דריקן בוילעט אים דעם אינדיוידועלן
אייגנארט פונעם קינסטלער, קאן מען דערקענען
אפילע אן אן אונטערשריפט פונעם אוטאָר.
ס'איז קעגן אפצומערקן, אז די אויסגאבעס מיט
ליסיצקיס צייכענונגען זינען ווייניק באקאנט, ווייל
זיי זינען דערשינען אין קליינע טיראזשן אין דער
שווערער צייט פון בירגערקריג.
ליסיצקי איז געשטארבן אין מאסקווע אין דעקא-
בער 1941 אין עלטער פון 51 יאָר.

עס זינען אויך באוואוסט ליסיצקיס אילוסטראציעס
צו יודישע קינדער-ביכער; בענציען ראסקינס —
„דער בער“, „א הון, וואס האט געוואלט האָבן א
קאם“, „דער מילנער, די מילנערן און די מילשטיי-
נער“; צו יאנקעו פיקמאנס — „שאבעס אין וואלד“;
צו צאָדעק דאָלגאפאָלסקיס פיעסע פאר קינדער
„דעם זיידנס קלאָלעס“.
אין יענער צייט זינען געווען פאפולער פארלאג-
מארקעס. ליסיצקי האט געשאפן מארקעס פון די
פארלאגן: „קיעווער פארלאג“, „יודישער פאָלקס-
פארלאג“ און פונעם רוסישן פארלאג „Геликон“.
ער האט אויך געמאכט די טאָולען און די שאַרבלע-
טער פון דעם קאטאלאג צו דער קונסט-אויסשטעל-
ע

בראניק

דער קאמפאָזיטאָר האָט איינ-
געשלאָסן אין ציקל יויסעף קאַט-
ליארס „שפּיל, דאָוידל, שפּיל“,
אייציק סעפערס „איך זע אייך בא-
פלאמען פון שטערן“, ארן ווער-
געליסעס „א טרער“ און „א קא-
רהאָד“, שיקע דריזס „באמבוק“
שטעקעלעך, „דעם זיידנס גיגן“
און „א הויכער, שטארקער בויס“,
איטשע באַרוכאוויטשעס „אין
אייביקייט פון עמעס“, דאָרע כּ״י
קינעס „כּ״דאָרף קיין גליק קיין
פרעמדס גיט האָבן“ אא.
די זינגלידער ווערן אויסגעפילט
אין אייניקע פאָלקס-כּאַרן, מיט
וועלכע דער קאמפאָזיטאָר פירט
אָן.

בוך איז אילוסטרירט מיט 700
פאָטאָגראַפיעס פון אלטע און אַר-
״אלטע מאַצייוועס.

מוזיק פון אן
אמעריקאנער
קאמפאָזיטאָר אף די
טעקסטן
פון סאָוועטישע יידישע
דיכטער

דער יודישער מוזיקער און דיי-
ריגענס אלבערט ביטער, וועלכער
לעבט אין לאַס-אַנדזשעלעס, האָט
געשאפן א ציקל זינגלידער אף
די טעקסטן פון סאָוועטישע יידי-
שע דיכטער.

די געשיכטע פון יידיש
אין יוגאָסלאַוויע

די מעדעראציע פון די יודישע
געמיינדעס אין יוגאָסלאוויע האָט
ארויסגעגעבן אן אלמאנאך „סבאָר-
ניק“ („זאמלונג“), געווידמעט דער
געשיכטע פונעם יודישן יישוב
אין דעם דאָזיקן לאנד, דעם
אריינמייר צו דער זאמלונג האָט
אָנגעשריבן דער פאָרזיצער פון
דער מעדעראציע לאוואָסלאוו קא-
וועלבורג.

א צווייט בוך, וואָס איז דער-
שינען אינעם פארלאג פון דער
פעדעראציע, הייסט „דער יידי-
שער בעסוילעם אין ספּליט“, דאָס

אין שטירע צו די פאקטן פונעם לעבעדיקן לעבן

געוונדערטקייט, ניט קיין אייניקייט, ער קעמפט דערפאר, אז אין דער שטעטיקט פון די ארבעטער פארשיידענע נאציס זאל יעדע נאצי, פראווען שאפעס פאר זיך.

פראפאגאנדירנדיק דעם טעוים „אטא בעכארטאגור“, דא אז די יידן זינען, קלוימערשט, אן אויסדער וויילט פאלק, פארשטארקט דער ציעניס די „בעטא“ שטימונגען פון די יידן, ווער אונזליאציע פון די אנדערע פעלקער און שטעלט אויף א כינעזישע וואנט צווישן די יידישע ארבעטסלייט און די ארבעטנדיקע פון די אנדערע נאצאגאליטעטן.

די יידישע ארבעטנדיקע האבן קיינמאל ניט אונ-טערגעהאלטן די ציעניסטישע אידי וועגן אלע צום בארג צאגן — קיין פאלעסטינע. עס איז א פאקט, אז אין 1935, ווען די באפעלקערונג פון פאלעסטינע האט באטראפן אנדערהאלבן מיליאן מענטשן, איז די צאל יידן צווישן זיי געווען סאכאקל 443 טויזנט. דער הימנטיקער ציעניס טריימט אראפצוברענגען קיין ייסראעל אלע 15 מיליאן יידן פון דער וועלט און פארוואנדלען די מעדינע אין א גאנצן פאר די אימפעריאליסטן, פאר די מיליאנערן און מיליאנער דערן, וואו זיי וועלן קאנען פארט מאכן גרויסע גע-שעפטן. אף דער קאנפערענץ פון די ציעניסטן מי-ליאנערן און מיליאנערן, וועלכע איז אין יון 1969 דער אמעריקאנער דעלעגאציע וויליאם קארטער גע-זאגט דעם קאנפערענציעס פון דער ציעניסט „לאס אנדזשעלעס טעמפל“, ייסראעל איז גרייט אויסצו-שפרייטן א ריזיקן רויטן שטריק פאר יעדן אינזעס-טיטאר, וואס וויל אריינלייגן געלט אין די גע-אונטערנעמונגען. דאס איז קירענעקאל שפען צו יענע, וואס האבן בעדייע צו טאן דאס אין די „גנע-ראיאנען“. מיטן אויסדרוק „גנע-ראיאנען“ ווערן געמיינט די אקופירטע אראבישע טעריטאריעס.

די אידעאלאג פונעם ציעניס קריכן פון דער הייט, קעגן די דערוועגן, אז די יידן פון אלע לענדער זינען „ענג פארבונדן“ מיטן ציעניס. אלע יידן פון דער וועלט, באהויפטן זיי, ניט בלויז די

די פאליטישע דאקטרינע פונעם ציעניס, אז די יידן קאנען זיך ניט צוזאמענלעבן מיט די אנדערע פעלקער און בעכין מוזן זיי, די יידן, מאסנווען עמיגרירן קיין פאלעסטינע, וואו זיי וועלן זיין אליין, אן שייניג, — דאס איז א געמיינער שווינדל.

די איבערהאנדערונג קיין פאלעסטינע האט פאר די ארבעטנדיקע יידן זיך טאמיר געענדיקט דערמיט. וואס זיי האבן געמאכט הארעווען מיט ביטערן שווייס, קעגן פארדינען דאס שטיקל ברייט „בזעת אפיד תאכל לחם“ — מיטן שווייס פון פאנעם זאלסטו עסן דעם ברייט, — האט גאט געזאגט צו אדאמען, ווען ער האט אים ארויסגעטריבן פון גאנדיין. אזוי קומט שטענדיק פאר מיט די הארעפאשע יידן, וועלכע לאזן זיך טירן דורך די ציעניסטן פאר דער גאן און נעמען אן פאר ערנסט די אויסגעפאנטאזירטע אלע. די אלע האט שטענדיק געבראכט צו שווערע פאראלישע ניסיונעס און צו אכזרישע טאמען פון עקספלאטאציע, טעאדאר הערצל, דער גרינדער פונעם ציעניס, האט געהאלטן, אז קיין ערעניי-ייסראעל דארפן פריער פאר אלעמען פארן די ארעמע יידן, וועל זיי העט מען קאנען צווינגען צו טאן שווערע מוישע ארבעטן.

איינער פון די אידעאלאג פונעם ציעניס ל. פינ-סקער האט באהויפט, אז עס איז אומעגלעך צו לייזן די יידן-פראגע אין די ראמען פון דעם קלאסנאמף פונעם פראלעטאריאט. „די יידן זינען צווישן די פעלקער, וואו זיי לעבן, פאקטיש א פרעמדער עלע-מענט“, — האט ער געשריבן.

וואדאמיר איליש לעבן האט באוויזן די פאלש-קייט פונעם טעוים פון די ציעניסטן וועגן דעם ספע-ציפישן כאראקטער פונעם יידישן פאלק. די ציע-ניסטן טינען: „קאל ייסראעל כאווייריס“ — ניטא בא-יידן קיין קלאסדאונטערשייד, יידן זינען אייניק אין זייער אינטערעסן. דער ציל פון אועלכע קער-רעס איז, — האט געזאגט לעבן, — אפריסן די יידן פונעם קלאסנאמף פון דעם פראלעטאריאט קעגן דער בורשוואזיע. דער ציעניס טראגט אריין אין דער ארבעטער-באוועגונג אפגעפרעמדטקייט און אפ-

יידן פון ייִסראָעל, דארפן וויסן, אז די אינסערעטן פונעם ציעניזם שטייען אפן ערשטן אָרט. דער געזעצער פארזיכער פון דער „ידישער אנגעזיג“ א. פינקוס האָט אין פעברואַר 1970 געזאָגט אין זיין ארויסטערטונג אַף דער דערפערענונג פונעם ציעניזם שטייען גענעראל־ראַט:

„מיר, היילן, אז דאָס ידישע פּאָלק זאָל האַלטן דעם שווערן קאָמף פון ייִסראָעל פאר זיין קאָמף. דערמיט ווערן געמיינט גיט בלויז פּינאַנציעלע שטייגער, נאָך איר אַבסאָלוצע ברייטקייט צו אַרײַנפֿירן די ציעניזע פּאַדערונג פון ייִסראָעל... דאָס באַשטימט — קעמטן פאר די פּאָליטישע אינטערעסן פון ייִסראָעל, אַזוי אַפּילע אזא קאָמף אין אַן היידערשפּורן מיט די אינטערעסן פונעם לאַנד, וואו די יידן ווירנען.“

די ייִדישע ווערטער זינגען א פּראָפּאָגאַנדע לער רוף צו די יידן פון גאָר דער וועלט, און אָפּגעבן רעכילעס אַף הונדערטער טויזנטער ערלעכע ידישע האַרעפּאַשניקעס. דאָס איז א בעפּירערטער פּרוּדו צו שאַפן קינסטלעך און אַטמאָספּער פון אַנטיסעמיטיזם אין די לענדער, וואו די יידן לעבן און אַרבעטן (די ציעניסטישע לידערס אליין זאָגן דאָך: „אַנטיסעמיטיזם איז דער בעסטער פאַרבינדער פונעם ציעניזם“).

די בורשואַדנאַציאָנאַליסטישע אידיאָלאָגיע פונעם ציעניזם אין אַרײַנגעפּראָכענער אַנטיסאָוועטיזם. דער מאָקער פון אַנטיסאָוועטיזם איז, ווי באַווסט, — קלאָסן־האַס צו דער ערשטער אין דער וועלט סאָציאַליסטישער מעלכע. וועלכע האָט פּראָקטיש באַרזיין דעם וועג, וואָס צו לייזן די „יידן־פּראָגע“ גיט אפן ציעניסטישן אַרײַם, נאָך אפן יעסאָד פון דער פּאַקטישער גלייכקייט פון אלע נאַציזם און פעלקערשאַפֿטן.

די ציעניסטישע לידערס שטייען ווי אַ ביין אין האַלדז דער פּאַקט, וואָס די העכער צוויי מיליאָן סאָוועטישע יידן זינגען גיט מאַסיקס מיטן ציעניזם, צוזאַמען מיט די אנדערע פעלקער אַרבעטן זיי ער לעד און פּלימטק אַף אלע באַזירקן פון דער קאָמער נייַטישער בויגונג.

אויסרעכענענדיק אַף נאַזעזע מענטשן, האָבן די ציעניסטן פאַרשפּרייט קלאַנגען, אז אין ייִסראָעל „לעבט זיך, ווי אין אַ גאַנצן ייִדן“, דאָרט האָבן אלע „גלייכע מעלעכקייטן“, אַרעם און רייך זינגען „גלייך“. אַף דעם סמאך האָבן זיי פּאַנאַנדערנעוויקלט אַ קאַמפּאַניע, אז די סאָוועטישע יידן דארפן פאַרן קיין ייִסראָעל, וואָס איז „זייער ידיש היימלאַנד“, גלייכצייטיק האָבן די ציעניסטן געשטרעבט צו שאַפן שוועריקייטן אינעם סאָציאַליסטישן לאַגער, פאַר שפּרייטנדיק דאָרט צווישן די יידן נאַציאָנאַליסטישן שטראָם און עמיגראַטישע שטימונגען.

וואָס איז דערפון אַרײַנגעקומען? לאַמיר אינקורירן דערציילן וועגן אייניקע געזעצער וועגן סאָוועטישע יידן, וואָס האָבן זיך געלאָזט פאַקן אַף דער ווענטקע.

ווער געדענקט גיט דעם פּאָפּולערן זינגער מיר כאַל אַלעקסאַנדער־ווישע, וואָס אַף זינגע קאַנצערטן פלעגט זיין שווער צו קריגן אַ בילעט. ער איז איינער פון די ערשטע פאַראַרט געווען דורך די ציעניסטן, איצט איז ער א פּאַשעטער כאַזן אין אַ ראַמאַטאַנער בעסטער־דערש, וועגן ברייטער אַרטי־

טישער טעטיקייט קען ער אין ייִסראָעל אפּילע גיט טרויערן.

דער זינגער מ. מאַגיד און דער סאָליסטי־קאָאָרדאָט ליסט רייזן זיבן אָן אַרבעט. דאָס זעלבע דער געזעצער רעזשיסער פון דער מאַסאָקערע שפּעטער שער פאַרזינגען „עקראָן“ י. אַלשאַנעצקי, וואָס איז מיט צוויי יאָר צוריק געקומען קיין ייִסראָעל.

דער געזעצער קינג־רעזשיסער מ. קאליק, וועלכע האָט אין סאָוועט־פאַרבאנד געשטעלט דעם פילם „דער מענטש גייט נאָך דער זון“, האָט אין ייִסראָעל געמאַכט א פּרוּדו צו צוגעשטעקענען אַ סטודיע פון געזעצער סאָוועטישע קינג־סטער. אַבער פונעם פּרוּדו האָט זיך אַרײַנגעלאָזט א ברידעס. אויס־גאַנגסלאָז און טראַגיש איז געווען אין דער מעדינע דער גויזל פון אַזעלכע סטער פון דער ידישער בינע, ווי מירשע גאַלדבאַט, דאַנעל פּינקעלקראַוס, וועלכע זינגען אוועק פון דער וועלט גלייך נאָך ערשטן צוזאַמענשטויס מיט דער ייִסראָעל־דיקער ווירקלעכקייט.

אין ייִסראָעל דערשיינט אַ צייטונג אַף רוסיש מיטן נאָמען „סריבונאַ“, אַט וואָס מיר ליינענען דאָרט אין איינער אַ מיטילונג: „דער אוילע פון סאָוועטן פאַרבאנד מיכעל האַלצמאַן, 51 יאָר אלט, וואָס איז געקומען אין דער מעדינע מיט פעלעכע כאַדעשיש צוריק, האָט צוזאַמען מיט זיין פּריו זיך אָפּגעהאַנגען פון זיין דירע, וועלכע ער האָט פאַרנומען אינעם געזעצער פון אַבסאָרנציע אין דיפּאָן.“

און פון אַ צווייטער מיטילונג דערוויסן מיר זיך: „אין ראַמאַט־גאָן אין אַ כּאָרעווער צוזאַמענוויינגונג האָט, גיט קענענדיק אויסהאַלטן די אַרמילאָזשעס, נאָך אַרבעט און די שווערע לעבנס־באַריינגונגען, זיך אָפּגעהאַנגען די געזעצערע מאַסאָקערע איינזונג־נערן מאַניע ספּעקטאַר. זעלבסטמאָרד איז באַגאַנגען אירך דער געזעצער און וועלכער איינזונגער לעבנדיק כאַנעט.“

אזעלכע יעדעס קען מען אין דער ייִסראָעל־פּרעסע באַנענענען גיט הייניק. טרויעריק זינגען אירך די ברייך, וועלכע הערן גיט אויף צו אַנקומען פון דער מעדינע. יענענדיק קאַראַמזין שרייבט צום איינזעניער־מעכאַניקער דאָויד קאַץ:

„אַט דעם ברייך מינעם מעגסטו זיין אלעמען. איר האָבן אזעלכע ברייך אַנגעשריבן גיט ווייניקער ווי צען, איר האָבן שוין באַקומען ענטפּערס מיט דאַנקען. פאַרן אוועק הייסט זיך אליין פאַרמישענען צום טיש. דער אומבליק איז, וואָס די רעגירונג אליין איז דאָ קעגן אונדז. די גאַנצע פּראָפּאַגאַנדע איז געווען גיט מער, ווי אַ מעסע פּאָליטישע שפּיל אַף אונדזערע ביינער. איצט איז שוין די שפּיל מער גיט נייטיק, און וואָס שפּיער אונדז, זינגען מיר טיש פּרוער, טיש איצט געווען דאָ די פּינעסע ראָד אין וואָגן.“

געאַרעריש און פאַלשקייט — דאָס זינגען די מער טאָדן פון זייער סיסטעם. די גערימטע פּרעסע פּרעזינט איז גיט פאַר די רוסן (געמיינט — גיט פאַר די יידן, וועלכע זינגען געקומען פון סאָוועט־פאַר־באַנד)...

די רעכטע גרויפירונג פון ייִסראָעל לעבט איצט איבער אַ שאַרפן פּאָליטישן קריזיס. אזא וואָס זי

די מילכאָמע, די רעאקצאַנערע פאָליטיק פון די רעגירנדיקע קרייזן—
א שווערע פּלאַג פאר דעם פאָלק פון ייִסראָעל
און פון די אנדערע לענדער אין מיטעלן מיוזעך

(לויט די מאטעריאלן פון דער ייִסראָעלדיקער פרעסע)

פון די באווייזן פון די מדינות נאציאנאלע

מלחמות, אנטיסמיט, צודקצוג...

לשטעט ניו יארק

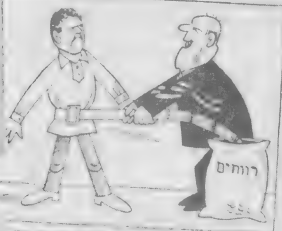
די נעגאטיווע דערש אין ווירטשאפטלייזן

די חובות פון מדינת ישראל ווארסו
דער האנדלס-דעפיציט וואקסט,
דער יקרנות וואקסט...

וועגן א פאליטישן
סטאנדאט פון

מאכאט דאס
אין יסודות התורה

דער טון פון דער נאך
היינט ארבעטס-קראפט
אין ניו יארק

די פאליטישע סטאנדאט פון מאכאט דאס
אין יסודות התורה פון מאכאט דאס
אין יסודות התורה פון מאכאט דאס

דער נגיד פון באנק ישראל
דער לעבנס-סטאנדארט דארף
אראבעניידערט ווערן מיט 10 פרענט

ארעמשאפט אין יסראעל

ישראל, ארבעט
פראדוקטיוו קען
אירעם אפגענומען

אויף וועמענס
חשירו

1,854 ישראליים
מיט אין מלחמה

א יינגע פאליטיש
דאכט מאכאט דאס

ביראבידזשאנער ניס

טוריסטישע מארשרוטן

דער ביראבידזשאנער געגנטלעכער ראט פון די פראפאגאנדענישע האט געשאפן א ספעציעלע עקספארטירונג, וואו מע קען איינשאפן טורי-סטישע פונקטן לויט פארשידענע מאר-שרוטן: קיין מאסקווע און לענינגראד, אין די ביזאנטישע רעפובליקן, מאלאדאווע, אוקראינע, קאוקאז, מיטלאיע און אין אנדערע קאנטן פון נעם לאנד.

אן אינטערעסאנטע איז די ריזע מיטן צוג, וואס טראגט דעם נאמען „א בליק אף כאבא-ראוסק“, די ביראבידזשאנער טוריסטן באקאנטן זיך מיט די מערקווירדיקע ערשער פון דער וויס-מיווענדיקער הויפטשטאט, באזוכן דאס שטייגן, דעם פלאנעטארי, די טעאטערן, דעם צירק און מאכן דורך א שפאציר איבערן אמור.

די ביבליאטעק 19 א טיגלישע

מער פון 200 ליינער האבן זיך באשיליקט אין דער לייבער-קאנטערענץ, וואס איז לעצטנס פארגעקומען אין דער ביבליאטעק פונעם יישוב כינאנסק. אף דער קאנטערענץ איז באהאנדלט געווארן די זאמלונג, אף די ברעגן פון בירע און ביזשאן, וועלכע איז דערשינען צום פער-ציקסטן ירחל פון דער יידישער אויטאגראפער געגנט.

די ביבליאטעק פונעם יישוב כינאנסק פאר-מאגט א סאגד פון 20 טויזנט ביכער.

דער נאָוֹאָסיִבִירסקער מעלוכע-טעאטער אין ביראבידזשאן

אין ביראבידזשאן האט גאסטראליע איינער פון די עלטסטע טעאטערן פון סיביר — דער נאָוֹאָסיִבִירסקער אָרדענטליכער מעלוכע-טעאטער, רויטער פאקעל.

דער טעאטער האט באוויזן פאר די צווייטער פון דער יידישער אויטאגראפער געגנט פון ספעקטאקלען פון זיין רעפערטואר: „דער הענעצוא“ גער „זוילינג“ און „די באלעבאסטע פונעם אייג-פארהויז“ פון ק. גאלדאג, מיט מיטער פירט די אויספארשונג פון ד. פאפולעל און „לאמיר א שמועס טאן וועגן די קאפירן פון דער ליבע“ פון ו. פאנאוו.

די צייטונגען „ביראבידזשאנער שטערן“ און „ביראבידזשאנסקאיה וועדא“ האבן געווייזט די פארשטעלונגען פונעם טעאטער אויספירלעכע רעצענזיעס.

האט נישט איבערגעלעבט פאר דער גאנצער צייט, זינט עס עקזיסטירט די מעדינע.

„די צייט ארבעט נישט פאר יישראל“ — אזא איז די איינמאטיקע מיינונג פון א סאך פאליטישע איבערויכטלער.

די יישראל-פרעסע אליין אליאמירט, און די אלגעמיינע פאלן און די אויסהאנדערונג פון יישראל-הערש ווערט גרעסער, די צייטונג „מאארא“ שרייבט: „די אנטוויקלונג פון די אוילים, וועלכע שרייבן זיך דורך מיט זייערע קריזיס אין פסער, שוואכט אפ דעם הילן פון די קאנדידאטן צו אלע און איז אפילו גויערע דערצו, אז יידן, וואס בא-וויזן ארויסצושטארן, באנוצן זייער ארויספארטוייע אף צו עמיגרירן אין די פארייניקטע שטאטן, אָדער זיי בלייבן אין אייראפע.“

לויטן אופטראג פון דער סעלאוויווער צייטונג „האמאריץ“ האט דער וויכטיגסטער-פארשער אינסטיטוט „פארי“ שטודירט די געזעלשאפטלעכע מיינונג פון לאנד. דער אינסטיטוט האט פעסטגע-שטעלט, אז 6.5 פראצענט פון די אויסגעפארשטע ווילן פארלאזן יישראל און העכער 5 פראצענט טראכטן ערנסט וועגן דער פראגע. צווישן די יונגע מענטשן פון 18 ביז 29 יאר האבן העכער 20 פראצענט אויס-געדיקט דעם פארלאנג צו עמיגרירן.

די סטאטיסטישע ביראג פון יישראל טיילט מיט, אז 16 פראצענט פון די 37 טויזנט אוילים, וועלכע זי-נען געקומען קיין יישראל אין 1970, האבן שוין פארלאזט דאס לאנד.

דער אגרעסיווער קורס פון די עקסטרעמיסטן, זייערע פאָדערונגען, אז די שטראפֿן זענען, וועלכע זינען אָפּווערס געוואָרן בא די שטייגנע אראבישע מעלוכעס, זאלן אף שטענדיק פארבלייבן בא מיט-ראַעל, ווערט פארווירטלייט דורך אלע פעלקער פון דער העלט. דערונטער אויך דורך די פרידנסליב-דיקע קרעפטן פון דער מעדינע.

דער גענעראל-סעקרעטאר פונעם צענטראל-קאמי-טעט פון דער קאמוניסטישער פארטיי פון יישראל מיינער ווילנער האט געזאגט אין זיין אינטערוויו דעם קארעספאנדענט פון „פראוואדא“: „די ביטערע דערפארונג פון דער מילכאמע: טויזנטער פארי-שטעטע פאמיליעס, שפיטאלן, שול מיט פארווונדעטע, שטענדיק שרעק פאר א נוצער בלוט-פארגיסונג. — דאס אלץ האט ארויסגעווארן א כחאלע פון צארן און פראטעסטן קעגן דעם קורס פון דער רעגירונג, וואס איז געפאלען פראפאגאנדע מיט אריסן אין א טאטעס די פענטלעכקייט פון יישראל.“

די צווייטע פראפאגאנדע האט נישט בליז אפגעווארט דאס פאלק פון יישראל, נאר אויך פארפירט א טייל פון די נישט-טאנדאמאטיקע יידן פון סאטמאר-אראבאנד, וועלכע זינען אוועקגעפארן קיין יישראל. איצט איז פאר זיי געקומען די צייט פון ביטערער אנטוויקלונג.

ווי מיר זען, שטימט די פאלשע צווייטע קריזעס לאכלות נישט מיט די פאקטן פונעם לעבע-דיקן לעבן.

לעצנעל דאדיאני

דער קלעדיקאליון אין ייִסראָעל

מיר, סאָוועטישע יידן, זיינען געוויינטלעך דערצו, אז רעליגיע און מעלוכע האָבן צווישן זיך קיין שום געמיינזאמע ניש. מיר זיינען געווען פאָשטע איבעראַשט, לייטענדיק אין דער פרעסע, אז ביים דעם לעצטן רעווינאָס-קריזיס אין ייִסראָעל זיינען די רעליגיעזע פארטייען ארויסגעטראָסן מיט כוצפנדיקע פאָדערונגען, מע זאָל אָננעמען אַ מיטלאַטערלעכע געזעץ, ווער עס קאָן אין ייִסראָעל פארעכנט ווערן אלס ייד.

מיר בעסן אַיך דערקלערן גענוי וועגן דער ראַליע פונעם יודאָיזם אין ייִסראָעל — וואָס פאר אַן אָרט ער פארנעמט אינעם דאָרטיקן מעלוכע־לעבן.

מ. גורעוויטש, א. יאָקנעהאָז
און אַלדאָ, סאמאראַנד.

אין ייִסראָעל זינען אָפּגעווען אנערקענט בלויז דער אָרטאָדאָקסאלער און כאַסידישער יודאָיזם, ד.ה. די סאמע קאָנסערוואַטיווע, רעאָקצאָנערע פאַרמען. אין דער מעדינע ווערט נישט דערלאָזן אַפּילע דער קאָנסערוואַטיווער און רעפּאַרמיסטישער יודאָיזם. די קלענסטע אָפּזיכטונג פון די דאָגמאסן פון דער אַר-טאָדאָקסאלער רעליגיע רופט ארויס שאַרסטע אַגיד פאַלן מיטאד די ראַבאָנים און צאדיקים, אירך מיטאד די קלעריקאלע פאַרטייען.

די רעווינאָס־קריזיסן גייען אויס די רעליגיע אלס אינטערומענט אָף צו פאַרשינצערן די מויכעס באַ אַ הייזשן טייל פון דער באַפעלקערונג, צעשינדן דעם שאַוויניזם, דעם מיליטאַריסטישן פּסיכאָז. איי-נער אַ פּובליציסט פון קליינבירגערלעכע שניט, ג. היינשטאָק, שרייבט אין זיין בוך „דער צעניג קעגן ייִסראָעל“: „די צעניגטישע פּראָפּאָגאַנדיע בלייבט הענגען אין דער לופט, ווען זי טארומט זיך נישט אָף דער רעליגיע. נעמט אַדזשק די באַגריסן „אַסאַ-בעכאַרסאַנער“, „ערעץ זאָחאָס כּאָלאָו אודחאַש“, און פונעם צעניגטישן פונדאמענט וועט גאַרישט נישט בלייבן. די אידעאָלאָג פונעם צעניגטישן קלעריקאליזם פריידיקן, אז די מעלוכע ייִסראָעל איז אָפּגעקומען אין רעוולוטאָס פון דעם, וואָס יעהאָואַ

די רעווינאָס־קריזיסן פון ייִסראָעל טרען אלץ, קעדי צו פאַרשטאַרקן דעם בונד צווישן דער רע-ליגיע און דעם צעניג. אזא ענגער בונד האָט זיך אַינגעשטעלט נאָך אין די ערשטע יאָרן פון דער צעניגטישער באַוועגונג, ער איז דערנאָך אַריסגער פרוּחט געוואָרן אין דער פּראַקטיק אין די יאָרן טונעם בריטישן מאָנאַט אָף פאַלעסטינע. איצט איז ער דערהויבן ביז דער מאַדרייגע פון אַ גרונט־קריטערי באַם פּעסעסעלן די „ייִדישקייט“ פון דער מעלוכע ייִסראָעל, די נאַציאָנאַלע אָנגעהערקייט פון די יידן.

דער יודאָיזם, דער ראַבינאַט און די קלעריקאלע פאַרטייען שפּילן אינעם היינטיקן ייִסראָעל אַ ביז גאָר היכטיקע ראָליע. דער צעניג איז אנערקענט אלס הייפּט־מיטל צו „אומקערן“ אַ מאַקסימאַלע צאָל יידן אין שוים פון יודאָיזם, סאַרפּעסטיקן דעם אור-טאַריטעט און די פּאָליציעס פון דער רעליגיע און פונעם ראַבינאַט. דער צעניג, פון זיין זיסט, גוצט אַקטיוו אויס די דאָגמאסן פונעם יודאָיזם און דעם קלעריקאַלן אַפּאַראַט, קעדי באַרעכטיקן און „קא-שערן“ זיין נאַציאָנאַליסטישע, אַגרעסיווע פּאָליטיק און פאַרשטאַרקן זיין אידעאָלאָגישע און פּאָליטישע הערשאַפט איבער דער באַפעלקערונג פונעם לאַנד.

די אַמעריקאַנער בורשואַווע וואָכנשריפט „נייטוויק שרייבט: „האַנאָס ייִסראָעל איז פאַרמעל נישט קיין סעאַקראַטיע, טרעט אָבער דער יודאָיזם ארויס אלס אַ מעלוכע־רעליגיע און דער אַינפאַלס פון זינע קלייקידישע פאַרשפּרייט זיך וויסן אויסער די ראַמען פונעם בעסמערדעש“.

1 כאַסידיזם — אַ רעליגיעזע מיסטישע שיטע, אָפּגעקומען אין דער ערשטער העלפּס פונעם XVIII יאָרהונדערט. די כּסידיס האָבן געשאפן זייער זעלב-שטענדיקע שול (כּסידישע שטיבלעך), בעראַש פון איר שטייען די צאדיקים (ראַבייט).

האט זיך דירעקט אריינגעמישט אינעם לעבן פונעם היינטיקן יידנטום.
דעם בורזשואזן קלעריקאליזם באַמקען אונטער די ליערעס פונעם אויבערפונעם ציעניסטישן סאָציאליזם. אַס וואָס עס האָט זינערצייט געזאָגט בען גורזאָן: „וועגן דעם, אז דאָס יידישע פֿאָלק זאָל בלייבן לעבן און עס זאָל געשאַפן ווערן די יידישע מעלכעס, וואָס זיך געזאָרגט די נעוואָס...“ די יידישע גאציע און די רעליגיע, — האָט געזאָגט גאָל דע מעיר, — זינען גיט אַפּצושטילן איינס פונעם צווייטן.“

דער ראַבינאַט, פון זיין זיט, נוצט אויס די טעאָריע און פראַקטיק פונעם פֿאָליטישן ציעניזם, סיסטעמאַטיש פאַרברייטערדיק זיין אַינפֿלוס און פאַרשטאַרקנדיק זינע פּאָליטישע אין אלע לעבנסגעביטן פון ייִסראָעל.

אַנהייבנדיק פון יון 1963 גייען ארמין אינעם הויפּט־ראַבינאַט (מע רופט אים אויך וואַד האָראַי באַנים) צוויי ראַדוראָקולעס און צען אנדערע ראַבאָנים. דער דאָזיקער אָרגאַן ווערט אויסגעוויילט דורך א קאָלעגיע פון 125 מענטשן, אין דער פערטסטע ראַבאָנים (די וואָלן קומען שטענדיק פֿאַר אין אַן אַטמאָספֿער פון פאַרבינדערע קאַמף ווייטן פאַרשיידענע גרופּירונגען). דער וואַד האָראַבאָנים באַזיט ברייטע רעכט פון קאָנטראָל איבער דער טעקסט פון די אָרטיקע רעליגיעזע געריכטן.

די יודאישע קעהלע אין ייִסראָעל מיט צוויי ראַדוראָקולעס בערשאַ (איינער — פאַר די אַשכּנאַזים, ד.ה. פאַר די יידן, וואָס שטאַמען פון אַיראַפּע און אַמעריקע, דער צווייטער — פאַר די מירור־יידן, אָדער „שטאַראַפּע יידן“, וועלכע זינען געקומען פון די אַפריקאַנישע און אַזאַטישע לענדער) האָט 185 אָרטיקע רעליגיעזע מוניציפּאַליטעטן. 45 פּראָצ. פון זייערע מיטגלידער ווערן באַשטימט פונעם מיניסטער־ריום פאַר רעליגיעזע אַיגאַנים, 45 פּראָצ. — פון די אָרטיקע מאַכט־אָרגאַנען און 10 פּראָצ. — פון די אָרטיקע ראַבאָנים. די הויזאַפּעס פון די רעליגיעזע מר גינצפּאַליטעטן ווערן געדעקט אָף אַזאַ אױפֿן צוויי דריטל אפּן כּעזשן פון די אָרטיקע מעלכע־אָרגאַנען פון און איין דריטל — מיטאַר דעם מיניסטעריום פאַר רעליגיעזע אַיגאַנים. אין 380 קלינע ייִשוּוים, וואָס קיין מוניציפּאַלע אָרגאַנען זינען נישט, איז פאַראַן אַ וואַד (א רעליגיעזער קאָמיטעט), און זינען הױַזאַפּעס ווערן אויך אין גרונט געדעקט דורכן אַנגע־רופּענעם מיניסטעריום.

אין לאַנד איז פאַראַן א גריסע צאָל באַסעמער־ראַשים און טפּילע־המורע (אין 1966 זינען געווען אַרומ 6 טויזנט, אין 1969 — 6 טויזנט, אין אַהונטס 1972 האָט דער רעליגיע־מיניסטער ז. אַהראַפּטיק דערקלערט, אז מע טרעט צו צו בויען נאָך 51 באַ־סעמער־ראַשים).

די מיטגלידער פונעם הויפּט־ראַבינאַט און 650 ראַבאָנים ווערן אויסגעוואַלט דורך דער מעלכע, די אָרטיקע ראַבאָנים — דורך די רעליגיעזע מוניציפּאַליטעטן. 365 ראַבאָנים זינען באַשטימט מיט א הויכן ראַנג. זיי (און גיט די ציווילע אָרגאַנען) זינען באַשולדיקט צו רעגיסטרירן און אויסערעמען כאַסענעס, געטן, געבוירן אדו. די ראַבאָנים גיבן אַפּסערקוואַס אַכטונג, אז אין גאַנצן לאַנד זאָל מען

אַפּהיטן קאַשרעס, מע זאָל גיט מעכאַלע־שאַבעס זיין. שאַבעס אַרבעט גיט אין גאַנצן לאַנד, אויסער כּספּע, דער געזעלשאַפּטלעכער טראַנספּאָרט. די רע־ליגיעזע אַבסאָקראַטן פּאָדערן אַינגעשפּאַרט, אַס מע זאָל פאַרבאָטן צו פאַלמעסן אפּילע צוליב מעדיצין־נישע צילן.

אין דער ייִסראָעל־אַרמיי עקזיסטירן אַפּיציעל מי־ליטערישע ראַבאָנים. יעדער מיליטערישע האָט זיין בעסעמער־שע, ווען א סאָלדאַט ווערט אָנגענומען אין דער אַרמיי, באַקומט ער, צוגלעך מיטן געוועזן, אויך א סיגער און א כּומעס, צו ראַבאָנים טוען אַלן, קעדיי דערציען די סאָלדאַטן און אַפּיציערן פון דער ייִסראָעל־אַרמיי אין גיסט פון ראַסיסטישן שאַווי־גיום און פּאַסאַריזם.

האַנט די צאָל פרומע יידן אין ייִסראָעל באַטרעפּן גיט מער ווי 25 — 35 פּראָצ. פון דער באַפעלקערונג, דערלאָזט גיט דער הויפּט־ראַבינאַט אפּילע די סאַמע באַשיידענע רעפּאַרעט אין מראַנג וועגן דעם אָרט פון רעליגיע אין דער מעדינע, ער פאַרפּליכטעט שטרענג אַפּצוהאַלטן אלע קאַנאַנען, רעליגיעזע יאָם־טיוויים אין ייִסראָעל זינען אין דער זעלבער צייט אויך מעלכע־ס יאָמטיוויים.

דער ראַבינאַט איז גיט בלויז דער זיטל פון דער אינערלעכער רעאַקציע, נאָך אויך אן אַקטיווער אָנ־הענגער פון דער עקספּאַנסאַניסטישער אַיסערן־פּאָליטיק. דער געוועזענער ראַדוראָקולער פון דער אַרמיי, דער בירגאדע־גענעראַל פון פאַראַשוט־און דעסאַנט־מיליטער ש. גאַרעץ, האָט נאָך דער „זעקס־טאָגיקער מילאַכטע“ געמלט צו אַינגעשטעלן גיט די אַייגענע הענט די ייִסראָעל־פּאָן אפּן באַרג סיני. דעם 15 יון 1967 האָבן אלע ראַבאָנים מיספּאַלעל געווען צו גאָס, אז די דערפֿאַרערע אַראַבישע טע־ריטאָריעס זאָלן בלייבן אַלץ שטענדיק באַ ייִסראָעל. אָף די קורסן פון רעליגיעזער בילדונג (אָדער פון „ייִדישער דעציזינג“), וועלכע זינען די סאַמע מאַסנהאַפּטע פּאַרן פון ציעניסטישער פּראָפּאַגאַנדע, איז פאַרבאָטן צו דערמאָנען אפּילע וועגן דער מעלכע־כּיסט, אז ייִסראָעל זאָל אַמאָל דאַרפֿן אַוועקגיין פון די אָפּווערע אַראַבישע טעריטאָריעס.

די געריכטן פונעם ראַבינאַט, וועלכע זינען גע־גרינדעט געוואָרן אין העקטעם מיטן געזעץ פון 26 אַהונטס 1953, האַלטן זיך באַ דער האַלאַכע־סיסטעם, ד.ה. באַ דער מירע־שעבאַלפּע — באַ די סאַמע אַראַבישע און אינערעט גאַרמס: גיט־יידן (אויך פּריווע) האָבן גיט קיין רעכט אַרויסצוטערען אלס אַיידעם אין די דאָזיקע געריכטן.

דער באַשלוס פונעם אויבערגעריכט פונעם ראַבינאַט, וואָס פאַרשט פון אים שטייען ביידע זייטן האַקוועלעס, איז אן ענדגילטיקער און קאָן גיט אָנ־געקלאָגט ווערן אינעם אויבער־געריכט פון דער מע־לכע. פאַר גיט אויספֿילן די באַשלוסן פון די רע־ליגיעזע געריכטן (אזעלכע זינען אין דער מעדינע פאַראַן 19) קאָן מען אַריינגעוועסן ווערן אין ספּיסע. וואַזוי די קלעריקאַלן פּאַסן צו צו די היינטיקע באַיינגונגען די רעליגיעזע און יוריידישע פּאַרשירפּען

¹ אין אָקטאָבער 1972 האָט די קעהלע פון די אַשכּנאַזים אויסגעוויילט גאַרעטן אלס איר ראַדוראָקולער.

פונעם אוראלטער, איז צו זען, לעמאשאל, פונעם יידישן טטאטוס פון די פרויען. לויט די געזעצן פון יישראל קאן א פרוי נישט ארויסטראפן אלס איידעם אינעם געריכט פון דער ערשטער אינסטאנץ. אן אלמאנע, וואס האט נישט קיין קינדער, מוז לויטן געזעצן וועגן הייראט און געט, וואס איז אנגענומען געווארן אין 1953, כאטענע האבן מיטן ברודער פון איר פארשטארבענעם מאן (אויב ער האט נישט קיין פרוי). אויב ער איז נאך א מינדעראיקער, דארף די אלמאנע הייראט, ביז ער וועט אלס ווערן דריטע יאר. אן דער דערהויבעניש פונעם ברודער פונעם פארשטארבענעם מאן טאר זי א צווייטע מאל נישט כאטענע האבן (זי מוז פונדעם צעמפן כליצע). ווען מאן און ווייב געטן זיך, פארלירט די פרוי די מיר טעשטאטירעכט אף אירע זין, ווען זי ווערן אלס זעקס יאר. אויב דער מאן איז פארפאלן געווארן בא טראגישע אומשטענדן, אפילו אף מילכאמע, ווערט די פרוי געהאלטן פאר אומ, וואס דער מאן האט זי געזאגט, און זי טאר מער נישט כאטענע האבן, אויב די פרוי ווערט אומשטענדלעך אן יעדעס, מער דער מאן כאטענע האבן פארפאלן אן יעדעס, פונעם ראבינאט מיט דער ביטע, מע זאל אפגרייזן איר מאן, ער זאל זי, דורכשניידן, א פרוי האט קיין רעכט נישט צו געסן זיך מיט א פסיכיש קראנקן מאן, דער מאן אבער, אויב די פרוי איז פסיכיש קראנק, מעג באגיין זיך מיט איר, ווי ער פארשטייט. א פארהייראטע פרוי האט רעכט אפן פארמעגן, וואס איז געווען אירע ביו דער כאטענע, אבער אויב מע געט זיך, גייט דאס גאנצע פארמעגן, וואס איז זי צוגעקומען פאר די יארן פון זייער צוואמעלעכע, אריבער צום מאן.

זי מיר זעצן, זימען אין די געריכטן פון יישראל אינגעפירט אועלכע נאָרמעס. לויט וועלכע די פרוי ווערט באטראכט אלס א נישטפולערטיקער מענטש. אין דער פראקטיק ברענגען אָס די נאָרמעס גאנץ אָפּט צו קאָזוס, וועלכע טראָגן א בעזעמטע טראגישן באראקסער. מיר וועלן דאָס איליוסטרירן מיט א ביספּיל. ווערער 1971 האָט דער געריכט פּור נעם ראבינאט פארבאטן צוויי ברידער — טאָלדאט פון דער יישראל-אראמי — צו כאטענע האבן מיט זייערע טאכטעס. דער מאָטייב: זי ברידער זימען. נישט קיין פולווערטיקע יידן, זי זימען מאמוזירט, אלס מאמוזירט זימען זי דערקלערט געווארן דערפאר, וועל זייער מאמע, באקומענדיק בעשטימטע א מיטילונג. אז איר מאן איז געשטארבן, האָט כאטענע געהאט א צווייטע מאל איר ניער מאן איר דאָס דער טאטע פון די צוויי ברידער, שפעטער אבער האָט זיך ארויסגעוויזן, אז די מיטילונג וועגן דעם פּוים פונעם ערשטן מאן איז געווען א טעאָדזיקע, און דער געריכט האָט באשלידעט זי פרוי, אז זי האָט געלעבט מיט צוויי מענער, וואָס עס באשטימט, אז אירע קינדער זימען מאמוזירט, „נישט קיין מולבא-רעכטיקע יידן“. א באַכער א מאמוער מעג כאטענע האבן נאך מיט א מידל א מאמוערס. כאטענע האבן מיט מידלעך, וועלכע זימען „פולבארעכטיקטע יידן“, אין אים פארבאטן. דער ראו קאן דערלויבן די מאמוזירט (דערביי נאך די נאציאנאליסטעס) כאטענע האבן מיט גאסן-מידלעך אדער מיט שיקסעס, וועל-

כע וועלן זיך מעגליכער זיין, די קינדער פון די מאמז-זייער זימען אויך מאמוזירט ביו צענטן דאָר. בא צענדליקער פונטער יידן פון דער רעפאר-מאטארישער יידישער קהילה אין אמעריקע, — שרייבט דער זשורנאל „גוועל אבסערוואטער“, (און צו דער דאזיקער קהילה געהערן אין אמע-ריקע א מיליאן יידן), וועלכע האבן כאטענע געהאט צום צווייטן מאל (נאכן געטן זיך באם רעפארמא-טארישן ראו), זימען די קינדער מאמוזירט, האבן אזא לאגע צעפינען זיך אויך די יידן, וועלכע האבן אימיגרירט פון פּסט, ווי זינט דער רעוואלוציע פון 1917 עקזיסטירט פראקטיש ביכלאל נישט קיין רעליגעזעזשע. געמישטע כאטענעס ווערן גערעכנט פאר נישט גילטיקע. די קינדער, וועלכע ווערן געבוירן פון אועלכע כאטענעס, זימען מאמוזירט. צו די געווינדן פון געמישטע כאטענעס פּעסטיקט מען צו א לעצער און א ראו. די נישט-יידישע פרויען דארפן דערלערנען אידיש און די געזעצן פון יידישן. דערנאָך עקזאמענירן מען זי, ערשט דעמלט מעגן זי זיך מעגליכער זיין, קאָלומאן זי זימען זיך נישט מעגליכער, זימען זי פראקטיש נישט קיין יישראל-ביידער און האבן נישט די רעכט פון א פרוי און א מוטער. כאטענעס צווישן יידן און אראבער קאמליפיקירן די צענטיקט נישט בלויז אלס אן אקט, וואָס פארפּלעקט די „ריינקייט פון דער ראסע“, נאָר אויך אלס פאראט. און דאָך... דאָ האבן אין 1970, ווי עס טיילט מיט דאָס יישראל-מיר-נישטערנס פאר די אנגעלעגנהייטן פון רעליגיעס, 207 יידישע מידלעך כאטענע געהאט פאר אראבישע באַכערס. צוזאמען מיטן ראבינאט דערקלערט אויך די רעגירונג פון יישראל, אז דער קאמף פאר דער „ריינקייט פון דער ראסע“ איז איינער פון די הויפט-צילן פונעם ציעניזם. לויט דער אָנהויבונג פונעם מיניסטעריום פאר די אנגעלעגנהייטן פון רעליגיעס ווערן די געווינדן, וועלכע זימען אומגע-קומען פון געמישטע כאטענעס, פארשריבן אין די „שווארצע צעטלעך“.

ווען די קעסעס האָט באהאנדלט דעם פראיעקט פון א געזעץ, ווער אין א יידן? האָט דער גענעראל-סעקרעטאר פון דער קאמפארטיזם פון יישראל-מיר ווילנער געזאָגט אין זיין ארויסטערענונג: „אנגעמען אזא געזעץ באשטימט אָנבינדן דער מעלוכע איבער גוואלד די רעליגיע, אָפּליקענען די פּרינציפּלן צו האלטן זיך בא וועלכער עמונע מע חיל און די נאטירלעכע רעכט פון די עלטערן (בא א געמישטער כאטענע) צו באשליסן, וועלכע נאציאנאליסטעס אויס-קליבן פאר זייערע קינדער. אזא געזעץ באשטימט פראקטיש צווינגען מענטשן צו מעגליכער זיין זיך, אין דער צייט, ווען די גאנצע וועלט באפירט זיך פון דער הערשאפט פונעם קלער, — האָט גע-שריבן דער יישראל-אדוואקאט ש. אלאני, — וואָס גע-יישראל מיט א פּעסטן טראַם צוריק, צום כוישער פון מיטלעלעך“.

מיט עטלעכע יאר צוריק, ווען די קלעריקאלע און אנדערע אולטרא-רעאקצאנערע קרייזן פון יישראל האבן געפאָדערט, מע זאל ארויסגעבן א געזעץ, וואָס זאל באשטעטיקן די ראסיסטישע „דזקטרינע“ וועגן נאציאנאליסטעס און איבער-קאנטרא-מיטגליד פונעם איבער-געריכט כ. קאָנאן קאנטא-טא

טירט: "די ביטערע איראניע פונעם גורל באשטייט דערין, וואָס די זעלבע באַקאַנגישע און ראַסיסטישע טעזיס, וועלכע די נאַציסטן האָבן פּראָפּאגאַנדיזירט און באַנייטערט מיט זיי די שווערלעכע, גירנבער גער געזעצן", האָבן געדינט אלס יעטאָד באַס אָפּ- צושולן באַשטימט די בירגערשאַפט אין "יסראָעל". אינעם פּאָליטישן און מעלוכישן לעבן פון ייִס- ראָעל שפּילן אַ ביז גאָר אַקטיווע ראָלע, די רעלי- גיעזע פּאַרטייען, וועלכע באַזירן זיך אָף די קאַנאַנען פונעם ייִדישן דאָזיק. די סאַמע איינפלוסריכע פון זיי אין די נאַציאָנאַלירעליגיעזע פּאַרטיי, וואָס איז געשאַפן געוואָרן אין 1956 דורך פּאַרטייקן די פּאַרטייען מיוראכּי און האַפּאַעל האַמיראַכּי. די דאָזיקע פּאַרטיי פּאַרמאַנט א שטרענג-אַרגאַניזירטע אפּאַראַטינעץ אין לאַנד, זי קאָנטראָלירט צוויי בענק, עטלעכע גרויסע אונטערנעמונגען און קאָמפּאַניעס, 21 קיבוצן אַהוו. אונטער איר אָנפירונג געפינען זיך צוויי יוגנט אָרגאַניזאַציעס— "בעני אקיווא" (די זין פון אקיו- ווע), וועלכע האָט אַרום 19 טויזנט מיטגלידער, און האַנאָר האַדאטי האַאָוועד" (רעליגיעזע ארבעטער- יוגנט) מיט 15 טויזנט מיטגלידער. אין דער נאַציאָ- נאַלירעליגיעזער פּאַרטיי זענען באַשעפטיקט עטלע- כע טויזנט ראַבאַנאים, וועלכע האָבן אין זייער רעשוס אומגעפער איבער דער קאַשרע אין די גאָר- קיבן, אינספּעקטאָרן, וועלכע געפינען אויס די מענטשן, וואָס עסן כאַזער-פלייש, און אנדערע רע- ליגיעזע שטיגאָוויקעס.

די נאַציאָנאַלירעליגיעזע פּאַרטיי איז אַ לעריקאַ- לע קערפערשאַפּט, וואָס שטייט אפּן רעכטן סלאַנג פונעם פּאַרטייקטן פּאַרמאַנט פון די ציעניסטישע פּאַר- טיען פון ייסראָעל. זי לידערס פון דער דאָזיקער פּאַרטיי זאָגן: "אין גלייבן, און ייסראָעל וועט ווערן אַ מעלוכע פון טוירע און שאַבעס", טוירע— איז אַ לוגעמיינע אידעאָלאָגיע פון די יידן פון ייִס- ראָעל. "עס וועט קומען אַ טאָג, ווען די רעליגיעזע יידן וועלן זיין די אַנטשטינדיקע קראַפט אינעם אָנפירן מיט דער מעלוכע".

אין דער רעגירונג פונעם גענעראל איצבאק רא- בין (ראבין) איז פריער געווען, שפּע פונעם גענעראל- שטאַב און געוואנדערט אין די נאַציאָנאַל- רעליגיעזע פּאַרטיי ניס ארמין— די דאָזיקע פּאַרטיי האָט געפּאָדערט, ערשטנס, אַז בלויז די ראַבאַנאים זאָלן האָבן דאָס רעכט סאַך פון דער האַ- לאַכע צו באַשטימען, ווער איז אַ ייִד, צווייטנס, אַז אין דער רעגירונג זאָלן אירן פּאַרשטימער פונעם עקסטרעמטן בלאָק, "ליקוד", און, דריטנס, עס זאָל גראַנטירט ווערן, אַז דאָס ייסראָעל-מיליטער וועט קיינמאָל ניס פּאַרלאָן די "היסטאָרישע סעריטאַריעס פון טוימירן און יעדוועד" (זה) פון מירעווער- צאנזע).

וואָמען מיט די אנדערע רעליגיעזע פּאַרטייען געפינט זיך איצט פּאַרמאַל די נאַציאָנאַלירעליגיעזע פּאַרטיי אין אָפּאַזיציע. אָבער די לידערס פון מאַ- האָפּן, אַז זיי וועט פריער אָדער שפּעטער ווידער ארמין אין דער רעגירונג-קאָאָליציע. אין די וואַלן צו דער קנעסעט פון 1974 האָט צום ערשטן מאל אָנטיילגענומען די "באָוועגונג פאר בירגעררעכט", וועלכע האָט עס מעלעכע כאַדאָ- שים ביז די וואַלן אָפּגעשפּאַלטן זיך פון מאַ. די

דאָזיקע גרופּע (מע דאָרף באַמערקן, אַז קיין איינ- העט אין צווישן אירע מיטגלידער ניטא) טרעט אַרויס פאַר דער פרידלעכער איינרעגולירונג מיט די שכינישע אראבישע מעלוכעס (אף דער באזע פון סעריטאַריעלע האַנאַפּעס), פאַר ליקוודירן דעם אפּן פּאָליטישן, געזעלשאַפּטלעכן און קולטורעלן לעבן פון לאַנד, פאַר אינפירן ציחילע סאָנעס און פאַר דער גלמחיהט פון אלע בירגער פון ייִס- ראָעל אָן אונטערשייד פון נאַציאָנאַלער אָנגעהער- קייט. דער גרונטלאָזונג פון דער "באָוועגונג" איז— די רעליגיע דאָרף אָפּנעמטליכע ווערן פון דער מעלוכע.

אויב די לעצטע פאַרלאַמענטוואַלן, אינגאַנצן גע- נומען, האָבן באַזירן, אַז אין ייסראָעל איז פּאַרמאַ- קומען אַ נידער רוק אָף רעכטס (דער "ליקוד" האָט באַקומען אין דער קנעסעט מיט 7 מאַנדאַטן מוּח, איידער פריער, און מאַראַך— דער בלאָק פון מאַ- און מאַפּאַס— האָט פאַרלאָרן 5 ערשער), איז אָבער קיין סאַפּעק ניט, אַז דער דערפאַל פון דער קאָ- פּאַרטיי, וועלכע האָט באַקומען אין דער נידער קנעסעט פיר מאַנדאַטן אָנשטאָט די פריערדיקע דריי, און די דריי מאַנדאַטן, וועלכע עס האָט גע- וואָנען די "באָוועגונג פאר בירגער-רעכט", שטעלן מיט זיך פאַר אַ גרויסן טראַם פאַרויס פון די פּאַר- גרעסיווע קרעפטן.

אף עקסטרעם-דראַקאָנאַרע פּאָזיציעס שטייען די אולטראַ-אַרסטאָדאָקסאלע פּאַרטייען "אגודת ייִס- ראָעל" ("אסאָציאַציע פון ייסראָעל", עקזיסטירט פון 1913) און "פּאַלאַע אגודת ייסראָעל" ("ארבעטער- אסאָציאַציע פון ייסראָעל", געגרינדעט 1926), פונקט ווי די נאַציאָנאַלירעליגיעזע פּאַרטיי, גייען זיי ארמין אין היסטאָריע, וואָס איז דער איינציקער פּאַרמאַנטלעכער צענטער אין לאַנד. די "פּאַלאַע אגודת ייסראָעל" האָט אירן איר יוגנט-אָרגאַניזאַ- ציע— "עזרא", וואָס ציילט העכער דריי טויזנט מיטגלידער און פאַרמאַנט אין איר רעשוס א ריי קיבוצנים, א בירקאָמפּאַניע, קרעדיט-קאָאָפּעראַטיוון.

אין דער ליטעראַטור, ווי אויך אין אייניקע וויסנשאַפּטלעכע ווערק, קען מען טרעפן די באַ- הויפטונג, אַז די אָנגערופענע פּאַרטייען זענען, קלוימערשט, ניס קיין ציעניסטישע, וועל זיי (ווי אויך די קליינע אולטראַ-אַרסטאָדאָקסאלע וויאזשע קהילעל אין ערשטאַלאַם, באַטורי קארטא) האָבן געהאַלטן, אַז דאָס שאַפן די מעלוכע "ייסראָעל דאָרף אָפּגעלייגט ווערן, ביז מ'שטענד וועט קומען, וואָס טרעטן אַרויס קעגן דעם, און אין דער ארמיי זאָל אָנגענומען ווערן אף מיליטעריינזסט פרויען, אַהוו. אויב אין סעקאָלישע און אין אייניקע סאָקטישע פּראָגן איז צווישן די אולטראַ-אַרסטאָדאָקסאלע און די אנדערע ציעניסטישע פּאַרטייען, אינגעשלאָסן די נאַציאָנאַלירעליגיעזע פּאַרטיי, פאַראן נאָך ביז איצט געוועזען כליקוועדישע, שטייען אָבער אין טראַסער גיט-פּאָליטישן פלאַן סיי די "פּאַלאַע אגודת ייִס- ראָעל", סיי די "אגודת ייסראָעל" פולשטענדיק אף די פּאָזיציעס ניס בלויז פונעם רעליגיוזן, נאָר אויך פונעם פּאָליטישן ציעניזם.

די אולטראַ-אַרסטאָדאָקסאלע פּאַרטייען זענען ניט אין מאל ארמין אין באַשטאַנד פון די רעגירונגס-

קאבינעט פון ייִסראָעל. געפֿינענדיק זיך אין א פֿארמעלער אָפּאָזיציע (זיי האָבן זיך געזען, לעבן מיט אַן אַרעסטירטע פֿאַרשטעלונג פֿאַר אַרעסטירטע און גרופּעס קריטיקירטע אין אַ ריי פֿראַגן די רעגירונג פֿון רעכטס, ספּעציעל, זי האָבן דורכפֿירן אַ גאָר מער רעאָנאַנציע פֿאַרמאָגט אין די אינפֿערלעכע פֿראַגן און אַרעסטירטע פֿאַרמאָגט אַ גאָר אַרעסטירטע (דאָס אַרעסטירטע האָבן מער אַרעסטירטע) אין די אַרעסטירטע פֿאַרמאָגט.

אויב די נאַציאָנאַל־רעליגיעזע פֿאַרטיי רוקט אַרױס דעם לאָזונג, די געזעצן פֿונעם אַרבינאָס דאַרפֿן האָבן אַ גרעסערע קראַפט, אַיידער זיי מעלכישע געזעצן, פֿאַרדערן. אַנדאָרט ייִסראָעל, און, פֿאַרעל אַנדאָרט ייִסראָעל, אין זייער פֿאַרנאָמ־מאַקסימום אינזשעניערן אין לאַנד אַ ספּעקאַטישע אונטערן קאָנסאַל פֿונעם אַרבינאָס.

אין פעברואַר 1949, ווען די גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג האָט באַטראַכט דעם פֿאַרשטעלונג פֿון דער זיט־רעליגענאָסטישע, וואָס עס ווערט אינעם אַרטיקל 77 געזאָגט, אז די געזעצן פֿונעם ייִסראָעל וועט באַשטימט ווערן דורך די ייִדישע רעליגיעזע געזעצן, האָבן די לינקע דעפּוטאַטן, און קוידעמקאַל די קאָמוניסטן, מיט רעכט קריטיקירט דעם פֿאַרשטעלונג דערפֿאַר, וואָס עס איז געזען צו דער ספּעקאַטישער קאָנסאַנציע וועגן מעלכע.

אַבער אַפֿילו די אויבן געבראַכטע פֿאַרמאָגט האָט זיך געשטעקט די קלעריקאַלע פֿאַרטייען, זיי האָבן געפֿאַרדערט צו פֿאַרמאָקסירן אינעם גרונט־געזעצן, אז די קאָנסאַנציע געזעצן פֿונעם ייִסראָעל אין דער רעליגיעזער געזעצן. דער פֿאַרשטעלונג פֿון אַנדאָרט ייִסראָעל, האָט געזאָגט: „ייִסראָעל האָט שוין אַ קאָנסאַנציע, דאָס איז טייראַס מירשע“.

אין יולי 1950 האָט די גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג אָפּגעלייגט אַן אומבאַשטימטן טערמין דאָס אָנעמען די קאָנסאַנציע, ביז איצט האָט די מעדינע נישט קיין אייגענע קאָנסאַנציע (אינעם קאָנסאַנציע־פֿאַרשטעלונג זינען געווען אייניקע געזעצן פֿונעם ייִסראָעל און ספּעציעל רעכט פֿון די אַר־בעטנדיקע).

אין יולי 1962 האָט די קאָנסעט, לויט דער פֿאַרשטעלונג פֿון די רעליגיעזע פֿאַרטייען, אָנגענומען אַ געזעצ וועגן פֿאַרמאָגט צו האָנדעלען אין ייִסראָעל כאַזיריאָס און פֿאַרמאָקסירט אַזערפֿאַרשטעלונג פֿון פֿעס. איינער פֿון די אָנפֿירער פֿון דער ליגע פֿון קאָנסעט קעגן רעליגיעזע ווילקיר, דער פֿעדאָגאָג פֿון נעם ירושלאָמער אוניווערסיטעט, ר. פֿאַרמאָ (דער פֿאַרמאָנסט־דעפּוטאַט אין דער פֿאַרזאַמלונג פֿאַר בירגער־רעכט) האָט אין צוזאַמענהאַנג מיטן אָנפֿירער פֿון דעם געזעצ געזאָגט: „ווי קאָנסעט מען האָבן דערפֿערקע צו אַ פֿאַרמאָנעט, וואָס באַהאַנדלט ערנסט אין אַ יאָהונדערט און פֿאַרפֿאַלעט, ווי די „רייכע“ און וועלכע־ניסאָס באַלעבן, אַלעס, אַלעס צו מען האָבן העכערע אידעאלן, אַיידער פֿאַרמאָנסט צו אַזער...“

אין 1963 האָט די קאָנסעט, נאָכגעבנדיק די קלעריקאַל, אָפּגעוואָרפֿן מיט די שטימען פֿון די דעפּוטאַטן פֿון די רעליגיעזע פֿאַרטייען, פֿון „מאַמא“ און פֿון אַ טייל ליבעראַלן דעם געזעצ־פֿאַרשטעלונג

וועגן דערקלערן פֿאַר געזעצלעך אַ ציווילע כאַטע.

די וועלטלעכע שול אין ייִסראָעל איז נישט אָפּגעטויילט פֿון דער רעליגיעזער, דער אַרבינאָס און די קלעריקאַלע פֿאַרטייען האָבן אַ קאָנסאַל אַינפֿלוס מיט אַן אַרעסטירטע, מיט אַן אַרעסטירטע.

אין ייִסראָעל עקזיסטירן דריי גרונט־טיפּן מיטל־שולן: געוויינלעכע מעלכישע, מעלכישע רעליגיעזע און, אומפֿאַהעניקע, דאָס ריין רעליגיעזע, וועלכע געהערן צו דער פֿאַרטיי „אַנדאָרט ייִסראָעל“. אין 1969 האָבן אין די קאָנסאַנציעזע שולן זיך געפֿירט אַרױס אַ העלפֿט פֿון אלע שילער, 80 פֿראָ. שילער, וועלכע ענדיקן די מעלכישע רעליגיעזע שולן פֿון ערשטער שטופֿע—דעם כּידער און די טאַלענטירטע (זיי געפֿינען זיך אונטערן פֿאַרמאָגט פֿון דער נאַציאָנאַל־רעליגיעזער פֿאַרטיי), זענען פֿאַר ווער רעליגיעזע בילדונג אין די רעליגיעזע הויכ־שולן—יעשיווע. די גאָל יעשיוועס וואָסטן אויב אין 1948 זינען געווען 50 יעשיוועס, האָט אין 1969 ווער גאָל שוין דערגרייכט ביז 200, וואָס האָבן זיך געלערנט 15 טויזנט מענטשן—קינעסטיקע ראַי־באַניס. די מעלכישע רעליגיעזע שולן ווערן אייִנגאַנצן אויסגעהאַלטן דורך דער מעלכע, די יעשיוועס באַקומען פֿון דער מעלכע מינאַנציעלע שטיצע.

אין די געוויינלעכע מעלכישע שולן זינען די ביבלי, די רעליגיעזע טראַדיציעס, אַן אָנעמען פֿונעם ייִדישן גרונט־קעגנשטאַנדן, אַן וועלכע עס גייט אַזער באַ אַ דריטטילעך פֿון דער גאַנצער לערן־צייט. די לערן־סיסטעם אין די שולן און הויכשולן איז טיף וויכטיק מיט רעליגיעזע שטודיעס, אַנטיסאַנציעס און אַנטיקאָמוניזם.

אן אַקטיווע סעקטיס האָבן די קלעריקאַל פֿאַרנאָדערענדיקע און געבויט פֿון קולטור, זיי האָבן אַינגעשטעלט אַ שטרעבונג רעליגיעזע צוויי־אייבערן געסטיקן און קולטורעלן לעבן פֿון דעם לאַנד. אין ייִסראָעל דערשיינט אַ היפּשע ליטעראַטור וועגן פֿאַרשיידענע קאָנסענציעזע פֿראַגן, עס גייען אַרױס קינאַסילעמען, וועלכע שטעלן זיך אלס ציל צו פֿאַרשטאַרקן צווישן דער באַפעלקערונג די רעליגיעזע געפֿילן. יעדן טאָג ווערן אין אַ ריי ראַדיאָ־פֿראָגראַמעס טראַנסלירט ליטורגישע מוזיק, ספּילעט, צייטאָסעס פֿון דער ביבלי, פֿון טאַלמוד אַהאָ.

די פֿאַרגעסענע קרעפטן פֿון ייִסראָעל פֿירן אַן אַקאַדעמיקן קאַמף קעגן קלעריקאַליזם, רעאָנאַנציע און ראַסעס. אין ייִסראָעל איז טעטיק די ליגע פֿון קאַמף קעגן רעליגיעזע ווילקיר, מיט אַ געוויסער צייט צווישן אין אַן ייִסראָעל געשאַפֿן געוואָרן אַ קאָמיטעט, פֿאַר ציווילע באַשעפֿטיקט, אין אַן זינען אַרױס פֿאַרשטייער און די סאַמע פֿאַרשיידענע פֿאַר־ליטישע ריכטונגען.

די קעגנער פֿונעם קלעריקאַליזם אָרגאַניזירן פֿון צייט צו צייט מאַסן־אַקציעס. אין אָנהייב 1970, לעבן פֿאַרמאָגט, אין ירושלאָם דורכגעפֿירט געוואָרן אַ ברייטע פֿאַרשטעלונגס־פֿאַרשטעלונג קעגן דעם ראַי־סיסטעם געזעצ־פֿאַרשטעלונג, וואָס איז באַהאַנדלט געוואָרן אין דער קאָנסעט, „ווער אין אַ ייִדיש“ די אַנטי־געזעצ פֿון דער דאָזיקער דעמאָנסטראַציע האָבן געפֿירט אַזעלכע פֿלאַקאַטן: „דעמאָקראַטיע—נישט ספּעקאַטישע“, „אַפּעליירן די מעלכע פֿון דער

רעליגיעז, "מיר זינען יידן פון XX יארהונדערט
און ניט פונעם פערנאך. ווען די יידן זינען ארויס
פון מיצראים". אין די רייען פון דער דעמאָנסטראַ
ציע זינען געווען מיטגלידער פון מאמאם.

די קאמוניסטישע פארטיי פון ייִסראָעל, וואָס
קעמט פאר שאלעס און דעמאָקראַטיע, האלט פאר
זייער היכטיק דעם קאמף קעגן דעם רעליגיעזן
אַבסערוואַנטיזם. די פראַגראַם, וועלכע די קאמפארטיי
פון ייִסראָעל האָט אָנגענומען אף איר XVII צוואַ
מעמאַר, שטעלט ארויס די פאָדערונג צו דערשלאָגן
זיך פולע און עמעסע גלייכבאַרעכטיקונג פאר אלע
אינוואניצער פון ייִסראָעל אין אלע לעבנס־געביטן.
אַן שום אונטערשייד פון נאַציאָנאַליטעט, עמוּנע,
געשלעכט, וועלט־אַנשטוינונג אָדער פארטיי־זשער אָנ־
געהעריקייט. די קאמפארטיי פון ייִסראָעל פאָדערט,
אז די רעליגיע זאָל אָפגעטיילט ווערן פון דער מע־
לובע און די שול פון דער רעליגיע; זי פאָדערט:
גלייכבאַרעכטיקונג פאר אלע רעליגיעס, פארבאָט
פון צוואנג אין די פראגן פון רעליגיע, פרומהייט
פון אויסחאל פאר די בירגער באַם פארשרייבן זייער
נאַציאָנאַליטעט אין פערזענלעכע דאָקומענטן און אין
דאָקומענטן פון דער פאָלקס־צייַלונג, א דעמאָקראַ־
טישע און וועלטלעכע קאָנסטיטוציע; ווירקלעכע
גלייכבאַרעכטיקונג פון די פרויען; א געזעץ וועגן
צייוילע כאַסענעס און געטן; א פראָגרעסיווער און
דעמאָקראַטישער כאַראַקטער פון דער בילדונג. די
קאמוניסטן דעמאָסטירן די ראַסיסטישע אויסטראַכ־
טענישן וועגן „אַטאָ־בעכאַרסאָגן" און וועגן דער
עקזיסטענץ פון א יידישער וועלט־נאַציע, זיי טרעטן

ארויס קאָנסעקווענט קעגן גיטטיקן שווינדל, קעגן
ראַסעווער, נאַציאָנאַלער און רעליגיעזער אומטאָ־
לעראַנץ. די קאמוניסטישע פארטיי פאָדערט, אן
יעטוידע העצע קעגן אנדערע פעלקער זאָל דער־
קלערט ווערן אלס אן אַקט, וואָס ווידערשפּרעכט
דעם געזעץ, מע זאָל פארבאָטן אין ייִסראָעל די
טעטיקייט פון פאשיסטישע אָרגאַניזאַציעס. די קאָ־
מוניסטן, צוזאַמען מיט אלע פראָגרעסיווע מענטשן
פונעם לאַנד, ווארפן אָפּ די פרווון פון דער ציעניס־
טישער פראָפאַגאַנדע צו אויסנוצן די ביבלישע
גרונטלאגן אלס באַרעכטיקונג פאר דער עקספּאַנ־
סאַניסטישער פאָליטיק פון דער ייִסראָעל־רעגירונג.
קעמפּנדיק אָן שום קאמפּראַמיסן קעגן קלעריקאליזם,
פארטיידיקט די קאמוניסטישע פארטיי פון ייִסראָעל
גלייכצייטיק אויך די אינטערעסן פון די בירגער פון
ייִסראָעל, וועלכע זינען גאָך גלייביקע.

דערקלערונדיק, אז די פאָליטיק פון דער ריז־
גירונג, פונעם ראַבינאַט און פון דער אָנפירונג
פון די קלעריקאלע פארטייען געפינט זיך
אין א שארפן ווידערשפּרוך מיט די אינטערעסן פון
די רעליגיעזע ארבעטנדיקע פון שטאָט און דאָרף,
מיט די נאַציאָנאַלע אינטערעסן פון ייִסראָעל, האָט
די קאמוניסטישע פארטיי אונטערגעשטראַכן אף איר
XVII צוואַמעמאַר, אז היינט האָבן די ארבעטנדיקע
פון ייִסראָעל, ס׳זי די רעליגיעזע, ס׳זי די גיט־גליי־
ביקע, א רעאלע מעגלעכקייט פאר א געמיינזאַמען
דערפאָלגרייכן קאמף פאר שאַלעם, פאר פארטיידיקן
די רעכט פונעם האָרעפאַשענס סאָלק, פאר דעמאָ־
קראַטיע.

אונגלער מיטלינגען

צונעמענישן בא שאַרעס = אלייבעמען

ריכט אָדער פאר דעם, "יחזק" פרעוואַסכאָדיטעלסטחאָ" אליין. וואָס קאָן זיין טרעפלעכער פון דער אָפּפאַר צונג פון די ראבנים און וויערע מעשארסיס, די סארמיטלער צווישן גאט און דעם פראַסטן מענטשן, ווי דער צונאָמען. גאָסט סטראַטעסטיק?

א צונעמעניש גיט בעדערער-קלאַל א נעגאטיווע אָפּשאצונג. אָבער צומאָל אויך א פאָזיטיווע. מיר וועלן דאָ אָפּמערקן אזא טרעפלעכע צונעמעניש, ווי עפעסערל, מיט העלכער שאלעס-אלייכעס האָט אין "האָדל" געקריינט דעם יונגן רחמאָליאָנער. ס'איז קליינערשט אן איבערצונג פונעם יידישן נאָמען פערעץ. עפעסערל איז א ליבלעכע פארקלענערונגס פאַרם. נאָר וואָס פאַר א גלענצנדיקע כאַראַקטע-ריסטיק ליגט אין דער דאָזיקער צונעמעניש! עפּ פערל — א קליינער, א שוואַרצער, און א צונג — א פּיטער, וי צופּט א ברייט.

צונעמענישן זינען אָפּט מעטאָאָריש, מע דארף פון ווי פארשטיין פונקט דעם הייפער פונעם ריכ-טיקן באַשטיט. א ייד א כּאָכעס איז א צונעמעניש פאַר א נאָר, א נחאָר — פאַר א שוואַכן, א כּאָלעש, א באַרמאָל — פאַר א שלימאָל, א סאַגיאָנער (העברעיש — שאלל מיט ליכט) — פאַר א בלינדן (און מעטאָאָריש — פאַר א טיפּעס).

אָפּט איז די צונעמעניש א טג'ישעמעטערינג, אן אויסדרוק פון א מאַמענטאלער רעאַקציע, גע-שאפן אפּן אָרט אונטערן אינדרוק פון א געוויסן געפיל. אנדערע צונעמענישן קלעפּן זיך צומאָל אויף צו, אז ווי פארבליסן דעם עמעסן נאָמען. וואָס אזעלכע צונעמענישן שרייבט שאלעס-אלייכעס: "הען די קאסירלעווקער ליצנים ווען צו עמעסן א נאָ-מען, איז ער ווי געבוירן, ווי צוגעשניטן, אויסגע-פרעסט און אָנגעמאַסטן, און "פאַרנוצט געוואָרט"

שריבער-סטאטיקער באַזונדן זיך אָפּט מיט א צו-געטראכט צונעמענישן. קעדיי צו כאַראַקטעריזירן די פערסאָנאַשן פון וויערע ווערק. אזוי דאָס אָן פאַני-וויזן אין "נידעראָלס" די פאַרגרעכטע פרייע-סקאַטיניגא (פונעם חאָטם "קאָטיניגא" — בעזויימא), דעם לערער פון אויסמעקס — גיטריקין, די פאָזי-טיווע העלדן: סטאַרדאָם (אליטער געדאָנק), פראַוואַר-פון) "פראַוואַר" (עמעס), אין גאָנאַלס "רעוויזאָר" איז דער הויפט-העלד — כּלעסטאָאָס (פונעם "כלע-סטאָט" — שמיסן, ער שמיסן אים גלונט), דער ריכטער הייסט לויפאָקטרייאָפּין (ער מישפעט סטאַ-לאַס, אָן געדאָנק), דער גאָרעמאָזי הייסט דער זשימאַרדע (האָלט דעם פאַרצאָף), מע דארף שוין גיט קיין ווערטיקע כאַראַקטעריסטיקעס צו די טרעפלעכע געשאַפנע פאַמיליע-נעמען, קעדיי צו איבערציגן דעם לייענער, אז כּלעסטאָאָס, האָסט א טשייניק" און אז דערווייטמאַרדע קען ארומשטילן א כּילעך די מענטשן, וואָס האָלט זיך פריי. באַ מענדעלע מויכער-ספּאַרימער געמישן מיר אין דער "טאָקעס" צונעמענישן אלס פאַמיליע-נעמען פון

פאַראן צווייטליי צונעמען. אזעלכע, וואָס ווערן צוגעגעבן צו א פערזענלעכן נאָמען, קעדיי אינדי-ווידואלייזירן דעם מענטשן. די דאָזיקע צונעמען זי-נען באַשריבלעכע. קיין שום עמאַציעס רופן זיי גיט ארויס, אין זיי איז גיט פאַראן קיין אָפּשאצונג. זיי זינען גיטראַל בענעניע דער אָנגרעסענער פערזאָן און זינען אָן בלוז אָן איבערשטיווע סימאָנים, וועלכע מענטשן: אָן זיין פאַר און באַשעפטיקונג (מאָסטל קאמונלי, כאָטש בעקער, יאנקל שויכעס); אָן זיין אָפּשטאַמ-אַרט (שימעלע סאַקער, מיערע מעדווע-דעווקער). אָמאָל איז דער צונאָמען אן איבערשטיווע קאָנסטאַטאַטיווע פונעם מייזשן אויסזען, וואָס וואַרפט זיך אין די אויגן און איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער פערזאָן (בערל דער רייטער, מישקע דער קיר-מער, כּמקע די האַרבאַטע).

פאַראן אויך א צווייטע גרופע צונעמען (עס איז ריכטיקער ווי אָנגוריקע), "צונעמענישן", וועלכע האָבן גאָר אנדערע אייגנשאַפטן, וועגן זיי וועט גיין די רייד אין אַנדערע אַרטיקל.

צונעמענישן זינען עמאַציעל באַפאַרנט. אין זיי ווערן אויסגעדריקט געפילן פון יענעם מענטשן, וועל-כער גיט די צונעמענישן: שפּאַט, איראַניע, הומאַר, האָס, פאַראַסכונג, ביטל, ליבע, אָפּשט, קאָדער אַהא. געוויינלעך זינען זיי א באַזונדן פון כּאָכעס, פויכעס און בילדערישקייט. צווישן אנדערע פאַרמערן פונעם פאָלקס-שאפן טיילן זיך די צונעמענישן אויס מיט וויער קורצעסטי, אין איין וואָרט ווערט געגעבן א כאַראַקטעריסטיק, מערסטנטייל א אינדיוידועלע, נאָר אויך א פאַראַלעלעמעניע.

ווען א צונעמענישן דריקט אויס אָפּשעטונג, וואַרפט עס א מאַמענטאלע שיין אָן די גיט געראָ-טעטע מידעס און אייגנשאַפטן פונעם אָביעקט. אָט נעמען, לעמאַשעל, אזא אינדיוידועלע צונעמעניש, ווי "פּוטיק". דאָס פאַר א ייד א גרובן נעמעס, מיט אַרומגעבליאָנענע בייך, באַ וועמען די אַליע איז דאָס ווענטלעכסטע אין לעבן. דער בייך, דער פּו-פּי — דאָס איז ער, דער פאַרשויין.

מיט דעם צונעמענישן, גאָסט סטראַטעסטיק, האָט דאָס פאָלק געשטעמפלט די פאַלשע ראבנים, די כּסידים, די שווימר-טאַבעס, קעדיי אונטערצושטריכן וויער צוואַיאַקשיקס. דאָס חאָטם "סטראַטעסטיק" איז טרעפלעך געוועזן פונעם אַמאָליקן צאָרישן גער-ריכטס-סיידער, דער סטראַטעסטיק איז דאָרט געווען א פאַרמיטלער, און גאָרנאָר גיט קיין אָנטענענדיקער אַרומשטלער, צווישן דעם פראַסטן מענטשן, ווען ער האָט געמוט אַנקומען צום זעכטע, און דעם בייך ראַקטאַרשן, פּרעמדן ריכטער, וועלכער שלעכטע אַרומשטלונג זיין אַקטיווער לעטוועלעס. ווער עס האָט געפונען צו אים א בעסערן "צונאָנג", דער סטראַטעסטיק שלעכט, און זיין זיט, אויסוואַגן באַם באלדין די לעבעס פאַר רובל, מיקלימערשט גיט פאַר זיך כּאָלילע, נאָר פאַר די באַממעט פונעם גע-

שאלענדיגלייכע באנוצן דא אירע שטעלעס
מעגט. דע וואס האט זיך געלונדען אפצו
ליענעמען און צוגעמיינשן, וועלכע זענען
דערקערן, דער און האט זיך וועגן איר דער
מדינה "אקטיוו" רוסט שאלענדיגלייכע און
באנוצנדיג ווייניגער און אפילו צוגעמיינשן
קאנקאסיל (און שוין אפילו אפילו, און גי
קאנקאסיל) איר דעם און פאקטע לייט - שטערק
געט. מיינענדיג, איר די געזונטענדיג
דער קאלטן און פראצענטאזע יודל מאכט
שטעלענדיג פאקטע - לייזט מאגאזינען (פון
שטעלענדיג - מאגאזינען).

הוא חסר כל תועלת. בנענוע נישן שבעה-עשר ימים, פערדאס האבן אפערטאצאלן, אכענס סוף דער מאגישטאנז האבן געווען געשלאפן. די איינפאלע ליסט, וואס קענען שטען די קליינע אויסנעמען, מאר די וואס וועגן שטען פון אן דער איידעל, און אקארעסען, אינעם די צונגע מענישן נאכטס אפטרעטשען, צווייז אן אן ערעל, און גרד, קאמלעכען, ציילעדיקע און דער פראסטער מענטש אויסגעדיקט ווען שטאטגעמיל צו די ים. דענע ליסט, צו די צווייאקעס און קהאלעס מאר-אריגער.

[illegible]

האט געלאכט אזוי, אויף געקויפטשטע. מע האט גע-
זייגט, אז זי וועט דעם שלאק באקומען.
אירן שפראך'ספראך איז דאס מונענלאשן פון
דער טשימסטער א גאנצער איינער פון בילדערישע
פאלקלארישע צוגעגענישן.
זע קאן די צוגעגענישן קלאסיפיצירן לויט זייער
אינזאלט:

2. סאר א גראַן וואָג האָט ער
שליסער, יונאטש, לאבוס, מעדאטש, סלאט.
3. סאר אן אויסגעלאזטן און סאר
דאַרבנעם: דאָנטשיק, הולש, העפּעריונג,
מעשוועד, ניכעניק, פאקודניאק, סמארקאטש,

קע באנדער, באפער, באשער, באפיק, באמפיק, קיש
קע אן א דאג, קארטאמליע-שלינגער.
6. פאר א סיוענכוס: אומגליק, באט-
לען, כאטשיגאל, ליידיילעך, פוסטעפאסטיק, פויליאק,
רייט, פלאמער, דרניק, פוסטעפאסטיק, פויליאק,

9. פאר רעליגיעזע צוויאקעס: צא-
דיק אין פעל, צוויאק.

דורך דער פארביסערונג מוז איר און איר פארביסערונג
שיטמוסערן, וואס לעבט אין גויס און אין שטענדיג
קער זאגן, וואסו אונזערע צוויי גרויסע מיטל
כע, אט די אלע, פריערער, קארטאפליע-שלינג
גערס, קישקעס-און-אידן, זי איז אונגעזאגט
דער פארביסערונג, וואס לעבט אין גויס און אין שטענדיג

לענען און שטעלן זיך מיט זיי אויך אין מאַט
בירדעם. מיר טרעפן זיך מיט זיי אויך אין מאַט
פרייט דעם כאָונס און אין אנדערע ווערק באַ שט
לעם אליינעמען.
עלבטסטפארשטענדלעך, אז קינדער וויסן גיט פאר
דעם צווייטעם און דער דער וועלס מיט מען

קינדער האבן אויך לייב צו געבן צונעמעניש
נאר בא זיי איז עס א קינדער-שפיל. זיי האבן לייב
נאכמאכן, אקטרימען, אבער עס זענען עס אין גוט
מוט, און קאס. זיי זענען פארטאן אין זייער וועלט
און פון די ערשטע איינדרוקן שטאמען בא זיי

צונעמענישן.
אין שאלעם-אלייכעם שאפונג פארנעמט די קי
דערוועלט א גריס, גאר א גריס אָרט. די ערשט
דערציילונג, אין וועלכער ער האָט זיך אנטפלעק

אלס גרויסער מעסטער פון דער קינדערישער פסד-
כאלאגיע, איז געווען דאָס מעסערל". קינדערשע
צונעמענישן האָבן בא אים זייער ספעציימיק:

נע — חעגן דעם, וואווי קינדער האָבן געשונען א מיגעלע, וואָס איז ארויסגעפאלן פון א נעסט, און זיי האָבן עס געוואלט אָפּהיטן באַס לעבן. אָבער דאָס מיגעלע איז געשטאַרבן. האָבן די קינדער עס באַ גראָבן און געשטעלט א מאַזייזעלע מיט א צוגע־ טראַכטער צונעמעניש, וואָס דריקט אויס די קינ־ דערס ערנסטקייט: „ציער בען באַלעק“ א נאָמען מיט א צונאָמען פונעם כומעש (צפור איז א סויגל).

צום סאָף — חעגן שאַלעם־אלייכעמס אייגענעם צונאָמען. חעגן שאַלעם ראבינאוויטש האָט זיך באַ־ וויזן אָף דער ברייטער גאס פון דער יידישער ליי־ טעראטור, האָט ער זיך געווענדט צום פּאָלק מיט אן אָפּהאַרציקן אויסרוף, מיט א פריילעכן ווונש, מיט וועלכן מע באַגעגנט א קאַרעו, א פריינט און גלאַט זיידן פון א גאַנץ יאָר: שאַלעם־אלייכעם! פרידן זאל זיין באַ אײַך!

ער איז שוין לאנג אוועק פון אונדז, נאָר ער איז פאַרבליבן אין דער אייביקייט. אָט קומט ער ווידער מיט זיין ליבלעכן שמייכל, מיט די פריילעכע אויגן, מיטן קישעסדיקן וואָרט און ווינטשט אונדז אלעמען: שאַלעם־אלייכעם! שאַלעם־אלייכעם!

וואָרעם פריבלודע

ניש „דער גאנדיך“ — אַווי בוט איז דאָרט. חעגן זיי קריכן ארום אָף דער אייבערשטער באַנק, און די היינט פאַרע חילט זיי אַזוי אין א הימלשן וואַלקן. אָדער נעמט די צונעמענישן פאַר פערד. קאַסריועל דער וואַסערפירער האָט א פערד, וואָס „איז אָנגע־ שטאַפט מיט יאָרן און האָט ניש קיין איין צאָן אין מויל“, רופט אים דער וואַסערפירער אָן „מעסערע־ לער“, מיטן נאָמען פון דעם עלטסטן פון אלע אלטע, וואָס קאַסריועל וויינט פונעם כומעש. מיערוועלחול באַלעגאַלע („פונעם יאָרד“) רופט זימע פערדלעך „סוסיס“, און זיי האָבן באַ אים באַוונדערע צונעמע־ נישן: איינער הייסט „מודיק“ — דער קלוגער, דער צווייטער „טענצער“, וועל דער גאנג זינער איז געווען מיט א טענצל. א שקאפעק האָט געהייסן „די יאכסנטע“, זי קומט ארויס פון א גרויסן ייכעס — געווען אַמאָל אַ באלעכט א פערד.

און זיי זאָל מען זיך ניש דערמאָנען אין דער קאץ „פייגעלייך די גאבעטע“, וואָס מע האָט איר גע־ געבן אזא צונעמעניש, וועל זי איז אויך גראָב זיי עמעסע פייגעלייך די גאבעטע. חעגן איר דער־ ציילט שאַלעם־אלייכעם אין „פּאַטל פייסי דעם כאַונס“ און אין „פונעם יאָרד“, ווו ער ווידמעט איר און אירע קעצעלעך שיינע עטלעכע שורעס. צווישן די קינדער־דערציילונגען איז פאַראַן איי־

בראָניק

צום 70טן געבורטסטאָג פון איזראַעל מאיער

פריינטלעך איזראַעל מאיער און ווינטשן אים געוונט, גליק און אריכאס־אײַמס.

עס ווערן אונטערגעשטראָכן איזראַעל מאיערס פאַרדינסטן אלס רעדאַקטאָר און מיטגליד פון דער רעדאַקאַציע פון „עוורייסיקי ווע־ סטי“, זיין אָנגעוועזענע ראָל אינעם געזעלשאַפטלעכן און קולטור־לעבן פון די בולגאַרישע יידן. אין צוזאַמענהאַנג מיטן 70טן געבורטסטאָג און שעצנדיק הויך די גרויסע פאַרדינסטן פונעם באל־ יוויול, האָט דער מעלכע־ראַט פון דער בולגאַרישער פּאָלקס־רעפּוב־ליק באַליינט איזראַעל מאיער מיטן אָרדען „בולגאַרישע פּאָלקס־ רעפּובליק“ פון דער צווייטער „טופע“.

די רעדאַקציע און רעדאַקאַציע פון „סאָוועטיש היימלאַנד“ באַגריסן

די בולגאַרישע פרעסע האָט אַפּערמערקט דעם 70טן געבורט־ סטאָג פונעם באַווסטן פובליציסט און געזעלשאַפטלעכן טערר איז־ ראַעל מאיער.

אין דער באַגריסונג, וואָס איז פאַרעפנטלעכט אין דער צייטונג „עוורייסיקי וועסטי“, ווערט אָן דער אויספיר־קאָמיטעט פון דער קולטור־אופקלערער־שער געזעל־שאַפט פון די בולגאַרישע יידן אָף דעם אומדערמיטלעכן קאָפּ, וואָס איזראַעל מאיער האָט געפירט קעגן פאַשויס אין די יאָרן פון דער צווייטער וועלט־מילכאַמע, און אָף זיין אַקטיוון אָנטייל אין דער סאָציאַליסטישער בוינג נאָך דער טעטיאָבער־רעוואָלוציע.

וועמען מע דערלויבט זיך צו פארשווייגן

שטאטן און מאָרס ווינטשענדיק און מע וויל זיך באנוצן מיט קריטישע אָהאנדלונגען וועגן די דאָ- ויקע צוויי שריטער, קאָן מען נישט אויסמיידן אזא פאַרשער, ווי קאלמען מאַרמאָר. נאָר נישט באַ- ראַ- וואַנטיק. מאַרמאָרס נאָמען קאָן נישט געדאכט ווערן, ווען מע שרייבט וועגן דער „כאראקטעריסטיק און פאַרשער-אַרבעט און זיכרוינעס“, ווי דער רעדאקטאָר ראַזשאַנסקי וואָלט, נעבעך, נישט געוואלט, אז מאַר- מאַר האָט אָפגעגעבן אַ גרויסע טייל פון זיין שריי- בערישער פאַרשונגס-אַרבעט דער שאפונג פון דאָ- וויד עדעלשטאט און מאָרס ווינטשענדיק.

אין זיין אריינפירעם, די ליטעראטור פון דעם ארבעטער-דאָר אין אמעריקע“ דערמאָנט ראַזשאַנסקי סקי די נעמען פון די ציטירטע שרייבער, אויך דאָ ווייסט ער, אז ער האנדלט נישט ערלעך. ער ציטירט מייסטע אָלינגען. איז שוין, דוכט זיך, גוט. נאָר וואָס טוט ער אין 1915, ווען אָלינג האָט נאָך געארבעט אין „פאַרשערס“, האָט ער אַריינגעגעבן אַ בוך „אין דער וועלט פון געזאנגען“, פון וועלכן ער האָט זיך שפּעטער פאַקטיש אָפגעזאָגט. אין יענעם בוך עסייען האָט אָלינג נישט דערשאצט די ראל פון באַוואַנערס לידער. אָלינג האָט אויסגעבעסערט זיין טאָטע. נאָר ראַזשאַנסקי כאַפט זיך דאָסען אַן אין יענעם פאַראַרגאָף, וווּ אָלינג האָלט נישט פון באַוואַנערס אלס פאַעט. ראַזשאַנסקי ווייסט דאָך גאנץ גוט, אז אָלינג האָט שפּעטער נאָך שטארק אנערקענט באַוואַנערס וויכטיקן ביטראָג אין דער יידישער דיכטונג און אָפט ציטירט באַוואַנערס „הייב אָף דינע אויגן, אַ פּאָליק“.

אָדער אזא ביספּיל. ראַזשאַנסקי דרוקט איבער שאַכנע עפשיינס אַריינקל וועגן מאָרס ווינטשענדיק סקי אין דער „צוקונפֿט“ פאַר דעקאבער 1916. ווייסט דאָך ראַזשאַנסקי זייער גוט, אז שאַכנע עפ- שטיין איז שפּעטער געוואָרן אַ רעדאקטאָר פון דער טעגלעכער „פּרעזשינט“ און ווינטשענדיק איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער דאָזיקער ציי- טונג. — צי האָט מען באַדארפט שטעלן דעם טראָפּ פונקט אָף יענעם אַריינקל פון שאַכנע עפשיינ- ראַזשאַנסקי האָט זיכער געקאָנט געפינען מער פאַסיקן מאַטעריאל וועגן ווינטשענדיקן באַ קאלמען מאַרמאָר. נאָר קאלמען מאַרמאָרס נאָמען ווערט קיין איין מאל נישט דערמאָנט אין ראַזשאַנסקי'ס בוך. איטשע גאָלדבערג שרייבט אין זינע זיכרוינעס, וועגן קאלמען מאַרמאָרן (זאמלונגען). נומער 11, (1957): „קימאט איינער אליין האָט קאלמען מאַרמאָר

אין 1972 אין ברענאָס-אַרעס, אַרענטינע. דערשיינענע דער 52-טער באַנד פון דער סעריע „מ- סטעריאָווערק פון דער יידישער ליטעראטור“, אונ- טער דער רעדאקציע פון שמועל ראַזשאַנסקי. דער באַנד טראָגט דעם פרעסענאָמען טיטל „דער אַר- בעטער-דאָר אין אמעריקע“ (224 זייטן). טיראזש — 1500 עקזעמפּליארן.

מע דאָרף באַגריפן די וויכטיקע אונטערנעמונג פון דער „ליטעראטור-געזעלשאַפט באַס ייִוואָ אין אַר- גענטינע“, וואָס מאַכט מעגלעך, דאָנאָן דעם ייִווע- ליטעריש-פּאָנאָ, אַריינצוגעבן מוסטערן פון אונדער- ליטעראטור — אזעלכע, ווי שליימע עסייעס ווערק, פאַרק וואַרשאַוויס פּאָליקלעידער, לייב גינדזסעס געקליבענע שריפטן, גילקל האַמעלס „זיכרוינעס“ און די פאַרשיידענע אַנטאָלאָגיעס — „כורבאַנאָטאָ- לאָגיע“, דאָס קינד אין יידישער פּאָעזיע און פּראָ- זע“ און אַנד.

ס'איז אָבער צום גרויסן באַדויערן, וואָס די פאַראַנטוואָרטלעכע אַרבעט אין איבערגעגעבן געוואָרן צו אַ מענטשן, וועלכער איז אָנגעוואַפֿט מיט פאַרור- טיילן און סינע צו אַלץ, וואָס איז פאַרגעסטיג וון ראַדיקאל אין דער יידישער ליטעראטור. אין די אלע אַנטאָלאָגיעס האָט ער אויסגעמיטן אַריינצוגע- מען זאכן פון פאַרגעסענע שרייבער, וואָס האָבן זיך אויסגעצייכנט מיט זייערע שאפונגען אָף דעם באַשטימטן געביט.

ווען איך האָב דערזען זיין „דער אַרבעטער-דאָר אין אמעריקע“, האָב איך זיך דערמיינט, וואָס ער האָט זיך פאַרנומען מיט אונדזערע דריי פּאָנערי: דאָויד עדעלשטאט, ייִסעף באַוואַנערס און מאָרס ווינטשענדיק (וואָס שיער מאָרס ראַזענפעלדן, אין שוין מיט אַ צייט צוריק דערשינען אַ באַנד זינע גע- קליבענע ווערק, וועלכער האָט אויסגעוואַלט צוויי אומפאַנעס).

אויסער די אויסדערוויילטע לידער און פּראָזע, גיט צו דער רעדאקטאָר ראַזשאַנסקי אויך „פּראָג- מענטן פון פאַרשונגס-אַרבעטן צו דער כאַראַקטע- ריסטיק און זיכרוינעס“ וועגן די דריי דערמאָנטע שרייבער.

נאָר ווען איך ליינעט, האָט ער האָט אויסגעקליבן פון דער „כאראקטעריסטיק“ און וועמען ער ציטירט און וואַווי דאָס ווערט ציטירט, באַקומט זיך ווידער אַן אַפּאָלקעוויקס און אַ פּאָשטע גיס-עלעכטיקס... מע דאָרף נישט זיין קיין ליטעראטור-קענער, קעדיי צו וויסן, אז ווען מע שרייבט וועגן דאָויד עדעל-

צוריקגעשטעלט פאר אונז די יידישע ארבעטער דיכטונג אין אמעריקע... ער האט מיט אויסערגע- וויינלעכער מיוואקסס און מיט קענטעניש, צו וועלכע קיינער קען זיך נישט פארגלייכן, געהויבן די כשרות פון דער יידישער ליטעראטור אין לאנד, ארויסגערוקט איר ספעציעל און איר היסטארישע ראל באט אנטוויקלען דעם באווסטזין און זעלבסט- דערקענטעניש און ווערן א קויער, האט האט גע- האלטן אויסקריסטאליזירן דאס פאנעם און די פארם פון אונדזער לעבן אין אמעריקע.

אפילו דער „לעקסיקאן פון דער ניוער יידישער ליטעראטור“ אונטער דער רעדאקציע פון עפראים איזענבראך און משה סטארקמאן דערציילט אין ווינטשעווסקיס בראגראפיע, אז קאלמען מארמאר האט רעדאגירט די צען בענדער פון מאגיס חיינ' טשעווסקי. איך אין דער ביבלאגראפיע וועגן חיינ' טשעווסקי באנוצט זיך דער „לעקסיקאן“ מיט קוואלן מונעם „האמער“, פון דער „מארגן פרייהייט“ — א. ביק, בער גרין אהא.

נאך ווען ראזשאנסקי קען „דערלאנגען“ די פרא- גרעסיווע, טוט ער דאס מיט גרויסער האנצע, ווינט אים. שרייבנדיק וועגן ווינטשעווסקי, דערלויבט ער זיך אזא פארגאריי: „... זיין לעבן האט זיך אזוי טראגיש געענדיקט, אז נאך זיין טרומפאלער נעסע איבערן ראטנפארבאנד, ווי מע האט אים צו געטיילט א פערמאנענטן מעלוכע-געהאלט, האט ער געליטן נישט אין ניו-יאק, כאטש די יידקאמוניסטן האבן אים געהאלטן אף זייערע שפאלטן, ביז בא זיין לעצטע איז דערבאנגען צו א סקאנדאל, אהא. איך וויל זיך נישט אפשטעלן אפן אריסטאלי פון מאטעריאלן וועגן די דריי פאנערן, איך דא האט ראזשאנסקי ארויסגעווארן א נישט-באהאנדעלטע אין דער אמעריקאנער ווירקלעכקייט.

ווי באווסט, האט אינקעז שייפער נאך מער פאפולער געמאכט די דערמאנטע דיכטער מיט דער מוה, האט ער האט געשאפן צו זייערע לידער, האט מען געקאנט דערווארטן, אז שרייבנדיק וועגן

דער מוה, האט איר פאראן, וועט ראזשאנסקי נישט אויסמירן די וויכטיקע ראל פון אינקעז שייפער. האט זשע האט ער אבער געטאן?

ער האט אריינגעשטעלט אינעם בוך מיכל געל- בארטס אן ארטיקל וועגן דער מוה צו דאזיגן עדעלשטאטס לידער. דאס ארטיקל איז געווען גע- דרוקט אינעם „עדעלשטאטס-געזעצנאכד“, וואס איז דערשינען אין 1952. זיכער האט געלכאט געוואוסט, אז שייפער האט געשאפן מוה צו עדעלשטאטס לידער. נאך ער דערמאנט נישט שייפער מיט קיין איין ווארט!

קוקן מיר אבער ארמין אין י.ב. ביילינג בוך „יאנקעז שייפער, זיין לעבן און שאפן“ (ניו-יאק, 1938) און געפינען דאס אינפארמאציע, וואס וואלט געווען אזוי סטארק פאסיק פאר אזא אנטאלאג. צו עדעלשטאטס „דער וואנט-גלאק“ האט שייפער אנגעשריבן מוה פאר א באך נאך אין 1916 — אפן גרויס מונעם באקאנטן מאטיוו, וואס איז נאך מיט א פערטל יארהונדערט צוריק געוואנגען געווארן.

און פארדאס האט ראזשאנסקי נישט אפגעשלאסן אין דער אנטאלאג. עדעלשטאטס ליד „שנעל לויפן די רעדער“, צו וועלכער שייפער האט אנגעשריבן זיין לעצטע קאמפאזיציע און וואס ווערט געוואנגען פון אונדזערע בארן אומעסנוס און אין דעם חיינ' טשעווסקי-אפטייל האט ער נישט איינגעשלאסן דאס פאפולערע „א קאמפס-געזאנג“ (וויקלט פאנאנדער די פאנען די רירטע), צו זייערע שייפער האט גע- שאפן אזא פראסטמולע קאמפאזיציע?

און האט ראזשאנסקי בעצמעס נישט געוואוסט, אז שייפער האט געשאפן געוואנגענע מוה צו בארן שווערס. הייב אויף דינע אויגן, א. פאליק, וואס איז געווארן פאפולער אויך אין ארבעטליכע אדאנק דער מוה?

מיט וואס קען זיך שמועל ראזשאנסקי פארענט- פערן פארן יידישן ליענער?

י.א. ראנשט
(„מארגן פרייהייט“, ניו-יאק).

יידישע קונסט און יידישע קינסמלער

קענסטלער, יצאזא מיצאזא, משה אפן בארן סיג, די פליסיש, דאזיג מיט דער הארפע, שלוי- מעס פאסאדיק, עסטער, יעקעווקל געווען אהא. לויט דעם כאראקטער פון די מינורן און לויט זייער קליידונג קען מען אָנעמען, אז א סיל פון די ביל- דער זינען געמאלט פון יידישע קינסטלער. עס זאגן וועגן דעם איידעם אויך די אונטערגעשריבענע נא- מען אין גריכיש, — האגאס עס זינען דערביי געווען אויך פערשידענע און גריכישע מאלער.

בעמעשעך פון א לענגערן פערזאן, אנהייבנדיק פון פרעזיטאלער ביז צו דער ניוער צייט, האט זיך, עמעס, פונדאסני אינגעשטעלט די אוראלטע קעגנערשאפט צו פלאטינישער קונסט און די פול- שטענדיקע באזיטיקונג פון געווען א רעאקציע נישט דאס איז מינאטאס שוין געווען א רעאקציע נישט קעגן דער אלטער געצומפאלערט מיט אירע פריי- מיט

אזי אָנענומען די מיינונג, אז דער אומבלי פון מאלערי-קונסט און סקולפטור בא זיין אין די לעצטע הונדערט יאר איז אינגאנצן א נישט-דער- שטונג, ווייל די פלאטינישע קונסט איז פרער גע- ווען שטארק פארבאטן לויט די יידישע דינים. אין דער ווירקלעכקייט האט נישט שטענדיק געהערשט דער ארבעט פון מאלערי- און סקולפטור און נישט צו יעדן מין קונסט האט ער געהאט א סיכעס. די אנטדעקונג פון די האנטימאלערישע אין דער סינאגאגע אין דורא-איייראפאס, וועלכע שטאמען פון יאר 244, באווייזט, פארקערט, א הויך-אטאמאליקלע פארבארגענישט אין די טראדיציעס פון יידישער קונסט.

די גרויסע געמעלן אין דורא-איייראפאס שטעלן פאר מיט זיך סענעס פון כומעס, ווי יאנ-

טיודע געצײבילדער און סקולפטורן, נאָר קעגן דעם קריסטנטום מיט זײַנע אײַקאָנעס און הײליקע בילדער פון מאַרדע און יעזוסן.

אין אַט דעם פּערזאָד אנטפלעקט זיך די יידישע קונסט, דערהײבט אין באַפּאָזן די פּאַרמעטענע מעגלעכע מיט שײַנער קאַליגראַפישער שרײַפט און די אָנהײב־בוכשטאַבן אָדער שורעס מיט נאָלד און סכע־מאַטישע צײכנס, וואָס מיר טרעפן שפּעטער אלץ אָפּטער. אויך אָף די שאַרבּלעטער פונעם ייִדישן געדורקטן בוך, וואָס איז מערסטנס אײַסגעפילט דורך ייִדישע באלמעלאַכעס, באַווײַזן זיך אלץ מער און מער גראַווירן און קופּערשטיך אָדער האַלץ־שניטן, באַגלייט מיט אײלוסטראַטישע עלעמענטן, ווי פּאַנ־טאַטישע בלומען און פּלאַנצן, מענורעס, קרוגן, ארכיטעקטאָנישע אָדער סטאַם געאַמעטרישע פּאַרמען. צום ריכטסטן אײלוסטראַטירט זײַנען געווען די האַרגאָדעס און מעגלעכע אין פּראָג און איטאַליע אין דעם XVI יאָרהונדערט. אָבער צו דער זעלבער צײַט געפֿינען מיר שוין אַפילו גראַווירטע פּאַרטערען—מורשע ראַבינען מיט די לוכעס און אַנדערע.

דאָס אלץ האָט געהאַט א גריסע האַשפּאַע אָף די שפּעטערע מאָלערײַען אין די ייִדישע הילצערנע שולן פונעם XVII און XVIII יאָרהונדערטער אין וויסרוסלאַנד, פּוילן און ליטע. דאָס האָט געדײַגט אלס מוטער פאר די ייִדישע מאָלער, וועלכע האָבן באַדעקט די סופּיטן און די רענט מיטן גאַנצן רעק־וויזט פון הײליקע קײלים פון בײַסאַמיקדעש, פון די מאָזאַלעס, ווי אויך פון פּאַפּאָניצען, שלאַנגען, צעמלען און אַנדערע מעשונעדיקע כּימער, אָדער מיט צווייגן פונעם „אײִך־האַכאָים“, וואָס זײַנען פּאַר־וואַנדלט געוואָרן אין פּאַנטאַסטישע אָרנאַמענטן ארום אומשריפטן פון טפּילעס און בראַכעס—אלץ אין שווערע פּאַרכן, ווי אָקער, צײַגאַבער, און אין למכ־סע קאַלטע טענער פון בליי און מאַלעט.

אַט דער דירעקטדיקער סטיל האָט זיך געצוויגן און דערגרייכט זײַן אַפּאַטעאָז אין 1917—1920, נאָך דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, וועלכע האָט ברייט געשפּאַנט די טויערן און געגעבן אלע מעגלעכקײַטן פאר נײַע אײַדיען און פּאַרמען. דאָס האָט, אַנעו,

געגעבן דעם שטויס פאר א גרעסערער גרופּע ייִדן־שע קינסטלער און גראַפיקער, אַזעלכע ווי שאַנאַל, ליטצקי, ריבאַק, נאַטאַן אלטמאַן, שטיקאַוו, אראָג, סאַן און א סאַך אַנדערע, וועלכע האָבן געפרוּווט ארײַנקוקן אין די אלטע שפּיגלען, קעדי זיך צו דערגרונטעווען צו דער ייִדישער פּאָלקס־קונסט.

אַלץ, וואָס איז פּרונער געווען פּולשטענדיק אינגאָר־רײַט אָדער אין באַטראַכט געוואָרן אלס מינדער־ווערטיק, — שילד־מאָלערײַ, באַרעליעפּען אָף די אלטע ייִדישע מאַטריאָס, טיט־ליכער פון אלטע ייִדישע ספּאַריס אַהא. — איז געוואָרן א נײַער קחאַל, וועל דאַמקע אין אַט דער „פּרימיטיווקיסט“ און אָפּטמאַל „אומגעלומפּערטקײַט“ האָט דער קינסטלער נאָר אַנטדעקט נײַע באַהאַלטענע, טוידעסדיקע קײכעס, וועלכע זײַנען א סאַך שטאַרקער און עמאַצאַנעלער, אײדער די ראַפּינירטע פּינקמאַטן פון דער אַפּיציע־לער סאַלאַנען־קונסט.

פיל ייִדישע קינסטלער האָבן זיך געשטעלט פאר א ציל צו שאַפן א ייִדישע גראַפיק, וועלכע האָט געדאַרפט זײַן דער העמשער פון דעם אומױסשעפֿן באַרן קחאַל פונעם אָדאַר, דער אײַבערגאַנג פון א געצוימטער ייִדישער קונסט צו אן אומגעפּראַלטער פּרונער קונסט. הען אין דער פּאַרס, הען אין דעם איגנאַלט. און מע פון זאָגן, אז זיי איז באלד גע־לונגען צו דערגרייכן דעם ציל. זייער געשאַמע איז געווען פאַרכאַפט דורך דעם לעבנס־שטראָם, דורך דעם צײַבער פון דער צײַט—דעם צײַבער, וואָס שטעקט נאָך אדוהײַמע אין די הויך־קינסטלערישע צײַכענונגען, וואָס זײַנען צו יענער צײַט געשאפן געוואָרן, אַזעלכע ווי שאַנאַלס „דער קונצנמאַכער“, ליטצקיס „ינגל־צינגל־כּוואַט“, נאַטאַן אלטמאַנס מאַטיוון פון ייִדישן אָרנאַמענט, און די אַנצאַליקע בלעטער פון זייערע אַנדערע מיסטער־ווערק, גיט בלוין פון ייִדישער גראַפיק, נאָר פון דער הינטער־טיקער גראַפיק ביכלאַל.

מ. באהעלפער

(„נײַע פרעסע“, פאַריז)

סטאניסלאוו לעם רעקאמענדירט

אוי היסט די גנע סעריע ביכער, וואס דער „עטרארישער פארלאג“ אין קראקע גרייט צום דרוק. אין דער סעריע וועלן ארמין די פוסטראלאגישע און פאר סאטשישע ווערק פון דער וועלט-ליטע ראטור, וואס סטאניסלאוו לעם האט רע-קאמענדרט.

סטאניסלאוו לעם, דער סאמע פאפולער רעד פון די הינטערשטיקע פוילישע שריי-בער, איז געווען א שרייבער, אן אוטא-מעכאניקער, אין די סטודענטישע יארן האט ער פארעפנטלעכט עטלעכע לידרש לידער. באקומען א דילאג פון א דאקטער. בארייטט אין ער געווארן אלס פאר-סאט. פאר צוויי און צוואנציק יאר האט ער אנגעשריבן דרייסיק ביכער, וואס זיינען פארעפנטלעכט אין פארשידענע לענדער פון דער וועלט מיט א טראוויש פון זעקס מיליאן עקזעמפלארן.

די אפעראציע „קידנעפ“

דריי אויגער באנאכט האט א גרילציקער קלונג פון טעלעפאן אפגעוויבן פרידריך יאנען פון בעט. ערשט היינט באטאג האט דער עסטריישישער מיליאנער מיט דער צוגעמיינדע „דער קיניג פון געברא-רעטטאראן אין דער שטאט ליניץ. דער פאפאשע יאן האט גיט טייקע פארשטאנען, וואס ס'האט געטראפן. ס'האט זיך ארויסגעוויזן, אז זיין 22 יאריקע טאכטער עוועלינע האבן פארבאכט מיטנענער גאנגסטערס און פאדערן פאר איר באפרייט גיט מער און גיט ווייניקער ווי דריי מיליאן מארק. עפעס א טיפ מיט א סטארקן באווארער אקצענט האט דורך טעלעפאן ארויסגעשטעלט די אולטימאט טווע פאדערונגען: מירט קופירן פון טיוונט, מינץ הונדערט און הונדערט מארק, דער טער-מין מונעם אולטימאטום ענדיקט זיך אין צוועלף שט ארום.

נאכדעם האט זיך אינעם טרייבל דערהערט עוועלינעס פארווייניגע שטייט, פארשריבן אף א טאשע. די טאכטער האט שטארק געבעטן דעם פאטער, ער זאל באצאלן די סומע, וואס מען פאדערט פאר איר אויסקויף, און זי מיטוילן דער פאליציי. „דער קיניג פון די געבראטענע הינדלעך“, ווי ס'שרייבן די עסטריישישע צייטונגען, האט זיך ארויסגעוויזן אלס א געטרייער פאטער און האט אן וואקלונגען באצאלט די סומע, וואס מ'האט געפאדערט פאר דער טאכטער. עוועלינע איז בארייט געווארן, און די גאנגסטערס מיט זייער ריב זיינען פארשוואנדן, גיט איבערלאזנדיק קיין שום שפורן.

אף דער שפראך פון די אמעריקאנער און מערעוואיראפישע קרימינאליסטן האבן אזא מין פאר-ברענגט באקומען דעם ענגלישן נאמען „קידנעפ“, וואס באטייט פארבאכט מענטשן, קעדיי באקומען פאר ווי אויסקויףגעלט.

די צאל פון אנדלעכע פאלן אין די קאפיטאליסטישע לענדער איז באדראענדיק אויסגעוואקסן. אין איטאליע, צום ביישפיל, זיינען מונעם 1960 ביזן 1973 יאר פארבאכט געווארן 318 מענטשן. 310 פון זיי זיינען אויסגעקויפט געווארן פאר א סומע פון 15 מיליארד ליר. 8 מענטשן האט מען געהרגעט. בליז אין 130 פאלן האט זיך איינגעגעבן פארהאלטן די גאנגסטערס.

ס'ווערט פארגרעסערט גיט נאך די צאל פארברעכנס, נאך די אויסקויףטאקסעס, א רעקארד אין דער הינזיכט האט געשטעלט וויעראמאל אן איטאליענישע גאנגסטער-באנדע, וואס האט באקומען פאר-מיר ליאנעס ערשט סאחזעלי אין מיליארד 250 מיליאן ליר.

„דאס פארבאכט מענטשן, קעדיי באקומען אויסקויףגעלט, איז עפעסער די העכסטע „דערגרייכונג“ מונעם הינטערשטיקן גאנגסטעריזם, — שרייבט די איטאליענישע צייטונג „פאנעז סערא“. אט די באנדעס זיינען קאמפלעקטירט פון גאר „געוויינענע“ פארברעכער, וואס פארמאגן א סאלידן „סטאטוס“ פון אזא „ארבעט“. זיי זיינען גוט באוואוסט, גוט אויסגעבט צו שיסן אין באוועגלעכע צילן, זיי פארן ארום אף אומאמאשיגט. גיט קיין קליינע ראל אינעם דערפאלג פון אזא סארט אפעראציעס שפילן די פאר-בינדונגען פון די פארברעכער מיט דער פאליציי, — שרייבט די רוימישע צייטונג.

אינעם אנטאָמישן אינסטיטוט אין פֿאַלס, אין איינעם פון די שטאַלענע סייען פאר וויכטיקע דאָקומענטן, האָט מען געפונען... דעם מאָנסקריפֿט „די ווידע פון א סיפּעש“, וואָס עס האָט אין 1887—1888 יאָרן אָנגעשריבן דער קלאַר-סיקער פון דער שוועדישער ליטעראַטור א. סטרינדבערג. פארן אַפֿדרוקן איז דער בוך דורכגעגאנגען א שטרענגע צענזור. מע האלט, אז די ווערט פונעם געפֿינס איז גיט איבערצושאצן, חזל אין דער שוועדישער קלאסישער ליטעראַטור איז גיט פארן קיין גרעסער מינוט ווי א. סטרינדבערג. אינטערעסאנט, אז זינערצייט האָט מען א. סטרינדבערגן ארויסגעשטעלט אלס קאנדידאט אף צו באקומען די נאָבעלפרעמיע. אָבער פאר די הויכגעשטעלטע הערן פון דער שוועדישער אקאדעמיע זינען גיט געווען אַנעמבאר די סאַציאלע אספעקטן און די קריטיק פון דער געזעלשאפט אין סטרינדבערגס ווערק. דער גרעסטער שוועדישער קלאסיקער איז טאקע גיט געוואָרן קיין נאָבעל-לאורעאט.

ווי עס טיילן מיט די צייטונגען, האָט בעדייע דער פראַ-פעסאָר פון ליטעראַטור פונעם געסעבאָרגער אוניווערסיטעט ע. לינדבערגער פארעפנטלעכן סטרינדבערגס ראָמאַן אוי, ווי דער אוועק האָט אים אָנגעשריבן.

מ. זובאק („איזוועסטא“)

די שטאָט באָחל איז צווישן דעם 1894 יאָר 538 יאָר פאר אונדזער ערע געווען די הויפטשטאָט פון דער באָחלשער מע-לובע און אויך דער עקאָנאָמישער און קולטורעלער צענטער פון פאָדעראַויע. די איראקישער רעגירונג האָט איצט בא-שימט אומשטעלן די הויכטיקסטע געביי-דעס פון אַט אלטערסמלעכער שטאָט.

ווי ס'איז געמאָלדן געוואָרן אין באַנדא, וועלן קיין איראק איינגעלאָדן ווערן די אָנגעווענטע ארעאָנאָלאָגן פון סאך לענדער, קעדיי אָנטיילצונעמען אינעם אומשטעלן אַט דעם אומשאצבארן דענקמאָל פונעם אלטערטום. לויט די גע-מאָל, וואָס זינען צו אונדז דערגאנגען פונעם טיפן אוראלט, ווערט פאָרייטעט זען צו רעסטאורירן סיל געבטדעס פון דער שטאָט, צווישן זיי אויך דעם באָחל-טורעם, פון וועלכן ס'איז געבליבן בלויז דער פונדאמענט.

דער גוירל פון ווענעציע

ווי מיר האָבן שוין געשריבן אין אונדזער זשורנאַל, איז די געזעלשאפטלעכקייט און די רעגירונגען פון א סאך לענדער באַמרוקט צוליב דער געפאַר, וואָס באַדראַעט ווענעציע—דעם פערל פון דער וועלט-ציוויליזאציע. שוין מער פון א יאָר, ווי די איטאליענישע רעגירונג האָט אָנגענומען א ספעציעלן געזעץ וועגן די אויסעראָרדנטלעכע מאָסמיטלען אף ראַטעווען ווענעציע.

דער געזעץ האָט פאָרויסגעזען גרויסע אסיגנירונגען אף פארהיטן די שטאָט: 300 מיליאָרד ליר אף די יאָרן 1973—1977. לויטן באַשלוס פון ווענסעאַ האָט איטאליע אף אַט דעם צוועק באקומען צווישן סעלעקטירעלע קרעדיטן. איינעם פונעם יאָר האָט געדארפט אויסגעבן 25 מיליאָרד ליר. ס'איז אָבער גיט איינגענוצט געוואָרן קיין איין ליר, א גאנץ יאָר איז אוועק אף „קאָנסאַקטירן“, זיך צונויפריידן, דערווייל קומען צו צו דער צעשטערערישער טעטיקייט פון דער נאטור היינטצייטיקע צעשטערערישע פאקטאָרן, וועלכע עס שאפט דעם מענטש גופע. די נאטור-כימיקעס קאָמפלעקסן אין מאַרגער, לעבן ווענעציע, האלטן אין איין אָסמאָנען די לאנגע און די לופט איבער דער שטאָט, די פלאַנע און פאונע פון דער לאנגע ווערן אָפּגעטייט דורך די אָפּפאלן פון טאנען שעדלעכע זאָלן.

דער סענאטאר סאטרי, וואָס פאָרנעמט זיך מיט די פראַבלעמען פון ווענעציע, האָט איינגאָל געזאָגט: „מע קאָן ראַטעווען ווענעציע, פאָרינטקנדיק די ווענעציאנער, אָדער ראַטעווען די ווענעציאנער, פאָר-ניכטנדיק ווענעציע“.

דער יין פון אַט דעם פאראַדאָקס באַשטייט אין דעם, וואָס די איינוווינער פון ווענעציע זינען בלוטיק פאָרינטערטירט אין דער אינדוסטריע, וואָס איז אופגעקומען דאָ נישט אף דער „גרויסער ערד“, בלויז דאָרט פאָרן זיי געפינען אַרבעט און עקוויסטענץ-מיטלען. אין דער ווירקלעכקייט אָבער איז קיין דילעמע גיט פאראן, אף די איטאליענישע פרעסע שרייבט, אז מע קאָן אָפּשטעלן דעם וואָס פון די אונטערנעמונגען אין מאַרגעט, אויב דאָס ווידערשפּעקט די אינטערעסן פון ראַטעווען ווענעציע.

פאָרנדיק מיט גרויסן קאנאַל, קאָן מען זען עטלעכע פאָלאַזן און טיפּעלען אין ריטענעוואַנעס. עפעס-וואָס ווערט פונדעסטוועגן געטאָן. ס'ווייזט זיך אָבער ארויס, אז די אַרבעט ווערט געפירט לויט דער איינציאטיאָו און אפן כעוועבן פון ספעציעלע קאָמיטעטן און פריוואַטע פאָנדן פון אנדערע לענדער—פאראנקרייך, ענגלאַנד, דייטשישע פעדעראַטיווע רעפובליק, אפילע פון אוסטעריי.

לויט וו. אראמאָוסקיס נאָטיץ אין „איזוועסטא“

דער צווייטער כורבן פון פאָמפּיי

מיט צוויי הונדערט יאָר צוריק, ווען די שטאָט פאָמפּיי האָט זיך אָקאַרשט אָנגעהויבן באַווייזן פון אונטער די שיכטן ווילקאנישער לאַווע, האָבן אף די גראַבונגען געאַרבעט דרייסיק מענטשן, היינטצייטיג זינען פונקט אויפיל מענטשן פאָרנומען באַ דער אַרבעט אף איינהיטן די גיגאַנטישע טויטע שטאָט פאָמפּיי לידעס פון די מענגעס טוריסטן, וועלכע סטאַרען זיך עפעס-וואָס מיטנעמען מיט זיך „אף אן אָנדעק“.

די סאמע ווערספולע פרעסעס פירט מען אייבער אין די געפאָלדע מאַוויען.

ווי ס'האָט געמאָלדן אז אדמיניסטראַציע קלעקן גיט די מיטלען, וואָס ווערן אויסגעטיילט אף אויס-האלטן איינעם פון די גרעסטע דענקמלעך פונעם אלטערטום, אפילע אף אויספאלען דאָס ווילדגראַז. די ביזנעסמענער האָבן האָט באַ די ווענט פון דער אוראלטער שטאָט אויסגעבויט געשטאלאָען ריזיקע האַטעלן און ווידעו-האָל, אין צוואַנציק אָדער דרייסיק יאָר ארום וועט פאָמפּיי קאָרעו ווערן, און שוין אף שטענדיק, — האָט געמאָלדן דער דעפוטאט פון פאראמענט עדאַרדאָ שפעראַנאַ.

באים מלער נעמט זיך אן די קרוידע פונעם ציענים

אזעלכע לעכערלעכע „ארגומענטן“, ווי — „די ציע- ניסטישע באוועגונג איז געגרינדעט געווארן, איידער עס איז אופגעקומען דער סאָוועטנאָמאַרבאַנד“ (און דאָס דאַרף באַטייטן, אז זי איז „עפּעס מער“, איידער אן אַנטיסאָוועטישע באוועגונג...), און — „עס זינען דאָ ציעניסטן, וואָס האַלטן זיך אױך פאַר סאָציאַליסטן“ (אױז עס, הייסט עס, א באווייז, אז זיי זעלן ניש גיין פארנעמען זיך מיט אַנטיסאָוועטיזם...).

סולער זאָלט עפּשער אַינגעגאַנגען אָף דעם, אז ציעניסטן זינען אומפריינט בענעגיק דעם סאָוועטנאָמאַרבאַנד, אָבער באַ אײַן באדינג — מע זאָל זיך דורכגיין איבער זייערע רייען און אָפּטיילן דעם „גוטן“ ציעניסט פון דעם „שלעכטן“, ד.ה. דעם ציע- ניסט, וואָס איז איבער געוויסע סיכעס סולערן צום האַרצן, און דעם, וואָס האָט נישט אױך גאַנגען פאַר זימיסן, לויט סולערן, דער אומגליק איז אָבער, וואָס סולערס אַפּפּאַזאָנינגען פון „גוטע מידעס“ אינעם „שלעכטן“ ציעניזם“ זינען, פון אונדזער שטאַנד- פונקט, סוביעקטיווע, דער צוגאַנג — נישט קיין וויסנ- שאַפטלעכער, אַ ממלחמישער פונעם מאַרקסיסטישן, און דאָס איז די סיכע, פאַרוואָס די רעדאַקציע פון „סאָוועטיש היימלאַנד“ קאָן נישט מאַסירן זיין מיט כאַרס סולערס דערווידערונגען קעגן „ריכטערס אפּ“ שאַצונג פון דער שענדלעכער דאָל פון די ציעניסטן אין די אַנטיסאָוועטישע קאַמפּאַניע.

און וואָס איז שוין דעם טאָן פון סולערס ארויס- טרעטונג אין זיין וועכנטלעכן איבערויזש אין דער „מאַרגנ-פּרעהיט“, איז דאָ צום אָלדן אײַגענעם סו- לערן, ער זאָל זיך פאַרטראַכטן וועגן דעם, צי סײַז נישט מעגלעך אָנמעסן זיין אײַגענער אױפּזעצ- ווערטער זינען: „...אויז אורעקסעלן די פראגע... איז מאמעש פארברעכערש און שפילט ארמין אין די הענט פון ציעניסטן, ורסט ער ארויס

אין יונגער פון „סאָוועטיש היימלאַנד“ פאַר היינטיקס יאָר האָט „ריכטער פאַרעפנטלעכט אן אר- טיקל וועגן דעם 17טן צוואַמענסאַר פון דער קאָמו- ניסטישער פאַרטיי פון ייִסראָעל, אין וועלכן סײַז באַטאָנט דער באַשטעמפערלעכער פאַקט, אז די ציע- ניסטן גייען אין זייער אַנטיסאָוועטישער טעטיקייט האַנט באַ האַנט מיט די סאַמע רעאַקציאָנערע קרעפטן.

אַס די באַהויפטונג האָט ארויסגערופן אן אויסברוך פון קאס באם מיטערדאקטאָר פון דער ניריאָקער „מאַרגנ-פּרעהיט“ כאַרס סולער, אין זינענס אַ וועכנט- לעכן איבערויזש אין דער צייטונג האָט ער נישט געקאָנט צורעכט די גערוון און ארויס מיט אַזאַ מיין לאָזן: „מיר האַלטן, אז אױז אורעקסעלן די פראגע וועגן דעם מעהוס, וועגן דעם כאַראַקטער פונעם ציעניזם איז מאמעש פארברעכערש און שפילט גאר ארמין אין די הענט פון ציעניסטן...“ דאָס געזאָגטע וועגן דער אַנטיסאָוועטישער טעטיקייט פון די ציעניסטן האַנט באַ האַנט מיט די סאַמע רעאַק- ציאָנערע קרעפטן ורסט סולער אָן — „אויסטראַכטן ווילדע זאַכן וועגן דעם ציעניזם...“.

לאָמיר גלייך אָפּמערקן, אז עס איז נישט גייטיק אַוואָקלערן „סולערן דעם פאַרשטענדלעכן פאַר- יעדן אײַגענעם עמעסן מיין פון דער דערמאָנטער שטעל אין „ריכטערס ארטיקל, סולער ווייסט גאַנץ גוט, אז נישט אין אקאדעמישע דעסיניציעס פונעם מעהוס פון ציעניזם גייט דאָ „לעבנדיק אין ניריאָק, איז ער אױך געווען נישט אײַן מאל אן איידעם פון די שענד- לעכע מייסיס, וועלכע סײַזנעמען פאַר די ציעניסטן אָף צו באַשמוצן דעם סאָוועטנאָמאַרבאַנד.

סולערן גרילעצט אין די אויערן, ווען מע זאָגט דעם עמעס וועגן ציעניזם, אָנהענגדיק די פאַרמול וועגן „גוטע“ און „שלעכע“ ציעניסטן, ורסט ער ארויס

מענטשן=רעכט... אף מעזעס

פריי מיניסטער אָן אַ פאַרטעל, רופן זיך עטלעכער פאַר בירגער־רעכט.

ווי עס איז צו זען פונעם ברייח, וואָס פריי אלאַני האָט אָפּגעשיקט די כסידים פון לאַד, האָבן זי קעמ- פער פאַר בירגער־רעכט אין דער ייִסראָעליקער רע- גירונגס־קאָאָליציע אָפּגענומען דעם פאל מיט די פאַלשע מעזעס וואָס אַ סיגנאַל ארויסצוהייערן זייער ענערגיע. באַרעכענט אליין: ביז דער כאָסיד יאַנקעווי רייניג האָט זיך דערבאַרעכט אן זיי, זינען אָס די קעמפער געזעסן אָן אַ שטאַן אַרבעט, אלע בירגער רעכט אין ייִסראָעל זינען גוט פאַרוואַרנט, סײַז נישט קיין ראַסן־אונטערדריקונג, קיין אַדמיניסטראַטיווע אַרעסטן, קיין צושמידונג־געזעצן, — מאַמעש נישט איצט וועט מען, אימירעזשעס, אױך אופשטעלן די רעכט פון יעדן בירגער פון ייִסראָעל — אריינגערעכנט די, וואָס האָבן נישט קיין שטוב וווּ צו וווינען, — זי זאָל האָבן אלס פרוואַט־אייגענטום עכטע, נישט קיין פאַלשע מעזעס...

סאָפּקאַלסאָף האָט זיך אין ייִסראָעל אָפּגעוועט כאַטש אַ שטיקל פּראָבלעם (אַנטי קאָן מען מיינען, ארטיינלידיק לויט געוויסע יידישע צייטונגען פון דער מעזעס גופע און פון כּוֹל־לעאַרעז, אין אַין ייִסראָעל איז אַלץ ווי גוט האָט געבאַטן — נישט קיין אַרבעט סאָזיאָליזם, נישט קיין אַרבעטער־רעכט, נישט קיין אָרעם און ריין...), וואָס שער איז עס סאַר אַ פּראָב- לעם אינמיטן־דערינען?

אייער אָן איינזינער פון לאַד האָט אַנומלעטן דערזען, אז די מעזעס באַ אים אין שטוב איז, באַ היט אַלץ מען ווערן, אַ פאַלשע, האָט ער עס דער- ציילט דעם כאָסיד יאַנקעווי רייניג, און יענער איז צוואַמען מיט זינע קאָלעגן־כסידים וואָס איבער די הייזער און דאָרט אַרבעטעס הונדערטער פאַלשע מעזעס, וועגן דעם לייענען מיר איצט אין דער ייִסראָעלישער.

די כסידים האָבן זיך דערמאַנט, אז אין דער ייִס- ראָעליקער רעגירונג איז פאַראַן אַ „מייניסטער אָן אַ פּאַרטעלי, אַ פריי שולאַמיס אלאַני, וואָס טאָן איר וואַלירעשימע אין קנעסעט, סײַ זי אליין, די

שרייבער און ווערק

נאָמיצן
אָפּן
קאלענדאַר

מיט 100 יאָר צוריק איז אין דאָרף בראַזשע, ניס ווייט פון באַברויסק, געבוירן געוואָרן דער דיכטער און זשורנאליסט-מענדל עלקין.

מ. עלקין האָט א סאך געשריבן וועגן טעאטער. אין 1912 האָט ער צוזאמען מיט א. קירזשניץ רעדאגירט דעם „באַברויסקער וואָכנ-בלאט“, געגרינדעט אין באַברויסק א פארלאג אונטערן נאָמען „מע-נאכעס“ און ארויסגעגעבן די ווערק פון זיין גאנצען פרייזע פערען הירשביין „מין בוך“ און „די פוסטע קרעטשמע“.

עלקין האָט א יאָר 10—12 געשפילט אין יידישן טעאטער אלס לייבאבער, געווען אויך רעדזשיסער אין דער טרופע פון טעם אדלער (קיעז), אפן דריטן צוזא-מעגאָר פון די יידישע אריסטען אין פוילן, אין סענטיאבער 1921 איז ער אויסגעוויילט געוואָרן אלס פאָרויצער פונעם יידישן אר-טיסטן-פארבאנד. צוזאמען מיט דר. י. שיער און דר. מ. וויכערס האָט ער רעדאגירט דעם זשורנאל „יידיש טעאטער“.

דער ער איז געקומען קיין בער-לין, האָט ער אופגעריקאט שטודירט דעם ראמבאט בוך „מדי-רענעוואציע“, וואָס האָט געמאכט אף אים א שטארקן איינדרוק. אין בערלין האָט ער שטודירט קאנטס ווערק „די קריטיק פונעם ריינעם פארנומען“. זינע פילאסאפישע אָנשווינגען האָט שלוימע מיטאָן באשריבן אינעם ווערק „א פרווה פון א טראנסצעדענטאלער פילא-סאפיע“. ווען קאנט האָט איבער-געלייגעט מיטאָןס ווערק, האָט ער דאָס הייך אָפגעשאצט און האָט אים געזיצט ארויסגעבן דאָס ווערק אין א באַזונדער בוך. אין 1790 איז דאָס בוך דערשיי-נען. פון דעמלט אָן איז מיטאָן געוואָרן אן אָנגעזענער פילאסא-פישער שרייבער, מיט אים האָבן זיך פאריינערעטירט געטע און שילער.

אין 1792 איז אין בערלין דער-שינען מיטאָןס אויטאָביאָגראפיע אין 2 בענדער אונטערן נאָמען „שלוימע מיטאָןס לעבנסגעשיכ-טע“ (פאראן אויך א העברעישע איבערזעצונג). מיט א יאָר פריער (אין 1791) איז אין בערלין ארויס-פון דרוק אין העברעיש מיטאָןס קאמענטאר צום ראמבאט „מדי-רענעוואציע“. פאקטיש איז דאָס גיט קיין קאמענטאר, נאָך א ווי-טערדיקע אנטוויקלונג פון די פראבלעמען פון דער דערקענע-נישטעאריע, איבערגעגעבן אין גייסט פון קאנטס טעאריע.

שלוימע מיטאָן איז געשטאָרבן דעם 22 נאָיאבער 1800 אין גרי-דערויגערסדאָרף, לעבן פריזשטאט (נידערשליזען) און איז געבראכט געוואָרן צו קוורע אפן יידישן בעטוילעם אין דער שטאט גלאָ-גוה.

מיט 220 יאָר צוריק איז אין ליטע געבוירן געוואָרן דער בא-קאנטער דענקער און שרייבער שלוימע מיטאָן.

שלוימע מיטאָן איז אין XVIII י.ה. געווען ברייט באוואוסט אלס א געלערנטער, וואָס פארנעמט א בעקאנעדיק אָרט אין דער דייטשי-שער קלאסישער ליטעראטור. זיין אויטאָביאָגראפיע איז דורך די הויכגעבילדעטע מענטשן פון דייטשלאנד געשטעלט געוואָרן אף איין ניוואַ מיט רוסאָ „ווי-די“.

שלוימע האָט אין דער יוגנט געטרויט צו שטודירן מעדיצין. מיט גרויסע שוועריקייטן געקרי-מען קיין בערלין, האָט ער זיך באקאנט מיטן גרונטלייגער פון דער האסקאלע מישע מענדעל-סאָן. דעם געדאנק וועגן שטודירן מעדיצין האָט שלוימע מיטאָן דעמלט פארלאזט, ער האָט זיך גענומען צו פילאסאפיע און פיר-זיך, שטודירט לאטין און פראנ-צויזיש, ארויסגעוויזן גרויסע פיי-קייטן אין מאטעמאטיק. נאָך איי-

געווארן מיט דער מעלוכע־פרע־מיע.

אינעם ציקל לידער, קלענערע עסידורן (1945) דערציילט דער אוטאָר וועגן דער באַפֿרייונג פון קיעז פון אונטער דער דייטשיש־פאָליטישער אָקופאַציע. דער ליד דערציילט פון 1949. ענגלישע איינדרוקן אין דורכגעדרונגען מיט די אידישן פון קאמף פון די מעלקער פאר שאלעם. קעגן די מילכאָמע־אונטערצינדער. דער אוטאָר מאָלט די סימפאטעס פון נעם ענגלישן פאָלק צו די פאָ־שעסע מענטשן פונעם לאנד פון סאַצואליזם.

הויכע מוסטערן פון פאָעזיע זינען געגעבן אין באַזשאַנס ליד דער באַם ספאָסקער טורעם און מיצקעוויטש אין אָדעס. די הויפּט־טעמע אין איר דאָ פּעל־קער־פּרעזנטאַטאָן.

מ. באַזשאַן האָט איבערגעזעצט אָפּ אוקראַיניש שפּאַט רוסטאָווי־ליס פּאָעמע „דער גיבער אין א טיגער־פּעל“ (1937). דאָוויד גורא־מישוויליס „דאָוויטאָני“ (1950). פיל ווערק פון אלישער נאָוואַ. א. פּושקין. ו. מאַיאַקאָוסקי און פון די היינטיקע רוסישע און גרוינישע דיכטער.

באזשאנס לידער צייכענען זיך אויס מיט טיפיקעס פונעם געדאנק, מיט מילאָסאָפּישע פאראלגעמיי־קעטן און פאָליטישער שאַפֿ־קייט.

מ. באַזשאַן האָט איר אָנגע־שריבן דאָס ארטיקל־ארטיקל צו דער צווייטער זעקסבענדיקער אויסגאבע פון שאַלעם־אלייכעם ווערק אָפּ רוסיש.

אין 1923 אין דער ציטונג „באַל־שעוויק“. ער איז דער אוטאָר פון דער ברייט באקאנטער טרי־לאַגיע „אומשערבעלעכקייט“ (וועגן ס. מ. קיראָו, 1937). פון די פּאָעמעס „טאַטעס און קינד־דער“ (1938), „די מוסער“ (1939). ער האָט אָנגעשריבן הייַש ווערק וועגן פּעלקער־פּרעזנטאַטאָן („באַ־ריסלאַווער דערציילונגען“, „יאמבן“ אא. 1939 — 1940).

אין 1942 — 1943 איז דערשריבן נען מ. באַזשאַנס א בוך לידער וועגן דעם העראָזם פון די סאָ־וועטישע שלאכטליט און סטאַ־לינגראדער פּראָנט. זיין ליד „די שווע“ איז געוואָרן דער שלאכט־הימן פונעם אוקראַינישן פאָלק. אין 1942 שרייבט ער אָן די הייַש סאַרישע פּאָעמע וועגן די קאמפן פונעם אוקראַינישן פאָלק פאר פּריזשעס — „דאָוויל גאליצקיי“. מ. באַזשאַנס ווערק פון די מיל־כאַפּע־יאָרן („די שווע“, „דאָ־נול גאליצקיי“, „דאָס סטאַלינגראַ־דער העפט“) איז אָפּגעמערקט

אין 1923 האָט עלקין אויסגע־וואַנדערט קיין אמעריקע. ווי ער האָט באַגאָנן מיט דר. מוקוויני רעדאגירט דעם אָרגאָן פון דער יידישער טעאטער־געזעלשאַפֿט „טעאליט“. ווען די געזעלשאַפֿט איז ליקווירירט געוואָרן, איז ער אַרבעט אין דער גרופע פון דאָוויד פּינסקי. פערעץ הירשביין. ה. ליי־וויק, וואָס האָבן אָנגעפירט מיטן יידישן קונסט־טעאטער.

זינע ארטיקלען וועגן טעאטער־פראגן און די בעלעכריסטישע ווערק האָט מ. עלקין געדרוקט אין מיל ציטשערסאָן. אין גומ. 1000 פון „ווינער טאָג“ איז מאַ־רעפּעסלעכט געוואָרן זינע א פּאָעמע אין זשורנאַל „צוקונפֿט—די פּאָעמע „דער שאמאָן“. עלקין איז דער אוטאָר פון א הייַשער צאָל מאָנאָגראַפּיעס וועגן יידישע ארטיסטן און מוזיקער, איר פון איינאקטערס, וועלכע זינען אומ־געפירט געוואָרן אין פעטערבורג אין 1917.

צו זיין 60־טן געבורטסטאָג איז אין ניריאָרק ארויס א מענדל־עליק־בוך מיט ארטיקלען און זיכרוניעס פון אוראַם רייזען, ש. נייגער, ד. פּינסקי, פ. הירש־ביין, מיט לידער פון ה. לייזוויק אא.

מענדל עלקין איז געשטאָרבן דעם 22 אפרעל 1962 אין ניר־יאָרק.

היינטיקן כידעש ווערט אס 70 יאָר דער אוקראַינישער טאָ־וועטישער דיכטער מיכאַלאַ טאַ־זשאַן.

מ. באַזשאַן איז געבוירן גע־וואָרן אין קאמפּענע־פּאָדאָלסק. דרוקן האָט ער זיך אָנגעהויבן

לאומיד זינגען
נייע ליידער

כאוויירים מיינע!

מוזיק פון סטעוויי טשעכאמאראוו

ווערטער פון ארן ווערגעליס

Sostenuto

mp *rit.* *pp* *rit.* *a tempo* *pp sotto voce* *dim* *p*

Ka-wei-zim maj-ne' zef nez pu-nom straj!
 fort un chemin, je suis un beau jeune - zef in en Hajt gepast mit der güt. l'ajt.
 El et Ste le-be un-ke-ne uiz Hajt mit t-nom in us ser fu-nom
 la-iz. Mit in di Høj - e hant un-ke-ne la-be mit in ce-gli-in aj-en fur der bies.
 Na zef nen Høj, di ma-mes un di la-les, di zef pe-Høj-in-mi-in Start ba
 undz. Un i-nem fuj-et le-br-mis a lebn in der manut, den ej-bis iz di la-be.
 Ka-wei-zim maj-ne' zef nez pu-nom
 straj! Mit li-gn unter hant in transj-en. Das hat ge-lajt, Høj iz di la-be. Taw-jim

כאוויירס מינעו זעלנער פונעם שטרייט!
 מיר ליגן אונטער הימלען אין טראגשייט.
 דאס הארץ בעליטערסט, הייליק איז די ליבע.
 כאוויירס מינעו זעלנער פונעם שטרייט!
 די סיגף און צוואנציק יאר פון אונדזער יוגנט -
 זיי ווערן געפרוהט מיט גאך איין טויט.
 און ווו געווען מיר זינען, שטיגט די זון,
 און ווו מיר זינען דא, איז גליק און לידן.
 עס לעבט די גרויסע ליבע, קלאפט אין הארצן -
 די ליבע אין טראגשייט.

כאוויירס מינעו זעלנער פונעם שטרייט!
 די סיגף און צוואנציק יאר פון אונדזער יוגנט -
 זיי ווערן הינט געפרוהט מיט גאך איין טויט.
 די ערשטע ליבע אונדזערע ויך שפילט
 גיט אינעם פרישן וואסער פונעם סטבל.
 גיט אין די בלויע הימלען אונדזער ליבע,
 גאך אין צעגליטן אייזן פון דער ביקס.
 ווו זינען זיי, די מאמעס און די טאטעס!
 די כופע שטייט אינמיטן שלאכט בא אונדז,
 און אינעם סמער לעבן מיר א לעבן
 אין דער מינוט, ווען אייביק איז די ליבע.

דויערדיקע און מאמענטאלע ווערבן

א סאך ווערבן האבן פארמעט, וואס ווייזן דעם דויער פון דער טונגל. פארגליכט לעמאשל:

קוק ³ שטופן ⁹	האלטן ⁴ אין קוק האלטן אין שטופן	א קוק טאן (געבן) ⁵ א שטופן טאן (געבן) ⁷
--	---	--

די ווערבן רעכטס⁶ ווייזן א טונגל סטאם¹⁰. אינמיטן¹⁰ ווייזן די ווערבן דויערדיקע טונגען, און לינקס¹¹ — טונגען, וואס קומען פאר¹² מאמענטאל. די סטרוקטור פון א דויערדיקן ווערב איז הילפווערב „האלטן“ + פרעפאזיציע „אין“ + אן אינפניטיוו. וואס ווייזט די טונג. ווען מע וויל די דויערדיקסט פון דער טונג נאך מער פארשטארקן¹³. שטעלט מען פארן אינפניטיוו אריין דאס ווארט „אין“. לעמאשל: ער האלט אין איין קוק, ער האלט אין איין שטופן. זי (די מאמע) האלט אין איין יאמער¹⁴ און אין איין כאלעש¹⁵. בא מין ברודער עליע אף די הענט (שאלעם-לייכעם). בוני די קעכן¹⁶ האט געהאלטן אין איין בלאזן¹⁷. (ד. בערגעלסאן). די סטרוקטור פון א מאמענטאלן ווערב איז הילפווערב „טאן“ אדער „געבן“ + ארטיקל „א“ + א סובסטאנטיוו. וואס ווייזט די טונג. דערביי קאן דער סובסטאנטיוו יא אדער ניט צונויפאלן¹⁸ מיט דער ווערבאלער באוע. לעמאשל:

פאלן ניט צונויף	פאלן צונויף
איך ווארף ¹⁹ — איך טו (גיב) א ווארף. איך שרייב ²⁰ — איך טו (גיב) א געשריי.	איך נעם — איך טו (גיב) א נעם. איך זאג — איך טו (גיב) א זאג.

טיילמאל קומט א מאמענטאלער ווערב מיטן הילפווערב „כאפן“. לעמאשל: דערביי²¹ כאפט זי (די מאמע) דערווייל²² א וויין און א ווייז די אויגן²³ (שאלעם-לייכעם). זינע אויגן כאפן א גניווישן קוק פון אונטערן שטערן²⁴. (ד. בערגעלסאן). דער מאמענטאלער ווערב קאן קומען אין אלע צייטן: אין קעגנווארט, ווי אין די פאריקע ביישפילן. אין פארגאנגענהייט (איך האב א נעם געטאן, א ווארף געטאן). אין צוקונפט (איך וועל א נעם טאן, א ווארף טאן) און אויך אין דער פילמאליקער פארגאנגענהייט: איך פלעג א נעם טאן, א ווארף טאן²⁵.

Перевод: 1) длительные и мгновенные глаголы; 2) продолжительность действия; 3) смотреть, глядеть; 4) держать; 5) посмотреть, взглянуть; 6) толкать; 7) толкнуть; 8) справа; 9) вообще — без определенного видового значения; 10) в середине; 11) слева; 12) происходят; 13) усилить; 14) вопить, стелать; 15) падать в обморок; 16) кухарка Буяя; 17) дуть (только одно и делала — дула); 18) совпасть, совпадать; 19) бросию; 20) кричу; 21) при этом; 22) пока; 23) «сейчас» — от «сейчас» — «поскольку»; 24) «сейчас»; 25) в этих примерах многократное прошедшее мгновенного (однократного) вида обозначает мгновенное действие, повторившееся много раз.

ווען א מאמענטאלער ווערב איז מיט א צוגאב, קומט דער צוגאב באוונדער, נאך דעם ווערבאלן סובסטאנטיוו. לעמאשל: דערנאך גיט ער זיך פלוצעם א שטעל ארויף²⁶ (מעג דעלע). איך טו זיך א רייס אויס²⁷ (שאלעם-לייכעם). דער היפשער אוילעם²⁸ ארום דער פארמאכטער קארעטע²⁹ האט זיך געגעבן א רוק אפ, זיך געטאן א מיש אויס³⁰. (ד. בערגעלסאן).

דער ווערבאלער סובסטאנטיוו פון א מאמענטאלן ווערב קאן האבן אדיעקטיוו. לעמאשל: א גוטע קאווענע אז מע טוט א רעכטן³¹ טרייסל³², טוען די קערלעך³³ א פאל ארויס³⁴ (שאלעם-לייכעם).

קוקט זיך צו די ווערבפארמעס אין די ווייטערדיקע פראגעמענטן פון שאלעם-אלייכעם „מאטל פייט דעם כאונס יינגל“ און אין ש. כאלאדענקאס ליד.

(1) מיטאמאל¹² טוט זיך דער דאקטער א דריי אויס מיטן בענקל צום קראנקן טאטן¹³.
 (2) אף עפל און אף בארן אין רווחן שוין איינמאל א מיוון¹⁴. ער, אז ער טוט א קוק מיט איין אויג אף א בוים. וועט ער איינך באלד זאגן¹⁵, וויפל פארנאט¹⁶ דער בוים קאן געבן. (3) בא מענשאכע דער רויפעטע אין גארטן זינען דא צוויי רייען קליינע ביימעלעך, הארט בא דער ערד¹⁷, אָנגעזעצט מיט ווייטפערלעך¹⁸. אף דער זון ברענען זיי און פינקלען אפ¹⁹, און עס גלוסט זיך²⁰ כאָטש איין ווייטפערלעך²¹, כאָטש איין ווייטפערלעך²² מיט צוויי פינגער²³. געבן א ריט אפ²⁴ און גלייך אין מויל אריין²⁵. (4) דאָס אָנגעשריבענע²⁶ האָט ער (דער ברודער עליע) צוגעטראָגן פֿרוער²⁷ צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מײַן שוועגערין בראָכע. די ביידע האָבן געגעבן א קוק אריין²⁸ און א זאָג צו אים: — סע שרייבט²⁹ (5) באלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען ווידער³⁰ צו דער פֿינעדיקע³¹ ארבעט. אָנגעגאָסן נאָך א פֿאַר מער וואַסער³², האָט מען ברודער עליע אָפּגעוויבן די האַנט: „גענוג“³³ ווידעראמאל איינגעטונקען די פען אין פּאָס³⁴, ווידעראמאל געגעבן א שרייב אריין אין ווייטן פּאַפּיר³⁵ אריין און ווידעראמאל צוגעטראָגן דאָס אָנגעשריבענע פֿרוער צו דער מאַמען און נאָכדעם צו מײַן שוועגערין בראָכע. די ביידע האָבן ווידער געגעבן א קוק אריין אין פּאַפּיר אריין און א זאָג: — סע שרייבט.

איך באגיי די זעלבע אוולע⁴⁴,
 שטענדיק טראכט איך וועגן מאָרגן,
 ווייל⁴⁵ א מענטש כ׳בין גלייך מיט אלע⁴⁶,
 איך פארגייט, און איך באוואָרן⁴⁷.

נאָר בעשאַס די הייסטע דייגעס⁴⁸
 כ׳לביב איך שטיין און איך פארטראכט זיך⁴⁹,
 כ׳זאָל קיין גרעזל⁵⁰ ניט פארבייגיין,
 כ׳זאָל קיין מענטשן ניט פאראכטן⁵¹.

סיי אין פרייד און סיי אין טרויער³⁵
 הינדער האלט מען אין איין בויען³⁶,
 קינדער האלט מען אין איין האָבן³⁷,
 און... פארשטייט זיך, גריבער גראַבן³⁸.

שיינע אָדעמלעך און כאוועס³⁹,
 זינט⁴⁰ די וועלט איז נאָר געבאָרן,
 האלטן שטענדיק⁴¹ אין איין האווען⁴²
 אף דעם מאָרגן צו באַזאָרגן⁴³.

ש י פ ר ע כ א ל א ד ו נ ק א

Перевод: 1) от глагола «уфштэлн зих» — встать; 2) от глагола «ойсрайסн зих» — вырваться; 3) значительный (большой) народ (толпа); 4) около закрытой кареты; 5) от глагола «опруки зих» — отодвинуться; 6) от глагола «ойсмишн зих» — смешаться; 7) прилагательные; 8) настоящий (должный); 9) от глагола «трейсэ» — трести; 10) зёрнышки; 11) от глагола «каройсфалн» — выпасты; 12) сразу, вдруг; 13) доктор вместе со стулом поворачивается к больному отцу; 14) большой знаток; 15) сразу скажет; 16) сколько прибыли; 17) два ряда маленьких приземистых кустов; 18) уссы-паных красной смородиной; 19) краснеют и сверкают; 20) хочется; 21) хоть одну веточку; 22) смородинку; 23) двумя пальцами; 24) от глагола «опрайсн» — оторвать; 25) прямо в рот; 26) написанное; 27) поднёс сначала; 28) от глагола «арайнкун» — заглянуть; 29) снова; 30) прежняя; 31) влили еще пару ведер воды; 32) довольно; 33) снова обматнул перо в бочку; 34) белая бумага; 35) и в радости и в печали; 36) дома строят; 37) детей рожают; 38) ямы копают; 39) Адамчики и Евы; 40) с тех пор; 41) постоянно; 42) суетятся; 43) обеспечить; 44) делаю (допускаю) ту же несправедливость (дурной поступок); 45) ибо; 46) как и все (одинаково со всеми); 47) заготавливаю и обеспечиваю; 48) но во время самых горячих забот; 49) задумываюсь; 50) травинка; 51) презирать.

דאָסענס ע. פאלקאוויטש

יאקאוו גאלמאן

די לעצטע יאָרן איז יאקאוו גאלמאן געווען באַ-
 וויסט און באליבט באַם יידישן צושויער אויך אלס
 זינגער. זיין שטייט האָט געקלונגען אף דער בינע
 פון א סאך שטעט און שטעטלעך סונגען סאוועטן
 פארבאנד. מיט זיין פאלקסטימלעכער נגינה האָט
 יאקאוו גאלמאן געגעבן א נייעם טיקן דער יידישער
 פאלקסליד. דער האָט אויך ברייט פאפוליאריזירט די
 נייע סאוועטישע זינג-לידער.
 יאקאוו גאלמאן איז געווען שעפעריש און געוועל-
 שאפטלעך אקסיוו ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבן.
 ערע זיין אָנזעקן

נאָך א לאנגדויערנדיקער קראנקייט. אין עלטער
 פון 71 יאָר. איז אין שטערנאוויץ געשטארבן דער
 יידישער אקטיאר יאקאוו גאלמאן.
 סופציק יאָר פון זיין לעבן האָט יאקאוו גאלמאן
 אָפּגעגעבן דער סאוועטישער יידישער בינע.
 אויב פרווח באצייכענען דעם סאך פון די פילצאָ-
 ליקע געשטאלטן, וואָס ער האָט געשאפן פאר זיין
 מיליאַריקער אומערמיטלעכער אקטיארישער טעטי-
 קייט, קאן מען זאָגן — דאָס איז דאָס געשטאלט פונעם
 פאלקסמענטש, דעם פאשעטן אַמאָס מיט אלע זינע
 טרוימען, פריידן און ליידן, מיט אלע זינע יאָמסוויים
 און אינדערזאכנס.

צו די לייענער און געזעלשאפטלעכע פארשפרייטער פון „סאָוועטיש היימלאנד“

עס ווערט פאָרגעזעצט די אבאָנירונג אָף דער פּערזאָליכער פּרעסע אָפּן 1975 יאָר.

פאָרגעסט ניט באַצייטנס אויסשריבן דעם זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאנד“ אָפּן קומענדיקן יאָר. האָט דערביי אַין זינען, אז אַין איינצל־פאַרקויף קומט דער זשורנאַל זאָ אַין אַ באַגרענעצטער צאָל.

אבאָנירן זיך אָף אַנדער זשורנאַל אָפּן 1975 יאָר קאָן מען אָן באַגרענעצונגען אַין אלע אָפּטיילונגען פֿון „סאָוועטשאַט“, אַין די פּאָסט־אָפּטיילונגען און באַ די געזעלשאפטלעכע פארשפרייטער אָף די אונטערנעמונגען און אַין די אַנשטאַלטן.

דער אינדעקס סונעם זשורנאַל איז 70821.

„סאָוועטיש היימלאנד“ דערשיינט 12 נומערן אַ יאָר.

אבאָנעמענט־פּרייז: אָף אַ יאָר — 6 רובל, אָף 6 כאַדאַשט — 3 רובל.

לייענט און פארשפרייט „סאָוועטיש היימלאנד“!

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД (СОВЕТСКАЯ РОДИНА)

Ежемесячный литературно-художественный журнал

Орган Союза писателей СССР

(На еврейском языке)

Издается с 1961 г.

Издательство «Советский писатель»

Главный редактор А. Вергелис.

Редколлегия: Х. Бейдер, Т. Ген, А. Гонтарь, С. Гордон, М. Лев, Нотэ Лурье, Х. Меламуд, Б. Миллер, Г. Полянкер, С. Фрай, И. Чичельницкий (зам. главного редактора).

Ответственный секретарь И. Шустер

Адрес редакции журнала: Москва, Центр, ул. Кирова, 17.

Телефоны: главный редактор — 228-27-91; заместитель главного редактора — 294-46-69; ответственный секретарь — 223-96-07

Художеств. и техн. редакция: М. Сафронович, С. Черняк
Корректор М. Ландман

Подписано к печати 18/IX 1974 г. Формат 70×108^{1/16}. Печ. л. 12+0.25 вкл. (17,15). Бум. л. 6+0,125. Цена 50 коп. Зак. 1689.

Ордена Трудового Красного Знамени московская типография № 7 «Искра революции»
«Союзполиграфпрома» при Государственном комитете Совета Министров СССР
по делам издательства, полиграфии и книжной торговли.
Москва, Г-19, пер. Аксакова, 13.

Цена 50 коп.

Индекс 70821

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

СОВЕТСКАЯ РОДИНА № 10

1 9 7 4

В НОМЕРЕ:

Г. Поляккер. Крепча стали (роман. Окончание).
Рассказы Ш. Горшман, М. Альтмана.
Очерки М. Хазина, И. Друкера.
Стихи А. Вергелиса, А. Гончаря,
М. Талалаевского.
Произведения наших читателей.

Литературная критика.
Библиография. Вопросы искусства

Г. Ременик. Проблемы творчества Дер Нистора.
Сорок лет тому назад (о первом съезде советских писателей).
Украинские писатели о мастерах еврейской литературы.
У. Гуральник. Мировое значение и международные контакты советской литературы.
С. Гордон. «Заколдованный портной» в Московском еврейском драматическом ансамбле.
И. Ковельман. Графика Э. Лисицкого.

Отвечаем на вопросы наших читателей

Л. Даднани. Клерикализм в Израиле.
Н. Рихтер. Вопреки фактам действительности.

Листая журналы и газеты. Разное.
Хроника. Заметки на календаре.
Э. Фалькович. Беседы о еврейском языке.

This material was made publicly available by the

Heritage Projects Foundation

info@yiddish-culture.com

<https://yiddish-culture.com>

© The Heritage Projects Foundation